
NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 08213139 6

BIJDRAGEN

TOT DE KENNIS

DER NEDERLANDSCHE EN VREEMDE

KOLONIËN,

BIJZONDER BETREKKELIJK

DE VRIJLATING DER SLAVEN.

1846.

TE UTRECHT,
BIJ C. VAN DER POST Jr.
1846.

Geene exemplaren worden voor echt erkend, dan die door een Lid der Redactie zijn onderteekend.

INHOUD.

INHOUD.

Dit Tijdschrift wordt uitgegeven door eene VEREENIGING bestaande uit de HH.:

Mr. J. Ackersdijck,	Hoogleeraar	te Utrecht.
Mr. J. H. Beucker Andreae,	Advocaat	» Leeuwarden.
Dr. D. J. A. Arntzenius,	Med. Doct.	» Amsterdam.
M. A. van der Bank,	Predikant	» Utrecht.
A. Beaton,	Particulier	» Rotterdam.
Jhr. Mr. J. L. C. van den Berch van Heemstede,	Lid der Staten van Zuid-Holland	» Leiden.
Jhr. Mr. W. E. J. Berg van Dussen Muijlkerk,	Advocaat	» Amsterdam.
Mr. Hugo Beijerman,	Hoogleeraar	» Amsterdam.
F. W. C. Blom,	Koopman	» Rotterdam.
Mr. A. Bogaers,	Lid van de Regtbank	» Rotterdam.
J. G. J. van den Bosch,	Landbouwer	» Wilhelminadorp.
Mr. W. J. Both Hendriksen,	Lid der Staten van Utrecht	» Utrecht.
Mr. P. van den Broecke,	Advocaat	» Middelburg.
Mr. P. A. Broers,	Advocaat	» Utrecht.
J. M. Brown,	Predikant	» Rotterdam,
A. H. Büchler,		» Doesburg.
Mr. A. J. van Beeck Calkoen,	Wethouder	» Utrecht.
A. Carp,	Koopman	» Rotterdam.
Mr. U. W. E. Cazius,	Proc. Gen. bij 't Hof van Utrecht	» Utrecht.
Mr. L. Craeijvanger,	Hijpotheekbewaarder	» Utrecht.
Mr. R. Crommelin,	Plaatsverv. Kantonregter	» Amsterdam.
Mr. B. Donker Curtius,	Advocaat	» Amsterdam.
E. C. U. van Doorn,	Lid van den Raad	» Utrecht.
J. Ab Utrecht Dresselhuis,	Predikant	» Wolfaartsdijk.
S. Dunlop Jr.,	Koopman	» Rotterdam.
J. Dupuy,	Lid van den Raad van N. I.	» Batavia.
A. Fleming,	Lector	» Leiden.
Mr. G. A. Fokker,	Procureur	» Middelburg.
Jhr. Mr. B.J. Lintelo de Geer,	Kantonregter	» Maarssen.
Jhr. Mr. F. G. A. Gevers Deynoot,	Advocaat	» 's Hage.
P. van der Goot Pz.,	Predikant	» Rotterdam.
Mr. A. van Goudoever,	Hoogleeraar	» Utrecht.

Mr. L. Oldenhuis Gratama,	Procureur	te Assen.
Mr. P.W. Alstorphius Grevelink,	Lid van de Regtbank	» Assen.
A. H. Bisschop Grevelink,	Koloniale Secretaris	» St. Eustatius.
W. Greeven,	Predikant	» Culemborg.
H. Cornets de Groot,	voormalig Resident in Ned. Indië	» Utrecht.
J. Haefkens,	Oud-Consul in Guatemala	» Leerdam.
Mr. W. J. C. van Hasselt,	Lid van de Regtbank	» Amsterdam.
Mr. P. M. G. van Hees,	Algemeen Secretaris der Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen	» Amsterdam.
O. G. Heldring,	Predikant	» Hemmen.
Dr. J. P. Heije,	Med. Doct.	» Amsterdam.
Dr. J. van der Hoeven,	Hoogleeraar	» Leiden.
Mr. W. J. van Hoijtema,	Lid van 't H. Mil. Geregtsh.	» Utrecht.
Dr. L. J. F. Janssen,	Conserv. aan 's Rijks Museum	» Leiden.
A. Jay,	Koopman	» Rotterdam.
W. Jay,	Koopman	» Rotterdam.
Jhr. Mr. W. C. M. de Jonge v. Ellemeet,	Advocaat	» Middelburg.
Mr. A. F. Jongstra,	Advocaat	» Heerenveen.
Dr. S. Karsten,	Hoogleeraar	» Utrecht.
Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper,	Adv. Gen. bij 't Hof v. Noord-Holland	» Amsterdam.
C. Krabbe,	Predikant	» Leiden.
Mr. A. F. Lammens,	voormalig President bij het Hof van Civiele Justitie in Suriname	» 's Hage.
Mr. M. F. Lantsheer,	Advocaat	» Middelburg.
Dr. D. Lenting,	Predikant	» Zeist.
G. Levingston,	Cargadoor	» Rotterdam.
G. Luttenberg,	Secr. der Stad	» Zwolle.
Mr. C. van Marle,	Inspect. Gen. van de waarborg van gouden en zilveren werken	» Utrecht.
Mr. H. G. F. Meertens,		» Utrecht.
Mr. W. C. Mees,	Advocaat	» Rotterdam.
Dr. A. Mees,	Praeceptor	» Rotterdam.
Mr. R. A. Mees,	Kassier	» Rotterdam.
Mr. G. Mees,	Hoogleeraar	» Deventer.
H. C. Millies,	Predikant	» Utrecht.
Dr. F. A. W. Miquel,	Hoogleeraar	» Amsterdam.
P. C. Molhuijsen,	Predikant	» Deventer.
J. E. Mollet,		» Amsterdam.
E. P. de Monchy,	Lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal	» Rotterdam.

Dr. G. J. Mulder,	Hoogleeraar	te Utrecht.
Jhr. Mr. F. J. Nedermeijer, Ridder van Rosenthal,	Lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal	» Arnhem.
Mr. J. G. van Nes,	Lid van de Eerste Kamer d. Stat.Gen.	» Zuilen.
Mr. J. de Neufville, Az.	Advocaat	» Amsterdam.
J. J. Nolthenius,	Landeigenaar	» Arnhem.
Dr. A. Numan,	Direct. van 's Rijks Vee-Arts. School	» Utrecht.
Dr. J. F. van Oordt,	Hoogleeraar	» Leiden.
H. M. C. van Oosterzee,	Predikant	» Oirschot.
F. van der Oudermeulen,	President der Ned. Handelmaatsch.	» Amsterdam.
Dr. D. F. van der Pant,	Medic. Doct.	» Rotterdam.
Mr. D. A. Portielje,	Advocaat	» Amsterdam.
J. E. Potgieter,	Koopman	» Amsterdam.
Mr. P. J. J. Ram,	Lid van 't Hof van Utrecht	» Utrecht.
Mr. H. de Ranitz,	Burgemeester	» Groningen.
Dr. R. van Rees,	Hoogleeraar	» Utrecht.
Mr. W. S. van Reesema,	Advocaat	» Rotterdam.
L.H.W. Baron v. Aylva Rengers,	Majoor bij 't 5e reg. Inf.	» Willemstad.
Mr. H. G. Römer,	Advocaat	» Utrecht.
Dr. H. J. Royaards,	Hoogleeraar	» Utrecht.
Mr. I. A. van Roijen,	Lid der Staten van Overijssel	» Zwolle.
Dr. A. S. Rueb,	Lector	» Utrecht.
Mr. A. Schadee,	Notaris	» Rotterdam.
Mr. G. J. C. Schneither,	Lid van het Hof van Gelderland	» Arnhem.
Mr. C. J. Scholten van Oud-Haarlem,	voormalig President van de Hooge Geregtshoven in N. I.	» 's Hage.
Mr. P. C. Schooneveld,	Lid van de Tweede Kamer d. St. Gen.	» 's Hage.
Mr. J. Schröder,	Referend. bij het Minist. van Justitie	» 's Hage.
Mr. C. L. Schüller,	Advocaat	» Utrecht.
T. Schuurman,	Directeur der Ned. Handel maatsch.	» Amsterdam.
Mr. J. Hora Siccama,	Griffier bij 't H. Mil. Geregtshof	» Utrecht.
Mr. L. C. Hora Siccama,	Waradijn bij 's Rijks Munt	» Utrecht.
O. W. Hora Siccama,	Lid van de algem. Rekenkamer	» 's Hage.
Mr. B. W. A. E. Baron Sloet tot Oldhuis,	President van de Regtbank	» Zwolle.
R. D. Smeding,		» Leeuwarden.
R. Smith,	Koopman	» Rotterdam.
Mr. H. v. Sonsbeeck,	Lid van den Raad van State	» 's Hage.
IJ. D. C. Suermondt,	Oud-Muntmeester	» Utrecht.
W. H. Suringar,	Hoofdbest. der Maatsch. tot zed. verb. der Gevang.	» Amsterdam.

Mr. W. H. Suringar Jr.,	Advocaat	te Amsterdam.
Dr. E. B. Swalue,	Predikant	» Goes.
M. D. Teenstra,	Oud Insp. van bruggen en wegen en voorm. Rijks Cultivat. in Suriname	» Ulrum.
Mr. H. H. Tels,	Advocaat	» Rotterdam.
Mr. J. 'T Hooft,	Advocaat	» Rotterdam.
D. Twiss,	Koopman	» Rotterdam.
Mr. H. W. Tydeman,	Hoogleeraar	» Leiden.
Dr. H. P. Timmers Verhoeven,	Predikant	» 's Hage.
Q. M. R. Ver-Huell,	Directeur der Marine	» Rotterdam.
Dr. P. J. Veth,	Hoogleeraar	» Amsterdam.
Mr. S. Vissering,	Advocaat	» Amsterdam.
J. A. C. Voorhoeve,	Koopman	» Rotterdam.
J. Voorhoeve, H. C. z.	Koopman	» Rotterdam.
Mr. W. H. van Voorst,	Lid van de Regtbank	» Haarlem.
Mr. H. A. R. Vosmaer,	Notaris	» Utrecht.
Mr. G. W. Vreede,	Hoogleeraar	» Utrecht.
J. Vreede,	Kantonregter	» Heusden.
Dr. W. H. de Vriese,	Hoogleeraar	» Amsterdam.
Mr. J. de Wal,	Substit. Adv. Fisc. bij 't Hoog Milit. Geregtshof	» Utrecht.
Mr. D. A. Walraven,	Advocaat	» Amsterdam.
T. B. Lublink Weddik,	Predikant	» Amsterdam.
Mr. W. Wintgens,	Advocaat	» 's Hage.
Mr. J. P. P. Baron van Zuylen van Nijevelt,		» Almen.

De Redactie bestaat uit de HH.:

Mr. J. Ackersdijck,	te Utrecht.	Dr. A. S. Rueb,	te Utrecht.
Mr. P. A. Broers,	» »	Mr. J. Hora Siccama,	» »
Mr. W. J. van Hoijtema,	» »	Mr. G. W. Vreede,	» »

BESCHRIJVING

VAN HET

EILAND SINT EUSTATIUS,

DOOR

A. H. BISSCHOP GREVELINK,

KOLONIALEN SECRETARIS ALDAAR.

ADRIAN.	Though this Island seem to be desert, it must needs be of subtle, tender and delicate temperature; the air breathes upon us here most sweetly.
GONZALO.	Here is every thing advantageous to life.
ANTONIO.	True, save means to live.
SEBASTIAN.	Of that there's none or little.

SHAKSPEARE'*s Tempest*, act. 3 scene 1.

§ 1. *Ligging, Uitgebreidheid en Gedaante.*

Wat zegt het U den grond dien gij bewoont te bouwen?
Zoover hij grenzen heeft, wilt gij hem overschouwen.
Hier snelt ge een bergtop op, verloren in de wolken,
Daar meet Uw oog zijn' voet, gedrukt in 's afgronds kolken.

LOOTS.

Het eiland *Sint Eustatius* vormt een der schakels in die keten van eilanden, eens waarschijnlijk een aaneenverbonden stuk lands, welke zich van de kust van *Guyana*, genoegzaam onafgebroken, schoon

onder verschillende benamingen, tot aan de kust van *Florida* uitstrekt en ligt in dat gedeelte van dezelve, hetwelk den naam draagt van benedenwindsche *Karibische* eilanden. De naastaangelegene zijn *Sint Christoffel*, naar het Zuid-Oosten, *Saba* naar het Westen en *Sint Bartholomëus* naar het Noorden.

Het heeft eene uitgebreidheid van 0,52 vierkante Geographische of 8,34 vierkante Engelsche mijlen, gelijkstaande met 3365,16 morgen van 600 vierkante Rijnlandsche roeden (1) bij eenen omtrek van

---

(1) In des Gouverneur A. DE VEER's beantwoording der vragen betrekkelijk de statistiek van het Eiland *Sint Eustatius*, gevorderd door Zijner Majesteit Directeur Generaal voor het Departement van Koophandel en Koloniën, dd. 31 October 1815, wordt gezegd: »het Eiland heeft een' omtrek van vijf uren, strekkende zich van het Noorden naar het Zuiden 9000 voeten, en van het Oosten naar het Westen 15000 voeten." De Gezaghebber W. J. L. Baron VAN RADERS berigtte dienaangaande als volgt: »De 2462 akkers grond, die volgens de ingekomene opgaven binnen deze Kolonie door ingezetenen worden toegeëigend, zijn aldus verdeeld: 772 tot het planten van suikerriet, zijnde daarvan doorgaans één derde ongecultiveerd; 143 tot het planten van yams en andere levensbehoeften; 1051 tot weiland en 496 te onvruchtbaar om tot iets gebruikt te worden." Dit berigt was gesteld in 1829 en er wordt niet bij gemeld, welke soort van akkers de Gezaghebber bedoelt. De in het vak der wetenschappen gunstig bekende SAMUEL FAHLBERG, welke eenigen tijd daarna door genoemden Gezaghebber met eene opmeting van de plantaadjegronden werd belast, stelt het getal akkers, door ingezetenen in eigendom bezeten, op weinig minder dan 8000; doch het moet gezegd worden, zijne opgaven hebben geen de minste overeenkomst met de door hem geleverde plannen. De laatst gemelde akkers zijn van 300 vierk. Rijnlandsche roeden. Indien deze landmeter in de som zijner opgaven juist is geweest, dan zou men, uit den door ons bevondenen inhoud van het plat vlak

3,1778 Geographische of 12,7 Engelsche mijlen, in gedaante eenigzins gelijkvormig aan de verticale doorsnede eens menschenvoets, loodregt geplaatst op de streek van het Zuidwesten en voorwaarts wijzende naar het Noordwesten.

Op den grootst zigtbaren afstand vertoont het zich als een enkelen berg, in den vorm van eenen ruw afgeknotten kegel, doch nader bijkomende wordt deze gemakkelijk herkend voor hetgeen hij werkelijk is, een uitgebranden vulkaan, terwijl alsdan ook, verder naar het noorden, eenige heuvels oprijzen, welke in het eerst het voorkomen hebben van een afzonderlijk eiland uit te maken, doch werkelijk met gezegden berg vereenigd zijn. Deze laatste, kenbaar aan zijnen wijden en diepen krater, genoegzaam in het midden van het Zuid-Oostelijk deel des eilands gelegen, en welks hoogte op nagenoeg 2000 voeten wordt gesteld, kan gezegd worden, het grootste deel van den bodem des eilands te beslaan, daar zijne regelmatig steil afloopende zijden, op meer of minder de helft van de opgegevene hoogte, zich naar alle rigtingen vlakker uitbreidende, aan drie kanten van het eiland plotseling eindigen in loodregt afgebrokkelde, aan den voet door de zee be-

binnen de oevers van het Eiland gelegen, moeten aannemen, dat de hellingen van de verhevenheden van den grond eene meerdere oppervlakte beslaan van 1270 der evengemelde akkers, hetwelk stellig te veel is, vooral in aanmerking nemende, dat het boven- en beneden-Dorp, alsmede de omvang van den krater, niet in zijne opgaven zijn begrepen.

spoelde aardwanden, (Eng. *Cliffs*, Fr. *Falaises*) en alleen in de rigting van het Noordwesten verlengd voortloopen, tot daar, waar de zacht hellende grond wordt ontmoet door de glooijingen der evengemelde heuvels, waaruit geheel het noordelijk deel des eilands is te zamen gesteld.

§ 2. *Het Dorp, Bevolking en middelen van Bestaan.*

Is 't fier Karthago *niet in stuivend puin verkeerd?*
Wat meer dan de ijdle naam, bleef overig van Athene!
Zoo zeker is 't, dat niets in de ondermaansche kringen
Zich de eens gestaafde wet der wisling mag ontwringen.

Wiselius.

Het dorp is gelegen aan de zuid- westkant van het eiland, en verdeeld in het boven- en beneden-dorp. Dit laatste is gevestigd op eene smalle streek zand, welke het eiland aan deze zijde omzoomt, en bestaat uit weinig meer dan een dertigtal armoedige huisjes, waaronder twee of drie niets beduidende winkeltjes; terwijl van de honderde reusachtige pakhuizen, uit welke, zelfs tot in het jaar 1795, geheel West-Indië van allerlei benoodigdheden, uit Nederland aangebragt, voorzien werd, niets is overgebleven dan de bouwvallen of dakelooze muren. Van het benedendorp voeren twee of drie wegen, in de uitgehouwen »*Cliff*" naar het bovendorp, hetwelk meer dan honderd voeten boven de oppervlakte der zee ligt en een honderdtiental van hout gebouwde huizen bevat, meest alle in vervallen staat; eene van steen gebouwde kerk, door de voormalige Nederduitsche Hervormde

gemeente van het eiland gesticht (1), eene kapel van het genootschap der Wesleyaansche Methodisten, mede een steenen gebouw (2), en, sedert het begin van 1841, eene van de Roomsch-Catholyken (3). De bevolking was in 1843, 350 blanken en vrije kleurlingen, mitsgaders 1113 slaven, te zamen uitmakende 1463 zielen. Het getal slaven is sedert door vrijmaking en uitvoer tot op 1084 verminderd. De behandeling, welke deze laatstgemelde volksklasse erlangt, is dragelijk; zij vereischt echter in sommige opzigten verbetering. Er zou eene jaarlijksche vermeerdering zijn, doch behalve dat er van tijd tot tijd worden vrijgemaakt en uitgevoerd, ontsnappen er ook velen naar het eiland *Sint Christoffel.*

De meesten zijn leden van het methodist genootschap, en de gemakkelijkheid waarmede een aantal van hen gebeden uitboezemen en leerredenen voordragen, met aanhalingen uit de Schrift behoorlijk ge-

---

(1) Sedert meer dan vijftig jaren is dit gebouw niets dan eene gedenkzuil, om de daadzaak aan het nageslacht over te brengen, dat er eenmaal eene Nederduitsche Hervormde gemeente en Predikant op het eiland heeft bestaan.

(2) De aardbeving van den 8. Februarij 1843 deed deze kapel bijkans geheel in puin storten. *Tien maanden* daarna deed de hier tijdelijk gevestigde Zendeling zijne inwijdingspredicatie in een geheel nieuw, van den grond af opgemetseld gebouw, grooter, ruimer en fraaijer dan het vorige, om hetwelk te bekostigen, hij in persoon het geld langs de huizen had opgehaald, van *Sint Thomas* af tot in *Demerary.*

(3) Toen de Roomsche Missionaris in 1841 van *Curaçao* alhier aankwam, vond hij kerk noch gemeente; hij bleef niet te min, bezigde een woonhuis voor kerk en telde in korten tijd eene kudde van honderd zestig zielen.

staafd, is inderdaad verbazend; hetwelk daarom niet wegneemt, dat zij, in hunnen wandel, eene uitlegging aan de vier laatste van Gods geboden geven, welke met de gewone lezing daarvan volstrekt in strijd is. Behalve dit hebben vooral de zwarte dames een zonderling sterken hang voor jonge rum; doch, deze zwakheden ter zijde gezet, zijn zij voorbeeldige christenen en zouden voor niets ter wereld op den »*Sabbath*" geld ontvangen of hun eten koken.

Over het geheel genomen, gaan de slaven wel gekleed; de vrouwen zijn zeer op opschik gesteld, en er is geene negerin, die zich niet schamen zou, op zondag of bij andere plegtige gelegenheden, in het openbaar te verschijnen zonder parasol.

De blanke bevolking bestaat, voor het meerendeel, uit de afstammelingen van Engelschen en andere vreemde natiën. Joden zijn er, met uitzondering van een enkel persoon, niet meer in de volkplanting aanwezig; slechts een aantal graven en de hechte muren eener ruime Synagoge bewijzen, dat eenmaal geen gering aantal dezer nuttige menschen hun verblijf hier hadden gevestigd. Het Engelsch is de taal van de geheele bevolking en het Nederduisch die van niemand, behalve den Gezaghebber, twee of drie beambten en de Militaire bezetting van twaalf man. Het weinige onderwijs, hetwelk de jeugd ontvangt, bestaat in de gronden van de Engelsche taal, lezen en schrijven. Huwelijken worden gewoonlijk bevestigd door den Methodisten Zendeling, of ook wel door een der geestelijken van de Engelsche kerk in het naburige eiland *Sint Christoffel*.

Vaartuigen, aan ingezetenen toebehoorende, varen onder *Engelsche* of *Zweedsche* vlag.

Handel heeft het eiland sinds lang volstrekt niet meer; — de eenige middelen van bestaan, waarvan door de bevolking wordt gebruik gemaakt, zijn die van den landbouw. — Op vier en twintig kleine plantaadjes wordt jaarlijks voor den uitvoer gewonnen: suiker 500000 ℔, rum, bayrum (1) en melasse 200 oxhoofden, yams (dioscorea) 700000 ℔, en batatten (Convolvulus batata) 300 vaten. Dit, benevens eenig rundvee, schapen en varkens, is alles waar de kolonie van bestaat (2).

---

(1) Dit is het gedistilleerd van het loof en de vrucht van den boom, welke de zoogenaamde »*All Spice*" oplevert; de *Myrtus Caryophyllaceus* van LINNAEUS. Hij groeit in groote menigte in dit eiland, in *Saba* en naburige eilanden.

(2) De opgave der producten is getrokken uit de aangegevene uitvoer der vijf laatste jaren (1839—1844), waaronder dus het inlandsch verbruik niet begrepen is. De Gouverneur A. DE VEER, in zijne vroeger aangehaalde beantwoording der vragen betrekkelijk de statistiek van het eiland zegt: »de plantaadje leveren jaarlijks 800 vaten, à 1000 ℔, suiker, edoch, wanneer de droogte lang aanhoudt, geven zij naauwelijks genoeg ter goedmaking der onkosten." In Januarij 1790 werd, op de door Commissarissen van Zijne Doorluchtige Hoogheid den Prins van Oranje, aan den Gouverneur P. A. GODIN, in den raad, voorgestelde vraag: »*Welke zijn de producten van dit Eiland?*" door laatstgemelden geantwoord: »Dat dit eiland zeer aan droogten onderhevig is, zodat hetzelve in de twee laaste jaeren veel van deszelvs vee door dezelve heeft verloren. Er wordt een weinig Zuyker gemaakt dog welke in goede jaeren op zijn best Een Scheepsladinge kan uitmaken — Voorleden Jaar tusschen de 500 à 600 meelvaatjes van 250 ℔ en Stroop tot Consumptie. — Voor de rest geeft dit Eiland, dat zeer klippig is, een weinig groente, dog niet half genoeg voor deszelfs inwooners, een weinig zeer goede Ananas en eenige Jammes,

De yams worden gezegd de voorkeur te verdienen boven die van elke andere plaats in West-Indië. Eene hoogst geringe hoeveelheid maïze, cassave (Jatropha manihot), pinda's (Arachis hypogea), pompoen, melongena (Solanum m.), liefdeappels (Solanum lycopersicon), gigombo (Hibiscus esculentus), boonen en komkommers, is al wat tot inlandsch verbruik wordt aangekweekt, schoon men met weinig moeite de meeste soorten van Europesche groenten zou kunnen voortbrengen.

§ 3. *Vorm van Bestuur enz.*

For forms of Government let fools contest;
Whate 'er is best administer'd is best.

POPE.

Het hoogste gezag in de kolonie *Sint Eustatius* berust in den persoon van den Gouverneur Generaal te Suriname, vertegenwoordigd door den Gezaghebber (1).

Deze laatste is belast met het dagelijksch beheer der zaken en bevoegd tot het nemen der noodige maatregelen, ter bevordering van derzelver geregelden loop.

---

aardappelen (?), Cazave en weinig brandhoud, zo dat de Inwooners van dit Eiland, buyten de van Noord-America, als nabuyrige Eylanden, komende provisiën, zo min voor hun zelven als voor hunne Slaven zouden kunnen bestaan." De Gezaghebber W. J. L. Baron VAN RADERS stelde de suiker »het eene jaar door het andere gerekend" op 400000 ℔.

(1) Men dient in het oog te houden, dat terwijl dit geschrift wordt opgesteld, er, volgens in de kolonie ontvangene tijdingen, groote veranderingen in den vorm van Bestuur op handen zijn.

Tot het beleid der regering is den Gezaghebber een koloniale Raad toegevoegd, bestaande, volgens het voorschrift, uit vier ingezetenen en twee ambtenaren, waarvan hij Voorzitter is en wiens advies hij verpligt is in te nemen, zoo dikwerf er nieuwe wetten, reglementen of bepalingen voor de kolonie, *door hem* noodig worden geacht, zoo als hij insgelijks de bevoegdheid heeft dat advies te vragen, wanneer hij in gewigtige zaken de voorlichting en raadpleging van den raad mogt begeeren.

Geene bijeenkomsten van den Raad zijn wettig, welke niet door of van wege den Gezaghebber zijn bijeengeroepen en welke niet door of namens hem zijn gepresideerd. Geene onderwerpen mogen in deliberatie gebragt worden, dan alleen die, door den Gezaghebber voorgedragen. De Gezaghebber is niet verpligt het advies van den Raad te volgen, en hetzij hij zulks volgt of niet, de verantwoordelijkheid berust in hem alleen. — Alle wetten moeten vooraf door den Gouverneur Generaal, onder nadere goedkeuring des Konings, worden bevestigd. In dringende gevallen echter is de Gezaghebber bevoegd, dezelve voorloopig in werking te brengen. De Raadslieden genieten geene bezoldiging. De Gezaghebber is belast met de waarneming van het ambt van Procureur des Konings, en treedt als zoodanig op, tegen alle overtredingen en misdrijven, welke, in de kolonie begaan, ter zijner kennis komen, in de uitoefening van welke werkzaamheden, hij te werk gaat, ingevolge de voor die betrekking *te arresteren* instructie.

De regtspleging wordt uitgeoefend door de Leden

van den kolonialen Raad, met het oudste lid als President, en bijgestaan door eenen Griffier. Alle zaken worden uitgewezen overeenkomstig de voorschriften van het oud Hollandsch Regt, of beter gezegd, overeenkomstig hetgeen daarvan te vinden is in de Engelsche vertaling van het handboek van Mr. JOHANNES VAN DER LINDEN, benevens een groot aantal publicatiën, zoo van het Gouvernement Generaal, als van de onderscheidene Gezaghebbers der kolonie. Uit deze Regtbank wordt jaarlijks eene commissie benoemd, welke in kleine zaken uitspraak doet.

Van de Regtbank appelleert men aan het Geregtshof te Suriname. Alle vonnissen moeten de beweeggredenen inhouden, waarop dezelve zijn gewezen, en in naam des Konings, met opene deuren, worden uitgesproken. Geen politiek gezag mag eenigen invloed op de regtspleging uitoefenen. De Regtbank is belast met het verleiden van transporten van vaste goederen en van hypotheken, en moet zich voorts in de uitoefening van de aan haar opgedragene werkzaamheden regelen naar de instructie, welke voor dezelve *zal worden* gearresteerd (1).

Het beheer der geldmiddelen is opgedragen aan eenen ambtenaar onder den Gezaghebber, welke tevens koloniale ontvanger is. Deze ontwerpt jaarlijks een' begrootingstaat van de inkomsten en uitgaven des volgenden jaars, welke aan de beoordeeling van den kolonialen Raad moet worden onderworpen en, voor-

(1) Deze, zoowel als de Instructie voor den Procureur des Konings, wordt sedert *elf* jaren nog steeds verwacht.

zien van deszelfs advies, aan den Gouverneur Generaal wordt toegezonden. Hij doet ook jaarlijks verantwoording van de ontvangsten en uitgaven aan den Gezaghebber, die zulks den kolonialen Raad mededeelt, en dezelve daarna almede den Gouverneur Generaal toezendt. Geenerlei belasting mag worden geheven, dan ten gevolge van eene, door den Gouverneur Generaal, onder nadere goedkeuring des Konings, gesanctioneerde wettelijke verordening.

Behalve de betrekking van Administrateur van Financiën, vereenigt de koloniale Ontvanger nog in zich, die van magazijnmeester, distributeur van het klein zegel, kommies van in- en uitklaring, enz.

De koloniale Secretaris voert de pen in den Raad, ontwerpt wetten, besluiten, missives enz., is belast met de uitoefening van het Notarisambt, met het ambt van den Burgerlijken Stand, van Vendumeester, enz.

Een Deurwaarder bij de Regtbank is belast met het doen van exploiten en het ten uitvoer leggen van vonnissen. Een Onderschout draagt zorg voor de rust in het Dorp en is tevens Cipier.

Voor de beheering van insolvente boedels en voor die der nalatenschappen, welke, aan wezen vervallende, onbeheerd zijn, wordt van wege het hoog gezag de noodige zorg gedragen.

De slavenbevolking is aan de bijzondere zorg aanbevolen van het koloniaal bestuur, aan hetwelk de verpligting is opgelegd, steeds de doelmatigste middelen aan te wenden, om, voor zoo verre zulks

zonder inbreuk op de regten der eigenaren en zonder de rust en veiligheid der kolonie in de waagschaal te stellen, geschieden kan, den toestand der slaven te verbeteren en aan hun welzijn bevorderlijk te zijn.

Er is een corps schutterij van onbepaalde sterkte, slecht gewapend, en gekleed op de wijze van Sir JOHN FALSTAFF's troep, t. w. »met slechts een en een »half hembd in de geheele compagnie." De dienst van dit corps bepaalt zich tot de bewaking der booten op het strand, gedurende den nacht, ten einde het ontvlugten der slaven te beletten; doch te twee ure in den morgen rukt de wacht in, en daarom ontvlugten de slaven, aan die zijde van het eiland, nooit vroeger dan te half drie. De militaire bezetting van twaalf man, een onderofficier en korporaal, bewaakt het fort Oranje en de reede.

Ziedaar de voornaamste bijzonderheden eener inrigting, van welke het goede door het gebrekkige ruimschoots wordt opgewogen.

Het circulerend medium in de kolonie bestaat in koperen stuivers, welke doorgaan voor *f* 0.025. Deze zijn, blijkens derzelver opschrift, onder de regering van Koning LODEWIJK den zestienden, voor de kolonie *Cayenne* geslagen, en waarschijnlijk tijdens het beheer der Franschen (1781—1784) alhier ingebragt. Het bedrag dezer specie is niet wel te bepalen, doordien dezelve ook te *Saba* gangbaar zijnde, dan eens in meerdere, dan weder in mindere hoeveelheid hier aanwezig is. Het kan echter niet wel meer dan een duizend gulden bedragen.

Overigens zijn de gouden en zilveren munten van alle natiën te *Sint Eustatius* in omloop.

De inkomsten en uitgaven der kolonie voor het jaar 1846, zijn begroot als volgt:

INKOMSTEN.

Hoofdgelden. (Twee gulden voor elk huisgezin en een gelijk bedrag voor elken slaaf)	*f*	2366,00
Belasting op Producten (namelijk *f* 4,00 op elke 1000 ℔ Suiker, *f* 2,00 de Puncheon Rum, en *f* 1,00 de Puncheon Melasse (1))	»	500,00
Idem op het vee der veeplantaadjes (*f* 12,00 voor een paard, *f* 2,00 voor eene koe en *f* 0,25 voor een schaap)	»	125,00
Idem op huizen (tien percent van de huurwaarde)	»	400,00
Idem op Hypotheken en Notariële Obligatiën (Een percent)	»	1154,00
Idem op den verkoop en op den uitvoer van slaven	»	80,00
Contributie tot instandhouding der Schutterij	»	765,00
Huur van Landsgronden	»	600,00
Patenten	»	800,00
Zegelregt	»	800,00
Venduregt (vijf percent op de koopsom)	»	150,00
De 50e penning bij het passeren van Transporten van vaste goederen	»	200,00
De 40e penning bij het passeren van Hypotheken	»	50,00
Collateraal Successieregt	»	100,00
Tonnengeld bij het verleenen van zeebrieven	»	10,00
Leges ten behoeve van de koloniale kas	»	300,00
Achterstallige belasting, voor zoo ver deze invorderbaar wordt geacht	»	2500,00
Totaal inkomsten	*f*	10900,00

UITGAVEN.

1°. Kosten van het algemeen bestuur, Tractement, huishuur, en fourage geld van den Gezaghebber	*f* 6344,00	
Tractement van den kolonialen Secretaris	» 1800,00	
Extra schrijfloon, kantoor en schrijfbehoeften etc.	» 700,00	*f* 8844,00
	Transportere	*f* 8844,00

(1) Na aftrek der hypothecaire schulden op de plantaadje gevestigd.

		Per Transport ƒ 8844,00
2o. Kosten van Policie, Civiele en Criminele Justitie :		
Tractement van den Deurwaarder en onderschout	» 712,00	
Regts en detentie kosten, welke ten laste van den Lande komen, schrijfbehoeften, onderhoud van eenen scherpregter	» 620,00	1332,00
3o. Departement van Finantiën. Tractement van den Administrateur, toelaag van eenen klerk, schrijfbehoeften, huur van eenen pakhuisknecht	» 2500,00	
Pensioen voor een' oud ambtenaar, voor zooveel zulks ten laste komt van de kolonie	» 1572,00	4072,00
4o. Kosten van den Geneeskundigen dienst bij het Garnizoen	»	800,00
5o. Militaire kosten :		
Soldijen van één sergeant, één korporaal en 12 man	» 1832,75	
Rantsoenen voor Idem	» 2213,00	
Kleeding voor Idem	» 375,00	
Aankoop van buskruid, en onderhoud van affuiten en wapenen, hand- en aanbrenggelden, militaire administratiekosten etc.	» 1336,25	5757,00
6o. 's Landsgebouwen en -eigendommen:		
Voor Reparatie en onderhoud	» 1000,00	1000,00
7o. Schutterij-kosten :		
Voor kleding van onvermogende schutters en huur van extra-wachten	» 1000,00	1000,00
	Totaal Uitgaven	ƒ 22805,00

Aanteekening op § 3.

Het is overbodig, in kleinere bijzonderheden af te dalen, en niet meer de moeite waardig de opgegevene te beoordeelen. De tijd is op handen, waarin de kolonie *St. Eustatius*, sedert lang een nuttelooze lastpost van het moederland, hare geheele vernietiging nabij is; eene voorspelling welke geene prophetische ingeving behoeft, maar door elk een kan worden gemaakt, die bekend is met de daadzaak,

dat de inkomsten van de bevolking, eeniglijk en uitsluitend, uit de voortbrengselen van den alleen door slaven bebouwden grond voortspruiten, en dat deze slaven, zoo als in honderde gevallen van manumissie gebleken is, geene de minste gehechtheid voor het eiland koesteren, gevolgelijk, dat zoodra het vast naderend uur der vrijheid voor hen geslagen zal hebben, zij zich naar de Engelsche volkplantingen zullen begeven, om een werkloon te verdienen, hetwelk de Statiaansche planter, met zijne schrale gronden, weinige regens en onzekere markt voor zijne producten, hun nimmer zal kunnen betalen.

Het mag evenwel niet ondienstig geacht worden, om in eenen welmeenenden zin, zijne beschouwing te doen kennen omtrent het voortdurend verval der kolonie; waartoe wij echter vooraf uitdrukkelijk be tuigen, die beschouwing met geen ander doel te geven, dan om goed te stichten.

Dat het eiland, zonder handel, geene de minste waarde heeft, is even waar, als dat het voor den handel, meer dan eenig ander eiland dezer streken, voordeelig geschikt is (1). Het was om deze reden, dat vreemde natiën, naar goudmijnen of vruchtbare gronden zoekende, hetzelve met minachting voorbijgingen, en dat Nederlanders, voorgelicht en bestuurd door die wijsheid en geestkracht, welke de zwaarste beproevingen, die immer eenig volk doorstond, noodwendig moesten te weeg brengen, de geschiktheid van het eiland om hun tot stapelplaats te dienen,

(1) Zie § 4 betreffende de kusten, ankerplaatsen enz.

onmiddelijk doorgrondende, er zich bij voorkeur vestigden. Met welk gevolg, is overgenoeg bekend; zij maakten, van hier, alle vreemde volkplantingen aan zich dienstbaar, en de Engelsche, Fransche en Spaansche planters vervaardigden hunne suiker, indigo, en tabak, verzamelden hunne koffij, katoen, cacao en huiden, eeniglijk om dezelve te *St. Eustatius* tegen allerlei voorraad-goederen en benoodigdheden te komen inruilen (1).

Dit alles is lang voorbij, het is waar; doch men voegde daarbij een stelsel van koloniaal bestuur, hetwelk tegen alle ongunstige tijdsomstandigheden opwoog, en hetwelk men daarom nimmer had behooren te laten varen; dit bestond in alle pogingen tot mededinging, welke van tijd tot tijd in een of ander der naburige eilanden beproefd werden, onmiddelijk, door het verleenen van meerdere voorregten aan den handel en aan binnen trekkende vreemdelingen, te verijdelen. De regten op handelsgoederen in vreemde eilanden, werden met de grootste naauwgezetheid gadegeslagen en rezen of daalden geregeld met deze, doch bleven altijd op lagere hoogten. Aan vreemdelingen, welke zich in het eiland wilden komen vestigen, werden grootere voorregten toegestaan, dan zij ergens elders konden bekomen. Het eerste belette den handel te versterven; want zelfs in vredestijd, wanneer het vertier van goederen verslapte, troostte men zich met het vooruitzigt op de toekomst; het

(1) Zie onder anderen met betrekking tot de Fransche volkplantingen, hetgeen de Abbé RAYNAL dienaangaande heeft opgeteekend in zijn werk over de beide Indiën.

het tweede verhinderde de ontvolking, daar elk zijne plaats zocht te bewaren in een land, welks ordelijk bestuur met gelijke zorg over het welzijn van vreemdelingen en eigen landslieden waakte. Van het jaar 1795 af, volgde eene reeks van jaren, waarin verdeeldheid en oorlog elk deel van de Christenwereld beroerden; het Eiland ging uit handen van den eenen vreemdeling in die van den anderen over en verarmde met elk jaar; doch de herinnering aan vorige tijden hield, gelijk eene bekoring, de hoop levendig van het volgend geslacht, welks jeugd zich ontwikkeld had, onder het aanhooren der wondervolle verhalen van den rijkdom der »Gouden rots," en dat, schoon wijd en zijd verspreid, met angstvalligheid het uur verbeidde, waarin »*the Dutch*" weder in het bezit van *St. Eustatius* zouden komen, om, als met éénen slag hunner tooverroede, de vorige welvaart te doen herleven.

De Nederlanders kwamen eindelijk 1816; doch hoe was alles veranderd? Het monopoliestelsel van het Spaansche Hof was tegelijk met zijn gezag in Zuid-Amerika vernietigd; de Engelschen hadden ten laatste het door ons uitgedachte vrijzinnige stelsel van koloniaal bestuur aangenomen; de Franschen, de Deenen en de Zweden volgden hetzelfde voorbeeld; de slavenhandel was vernietigd enz.; dan het vreemdste van alles was, dat de begrippen der Nederlanders omtrent de belangen van dit Eiland, even zeer veranderd waren, als de gesteldheid van Amerika en West-Indië. In plaats van den koopman Gouverneur met vijf honderd gulden inkomen 's jaars,

werd, gelijk in den tijd van koning LOUIS, aan de kolonie een Generaal Majoor tot Gouverneur gegeven, wiens bemoeijingen zich bepaalden tot vruchtelooze pogingen om schattingen te ligten en het zamenstellen van Reglementen en Instructiën; en de handel, die met den algemeenen vrede begonnen was te ontluiken, verviel even spoedig in kwijning. Een volgende Gouverneur, een kapitein der zeemagt, gaf diner's, bals en soirée's, brak zijn hoofd met het een zoo min als het ander, en men koos het verkeer met kapers en zeeroovers. Eindelijk kwam (1828) een Commissaris Generaal — nu zou alles verbeteren.

Het oogmerk van de toenmalige zending van deze hooge personaadje, den Generaal, later Graaf, VAN DEN BOSCH, wiens wijs bestuur van de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen hem zoo billijk de dankbaarheid van het volk van Nederland heeft doen verwerven, was, het moederland van de vooral destijds hoogst bezwarende kosten, tot instandhouding van de administratie dezer kolonie te ontheffen, en tevens dezelve zooveel mogelijk uit haar verval op te rigten; met dit inzigt werden er betrekkingen ingetrokken, en de tractementen der nieuw benoemde ambtenaren aanmerkelijk verminderd. Dit was wel genoeg; doch men hield te veel ambten in wezen, welker tractementen, hoe karig ook gesteld, in verhouding tot het vermogen der ingezetenen, een te groot bedrag bleven uitmaken. Die tractementen konden onmogelijk minder worden gesteld, zoolang daartoe Nederlanders, dat is voor dit Ei-

land vreemdelingen benoodigd zijn, welke eenen allezins natuurlijken afkeer gevoelen, zich hier onder eene bevolking neder te zetten, die sedert lang niets meer met Nederlanders gemeen hebbende, hun ten hoogste vijandig is, en waar zij van alle gemeenschap met hunne betrekkingen volstrekt afgesneden, zoo goed als dood zijn voor de wereld. Waarschijnlijk maakten deze posten een deel uit, van het toen voor het eerst gevormd ontwerp, om de koloniën gezamenlijk onder één Gouvernement Generaal te brengen, hetwelk eerlang een wel onderhouden vuur zou openen van resolutiën, gouvernementsorders, publicatie's enz.

Dan het is volstrekt onbegrijpelijk hoe deze posten in stand werden gehouden, terwijl de Commissaris Generaal nog de zwarigheid te overwinnen had, om de posten van het bestuur ten laste van de ingezetenen te brengen! De vuigste driften en berekeningen van eenigen hunner, redden hem, met eere, uit de verlegenheid, welke een dergelijk ontwerp wel geschikt was te weeg brengen. Er werd in dien tijd, te dezer plaatse, een zoogenaamde kapershandel gedreven, dat is: Buenos Ayriaansche, Columbiaansche en andere dergelijke kapers of die zich zoo noemden, bragten hier hunne prijzen binnen, welke, zoowel als derzelver ladingen, onder een of ander voorwendsel, werden verkocht.

De voornaamste deelhebbers in dezen wetteloozen handel, waarvan de vreesselijke gevolgen niet te berekenen zijn, een stel sluwe personen, welke zich ten allen tijde tot sprekers en volksleiders opwier-

pen, vernamen al spoedig de bedoelingen van Zijne Excellentie en deze vernam weder de wenschen dezer notabelen; in het kort, er werd eene bijeenkomst gehouden van den Commissaris Generaal, — van wien het pligt is te zeggen, dat hij geen het minste kwaad zag in den kapershandel, — met de bedoelde personen, in het karakter van afgevaardigden des volks en waarin Zijne Excellentie te kennen gaf, dat Zijne Majesteit geene de minste opbrengsten uit de Kolonie verlangde te trekken, maar eeniglijk begeerde, dat de ingezetenen de kosten van hun plaatselijk bestuur zelven zouden dragen; latende het geheel aan de keuze der ingezetenen om te bepalen, onder welke gedaante of benaming, deze kosten zouden worden geheven, hetzij als regten op den handel of als belasting op de eigendommen.

De afgevaardigden deelden dit grootmoedig voorstel aan hunne lastgevers mede en voegden hun gevoel van bewondering over de gematigdheid van het Gouvernement, bij de vermaning, om het laatste te kiezen, naardien de kosten van het bestuur slechts eene kleinigheid zouden bedragen en de voordeelen van eene vrije haven onmetelijk waren enz.

De bevolking was in verrukking en binnen weinige minuten daarna, had de Commissaris Generaal hoogstdeszelfs fiat gehecht aan »*een voorstel*" van de ingezetenen en eigen geërfden, om een stelsel van belasting op eigendommen in te voeren en den handel van alle regten en lasten te ontheffen" en zoo hadden zij zich, met dit voorstel, verbonden tot de opbrengst eener som van meer dan *f* 31,000 's jaars!

Een zeer korte tijd was genoeg, om de misleiders zoowel als de misleiden uit hunne droomen van rijkdom te doen ontwaken; den kapershandel werd op eene ontzettende wijze door de Engelschen de bodem ingeslagen, nog voor het jaar ten einde was geloopen; en schoon de eerstgemelden er in slaagden, het Gouvernement den blaam op te leggen van de bevolking te hebben misleid, zoo schoot er voor deze echter niets over, dan te betalen. Zij wendden zich tot den Koning, en dit had het gevolg dat Zijne Majesteit, met eene goedertierenheid die zij in dit geval voorzeker weinig verdienden, hun eene jaarlijksche ondersteuning toestond om de publieke uitgaven te bestrijden. Aan den anderen kant werd er, slechts weinige weken nadat de Commissaris Generaal bepaald had, den handel van alle regten te ontheffen en bij hetzelfde stuk, waarin het belastingstelsel was ingevoerd, tevens voorgeschreven, dat van alle goederen, welke aan kooplieden in het Eiland geconsigneerd werden ingevoerd, één percent van de waarde aan het land zou moeten worden voldaan; eene contributie, welke door alle vrije manspersonen tusschen den 18 en 60 jarigen ouderdom zou worden betaald, ten einde vrijstelling te erlangen van de waarneming van Schutterlijken dienst, werd, na het vertrek van den Commissaris Generaal, in eene belasting herschapen, welke over alle personen zonder onderscheid, naar gelang hunner eigendommen, moest worden betaald; en eindelijk werd er door het Gouvernement Generaal, zoo geheel verschillend van de wijze bepalingen der voormalige Prinsen van Oranje, waarbij vreem-

delingen in dit Eiland, voor den tijd van tien jaren van de betaling van alle lasten werden vrijgesteld, een Reglement omtrent het Burgerregt in werking gebragt, hetwelk voor vreemdelingen, om het bij den zachtsten naam te noemen, hoogst onaangename bepalingen inhield.

Na eenige vergeefsche pogingen, om de nadeelige uitwerkselen, welke de één percent op handelsgoederen, in vereeniging met de belasting, op den handelstand uitoefende, weg te ruimen, werd het zelve ingetrokken en daarentegen kooplieden, winkeliers en ambachtslieden aan het nemen van patenten onderworpen; de uitgaven werden op allerlei wijze besnoeid, doch de belasting bleef dezelfde; in het kort, elke goede instelling werd door eene andere ondoelmatige verhinderd gunstig op de kolonie te werken, en zoo bleek dan, eerlang, de geheele verandering geene andere vruchten te dragen, ten minste voor zoo veel het Eiland *St. Eustatius* betreft, dan dat elk ingezeten, die zulks met mogelijkheid doen kon, naar elders henen trok, en er niemand anders achterbleef dan de plantaadje-eigenaars met hunne slaven, benevens eenige weinige geheel verarmde huisgezinnen, welke in het zingen van Methodiste hymnen van 's morgens tot 's avonds vertroosting en vergoeding zoeken voor het gemis van alle geneugten des levens.

Welke veranderingen er in het toekomende ook mogen worden ingevoerd, om den toestand van de kolonie *St. Eustatius* te verbeteren, dezelve zullen altijd tot grondslag moeten hebben, eene vrije

haven, verminderde belasting en de meest mogelijke aanmoediging aan elk, die zich in het Eiland wil komen vestigen. Kan het moederland, tot dit oogmerk, geene geldelijke opoffering doen, dat het dan geschiede door het inwendig bestuur des Eilands geheel en al in handen te stellen van de ingezetenen zelve, en de zorg voor de naleving der tractaten met vreemde mogendheden, het onderhouden van de vriendschappelijke betrekkingen met vreemde koloniën, alsmede het bevel over alles wat het krijgswezen, de kusten en de reede betreft, zij opgedragen aan een' bekwaam officier van het leger. Wordt eene dergelijke inrigting onbestaanbaar gerekend met andere en gewigter belangen, *waarover wij niet kunnen oordeelen*, dewijl zij daartoe al te ver buiten ons bereik liggen, dan vaarwel alle hoop op eene betere toekomst voor *St. Eustatius!*

Het is tijd, meer dan tijd welligt, om onze beschouwing van de belangen der volkplanting te staken. — Wij hooren menigeen reeds vragen »indien gij, zoo als uwe woorden schijnen aan te duiden, ons wilt doen gelooven, dat de wijsheid der wijzen heeft kunnen falen, welke zekerheid is er dan dat *gij* niet dwaalt?" Doch aan dezulken antwoorden wij in alle nederigheid, dat wij noch de wijsheid van anderen zoeken te verkleinen, noch ons zelven als betweter op te werpen, maar eeniglijk trachten, Vorst en Land wel te dienen, overeenkomstig ons beste vermogen, en daartoe ons gevoelen aangeven, als de slotsom eener oplettende bestudering van de geschiedenis van het Eiland, opgemaakt, niet

alleen uit een niet onaanzienlijk getal boekwerken, maar, hetgeen beter mag genoemd worden, uit een aantal half verrotte handschriften, boeken en documenten, op de plaats zelve opgesteld; de ware, schoon weinig aanlokkelijke bron, welks drabbig water (de Hemel geve dat het ons niet benadeele!) slechts den onbeduidenden Secretaris, uit gebrek aan beter, ter laving verstrekt, terwijl de Staatsman, het oog op hooger belangen, dan die van een zoo onbeduidend eiland als *St. Eustatius* gevestigd houdende, dezelve ongekend voorbij gaat. Verder dan dit, vermeenen wij niet noodig te hebben onze bedoelingen te verdedigen; voor den kwaden is alles kwaad; maar de goeden zullen ons vrij spreken, en zoo zullen wij dan nog slechts hier laten volgen een uittreksel uit de memorie van den Commandeur van *St. Eustatius* en *Saba*, wijlen den Hoog Edel Gestrengen Heer W. J. L. VAN RADERS, onder dagteekening van 12 December 1828, gerigt aan het Gouvernement Generaal der Nederlandsche W. I. bezittingen, als zijnde hetzelve geschikt om onze beschouwing in eenige punten te versterken.

»De handel dezer kolonie heeft zich, in de laatste jaren, bepaald tot dien in Noord-Americaansche provisiën op de naburige Engelsche volkplantingen, en wel voornamelijk op de eilanden *St. Christoffel* en *Nevis*, waartoe dezelve door hare ligging bijzonder geschikt is. Deze nam veel toe tot aan den tijd van het openen der havens in de Engelsche bezittingen, voor den directen invoer van Noord-Americaansche producten in 1822, en is toen geheel te

niet gegaan. In 1826 werden dezelve wederom gesloten en het gevolg daarvan liet zich dan ook dadelijk gevoelen; doch in 1827 eene handelsbetrekking tusschen Zweden en de Vereenigde Staten gesloten zijnde, waarbij de schepen van beide natiën, te *St. Bartholomeus* komende, op denzelfden voet werden toegelaten, en de inkomende regten zeer laag gesteld zijnde, was deze handel hierdoor en door de natuurlijke avantage, welke *St. Bartholomeus* door deszelfs veilige haven bezit (1), genoegzaam geheel weder van hier afgetrokken, en bij mijne komst (in Maart 1828) was er te *St. Eustatius* slechts eene kleine Americaansche schoener op de reede.

»Niets kon dus deze voorregten, welke *St. Bartholomeus* aanbood, overtreffen, dan eene volstrekte vrijverklaring der haven, in den zin van het Reglement, daarop door Zijner Majesteit's Commissaris Generaal voor de W. I. bezittingen op den 28 Maart 1828 N°. 2 gearresteerd, en de goede gevolgen daarvan zijn ongeloofelijk — eenige Amerikaansche schepen, die zich bereids te *St. Bartholomeus* bevonden, kwamen dadelijk met hunne ladingen hier naar toe en verkochten dezelve; met *St. Christoffel* en *Nevis* werden de vorige betrekkingen op nieuw aangeknoopt; twee of drie kooplieden kwamen zich hier vestigen, en voor den aanvang van het orkaansaizoen waren er zelden minder dan 5

---

(1) De opene reede van *St. Eustatius* is een grooter avantage dan de zoogenoemde veilige haven van *St. Bartholomeus.* De ware avantage in laatstgemeld eiland is dat men er geene belasting betaalt.

en soms 9 schepen op de reede; in één woord alles verkreeg eene andere gedaante en leverde de duidelijkste bewijzen van algemeene welvaart. Doch naauwelijks was het nieuwe stelsel van belastingen bij besluit van welgemelden Commissaris Generaal, van 13 Julij gearresteerd, aan het publiek bekend gemaakt, of de Amerikanen bleven weder weg, en een der notabelste inwoners van *St. Bartholomeus*, die reeds zeer aanzienlijke aankoopen van huizen in het boven- en beneden dorp gedaan had, en in de verwachting dat het Eiland onder zulke omstandigheden weder in bloei zou toenemen, van meening was, zich hier neder te zetten, zijne familie werkelijk reeds overgebragt en applicatie gemaakt had, om als burger te worden toegelaten (1), vertrok met eenen anderen vreemdeling, die met het doel om den zetel van deszelfs fortuin alhier te vestigen, was aangekomen.

»Het eenigste eiland, dat deze kolonie afbreuk kan doen, met betrekking tot den handel in Noord-Amerikaansche producten (waarbij in tijds, wanneer dezelve een weinig toeneemt, eenige Nederlandsche, Fransche en Oost-Indische opbrengsten kunnen gevoegd worden) op de bovenwindsche Britsche bezittingen *Antigua*, *Montserrat*, *Nevis* en *St. Christoffel*, is het Zweedsche eiland *St. Bartholomeus*, en ten einde dit zooveel mogelijk tegen te gaan, was er geen ander middel, dewijl de regten te *St. Bartholomeus* op geen 1 pct. beloopen, dan om dezelve hier totaliter af te schaffen.

(1) Het bevorens gemelde Reglement omtrent het Burgerregt was toen nog niet zamengesteld of in werking gebragt.

»De vier opgenoemde Engelsche koloniën hebben te zamen eene bevolking van ruim honderd duizend zielen, en de aangelegenheid hunner commercie, kan daarvan afgeleid worden. Voor de orkaansmaanden begon men ook van hier op *St. Vincent* en *Grenada* te handelen, en er bestaat geen twijfel of dezelve veel zou hebben toegenomen, ware het niet dat de bloote noeming van tonnegeld en 1 pct. op aangebragte goederen, de Amerikanen op nieuw hebben afgeschrikt en naar *St. Bartholomeus* doen gaan. Wanneer deze echter weder worden ingetrokken, zal de handel waarschijnlijk toenemen". enz.

Tot zoover de memorie van den Kommandeur VAN RADERS. — De 1 percent werd weggenomen, doch de daarvoor in de plaats gestelde patenten en het Reglement omtrent het Burgerregt verijdelden de gunstige gevolgen, welke de kommandeur zich van dien maatregel had voorgesteld.

§ 4. *Kusten, Ankerplaats, Verdedigingswerken enz.*

Montons sur la barque légère
Que ma main guide sans efforts,
Et de ce golfe solitaire
Rasons timidement les bords.
DE LAMARTINE.

De zee rondom het Eiland is geheel van klippen of banken vrij, en op de meeste plaatsen kunnen schepen den wal op minder dan eene kabellengte naderen, uitgezonderd aan de zuidpunt en een gedeelte van de oostkust, welke beide met een rif zijn omzoomd, hetwelk ongeveer twee kabellengten ver afsteekt.

De ankerplaats (1) tegenover het dorp en het Fort

---

(1) Sedert eenige jaren is er meermalen sprake geweest van de ongunstige gesteldheid van de reede St. Eustatius voor schepen, en zelfs werd deze tot eene der redenen van het verval van den handel des Eilands gemaakt, tijdens de Commissaris Generaal VAN DEN BOSCH zich in 1828 te dezer plaatse bevond, weshalve zijne Excellentie last gaf eene noodhaven (!) aan te leggen. Gelukkig had men den tijd niet, om meer dan zeven duizend gulden aan het koopen en laten zinken van vaartuigen te besteden, toen een enkele storm, de geheele noodhaven in een paar uren tijds deed verdwijnen. Indien de zeevaart met slechte havens, zeegaten en kusten in verband stond, zou Nederland nimmer den zeehandel hebben gedreven, aangezien geen land ter wereld in dit opzigt ongunstiger door de natuur is bedeeld; doch wat *St. Eustatius* betreft, er is geen of althans zijn er zeer weinige van al de *Karaibische* Eilanden, van welke de ankerplaats zoo veel voordeelen aanbiedt als deze. Er is geene haven ter wereld, welke schepen beschutting tegen een' orkaan aanbiedt; de eenige toevlugt voor den zeeman bij het opsteken van zulk weder is het ruime sop; en de ankerplaats, welke hem in staat stelt dit zonder tijdverlies te bereiken, is de ware veilige haven in streken waar orkanen heerschen. Zoodanig is de reede van *St. Eustatius*. — Voor de komst van den Engelschen Admiraal RODNEY, in 1781, telde men hier dikwijls meer dan twee honderd schepen (1), en het aantal der in den loop van het jaar 1789 ingeklaarde schepen bedroeg niet minder dan drie duizend en vijftig. Dat deze hier, zelfs gedurende de orkaansmaanden, eene veilige ligplaats vonden en zonder gevaar zee konden kiezen, wordt genoegzaam bewezen door de daadzaak, dat in het tijdsbestek van de laatste zeventig jaren niet één enkel schip ten gevolge van een' orkaan op het Eiland is verongelukt (2), terwijl daarentegen op de andere eilanden zelden een orkaan plaats heeft, zonder een aanmerkelijk verlies van schepen en menschenlevens na zich te sleepen.

---

(1) Zie. c. DE JONG, reize naar de Caraibische Eilanden.

(2) Hierin zijn niet begrepen sloepen en opene booten, welke niet zelden verongelukt zijn, doordien dezelve digt bij den wal ten anker komen, en door den schipper en de bemanning verlaten worden, waarna de opzettende branding, voor het ontstaan van den orkaan, hen verhindert naar boord te varen en van de reede te vlugen of hunne vaartuigen op den wal te halen.

Oranje, van hetwelk de vlag waait, is, zoo al niet ten eenen male goed, dan toch voorzeker veel beter te noemen, dan die van menig ander der Karaibische eilanden; naardien dezelve een uitgebreiden, schoonen en vasten ankergrond heeft, beschut tegen den heerschenden passaatwind en slechts zeer weinig ingesloten is, zoodat de schepen, ten allen tijde, zee kunnen kiezen, zoodra de wind naar het zuiden of naar het westen loopt en met slecht weder dreigt; tegen welk voorval bevelhebbers van vaartuigen wel doen, bestendig op hunne hoede te zijn, dewijl, hoe zeldzaam zulks ook plaats vinde, het door niemand kan worden voorspeld. Schepen van het zuid oosten naar binnen komende, hebben niets te vermijden, dan het reeds vermelde rif, afstekende van de zuidpunt van het Eiland, hetwelk gewoonlijk door de daarop staande branding genoegzaam zigtbaar is. Het ankermerk is, de kerktoren O. N. O. en de noordwesthoek van de baai N. t. W ½ W; doch zoo als reeds gezegd is, de ankerplaats is ruim en heeft geene gevaren, dan dezulke, welke kunnen voortspruiten uit al te digt bij den wal te ankeren in geval van storm uit het zuiden. De hemelsbreedte van de ankerplaats op het bovenaangeduide merk (1) is door middagshoogte bepaald 17° 29′ 11″ en de lengte west van Greenwich door middel van twee tijdmeters 63° 5′ 30″.

De gewone landingsplaats, een zandstrand, is, over het geheel, gemakkelijk te naderen, uitgezonderd met

(1) Volgens onze waarnemingen in Zr. Mt. Brik *Echo* (1833—1837).

den wind op den wal, en meer gemeenlijk, wanneer de zoogenaamde *grondzee* inzet; doch het bootsvolk van het Eiland is zeer geoefend in de behandeling hunner ligte sloepen en voeren allerlei goederen veiliglijk af en aan, te midden van de zwaarste branding.

Behalve deze landingplaatsen, welke eenige schreden west van het Fort Oranje zijn gelegen, bevinden er zich nog vier andere rondom het noordelijk deel des Eilands, en met stil weder is het Eiland genoegzaam op elk punt genaakbaar. Het was om die reden, dat het getal forten en batterijen, van tijd tot tijd aangelegd, eenmaal tot vijftien was opgeklommen, van welke tegenwoordig slechts één het reeds meermalen genoemde Fort Oranje, in tamelijk goeden staat, tot het doen van salutschoten is overgebleven, hetwelk inderdaad de eenige dienst is, die het Eiland gedurende de laatste honderd vijftig jaren van deszelfs verdedigingswerken heeft genoten (1).

---

(1) In het tijdsbestek van nog geen dertig jaren, niet minder dan vier onderscheidene malen opgeëischt, werd het Eiland even dikwijls zonder slag of stoot overgegeven, en altijd op de overweging »dat het Eiland toch niet te houden was!"

De laatste maal, waarin zulks plaats vond, was in het jaar 1810, nadat men de drie laatst voorgaande jaren rusteloos gewerkt had om, met verkwisting van verbazende sommen gelds, op het Gouvernement van koning LOUIS getrokken, geschut op heuveltoppen te planten, kruidmagazijnen en ovens voor gloeijende kogels te metselen; doch, zonderling genoeg, toen de lang te voren aengekondigde vijand zich vertoonde, verklaarde de krijgsbevelhebber, gelijk blijkt uit het verslag van den te dier gelegenheid gehoudenen krijgsraad, »dat er gebrek was aan manschappen, kruid en ammunitie!"

§ 5. *Luchtgestel, Winden en Jaargetijden.*

Now come . . . . .
And view the wonders of the torridzone:
Great are the scenes . . . . .
that see, each circling year,
Returning suns and double seasons pass.

THOMSON.

In het hart van de Noord-Oost passaat gelegen, met eene geringe uitgebreidheid en vrij van poelen of stil staande wateren, is het Eiland zeer gezond, vooral ook uithoofde van de hooge en tegelijk vlakke gesteldheid van een aanmerkelijk gedeelte van den grond, welke eenen onbelemmerden doortogt aan den heerschenden wind verleent; waarbij nog komt, dat de staat van het luchtgestel over het algemeen droog, koel en aangenaam is; zelfs ten tijde van de orkaansmaanden, wanneer de hitte het verblijf in de zuidelijker gelegene eilanden, voor Europeanen gevaarlijk maakt, rijst hier de thermometer zelden boven de 85° F. en in de maanden December en Januarij zijn de nachten zelfs koud te noemen. Van daar dan ook, dat terwijl kwaadaardige koortsen schier bestendig in de naburige volkplantingen heerschen, *St. Eustatius* daarmede niet dan hoogst zeldzaam wordt bezocht. De bevolking lijdt echter op eene bedroevende wijze aan erisypelis, elephantiasis en hydrocele; welke kwalen in eene ontzettende mate, door verreweg het grootste deel van West-Indie zijn verspreid (1).

(1) Treurig vooral is het, dat het opkomend geslacht in veel sterker graad aan deze kwalen lijdt dan het afgaande; bestendige on-

De heerschende wind waait, met weinig afwisseling, meest van het O. N. O. en O. Z. O, noordelijker in de eerste helft, en zuidelijker in de laatste helft van het jaar. Van Julij tot November loopt de wind soms voor een paar dagen geheel en al naar het Zuiden en van November tot Julij wel eens naar het westen. Dit laatste heeft plaats, vooral nadat harde Oostelijke winden voor langen tijd hebben doorgestaan, en wordt steeds voorafgegaan door eene plotselinge kentering en den daardoor vliegends westwaarts jagenden stroom.

De jaargetijden, zoo weinig van elkaar verschillend en bovendien hooger onregelmatig afwisselend in dit gedeelte van den aardbol, kunnen niet ongepast gesteld worden, als volgt:

---

derlinge vermenging, bij het volstrekte gemis aan vreemdelingen, welke met deze ziekten niet behebt zijn, is welligt oorzaak, dat de ziektestof met elk geslacht toeneemt.

Ook de Lazarusziekte heeft zich in den laatsten tijd, ongetwijfeld ten gevolge van de volstrekte verwaarloozing van alle voorzigtigheidsmaatregelen, aanmerkelijk verspreid.

De mazelen vertoonen zich zeldzaam en niet dan ten gevolge van de overbrenging uit andere plaatsen, doch altijd zeer onschuldig.

Niet alzoo de kinderziekte, de scharlakenkoorts en zeere keel, welke, schoon mede zeer zeldzaam heerschende en nimmer anders dan door besmetting van andere plaatsen ontstaande, echter vele slagtoffers maken. Welk eene weldaad zou de overzending van een weinig goede koepokstof voor deze volkplanting niet zijn! Doch in dit opzigt, zoowel als in het zenden van eenen Predikant, van eenen onderwijzer enz. is *St. Eustatius*, minder gelukkig dan de negers in Afrika, van de deelneming des Nederlandschen volks geheel uitgesloten.

Van half December tot half Maart, onbestendig weder, met somtijds frissche stokers van het O. N. O. en niet zelden zware regens; doch meest bij overdrijvende buijen. In dezen tijd komt het suikerriet en de yams tot rijpheid en begint de oogst.

Van half Maart tot half Mei, weêr over het geheel droog, gematigd en bestendig. Het is nu dat de keerkringszon in volle glorie heerscht, terwijl de hitte door aangename koelten wordt getemperd. De nachten in dezen tijd van het jaar zijn verrukkelijk door de zuiverheid van den dampkring; de maan verspreidt eenen meer dan gewonen glans, gelijk ook de planeten genoegzaam licht van zich geven, om de schaduw van voorwerpen af te teekenen (1). De lucht is geheel van

(1) Welligt is er geen deel van den aardbol, waar de luister van den starrenhemel meer uitblinkt dan in West-Indië omstreeks dezen tijd van het jaar. Baron A. VON HUMBOLDT, BRIJAN EDWARDS en meer anderen, hebben deze opmerking gemaakt en de eerstgenoemde betuigde, nimmer de oogen naar het starrengewelf te kunnen opheffen zonder zich in het geheugen te roepen de verhevene plaats uit DANTE

»*Io mi volti a mandestra eposi menti*" etc.

Men mag veronderstellen, dat indien deze beroemde geleerde even gemeenzaam met nederlandsche dichtwerken ware geweest, hij zijn gevoel van bewondering van dit nachtelijk tooneel van Gods Majesteit en pracht, zou hebben uitgedrukt in de woorden van eenen NIEUWLAND of VAN ALPHEN.

»*Daar rijst het tintlend Starrenheer*
En de aarde zwijgt verbaasd,
't Gestarnte spiegelt zich in 't meer
Waarop geen windje blaast.
't Is alles Hemel wat men ziet,
Zelfs bergen vlugten heen,
't Verdorde blaadje schuifelt niet,
't Gestarnte spreekt alleen."

een vers, hetwelk, zoo wel als eenigen uit den *Orion*, alles wat in vreemde talen gevonden wordt, verre achter zich laat.

wolken gezuiverd, uitgenomen dat nu en dan ligte vlokjes overdrijven, welke niet zelden een flaauw weerlicht, alleen des nachts zigtbaar, van zich geven. Deze tijd van droogte wordt besteed tot het stoken van suiker en tot het bereiden van den grond voor het nieuwe plantsoen.

In Mei worden de regenvlagen gerekend te beginnen, die soms tot in Augustus aanhouden en gebezigd worden tot het planten en pooten.

September heeft den naam van eene drooge maand te zijn. Met Julij begint de lucht meer en meer door de toenemende hitte uit te zetten, hetwelk voortduurt tot in October, een' tijd, dien men algemeen in West-Indië onderscheidt als de orkaanmaanden. Dit saizoen wordt in sommige jaren gekenmerkt door aanhoudende stilten, afgebroken door stormen uit het zuiden met onweêr en regen, en in andere jaren wederom, door afwisselend harde windvlagen uit het oosten en flaauwe koelten, storm en stilte, regen en zonneschijn, alles binnen het tijdverloop van weinige uren, en weken achtereen voortdurende. Men meent deze laatste weersgesteldheid vooral opgemerkt te hebben in jaren, waarin orkanen voorvallen.

Omstreeks het laatst van October ondergaat het luchtgestel de meest merkbare verandering van het jaar; de stilten en onbestendige vlagen worden nu vervangen door stijve gelijkdoorstaande koelten van het O. Z. O., flaauw als de zon in de kimmen is, aanwakkerende met hare nadering tot het zenith en nadir en afnemende met de verwijdering van dat hemellicht van deze twee punten, vergezeld van eene

dikke heijige lucht, waardoor afgelegene voorwerpen zich als in rook gehuld vertoonen. De nachten worden kil; des morgens is de lucht aan den oostelijken gezigteinder bedekt met wolken van ongewone grootte, die zich als overeindstaande voordoen, doch bij het opsteken van den wind spoedig overdrijven. Wanneer de wind echter niet sterk doorwaait, zoo als soms het geval is, bespeurt men spoedig de teekens van doordringende regens te zullen hebben. Het groen der bergen vertoont zich alsdan in eene blaauwe tint en alle voorwerpen van grooten omvang schijnen nader bij, dan zij werkelijk zijn. De wolken, genoegzame hoogte bereikt hebbende, bewegen zich voorwaarts en pakken zich rondom den top van den berg, langs welks wanden zij in dikke kolommen nederwaarts rollen, onder het uitstorten van stroomen regens, terwijl het ratelen van den donder haren voortgang verkondigt.

In December wordt het weêr weder onbestendiger, de wind onstuimiger en beiden nemen zij dat karakter aan, hetwelk hiervoren van het begin des jaars is opgegeven.

§ 6. *Orkanen.*

Ik zie de wolken zamentrekken,
En digt op een gelaên,
Hier, met een rouwgewaad de vale kim bedekken,
Daar, aan het brandend zwerk, als lichte torens staan:
De schepping toont zich mat. Natuur zwijmt allerwegen,
't Aemechtig aardrijk hijgt.
Een dikke lucht perst d'adem tegen,
En 't laatste koeltje zwijgt.
Een doodsche stilte heerscht; het zonlicht is verdwenen:
De zwangre hemel zakt, en rust op de aarde in 't rond;
Een donkre nacht omrolt den grond,
Door 't flikkrend bliksemlicht bij pozen slechts beschenen,
De wind steekt op.... FEITH.

Onder de natuurverschijnselen, waaraan het eiland *Sint Eustatius* onderhevig is, behoort in de eerste plaats te worden genoemd de orkaan, een der hevigste bekende stormwinden, welke, rondom een bewegend middelpunt woedende, achtereenvolgens en met plotselinge afwisselingen uit verschillende rigtingen van den horizont hervoort komt, terwijl het middelpunt in deszelfs voortgang eene kromme lijn volgt van vrij bepaalde gedaante.

Deze stormen worden verondersteld, eeniglijk plaats te hebben in het tijdbestek tusschen de volle maan in Julij en de volle maan in October, steeds ten tijde van eene der voornaamste schijngestalten van dat hemellicht (1).

Er is slechts een geval bekend van een orkaan, die buiten dit tijdperk heeft plaats gehad; t. w. in de maand Junij van het jaar 1831 (2); doch dezelve werd te *St. Eustatius* niet bespeurd; men kent

(1) In de 8e kaart van BERGHAUS, *Physikalischer Atlas*, vindt men de kromme lijnen voorgesteld, door 15 verschillende West-Indische orkanen gevolgd. Met uitzondering van dien van het laatst van Junij 1831, vallen deze allen in de maanden Julij, Augustus, September en October. Volgens onze tegenwoordige kennis der Meteorologie moet men den in West-Indië ondersteldeu invloed der maan op de orkanen betwijfelen. A. S. R.

(2) Eene andere bijzonderheid van dezen orkaan was, dat dezelve over een gedeelte van de *Karaibische* zee voorttrok, hetwelk gerekend wordt, buiten de grenzen van deze verwoestende winden gelegen te zijn Te *Bonaire* sloeg Zr Mt Brik *Syrene* door dezen orkaan op strand en was in weinige uren een volslagen wrak. Deze orkaan deed zich het eerst opmerken te *Trinidad*, waar elf of twaalf schepen verongelukten, en te *Grenada* veroorzaakte hij eeneschade van 80.000 ponden sterling; van daar rigtte hij zijnen koers door de Karaibische zee over *Bonaire*, *Curaçao*, enz. en bereikte de kust van *Yucatan*, een

geen voorbeeld dat in één jaar meer dan één orkaan op dezelfde plaats heeft gewoed, schoon het gebeurd is, dat twee orkanen in een en hetzelfde jaar, in verschillende deelen van West-Indië zijn waargenomen (1); dikwijls verloopen er onderscheidene jaren, zonder dat er ergens een plaats heeft en somtijds zijn er niet meer, doch ook niet minder dan twee jaren tusschen twee orkanen op eene en dezelfde plaats verloopen, schoon meermalen in twee achtereenvolgende jaren orkanen op verschillende plaatsen hebben gewoed (2).

De volgende beschrijving van eenen orkaan, die, welke in de maand Augustus 1835 te *Antigua* voorviel, mag strekken om een denkbeeld van dit verschijnsel te geven (3).

Gedurende het verblijf van Z^r^ Mt Brik *de Echo*

---

afstand van 1700 Eng. mijlen, in weinig meer dan honderd uren tijds. *Memoir descriptive and explanatory to accompany the new Chart of the Atlantic Ocean etc.* 8 Edition, 1840, by JOHN PURDY pag. 117, 119.

(1) Den 3en October 1780 ontstond er een omstreeks *Jamaica* en den 10en October een ander in de nabijheid van *Barbados*. In 1830 werden zelfs tot drie verschillende orkanen in West-Indië opgemerkt

(2) Die van 1772 en 1773, die van 1830 en 1831 werden niet op dezelfde plaatsen bespeurd.

(3) De eerste beschrijving van dezen orkaan werd door ons (1837) in het Engelsch geleverd en is te vinden in *the Colombian Navigator* en andere engelsche zeevaartkundige werken. Wij geven dezelve thans hier bij voorkeur boven andere sierlijker gestelde beschrijvingen, eeniglijk dewijl dezelve getrouw is aan de waarheid, iets hetwelk wij van geene andere met hetzelfde vertrouwen kunnen verzekeren.

(Men vindt dezen orkaan van Augustus 1835 onder No. V voorgesteld op de genoemde kaart van BERGHAUS. A. S. R.)

in *English harbour*, *Antigua*, werd dat eiland bezocht door een dier onwelkome gasten, die nimmer missen de jammerlijkste sporen van hunne tegenwoordigheid achter te laten. Des morgens van den 12^{en} Augustus verrees de zon met meer dan gewonen luister; eene klare lucht en flaauwe koelte uit het oosten, beloofde een dier warme dagen, die in dit tijdperk van het jaar, hier niet dan al te veelvuldig zijn. Tegen elf uur werd het geheel en al stil; eene brandende zonnehitte volgde; het geboomte neigde deszelfs loof, als afgemat, naar de aarde; het spiegelgladde water, in *Falmouth harbour* steeds zoo helder, had eene zwarte tint aangenomen en te midden van de alom heerschende stilte, rimpelde zich nu en dan deszelfs oppervlakte en ruischte het gebladerte, als werd de lucht door de vleugelen van den voorbode des verderfs in beweging gezet; terwijl zich te gelijkertijd dat onheilspellend geheimzinnig geluid deed hooren, hetwelk niet beter is uit te drukken, dan in de woorden van den engelschen dichter:

»*Deep sounds and deeper still*
»*Were howling from the mountains bosom*
....
»*Earth groaned as if beneath a heavy load.*"

Op eens vertoonde zich, omstreeks twaalf uur, over de toppen der heuvels, welke *English harbour* ten oosten van nabij omgeven, een ontzettend aantal digt opeengepakte wolken, wier zwarte kleur, getuige van derzelver vastheid, zonderling afstak

bij het vlekkeloos azuur der lucht en de levendige tinten, waarmede de middagzon alle voorwerpen deed schitteren. Statig naderende, in uitgebreidheid van noord tot zuid den gezigteinder rakende, hulde dit wolkengevaarte alles onder zich in duisternis, te midden eener stilte als die van het graf. De zee werd nu onrustig; meer en meer verhief zich het dof gedreun in de lucht, het gevogelte fladderde met angstigen spoed in het rond om eene schuilplaats te zoeken, en weldra verkondigde de vreesselijk opzettende branding in den mond van de haven en aan de kust, luide den orkaan.

De zoom der wolken tot in het toppunt genaderd, ontliet zich in een' stroom van regen, met dikke droppen loodregt nedervallende, hetwelk eenige minuten aanhield en toen naar het westen overdreef, werwaarts de geheele wolkenvlakte, als een onmetelijk gewelf, langzaam voortdrong, tot dat de laatste glans van het zonnelicht was uitgedoofd.

Eensklaps brak de wind los uit het noorden, met eene gereefde marzeilskoelte en vermeerderde van dat oogenblik trapsgewijs zijne krachten; de branding der zee verdubbelde de hare nog spoediger, zoodat elke rolling, woedender dan de voorgaande, de klippen beukte, de westpunt van de baai en het daarop gelegen fort *Barclay* onophoudelijk bedekte en bij herhaling 30 à 40 vademen, boven de drie honderd voet hooge oostpunt van de baai, uitsloeg.

Het is moeijelijk te bepalen, op welken tijd na het opsteken van den orkaan, de wind deszelfs grootste snelheid bereikt; doch zooveel is zeker, dat

te drie ure 's namiddags, en dus even zooveel uren na het begin, reeds een volslagen storm woei, vermengd met zware regens; de lucht, gestadig dikker wordende, joeg, onder een onophoudelijk weerlichten, met verbazende snelheid naar het zuiden, laag nederhangend, aschgraauw en door elkander worstelend; het daglicht ging tot schemering over, het weerlicht vermeerderde.

Te vier ure liep de wind aan het noord-westen, zonder tusschenkomende stilte, gelijk wel eens als vaste regel is opgegeven; doch scheen met elke verandering in krachten te winnen. Omstreeks vijf ure was het reeds volslagen nacht, de wind nog steeds toenemend. Te zes ure begon zich de lucht in het zuid-oosten te stoppen en de wind naar het zuid-westen eenige oogenblikken heen en weder te schiften, waarna, in die streek gevestigd, de orkaan met verdubbelde hevigheid losbrak, terwijl stortvloeden van regen en opgevoerd zout water door de lucht dwarrelden en het weerlicht in het zuid-oosten zoo zeer toenam, als genoegzaam was, om het geheel door eenen bestendigen doch spookachtigen glans te verduidelijken. Niet lang daarna liep de wind naar het zuiden en een half uur later naar het zuid-oosten, uit welke beide laatste rigtingen, deszelfs woede alle beschrijving te boven ging. Het was nu de crisis; er bestond letterlijk geene scheiding meer tusschen lucht en water; beide elementen waren dooreengemengd; touwen en kettings braken als rag, waardoor het schip in weinige oogenblikken aan den grond sloeg, hoewel hetzelve met stengen en raas

in het hol lag en de baai zoo uitmuntend door de natuur is beschut, dat er, zelfs te midden van dit ontzettend weder, geen de minste aanslag van zee te bespeuren was. Na tien ure in den avond bedaarde het, in het eerst langzaam, doch weldra hand over hand; de lucht dunde af; de maan, op dien tijd vol, stak zijn breed meeningloos aangezigt door de wolken, als met bespotting over den ons gespeelden trek en eindelijk tegen elf ure verspreidde het zoolang gewenscht geluid van den donder (1), de blijde zekerheid dat de orkaan had uitgewoed.

Indien de bijzonderheden dezer vreesselijke warlwinden met meer naauwkeurigheid en meer herhaaldelijk dan tot hier gedaan is, werden nagegaan en bekend gemaakt, er is geen twijfel of dezelve zouden minder noodlottig aan de zeevaart zijn. Men heeft alreeds met tamelijke zekerheid bevonden, dat derzelver uitgebreidheid zeer naauw beperkt en derzelver voortgang over de eilanden en vervolgens, meest

---

(1) Beschrijvingen van West-Indische orkanen, waarin donderslagen als het ware te hulp geroepen worden, om den indruk te verhoogen, vindt men in menigte; doch het is meer dan waarschijnlijk, dat onweêr nimmer bij orkanen plaats heeft. In tegendeel houden de bewoners dezer streken het geluid van den donder, bij opkomend slecht weêr, voor een zeker teeken, dat er geen gevaar is van eenen orkaan te krijgen, hetwelk daarom niet wegneemt, dat het een storm mag waaijen. Een zekerder voorteeken van den orkaan in de nabijheid van land, is de vreesselijke branding aan de kusten, en, aardbevingen uitgezonderd, is niets meer geschikt, den mensch zijne nietigheid te doen gevoelen, dan de onzigtbare, de onverklaarbare magt, waardoor de zee over bergtoppen wordt gestuwd, terwijl er naauwelijks een zuchtje door zijne lokken speelt.

van het O. N. O. naar het W. N. W. is, zoodat door onverwijld om de zuid te loopen, het ontkomen zeer gemakkelijk is (1).

Een ander belangrijk punt, reeds genoegzaam als zeker vastgesteld, doch nog steeds de meeste aandacht waardig, is, welken weg de wind het kompas rondloopt. De hier vermelde liep van het noorden door het westen naar het zuid-oosten; dit zelfde, weet men, heeft plaats gehad met dezulke, welke met kennis van zaken zijn waargenomen en beschreven, en indien dit aan allen eigen is, dan zal elk zeeman de noodzakelijkheid inzien om, moet hij bijleggen, zulks alsdan over stuurboord te doen, ten einde niet overvallen te worden door uitschieters van onder de lij (2).

---

(1) Terwijl de hiervoren beschreven orkaan boven *Antigua* hing, bevond zich de engelsche oorlogsbrik *Savage* in het gezigt van het eiland en lag al den tijd, volgens verklaring van de officieren diens bodems, met dood stilte onder het eiland *Montserrat* te dobberen. Eenige dagen daarna kwam de engelsche stoomboot *Spitfire* te *Antigua*, welks bevelhebber berigtte, dat hij, door de *Monapassage* stoomende, door dezen zelfden orkaan was overvallen, waarop hij onmiddelijk om de zuid had gestuurd en daardoor, binnen een paar uren tijds, buiten deszelfs bereik was geloopen.

(2) De geachte schrijver vergunne ons, hier bij te voegen, dat zijne opmerking, aangaande de opvolging der winden bij de West-Indische orkanen, overeenstemt met hetgeen REDFIELD en REID deswege als regel hebben afgeleid, uit het onderzoek van zeer vele beschrijvingen, grootendeels in scheepsjournalen voorkomende. Door die beide natuurkundigen, alsmede door den hoogleeraar DOVE, is tevens de merkwaardige omstandigheid aan het licht gebragt, dat de wenteling des wervelwinds, bij orkanen in het *Zuider*-halfrond, in *tegengestelde*

Het zuidelijk gedeelte der Karaibische eilanden is minder onderhevig aan dezen geessel, dan het noordelijke, onder hetwelk *St. Eustatius* behoort; doch ofschoon dit eiland tegelijk met deszelfs onmiddelijke naburen door de orkanen wordt bezocht, heeft hetzelve echter, vreemd genoeg, ten allen tijde minder dan andere door derzelver uitwerkselen geleden: eene daadzaak, zoo wel bevestigd, dat een der Methodiste zendelingen niet lang geleden, van den kansel zijne hoorders de vleijende verzekering gaf »dat zulks eene belooning was van hunne meerdere godsvrucht, boven die van hunne naburen" (1). Eene andere verklaring is de geringe uitgebreidheid van het eiland, waardoor de wind, minder dan in uitgestrekte bergachtige landstreken, verhinderingen ontmoet, en er dus hier minder valwinden ontstaan, wier plotselinge en geweldige aandrang

---

rigting geschiedt. *Gewoonlijk* draait, bij *orkanen*, in het Noordelijk halfrond, de wind achtervolgens uit de rigting van N, door W, naar Z. en O, terwijl, in de orkanen op het Zuider halfrond, de wind achtereenvolgens waait uit N, O, Z, W. DOVE heeft getracht deze wetten theoretisch te verklaren in POGGENDORFFS *Annalen* 1841 vol. 22. 2e Reihe. A. S. R.

(1) In 1794 betuigde de predikant STAUFFER van de nederduitsch hervormde gemeente, in een verzoekschrift, gerigt aan den Gouverneur ad interim en den Raad van *St. Eustatius*, dat dit eiland bewoond werd »*door eene bande, God en Godsdienst verachtend volk, waar hij aanschouwer was van de grootste barbaarschheden, waarvan men immer bij menschen geheugen heeft voorbeelden gehad!*"

Nu waren de orkanen in dien tijd even zachtaardig als later. Hoe dan moet de taal dezer twee geestelijken daarmede worden overeengebragt?

het meest toebrengt tot het vernielen van gebouwen enz.

De orkaan, welke te *St. Eustatius* de meeste schade heeft aangerigt, was die van den 31[en] Augustus 1772. — Deze staat door geheel West-Indie aangeteekend als »*de groote orkaan*"; doch het is zeker, dat de verwoesting van eigendommen en het verlies van menschenlevens, in vergelijking van die, welke men in andere volkplantingen te betreuren had, naauwelijks noemenswaardig was (1). De eerstdaaraanvolgende viel voor op den 12[en] October 1780, van welke de luitenant, later schout bij nacht, C. DE JONG, na de ontzettende vernieling, te dezer gelegenheid, op andere eilanden aangerigt, te hebben vermeld, eeniglijk en als ter loops aanmerkt, dat op *St. Eustatius* ook eenige huizen (?) aan stukken waren geslagen en het zeewater een aantal koopmanschappen, welke, bij gebrek aan pakhuizen, in de open lucht, onder presenningen lagen, bedorven had. Van het verlies van menschenlevens onder de bevolking, gewaagt deze onderhoudende reisbeschrijver zelfs met geen enkel woord; even min de schrijvers van andere berigten, en onderscheidene thans nog (1845) in leven zijnde ooggetuigen van gezegden orkaan, verzekeren eenparig, dat geen gebouw hoegenaamd werd vernield, veel minder dat iemand der inge-

(1) Zie een kort berigt van dezen orkaan, voor zooveel *St. Eustatius* betreft, in de *Nieuwe nederlandsche Jaarboeken*, 7e Dl. 2e St. 1772.

zetenen te dier gelegenheid is omgekomen. Er bestaat dus genoegzame grond, om vast te stellen, dat het eiland alstoen inderdaad weinig of niet heeft geleden (1). Van die, welke in den nacht van 24 op 25 Augustus 1785 ontstond, teekende een ooggetuige den volgenden dag in zijn dagboek aan, dat

(1) Wat zal men dan zeggen bij het lezen van het volgend verslag van de verwoesting door den orkaan van October 1780 te *St. Eustatius* aangerigt, te vinden in het wetenschappelijk werk van den Kolonel REID, getiteld *an Attempt to develop the law of Storms* etc. blz. 349 der 2de uitgave (1841), en hetwelk ons in goeden ernst verzekerd wordt te zijn ontleend *from authentic documents*; inhoudende dat, in den nacht, elk huis aan de noord en zuid zijde ter neder woei of weg spoelde met de bewoners in de zee, slechts eenige weinigen ontkomende, — en verder," *den* (volgenden) *nacht woei het met verdubbelde hevigheid en werd elk huis weggezweept; slechts de forten, kasernen, hospitaal, kathedraal en vier kerken bleven over. Tusschen de vier duizend en vijf duizend personen worden verondersteld te* St. Eustatius *het leven te hebben verloren*"!!! Helaas! wat is waarheid? Om het onbestaanbare van eene dergelijke gebeurtenis, ten minste voor zoo veel de gebouwen betreft, aan te toonen, zal het genoegzaam zijn, de geschiedkundige daadzaak bij te brengen dat Admiraal RODNEY nog geen vier maanden na den hier bedoelden orkaan van 1780 te *St. Eustatius* kwam en juist daar, waar de »authentic documents" van den geëerden Gouverneur van BERMUDA zeggen, elk huis te zijn weggewasschen en weggezweept, de honderden van welgevulde pakhuizen vond, steenen gebouwen wel te verstaan, van welke hij den inhoud aan den hoogst en meest biedenden vreemdeling liet verkoopen en de opbrengst zich toeeigende. De eenige uitlegging, die er van zulk een sprookje, als de kolonel REID heeft opgedischt, kan gegeven worden, is, dat men voornemens is, de eervergeten rooverij van bovengenoemden admiraal te *St. Eustatius* gepleegd, die zelfs de verontwaardiging zijner eigene landgenooten, op dat eiland woonachtig, opwekte, zoo onbeduidend te maken dat dezelve niet meer noemenswaardig geacht kan worden.

de schade aan heggen, negerhuizen en andere kleine woningen (small buildings) verbazend was; onder anderen was des Gouverneurs huis ter neder gewaaid en de eigenaar aan de hand ligt gekneusd, zijne meubelen en kleederen voor het meerendeel beschadigd of verloren, door de onachtzaamheid zijner bedienden; dit is al, en van het verlies van menschenlevens wordt niet gerept. Van die, welke in de jaren 1791, 1804 en 1806 het eiland overvielen, is geenerlei bijzonderheid bekend en van laatstgenoemd jaar tot aan 1819 vindt men zelfs niet vermeld of er in dien tusschen tijd één heeft plaats gehad. Betreffende die van de jaren 1819, 1821, 1827, 1835 en 1837 bestaan de gewone berigten van den Gouverneur aan hooger hand, welke allen dezelfde verhalen inhouden, verschrikkelijke stormvlagen, uit allerlei rigtingen (waargenomen van achter stevig geslotene deuren en vensters, natuurlijk), van daken beschadigd, boomen ontworteld, veel nadeel aan het veldgewas; doch ook steeds: met eene enkele uitzondering, die van 1827 namelijk, waarin twee personen aan de gevolgen hunner bekomene wonden stierven: het berigt bevattende, dat »menschenlevens zijn gespaard gebleven."

(Het slot in het volgend nummer).

AANTEEKENINGEN

GEHOUDEN OP DE ZOOGENAAMDE

OVERLAND-REIS UIT INDIE

DOOR

J. DUPUY,

LID VAN DEN RAAD VAN N. I.

Sedert kort alhier aangekomen zijnde uit Indië, langs den weg dien men algemeen, doch met niet veel juistheid, de *overlandreis* noemt, heb ik bemerkt uit de aan mij door dezen en genen gerigte vragen dien aangaande, dat men in Nederland weinig of niet met de bijzonderheden van die reis bekend is. Trouwens werd dezelve tot dus verre door slechts zeer enkele Nederlanders gedaan, en is er, voor zoo verre ik heb kunnen vernemen, nog niets over dat onderwerp door den druk in Nederland bekend gemaakt.

Zelfs in Nederlands Indië verkeerde men, bij mijn vertrek, in groote onwetendheid en onzekerheid te dien aanzien; van daar uit was de reis tot dus verre ook moeijelijk en kostbaar, en slechts weinig korter dan langs de oude route, omdat er nog geene gemeen-

schap, door stoomvaartuigen, bestond tusschen onze bezittingen, en die der Engelschen op de vaste kust van Indië, van waar de zoogenaamde *Overlandreis* een aanvang neemt, en men dus verpligt was zich eerst *derwaarts* te begeven met gewone scheepsgelegenheid, waarmede eene maand of meer verloren werd.

Sedert de maand Augustus 1845 heeft echter het Engelsche Gouvernement de gemeenschap met stoomvaartuigen uitgestrekt, door een' zijtak tot *Sinkapoera*, het punt van deszelfs gebied, dat het meest nabij de Nederlandsche bezittingen gelegen is, zijnde slechts drie à vier dagen (stoomende) van *Batavia* verwijderd; en thans gaat er geregeld alle maanden een stoomschip van *Ceilon*, met de Europesche brievenmalen naar *Sinkapoera*, en van daar naar *China*, terwijl een ander, insgelijks maandelijks, van *China* vertrekt over *Sinkapoera* naar *Ceilon*, het vereenigingspunt met de *mails* van *Europa* en de vaste kust van Indië.

Van onzen kant wordt ook sedert Augustus 1845 *maandelijks* een landsstoomschip van *Batavia* naar *Sinkapoera* gezonden, om het Engelsch stoomschip aldaar te ontmoeten en de brieven, van *Java* naar *Europa* bestemd, overtebrengen voor de *Overlandmail*, en tevens de daarmede aankomende brieven van Nederland te ontvangen.

Ik heb dezer dagen vernomen, dat hiermede in het vervolg geregeld *maandelijks* zal worden voortgegaan, in welk geval de geheele reis van *Java* herwaarts, of vice versa, door stoomkracht zal kunnen

worden bewerkstelligd, in den tijd van 50 dagen of daaromtrent.

Het laat zich aanzien, dat hiervan ook voortaan veel gebruik zal worden gemaakt door passagiers over en weder, die gaarne de lange, vervelende, dikwijls gevaarlijke reis om de Kaap de Goede Hoop zullen willen vermijden en zich de meerdere kosten van den stoomweg getroosten, zoowel om den betrekkelijken spoed, als om het nieuwe en belangwekkende van de reis zelve langs de overlandroute.

Het eerstgemelde voordeel, namelijk de grootere spoed van de overlandreis, is vooral belangrijk voor Indische Ambtenaren en Officieren op verlof, die tot dus verre van hunnen korten verloftijd acht tot negen maanden op zee hebben moeten doorbrengen, met de heen- en terugreis, en bij gevolg zooveel te korter in Europa konden verblijven.

Ook voor kooplieden en dergelijken, voor wie de tijd meestal van het grootst belang is, laat de overlandroute zich bijzonderlijk aanbevelen. Voor degenen, welke voornemens mogten zijn deze reis te ondernemen, kunnen berigten omtrent dezelve, uit de ondervinding van voorgangers ontleend, niet van belang ontbloot zijn.

Deze overweging en de wensch, om aan volgende reizigers langs den bedoelden weg, eenige nuttige opgaven te verschaffen, hebben mij het oor doen leenen aan de aanbeveling van eenigen mijner vrienden in het vaderland, om alhier in het licht te geven eenige vlugtige aanteekeningen, door mij op de reis gehouden, en die oorspronkelijk alleen bestemd wa-

ren, om de weetgierigheid van mijne vrienden, hier te lande en in Indië te voldoen.

Zoowel deze bepaalde bestemming, als de bijzondere aard van de reis zelve, die het bedaard en geregeld schrijven bijna onmogelijk maakt, zullen, naar ik hoop, tot verschooning strekken voor al het onduidelijke en onvolledige, zoowel als van den gemeenzamen, min sierlijken stijl mijner aanteekeningen; gebreken, waarvan mijne eigene overtuiging, mij lang deed huiveren, de bewuste aanteekeningen publiek te maken. Slechts de vele daartoe ontvangene aansporingen, de ontstentenis van beschrijvingen der bewuste reis hier te lande en de opregte wensch om, in hoe geringe mate dan ook, voor volgende reizigers eenig nut te stichten, hebben eindelijk mijne beschroomdheid kunnen overwinnen en mij in de uitgave doen toestemmen, vertrouwende op de inschikkelijkheid van den lezer, welke ik gevoel, dat deze zeer onvolmaakte en weinig beduidende bijdrage zoo zeer behoeft.

Evenwel moet ik tot beter verstand van het ondervolgende, vooraf doen opmerken, dat, toen mijne aanteekeningen aan boord geschreven zijn, het mij geheel onbekend was, dat ons Gouvernement in Indië, reeds in Augustus en voortaan maandelijks een oorlogs-stoomschip naar *Sinkapoera* zoude zenden, in correspondentie met de van *Ceilon* en *China* komende Engelsche stoomschepen, die de paketten voor de *overlandmail* heen en weder overbrengen.

Ten gevolge van dezen zeer nuttigen en lang gewenschten maatregel, waardoor de geheele stoomli-

nie thans in volle werking is gekomen, moet nu als vervallen worden beschouwd dat gedeelte van mijne aanteekeningen, handelende over het zoo lang gevoeld ongerief, de ontstentenis van eene gemeenschap, door middel van stoomvaartuigen, tusschen Nederlandsch en Britsch Indië, waardoor de verzending der brieven *over land* van Nederland naar Java en vice versa, aan vele onzekerheid en oponthoud was blootgesteld, en de passagiers van en naar Java genoodzaakt waren (zoo als in mijn geval) om zich maar eerst naar eene der Engelsche hoofdplaatsen op de vaste kust van Indië te begeven, waardoor zoowel de kosten als de duur der reis aanmerkelijk vergroot werden.

In dit gebrek is thans, door voormelde regeling voorzien, ten gevolge waarvan dan ook reeds den 25 November, per *overlandmail*, brieven tot 1 October alhier zijn ontvangen, en een passagier van daar binnen de twee maanden in Nederland is aangekomen; het geen voortaan geregeld zal kunnen plaats vinden, waardoor de zekere en snelle gemeenschap tusschen Nederland en deszelfs Oost-Indische bezittingen zeer bevorderd wordt.

Door omstandigheden buiten mijnen wil kon ik niet van Java vertrekken in het gunstige saizoen om naar Europa te varen; eerst in het begin van Mei jl. was ik reisvaardig en toen waren er geene goede schepen, bestemd naar Nederland, gereed. Door goede schepen bedoel ik groote, voor passagiers gemakkelijk en goed ingerigt.

Vroeger had ik eenmaal in Mei de reis aangenomen;

wij hadden toen ongeveer veertien dagen stormachtig weder op de hoogte van de Kaap de Goede Hoop, met aanhoudenden tegenwind, en waren, op vier dagen na, vijf maanden op reis tot *Dover* in het Engelsche kanaal. Die reis was ten uiterste vervelend en onaangenaam.

Vooral verlangde ik nu spoedig te reizen, dewijl de gedwongene scheiding van mijne familie, die in Europa was gebleven voor de opvoeding van de kinderen, bijna tien jaren geduurd had, en ik, sedert vier jaren, van hooger hand teleurstelling op teleurstelling had ondervonden in den wensch om mij weder met dezelve te vereenigen.

Al deze redenen te zamen deden mij tot het besluit komen, om de zoogenaamde *overland*-reis te doen, en dus met de eerste gelegenheid te gaan naar eene der voornaamste havens van Britsch-Indië, waarvan ik ook gaarne iets zien wilde.

Ik vertrok van Batavia den 20[en] Mei met een kustvaarder, bestemd naar *Padang*, *Pondichery* en *Madras*.

Wij hadden acht dagen reis naar *Padang* en zijn daar elf dagen gebleven, met lossen en laden enz.

Den 9[en] Junij zijn wij van *Padang* vertrokken, in de hoop van voor het einde dier maand te *Madras* aan te komen, alzoo dit jaargetijde, of de Z. W. moesson, doorgaans gunstig wordt geacht om de zoogenaamde golf van Bengalen optevaren.

Hierin zagen wij ons echter te leur gesteld; in plaats van een' sterken, geregelden Z. W. moessonwind, gelijk de kapitein verwacht had en mij ook

door anderen voorspeld was, kregen wij niets dan zeer ligte koeltjes, en dikwijls stilten, afwisselend met buijen en tusschen beiden regen, waardoor verscheidene van onze zeilen werden gespleten.

Dit alles duurde tot den 27[en] Junij; van dien dag tot den 30[en] d°. hadden wij bij opvolging zeer harde buijen, en de helft van dien tijd bijna een' storm, zwaren tegenwind met hooge zee; wij kwamen hierdoor zeer weinig vooruit tot den 2[en] Julij; de kust van *Ceilon* werd toen gezien en den volgenden dag passeerden wij *Trincomalee*; wij hadden weder ligte koelten en nu en dan stilte.

Den 5[en] des morgens kregen wij het vaste land van Indië in het gezigt (de kust van *Coromandel*), passeerden daarna de Deensche bezitting *Tranquebar*, (die onlangs aan Engeland is overgegeven tegen eene aanzienlijke som gelds) en kwamen 's achtermiddags te *Pondichery* aan. Deze plaats behoort aan de Franschen.

Na een verblijf van eenige uren aldaar, werd de reis den volgenden ochtend vroeg langs de kust voortgezet naar *Madras*, waar wij des avonds omtrent 8 ure van den 6[en] Julij het anker op de reede lieten vallen.

Door de zware branding op het strand zijn de scheepssloepen hier onbruikbaar; alle gemeenschap tusschen den wal en de schepen wordt onderhouden door middel van groote ligte inlandsche booten, die op eene bijzondere wijze vervaardigd en door geoefende inlanders bemand zijn. Met andere vaartuigen of andere bootslieden is het gevaarlijk naar den wal te gaan.

Daar nu, door onze late aankomst, geen dezer vaartuigen (*Massoolahboats*) aan boord kwamen, zoo was ik verpligt, dezen nacht aan boord te blijven.

Eerst den volgenden dag, den 7en Julij, heb ik dus voet aan land gezet te *Madras*, zijnde 48 dagen na mijn vertrek van *Batavia;* de reis was ongelukkig zeer lang uitgevallen, deels door het ongunstige weder, dat wij getroffen hadden, en overigens door het aandoen van *Padang*. Het eerste was niet te voorzien, en het tweede niet te vermijden. Mijn scheepskapitein had zes dagen gerekend voor de reis van Batavia naar Padang en 6 dagen verblijf te dier plaats, te zamen 12 dagen; doch wij hadden 19½ dagen besteed aan een en ander; en voorts 28 zeedagen van *Padang* naar *Madras*, in stede van 18 à 20, zoo als mij voorspeld was geworden.

Van Batavia den 20en Mei vertrokken, waar men toen geene latere tijding uit Europa had, dan van 24 Januarij, vond ik te *Madras* Engelsche Couranten van 24 Mei, en deze waren reeds den 2en Julij ontvangen, dat is in 39 dagen van Engeland. Te *Bombay* heeft men meestal nog verschere tijdingen (33 of 34 dagen). Door de geregelde stoomvaart tusschen Engeland en de voornaamste plaatsen in deszelfs Indische bezittingen (*Calcutta*, *Madras*, *Bombay*, *Ceilon*) kan men alzoo in den tijd van twee en eene halve maand aldaar antwoord ontvangen op de geschrevene brieven en de aankomst vernemen van kinderen of goede vrienden, over en weder.

Thans worden er geregeld vier malen in iedere maand paketten uit Engeland naar Britsch-Indië ver-

zonden, als den 3 en 20 van *Southampton* regtstreeks, en den 7 en 24 van *Marseille* met de Fransche post. Deze laatste paketten worden van Marseille met een Engelsch koninklijk stoomschip naar *Malta* overgebragt, alwaar dezelve gevoegd worden bij de eerste bezending, aan boord van het stoomschip van de Peninsular- and Oriental-Steam Navigation-Company, dat den 3en of 20sten te voren van *Southampton* vertrokken is.

Buitendien is sedert Augustus 1845 de geregelde gemeenschap met stoomvaartuigen uitgestrekt tot *Poelo-Pinang*, *Sinkapoera*, en *Hongkong*, ten gevolge van eene overeenkomst tusschen de gemelde Maatschappij en de Engelsche Admiraliteit, aangegaan te Londen den 25 December 1844, waarbij laatstgemelde zich verbindt, om jaarlijks aan die Maatschappij, voor deze nieuwe dienst, te betalen de som van 45000 £ st., buiten en behalve de vroegere subsidiën voor de *mails* van Indië en Ceilon. Volgens dit contract moet eenmaal in de maand een stoomschip van minstens 400 paardenkracht gereed zijn te *Trincomalee*, (de hoofdstation der Engelsche koninklijke Marine in Oost-Indië, gelegen aan de oostkust van *Ceilon*) of wel, naar keuze van het Gouvernement, te *Point-de-Galle* (de tegenwoordige station voor de stoomschepen van voorn. Maatschappij, aan de Z. W. kust van *Ceilon*), om, 24 uren na de aankomst van de mails uit Engeland, te vertrekken met dat gedeelte derzelve, bestemd naar bovengemelde plaatsen; moetende de reis worden afgelegd, onder zekere zware boeten, binnen een' bepaalden tijd, als volgt:

Van *Point-de-Galle* naar *Poelo Pinang*	140	uren
of wel van *Trincomalee*	137	»
Verblijf in *Pinang*	6	»
Van *Poelo Pinang* naar *Sinkapoera*	45	»
Verblijf te *Sinkapoera*	48	»
Van *Sinkapoera* naar *Hongkong*	170	»

allen als *maxima*, dus te zamen 409 uren van *Point-de-Galle*, of wel in 406 uren van *Trincomalee*, wanneer de station derwaarts verlegd wordt.

De terugreis vangt aan te *Hongkong*, den 1 van iedere maand (behalve in de maanden Mei, Junij, Julij en Augustus, wanneer het vertrek bepaald is op 5 dagen vroeger) en de tijd, voor die reis toegestaan, is dezelfde, als de evenvermelde, zoodat de afstand tusschen *Hongkong* en *Ceilon* in 17 dagen hoogstens moet worden afgelegd. Van *Ceilon* komt men doorgaans in 40 à 42, (hoogstens 45 dagen bij aanhoudenden tegenwind) binnen te *Southampton*, dus te zamen 57 tot 62 dagen van *Hongkong* naar Engeland.

Veronderstellende nu, dat de reis van *Batavia* naar *Sinkapoera* met een stoomschip, even veel tijd zoude vorderen, als die van *Hongkong* naar *Sinkapoera* (zeven dagen) hetgeen zeker niet het geval is (1), zijnde de afstand veel minder, dan nog zoude men langs dezen weg, in twee maanden tijds of kor-

---

(1) Sedert het schrijven van het bovenstaande, is het gebleken dat *vier* dagen voldoende zijn voor de reis van *Batavia* naar *Sinkapoera* met een stoomschip, zijnde de togt in dien tijd afgelegd door Z. M. Stoomschip BROMO, dat onder weg nog *Riouw* en *Banka* heeft aangedaan.

ter, van Java naar Europa kunnen reizen, terwijl men met zeilschepen over het algemeen 4 maanden, en dikwijls nog langer daaraan moet besteden. De groote voordeelen van deze versnelde gemeenschap, zoowel voor het Gouvernement, als den handelstand en particulieren, vereischen geen betoog.

Een zoodanig stoomvaartuig behoort de noodige ruimte en geschiktheid te bezitten, om eenige passagiers over te voeren, in welk geval hunne passagie-gelden een gedeelte van de kosten zouden vergoeden; gelijk het geval is met de schepen van de Engelsche Oost Indische Maatschappij (Oorlogs-stoomschepen), varende als paketten tusschen *Bombay* en *Suez* aan de Roode zee, waarvoor een reglement en tarief, door het Gouvernement van *Bombay* bepaald, in mijn bezit is.

Na deze aanmerkingen, waartoe mijne lange reis naar Madras geleid heeft, zal ik nu de beschrijving van de reis vervolgen.

Gelukkig was ik, niettegenstaande den zeer langen overtogt van Batavia, nog even bij tijds te *Madras* aangekomen, voor het stoomschip van *Calcutta* van Julij, bestemd naar *Suez*. Den 9en Julij, tusschen 10 en 11 ure des voormiddags en alzoo twee dagen na mijne komst te *Madras*, is hetzelve te dier reede geankerd, zijnde den 3en vertrokken van *Calcutta*, en den 5en van de *Sandheads* of monding van de groote rivier van Bengalen (de Ganges of Hoogly).

In de andere jaargetijden is het vertrek van daar bepaald op den 10en van iedere maand, doch in Junij, Julij en Augustus vijf dagen vroeger, omdat de reis

alsdan gerekend wordt minstens vijf dagen langer te duren, door de tegenwinden en hooge zee, waaraan men blootgesteld is in de Golf van Bengalen en den Indischen Oceaan, gedurende de kracht van den Z. W. moesson.

Om deze reden, als ook omdat die maanden zeer heet zijn op de kust van Arabië, in de Roode zee en Egypte, komen er doorgaans in *dezen* tijd van het jaar weinige passagiers; terwijl in de maanden December, Januarij en Februarij, wanneer de reis geacht wordt eenige dagen korter te zijn en men minder hitte te vreezen heeft, de passagiers uit Indië zich in het grootst getal inschepen.

Wij hadden slechts ruim dertig passagiers bij het vertrek van *Madras*, terwijl er somwijlen 130 en meer zijn; bij gevolg was er veel ruimte aan boord en meer keuze van hutten enz.; ook betere bediening, welke voordeelen opwegen tegen de zoo even vermelde nadeelen.

Kort na de aankomst van het stoomschip vernam ik, dat hetzelve den volgenden morgen weder zoude vertrekken te 6 ure precies; doch, door tusschenkomst van den Gouverneur van Madras, werd nader het vertrek bepaald op half elf ure des voormiddags, zijnde juist 24 uren na de komst ter reede.

Ik heb dus zeer weinig tijd gehad te *Madras* en kon weinig merkwaardigs zien; anders kan men een verblijf van ettelijke dagen aldaar zeer goed en op eene aangename wijze besteden.

Ik had mijnen intrek genomen in »the United Service hôtel," gehouden door den heer GRANT, op het

zeestrand, vlak voor de legplaats der schepen; het is een vrij goed huis, naar den Anglo-Indischen trant, maar duur; ik verteerde er 9 ropijen of omtrent 10½ gulden daags, buiten wagenhuur.

De Gouverneur en opperbevelhebber des legers (the most noble the Marquis of TWEEDDALE) heeft mij de eer aangedaan, van mij veel beleefdheid te bewijzen, gedurende mijn kort verblijf in zijn gebied. Aan de tafel van zijne Lordschap, des avonds vóór mijn vertrek, werd ik bekend gemaakt aan kapitein BIDEN, haven- en equipagie-meester te *Madras*, die opzettelijk daartoe bij deze gelegenheid was uitgenoodigd geworden, en die de vriendelijkheid had, mij den volgenden morgen met zijne eigene boot, die veel gemakkelijker en beter was, dan de gewone *Massoollahboats*, met de Nederlandsche vlag voorop, naar boord van het stoomschip te brengen en aldaar, door zijnen invloed, te zorgen, dat ik eene der beste hutten bekwam, zijnde een *double cabin* of hut voor twee personen, welke bij vroegere reizen door Lord ELPHINSTONE (gewezen Gouverneur van *Madras*) en door Prins WALDEMAR van Pruissen was gebruikt geworden, en waar ik het zeer goed had.

Het schip was de *Hindostan*, behoorende aan de »Peninsular and Oriental-Steam Navigation-Company" en gevoerd door kapitein R. MORESBY, vroeger kapitein bij de Anglo-Indische Marine.

Het is een der grootste en beste soort van stoomschepen, zijnde ruim 1800 tonnen groot, met machines van 520 paardenkrachten, en 180 man equipaadje, Europeanen en Inlanders; de inrigtingen voor

passagiers zijn fraai en gemakkelijk, de tafel goed en ruim voorzien ; doch hierover nader.

Er zijn nog twee stoomschepen van gelijke grootte en kracht op deze *linie* (of voor de dienst tusschen *Bengalen*, *Madras*, *Ceilon* en *Suez*), namelijk de *Precursor*, en de *Lord* WILLIAM BENTINCK; deze drie vaartuigen leggen beurtelings de reis af (om de maand) naar *Suez*, waartoe, naar mate van het weder, doorgaans zeven en vijftig tot zestig dagen besteed worden, heen en terug, met inbegrip van het oponthoud in alle havens.

Ingevolge het bepaalde als bovengemeld, zijn wij precies te half elf ure van den 10[en] Julij, van de reede van *Madras* vertrokken naar *Ceilon*.

De wind was tegen (Z. W.) en nog al sterk, waardoor de reis naar *Point-de-Galle* langer was, dan gewoonlijk. Daar het avond werd, den 12 Julij, toen het schip dat gedeelte van de kust begon te naderen en de ingang aldaar des nachts gevaarlijk is door rotsen, werden de machines met zonsondergang op halve kracht gezet.

Den volgenden morgen, zijnde den 13 Julij, tusschen 7 en 8 ure, zijn wij met behulp van eenen loods ten anker gekomen op de reede van *Point-de-Galle*, tegen over het voormalig Hollandsch fort.

De afstand van *Madras* naar *Point-de-Galle* wordt gerekend op 552 Engelsche mijlen; wij hadden de reis in 69 uren afgelegd, zijnde door elkander acht mijlen in het uur; somwijlen komt men in 60 uren of 2½ dagen over; wel eens in minder tijd.

Om naar den wal te gaan, moesten wij gebruik

maken van groote lompe booten, zonder tenten of behoorlijke zitplaatsen, bemand door ruwe Malabaarsche bootslieden, waarin het alles behalve gemakkelijk was; gelukkig was de wal nabij, en werd in ongeveer tien minuten bereikt.

Er zijn te *Point-de-Galle* twee logementen, waarvan een door de weduwe en zoon van een' Hollandschen afstammeling, genaamd BOGAARDT, gehouden wordt, en het andere door een' Engelschman, genaamd BARTON. Geen van beiden is zeer aantebevelen; doch het eerste, waar ik mijn intrek nam, werd gezegd van de twee het beste te zijn. Nogtans heb ik daar *tien shillings*, of *f* 6 hollandsch, moeten betalen voor een slaapkamertje zonder venster, voor éénen nacht, en werd ik buitendien daarin bestolen van een' gouden souverein of *f* 12, door een' van verscheidene kleine Singalesche jongens, die in en uit het huis liepen, quasi om met veel ijver te helpen bedienen, maar inderdaad om te stelen, en welke door de waardin niet als hare bedienden erkend werden, toen ik mijn beklag deed. Een ander van onze passagiers werd op dezelfde wijze en tot hetzelfde bedrag beroofd in hetzelfde logement. Ik vernam dat zulks meermalen hier voorvalt, en dat de Singalesche bedienden over het algemeen zeer diefachtig zijn.

Daarentegen hadden wij eene vrij goede tafel (tegen ongeveer *f* 7 daags, buiten de dranken), terwijl de passagiers, die naar het andere logement waren gegaan, geen ordentelijk eten konden bekomen, en naar boord zijn teruggekeerd, voor hun middagmaal.

Daar dit geschrift alleenlijk ten doel heeft, aan reizigers, die na mij de zoogenaamde »overlandroute" mogten kiezen, eenige nuttige berigten omtrent de reis te geven, gegrond op ondervinding, valt het buiten mijn bestek om de plaatsen te beschrijven, waar wij ons onder weg ophielden; de korte tijd van het verblijf laat dit meestal ook niet toe, althans zoo men het op eene eenigzins juiste en volledige wijze doen wilde.

Ik teeken alzoo hier slechts aan, dat er te *Point-de-Galle*, dat een aardig plaatsje schijnt te zijn, nog eene oude Hollandsche kerk bestaat, voor de afstammelingen van de vroege Hollandsche bewoners; dat de straten in de stad zeer naauw zijn, maar schoon worden gehouden, en dat er een corps soldaten bestaat uit Javanen en Maleijers, die een goed voorkomen hebben, hunne moedertaal spreken, en, naar men zegt, zeer nuttig zijn in de dienst. Deze menschen, of liever voor het grootste gedeelte hunne ouders, zijn van *Java* overgebragt, ruim dertig jaren geleden, toen onze koloniën in het bezit van Engeland waren. Zij zijn met buksen gewapend en dragen eene soort van jagers montering. Het corps wordt genaamd, »the Ceilon Rifle-corps."

Het schip is omtrent dertig uren gebleven in de haven van *Point-de-Galle*, om kolen in te nemen en de *mails* te ontvangen. Eenige passagiers van *Bengalen* en *Madras* verlieten ons hier, en anderen, van *Ceilon*, scheepten zich in.

Tijdens ons verblijf aldaar is uit Engeland aangekomen het eerste stoomschip, bestemd voor de nieuwe

linie (*Ceilon, Sinkapoera* en *Hongkong*), genaamd de *Braganza;* het tweede de *Lady Mary Wood*, werd dagelijks van *Calcutta* verwacht.

Wij hadden te 12 ure des middags moeten vertrekken, den 14 Julij, maar bij het uithalen hebben wij twee werpankers verloren, door welk ongeval het bijna 3 ure werd, eer wij werkelijk de reede verlieten.

De wind was meestal tegen (uit het Z. W.) en de zee vrij hoog, zoodat wij niet veel spoed maakten; den 15 was er veel beweging in het schip; velen der passagiers werden geplaagd met zeeziekte.

Bij het aanbreken van den dag op den 17, bevonden wij ons nabij de *Maldiva* eilanden; een fraaije archipel van 500 Engelsche mijlen in de lengte en 80 in de breedte; het getal eilanden is onbekend, maar moet zeer groot zijn; de meesten zijn bedekt met klapperboomen, die het voornaamste bestaan van de bewoners opleveren, door de daarvan gemaakte olie en kayertouw, die de Maldivianen naar *Ceilon* en *Bengalen* brengen, in ruiling voor rijst en andere behoeften, welke hunne eilanden niet afwerpen. Deze eilanden, en de riffen tusschen dezelve, zijn door het koraalgedierte ontstaan, en groeijen langzaam aan; er is eene zware branding hier en daar op de rotsen, hoewel er verscheidene veilige doortogten bestaan; het was over twaalf ure des middags, toen wij het laatste eiland langs kwamen. Deze talrijke kleine groene eilanden, midden in den oceaan, ver verwijderd van ander land, leveren voor den voorbijvarenden een aangenaam en belangwekkend gezigt op.

Wij werden voortdurend bevoordeeld met zeer schoon weder; daarentegen was de wind ons meestal ongunstig en dikwijls zeer sterk, nu en dan met hooge zee, en eenen stroom in ons nadeel. Een en ander vertraagde de reis naar *Aden*, en vorderde de aanwending van de volle kracht der stoomwerktuigen. Tegen zulke beletselen had een zeilschip de reis niet kunnen maken. Er was somwijlen eene zeer onaangename beweging in het schip, die de meesten onzer dames belettede aan tafel te verschijnen. De grootste afstand, in eenen dag afgelegd, was 250 Engelsche mijlen; de minste 145, naar dat de gelegenheid gunstig was of het tegendeel. Slechts enkele malen, en voor korten tijd, konden er eenige zeilen gebruikt worden; eens werd het voorzeil in eene bui gespleten. Elf dagen na ons vertrek van *Ceilon*, zijnde den 15en Julij, kregen wij de kust van Afrika in het gezigt; in den nacht tusschen den 25en en 26en passeerden wij de kaap *Guardafui*, zijnde de uiterste punt van die kust aan deze zijde en kwamen alzoo buiten den Indischen Oceaan en in de straat van *Bab el Mandeb*. Nu veranderde alles plotseling. Daags te voren hadden wij eenen sterken wind, een' halven storm om zoo te zeggen, zeer hooge zee, veel beweging in het schip, en het weder was koud, vooral des avonds; nu was er slechts eene zeer ligte koelte; het was bijkans stil, de zee effen en de lucht zeer warm, de thermometer teekende te 12 ure des middags van den 25sten 73° F. en van den 26sten 89° F.

In den achtermiddag van den 27en kwamen wij voor

anker te *Aden* op de Arabische kust, zijnde den tienden dag na ons vertrek van *Point-de-Galle*. De afstand wordt geschat op 2160 Eng. mijlen. In het gunstige jaargetijde wordt deze reis afgelegd in tien à elf dagen, en deze is de langste togt, tusschen land en land, gedurende de geheele reis. Deze veelvuldige afwisseling levert een der aangenaamste verschillen op met den ouden weg om de Kaap de Goede Hoop, waarop men meestal, vier maanden lang, niets ziet dan lucht en zee, en geen ander land bezoekt dan de dorre rots van *St. Helena*.

Deze rots is echter een *eden* in vergelijking met *Aden*, welke plaats mede gesticht is op een' uitgebluschten vuurberg, even als *St. Helena*; nimmer heb ik een akeliger, onaangenamer verblijf gezien; de hitte was er verschrikkelijk; er is geen enkele boom, geen spruitje gras te zien, geen goed drinkwater te krijgen. *Aden* ligt op een klein schiereiland, bestaande uit vulkanische rotsen, aan een' uithoek van Arabië; de Engelschen hebben de plaats sinds weinige jaren bezet, en gebruiken dezelve alleen als een depôt van steenkolen, omdat zij eene goede haven aanbiedt, en aan den weg ligt tusschen *Indië* en *Egypte*, alzoo zeer geschikt tot een rustpunt voor de stoomvaart naar Europa. Er lagen ook reeds twee Gouvernements stoomschepen van *Bombay*, benevens twee of drie schepen uit Engeland, beladen met steenkolen.

Men is thans bezig, het schiereiland, dat slechts door eene lage landtong van 600 *yards* vereenigd is met het vaste land van Arabië, te voorzien van

sterkten, ter verdediging tegen de oorlogzuchtige Arabieren in de nabijheid, die meer dan eens gedreigd hebben, de ongeloovige, ongenoodigde gasten te verdrijven. Om deze reden is er steeds een vrij talrijk garnizoen, deels uit Europeanen deels uit *Sipahis* bestaande.

Er is een zoogenaamd *hôtel* op het strand, digt aan de ligplaats der schepen, maar het is klein, onzindelijk, en men vindt er weinige gemakken. De logementhouder is een Persiaan; men heeft er goede visch en druiven, tamelijk schapenvleesch, slecht brood. Overigens was de tafel vrij matig, maar niet de rekening van den waard.

Eenigen der passagiers gingen naar den wal, waar onder sommigen, die hun intrek namen bij hunne vrienden onder de Officieren van het garnizoen; doch de meerderheid, waartoe ik ook behoorde, niets aanlokkelijks te *Aden* vindende, deed slechts een togt in de sloepen, of eene wandeling op het strand, en bleef aan boord eten en slapen, hoezeer het daar ook zeer onaangenaam was, door de hitte, en het stuiven van de steenkolen, die dadelijk na onze aankomst naar boord werden gebragt; alle de schutspoorten en de meeste deuren waren gesloten tegen het indringen van de koolstof, waardoor de hutten ondragelijk warm en bedompt werden. Wij sliepen allen op het halfdek, waar des nachts een zware daauw viel; doch de tent bleef daar gespannen.

Na een verblijf van 38 uren verlieten wij *Aden*, tot onze groote vreugde, te 6 ure des ochtends van den 29 Julij.

Wij hadden hier 300 tonnen steenkolen ingenomen, waarmede men bezig was geweest tot den vorigen avond 9 ure. Dit werk wordt verrigt door Afrikaansche koelies, die daarbij een eentoonig gezang aanheffen, dat ver van melodieus is. Wij hadden daarna min of meer oponthoud gehad, door de afwezigheid van eenige Afrikaansche vuurstokers, die nabij *Aden* te huis hooren, alsmede van twee passagiers, die bij hunne vrienden aldaar vernacht hadden. Te *Aden* kregen wij acht nieuwe passagiers, Franschen, van het eiland *Mauritius* komende, welke ons in Egypte weder verlieten.

Des achtermiddags van denzelfden dag gingen wij door de straat van *Bab el mandeb*, en kwamen alzoo de Roode Zee binnen. De doortogt, langs het eiland *Bab el mandeb* of *Perin* is naauw, omtrent anderhalve engelsche mijl breed; de kust is dor en woest in den hoogsten graad, zoo mede de omliggende eilanden; slechts donkerkleurige barre rotsen; geen teeken van bewoners of landbouw te bespeuren. De wind was ons altijd tegen, en bragt hitte mede, in stede van koelte. Te 6 ure des ochtends stond de thermometer op 90°, te 12 ure op 95°; de warmte van de zee was nagenoeg dezelfde. De thermometer hing op eene luchtige plaats, boven den trap van de salon; in de hutten beneden was de hitte grooter, en maakte het slapen in dezelve bijna onmogelijk; gedurende de reis door de Roode Zee, teekende de thermometer eens, in de machinekamer, 132°, des middags van den 31 Julij. Om reden van deze groote hitte werden

de vuren en dus ook de stoomkracht eenigzins verminderd.

Wij hadden dikwijls den stroom tegen, en nu en dan eene vrij hooge zee, zoowel als tegenwind. Hierdoor is de reis naar *Suez* verlengd geworden. In den nacht tusschen den 3en en 4en Augustus zijn wij de golf van *Suez* binnengeloopen. De ingang bij nacht is eenigzins gevaarlijk, doch onze kapitein had in zijne vroegere dienst deze geheele zee en kusten, op last van de Engelsche O. I. Maatschappij, opgenomen en in kaart gebragt, en was alzoo ten volle daarmede bekend, hetgeen ons gerust stelde. Nu hadden wij het land van midden-*Egypte* aan de linkerhand, en dat van *Arabia Petraea* aan de regter, beiden belangrijk door geschiedkundige herinneringen; laatstgemelde vertoont binnen 's lands eene hooge bergketen. De ligging van de bergen *Sinaï* en *Horeb*, vermeld in de Heilige Schriften, werd ons aangeduid, doch deze bergen zelve waren niet zigtbaar.

In dezen tijd van het jaar is de doortogt van de Roode Zee en de golf van *Suez* zeer onaangenaam, door de bijna ondragelijke hitte; de wind komt van de verzengde kusten van Abyssinia, en onze gezigten werden bijna verschroeid door dezelve — men wordt loom en lusteloos, de eetlust verflaauwt, en de slaap is niet verkwikkend. Deze nadeelen zijn, zegt men, in het begin des jaars niet te vreezen, wanneer de hitte minder is (tusschen 68° en 76°).

Op den 4en Augustus, omtrent half negen ure des avonds, kwamen wij ten anker voor *Suez*, waarmede het eerste of Indische gedeelte van de reis afliep

en het tweede of Egyptische moest aanvangen, zijnde *dit* het eenige, wat met regt *over land* kan genaamd worden. De afstand van *Aden* naar *Suez* wordt gerekend te bedragen 1334 engelsche mijlen, en was in zes en een halve dagen afgelegd.

De schepen bleven ver van de stad liggen, en schoon er vuur-seinen werden gemaakt, kregen wij dien avond geene booten aan boord, en konden ons eerst den volgenden ochtend, omtrent 5 ure, ontschepen.

Hiermede ging het zeer ongeregeld en overhaast; er waren eenige inlandsche vrachtbooten naar boord gezonden, voor de bagaadjen; en daarin moesten wij eene plaats zoeken onder de kisten, koffers en zakken, en ieder zoo goed mogelijk voor zich zelven zorgen; wij vonden weder geene zitbanken noch beschutting tegen de zon in deze vaartuigen; ruim twee uren waren wij bezig, door tegenwind en laag water, met aan wal te komen; voor een gedeelte van den afstand werden de booten door hunne opvarenden getrokken, langs eene smalle strook zand, die tusschen de stad en de haven in zee uitloopt.

Te *Suez* bestaat er ook een zoogenaamd hôtel, digt aan de landingsplaats, doch het huis is klein en onooglijk (een ander hôtel, een groot en schoon gebouw, was echter onder handen, en bijna voltooid, nabij het eerste); wij kregen daar evenwel een tamelijk goed ontbijt; waarna de wagens voor de reis door de woestijn werden gereed gemaakt. Deze wagens gelijken min of meer, wat den vorm betreft, naar de palanquinwagens op Java, doch zijn kleiner, hooger, en op verre na niet zoo gemakkelijk; de

deur is aan de achterzijde, even als in de omnibussen, en aan weêrskanten is eene zitbank voor drie personen, eenigzins bekrompen; drie gezette menschen zouden naauwelijks plaats vinden; voor drie kleine personen gaat het vrij goed. De wagens worden *vans* genaamd en hebben maar twee hooge wielen, en meestal slechts een paar veêren (horizontaal); ze zijn zoo ligt gemaakt als met de noodige sterkte vereenigbaar is, en hebben linnen zeilen aan de zijden van boven, ter beschutting tegen zon en wind; voor iedere *van* zijn vier paarden gespannen, die tamelijk groot en sterk zijn, en gemend worden door eenen Arabischen of Egyptischen koetsier, die niet zeer kundig is in zijn vak; een gelijksoortig palfrenier (op Java zou men zeggen *Boedjang*) klemt zich vast, zoo goed als hij kan, aan den wagen, hetzij voor of achter, om den koetsier te helpen bij de verspanning; dit geschiedt zeven malen, aan de zoogenaamde *stationhouses* langs den weg, waar de stallen zijn; deze stations zijn van 10—11 eng. mijlen afstands van elkander; de juiste lengte van de woestijn aan deze zijde, kon ik niet vernemen, zijnde de opgaven verschillend; de meest waarschijnlijke is 85 eng. mijlen, of iets verder.

De eerste afdeeling *vans*, uit vier bestaande, waartoe ik behoorde, vertrok van *Suez* te half 9 ure des morgens. Wij waren met elkanderen overeengekomen, nog aan boord zijnde, wie het gezelschap voor iedere *van*, uit zes personen bestaande, zouden uitmaken, en hadden tevens door loting bepaald de volgorde voor het afrijden; de reden hier-

van is, dat het, over het algemeen, beschouwd wordt voordeelig te zijn, met de eerste afdeeling te rijden, vooral indien de passagiers talrijk zijn, daar de paarden alsdan versch zijn, zoowel als de provisiën aan de stations; ik behoorde tot den wagen n°. 3, en onze partij bestond uit 3 heeren, 2 dames en een kind van 3 jaren, zoodat wij niet al te benaauwd zaten.

Na een hobbelige rid van ongeveer vier uren over het dorre zand en door de brandende hitte, en na eens van paarden verwisseld te hebben, waaraan een kwartier besteed werd voor de vier wagens, kwamen wij aan station N°. 2, waar wij drie uren zouden rusten. Tot hier waren wij vergezeld geworden door een Agent van de Transit Company, een Engelschman van geboorte, op een schoon Arabisch paard gezeten, die het opzigt over alles aan de stations scheen te voeren en bij de verspanning der paarden behulpzaam was; bij ons vertrek van N°. 2 ging hij terug naar *Suez*, om de tweede afdeeling *vans* insgelijks een gedeelte van dien weg door de woestijn te begeleiden; omtrent te 1 ure werd hier een vrij goed maal opgedischt, waarna eenigen onzer een middagslaapje deden; de dames in drie daartoe ingerigte kamertjes, de heeren op den *divan* rondom de eetzaal.

Te half vier ure vertrokken wij weder, en na eens verspannen te hebben aan station N°. 3, kwamen wij kort na 7 ure aan N°. 4 of het middenstation, omtrent half weg tusschen *Suez* en *Caïro*. Hier is alles ruim en netjes ingerigt. Het is een vrij

goed huis van twee verdiepingen, uit steen gebouwd; (de andere stationsgebouwen zijn klein, en uit hout zamengesteld) waarvan de bovenste, voor de reizigers bestemd, verscheidene kleine, maar nette slaapvertrekken bevat, met ijzeren bedsteden, voorts eetzaal, zitkamer enz.

Hier zijn wij ongeveer ander half uur gebleven; de nachtrust werd ons niet vergund. Vóór het vertrek van Suez namelijk, was door den agent van de Transit Company de tijd van rust op elk station bepaald, bij eene soort van marsorde, die ons vertoond werd, en aan onzen geleider afgegeven. Bij onze komst was de tafel reeds gedekt, en spoedig werd er een uitmuntende ham en eenige gebradene kippen opgedischt; voorts koek en beschuit, thee en koffij, met geitenmelk en frisch gekoeld water van den Nijl; wijn en bier, des verkiezende warm, is ook verkrijgbaar tegen betaling; al het andere was kosteloos. Hier werden, door den opziener van het station, eenige Egyptische oudheden te koop aangeboden.

Tusschen acht en negen ure werd de togt voortgezet; de nacht was overheerlijk; de lucht vol met sterren en zeer helder; het was hierdoor zoo licht, dat men bijna de lantarens van de *vans* konde ontberen; het weder was nu aangenaam en koel geworden, doch niet koud.

Na weder aan station N°. 5 van paarden verwisseld te hebben, kwamen wij, een half uur na middernacht, aan N°. 6, zijnde op één na de laatste verspanplaats. Hier vonden wij warm avondeten

gereed, en weder thee en koffij, zoowel als krachtiger vocht voor de liefhebbers. Ik was nu te zeer vermoeid om te kunnen eten, en ging op eene bank in een' hoek liggen om wat te slapen, zoo dit mogelijk was; den vorigen nacht (aan boord) had ik bijna geene rust gehad, door de onzekerheid omtrent de ontscheping te Suez; in de *van* werd mij het slapen belet door het zware stooten en schudden, van tijd tot tijd veroorzaakt door de steenen en gaten op den weg, die anders over het algemeen vrij goed en gelijk was. Die gaten worden gemaakt door eene soort van veldrot, de *jerboa* genaamd, het eenig levend schepsel dat zich in deze woestijn ophoudt. Overigens ziet men vele geraamten van kameelen, die, op de reis lam of ziek geworden zijnde, op het zand blijven liggen en aan hun lot worden overgelaten.

Na anderhalf uur verpoozing, vertrokken wij weder te 2 ure des ochtends. Wij hadden nu ruim drie vierden van den afstand afgelegd; er bleven nog slechts 20 engelsche mijlen overig. Dit laatste gedeelte van den landtogt was het onaangenaamste, en bij vergelijking het langwijligste. Wij waren bijkans allen zeer vermoeid, verhit, stijf in onze leden, en slaperig, zonder te kunnen slapen. De nacht was nu koud geworden; en ook vochtig, want er viel sedert eenigen tijd een zware daauw; daarbij moesten wij elk oogenblik halt maken door de wildheid of luiheid der paarden en de onkunde van de koetsiers; deze hebben namelijk in last, om telkens, wanneer een *van* achter blijft, allen gezament-

lijk op te houden en dezelve in te wachten, ook wel des noods te gaan voorthelpen; deze regel is zeer doelmatig, want in deze onbewoonde woestijnen is er geene andere hulp te verwachten, zoodra men buiten het gezigt van de stations is. Daarentegen veroorzaakt het veel oponthoud ; bij eene van deze gelegenheden hebben wij stellig langer dan een uur moeten wachten naar de laatste *van* van onzen trein, waarvan de paarden volstrekt niet voort wilden. Eindelijk gingen al onze drie koetsiers terug, te paard, om dezelve op te zoeken en voort te helpen, want men vreesde dat den achterblijvenden het een of ander ongeluk gebeurd was. Er moest een versch paard van het laatste station gehaald worden, om het meest onwillige te vervangen. Gedurende dezen tijd deden sommigen van ons eene kleine wandeling langs den weg, om onze verstijfde leden te rekken, en iets van het land te zien; want de dageraad brak aan, terwijl de wagens stil stonden. Digt bij iedere station, en ook tusschen dezelve is een kleine houten toren, tot telegraaf dienende, waardoor de aankomst van de stoomschepen, het vertrek van de brievenmalen, de voortgang van de passagiers in de *vans*, van hunne bagaadjen met de kameelen enz. over en weder werden aangekondigd, ten einde al het noodige ter verspanning, verversching enz. gereed worde gemaakt, om alle oponthoud te vermijden. Deze *semaphoren* zijn zoo veel mogelijk op kleine hoogten of duinen gebouwd, en wij plaatsten ons op een dezer duinen, die niet ver was van de plek,

waar wij stil hielden. Hier genoten wij een overheerlijk vergezigt. Het vruchtbare dal van den Nijl lag voor ons uitgebreid, zoo voordeelig afstekende bij de dorre naakte woestijn, waarin wij stonden en waar slechts hier en daar eenige kleine dorre struiken te zien waren (wat boomen betreft, ik heb er, langs den geheelen weg door de woestijn, maar vijf of zes gezien, die insgelijks verdord en kwijnend schenen). De beroemde rivier kronkelde door de vallei, overal vruchtbaarheid en leven medebrengende. De aloude groote stad *Caïro* lag beneden ons in het verschiet. Eenige der hoogste minarets van de moskeën staken hunne slanke, sierlijke torens, gelijkende naar groote kolommen, door den ochtendnevel heen, waarin alle andere gebouwen tot nog toe gehuld waren. Ook de pyramiden van *Ghizeh* waren zigtbaar, majestueus door den mist oprijzende, even als reuzenkoningen hun gebied overziende. Dit schoone landgezigt werd verlicht en vervrolijkt door de stralen van de opgaande zon, voor welken de nevel langzaam heentrok, en hier en daar nieuwe tafereelen ontdekte.

Maar om dit geschrift niet te lang te maken, breek ik de beschrijving af van dezen schoonen ochtend in Egypte, en teeken aan, dat wij omtrent 7 ure de omstreken van *Caïro* bereikten, waar de akelige, eentoonige zandzee van de woestijn trapsgewijze afgewisseld wordt met bewoonde en meer vruchtbare gronden; de dorpen bestonden echter meestal uit ellendige, kleine, morsige hutten van klei en gehakt stroo zamengesteld, met eenige dadel-

en andere boomen in of nabij dezelve. De bewoners zagen er vuil en armoedig uit.

Het was ruim half acht ure des morgens (van den 6[en] Augustus), toen wij stilhielden voor het *hôtel de l'Orient*, even buiten de stad, op de boulevards, om zoo te zeggen.

Door de vele stilstanden, hierboven vermeld, waren wij 23 uren bezig geweest met de woestijn door te trekken, waarvan zes uren tot rust en ververschìng aan de stations besteed waren; de overtogt wordt somwijlen in twintig uren volbragt.

Nu waren de meesten onzer zeer afgemat, door een' bijna, en een' geheel slapeloozen nacht, en de vermoeijenissen van de woestijn. Men verlangde zich te baden, te verkleeden, uit te rusten en had weinig lust om de merkwaardigheden te gaan bezigtigen, die *Caïro* en deszelfs nabijheid oplevert.

Gedreven deels door nieuwsgierigheid, deels door hoop, om eene hevige hoofdpijn, welke ik uit de woestijn had medegebragt, en een koortsachtig gevoel te verdrijven, besloot ik een Turksch bad te beproeven met eenige scheepsgenooten, van wie ik op de reis veel daarvan gehoord had. Ik besteeg dus, na mij van eene goede kamer te hebben verzekerd, eenen uit de troep ezels, die altijd voor de poorten der logementen staan, om gehuurd te worden, en met eenen Egyptischen gids of commissionnaire (die zich dadelijk en ongevraagd in mijne dienst had begeven bij onze aankomst) voorop en door den Arabischen eigenaar en geleider van den ezel gevolgd, reed ik de stad binnen, en geraakte spoedig in eenen

doolhof van zeer naauwe straten (in Holland zou men ze stegen noemen) vol met menschen te voet, te paard, op ezels of kameelen gezeten. Daar deze laatsten veelal zwaar beladen waren, valt het somtijds moeijelijk er goed door heen te komen in die enge straatjes, maar de ezels zijn hieraan gewoon, en weten hunnen ruiter er veilig door te brengen, schoon langzaam.

Een Turksch bad in vele boeken beschreven zijnde, zal ik daarover niet uitwijden, ter voorkoming van wijdloopigheid; het is voornamelijk warm en, voor een gedeelte, heet water, dat gebruikt wordt; de stoom speelt er ook eene groote rol in; het gansche ligchaam wordt sterk gewreven; de geheele operatie duurde ruim een uur, met inbegrip van den tijd van uitrusten, onder het genot van eene Turksche pijp en een kop koffij, waarbij de voetzolen met eene soort van steen gewreven worden. —Men kan zich ook desverkiezende laten scheren, kappen, de gewrichten kraken enz. De kosten waren twee gulden hollandsch. Het was tamelijk zindelijk, hoewel ook in dit opzigt, en wat het gebouw zelf betrof, niet geheel aan mijne verwachting voldoende; dit was ook het geval met de uitwerking van het bad op mijn ligchaamsgestel; het heeft mij slechts weinig verkwikt.

Het zienswaardige van *Caïro* en deszelfs omstreken bestaat in de citadel, het paleis van den Pacha, de munt, het versteende bosch in de woestijn, den botanischen tuin te *Rhoda*, de pyramiden van *Ghizeh*, het buitenverblijf en den tuin van MEHEMED ALI te *Shoebra*. Doch de tijd van éénen dag, die aan de passagiers alhier vergund wordt, is veel te kort

om dit alles te bezien, al ware het slechts oppervlakkig. Alleen om naar de pyramiden te gaan en terug, op ezels, is meer dan een halve dag noodig. Buitendien is men doorgaans te vermoeid, van de woestijn komende, om veel door de hitte en stof te gaan of te rijden. Komt men van den anderen kant (van Alexandria) te water, dan is men vermoedelijk frisscher en meer tot zulke plaiziertogtjes gestemd. Degenen, die wat meer geld en tijd aan de reis kunnen besteden, blijven somwijlen 14 dagen in Egypte, ten einde het merkwaardige daarvan beter te zien, en de voornaamste oudheden aan de boorden van den Nijl te bezoeken; daarna wordt de reis met het eerstvolgende stoomschip voortgezet. Ongelukkig was ik ongesteld en daardoor verpligt om rust te nemen; ik heb dus zeer weinig van *Caïro* gezien.

Het *Hôtel de l'Orient* wordt als het beste beschouwd te Caïro. Het is het grootste, en wordt gehouden door een' Franschman, genaamd COULOMB; de tafel, in den Franschen trant, was vrij goed, maar de bediening slecht; de dranken nog al duur; overigens waren de kosten niet onmatig. Er zijn warme en koude baden in huis. Ook was er te dier tijd eene soort van winkel, door een *Copht* (afstammeling van de oude Egyptenaren) gehouden, waar men zich van eenige behoeften kon voorzien en ook oudheden uit de pyramiden koopen. — In de Europesche bazaar is overigens bijna alles te bekomen, bij de fransche en italiaansche winkeliers.

De tweede afdeeling *vans* is van *Suez* afgereden,

7 à 8 uren na ons (omtrent 4 ure des achtermiddags), ten einde de paarden intusschen te laten rusten. Hierdoor hebben de reizigers in dezelve, de groote hitte van de woestijn vermeden, en zijn slechts vier uren na ons aangekomen, hebbende de reis in twintig uren afgelegd; wij hadden alzoo ten slotte niets gewonnen door eerst af te rijden. De kameelen met de bagaadjes, die wij in de woestijn waren voorbij gereden, zijn eerst omtrent 7 ure des avonds te Caïro aangekomen; maar de goederen werden niet ter beschikking van de eigenaren gesteld. Dezelve worden ontvangen door de agenten of bedienden van de *Egyptian Transit Company*, die zich belast met het vervoer van personen en goederen tusschen *Suez* en *Alexandria*, en vice versa, tegen 15 £. sterling per hoofd voor passagiers der eerste klasse, en de helft voor kinderen en bedienden. Deze zoogenaamde maatschappij is opgerigt en wordt beschermd door den Pacha van Egypte, die, zoo men zegt, de grootste deelhebber is en de fondsen aanvankelijk heeft voorgeschoten. Zonder zijne hulp kon eene inrigting als deze niet bestaan, maar nu gaat het vrij goed; wel wat ruw en ongeregeld, door den spoed waarmede menschen en goederen worden voortgezonden, ten einde gelijken tred te houden met de brievenmalen, die de hoofdzaak uitmaken. De kameelen, die de *mails* droegen, waren wij in de woestijn gepasseerd; zij gingen op een klein drafje.

De bagaadjen worden gesorteerd aan het pakhuis van de *Transit Company*, en de koffers enz. van iederen persoon gewogen, waarbij zijn bijzijn niet

noodig is, en ten einde betaling te vorderen voor het meerdere gewigt, dan toegestaan is, zijnde twee engelsche centenaars (ongeveer 210 ℔. Amst.) voor passagiers der eerste klasse, en een centenaar voor die van de tweede, ook voor kinderen en bedienden. Voor ieder centenaar daarenboven betaalt men zestien shillings (*f* 9. 60.) aan de *TransitCompany*.

Na gewogen te zijn, worden de bagaadjen afgescheept op den Nijl, op kleine ijzeren stoombooten, aan gemelde Maatschappij behoorende, waarmede ook de passagiers vervoerd worden.

De kleederen enz., die men hoognoodig heeft voor den togt van drie dagen door Egypte, dient men bij zich te houden, in een pakje of doos, van het oogenblik af, dat men het eerste stoomschip te *Suez* verlaat, tot dat men zich in het andere te *Alexandria* inscheept; want de reiziger ziet meestal in den tusschentijd niets van zijne bagaadje, en is dan blootgesteld aan ongerief en oponthoud, tenzij vooraf daarvoor gezorgd hebbende. Kisten of koffers mag men niet in de *vans* mede nemen, waarvoor er trouwens ook geene ruimte is. Zelfs reiszakken zijn daar verboden, en hoe minder men mede neemt hoe beter. Deze opmerking is, schoon in minderen graad, geldig voor de geheele reis.

Door eene *affiche* aan de poort van het hôtel, waren wij aangezegd geworden, om ons te 6 ure des ochtends van den volgenden dag (7 Augustus) te *Boulac*, zijnde de haven van *Caïro*, op ongeveer twee eng. mijlen afstands, te bevinden, ten einde ons op den *Nile steamer* in te schepen.

Ten gevolge hiervan was alles in het hôtel, omtrent 4 ure, in rep en roer en te half 6 reden wij af in opene wagens van de *Transit Company*, naar derzelver werf te *Boulac*. Hier was alles drukte, haast en verwarring. Omtrent 7 ure begonnen wij den Nijl af te varen, in eene kleine ijzeren stoomboot, waarvan het dek half gevuld was met onze bagaadje, die men in het ruim niet bergen kon; wij hadden het dus niet ruim.

Kort na het afvaren, zagen wij weder de pyramiden van *Ghiseh*, links van de rivier. Er zijn er drie, waarvan eene veel kleiner dan de beide andere is of zulks althans schijnt, welligt door den afstand. De andere pyramiden konden wij ongelukkig niet zien, daar dezelve boven en verre van de stad *Caïro* liggen, nabij de bouwvallen van *Memfis*.

Wij hadden, volgens opgave, de slechtste van de drie Nijlstoombootjes, zijnde de machine vervaardigd door Egyptische werklieden, door den Pacha naar Engeland gezonden, om in dat vak onderrigt te worden. Eens werd een gedeelte van de machine beschadigd, hetgeen eenig oponthoud veroorzaakte, maar niettegenstaande dit een en ander, maakten wij ruim tien engelsche mijlen in het uur. Wij hadden zulks te danken aan den staat van den Nijl, die zeer hoog was, met eene sterke eb, zijnde de jaarlijksche overstrooming zeer nabij, waardoor het land rijk en vruchtbaar wordt gemaakt en de ontstentenis van regen vergoed.

Het vaartuigje bevat twee kajuiten, ééne voor en ééne achter, tot algemeen gebruik, buiten 2 of 3

particuliere hutten. Voor levensmiddelen op het reisje was goed gezorgd door de Transit Company. Er was een voedzaam ontbijt te 8 ure, middagmaal te half 4 en tusschen dezelve een *twaalf-uurtje*, bestaande uit brood en boter, kaas en beschuit, en vruchten. Hiervoor was niets te betalen, zijnde de kosten, even als die van de ververschingen in de woestijn, begrepen in de 15 p. st., die men vooruit betaalt, aan de Transit Company, voor den geheelen doortogt van Egypte in ééns; de dranken echter moet men afzonderlijk betalen. Daarentegen had men niet gezorgd voor goed drinkwater. Het water van den Nijl is zeer troebel of, liever gezegd, doormengd met modder en zand, door den sterken stroom van de bovenlanden medegevoerd. Het was niet mogelijk, dit water te drinken, zonder vooraf goed gefiltreerd te zijn, en men had maar één toestel daarvoor aan boord, welke nog zeer onvolmaakt was. Wij moesten dus, willens of onwillens, *Theems*-water drinken, namelijk *pale ale* of *porter*, of wel rooden wijn.

De Nijloevers zijn verre van schoon, althans beneden *Caïro;* maar laag en vlak. Wij zagen alleen dorre zandstrooken, zonder steden, of eenig belangwekkend voorwerp. Slechts hier en daar een armoedig dorp, bestaande voornamelijk uit ellendige krotten en hutten, van den Nijlmodder of steenen in de zon gebakken, te zamen gesteld. Deze wrakke opstallen worden wel eens bij de overstrooming van den Nijl weggespoeld, doch nadat de rivier gezakt is, spoedig weder opgerigt; waartoe de bouwstoffen

trouwens voorhanden liggen, namelijk de klei en het zand, door den stroom achtergelaten. In elk dorp was eene *moskee* met haren *minaret*, die meestal van steen en gewit scheen te zijn.

Van het dek konden wij geene teekens van landbouw, geene groene velden of bosschen bespeuren; alleen eenige dadelboomen in of naast de dorpen. Het uitzigt van dezen boom heeft iets van den klapperboom; maar de vrucht hangt naar beneden, onder de bladeren, in groote geelkleurige bossen.

Eenigen mijner reisgenooten, die van Bengale kwamen, vonden veel overeenkomst tusschen den Ganges en den Nijl, wat het voorkomen der oevers betreft, als ook het troebele water en den sterken stroom.

Wij hebben ongeveer 12 uren besteed aan de afvaart tot *Atfé*, waar het kanaal van *Mahmoudi* uit den Nijl loopt, langs hetwelk wij naar *Alexandria* moesten varen. De afstand van *Boulac* tot *Atfé* wordt gesteld op ongeveer 120 eng. mijlen. Men heeft somwijlen 16 uren of langer noodig.

Het was ruim 7 ure des avonds, toen wij te *Atfé* aankwamen, en reeds bijna donker; er was dus weinig van dit plaatsje te zien. Hier werden wij met onze goederen overgescheept in twee *trackboats*, hetgeen in allerijl en zonder de minste orde geschiedde. Deze *trackboats* hebben veel van eene groote trekschuit; ze zijn van ijzer gemaakt, in Engeland, voor de Transit Company. Het ruim is verdeeld in kajuiten, met banken langs de wanden en smalle tafeltjes in de lengte, naast de banken. Er is ook

eene bergplaats voor de bagaadje, maar deze is, even als de kajuiten, voor passagiers niet ruim genoeg, waardoor een gedeelte van beiden op de roef moest blijven. Het is dus raadzaam, althans wanneer men des avonds in deze *trackboats* overgaat, dadelijk bezit te nemen van eene ligplaats op de banken beneden.

Omtrent 8 ure des avonds, zijnde nagenoeg een uur na de aankomst, verlieten wij *Atfé* in twee der bedoelde ijzeren *trackboats*, gesleept door zeer kleine stoomslepers, opzettelijk voor deze dienst uit Engeland ontboden door de Egyptian Transit-Company of liever door den onderkoning van Egypte, voor wien deze maatschappij handelt.

Het kanaal van *Mahmoudi* is, nu ongeveer vijftien jaren geleden, door den onderkoning MEHEMED ALI gegraven, om eene zekere en veilige gemeenschap tusschen Alexandria en den westelijken tak te vormen. Deze vaart is aanvankelijk smal, en over het algemeen niet zeer breed noch diep, (de juiste afmetingen kon ik niet te weten krijgen); maar voldoet evenwel aan het oogmerk. Door de duisternis van den nacht kon men weinig zien van de oevers; dezelve schenen veelal bebouwd te zijn met onbeduidende dorpen en hutten, ook dienende tot kazernen voor de troepen van den Pacha. Er scheen eene levendige vaart van kleine booten op het kanaal te bestaan.

Kort na het vertrek van *Atfé* werd ons thee aangeboden en den volgenden morgen vroeg koffij. Deze ververschingen waren *gratis*, of liever begrepen

in de vooraf betaalde som voor de Transit-Company. Bij een soort van, half Egyptischen, half Italiaanschen hofmeester, waren tevens sterkere dranken te verkrijgen; echter tegen betaling.

Wij waren genoodzaakt te slapen met onze kleederen aan, zoo goed wij konden, op de banken of den vloer van de kajuit; er was geene gelegenheid, om zich uit te kleeden. Voor de dames en kinderen werd de achterkajuit bewaard; maar deze hadden het ook daar zeer bekrompen. Velen onzer konden in het geheel geene slaapplaats vinden. Het was des nachts vrij koud buiten de kajuit, en over het geheel kwam mij het Egyptische gedeelte, of de eigenlijk gezegde *overland*-reis onaangenaam en vermoeijend voor; hoezeer dit nu, naar ik van vroegere reizigers vernam, veel minder het geval moet zijn, dan in vorigen tijd, toen de vervoermiddelen enz. minder gerieflijk en genoegzaam waren, dan thans. Ook vernam ik dat het Engelsch Gouvernement in onderhandeling is met den Pacha om den overtogt door zijn gebied, voor passagiers en goederen te verbeteren. Men verlangt onder anderen eene ijzerbaan door de woestijn te leggen, waartoe een gedeelte *rails* enz. reeds is aangevoerd en Engelsche ingenieurs overgekomen zijn.

Gelukkig dat dit gedeelte van de reis niet van langen duur is. Wij naderden nu deszelfs einde. De afstand van *Atfé* tot Alexandria wordt berekend op ongeveer 45 Engelsche mijlen, en werd langzaam afgelegd in de trackboats, namelijk in tien uren tijds, of van 8 ure des avonds van den 7^{en}, tot 6 ure des ochtends van den 8^{en} Augustus.

De aankomst te Alexandria langs de Mahmoudi-vaart is fraai en belangwekkend: vooral bij schoon weder, dat ons te beurt viel: door de vreemdsoortige gebouwen, de vele nette villa's en buitenplaatsen langs de boorden, meestal omringd door kleine bosschen of tuinen. Deze gebouwen behooren aan de Europesche ingezetenen van Alexandria; eenige ook aan Egyptische grooten. In de nabijheid van een der laatsten, in mijn gidsboek genaamd het paleis van MOHARREM BEY, is de gewone landing-plaats voor de *trackboats*; maar door de vroegte vonden wij hier nog geene vervoermiddelen, om ons, naar gewoonte, binnen de stad te brengen en wij waren dus verpligt, verder af te varen tot eene tweede landingsplaats, nabij den ingang tot de versterkingen van de stad. Hier stonden eenige paarden en ezels te huur, waarvan sommigen der passagiers gebruik maakten, om de stad binnen te rijden; anderen gingen te voet; de overigen vertoefden eenige oogenblikken, tot de komst van twee opene wagens van de Transit-Company: eene soort van omnibus zonder dek of kap. Hier stapte ik mede in, en de moedige tred van twee Arabische paarden bragt ons, langs eenen naauwen kronkelenden weg, door de wallen en versterkingen heen, de stad Alexandria binnen, in den tijd van omtrent twintig minuten.

Wij stapten af op de *grand square*, of het groote plein, waar de consulaten van de Europesche mogendheden staan, en de voornaamste *Frankische* ingezetenen wonen, in vrij schoone en ruime huizingen. Hier bevinden zich ook de aanzienlijkste logementen, ge-

naamd *Hôtel de l'Europe* en *Hôtel de l'Orient*, in welke wij ons verdeelden en intrek namen; het eerstgenoemde wordt voor het beste gehouden; in beide spreekt men de Fransche taal, tot welke natie, zoo ik meen, de eigenaren dezer logementen behooren.

(Het vervolg hierna.)

BRIEVEN UIT SURINAME.

I.

PARAMARIBO, den 29 November 1845.

WAARDE VRIEND!

Gij vraagt mij mijne opinie omtrent de *centralisatie*, *kolonisatie* en *emigratie* in Suriname. Gaarne wil ik aan uw verlangen voldoen, te meer, dewijl de ontwikkeling daarvan gewigtig kan zijn voor het toekomstig welzijn niet slechts, maar inzonderheid voor het behoud der kolonie.

De toestand van Suriname is inderdaad hagchelijk; de kolonie gaat met iederen dag nog meer achteruit, en al de middelen die, tot nu toe, zijn aangewend, om daaraan eenen gunstigen keer te bezorgen, zijn vruchteloos geweest, enkel en alleen omdat dezelve *palliatieven* waren. Nimmer heeft men doorgedrongen tot den wortel van het kwaad; men bleef bij de oppervlakte stil staan, en meende genoeg gedaan te hebben, wanneer men het een of ander opgeworpen stelsel had aangegrepen, om het euvel te dekken. — Als zoodanig komen mij ook voor, de *centralisatie* en *kolonisatie*, en naast dezelve plaats ik mede de *emigratie*, die thans als een nieuw middel van behoud wordt opgegeven. Wil men iets degelijks

voor de kolonie bewerken, dan moet men zich vergewissen *waarin* het kwaad bestaat, *wat* de oorzaak daarvan is en *hoedanig* hetzelve, met goed gevolg, kan worden uitgeroeid; en is men er toe gekomen, dan moet men, zonder dralen, de middelen aanwenden, die tot verbetering kunnen strekken.

De oorzaak van den achteruitgang der kolonie, met betrekking tot den landbouw, — dit is het punt, waartoe ik mij bepale, — is de jaarlijksche *vermindering der slavenmagt.*

Deze waarheid is zoo algemeen erkend, dat het overbodig zou zijn, een enkel woord meer daarover te schrijven. — Om dit te vergoeden heeft men twee wegen gekozen:

1. Het stelsel van *centralisatie*, ten einde, door de afscheiding der *productie* van het *fabricaat*, het werk gemakkelijker en voordeeliger te maken, en

2. Het middel van *kolonisatie* met Europeanen, ten einde het *gebrek aan werkende handen* aan te vullen. Beiden beschouw ik, op zich zelve, als *onvoldoende.* Om u dit duidelijk te verklaren, zal ik ieder punt afzonderlijk behandelen, ten einde daarna mijne gedachten over de *emigratie* te doen volgen.

1. *Centralisatie.*

Ik wil niet gewagen van de enorme kosten, welke de centrale fabrieken naar zich slepen; ik wil zwijgen van de wijze, waarop het koloniaal Gouvernement, ten aanzien dezer belangrijke onderneming, is te werk gegaan; ik wil niets aanmerken op den verschrikkelijk langen tijd, welke tot de oprigting dier fabriek

is gebezigd, en alzoo als verloren moet worden beschouwd; — ik zal mij slechts bepalen tot de *vereischten* om de centralisatie te doen gelukken, ten einde aan te toonen, dat het Gouvernement, naar mijn inzien, nimmer in deszelfs doel slagen zal.

Het doel der *centralisatie* is, om den zwaren arbeid, vooral des nachts, op de suikerplantaadjen te verligten, den eigenaars gelegenheid te verschaffen om de enorme kosten hunner fabrieken te besparen en het riet slechts te doen planten, 't welk voor zekeren prijs zal worden afgekocht en door de onderneming afgemalen. Oppervlakkig schijnt zulks zeer gemakkelijk en zonder bezwaar gepaard te zijn; doch op den voorgrond moet in het oog gehouden worden, dat het koloniaal Gouvernement zeer ongelukkig is in deszelfs ondernemingen en in zaken van belang: getuige de operatiën der particuliere W. I. Bank: nimmer deszelfs verpligtingen heeft kunnen nakomen. Hieruit volgt dus, dat de eigenaars van plantaadjen niet ligtelijk zullen overgaan om hunne inkomsten afhankelijk te maken van een Bestuur, hetwelk altijd buiten staat is geweest, deszelfs verpligtingen te vervullen. — Doch al wilde men eens gunstiger daarover redeneren, dan doet zich in de tweede plaats eene zeer gewigtige aanmerking op. — De suikerplantaadjen behooren, op zeer weinige na, aan eigenaren of fondshouders in het moederland, die tevens *reeders* van schepen zijn. Deze schepen, die in het jaar een tachtigtal reizen op Suriname doen, brengen een aanzienlijk voordeel toe aan de reederijen, doordien men op de vrachten der suiker vastelijk kan

rekenen. Wanneer nu de suikerplantaadjen het riet aan de centrale fabrieken verkoopen, dan spreekt het van zelf, dat de reederijen afhankelijk gemaakt worden van het Gouvernement, hetwelk de afgemalen suiker afladen kan in zoodanige schepen, als hetzelve zal gelieven te charteren; waardoor dus het belang der tegenwoordige reeders te zeer in de waagschaal wordt gesteld, en dus, van hunne zijde, op geene medewerking kan worden gerekend. Daarbij komt nog, dat, wanneer de suikerstaten van de gewone manier van werken afwijken en de slaven alleen bezigen tot het aanplanten van riet, 't welk aan de centrale fabrieken wordt afgeleverd, die slaven niet ligtelijk wederom tot het fabriek-werk zullen kunnen gebezigd worden en volstrekt tot geen nachtwerk zullen te bewegen zijn; hetwelk voor de effecten tot groot nadeel zal verstrekken, in het geval dat de centrale fabriek *defect* mogt worden, of wat meer is, na zekeren termijn, mogt ophouden aan haar contract te voldoen. En wie waarborgt den eigenaar voor dergelijke omstandigheden?

Om deze reden geloof ik nimmer, dat de belanghebbenden de centrale fabrikatie zullen begunstigen; maar dat integendeel hun belang vordert, hunne suikerplantaadjen op den ouden voet aan te houden, en zich liever de tegenwoordige kosten te getroosten, dan hun bestaan voor het grooter deel af te staan aan het koloniaal Gouvernement, hetwelk alsdan meester zal worden van al de hoofdproducten der kolonie en van de scheepvaart op dezelve.

2. *Kolonisatie.*

De kolonisatie met Europeanen heeft men als een middel beschouwd, om de steeds afnemende slavenmagt in de kolonie aan te vullen en allengs de productie te vermeerderen. Oppervlakkig schijnt dit uitmuntend aan het oogmerk te zullen beantwoorden. Het Gouvernement in Nederland spaarde dan ook geene kosten, om dat plan tot wezenlijkheid te brengen. Ik zwijg van de wijze, waarop het koloniaal Bestuur in deze zaak is te werk gegaan. Ik houd het niet alleen voor waarschijnlijk, maar zeker, dat de kolonisatie met Europeanen in Suriname kan en zal gelukken, indien men slechts belangstelling de plaats van achteloosheid en onverschilligheid doet innemen. Doch ik vraag, en ik doe dit met nadruk: is het mogelijk dat de Europesche landbouwers het gebrek aan werkende handen op de plantaadjen vergoeden kunnen? Durft men volhouden, dat de Europeaan, in onze verzengde landstreek, in staat zal zijn, koffij of suiker te bebouwen. Dit is immers eene hersenschim. De Europesche landman zal in dit klimaat zeer goed tuinbouw, veeteelt, tabak, enz. met zeer gunstig gevolg kunnen aanleggen; doch nimmer zal hij in staat zijn, om het harde werk te volvoeren, hetwelk de Afrikaansche neger, gedurende de felle droogte en in de verschrikkelijke regens, uitrigt. Hieruit volgt dus dat het wezenlijk doel der kolonisatie, om namelijk het *gebrek aan slaven* te vergoeden, nooit zal bereikt worden. De suiker

en koffijplantaadjen zullen steeds blijven achteruitgaan, en wat men ook met den Europeschen kolonist onderneme, de opbrengst der beide hoofdartikelen van bestaan der kolonie zal, uit hoofde van de wegsmelting der slavenmagt, jaarlijks meer en meer verminderen.

3. *Emigratie.*

De emigratie wordt, even als de kolonisatie, als een geschikt middel opgegeven, tot aanvulling van de steeds afnemende slavenmagt. Ik erken gaarne, dat de Engelschen zeer veel voordeel hebben van de *Coolies* en andere volken uit de warme gewesten, doordien deze, even als de Afrikanen, gewoon zijn aan den harden arbeid in de felle zon en zeer vele ongemakken en vermoeijenissen kunnen uitstaan. Ik geef toe, dat de wijze, waarop de Engelschen die emigratie hebben ingerigt, zeer weinig aan het Gouvernement kost en dat die uitgaven aan de landskas worden teruggegeven, zoodat er volstrekt geen nadeel voor het moederland daaruit ontstaat. Voor Suriname echter houde ik de emigratie *onuitvoerbaar*, en wel om deze zeer eenvoudige, maar tevens alles afdoende reden, dat de *vrije* Afrikaan of Oost-Indiaan nimmer gezamenlijk met slaven werken zullen en dat het niet mogelijk is, eene goede discipline te houden op eene plantaadje, waar *vrijen* en *slaven*, onder elkander, hetzelfde werk verrigten; waar de een *geld verdient*, waarover hij vrijelijk kan beschikken en tegen wien de zweep niet mag worden opgeheven, terwijl de andere zwoegen moet, *zonder*

eenige *geldelijke belooning*, en, voor ieder verzuim, het bloed langs zijne dijen ziet afdruipen.

Ziedaar, waarde vriend! de bezwaren, die ik tegen deze belangrijke punten heb; doch meen daarom niet, dat ik tegen de zaak zelve ben; neen! integendeel. Ik houd de *centralisatie*, *kolonisatie* en *emigratie* voor goed, zeer goed, en in het belang der kolonie; doch eerst moet de grond bereid worden om deze voortreffelijke zaden voordeelig te doen opgroeijen, en die grond is de *emancipatie*. Zij is, naar mijn inzien, het eenige middel om de kolonie te redden, het eenige middel, om haar voor Nederland te behouden. Het is te verwonderen, dat, ofschoon de slavenhandel reeds 27 jaren in deze kolonie is afgeschaft, men nog niet wil inzien, dat de stand van zaken, met geene mogelijkheid, op den ouden voet kan blijven voortduren. De ervaring, de geest des tijds en het gezond verstand roepen ons luid toe, dat de slavernij in de beschaafde wereld niet lang meer kan blijven bestaan, en het belang van Nederland, het behoud der kolonie en het voordeel der eigenaars van plantaadjen, gebieden het dringend, om, zonder talmen, daarop met ernst de aandacht te vestigen: zoodanig te vestigen, dat men niet slechts *preparatoire*, maar *definitive* maatregelen neme. Men ga echter ten deze met de meest mogelijke voorzigtigheid te werk en houde vooral in het oog, dat wanneer de middelen tot bereiking daarvan niet met wijsheid worden gekozen, de *vrijverklaring* der slaven eene bron kan worden, van het grootste onheil der kolonie. Besluit men om, onder voldoende waarborgen

en tegen billijke vergoeding aan de eigenaars van slaven, de *emancipatie* te proclameren, dan zal ook de weg gebaand worden tot het welgelukken der centralisatie, kolonisatie en emigratie. Immers zullen daardoor al de bezwaren wegvallen, die daartegen door mij zijn geopperd.

De eigenaars van plantaadjen, die, tegen een billijk loon, hunne velden zullen laten bewerken, zullen alsdan het voordeelige ondervinden van de afscheiding der *productie* van het *fabricaat*, en daardoor de centralisatie begunstigen. De vrij geworden en op zich zelf staande arbeider, die alsdan voor zijne eigene behoeften zal moeten werken en wiens eigenbelang daardoor ontegensprekelijk moet worden aangeprikkeld, zal met lust aan den grond het riet ontwoekeren en hetzelve met graagte aan de centrale fabriek ter bewerking afleveren. De eigenaren der schepen, welke thans op de kolonie varen en slechts op de vrachten der producten van hunne, soms weinig talrijke, plantaadjen kunnen rekenen, zullen alsdan aanspraak hebben op het vervoer der voortbrengselen van al de effecten in de kolonie en alzoo met meerdere vastheid op hunne inkomsten kunnen rekenen. De Oost-Indiaan, gewoon aan het warme klimaat, zal zijn schraal loon gaarne verwisselen tegen een beter bestaan in Suriname, alwaar hij onder *vrijen*, gelijk hij zelf, een' arbeid zal verrigten, bij hem volstrekt niet ongewoon. De Europeaan, die nu niet meer voor den zwaren arbeid behoeft te worden gebezigd, zal in de kolonie, waarin de vrijheid hem alsdan allerwege toelacht, het gezegend brood gemakkelijk kunnen

vinden in den aanbouw van aardvruchten, in veeteelt, enz. De uitgestrekte vruchtbare gronden van Suriname, die thans aan den natuurstaat zijn overgegeven, zullen alsdan door beschaafde menschen worden bevolkt, en zoo zullen *centralisatie*, *kolonisatie* en *emigratie*, door de *emancipatie* voorafgegaan, zamenwerken tot vermeerdering der productie, tot behoud der kolonie, tot bevordering van welvaart onder de ingezetenen, tot uitbreiding van den handel met Nederland en tot bevestiging van het waggelend staatsgebouw.

O, waarde vriend! het komt mij voor: het kan zijn dat ik mij, door vooringenomenheid, bedriege: het komt mij voor, als of, door de emancipatie, alle zedelijke slavernij uit de kolonie zal wegvallen en voor alle standen der maatschappij een nieuw leven zal aanvangen. De verwijdering, die nu tusschen en menschen bestaat, zal toegehaald worden en de godsdienstige beschaving haren verkwikkenden gloed alom verspreiden. De bronnen van bestaan zullen nieuwe stroomen opgeven en met elke vermeerdering van voortbrengsel, aan den handel nieuwe levendigheid bijzetten. De toeneming der bevolking, door kolonisatie en emigratie bewerkt, zal meerdere behoefte aan artikelen van allerlei aard met zich voeren en de Nederlandsche handelaar zal met ieder jaar in de voordeelen daarvan deelen. Het onbepaald crediet, hetwelk den ondergang van zoovelen heeft bewerkt, zal als van zelf ophouden te bestaan, en het *monopolie*, hetwelk als een kanker aan de hartader der kolonie knaagt, zal plaats maken voor

eene *concurrentie*, die aan elk en een iegelijk een redelijk bestaan verzekert. De groote slagboom, die tegen het algemeene welzijn is opgetrokken, zal weg vallen en welvaart en volksgeluk de groeven uitdelgen, die achteruitgang, gemor en geklag hebben te weeg gebragt.

Ziedaar, waarde vriend! de slotsom mijner beschouwingen. Ik onderwerp ze aan uw verlicht en onpartijdig oordeel, en wensch gaarne bij gelegenheid uwe gedachte deswege te vernemen.

Geloof mij, enz.

II.

(*Uittreksel*).

Wij hebben den gang der Surinaamsche quaestie gevolgd, het rapport der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-generaal, betrekkelijk deze aangelegenheid, gelezen en de beraadslagingen daarover met aandacht nagegaan.

De gevoelens, die daarbij met kracht zijn uitgedrukt, deden ons met grond verwachten, dat de volksvertegenwoordigers, die openlijk voor de geheele wereld verklaarden, overtuigd te zijn geworden van grove gebreken, misbruiken, buitensporigheid en geweld, welke in deze kolonie hebben plaats gevonden, en, nevens andere, als oorzaken moeten worden beschouwd van het verval dezer volkplanting, bij de

regering zouden aandringen, om dit alles, zoo spoedig mogelijk, te keer te gaan, en tot de vereischte verbetering zoodanige middelen zouden aan de hand geven, door welke de kolonie Suriname inderdaad zoude kunnen gered worden uit de handen van onderdrukking, hebzucht en despotismus. Doch hoezeer vonden wij ons in onze verwachting bedrogen, toen wij het den Koning aangeboden adres lazen, waarin men den Vorst slechts bepaaldelijk heeft durven voorstellen, om maatregelen te beramen, ten einde de particuliere (?) West-Indische bank in staat te stellen, *de verpligtingen volkomen na te leven*, *die in* 1829 *bij Koninklijk besluit zijn opgelegd geworden.*

Zijn die verpligtingen nu *het afgeven van wisselbrieven op Nederland voor het bankpapier?* Of bedoelt men *de volkomene naleving van het Reglement der bank*, zoodanig als hetzelve bij koninklijk besluit van 30 December 1828 is gearresteerd, en in deze kolonie op den 29 Maart 1829 gepubliceerd?

In *beide* gevallen heeft men den bal misgeslagen; want geeft men wissels op het moederland af, *zonder wissels hier te lande te escompteren*, dan zal de bron in Nederland spoedig genoeg opdroogen en het benoodigd kapitaal, om de traites der W. I. bank te dekken, zal door eene nieuwe belasting moeten aangeschaft worden, en daartoe gelooven wij niet, dat de Nederlandsche burgers lust zullen hebben; en wil men, in het *andere* geval, de bank op *denzelfden voet doen werken als in* 1829, dan zal het buiten

alle tegenspraak zijn, dat men bijna dezelfde zwarigheden en botsingen zal aantreffen, als toenmaals hebben plaats gehad. Daarenboven zal niemand het willen tegenspreken, dat de *grondslag*, waarop de beleeningen der bank in 1829 zijn geschied, in den tijd waarin wij leven, niet meer als *basis* kan genomen worden; want, ofschoon men zich begoochelt, dat de *emancipatie* in Suriname nog lang *zal* en *moet* uitblijven, zal men zich niet zoo zeer durven misleiden, dat deze nog 26 jaren (de bepaalde termijn van beleening, volgens art. 16 van het reglement) zal achterwege blijven. Integendeel is het eerder te vermoeden, dat ingeval de *emancipatie* niet spoedig worde ingevoerd, de slaven, bij wie de geest van vrijheid zeer gemeen geworden is, zich zelve zullen vrij verklaren, en den onwil hunner meesters nevens de traagheid en besluiteloosheid der regering, met het zwaard in de hand, straffen. En moge deze slag, door Gods oneindige goedheid, van het hoofd der ingezetenen afgewend worden, dan zullen evenwel de Engelschen, die, met regt, de slavernij haten, niet eerder rusten, voor dat in de Nederlandsche West-Indiën, even als in de hunne, de emancipatie is ingevoerd geworden.

Het voorstel van de Staten-Generaal, om de Surinaamsche bankoperatiën op den *ouden* voet te hervatten, strekt dus tot niets anders, dan om den toestand der kolonie nog meer in de waagschaal te stellen. De instelling dier bank is proefondervindelijk bewezen ten eenenmale slecht te zijn. De bank heeft hare verpligtingen niet kunnen naleven; de geldop-

nemers hebben de hunne niet kunnen voldoen. Geene enkele hypotheek is behoorlijk afgelost en indien de Hoofd-Directie der bank *de veelvuldige achterstallige termijnen* wilde opvorderen, dan zoude zij eigenares worden van alle de effecten, waarop zij beleeningen heeft verstrekt, ten einde ook aan die plantaadjen zoo vele schatten op te offeren, als reeds door *Catharina Sophia*, *Vlammenburg* en *Mijn Vermaak* zijn verslonden, zonder nog de flaauwe hoop te hebben, om immer of ooit de renten daarvan terug te erlangen.

Vlammenburg is gesloopt. *Mijn vermaak* is, door *wijze proefneming van den Inspecteur van Nijverheid en Cultures*, totaal verloren, en *Catharina Sophia*, die thans nog maar een *millioen guldens* kost en nog niet in orde is, zal met der tijd leeren, hoe gemakkelijk het is, om uit de ruime beurs der bank te betalen, doch hoe moeijelijk het is, om de uitgeschotene kapitalen, volgens de bepalingen van het reglement, terug te brengen.

De effecten der bank zelve bewijzen, dat de beleeningen, volgens dat reglement, niet kunnen afgelost worden, en de toestand dergenen, wier plantaadjen aan de bank verbonden zijn, toont aan, dat men een' afgrond te gemoet snelt, wanneer men hypotheken van die inrigting opneemt.

In stede dat de Surinaamsche bank, volgens den aanhef van haar reglement, zoude zijn het middel om bloei en welvaart in de kolonie te verspreiden en den wissel-agio den bodem in te slaan, is zij gebleken het tegendeel te zijn. Hoe is het nu te ver-

klaren, dat de Staten-generaal, na rijp overleg, hebben kunnen besluiten, om den Koning aan te sporen, die instelling volkomen *naar de grondvesten van* 1829 in werking te brengen?

Indien de bank niet beter kan hervormd worden, en in stede van verbazende kapitalen op suikerplantaadjen te beleggen, niet kleinere sommen, op voordeeliger conditiën, kan voorschieten tot opwekking van kolonialen landbouw, en hypotheken geven op huizen in de stad, ten einde daardoor de burgers eenigermate te gemoet te komen, dan is het inderdaad beter dat de Surinaamsche bank gesupprimeerd worde. (1).

Is men vooralsnog buiten staat om gepaste middelen te kiezen tot herstelling van de gezonkene welvaart der kolonie, men trachte dan *vooreerst* de burgers op te beuren en hunne hoop op eene be-

---

(1) Wij hebben in de nummers van onzen vorigen jaargang omstandig over het geldwezen en over de bank in Suriname gehandeld (bl. 122 enz.) en hebben ook onze meening omtrent het adres der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, aan den Koning ingediend, medegedeeld (bl. 306). Wij willen dus hierop niet terug komen; doch merken alleen aan, dat de schrijver van den bovenstaanden brief, naar ons toeschijnt, aan de woorden in dat Adres eene te ruime beteekenis geeft. Het is, zoo wij vermeenen, de bedoeling niet geweest, dat de bank op nieuw sommen op hypotheek zoude leenen en zoo doende het bankpapier op nieuw vermeerderen; maar dat de bank zoude worden in staat gesteld om, voor het reeds in omloop zijnde bankpapier, wissels op het moederland verkrijgbaar te stellen, dewijl zij zich bij de uitgifte daartoe verbonden had. Dit is hetgeen nu werkelijk plaats heeft. Op nieuw geld te schieten zoude eene noodlottige dwaling zijn. RED.

tere toekomst te vestigen, door wegneming van de *zedelijke* oorzaken, die gemakkelijk en in het bereik zijn, en bepale zich *daarna* met ernst, om, voor de *natuurlijke*, de geschikte bronnen op te sporen.

Onder de *zedelijke* stellen wij op den voorgrond:

a. een regeringsreglement, ingerigt naar den geest der Nederlandsche wetgeving, waarbij niet aan den Gouverneur-Generaal eene toomelooze magt gegeven worde, maar waarbij in *de eerste plaats* worde ingesteld *een Koloniale Raad*, met vertegenwoordiging, door keuze van de zijde der burgers, en met aandeel in de wetgeving.

in de *tweede plaats*, een *heemraadschap*, uit Ambtenaren bestaande, belast, voor de belangen der plantaadje-slaven te waken;

in de *derde plaats*, eene *regtspleging*, geschikt om de burgers vertrouwen in te boezemen en hun zekerheid te bezorgen.

b. een slaven-reglement, overeenkomstig den geest des tijds en geschikt om mishandelingen en willekeurig gezag van Administrateurs tegen te gaan.

c. eene vrije drukpers, gewaarborgd tegen onbescheidenheid en buitensporigheid.

Is men hierin wél geslaagd, dan zullen de burgers ten minste kunnen zeggen: *de Nederlandsche Volksvertegenwoordigers hebben iets goeds voor Suriname bewerkt.*

H.

III.

OPMERKELIJKE VOORVALLEN IN SURINAME,

gedurende de laatste 90 dagen.

De heer ELIAS op den 16^den Julij ll. de kolonie verlaten hebbende, zonder dat nog de nieuw benoemde Gouverneur, de heer VAN RADERS, was aangekomen, vaardigde de heer Mr. PHILIP DE KANTER, op den 31sten Julij ll. eene publicatie uit, waarbij hij verklaart, dat *hij zelf*, als *oudste lid van den Raad*, het bestuur als *waarnemend Gouverneur* tijdelijk heeft op zich genomen. Hij benoemde voorts tot *waarnemend Procureur-Generaal* Mr. P. FIERS SMEDING, President van het Geregtshof, en ter vervulling der vacature, hierdoor ontstaan, den heer A. F. KRUYTHOFF, *Doctor in de* OUDE *regten*, die de betrekking van *klerk* op de Gouvernements-Secretarie bekleed heeft.

De *vier* Ambtenaren, die nu aan het hoofd der kolonie staan, en die met elkander den *confidentiëlen* en *besoigne-raad* uitmaken, zijn:

1°. Mr. DE KANTER, *waarnemend Gouverneur*,

2°. CH. LEERS, *Administrateur van Financiën*,

3°. Mr. P. FIERS SMEDING, *waarnemend Procureur Generaal*,

4°. G. S. DE VEER, *Gouvernements-Secretaris*.

Intusschen deed het arrivement van onderscheidene schepen algemeen bekend worden het verslag van de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, omtrent de Surinaamsche aangelegenheden.

Kort daarna werd het koloniaal bestuur gemagtigd, om wissels tot een bedrag van *f* 600,000 op het Ministerie van Koloniën af te geven; terwijl het aan de wijsheid van ons gouvernement werd overgelaten, om, naar gelang van omstandigheden, over dat beloop te beschikken. Mr. P. DE KANTER, dit besluit ontvangende, heeft den *besoigneraad* gehoord, en dadelijk, onder strikte geheimhouding, bepaald, dat er voor *f* 100,000 zoude getrokken worden. Daarna werd evenwel eene annonce, in de meest omslagtige bewoordingen, in de nieuwspapieren geplaatst, waarbij degenen, die wissels wenschten te erlangen, opgeroepen werden om hunne aanvragen in te zenden bij den Commissaris der bank, en waarbij deze woorden gevoegd waren: »*ten einde, onder* »*doelmatige voorzorgen, om de afgifte der wis-* »*sels aan het voorgestelde doel te doen beantwoor-* »*den,* NADER *te worden geregeld in hoever aan die* »*aanvragen, voor het geheel of voor een gedeelte,* »*kan worden beantwoord.*"

Op den 10den September 1845 was de termijn van aanvrage verstreken en twee dagen later las men in de nieuwspapieren, dat het beloop der gevraagde wissels de som van *f* 417,442,39 heeft bedragen. Dit montant verwekte zulk eene verbazing bij den Heer waarnemenden Gouverneur P. DE KANTER, dat hij in den *besoigneraad*, die den 12

September gehouden werd, den *Commissaris der bank*, die daarbij tegenwoordig was, zijn misnoegen te kennen gaf over de *openbaarmaking* van dat beloop. Dit moest GEHEIM gebleven zijn, volgens Mr. DE KANTER. Doch de *waarnemende Gouverneur* heeft, in zijne wijsheid, niet kunnen begrijpen, dat de omslagtige bewoordingen zijner annonce, gevoegd bij de handelwijze van de *Hoofddirectie der bank*, bij vroegere uitgifte van wissels, niet alleen aanleiding hebben gegeven, om de aanvragen hooger te stellen, dan de wezenlijke behoefte was; maar gelegenheid hebben verschaft aan verscheidene personen, om *wisselspeculatiën* te maken. Zoo zegt men, dat er door iemand aanvraag is gedaan voor *f* 6000, die geen cent in huis had, en 's daags nadat de termijn van aanvraag was verloopen, bezig is geweest om, tegen eenige percenten winst, den aan hem toe te wijzen wissel aan den man te brengen. Zoo zegt men dat iemand, die slechts *f* 2500 in kas had, niet alleen voor dit montant heeft ingeschreven, maar daarenboven twee zijner satellieten, ieder voor hetzelfde bedrag, aanvraag heeft laten doen, in de hoop, om bij de door den waarnemenden Gouverneur te maken repartitie, toch voor de drie aanvragen zooveel in wissels te erlangen, als hij inderdaad noodig heeft. Op deze wijze zijn eerlijke kooplieden, die, naar gelang van hunne in kas hebbende gelden, ter goeder trouw hebben gehandeld, ten hoogste benadeeld en het offer geworden van de besluiteloosheid van het Gouvernement.

Indien de Gouverneur, die als *President van den bankraad* het bedrag van het *circulerend medium* behoort te kennen, en dus nagenoeg kon berekenen, *hoeveel* ieder burger, door elkander, voor de dagelijksche behoeften noodig heeft, een overslag had gemaakt *hoeveel* er, ten naasten bij, voor remises konde afgezonderd worden, en daarbij in aanmerking had genomen, dat er eene algemeene geldschaarschte heerschte, dan zoude Zijne Exc. zich hebben kunnen verzekeren, dat de buitensporige aanvraag van *f* 417,442,39 geschied is om de ware behoefte aan wissels te verduisteren, of om de voldoening van schulden in Nederland te ontduiken, en Zijn Hoog Edel Gestrenge zoude niet geaarzeld hebben, om, volgens het algemeen gevoelen, de aanvragers *dadelijk te doen deponeren* het bedrag der gelden, waarvoor men wissels verlangde. Daardoor zoude hij, aan den eenen kant, den waren toestand der zaken hebben kunnen leeren kennen en de Hooge Regering in staat stellen, om eene juiste berekening voor het vervolg te maken; en aan de andere zijde de gelegenheid ontnomen hebben aan gewetenlooze kooplieden, om hunne commissionairs in Nederland langer te bedriegen en, onder voorgeven van *gebrek aan remises*, hunne verpligtingen niet te voldoen; terwijl de eigenlijke oorzaak gelegen is in *gemis aan fondsen.*

Indien men in Nederland het beloop der aanvragen verneemt, dan zal men ligt tot de veronderstelling geraken, dat er *te veel* geld in omloop ware, en nogtans is dit laatste eene *volstrekte onwaarheid.* Wil men er bewijs van hebben, men zie den af-

loop der executie-verkoopingen in de laatste *veertien dagen*, waarbij kapitale huizen voor *één vierde* gedeelte der waarde zijn verkocht geworden, om niet te spreken van de volstrekte onmogelijkheid, om eenig geld te innen, veel minder, tegen de hoogst mogelijke renten, zelfs geringe sommen ter leen te erlangen.

De waarnemende Gouverneur heeft, met *overleg van den Besoigneraad*, de toewijzing der wissels gedaan als volgt:

de aanvragen	van *f*	100	tot *f*	400,	*het geheel.*
	boven »	400	» »	2000,	*twee vijfde.*
	»	2000	» »	6000,	*één vierde.*
	»	6000			*één vijfde.*

Dit is echter nog *geheim*, ofschoon de geheele stad er vol van is, en ieder weldenkende zich niet onthoudt, om zijne afkeuring wegens zulk eene handelwijze te openbaren.

De *waarnemende Gouverneur* heeft welligt, in dit geval, naar den geest *der Administrateuren van plantaadjen* gehandeld, die nu vol verlangen eene rijzing van agio te gemoet zien (1).

20 September 1845.

---

(1) De bovenstaande bijzonderheden bevestigen volkomen hetgeen wij vroeger omtrent het geldwezen, bijzonder omtrent de agio, gezegd hebben. Men zie de vroeger aangewezene plaats. De Regering zoude, zoo ons toeschijnt, nu zeer wel onbepaald wissels kunnen aanbieden voor het bankpapier, zonder vrees van te groote aanvraag; want er is van dat papier niet meer zoo veel in omloop, dat de aanvraag de som van *f* 600,000 zoude kunnen overschrijden, zonder gebrek aan ruilmiddel te doen ontstaan. En zoodra hieraan gebrek mogt ontstaan, kan de Regering eveneens zonder gevaar bankpapier

BERIGTEN

AANGAANDE DE NEDERLANDSCHE KOLONIËN.

OOST-INDISCHE BEZITTINGEN.

Handel.

Op bl. 334 van onzen jaargang 1844, deelden wij eene opgaaf mede van den uitvoer van 13 hoofdartikelen van *Java* en *Madura* (waaronder vermoedelijk de uitvoer van den geheelen Nederl. Indischen Archipel zal verstaan moeten worden, voor zoo verre dezelve bij de Indische regering bekend is) in het jaar 1843, ontleend aan de *Staats-Courant* van

---

verkrijgbaar stellen voor wissels op het moederland, mits zij verzekerd zij, dat die wissels goed zijn. Dit is het middel om in Suriname steeds een ruilmiddel, geëvenredigd aan de behoefte en tegen alle agio gewaarborgd, in omloop te doen blijven; zoo als wij het in no. 2 van den vorigen jaargang bl. 139 hebben voorgesteld.

Onlangs werd in een der dagbladen geklaagd over gebrek aan scheidemunt in Suriname. Niets is gemakkelijker voor het bestuur der kolonie, dan in die behoefte te voorzien.

Wij houden het dus daarvoor, dat alle gebreken in den geldsomloop van Suriname thans kunnen worden uit den weg geruimd.

RED.

1^e^ Augustus 1844. In de 19 maanden, sedert dat tijdstip verloopen, zijn, onzes wetens, van regeringswege geene dergelijke opgaven over het jaar 1844 bekend gemaakt, dan »*eenige* uitkomsten uit eene »*bijzondere* bron geput, welke als *voorloopige* op»gaven" in de Staats-Courant van 19 Augustus 1845 voorkomen. In afwachting van weldra eene *volledige officiële* opgaaf dienaangaande in het regeringsblad te vinden, vergenoegen wij ons met de volgende algemeene mededeeling:

Invoer.

Particuliere invoer aan goederen en geld.	ƒ 25,342343
Invoer voor rekening der regering:....	» 11,137320
Geheele invoer....................	ƒ 36,479663

Uitvoer.

Door particulieren aan goederen.......	ƒ 26,549211
» » » geld...........	» 1,068295
Door de regering aan goederen.......	» 42,468135
» » » geld...........	» 1,878067
Geheele uitvoer....................	ƒ 71,963708

Wij mogen niet onvermeld laten, dat door deze opgaaf te gemoet gekomen is aan de aanmerking welwij, blz. 400 *Jaarg.* 1844, ons veroorloofden omtrent eene juistere onderscheiding van den *uitvoer* door particulieren en door de regering.

De invoer van 1844 heeft dien van het vorige jaar overtroffen met ongeveer f 900,000; de uitvoer bedraagt ruim 11½ millioen guldens meer dan die van 1843.

In de onderstelling, dat een overzigt van den uit-

voer van 12 hoofdartikelen van *Java* (waaronder al wederom, volgens het zonderling gebruik door onze regering aangenomen, de geheele Ned. Ind. Archipel verstaan moet worden) in de 10 jaren 1835—1844, in het *Amsterd. Handelsblad* van 15 Julij 1845 voorkomende, uit officiële bronnen geput zal wezen, deelen wij dat stuk alhier mede:

UITVOER van JAVA gedurende de laatste 10 jaren.

JAREN.	KOFFIJ. picols.	SUIKER. picols.	RIJST. picols.	INDIGO. ponden.	TIN. picols.	NOTEN. picols.	FOELIE. picols.	NAGELEN picols.	ROTTING. picols.	HUIDEN. stuks.	ARAK. leggers.	PEPER. picols.
1835	446871	439454	767310	533753	40836	3886	1606	4566	4905	139000	2175	11869
1836	498077	509513	1,092900	407100	47739	5022	990	2185	49968	120000	1477	7066
1837	684947	676085	1,003550	822492	44457	3778	1213	2925	33539	93000	1663	12487
1838	590000	735000	950000	743000	44513	5830	1500	2912	35360	71000	2954	8577
1839	757476	871747	1,112000	1,191636	47631	5026	1580	2334	40068	130000	4261	11043
1840	1,132124	1,024493	680909	2,123911	62334	3600	870	53	28032	110494	5261	9911
1841	961466	1,046576	676212	1,827306	48339	5125	1171	7600	37017	120072	4670	13245
1842	1,013854	884685	884157	1,627437	69127	5129	1432	1718	36594	167677	4668	10441
1843	1,018102	929769	1,008774	1,890449	45705	2113	486	2027	73535	152310	6562	23083
1844	1,239935	1,008652	785276	1,648520	68720	8131	2300	2800	73600	150224	6258	12484

Als een blijk van den toenemenden uitvoer van *thee* uit *Java*, teekenen wij op, uit het *Amst. Handelsbl.* van 1 Januarij 1845, dat in het jaar 1844 aangevoerd zijn:

	te *Amsterdam:*	te *Rotterdam:*
Chinesche thee	17750 kw. kisten,	13450 kw. kisten.
Java »	3050 » »	2550 » »

In het jaar 1845 heeft, volgens het *Rotterd. Handelsbl.* van 2 Januarij 1846, die aanvoer bedragen:

Chinesche thee	13707 kw. kisten,	19359 kw. kisten.
Java »	3501 » »	3881 » »

Koepok-inenting.

Wij ontwaren met vreugde, dat dit weldadig voorbehoedmiddel meer en meer in onze O. I. bezittingen in zwang geraakt. In het jaar 1843 zijn op *Java* en *Madura* 352015 inentingen geschied; in 1836 beliep dit getal nog slechts 235984. In de 8 jaren na 1836 hebben 2,282287 inentingen plaats gehad, d. i., gemiddeld jaarlijks 285286 (1).

Ook op *Borneo*, alwaar *Banjermassing* in 1844 door de natuurlijke pokken geteisterd werd, begint het vooroordeel tegen de vaccine te verminderen. In dat jaar zijn, te dier hoofdplaats, in korten tijd ruim 8000 personen ingeënt, en in het nabijgelegene *Mertapoera* gaat, even als te *Banjermassing*, op aansporing van den Nederlandschen resident, de vorstelijke familie de bevolking met een goed voorbeeld voor (2).

(1) *Staatscour.* van 24 September 1845.

(2) *Staatscour.* van 20 October 1845.

Zeeroof in den N. I. Archipel.

De jaargang 1845 van de *Staats-Courant* bevat eene menigte berigten aangaande dit afschuwelijk misdrijf, waarmede de geheele uitgestrektheid der N. I. wateren besmet blijkt te zijn, ja somwijlen zelfs de reede van de hoofdstad van N. I., als ter beschimping der Nederlandsche vlag, ontrust wordt. Wij moeten de regering prijzen, dat zij het euvel niet verheelt; maar tevens achten wij ons verpligt ten ernstigste aan te dringen op de voortdurende vermeerdering van 's lands zeemagt in die oorden, welke voor 's hands het krachtigste middel van beteugeling oplevert. Aan deze is toch geene geringere taak opgedragen, dan de veiligheid te handhaven in eenen oceaán, die de gezamenlijke uitgebreidheid van de drie groote Europesche binnenzeeën, de Middellandsche, Zwarte en Baltische zeeën, overtreft (1) en in de tallooze baaien en inhammen der duizende eilanden aan de grootendeels nog half wilde kustbewoners, overal, schaars genaakbare schuilhoeken aanbiedt. Het ware voorzeker de grootste ongerijmdheid van de regering te begeeren, dat zij een

(1) Wanneer men op de kaart eene geslotene kromme lijn teekent, insluitende al de eilanden, die tot N. O. I. gerekend worden, zoodanig dat dezelve overal 1 breedte-graad of 15 geogr. mijlen van de kusten verwijderd zij en zich niet doorkruise, zoo bevindt men dat die lijn eene oppervlakte van land en zee omvat van ongeveer 440 vierkante graden, of, in een rond getal, van *honderdduizend* vierkante Geogr. mijlen. Deze oppervlakte bestaat voor ongeveer drie tiende gedeelte uit land, en bevat dus nagenoeg 70000 vierkante mijlen zee.

zoo algemeen en zoo diep geworteld kwaad in korten tijd, als met een tooverstaf, zoude uitroeijen. Maar de middelen van bestrijding moeten hoe langs hoe meer en zoo veel immer 's lands finantiën gedoogen, aan de uitgestrektheid van het euvel geëvenredigd worden. De voorgenomene inbezitneming van *Laboan* door de Engelschen en hunne vestiging aan de kust van *Borneo proper*, waarvan de noodzakelijkheid tot beteugeling der Borneosche en Soloosche zeeroovers de aanleiding of het voorwendsel geven, moeten ons ten krachtigste aansporen, om die zeeën, waar onze vlag behoort te heerschen, voortdurend van deze pest te zuiveren.

Wij vertrouwen, dat onze lezers het niet zullen wraken, zoo wij hier kortelijk berigten vermelden, die hun wel reeds uit de dagbladen bekend zijn, maar die door het nieuws, dat elke dag aanbrengt, geenszins aan de vergetelheid behooren overgeleverd te worden.

Door Z. M. brik *de Postillon*, onder bevel van den luitenant ter zee 1e klasse J. R. CAMBIER zijn, gedurende eenen togt van *Makasser* naar *Boeton*, op den 17 Augustus 1844, op het zuideinde van laatstgemeld eiland, drie groote en drie kleine rooverspraauwen ontmoet en vervolgd. De grootste voerden elk dertig, de kleinere twintig à zestien riemen. Na gedurende vrij geruimen tijd door het geschut der oorlogsbrik geteisterd te zijn, en veel volks verloren te hebben, zijn de roovers door windstilte ontsnapt, eene hunner groote praauwen in zinkenden staat verlatende (1).

(1) Staats Cour. van 25 Januarij 1845.

In die zelfde wateren is later, op 5 Junij 1845, door Z. M. brik *de Haai*, een gevoeliger verlies aan zeeroovers toegebragt. Op het vernemen van een gerucht, dat deze bezig waren eene aanzienlijke magt bijeen te brengen, om *Boneratte* aan te vallen, zeilde kapitein-luitenant 'T HOOFT, met gemelden bodem, naar het kleine eiland *Kalatoa* (7½° Z. Br.; 122° O. L.), alwaar men 8 roofschepen aan het strand liggende en twee kleine bentings ter verdediging van de kust, ontdekte. Na vier uren vechtens was het geschut van al de roofschepen tot zwijgen gebragt, hetwelk trouwens bijna geene schade aan de brik had toegebragt. Het lage water en de ondiepten beletteden eene landing op het door ongeveer 300 roovers verdedigde eiland. Men ging dus voort, met het geschut, de schepen verder te beschadigen; doch toen men den volgenden dag terugkeerde, bleek het, dat al de roovers met de vier kleinste vaartuigen het eiland verlaten hadden. Aan land gekomen, werden nog twee bijna afgebouwde nieuwe praauwen verbrand en de in kuilen geborgene mond- en krijgsbehoeften vernield. Niemand der schepelingen is door 's vijands wapenen gekwetst geworden. Het bleek, dat de ontredderde vaartuigen Mengadanoasche praauwen waren, van het groote eiland *Mindanao* of *Magindanao*, hetwelk, althans in naam, tot de Spaansche bezittingen behoort (1).

Uit datzelfde roofnest hadden zich een jaar te voren, in Mei 1844, 14 praauwen in de Moluksche

(1) Staats Cour. van 9 October en 17 October 1845.

wateren vertoond, aan den zuidkant van *Bangaai*, behoorende onder den sultan van *Ternate*, 25 menschen vermoord en 60 in slavernij weggevoerd. Eenige gewapende inlandsche vaartuigen hadden ze vergeefs nagezet, doch althans eenen grooten schoener ontzet, die door het gespuis aangevallen en beschadigd was (1).

Op den 23 October 1844, hebben 11 rooverspraauwen het eiland *Gilie* uitgeplunderd, nadat de inwoners zich door de vlugt gered hadden, met uitzondering van 5, waarvan er dadelijk twee werden afgemaakt. Acht dagen later werd een inlandsch handelsvaartuig in die nabijheid door negen praauwen aangevallen, doch door eenige welgerigte schoten uit drieponders, gelukte het, met verlies van twee gedoode schepelingen, te ontkomen (2).

De vorsten van *Bali*, welke zich in het jaar 1843 plegtig verbonden hadden hulp aan gestrande schepen te verleenen (3), blijken onmagtig of onwillig te wezen om de roofzucht hunner onderdanen te beteugelen. In Junij 1845 is eene Nederlandsch Indische bark in de nabijheid van *Bali Badong* gestrand en door de bevolking van *Bali* geplunderd. De resident van *Bezoeki*, de hr. MAIJOR, heeft zich daarop naar *Bali* begeven, om de vorsten aan de met hen geslotene contracten te herinneren (4).

---

(1) Amst. Handelsbl. 18 October 1845.

(2) Staats Cour. 22 Maart 1845.

(3) Zie *Bijdragen* 1844 blz. 340.

(4) Staats Cour. 20 Novemb. 1845.

Na de vijandelijkheden in Maart 1844, door de Nederlandsche flotille, onder bevel van den luitenant der 1e klasse 'T HOOFT, op de rivier *Koetie*, op Borneo's oostkust, gepleegd, is de vrede met den sultan van *Koetie* hersteld door den hr. A. L. WEDDIK, commissaris-inspecteur voor Borneo, Riouw en Linga, die zich in September van dat jaar met twee van Z. M. schoeners derwaarts begeven had. De ondergeschikte betrekking van genoemden vorst tot de Ned. Ind. regering is daarbij op nieuw schriftelijk geregeld geworden, gelijk mede de grenzen en de erfopvolging van zijn gebied, de briefwisseling en de tollen. Aan den sultan is toegestaan het voeren der Nederlandsche vlag, vereenigd met die van *Koetie*, terwijl hij zich verbonden heeft, geen deel te nemen aan zeerooverij of te dulden dat daartoe uitrustingen geschieden. De sultan van *Passir* heeft bij die gelegenheid aan den commissaris uitgeleverd eenige goederen, door zeeroovers op de eilandjes *Balak-balak-an*, in straat *Makasser* gelegen, verborgen. Voorts is eene der schoeners, met den 1en luitenant-adjudant T. VAN CAPELLEN, naar den sultan van *Goenong Tabor* gezonden, om de uitlevering te eischen van eenige schipbreukelingen van het Engelsche koopvaardijschip *Premier*, van Hong kong op 22 Junij 1844 naar *Bali Badong* vertrokken, en op den 25 Julij daaraanvolgende bij *Pulo Panjang* (O. kust van Borneo) gestrand, terwijl de geheele manschap, uit bijna 30 personen bestaande, gevangen gemaakt was. Die uitlevering is dadelijk gevolgd. Nog zijn op dezen togt 11 personen, meest-

al op Java en Madura te huis behoorende, die door zeeroovers opgeligt en als slaven verkocht waren, in vrijheid gesteld en naar hunne geboorteplaatsen teruggezonden (1).

Aangaande de schipbreuk der Belgische brik *le Charles*, welke eene der aanleidingen was van den togt der Nederlandsche zeemagt naar de rivier *Koetie* is in het Belgisch blad *l'Emancipation*, door een' der officieren van dat vaartuig, een zeer uitvoerig verhaal geplaatst, hetwelk door het *Journal de la Haye* (2) is overgenomen, en vele zeer opmerkelijke bijzonderheden bevat omtrent het bedrijf der zeeroovers en de verraderlijke geaardheid van de bewoners van sommige kusten van Celebes. Het gestrande schip werd eerst door 7 groote praauwen aangevallen, op welker seinen, door schieten, nog 17 anderen kwamen opdagen. Nu volgde, op een gegeven teeken, een gelijktijdige aanval met geschut en geweer, van al de roofschepen, met de regelmatigheid en nadruk eener geoefende zeemagt. Bij hunne aankomst te *Makasser*, vonden de schipbreukelingen die plaats in staat van beleg verklaard, wegens eenen gedreigden aanval der zeeroovers, welke, volgens gerucht, met 400 Mindanaosche praauwen bij kaap *Mandahar* op *Celebes*, ($3\frac{1}{3}$° Z. Br.; 119 O. L.) lagen, om de nederlaag te wreken, hun in het vorige jaar door de Nederlandsche zeemagt toegebragt.

---

(1) Staats Cour. van 19 Mei en 14 Julij 1845; GALIGN. *Messenger* 11 Maart 1845.

(2) 7—15 Augustus 1845.

Op Borneo's westkust zijn, in Junij 1844, door 8 roofschepen, die ondersteld worden onder *Borneo proper* te huis te behooren, nabij *Senkawang*, 28 Chinesche visschers in slavernij weggevoerd (1).

In October 1844 zijn nabij *Banka* zeeroovers vernomen, welke te vergeefs door de Nederl. zeemagt zijn nagespoord (2). Beter gelukte eene zending van Z. M. schoenerbrik *Dolphijn* naar *Linga*, waarbij eenige roovers werden opgevat en een paar dorpen vernield. Van *Makassar* is in het laatst van 1845 de beschikbare zeemagt vertrokken tot eene expeditie in de wateren der Molukko's, Timor en verdere eilanden beoosten Java, waarvan de uitslag nog niet bekend is (3).

De geheele Noordkust van *Java* wordt telkens door zeeroovers ontrust. In Januarij 1845 moest men van *Cheribon* in allerijl twee praauwen tegen hen uitrusten, die, na een scherp gevecht, een roofvaartuig vermeesterden en later zes kleine geroofde praauwen hernamen (4). Soortgelijke berigten leest men van *Pekalongan* en *Samarang* (5). »De kust der residentie *Samarang* en der residentie *Japara* wordt *bij voortduring* door het aanwezen van zeeroovers verontrust en voor de visscherij en smallen handel gevaarlijk gemaakt," aldus leest men in de Staats-

(1) Staats Cour. 21 Februarij 1845.

(2) Staats Cour. 19 Mei 1845.

(3) Staats Cour. 27 December. 1845.

(4) Staats Cour. 9 Junij 1845.

(5) Staats Cour. 12 Julij 1845.

Courant van 4 Augustus 1845, alwaar eenige gevallen vermeld worden. Een verhaal van roof- en moordtogten op de kusten van *Tegal*, *Batang* en *Samarang*, in de Staats-Courant van 14 Augustus 1845, begint met de woorden: »bij voortduring worden berigten ontvangen, welke van het aanwezen van een groot aantal zeeroovers en van hunne toenemende stoutmoedigheid getuigen." Verder heet het: »in straat *Sunda* moet zich een groot aantal zeeroovers ophouden; niet minder dan 30 kruisen langs de kust der *Lampongs*." In een berigt van *Bantam* wordt deze klagt bevestigd en gezegd, dat het gouvernement maatregelen daartegen neemt (1).

In onzen vorigen jaargang vermeldden wij de aanzienlijke belooning van 708 p. st. onder de benaming van »prizemoney" door de Britsche admiraliteit uitgereikt aan de zeelieden, die tot de groote expeditie der Engelschen tegen de zeeroovers van *Borneo proper* hebben medegewerkt, en welke bestaan heeft uit *the Agincourt* van 72, de *Vestal* van 26, de *Daedalus* van 26, de *Wolverine* van 16 stukken en de drie stoomschepen *Vixen*, *Nemesis* en *Pluto* (2). Wij hebben sedert vernomen, dat de eerste luitenant H. CHADS van de *Harlequin*, van 16 stukken, voor bekomene wonden in gevechten tegen zeeroovers van *Maudoo* op *Sumatra*, op 12 Februarij 1844, die hem voor altijd van het gebruik van een'

(1) Staats Cour. 27 Augustus 1845.

(2) GALIGNANI's Messenger, 26 Novemb. 1845.

zijner armen beroofd hebben, tot den rang van Commander verheven is, terwijl hem een levenslang pensioen van £ 140 en eene gratificatie van 12 maanden soldij is toegelegd (1). Zoo beloont Engeland zijne zonen!

Niet alleen Brittannië, maar ook Frankrijk en Spanje nemen de onderdrukking der zeerooverij in den Oosterschen archipel ter harte. Het *Journal des Débats* van 2 Junij 1845 vermeldt gevechten van Fransche oorlogschepen tegen zeeroovers van *Basilan*, een berucht roofnest van den groep der *Soloo* eilanden, ten N. O. van Borneo gelegen; en volgens de Staats Courant van 4 Augustus 1845 lag te *Samboeangan*, eene Spaansche bezitting op het eiland *Mindanao*, een smaldeel gereed van een fregat van 50 stukken en van 20 kanonneerbooten en meer kleinere vaartuigen tegen diezelfde Solooscho roovers. Nederland wake dus, dat het zich in zijne eigene bezittingen niet door vreemde mogendheden late overvleugelen!

Sterkte van de Nederlandsche Zeemagt in O. I.

In de vroegere jaargangen van de *Koninkl. Nederlandsche Marine* plagt men vermeld te vinden welke van 's Lands oorlogschepen in Oost- en West-Indië gestationeerd waren; uit de latere is alleen te vernemen, welke dier schepen in dienst zijn, zoodat zij, die geene bijzondere betrekking tot de zeemagt hebben, zich daaruit niet met de sterkte onzer esquaders in onze koloniën kunnen bekend maken. Wij reke-

(1) Galign. Mess. 15 April en 4 Junij 1845.

nen het daarom niet onbelangrijk op te teekenen, dat uit de merkwaardige redevoering, op den 20 Junij l. l. door den Hr. GEVERS VAN ENDEGEEST over het Hoofdstuk der Marine gehouden, en eene groote maand later door de Staats Courant medegedeeld (24 Julij), gebleken is, dat in Julij 1844 de bemanning van het O. I. esquader bedroeg 1771 Europeanen en dat de juistheid van dit getal niet ontkend is door den Minister van Marine, in zijne voor de vuist uitgesprokene rede van denzelfden dag (20 Junij), welke meer dan drie maanden daarna (30 September) in de Staats Courant is medegedeeld; met opmerking evenwel, dat daarenboven nog 400 inlandsche zeelieden op het O. I. esquader aanwezig waren.

WEST-INDIË.

Suriname.

Uit de *Royal Gazette* van *Georgetown*, *British Guyana*, van den 4 December 1845 N°. 6209, ontleenen wij het volgende berigt, ten bewijze van de denkbeelden, welke in die kolonie worden gevormd, omtrent de voornemens van de Nederlandsche regering, betrekkelijk de vrijlating der slaven.

Een Nederlandsch oorlogschip is hier in de laatste 14 dagen aangekomen uit de naburige Nederlandsche kolonie *Suriname*. Onlangs heeft in het bestuur van dat gewest eene verandering plaats gegrepen. De koning der Nederlanden heeft den gouverneur ELIAS teruggeroepen en in diens plaats den baron VAN RADERS aangesteld. Wij zijn niet in staat geweest te vernemen, of deze verandering eenige wezenlijke wijziging in de staatkunde van het Nederlandsche Hof te kennen geeft, met

betrekking tot de zaak der slavernij, noch ook of de baron VAN RADERS met eene meer uitgebreide volmagt, dan door zijnen voorganger werd bezeten, is toegerust tot wijziging der voorregten door de slaven-houders in *Suriname* bezeten. Maar wij hebben alle reden om te gelooven, dat de gewigtige vraag van de afschaffing der slavernij, de aandacht van het Nederlandsche Ministerie ernstig bezig houdt, en dat de tijd niet meer verre verwijderd is, dat de vrijheid van den slaaf zal worden afgekondigd in ieder grondgebied, waar de Nederlandsche vlag wappert. Het is inderdaad voor iederen opmerker duidelijk, dat, nu de Engelsche emancipatie voltooid is, ook het lot der slavernij in ieder ander gedeelte van de nieuwe wereld is beslist. Niet alleen in *Suriname*, maar ook in de Fransche koloniën, op *Cuba* en *Porto-Rico*, en in de zuidelijke staten van de Amerikaansche vereenigde gewesten, moet de slavenhouder, hetzij gewillig, hetzij gedwongen, onderdoen voor de kracht der omstandigheden en de eischen van den tegenwoordigen tijd. Regtstreeks of zijdelings doet de openbare meening, welke van de Engelsche koloniën is uitgegaan, zich bij de vrienden van de vrijheid van den mensch, en zelfs bij de slavenbevolking; in die sterkten van overzeesche slavernij, gevoelen.

Maar, hoedanig ook de staatkunde van het Nederlandsche kabinet, omtrent dit verontrustend en gewigtig onderwerp moge wezen, het bewijst aan de zijde van het bestuur in *Suriname*, voor het bezit van die hoedanigheden, door welke de Nederlanders altijd zijn beroemd geweest, voorzigtigheid en voorziening, dat hetzelve, sedert 1838, zich iedere aanleiding heeft ten nutte gemaakt, om bekend te worden met de werking der groote proeve, in de Britsche koloniën genomen. Met het oogmerk om berigten in te winnen, voerde het Nederlandsche oorlogsvaartuig, 't welk onlangs hier aankwam, zes of zeven commissarissen met zich, onder welke was een zoon van den gouverneur van *Suriname*, benoemd door den baron VAN RADERS, om naauwkeurig de werking van het nieuwe stelsel te onderzoeken in dat gedeelte van *Guyana*, 't welk, in zoo velerlei opzigten, met de naburige kolonie *Suriname* gelijk

staat. De hoofden dezer commissie werden met alle verschuldigde eer door het bestuur (the executive) dezer kolonie ontvangen, en volgens alles wat wij vernemen, waren zij ten hoogste ingenomen met den staat van zaken, welken zij om zich zagen in deze bezittingen, welke tot de belangrijkste zouden kunnen gemaakt worden, door eenig land immer bezeten.

Wij kunnen niet instaan voor de juistheid van het »on dit"; maar er is zeker gerucht verspreid, dat de laatste gouverneur, ELIAS, uit *Suriname* was terug geroepen ten gevolge van zekere vertoogen, aan den graaf VAN ABERDEEN, door den Engelschen Commissaris te *Paràmaribo*, den heer SCHENLEIJ ingediend, welke zich daarbij beklaagde over de behandeling, door hem ondergaan in de uitvoering der verpligtingen aan zijn inpopulair ambt verbonden, wanneer hij in aanraking kwam met sommige der eerste beambten, welke in hunne tegenstrevende gedragingen werden voorgestaan door den vorigen Gouverneur van *Suriname*. Indien dit berigt waarheid bevat, zoude de laatste benoeming van den Baron VAN RADERS schijnen te bewijzen eene sterke neiging aan de zijde van het Nederlandsche kabinet, om de nadeelen der slavernij uit te roeijen, of, in allen gevalle, dezelve werkdadig te verzachten.

Onze lezers zullen met vreugde uit dit berigt ontwaren, dat de regering genegen schijnt te zijn om den wensch te vervullen, welken wij in onzen eersten jaargang (1844 blz. 427) te kennen gaven, dat namelijk de zending van den Hr. W. H. LANS, Inspecteur van Nijverheid en Kultures in s Rijks West-Indische bezittingen, zich ook mogt uitstrekken tot de Britsche W. I. koloniën, ten einde: »de werking »der beide stelsels, van slavernij en van vrijen ar»beid, op de plaats zelve te leeren kennen."

RED.

BERIGTEN

AANGAANDE VREEMDE KOLONIËN.

FRANSCHE KOLONIËN.

Men hoort nog nu en dan door de voorstanders der slavernij de honderd malen wederlegde bewering herhalen, dat de slaven in de koloniën der Europeanen, over het geheel, zacht en goed behandeld worden, en mishandelingen tot de zeldzame uitzonderingen behooren. Voor hem, die het menschelijke hart kent, die geen vreemdeling is in de geschiedenis, die weet hoe alle onbeperkte en onnatuurlijke magt noodwendig tot misbruiken leiden moet, en hoe elke hardheid en onregtvaardigheid, onbeteugeld blijvende, de vruchtbare moeder is van steeds grootere wanbedrijven, is het niet noodig te betoogen, dat zachtzinnige slavenhouders, uit den aard der zaak, zelden aan te treffen moeten zijn. Dat de arme negerslaven zelve hunnen toestand weinig bekoorlijk vinden, blijkt uit hunne pogingen om zich door de vlugt naar vrije landen aan de slavernij te onttrekken, telkens als zij er kans toe zien. In een zeer wel geschreven opstel van

het *Journal des Débats* van 8 April 1845, vindt men aangaande de Fransche W. I. eilanden *Martinique* en *Guadeloupe*, die, gelijk men weet, zeer nabij Engelsche bezittingen gelegen zijn, opgemerkt, dat sedert korten tijd de gewapende magt op die Fransche bezittingen verdubbeld is en van 5000 tot 10000 man gebragt heeft moeten worden, om tegen de ontvlugting der slaven te waken; zoodat de bewaking der kusten een belangrijk deel der koloniale uitgaven vereischt. In 1842 telde men op eene slavenbevolking van 250000 zielen slechts 134 huwelijken. Hoe zouden ook menschen, die stelselmatig verdierlijkt worden, aan eene verbintenis kunnen denken, die den mensch boven het dier verheft? De geboorten bedragen, in ronde getallen, jaarlijks 7000 en de sterfgevallen 8000. »En resumé," luidt het ten slotte; »le *statu quo* colonial serait une folie. Il faut se »hâter d'en sortir, et preparer *dès aujourd'hui* »l'emancipation."

De Fransche regering, welke, in 1845, door eene nieuwe wet op de behandeling der slaven (1), althans op het papier, een' stap verder gegaan is, dan de Nederlandsche, door welke het reeds sedert 16 jaren besprokene nieuwe Surinaamsche slaven-reglement nu vergeten schijnt te worden, tracht, even als deze, de nederzetting van Europesche landbouwers in hare bezittingen te bevorderen. De beide kamers hebben daartoe aan de Fransche regering 600000

(1) Onder anderen medegedeeld door het *Journal de la Haije* van 17 April 1845.

frs. toegestaan. Moge hare proefneming aan geschikter handen toebetrouwd worden, dan de onze!

Zij poogt insgelijks zoogenaamde centrale suiker-fabrieken in de Fransche W. I. bezittingen op te rigten; wij hebben over de heilzame strekking dezer inrigtingen, door ons bestuur in *Suriname* beproefd, onze gedachten medegedeeld, *Jaarg*. 1844 blz. 426.

BOEKWERKEN EN TIJDSCHRIFTEN

AANGAANDE DE NEDERLANDSCHE EN VREEMDE KOLONIËN,

bijzonder betrekkelijk de vrijlating der slaven,

verschenen in het jaar 1845.

BOEKWERKEN.

A. MEURSINGE, Maleisch leesboek voor eerstbeginnenden en meer gevorderden, 2e stukje. *Leiden* bij S. en J. LUCHTMANS.

Dr. J. J. DE HOLLANDER, Handleiding tot de kennis der Maleische taal. *Breda* bij BROESE en comp.

G. J. MULDER, *Gebangan's* water, eene Jodium houdende watersoort van Neerlandsch Indië. *Rotterdam* bij KRAMERS.

Suriname en de Regering. 30 April 1845. *Amsterdam* bij C. J. BORLEFFS.

Redevoering van Zijne Excellentie den Minister van koloniën in de tweede Kamer der Stat. Gener. op 14 Maart 1845. *Amsterdam* bij A. ZWEESAARDT en zoon.

Verzameling van stukken aangaande de Surinaamsche aangelegenheden. Eerste Gedeelte, April 1845. *'s Gravenhage* bij Geb. BELINFANTE (1).

A. MEURSINGE, Handboek van het Mohammedaansche regt, in de Maleische taal. *Leiden* bij S. en J. LUCHTMANS.

---

(1) Van dit werk is tot hiertoe nog geen vervolg uitgegeven. De meening, welke wij, *Bijdragen* 1845 blz. 226, noot, uitdrukten, dat met hetzelve minder bedoeld werd de waarheid, de geheele waarheid aan het licht te brengen, dan de openbare meening op een dwaalspoor te leiden, wordt hierdoor bevestigd.

Beschouwing van het adres, ingediend door P. C. BOSCH REITZ, C. S. aan de Tweede Kamer der Staten Generaal op den 21sten Februarij 1845, door eenige ingezetenen der kolonie Suriname, Mei 1845. *Amsterdam* bij J. C. SPIJKER AZ.

Verzameling der algemeene orders en van eenige der meest belangrijke besluiten en instructiën, uitgevaardigd aan de Koninklijke Nederlandsche landmagt dienstdoende in Oost-Indië. Vervolg, 2e deel, 1e stuk, bevattende het jaar 1844. *Breda* bij BROESE en Comp. (1).

Almanak voor Neerlands Indië voor 1845. *Batavia.*

Surinaamsche Almanak voor 1845. *Amsterdam* bij SULPKE.

Dr. J. J. PENNINK, Gedachten en wenken over de kolonisatie en ter bevordering der cultuur, in de Nederlandsche West-Indiën. *Arnhem* bij G. VAN ELDIK THIEME.

A. J. VAN DER AA, Neerlands Oost-Indië, 3e, 4e en 5e aflevering. *Amsterdam* bij J. F. SCHLEIJER.

Redevoering van Zijne Exc. den Minister van Koloniën, uitgesproken in de zitting van de Tweede Kamer der Staten Generaal, den 4den December 1845, over de regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot in 1844 (door critische aanteekeningen toegelicht). *Amsterdam* bij A. ZWEESAARDT en zoon.

J. K. HASSKARL, Aanteekeningen over het nut door de bewoners van Java aan eenige planten van dit eiland toegeschreven, uit berigten der Inlanders zamengesteld. *Amsterdam* bij J. MÜLLER.

W. L. RITTER, Nieuwe Indische verhalen en herinneringen. *Batavia*, 2 Dn. (*f* 5.60)

W. H. DE VRIESE, Plantae novae et minus cognitae Indiae Batavae Orientalis. — Nouvelles recherches sur la flore des possessions Neerlandaises aux Indes Orientales; ouvrage orné de planches dessinées par le Colonel Q. M. R. VER-HEULL, 1e Livraison. *Amsterdam* chez ELIX et Co. (Elke

(1) Zie *Bijdragen* 1845 blz. 69.

der 10 afleveringen zal 3 platen bevatten, met 5 vellen text in folio; alle 4 maanden verschijnt eene aflevering.)

G. RICHARDSON PORTER, de landbouw tusschen de keerkringen, of overzigt van de kweeking en behandeling der voornaamste voortbrengselen uit het plantenrijk in de keerkringslanden; naar het Engelsch, door W. L. DE STURLER (met platen en vignetten). *Groningen* bij J. OOMKENS.

Narrative of the life of FREDERICK DOUGLASS, an American Slave, written by himself. *Dublin.*

D. L. RICHARDSON, The Anglo-Indian passage homeward and outward, or a card for the overland traveller from Southampton to Bombay, Madras and Calcutta, etc. *London.*

J. H. DE BOUDIJCK BASTIAANSE, Voyages faits dans les Moluques, à la Nouvelle Guinée et à Célèbes. *Paris.*

TIJDSCHRIFTEN.

Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen en de zeevaartkunde, verzameld en uitgegeven door Jhr. G. A. TINDAL en JACOB SWART. V^de^ Deel. *Amsterdam.*

Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen II^de^ Reeks; redactie: J. C. PILAAR en J. M. OBREEN. V^de^ Deel, *Medemblik.*

De Militaire spectator. XIII^de^ Deel. *Breda.*

Tijdschrift voor Neerl. Indie. VI^de^ Deel. *Batavia.*

The British and foreign Anti-Slavery Reporter, published, once a fortnight, under the sanction of the British and Foreign Anti-Slavery society. *London*, Vol. VI.

Colonial Magazine. *London.*

The Colonial Gazette. *London.*

The Emancipator and Weekly Chronicle, published every Wednesday at *Boston* by LEAVITT and ALDEN, Vol. X.

The American and foreign Anti-Slavery Reporter, published by the Americ. a. for. Anti-Slavery Society, *New-York* vol. 2[1] (verschijnt eens in elke maand).

Annales maritimes et coloniales par. M. M. BAJOT et POIRRÉ. *Paris.*

Revue Coloniale. (extrait des Annales maritimes et coloniales par MM. BAJOT et POIRRÉ) *Paris*, imprimerie royale. (Maandelijks verschijnt een Nr.)

Annales de l'Institut d'Afrique, *Cinquième année. Paris.*

l'Abolitioniste Français, bulletin mensuel de la société d'abolition de l'esclavage. vol. IId. *Paris.*

BESCHRIJVING

VAN HET

EILAND SINT EUSTATIUS,

DOOR

A. H. BISSCHOP GREVELINK,

KOLONIALEN SECRETARIS ALDAAR.

(*Vervolg en Slot van bladz. 47.*)

§ 7. *Aardbevingen.*

.....roused within the subterranean world
The expanding earthquake, resistless shakes
Aspiring cities from their solid base
And buries mountains in the flaming gulf.

THOMSON.

Na de orkanen ducht men te *St. Eustatius* geen natuurverschijnsel meer dan de aardbeving; en niet ten onregte, wanneer men beseft hoe vaak reeds zoo menige bloeijende stad in de naburige eilanden daardoor vernield werd, terwijl honderden, ja zelfs duizenden van derzelver bewoners onder het puin eenen plotselingen dood vonden en een grooter aantal alles wat zij bezaten, de vrucht dikwijls van een met zorg en kommer doorgebragt leven, in weinige seconden voor hunne oogen zagen verdwijnen.

Hier echter, schoon er zeldzaam een jaar voorbij-

gaat waarin men niet ten minste eenmaal eenige schokken bespeurt, zou men te vergeefs naar eenig spoor van derzelver uitwerkselen gezocht hebben, ware het niet dat die, welke op den 8^{en} Februarij 1843 te *Guadeloupe* de stad *Point à Pitre* verwoestte, ook in dit eiland elk gebouw op deszelfs grondvesten had doen wankelen.

Van aardbevingen van vroegere dagteekening weet men zich hier slechts te herinneren (aanteekeningen bestaan er niet) dat, tijdens de Engelschen het eiland het laatst in bezit hielden (1810—1816), hetwelk dus waarschijnlijk in 1812 zal geweest zijn (1), in den voormiddag van zekeren plegtigen dag, terwijl godsdienstoefening in de kerk werd gehouden, de aarde eensklaps dermate in beweging geraakte, dat de hoorders, om niet onder het kerkgebouw begraven te worden, met hunnen herder om strijd door deuren en vensters een goed heenkomen zochten; bij welke gelegenheid velen de dikwijls gebezigde uitdrukking van »te berge gerezene haren" verwezenlijkt zagen in het zandkleurig loof eens jeugdigen Britschen officiers. Later had eene belangrijke aardbeving plaats in Februarij 1835, en eene andere in Junij 1841 was mede niet onbeduidend te noemen; doch geene dezer bragt eenige schade te weeg. Hetzelfde kan gezegd worden van die, welke op den 11^{en} Julij 1785 voorviel; er wordt ten minste van geene schade gewag gemaakt in het berigt, hetwelk een ge-

(1) Dit jaar is in West-Indië bijzonderlijk door aardbevingen gekenmerkt.

loofwaardig ingezeten daarvan, dien dag, in zijn dagboek ter nederstelde (1). Die van 1843 echter rigtte aanmerkelijke schade aan, bragt de meeste schoorsteenen, waaronder die der suikerplantaadjes van ettelijke ellen hoogte, naar den grond, vernielde de kapel der Methodisten, deed de muren van de kerk, van het fort en van het daar binnen staande kommandantswoonhuis, van eenen windmolen (de eenigste in het eiland) en de meeste andere steenen gebouwen op onderscheidene plaatsen scheuren, meestendeels onherstelbaar, wierp bijkans alle schuttingsmuren ter neder, beschadigde een groot aantal regenbakken, enz., doch spaarde mensch en vee (2). Om uit den tijd van het jaar en van den dag, waarop

---

(1) »Maandag den 11en Julij 1785. — Ongeveer twintig minuten over tweëen van den afgeloopen nacht, werd er een geweldige schok van aardbeving gevoeld, welke vergezeld ging van een zeer luid en schrikbarend geraas. — De tijd van duur was twee en eene halve minuut en de schijnbare voortgang van het N. O. naar het Z. W. De meeste klokken in de stad kwamen stil te staan. De honden jankten, terwijl ganzen en ander gedierte zooveel leven maakten als zij slechts konden, ten teeken hunner ongerustheid. De lucht was overdekt met onrustwekkende zwarte wolken en het weêr was, gedurende de laatst-voorgaande drie à vier dagen, ongemeen heet en bedompt geweest."

[Vertaling uit het Engelsch.]

Dagboek van MICHEL LONGBOTHOM.

(2) Deze bijzonderheden behooren eigenlijk in vereeniging te worden gebragt met de waarnemingen van den heer CHARLES DE VILLE, betreffende dezelfde aardbeving te *Guadeloupe*, door den druk bekend gemaakt in een werkje getiteld: *Observations sur le Tremblement de Terre*, *éprouvé à* la Guadeloupe *le* 8 *Février* 1843 par CHARLES DE VILLE, ancien elève de l'Ecole des mines de Paris. *Basseterre*, Juillet 1843.

deze en vroeger ondervondene aardbevingen in dit eiland plaats grepen, eenig gevolg te trekken tot den tijd van derzelver wederkomst, is niet doenlijk, uithoofde van het reeds vermelde gebrek aan behoorlijke en geregelde aanteekeningen; doch wat voorafgaande verschijnselen betreft, die welke de aardbeving van 8 Febr. 1843 aankondigden, hadden eene klaarblijkelijke overeenkomst met die, welke door onderscheidene kolonisten, bij vroegere aardbevingen, waren opgemerkt; zoo als daar was een plotselinge overgang, twee à drie dagen te voren, van eene langdurige, alles verschroeijende hitte, tot zware regens en harde windvlagen, waardoor de staat van den dampkring eene hoogst ongewone verandering onderging; terwijl ook, hetgeen meer onmiddelijk als voorteeken aan de bevolking diende, de zee, ettelijke minuten vóór de aardbeving inviel, door eene aanmerkelijke daling en verkleuring van hare oppervlakte, aan de strandbewoners gelegenheid gaf de opmerking te maken, dat eene aardbeving op handen was.

Het onderaardsch geluid, van hetwelk aardbevingen gewoonlijk verzeld gaan, werd hier ongemeen sterk door een ieder vernomen; en schoon eenige personen in het eerst al misleid mogten zijn geweest door de overeenkomst van hetzelve met dat, hetwelk door het rijden der ossenkarren in de straten wordt veroorzaakt, zoo werden deze echter spoedig door de beweging van al wat hen omgaf, van hunne dwaling terug gebragt.

De juiste tijd van den dag, waarop de schok zich

deed gevoelen, heeft men te *St. Eustatius*, tamelijk eenstemmig, gemeend op tien uur, veertig minuten in den voormiddag te kunnen stellen; hoewel het in het eerst niet ontbrak aan beweringen, die daarvan tot zelfs één uur verschilden. Doch om eenig naauwkeurig gevolg te trekken ten aanzien van het vroeger of later invallen van den schok in de onderscheidene eilanden of van de snelheid, waarmede de trilling zich langs den archipel bewogen heeft, moet men betere gronden hebben, dan den tijd, aangewezen door uurwerken naar den op- of ondergang der zon geregeld, volgens tabellen voor andere plaatsen berekend, en gebezigd zonder het verschil in breedte des waarnemers in aanmerking te nemen.

Bestond er eenige onzekerheid aangaande het tijdstip, waarop de aardbeving voorviel, minder was zulks het geval ten aanzien van de lengte van tijd, gedurende welken zij aanhield. Wel is waar haalde niemand bij het eerste ontstaan der schudding het horologie uit den zak, tot het tellen der seconden, doch onderscheidene toevallige omstandigheden stelden menigeen in staat te ontdekken, dat van het begin tot het einde juist twee minuten verloopen waren.

De beweging van den grond was zeer regelmatig aangroeijende, beginnende zeer allengskens, hand overhand toenemende, tot dat eerst tegen het einde die rukken werden bespeurd, welke de steenen gebouwen vernielden of zwaar beschadigden, muren en schoorsteenen, de eene na de andere, ter nederwierp en de aardwanden (cliffs) deed splijten en

wegzinken; dan of die beweging alleen waterpas of ook tevens op en neder plaats had, is met geene genoegzame zekerheid te bepalen, evenmin als zulks te doen is, aangaande de rigting, vanwaar de schokken hervoort kwamen. Dit laatste inzonderheid is, welligt meer dan eenig ander deel dezer verschijnselen, geschikt den navorscher in verlegenheid te brengen. Vergeefsch was alle mooite om hierin eenig licht te bekomen, en, na alle nedergevallene muren en ander metselwerk te hebben nagegaan, schoot er niets over dan zich tot het sober middel te bepalen van den indruk te volgen, die, terwijl de aardbeving plaats had, uit het gevoel van de beweging van den grond en het gezigt op de omringende voorwerpen, was ontstaan; waarvan de slotsom was, dat de rigting van uit het Oosten naar het Westen voorttrok. — Dit grondde zich voornamelijk daarop, dat terwijl de schuddingen zeer nabij hunne grootste hevigheid genaderd waren, eensklaps een donderend geluid werd gehoord, komende van den rand des kraters, welke zich tegelijkertijd in een' wolk van stof hulde, veroorzaakt, zooals later bleek, door het afscheuren van verbazende rotsbrokken, welke van den Oostelijken binnenwand in de diepte wentelden; en het was niet dan daarna, dat, met elk volgend oogenblik, de schade in het bovendorp begon plaats te grijpen en allengs voortgaande naar het Westen, de kerk, het fort en eindelijk de aardwanden de uitwerking van de schokken begonnen te ondervinden.

Eindelijk nog bevestigde zich te dezer tijde, de

hier, bij eenige der vroeger ondervondene aardbevingen, gemaakte opmerking, dat er juist twaalf uren later eene tweede, schoon aanmerkelijk zwakkere schok plaats heeft en dat eenige dagen daarna, des nachts vurige luchtverhevelingen van ongewone grootte te voorschijn komen, welke met verbazende snelheid in eene westelijke rigting door het luchtruim zweven (1); bijzonderheden waarvan de ophel-

---

(1) Vertaling uit het Engelsch:

»Vrijdag den 29en Julij 1785. Tusschen 9 en 10 uren van voorleden nacht ontstond er veel vrees en angstvalligheid onder het gemeen, door een vurig verschijnsel (fiery meteor) hetwelk door de lucht schoot in eene rigting van het Oosten naar het Westen."

Dagboek van MICHEL LONGBOTHOM.

Van eene menigte andere aardbevingen steunen de berigten slechts op mondelinge overlevering of op het geheugen; en daar geene derzelve in belangrijkheid nabij komen aan die welke Baron A. VON HUMBOLDT gelegenheid had te *Cumana* waar te nemen, zullen wij ons onthonden van er over uit te weiden. De vrees en angstvalligheid, waarvan de waardige M. LONGBOTHOM gewag maakt, werd ook in 1843 bespeurd. Inderdaad waren de eerste maanden, na de aardbeving, vol van verschrikkingen van allerlei aard voor het gros der bevolking, niet alleen in dit, maar ook in de overige karibische eilanden, welke niet weinig vermeerderden door de verschijning der komeet van dat jaar en het verspreiden van berigten, welke, hoe ongerijmd ook, eenen gereeden ingang vonden onder menschen, bij wien de schrik het denkvermogen had verward. Nu eens las men in de nieuwspapieren dat, blijkens de rigting van de poolster, de aarde uit haar evenwigt was gedwaald; dan weder ontving men, door hetzelfde middel, de zoetvloeijende vermaning van eenen ijveraar voor het geloof, om zich onverwijld voor te bereiden tot den overgang in de eeuwigheid, dewijl hij de komeet, met de grootste naauwkeurigheid, had waargenomen en zich ten volste overtuigd had dat deze in eene regte lijn op de aarde afkwam en niet missen kon dezelve, in het begin van de volgende week, te vernielen enz. enz.; ten laatste was een dwarlwindje

dering, tegelijk met die van zooveele andere, op dit onderwerp betrekkelijk, aan de geleerden worden overgelaten (1).

---

genoegzaam, om honderde personen, onder een luid gegil en handenwringen in de straten te drijven en daar, in het stof geknield, den Allerhoogsten te smeeken den vreesselijken slag af te wenden. Dit kon, in zekeren zin, niemand afkeuren; doch toen sommigen van de deftigsten en verstandigsten, onder een bedenkelijk hoofdschudden, hunne ongerustheid te kennen gaven, dewijl wel de morgenster, maar niet de avondster aan den hemel te vinden was, begon het er ernstiger uit te zien. — De tijd echter bragt allen weder van lieverlede tot bedaren; eenigen hadden hunnen wandel verbeterd, anderen hunne kennis van het zonnestelsel vermeerderd, allen hadden gewonnen naar den geest, hoe wonderlijk het ook in het eerst met dezen gesteld was, doch waren armer geworden in aardsche goederen.

De maatregelen door het gouvernement generaal ter dezer gelegenheid genomen waren prompt en doelmatig. Nog voor het berigt van den gezaghebber, *Suriname* had bereikt, arriveerde hier ééne van Z. M. stoombooten, door Z. E. den Gouverneur Generaal ELIAS, op de eerste algemeene tijding van het ongeval, door de nieuwsbladen verspreid, afgezonden, met volmagt op den gezaghebber, berekend voor alle mogelijke omstandigheden. Een beroep op de liefdadigheid van *Suriname's* ingezetenen werd beantwoord door eene opbrengst van meer of min duizend gulden ten behoeve van de noodlijdenden te *St. Eustatius*, en eene voordragt aan den troon had het gevolg dat Zijne Majesteit, met den toestand der volkplanting bewogen, aan dezelve eene belangrijke som toestond om in de buitengewone uitgaven van het tijdstip te voorzien.

(1) Beide omstandigheden zullen wel toevallig met de aardbeving zaamgetroffen hebben. Wij herinneren ons niet dezelve immer als gewone begeleiders van dit natuurverschijnsel vermeld gevonden te hebben. A. S. R.

§ 8. *Wolkbreuken.*

....to the hot equator crowding fast,
...........in cessant vapours rose,
Amazing clouds on clouds continual heap'd:
Or whirl'd tempestuous by the gusty wind,
Or silent borne along, heavy, and slow,
With the big stores of steaming Oceans charged.
Meantime, amid these upper seas, condensed
Around the cold aerial mountain's brow,
And by conflicting winds together dash'd,
The thunder holds his black tremenduous throne;
From cloud to cloud the rending lightnings rage,
Till, in the furious elemental war
Dissolved, the whole precipitated mass
Unbroken floods and solid torrents pours.

THOMSON.

Na de aardbevingen komen de wolkbreuken in aanmerking, sinds de ondervinding heeft geleerd dat dezelve, even als de twee vorige verschijnselen, aan dit eiland eigen zijn. Waarschijnlijk hebben deze alleen plaats in jaren, waarin de Zuid-Oost passaat zich ver benoorden de evennachtslijn uitstrekt; althans worden dezelve steeds voorafgegaan of vergezeld van Zuidelijke winden. Van eene dezer wolkbreuken, welke in het jaar 1792 de inwoners in goeden ernst aan eenen tweeden zondvloed deed denken, zegt het berigt (1): »Nadat het des mor-

(1) De Gouverneur ad interim JOANNES RUNNELS, vroeger een geestelijke van de Engelsche kerk, gaf in zijne publicatie, waarbij een algemeene dankdag voor de redding uit dit gevaar werd uitgeschreven, van het gebeurde de volgende voorstelling: »Het behaegde den Almagtige de sluizen zijns alvermogens in eene onz' schrik en bevinge,

gens van den 7^{en} April zeer drukkend was geweest, verhief zich in den achtermiddag een onweder, 't geen van donder en bliksem was verzeld en door den zwaarsten stortregen, dien de oudste lieden niet geheugden ooit beleefd te hebben, gevolgd werd. Reeds 's avonds ten half negen ure vloeide alles over, terwijl de geweldige storm bij tusschenpoozingen het akeligste tooneel opleverde. Het onweder bedaarde wel den volgenden dag tegen den avond, doch de regen hield aan tot den 13^{en}. Het water stroomde van den berg tot in de benedenstad of anders de baai en overdekte alle de aldaar staande pakhuizen met aarde en steenen, terwijl eenigen onder water liepen. Verscheidene huizen in de bovenstad of op den berg, werden weg en vele menschen in zee gespoeld, waarbij echter maar één omkwam; 't fort Oranje liep gevaar om door den sterken vloed van den berg naar beneden te storten en een hoek van den berg viel op twee der daaronder staande pakhuizen, die geheel verpletterd werden. Intusschen daverde de grond op het geheele eiland, de rotsen scheurden van een (?) en onder anderen werd een steen van eene verbazende grootte een eindwegs voortgerold. — Met een woord, *St. Eustatius* werd als

---

in eene onz' trillinge verwekkende mate te openen, — te openen op eene zoo aanhoudende wijze, die onz' bedugd dede zijn voor eene totale wegspoelinge onzer eijgendommen niet alleen, maar dat wij zelven door die verschrikkende stordregens zouden worden ingezwolgen ofte in den onpeilbaren oceaan gespoeld. Doch toen het water aan onzen mond waer, behaegde het uwe almacht die geopende hemelsluizen wederom op te sluiten" enz.

met eenen geheelen ondergang gedreigd, en de geleden schade was aanmerkelijk (1)."

Dit berigt is niet overdreven gesteld, doch gelukkiglijk zijn dergelijke wolkbreuken slechts van geringe uitgebreidheid, zoodat zelden meer dan één eiland van de losbarsting te lijden heeft; zoo als op den 25en Augustus 1842, terwijl op het nabij gelegen *Sint Bartholomeus* tot zelfs de lijken uit het kerkhof naar zee spoelden, te *St. Eustatius* niets dan gewone regens vielen.

§ 9. *Grondzee.*

The fierce conflicting brine
Seems o'er a thousand raging waves to burn:
Meantime the mountain billows, to the clouds
In dreadful tumult swell'd, surge above surge,
Burst into chaos with tremendous roar.

THOMSON.

Eindelijk wordt nog te *St. Eustatius* een natuurverschijnsel opgemerkt, hetwelk, schoon aanmerkelijk minder schrikbarend, niettemin de aandacht van den navorscher der wonderen van de schepping ten volste waardig is; het is dat der zoogenaamde *grondzee*, welke gemeenlijk in de maand October inzet en van dien tijd af aan tot in April of Mei, meestal omstreeks nieuwe of volle maan, wordt bespeurd.

Alsdan ziet men dikwijls, terwijl de volmaaktste windstilte heerscht, de zee aan eene of andere zijde

---

(1) Te vinden in het *schouwtooneel van 's waerelds lotgevallen.* 1792.

van het eiland zich verheffen en meer dan een etmaal lang het strand beuken, met eene woede als werd hare oppervlakte door storm in beweging gebragt; een donderend geraas van het breken der baren op den wal vervult de lucht; de zee wordt tot op een' aanmerkelijken afstand met schuim bedekt en de gemeenschap van vaartuigen met den wal hoogst bezwaarlijk gemaakt.

De oorzaak van dit verschijnsel, hetwelk ongelijk veel sterker rondom de Noordelijker gelegene *Virginische Eilanden*, *Porto Rico*, *Haïti* en *de Bahama's* wordt waargenomen, is aan stormen toegeschreven geworden, welke op de kust van Noord-Amerika heerschen (1); en dezelfde soort van verklaring is gegeven van de grondzee, welke te *St. Helena*, *Ascension* en de *Kaap Verdische eilanden* ontstaat (2). Doch hierop mag worden aangemerkt, dat, indien verwijderde stormen dit verschijnsel voortbrengen aan de genoemde eilanden, hetzelfde ook op alle overige eilanden en kusten, over geheel den aardbol en ten allen tijde van het jaar, zoude plaats hebben, hetgeen intusschen niet het geval is. — Dat stormen op de eene plaats woedende, deining kunnen teweeg brengen op eenen grooten afstand van daar, is wel genoeg bekend; doch de grondzee, waarvan hier rede is, gaat van geene zoodanige zwelling van den oceaan vergezeld. — Eene meer standhoudende oplossing zal gevonden worden in de stroomen

---

(1) Zie *Colombian Navigator* by J. PURDY 2^d^ Edit.

(2) Zie *Sailing Directory for the Ethiopic* by JOHN PURDY.

en meer bepaaldelijk in den loop der onderstroomen van den oceaan. Het volgende mag onder anderen als bewijs worden bijgebragt. — Op den 7en Februarij 1845 des morgens te negen ure, terwijl niets dan eene ligte kabbeling op de oppervlakte der zee zigtbaar was, begon de grondzee aan den Westkant van het eiland in te zetten; de wind uit het westen met eene flaauwe koelte. Eene baar van acht à tien voeten hoogte vertoonde zich om den Noordwesthoek van het eiland, onafgebroken langs het strand voortrollende naar het Zuid-Oosten, de strekking van de baar ongeveer Zuid en Noord. Deze werd onmiddelijk door twee andere gevolgd, waarna, gedurende omstreeks drie minuten, geen het minste teeken van branding te bespeuren was; — toen zich plotselings drie andere vertoonden en na deze, met korter tusschenpozing, weder drie en zoo voortgaande, elkander steeds sneller opvolgende. Hierdoor geraakte de zee, in minder dan een uur tijds, in eenen staat van koking tot op vijftig vademen afstand van den wal. Het eenigste vaartuig op de reede, eene schoener van zestien of twintig ton, lag al dien tijd en tot laat in den volgenden dag met gestrekten kabel om de West. Tegen elf uur v. m., dus twee uren na het ontstaan van de grondzee, begaf zich de bemanning van gemeld vaartuig, ten getale van vier, in eene boot om naar boord te varen; naauwelijks van den wal gestoken en tot aan de lijn der brekers genaderd, werd de boot door eene dezer golven overstelpt, eene tweede vertoont zich voor den boeg.... drie der bemanning springen over den achtersteven

en trachten den wal te bereiken, hetwelk hun, goede zwemmers zijnde, gelukt; doch niet zonder eenen geruimen tijd ten speelbal aan de branding te hebben verstrekt en meer dan drie honderd passen ver langs het strand om de Zuid Oost te zijn voortgestuwd, waar zij eindelijk door eenigen der toeschouwers, genoegzaam levenloos, werden opgehaald. De vierde echter, die, hetzij zijne tegenwoordigheid van geest geheel had verloren, of wel, zoo als men zeide, beschonken was, sprong van de voorsteven en dus naar den zeekant overboord, geraakte in de trekking van den Westelijken bovenstroom, waardoor hij van den wal afdreef en weldra verdronk. De boot, door de branding naar den wal gestuwd, sloeg, na ongeveer driehonderd vademen langs het strand naar het Zuid Oosten te zijn gedreven, op den wal.

§ 10. *Natuurlijke Historie. Grondsoorten.*

I see the leaning strata artful ranged;
Strow'd bibulous above I see the sands,
The pebbly gravel next, the layers then
Of mingled moulds, of more retentive earths, of harden'd chalk
Or stiff compacted clay, capacious form'd;

THOMSON.

Uit een geologisch oogpunt beschouwd is *St. Eustatius* niet onbelangrijk. De aard van deszelfs grondsoorten, gedeeltelijk behoorende tot de eerstgevormde of primitive rotssoorten, gedeeltelijk tot de vulcanische zamensmeltingen (conglomérats) en alluviale voortbrengselen, bewijzen voldoende dat hetzelve het ontstaan verkreeg door de opheffing

(elevatie) van onderaardsch vuur, terwijl tevens deszelfs steil afgebrokkelde kusten, vooral aan de Zuid Oostzijde, waar de vulkaan bijkans ter halver hoogte boven het water loodregt is afgesneden, tot de veronderstelling leiden, dat het eiland eens eene veel grootere uitgebreidheid heeft gehad en plotselings, hetzij

»*door 't geweld des waters zonder maat*,"

zoo als VIRGILIUS en met hem een aantal geleerden van den ouden tijd, van Sicilië hebben gezegd; of wel door wegzinking van de weeke korst, die het vloeibaar vuur in het binnenste van den aardbol omgeeft, volgens het stelsel der geleerden van den tegenwoordigen tijd, eene aanmerkelijke verandering heeft ondergaan; bij welke gelegenheid waarschijnlijk ook de berg, die eenmaal vuurspuwend was, tot dien staat van rust is gebragt, waarin hij nog tegenwoordig verkeert. — Het is echter hier eeniglijk de bedoeling *data* te leveren, niet in bespielingen te treden; en derhalve zal het genoeg zijn zich te bepalen tot de vermelding van de bestanddeelen van het eiland.

De heuvels in het noordelijk gedeelte bestaan uit *porphier* met *veldspaath* en *glimmer* vermengd, en de holten tusschen dezelve zijn opgevuld met de uitgebraakte stoffen van den vulcaan, gelijk puimsteen, molensteen, puzzolaanaarde, mergel, kalkaarde, ijzerzand enz.; waarbij zich ook hier en daar eene roode steenklei vertoont, geschikt tot het bakken van aarden vaten. Het Zuid Oostelijk deel des eilands bestaat geheel en al uit eene ophooging van dezelfde alluviale stoffen, als reeds hierboven zijn opgenoemd,

in geregelde lagen, evenwijdig aan de hellende oppervlakte van den grond, met gewone puimsteen (pumex vulcani), ontzaggelijke granietblokken en stukken van molensteen (pumex molaris) er door heen verspreid, allen op en door elkaar liggende in de orde, zoo als dezelve bij elke uitbarsting zijn opgeworpen, of wel zoo als zij zich door hunne meerdere of mindere zwaarte, bij het nedervallen, hebben gerangschikt. — Van deze is koperpuimsteen (pumex cupri) waarschijnlijk bij elke uitbarsting het laatste voortgebragt, tegelijk met gebroken porphier en breccia van allerlei grootte. Tusschen twee beddingen van deze soort komen een aantal lagen (strata of letten) voor, van vier verschillende soorten, onder welke de kalkaarde, bekend onder den naam van spaathzand (calx testudinea) meestal de grootste plaats inneemt. — Van de overige drie zijn twee tot de gemengde of bruischkleijen te betrekken, welke beide, de eene meer dan de ander, met vuurbergasch (pumex cineraria) en ijzerzand zijn vermengd. De vierde soort eindelijk, welkè meest overal en tusschen de beide laatstgemelden wordt gevonden, is eene klei, welke door geheel West-Indië als goede trasspecie bekend staat en uit dien hoofde eenige nadere omschrijving waardig is.

Kenbaar aan eene groenachtig graauwe kleur, poederige bestanddeelen, vettigheid in het kneeden en geheel bevrijd van puimsteengruis, heeft deze grondsoort met geene der andere iets gemeens, dan opborreling te weeg te brengen in water, op te bruischen met zuren en het bevatten van eene groote hoeveel-

heid ijzerzand, hetwelk zich door wassching gemakkelijk laat afscheiden en aan de magneet aanhangt. In den mond genomen, smelt dezelve, gelijk de bolus of de gezegelde aarden, daarin, even als sommigen dezer eene eenigzins zamentrekkende smaak afgevende, waaruit zou kunnen worden opgemaakt, dat zij dezelfde bloedstelpende eigenschappen als gene bezit; en werkelijk wordt er door zwangere vrouwen dikwijls inwendig gebruik van gemaakt; dit laatste heeft echter in vele landen ook met andere mergelsoorten plaats, en doet derhalve, als onderscheidingsteeken, weinig af. Deze zoutzure en zamentrekkende smaak doet aan het aanwezen van aluin denken; en dat mineraal werkelijk er in vermengd zijnde, zoo zou de grondsoort, gemerkt de hoeveelheid ijzerdeelen er in vervat, onder de aluinachtige ijzerertsen kunnen gerangschikt worden, en uit dien hoofde nabij komen aan de beroemde Puzzolaan-aarde van den Vesuvius, de eenigste welke tot hiertoe gerekend wordt, dat met de Nederlandsche kunsttras naar den prijs kan dingen.

Er is geen twijfel of de meeste Amerikaansche eilanden bezitten grondsoorten, welke geschikt zijn om als tras te worden gebezigd; dan hetzij men ze niet heeft opgespoord, of wel dat die van *St. Eustatius* werkelijk boven andere de voorkeur verdient, zeker is het dat dezelve, tot voor eenige jaren geleden, van heinde en verre alhier werd gezocht; in *Demerary* werd het vat voor *f* 15 Ned. ct. verkocht; doch door onachtzaamheid, of welke andere redenen ook, van de afladers in dit eiland,

waardoor onbruikbare grondsoorten in plaats van de goede tras werden geleverd, heeft dit voortbrengsel in den laatsten tijd een' slechten naam gekregen. Desgelijks werd de molensteen vroeger hier in groote hoeveelheid tot bouw- en haardsteenen verkapt en wijd en zijd verzonden; doch ook dit is te niet gegaan.

Thans nog een woord over de oppervlakte van den grond. Deze bestaat, over verre weg het grootste gedeelte van het eiland, uit niets dan eene dunne laag schrale zandige stuifaarde, welke zich, gedurende de eeuwen rust, waarin de vulkaan heeft verkeerd, uit vergane planten op het ettelijke voeten dikke bed van puimsteen, waarmede zijne uitbarstingen besloten werden, gevormd heeft.

Deze grond wordt door onophoudelijke bemesting in eenen zekeren graad van vruchtbaarheid gehouden, doch dien te verbeteren is vruchteloos: de regen stroomt er door heen, gelijk door eene zeef, en den eerstvolgenden dag na de zwaarste vlagen is de grond even droog en, op het gevoel, volmaakt gelijk aan het zand in de duinen te Scheveningen. Hij is dan ook weinig geschikt tot de teelt van suikerriet en andere stengdragende gewassen, doch des te beter tot die van aard- en rankvruchten.

Overigens bestaat het strand voor het meerendeel uit ijzerzand, hetwelk door den regen uit de afgebrokkelde deelen van de cliff gewasschen, door den aanslag van de zee naar boven werkt, behalve aan den zuid-oostkant van het eiland, waar de westelijke stroom het bestendig wegschuurt.

Bronnen of wellen, drinkbaar water opleverende, worden er, met uitzondering van een zeer gering aantal, waarvan het water tot drenking van vee dient, op het eiland niet gevonden; weshalve de ingezetenen zich, voor dit noodzakelijk middel van levensonderhoud, geheel op hunne regenbakken moeten verlaten.

§ 11. *Dierenrijk.*

Vast chain of being!
Beast, bird, fish, insect......

Pope.

Van *zoogdieren* telt het eiland, behalve huisdieren, geene dan rotten en vledermuizen, van welke de eerstgemelde niet weinig schade aanrigten, zoo wel in de huizen als in het veld; doch gelukkig voor de bevolking heeft de voorzienigheid de rottenvanger (Coluber Aurora) aan het eiland geschonken, om hunne overmatige vermenigvuldiging te beteugelen. *Gevogelte* is ongemeen schaars; welligt zijn er niet meer dan vijftien soorten en daarvan de individu's nog in gering aantal; de kolibri, de parakiet, de snip en de bergpatrijs (Columba montana) komen het meest voor. Eene enkele kleine zee-schildpad, de groene en zwarte leguaan, de groene, de gestreepte en de spuwende hagedis (Lacerta Sputator) zijn, met de reeds genoemde rottenvanger, de eenige tweeslagtige dieren. Van *visch* worden er in de negentig soorten rondom *St. Eustatius* gevangen, schoon niet altijd in groote hoeveelheid. Meest menigvul-

dig zijn de haring, spratt en sardijn (1) van het Clupea geslacht; de makreel en de marstanker van dat der Scomber's; de zilvervisch, zonnevisch en maanvisch, tot de spiegelvisschen behoorende; de geep, de botervisch, het oud-wijf, de pieper en knorhaan, de twee laatsten van het geslacht der zeehanen; de Anthias en rosse lipvisch van het Labrus geslacht; het loodsmannetje (Scomber ductor) en anderen meer, zoowel van het geslacht der stekelbaarsen, als van dat der stekelbuiken. Men vindt hier voorts de wijting, de koningsvisch, de gestreepte en getepelde platvisch, de gesprenkelde baars, alias JACOB EVERTSZ (Perca guttata), enz. Er is echter groote omzigtigheid noodig in de keuze van visch tot spijze, als zijnde er niet minder dan vijftien soorten vergiftig (2), sommige alleen op zekere tijden, andere bestendig en wel in zulke mate, als genoegzaam is om hen, die er van nuttigen, binnen weinige uren te doen sterven. Krabben en kreeften zijn zeldzaam.

Van *insecten* zijn er weinige die bijzondere mel-

---

(1) Dit vischje, hetwelk te *Curaçao* een gedeelte van het jaar vergiftig is, wordt hier, het geheele jaar door, met de grootste gerustheid gegeten.

(2) Volgens Luitenant C. DE JONG, schreef men, tijdens zijn verblijf te *St. Eustatius* (1780—81), deze vergiftige eigenschap der visch toe aan eene koperbank, die ergens in de nabijheid van het eiland zou gelegen zijn; thans weet men hier niets van eene zoodanige bank, doch de visschers verzekeren dat sommige soorten al of niet vergiftig zijn, naar gelang van de meerdere of mindere diepte, waarin zij gevangen worden.

ding verdienen; de zoodanigen, welke tot overlast verstrekken, zijn wandluizen (de huizen wemelen van dit ongedierte), de teek, de zandvloo, de batattenluis (deze drie zijn de vernielers van honden en de plaag van mensch en vee), de molkrekel, de kakkerlak, de west-indische wesp, alias maribons, de brandmier, de duizendpoot, vliegen en mosquito's, — te zamen genomen, een grooter getal plagen, dan waarmede Egypte werd bezocht; doch hetgeen tegen het lastige van de hier opgenoemden opweegt, is dat geen hunner gevaarlijk is.

Donsvleugelige insecten. Van de dagkapellen zijn die, welke door LINNAEUS onder de bende der *Danaus*-kapellen zijn gerangschikt, te *St. Eustatius* het menigvuldigst. De meest merkwaardige dezer zijn overeenkomende met de opgegevene kenmerken van het Duitsche Wijfje (Papilio D. crataegi), van de bruin gestipte (P. sinapis) (1), van de Citroenkapel (P. rhamni), van de Oranjekapel, van de geele met zilvere stipjes (Papilio sennae), van de bruin gerande (P. Hecabe), van de Plexippus, de Chrysippus, enz. De rups van de Plexippus leeft hier op de Curaçaosche zijdevrugt (Asclepias curassavica), aan welker takjes zij haar groen met gouden stipjes versierd popje ophangt.

Van de bende der Nimf-kapellen bepalen de soorten zich waarschijnlijk tot die van de zoogenaamde Bonte (Papilio Nymphalis Orithya), welke gezegd

---

(1) Een aantal dezer heb ik verkregen van rupsen, welke op de radijs tierden.

wordt in China te huis te behooren, alsmede de Aglaja of groote paarlemoer Nimfkapel.

Die van de orde der *Pijlstaarten* bepalen zich tot drie of vier soorten, meer in het oog loopende door hare grootte dan wel door bevalligheid van kleuren of teekening; van eene dezer leeft de rups op de Liefdeappel (Solanum Lycopersicon).

Van eigenlijke *Nachtkapellen* wordt hier waarschijnlijk slechts eene soort gevonden, van de bende der Borstelsprieten en niet eene van die der Pluimsprieten. De eerstbedoelde, bekend onder den naam van de sierlijke nachtkapel (Phalaena noctua Ornatrix), vertoont zich bij duizenden omstreeks schemeravond, voornamelijk in de omplantingen van landen en erven. Het rupsje van deze leeft op den Rammelaar (Crotalaria) in welkers bladen het zijn popje inwikkelt op de wijze der bladrollers. Geschaarde kapellen, veeruiltjes en motten zijn tamelijk veelvuldig, doch geene bijzondere vermelding waard.

Overigens komen onder de insecten van dit eiland in aanmerking: de springkever (Elater), de juffer (Libellula) en de mieren-leeuw (Formica Leo), de laatste van het geslacht der landjuffers (Hemerobius).

Onder de *schelpvisschen*, welke als voedsel in aanmerking komen, is geene meer gezocht dan de Chiton (hier *Longback* genoemd); deze bereikt hier de grootte van onzen mosselschelp, en heeft de schalen gestreept. De slak van de gerimpelde tulband (Turbo rugosus), is mede zeer gewild en zoo ook

die van den *soldaat* (Turbo Pica); welke laatste het menigvuldigst is van allen. De eerste wordt hier »White eye Wilk," de laatste »Black eye Wilk," genoemd, naar de kleur van het klepje, waarmede de slak gedekt is. De soldaat wordt des nachts met toortslicht aan de door de zee bespoelde klippen gevangen, doch het gehoor van deze zeeslak is zoo fijn en haar schrik van menschen-stemmen (naar het schijnt) zoo groot, dat zij zich op het eerst overluid uitgesproken woord in zee laat vallen. Het is de hoorn van den soldaat, welke door de kreeftkrab (Cancer macrourus) bij voorkeur tot woning wordt gekozen.

De *Wijdmond* (Buccinum patulum), de »Frenchman" der Statianen, is als spijs minder geacht. De grootte van dezen, zoowel als van de twee voorgaanden, bereikt die van het gewoone slag van peeren.

Twee of drie soorten van *Nerieten* en even zooveel van *Patellen* zijn, hoewel goed voedsel opleverende, te klein om als levensmiddel bijzondere melding te verdienen.

§ 12. *Plantenrijk. Vruchtboomen.*

Hier lokt de schoone vrucht,.........
Geniet, maar stel een perk aan onverzaadbre zinnen.

VAN LOGCHEM.

Met uitzondering van eenige Tamarinde-, Mango-, (*Mangifera indica*), zuurzak-, kaneelappel-, vladeappel- (alle drie tot het geslacht der *Annona* behoorende, en knippe-boomen (*Melicocca*), in de beide

dorpen, alsmede hier en daar, in heggen en omheiningen van plantaadje-gronden, van eene enkele rei spichtige kalappusboomen, welke in den droogen en lossen grond van het eiland niet wel voortwillen, — worden vruchtboomen nergens geduld, dan alleen daar, waar de grond te steil tot bebouwing wordt gerekend, namelijk aan de helling der heuvels, tegen de zijden, in de kloven en binnen den krater van den ouden vulkaan (1). Op die plaatsen ziet men dan ook, in groepen van honderdtallen, den starappel of goudbladigen guldenbladboom (*Chrysophyllum Cainito*), den West-Indischen mispelboom (*Achras*), den rondbladigen strand-druivenboom (*Coccoloba Uvifera*) en den ontvelden van hetzelfde geslacht (*Coccoloba excoriata*), den Cachouappelboom (*Anacardium*), den Icaca (*Chrysobalanus*), den advocaatpeer (*Laurus Persea*), den varkens-pruimboom (*Spondias*), den West-Indischen kerseboom (*Malpighia glabra*), den slijmappelboom (*Crataeva Tapia*), den Gajavesboom (*Psidium pomiferum*), van welks vrucht eene uitmuntende gelei wordt gekookt, de roodkleurige Plinia (*Plinia rubra*), den amandelboom van Cayenne (*Hypericum cayanense*), al de verschillende soorten van het Citrus geslacht, onnoodig hier op te noemen,

---

(1) Volgens het meermalen aangehaald werk van C. DE JONG, *reize naar de Caraïbische Eilanden*, werd deze plaats de Ponskom genoemd; doch sedert de Nederlanders van het eiland verdwenen zijn, en de overgeblevene bevolking geheel en al Engelsch, of meer eigenlijk misschien, Noord-Amerikaansch geworden is, heeft men dezen naam veranderd in dien van *the quill*.

den oranjebladigen Lemisjesboom (*Limonia acidissima*), den marquiaas (*Passiflora laurifolia*), een der weinige West-Indische vruchten, welke met die van Europa in geur en smaak naar den prijs kan dingen, den West-Indischen prammenboom (*Mammea americana*) (1), den Pompoenboom (*Carica Papaya*), den West-Indischen Pisang (*Musa Sapientum*), — in een woord, verreweg de meeste soorten van keerkringsvruchten en andere voortbrengselen, koffij (*Coffea arabica*) en cacao (*Theobroma Cacao*) er in begrepen, — hunnen wasdom en weelde verspillen in onverdiende verwaarloozing en vergetelheid (2). Het is vreemd, maar niettemin waar, dat terwijl te *Curaçao*, waar vruchtboomen eeniglijk op de plantaadjes worden aangekweekt, honderde huisgezinnen hun onderhoud vinden in den dagelijkschen verkoop hunner vruchten, te *St. Eustatius*, waar de edelste gewassen in het wild groeijen, zelfs de armste neger het niet der moeite waard rekent, eenige van de, den grond overdekkende, rijpe vruchten op te rapen, en ter verkoop in het dorp te brengen.

(1) Deze zoowel als de vroeger vermelde knippeboom is hier, verschillend van de opgaven in een aantal Botanische werken, tweehuizig.

(2) Onder de weinige soorten, welke niet in het wild worden aangetroffen, behooren de Dadelboom (*Phoenix dactylifera*) en de Banaan (*Musa paradisiaca*).

§ 13. *Houtsoorten.*

Here lofty trees rear high to heaven
. Their thorny stems.........

THOMSON.

Onder andere vreemde en belangrijke boomen bekleedt de woldoorn (*Bombax Ceiba*), als vormende eene wereld op zich zelf, eene eerste plaats. Honderde vademen boschtouw (*Cissus*) hangen van zijne takken naar beneden, gelijk het loopend tuig op een schip, en duizenden van Tillandsia's en andere parasiten, alsmede myriaden van insecten, groeijen en tieren op zijnen reusachtigen stam, wiens lommerrijke kruin, het woeden van den orkaan bespottende, aan een aantal opvolgende menschengeslachten ter beschutting verstrekt (1). Voorts verdienen de aandacht: de vedel-houtboom *(Citharexylum)*; van zijne holle takken, zegt men, maken de negers elders muzijk-instrumenten; de duivelsboom *(Morisonia)*, de rammelende Hernandia *(Hernandia sonora)*, de ratelboom *(Hura)*; de vrucht van dezen is ongemeen goed geschikt tot zandkokers, doch het hout van den

(1) Bij de beschouwing van een' dezer boomen, in de ponskom staande, wiens stam de namen aan zich draagt van een aantal personen, welke zich eenmaal onder zijn lommer verlustigden en waarvan reeds zoo velen tot stof zijn wedergekeerd, terwijl de boom nog steeds in hoogte en omvang toeneemt, wie denkt niet aan de woorden van LAMARTINE in zijn treffend gedicht: *Le chêne:*

Des générations sans nombre
Vivent et meurent sous son ombre;
Et lui? voyez! il rajeunit!

boom kan zelfs niet tot brandhout dienen; de trompetboom (*Cecropia*), wiens takken den visschers tot dobbers aan hunne netten dienen; de West-Indische gomboom (*Tagara octandra*); de sprinkhaan-boom (*Hymenea Courbaril*); de knikkerboom (*Guilandina Bonducella*); gezegend zij deze boom! zijne vruchten, de fraaiste knikkers die men zich kan voorstellen, veraangenamen de droevige jeugd der slavenkinderen; de Haagdoorn (*Crataegus Crus galli*); de vischboom (*Piscidia*). Het bedwelmen of, zoo als het hier genoemd wordt, vergeven van visschen met den bast van dezen boom, was hier eene der meest geliefde uitspanningen, doch is in de laatste jaren geheel in onbruik geraakt. Al deze en een groot aantal andere zijn in grooten getale aanwezig, doch hier van weinig nut.

De Papen-houtboom (*Evonymus*) daarentegen, de Cedrela, het mahonyhout (*Swietenia Mahagoni*) en bovenal de without-boom (*Bignonia Leucoxylon*), welke laatste door zijne veelvuldige gewiekte zaden en snellen wasdom zich hier ongemeen sterk verspreidt, leveren een uitmuntend timmerhout op; eenige weinige soorten van het stuipboomen geslacht, zoo als de gehoornde (*Mimosa cornigera*) en de West-Indische (*Mimosa farnesiana*), voorzien de ingezetenen, hoewel niet ruimschoots, van brandhout, en een andere boom van hetzelfde geslacht, naar zijn loof de tweeparige genaamd (*Mimosa bigemina*), verstrekt zelfs in den groenen staat tot toortsen.

§ 14. *Heelende, genezende en in andere opzigten nuttige Kruiden en Planten.*

......O' er vales and mountains, to explore
What healing virtue swells the tender veins
Of herbs and flowers;

AKENSIDE.

Onder de eerstgemelden komen meest in aanmerking: het Jamaïkaasch ijzerhard (*Verbena jamaïcensis*); de ongesteelde Justicia (*Justicia sessilis*), een borstmiddel; de kleinbloemige Marica (*Marica plicata*, CURTIS *Botan. Magaz.*), een middel in buikziekten; het zoet bezemkruid (*Scoparia dulcis*); het West-Indisch warkruid (*Cuscuta americana*); het rijpig blaaskruid (*Physalis pruinosa*); met hetwelk sommigen beweren de kanker te genezen, doch hetwelk waarschijnlijk op die kwaal niet meer vermogen bezit dan het volgende: het klimmend loodkruid (*Plumbago scandens*), welks gestampt loof hier, bij gebrek aan spaansche vliegen, tot trekpleisters wordt gebezigd; drie soorten van zonnewende (*Heliotropium*); de vurige nachtschade (*Solanum igneum*); een middel in keelontsteking; de gewone doornappel (*Datura Stramonium*); de welriekende ganzenvoet (*Chenopodium ambrosioïdes*), wormdrijvend middel; de Aloë (*Aloë var. perfoliata*), met welke allerlei wonderen zijn verrigt; de krombladige Cassia (*Cassia falcata*); de pijp-Cassia (*Cassia Fistula*), de Senna (*Cassia Senna*); de pokhout-boom (*Guajacum officinale*); het kwassiehout (*Quassia amara*); de wolfsmelk (*Euphorbia*); de West-Indische klep-

heul (*Argemone mexicana*); de bloemen van dit gewas zijn heilzaam in koortsen en van het zaad wordt elders lampolij getrokken; de kalabasboom (*Crescentia Cujete*), de nuttigste boom, welke West-Indië oplevert, doch hier volstrekt verwaarloosd; het tweebloemig geitenkruid (*Capraria biflora*), een middel voor kinderen in het tandenkrijgen; de Indische hoornheemst (*Sida Abutilon*); de Mahot (*Hibiscus simplex*); de amerikaansche maluwe (*Malva americana*), de brandende slingerboon (*Dolichos uriens*), wormdrijvend middel; de zeer kleine Passiebloem (*Passiflora minima*); de veeldeelige maagdebloem (*Parthenium Hysterophorus*); de wonderboom (*Ricinus communis*); de olij van de pitten dezes booms is voor de West-Indiën van onschatbare waarde; welligt is zij het eenigste ware geneesmiddel in de gele koorts en de Cholera; in Nederland echter, zoo wij wel hebben, wordt zij slechts aan kinderen toegediend; de purgeernoot (*Jatropha Curcas*), de balsemgevende Croton (*Croton balsamiferum*), de tandpijnboom (*Xanthoxylum*), welke zijnen nederduitschen naam met volle regt draagt; — alle deze planten, om niet van meerdere te gewagen, zijn even zoo vele zegeningen, welke binnen het bereik van elk, zelfs van den behoeftigsten, gelegen, zijne kwalen genezen of verzachten, en hem het leven helpen dragelijk maken.

Ook in andere opzigten nuttige of gezochte planten, gelijk de katoenstruik (*Gossypium*), de Indigo (*Indigofera tinctoria*), en de tabak (*Nicotiana*) groeijen in het wild, doch worden niet, noch worden im-

mer, hier aangekweekt. De Indiaansche vijgplant (*Cactus Opuntia*) (1), de veelteelige boomaloë (*Agave viripara*), welke beide eveneens tot heelkundig gebruik worden aangewend, en de wilde ananas (*Bromelia Pinguin*), verschaffen de middelen tot het inperken van gronden; doch de geribde meloendistel (*Cactus Melocactus*), de toortsplant (*Cactus erectus*), en de driehoekig kruipende van hetzelfde geslacht (*Cactus triangularis*), zijn schaars en spichtig, met uitzondering van de laatstgenoemde, welker vrucht als eene lekkernij wordt gewaardeerd.

De gladbladige porselein (*Portulaca oleracea*), de knikkende Amaranth (*Amaranthus deflexus*), de melkdistel (*Sonchus*), de klaverzuring (*Oxalis*) en het peperkruid van *Bonaire* (*Lepidium bonariense*), zijn waarschijnlijk de eenigste voedende planten voor den mensch, in het eiland aanwezig (2); doch aan het vee strekken, behalve de gemeene Commelina (*Commelina communis*) en de hurkende klaver (*Trifolium procumbens*), een tiental grassoorten, zoo als het voortkruipend tarwegras (*Triticum repens*), het roedig vingerpluim (*Cynosurus*

---

(1) Deze plant is, ook uit een geneeskundig oogpunt beschouwd, voor de bevolking van groote waarde; het sap der zoogenaamde bladen is het voornaamste bestanddeel in verzachtende en verkoelende klijsteren; en doorgesneden en geroost, zijn dezelve bijzonder geschikt tot rijpmaking van gezwellen.

(2) Bij deze vijf soorten kan nog gevoegd worden: de gedoornde Amaranth (Amaranthus spinosus) en het varkensgrasachtig Hardkelk (Illecebrum polygonoïdes).

virgatus), het stekelig kleefgras (*Cenchrus echinatus*), een vossenstaartgras (*Alopecurus*), een baardgras (*Andropogon*), enz. ter onderhoud; en de wilde Banaanboom (*Heliconia Bihaï*), in grooten getale in de ponskom groeijende, bevat eene verbazende hoeveelheid uitnemend goed, koel en lekker water, hetwelk gemakkelijk te voorschijn wordt gebragt, door middel van een' steek in den vezeligen stam van den struik.

§ 15. *Sierlijke Planten en Heesters.*

De grond is een tapijt, met bloemen rijk bedeeld,
Niet door de hand der kunst, maar door natuur geteeld.

HELMERS.

De hier volgens opgenoemde planten, welke, meesttijds in vollen bloei, het eiland als bedekken, kunnen, tegelijk met de reeds vroeger vermelde, waarvan vele almede niet zonder bevalligheid zijn, ten bewijze verstrekken, dat de aangehaalde regels van onzen HELMERS, op *St. Eustatius* toegepast, geene overdrijving behelzen.

Het is echter niet daar, waar zij in het wild groeijen, dat men hen liefelijk vindt; en gelijk niemand de vruchten waardeert, die hij slechts voor het oprapen heeft, overeenkomstig het oude rijmpje

»Neen! dé vrucht die van den boom valt
Zonder plukken, smaakt ons niet."

even zoo gaat elk met onverschilligheid de bloemen voorbij, die, als zeldzaamheden aangebragt, zijne hoogste bewondering zouden wekken.

De volgorde is die van LINNAEUS klassen- verdeeling:

1. Indiaansch Bloemriet, *Canna indica*; niet zeer veelvuldig.

2. Ruige Boerhaavia, *Boerhaavia hirsuta*; groeit veel aan de steilten van de Cliffs en in de scheuren van metselwerk.

3. Eustatiaansche Justicia, *Justicia eustatiana*.

4. Salie, *Salvia*. } niet beschreven.
5. Salie, *Salvia*. }

6. Krameria, *Krameria americana*; groeit eenig-lijk op naakte heuveltoppen.

7. Plumeria, *Plumeria alba*.

8. Lang-bloemige wonderbloem, *Mirabilis longiflora*.

9. Prammige nachtschade, *Solanum mammosum*.

10. Zwarte nachtschade, *Solanum nigrum*.

11. Gesnedene winde, *Convolvulus dissectus*; eene andere plant van dit geslacht met allerliefste blaauwe bloemen, vinden wij niet beschreven; doch, het zij eens vooral (schoon een weinig laat) gezegd, dat onze leidsman in het bevallige doch ingewikkelde doolhof der kruidkunde onder den last van jaren gebukt gaat.

12. Driekwabbige trechterwinde, *Ipomoea triloba*; er bevinden zich onderscheidene andere van dit geslacht.

13. Rooskleurige maagdepalm, *Vinca rosea*; deze was hier weinige jaren geleden onbekend, doch bedekt tegenwoordig de velden, gelijk de *madelief* in Nederland.

14. Gelijmde rooswinde, *Echites adglutinata*.

15. Mexicaansche Boksdoorn, *Lycium capsulare.*

16. Curaçaosche Zijdevrucht, *Asclepias curassavica*; groeit alom langs de wegen.

17. Syrische Zijdevrucht, *Asclepias syriaca*; waarschijnlijk slechts eene verscheidenheid van de Syrische; heeft de bladen gepaard, overhoeksch, half omvattend, rondachtig en gepunt, lederachtig, van onderen geaderd en bedekt met een melig poeder. Nectarium niet gehoornd, maar gespoord, werd hier aangebragt door de Franschen, in 1795, en uit dien hoofde hier *Liberty* genoemd.

18. Groen ganzevoet, *Chenopodium viride.*

19. Jamaïcasche Nama, *Nama jamaïcensis.*

20. Karibische tros-Narcis, *Pancratium caribaeum.*

21. Surinaamsche Narcis-Lelie, *Amaryllis Belladonna*; de *Amaryllis equestris* in CURTIS *Bot. Mag.*

22. Moringa, *Guilandina Moringa*; welks zaden, naar men wil, die kostelijke olie of balsem van Ääron bevatten, welke door den Psalmist (Ps. 133) om deszelfs verrukkelijken geur en verzachtende eigenschappen zoo hoogelijk werd geroemd.

23. Gevleugelde Cassia, *Cassia alata.*

24. Tweebloemige Cassia, *Cassia biflora.*

25. Stompbladige Cassia, *Cassia obtusifolia.*

26. Gekuifde Cassia, *Cassia Chamaecrista*; deze bevalligste van alle *Cassia* soorten, groeit hier zeer veelvuldig.

27. Zeer schoone Paauwekuif, *Poinciana pulcherrima*; de prachtige bloemen van dit heestergewas zijn zeer dienstig in slepende koortsen.

28. Doornbremboom, *Parkinsonia*; hier en te

Curaçao Wonder genoemd, dewijl, zoo men beweert, de bliksem er niet inslaat (?).

29. Driebladige Lemisjesboom, *Limonia trifoliata*; waarschijnlijk van elders aangebragt.

30. Schildboom, *Adenanthera*.

31. Wollige Samyda, *Samyda pubescens*.

32. Rondbladige Banisteria, *Banisteria fulgens*.

33. Gevinde Banisteria, *Banisteria purpurea*.

34. Klisvruchtige Triumfetta, *Triumfetta Lappula*.

35. Plinia, *Plinia pedunculata*; CURTIS *Bot. Mag.*

36. Langhauwige Kappersboom, *Capparis cynophallophora*. Van een ander van dit geslacht met eetbare vruchten, *pome rose* geheten, de beschrijving niet gevonden.

37. Kattekruidig viltkruid, *Phlomis nepetifolia*.

38. Thym, *Thymus*; niet beschreven.

39. Gedoornde Lantana, *Lantana aculeata*.

40. Jaarlijksche Lantana, *Lantana annua*.

41. Onderschepte Lantana, *Lantana involucrata*.

42. Gedoornde Volkameria, *Volkameria aculeata*.

43. Gepluimde Ruellia, *Ruellia paniculata*.

44. Trompetbloem, *Bignonia.... flore aureo*; dit prachtig heestergewas komt van alle ons bekende *Bignonia's* het naast aan de *B. radicans*. Het is niet klimmend.

45. Wollige Melochia, *Melochia tomentosa*.

46. Gedoornde Hibiscus, *Hibiscus spinifer*.

47. Kantharige Hoornheemst, *Sida umbellata*.

48. Geairde Maluwe, *Malva spicata*.

49. Sabelachtige Slingerboom, *Dolichos ensiformis*.

50. Zeer kleine Slingerboom, *Dolichos minimus.* Een of twee anderen van dit geslacht, alsmede drie van dat der Rammelaars (*Crotularia*) tweë van dat der kruipboomen (*Glycina*), een Hanekop (*Hedysarum*) enz. vereischen nader onderzoek.

51. Melkgevende Kittelbloem, *Clitoria Gelactia.*

52. Vergiftige Klimboom, *Phaseolus semierectus.*

53. Weegboom (?), *Abrus precatorius.*

54. Karibisch Vlakkenkruid, *Galega caribaea.*

55. Harig Geurkruid, *Ageratum conyzoïdes.*

56. Welriekend Leverkruid, *Eupatorium odoratum.*

57. Smalbladig Leverkruid, *Eupatorium ivaefolium.*

58. Kantharig Kamkruid, *Pectis ciliaris.*

59. Boomachtig Koeoog, *Buphthalmum arborescens.*

60. Nachtruikende Boomplaag, *Epidendrum nocturnum.* Van Boomplaag en andere parasita is het getal soorten niet gering; het vereischt meer tijd en gelegenheid, dan ons ten dienste staat, om alle naauwkeurig te bepalen.

61. Franjebladige Passiebloem, *Passiflora ciliata*; Curtis *Bot. mag.* 288.

62. Jatropha (katoenbladige), *Jatropha gossypifolia.*

63. Balsemappel, *Momordica.*

64. Rattenklaauw, *Mimosa Unguis cati.*

65. Zeegroene Stuipboom, *Mimosa glauca.*

Voorts een aantal van de klasse der CRYPTOGAMIA, welke wij echter stilzwijgend zullen voorbijgaan,

eeniglijk melding makende van het sierlijk ebbenhoutig plakvaren (*Acrostichum ebeneum*), als werpende hetzelve eene bevalligheid over plaatsen, die anders eene afzigtelijke barheid zouden vertoonen, en waar niets, dan dit gewas, schijnt te kunnen tieren.

Ten slotte willen wij nog slechts hierbij voegen, dat het eiland, met deszelfs keurig bebouwde velden en fraai gelegene landhuizen, ter wederzijde van den trotschen vulkaan, in de wild dooreen liggende heuvels, uit wier steile wanden ontzaggelijke rotsbrokken dreigend naar buiten steken, het dorp half verholen in het geboomte, de oceaan rondom, — alles met eenen enkelen blik te overzien, — aan den beschouwer een tooneel aanbiedt, hetwelk de gelukkigste vereeniging bevat van al, wat de natuur verhevens en bevalligs heeft voortgebragt.

NASCHRIFT.

De beschrijving van het eiland en de hoofdstad *St. Eustatius*, door den Heere VAN WIJK R. Z., in vereeniging met eenige vaderlandsche geleerden, in Z. E. D. *Aardrijkskundig woordenboek* gegeven, behelst grove onnaauwkeurigheden en is verre van overeenkomstig te zijn met den toenmaligen (1821) staat van zaken te dier plaatse. Wel verre van genoegen te scheppen zulks aan te toonen, zouden wij dit veeleer willen bedekken, ter zake van den geëerden schrijver en zijne medearbeiders, voor wier verdiensten wij alle

behoorlijke achting gevoelen, ware het niet, dat eene vergelijking van de door ons geleverde beschrijving, welke wij, op grond van een zesjarig verblijf in de kolonie, weten getrouw aan de waarheid te zijn, met die des Heeren VAN WIJK R. Z., tot gevolgtrekkingen moet leiden, welke, in eene hooge mate onjuist, zeer ligt ten nadeele der Regering kunnen strekken. Om dit te voorkomen, rekenen wij het niet ondienstig, ja zelfs noodzakelijk, de in gezegde beschrijving ingeslopene onnaauwkeurigheden hier aan te toonen, en hopen, dat die aanwijzing in denzelfden welmeenenden zin zal worden ontvangen, als waarmede ze gegeven wordt.

Zie hier dan eenige plaatsen uit het gezegde werk (welke wij, ter onderscheiding, door *cursieve* letters aanwijzen) gevolgd door onze aanmerkingen.

»Eustatius (St.) *Nederlandsch eiland der West.* »*Ind. enz.; slechts* 1 *vierkante mijl groot.*" Zie aangaande de grootte onze § 1.

»*op welke* 4500 *blanken*, 600 *mulatten en* 10000 *negers wonen.*" Het 1e deel van gezegd werk is uitgekomen in het jaar 1821. — De vroeger vermelde beantwoording der statistieke vragen, door den Gouverneur A. DE VEER, is gedagteekend 27 Augustus 1819 en daarin wordt de bevolking opgegeven als volgt: blanken 507, kleurlingen 336 en slaven 1748; dus een verschil opleverende van *twaalf duizend vijf honderd negen zielen.*

»*en eigenlijk bestaande uit twee hooge bergen.*" Zie de topographische bijzonderheden dien aangaande gegeven, § 1.

»*waarvan de O. een uitgebrande vulkaan is, welke*
»*voor een smal dal ligt, doch die door de Neder-*
»*landsche vlijt bebouwd en met tabak beplant is.*" Indien de berg of vulkaan door eenige vlijt bebouwd is, dan kan het niet gezegd worden Nederlandsche vlijt te zijn, aangezien de Nederlanders, met eene zeer enkele uitzondering, het eiland, sedert het jaar 1795, niet bezocht hebben, en de Statiaansche planters niet meer Nederlanders, dan de Kaapsche boeren Engelschen zijn; doch de vulkaan is niet bebouwd of beplant. Hij is op de meeste plaatsen te steil om beklommen te worden. Aangaande den tabak, is het zeker, dat dit gewas, sedert meer dan 60 jaren, hier niet is aangekweekt en geplant, en zeer waarschijnlijk heeft men zulks nimmer gedaan.

»*Het heeft slechts ééne landingplaats.*" Zie § 4 bl. 30.

»*Het vormt eene natuurlijke vesting.*" Indien het iets van eene vesting heeft, zal men moeten erkennen, dat het een talrijk garnizoen en veel geschut vereischt.

»*Ook zijn de kusten hoog, rotsig en ontoegankelijk*
»*en dus van zelve voor eenen aanval verzekerd.*" Bewijs: de gemakkelijkheid, waarmede de Markies DE BOUILLÉ zich van hetzelve meester maakte. Zoo als vroeger reeds gezegd is, heeft het eiland onderscheidene landingplaatsen en met stil weêr is het aan alle kanten genaakbaar.

»*De O. berg bestaat uit puimsteen met gra-*
»*niet vermengd, doch zonder lava.*" Zie § 10.

»*Men teelt er bijzonder katoen.*" Niet in de laatste 100 jaar.

»*Het land is eene voorname stapelplaats voor onzen W. I. handel*".... geweest, doch niet na 1795.

»*want ofschoon men er wel katoen, suiker, tabak, maïze, vijgen*"..... enz. Wordt hier de Indiaansche vijgplant (Cactus Opuntia) bedoeld, welnu het zij zoo.

»*Kokosnooten*" deze worden op het eiland niet gevonden.

»*Citroenen, Limoenen en China's appelen teelt.*" Er is niemand, die deze of eenige andere vruchten teelt, of, voor zoo veel wij hebben kunnen ontdekken, immer geteeld heeft; althans niet in eenige mate om er melding van te maken.

»*Ons Vaderland verschaft aan dit eiland onder-*
»*scheidene behoeften, zoo voor kleeding als levens-*
»*onderhoud, linnen, ijzeren-, stalen- en Neurenbur-*
»*ger-waren enz., waarmede op de naburige eilanden*
»*een vrij aanzienlijke handel wordt gedreven.*" Sedert het jaar 1795 is niets van dit alles op *St. Eustatius* meer van toepassing geweest.

»*terwijl het eiland ook door Spaansche, Engelsche, Fransche en Deensche schepen wordt bezocht.*" Toen de Heer VAN WIJK R. Z. dit schreef, waren het sinds lang niet dan Noord-Amerikaansche schepen, welke om te handelen hier kwamen, en het zijn juist deze, die niet worden genoemd.

»Eustatius (St.), *hoofdstad van voornoemd Nederl. eiland.*" De benaming van hoofdstad doet het aanwezen veronderstellen van steden of plaatsen van minderen rang; er is echter zelfs geen gehucht, buiten deze hoofdstad, welke overigens, sedert de verwoesting door de Franschen, van 1795 tot 1801, hier aangerigt,

minder beteekenend is dan eenig dorp in Nederland.

»*heeft naauwe en onregelmatige straten, doch groote en welgebouwde huizen.*" Men leze het tegenovergestelde: »heeft wijde en regelmatige straten, »doch kleine en slecht gebouwde huizen."

»*Een sterk fort.*" Dit fort bestrijkt de reede tamelijk goed, doch het ligt te hoog, om van veel dienst te zijn, en de vijand eens geland zijnde, is het volstrekt nutteloos.

»*en vele rijk gevulde magazijnen.*" Op het artikel *handel* zegt de Gouverneur A. DE VEER (1819): »kooplieden, die kapitaal bezitten, zijn er niet en er is geene dadelijke noch menigvuldige communicatie met het moederland, die echter voor het tegenwoordige weinig zou baten, aangezien de onlusten, die er aan de Spaansche kust bestaan en eene volkomene hindernis te weeg brengen aan het vertier, zoowel van Europesche als van alle andere soorten van goederen; daar de tegenwoordige geringe handel van *St. Eustatius* alleen bepaald wordt tot de Noord Amerikanen en den smokkelhandel met de Engelsche eilanden, welke door de kooplieden van hier gefourneerd worden met provisiën, houtwaren, duigen, ijzeren staven," enz.

Hieruit zal men genoegzaam kunnen ontwaren, dat alschoon de kolonie *St. Eustatius*, sedert de terugkomst der Nederlanders in 1817, steeds is blijven vervallen, dat verval echter niet zóó groot is geweest, als men anders wel uit de beschrijving, door den Heer VAN WIJK R. Z. in vereeniging met eenige vaderlandsche geleerden, van het eiland in 1821 gegeven, zou moeten afleiden.

AANTEEKENINGEN

GEHOUDEN OP DE ZOOGENAAMDE

OVERLAND-REIS UIT INDIË

DOOR

J. DUPUY,

LID VAN DEN RAAD VAN N. I.

(*Vervolg van bladz.* 87.)

De tafel dezer beide logementen te *Alexandria* is ook *à la française*; er moet in deze stad een derde hôtel zijn, genaamd *Hotel Suisse*, op de *grande place*, dat ook goed, maar, naar men zegt, meer naar den Engelschen trant ingerigt is. In al deze logementen verteert men omstreeks 50 *piasters* daags, of 6 gulden hollandsch, buiten de dranken. De turksche piaster wordt gerekend op een honderdste van een pond sterling, of wel vijf piasters op een Engelsche *Shilling*, en vier op een *franc*; deze piasters zijn omtrent even groot als een hollandsch vijfstuiverstuk, maar dunner, en bevatten evenveel allooi als zilver; ze zijn gestempeld met Turksche karakters, voorstellende de namen van den Sultan. De Spaansche mat, de Hollandsche dukaat, de Engelsche en Fransche munten zijn ook gangbaar

te *Alexandria*, zoo wel als te *Caïro*. Over het algemeen komt men op de geheele reis het best te regt met Engelsche *Souvereinen;* deze doen te *Madras* en *Ceylon* zelfs eene premie, van 5 tot somwijlen 10 ten honderd, en worden gretig door de inlandsche geld-wisselaars tegen zilveren munt ingeruild.

Bij onze aankomst in de hôtels, vonden wij aan de poort eene aankondiging in het Engelsch aangeplakt, om ons bekend te maken, dat het stoomschip *Great Liverpool*, bestemd om ons naar Europa over te voeren, dien zelfden dag naar Malta vertrekken zoude, te half twee ure, en dat de passagiers een uur vroeger aan boord moesten wezen.

Het was nu reeds half acht; wij hadden dus slechts vijf uren om in *Alexandria* te vertoeven, en er was, tot mijn groot leedwezen, weinig tijd om iets van die stad en van den omtrek te zien. Ten einde dezen korten tijd zoo goed mogelijk te besteden, huurde ik terstond een' ezel, en eenen Arabischen gids of commissionnaire, en ging in de eerste plaats een laauw bad nemen, in eene badinrigting even buiten de stad, op de Europesche wijze aangelegd; want ik voelde mij weder vermoeid en onaangenaam door den bijna slapeloozen nacht op de *trackboat* doorgebragt; twee of drie van mijne togtgenooten volgden dit voorbeeld. Het badhuis wordt gehouden door een' Franschman, die bij dit beroep eene andere, tamelijk ongelijksoortige, broodwinning voegde, namelijk eene broodbakkerij, of *boulangerie française*. Zoo verre de baden aanging, was het etablissement niet bijzonder

zindelijk, en ik dacht bij mij zelven, dat indien de bakkerij in dit opzigt niet beter ware, ik niet gaarne onder hare klanten zoude behooren.

Het bad verkwikte mij echter; er was een Egyptische barbier daarbij in gereedheid, die zijne taak op eene vreemde wijze verrigtte. Hij plaatste zijnen linker voet op de bank, welke zijnen klant tot zetel diende en bedekte zijne knie met eenen handdoek, waarop het hoofd van den patient, gedurende de kunstbewerking, rustte. Aan het vernieuwen van mijn toilet was niet te denken, want de weinige kleederen, die ik van *Suez* in de *van* (in eenen zakdoek) had medegebragt, waren reeds allen onderweg en te *Caïro* gedragen, en onze bagagiën waren reeds, vóór onze aankomst te Alexandria, naar boord van het stoomschip gezonden, na een slechts uitwendig en zeer oppervlakkig onderzoek van de Egyptische douane, door tusschenkomst van den Heer DAVIDSON, »Superintendent for the Peninsular and Oriental Steam-»Navigation-Company in Egypt," die te *Alexandria* verblijf houdt en de passagiers met de schepen van die maatschappij behulpzaam is, wanneer dit vereischt wordt.

Terugkomende van het bad, vervoegde ik mij aan het bureau van den agent der maatschappij, op het groote plein, gelijk ons bij de reeds gemelde aankondiging was aangezegd geworden; hier werden onze namen ingeschreven, en ons de hutten en slaapplaatsen, die wij aan boord van het stoomschip zouden betrekken, aangewezen door den *purser* van het schip. Daarna keerden wij naar het hôtel terug, om het

ontbijt te nemen; het kostte ons eenige moeite dit te bekomen; want de bedienden van het hôtel wilden ons eerst doen wachten naar het algemeen ochtendmaal aan de *table d'hôte*, dat te half elf ure plaats zou vinden; de tijd was echter hiertoe te kostbaar en wij hadden niets gegeten sedert 4 ure des daags te voren. Wij drongen dus aan op een afzonderlijk ontbijt, en verkregen dit eindelijk, bestaande uit eene goede *omelette*, *du jambon et poulet-froid*, thee en koffij, en brood (zonder boter); daarna vrij goede druiven, en eene soort van banaan of *pisang*. Hiervoor betaalden wij 20 piasters of omtrent *f* 2,8 ieder.

Vervolgens beklom ik weder mijn' langoor, om de beroemde overblijfsels der oudheid, de zoogenaamde Pompejische zuil en de naalden van CLEOPATRA, te gaan bezigtigen. Het eerstgemelde monument staat op een afstand van eenige minuten buiten de Arabische stad. Het is een reusachtige ronde pilaar van graniet, bestaande uit eenen enkelen steen, van ongeveer 90 voeten hoogte en 9 voeten middellijn, met een fraai hoofd-stuk van *Corinthische* orde, omtrent 10 voeten hoog. Deze zuil dient thans den zeelieden tot een verkenningsteeken; hare oorspronkelijke bestemming is onbekend; maar zij moet onder de Romeinsche heerschappij zijn opgerigt geworden. De zoogenaamde *naalden van* CLEOPATRA zijn nabij het groote plein, in eene soort van vesting, behoorende, zoo het schijnt, tot de versterkingen van de haven, en bewoond, gelijk mijn Arabische gids verhaalde, door »gli marinari di MEHEMET-ALI,"

de matrozen van des onderkonings vloot en hunne huisgezinnen. Het zijn eigenlijk twee *obelisken*, vierzijdig, ieder van een enkel stuk roodachtig graniet, omtrent 60 voeten hoog en, beneden, 7 voeten breed. De dikte vermindert langzaam naar boven; de top vertoont eene pyramidale punt; de zuilen zijn aan alle kanten met beeld-schrift bedekt, zeer diep in den steen ingesneden. Slechts eene dezer zuilen is nog staande; de tweede ligt omver, eenige passen verder, half begraven onder het zand. De oorsprong van deze obelisken is, zoo ik meen, nog onzeker, maar zij moeten zeer oud zijn, van veel vroegeren tijd dan de zoogenaamde Pompejische zuil, en door een der Egyptische koningen opgerigt, vermoedelijk voor het portaal van een paleis of tempel, waarvan echter nu niets meer te zien is. Men wil dat de onder-koning eene dezer zuilen heeft geschonken aan Engeland, en de andere aan Frankrijk; maar zij zullen, door hunne grootte en zwaarte, moeijelijk derwaarts te vervoeren zijn.

Ik had ook gewenscht de *Catacombes*, of onderaardsche begraafplaatsen te gaan zien, als mede de uitgestrekte bouwvallen van het oude *Alexandria*, gesticht door ALEXANDER den Grooten, welke de nieuwe stad omringen, en waaruit de bouwstoffen voor deze grootendeels getrokken zijn. Maar hiertoe schoot mij ongelukkig, even als te *Caïro*, de tijd te kort; het was bijna 12 ure, en ik moest mij naar boord spoeden, om niet achtergelaten te worden; want de *mails* waren reeds verzonden, en het stoom-schip zou precies op den bepaalden tijd het anker ligten.

Inmiddels had ik mij voorzien van eenige kleine noodwendigheden in de Europesche winkels op het groote plein, welke meest door Italianen, Franschen, en enkele Engelschen gehouden worden. Dit plein is een langwerpig vierkant, wordt gezegd omtrent 800 passen lang en 150 breed te zijn, en is omringd van groote huizen naar den Europeschen trant; er is eene fontein in het midden. Deze gebouwen moeten allen, onder de regering van MEHEMED ALI, in de laatste twintig jaren opgerigt zijn geworden; vóór dien tijd was het Frankisch kwartier onbeduidend. *Alexandria* ligt op 31° 13′ N. B. en is gebouwd op eene zandige landengte, tusschen de Middellandsche-Zee en het meer *Mareotis;* de ligging is zeer gunstig, zoo wel voor den handel, als voor de uitrusting en verzameling van oorlogsvloten, waartoe de onderkoning dan ook de plaats heeft ingerigt, en wel op eene grootsche schaal. De thermometer teekende bij mijn aanwezen (8 Aug.) 82° F., des middags te 12 ure in de opene lucht en schaduw; doch ik vernam, dat dezelve tusschen 60° en 85° F. verandert, naar de jaargetijden. De grootste hitte heerscht in Julij, Augustus en September; de koelste maanden zijn Januarij, Februarij en Maart. Het is doorgaans hier 9 à 10 graden F. minder heet dan te *Caïro*, ten gevolge van den zee-wind en de vochtigheid der lucht, die te *Caïro* zeer droog is, alwaar het bijna nimmer regent.

Mijne togtgenooten waren reeds naar de haven vertrokken, deels in wagens, daartoe verstrekt door de *Transit Company*, anderen te voet of op ezels;

ik reed dus ook derwaarts, betaalde gids en ezel, en huurde eene zeilsloep door twee Arabieren bemand, die mij in minder dan tien minuten tijds aan boord van de *Great Liverpool* bragten.

In het voorbijgaan merk ik op (tot waarschuwing voor volgende reizigers) dat deze Arabische gidsen, ezel-drijvers en bootslieden, waarvan sommigen een weinig slecht Engelsch of Fransch en Italiaansch kunnen spreken, eenen slechten naam hebben wegens bedrog, onbeschoftheid en dieverij. De twee eerste hoedanigheden ondervond ik zelf en betaalde hun, zoo als ik nader vernam, eens zoo veel als hun toekwam; van hunne diefachtigheid was juist een paar dagen te voren een treffend bewijs gegeven. Een jong officier, onlangs uit Engeland aangekomen, was onvoorzigtig genoeg geweest, in het bijzijn van twee dezer Arabieren, een pakje met geld te bergen in een reis-zak, dien hij naar het hôtel mede nam en daar in zijne kamer liet liggen, zonder deze af te sluiten; bij zijne afwezigheid sloop een dezer menschen in de kamer, scheurde den zak, die gesloten was, open, en verdween met het geld, ten bedrage van £ 40 st. Het was alles wat de bestolene bij zich had voor de verdere reis naar Indië; hij bevond zich alzoo in de grootste verlegenheid, en er was, zoo men mij verhaalde, geene de minste hoop om het verloren geld terug te bekomen. Men moet derhalve deze gedienstige Arabieren volstrekt niet vertrouwen.

Toen ik aan boord kwam, was alles drukte en verwarring; onze bagagiën waren reeds alle beneden ge-

borgen en het kostte veel moeite om hetgeen men dagelijks noodig had, naar boven te krijgen. Het vaartuig was echter geheel zeilree en wij stoomden precies op den bepaalden tijd, onder de leiding van eenen Arabischen loods, met eenen zeer grooten tulband en baard, de haven van *Alexandria* uit.

Er zijn eigenlijk hier twee havens, de eenige welke *Egypte* bezit, en die gescheiden zijn door de landtong, waarop de stad gebouwd is; de zoogenaamde nieuwe of ooster-haven is onveilig bij slecht weder; ik heb ze niet gezien, want de stoomschepen, gelijk de meeste anderen, liggen in de oude of groote haven. Het uitzigt op deze is fraai en merkwaardig; hare gedaante is bijna ovaal-rond, of liever een verlengde halve-cirkel, open aan den westkant, waar echter klippen en zandbanken zijn, die het binnenkomen voor groote schepen gevaarlijk maken.

Deze haven is omringd van trotsche gebouwen; waaronder het paleis van den onderkoning, zijn *Harem*, het paleis, bestemd tot verblijf van aanzienlijke vreemdelingen, het arsenaal, forten, groote magazijnen, scheeps-dokken enz. In de haven lagen verscheidene oorlogschepen van den Pacha, zoo het scheen, geheel zeilree; andere werden vertimmerd en uitgerust, eenige waren onttakeld en zonder masten. De marine van den onderkoning, het arsenaal en andere daartoe behoorende inrigtingen, zijn door hem, met behulp van Fransche ingenieurs en bouwkundigen, daargesteld, sedert den beruchten slag van *Navarino*. Eenige dezer oorlog-schepen hadden een schoon en ontzagwekkend voorkomen; het admiraal-

schip, een driedekker van 100 stukken en 1000 man equipagie, voerde de vlag van den Onderkoning: eene witte halve maan, met eene witte ster op een rood veld. Vele schepen van onderscheidene Europesche natiën lagen ook in de haven; onder anderen een fraai Fransch stoomschip, de *Gomer*, waarmede kort te voren de Hertog van *Montpensier* was aangekomen, om *Egypte* te zien en den Pacha te bezoeken, die hem met groote eerbewijzen had ontvangen. Zijne Hoogheid was daags vóór ons te *Caïro* geweest, alwaar, zoowel als te *Alexandria*, groote feesten ter zijner eer waren gegeven geworden.

Het stoomschip *Great Liverpool*, waarop ik mij bevond, is 1540 tonnen groot, met werktuigen van 464 paardenkracht, dus kleiner en minder sterk dan de *Hindostan*, die ons naar *Suez* had gebragt; ook wordt het als minder snel beschouwd. Het is echter een zeer schoon vaartuig, met goede inrigtingen voor passagiers, maar verschillende van die op eerstgemelden bodem. Achter op de campagne zijn twee groote hutten (waarvan eene van den kapitein, genaamd MACLEOD) en twaalf kleinere; als: vier voor twee personen en acht voor een; in eene der laatste was ik gelogeerd. Deze hutten zijn alle luchtig en gemakkelijk, voorzien van eene vaste waschtafel met toebehooren, een kastje om het een of ander te bergen, een bankje, een' spiegel, eene vaste kooi, met paardenharen matras en kussens enz. Het bedlinnen en de handdoeken worden ook door de maatschappij verstrekt, en de bedienden verwisselen op de bepaalde dagen de gebruikte tegen schoone.

Het bovenstaande is ook toepasselijk op de *Hindostan*, en zoo ik meen, op al de schepen van de »Peninsular and Oriental Steam-Navigation-Company"; zoodat de passagiers zich niet behoeven te belasten met al deze behoeften voor de reis, welke het hun trouwens moeijelijk zou zijn, door de woestijn te vervoeren. Echter is het raadzaam eene kleine, dunne matras, of wel een stuk tapijt, in tweeën gevouwen, met eene katoenen deken en een luchtkussen mede te nemen, ten minste wanneer men de *roode zee* in den zomer moet passeren; want dan is het somwijlen in de hutten te heet om te slapen, en de meeste passagiers (althans de mannelijke) brengen de nachten door op het dek, waar men evenwel het beddegoed van de maatschappij niet mag gebruiken. De *Great Liverpool* bevat tusschendeks een voor- en een achter-salon; rondom het eerste zijn 14 passagiershutten, ieder ingerigt voor 3 à 4 personen; in het achterschip bevinden zich 17 hutten, waaronder twee groote, voor dames of familiën; voorts 13 met dubbele, en 2 met enkele slaapplaatsen, voor heeren. De *Hindostan* heeft geene campagne, en maar één algemeen salon of eetzaal; maar deze is zeer ruim en luchtig, beslaande de geheele breedte van het achterschip tusschendeks, met vier tafels, waaraan bijna 100 personen kunnen zitten. Deze salon is fraai geschilderd en versierd. Buitendien is er eene kleine zitkamer afgezonderd voor de dames, gemeenschap hebbende met de voor haar bestemde hutten en met die van de vrouwelijke bedienden, de hutten van de officieren van het schip

zijn meer vooruit. Het tweede dek (beneden) bestaat voor het grootste gedeelte uit groote en kleine hutten voor de passagiers, sommige geschikt voor eene geheele familie, andere voor vier, drie, twee of enkele personen. De *Bentinck*, ook behoorende tot de *Indian line* (*Calcutta* en *Suez*), moet dezelfde grootte, kracht en inrigting van logies enz. hebben als de *Hindostan*, zijnde deze twee stoom-schepen naar hetzelfde model te *Liverpool* gebouwd.

De *Precursor*, mede tot de Indische vaart gebezigd wordende, is even groot en sterk als de twee anderen, maar het logies aan boord van dit schip moet anders ingerigt en verdeeld zijn.

De *Hindostan* had, boven de buffetten in de eetzaal, eene kleine bibliotheek van Engelsche werken, die vrij goed voorzien was; de doctor van het schip was bibliothekaris, en maakte dagelijks, na het ontbijt, de boeken-kastjes open, voor den tijd van een uur, ter verruiling van de genomene werken, waarvoor men, in een daartoe ingerigt boekje, een reçu geeft.

Op de *Liverpool* bevindt zich ook eene kleine verzameling boeken, maar minder goed gekozen en onderhouden. Dit vaartuig was ook in een ander punt minder goed ingerigt, dan de *Hindostan*, namelijk in de gelegenheid om zich te baden. Op laatstgemelde waren er tusschendeks twee vrij ruime badkamertjes, een aan bakboord voor de dames, digt aan hare slaapplaatsen en een voor heeren aan stuurboord; dezelve werden schoon gehouden en verzorgd, respectivelijk, door eene vrouwelijke en een' manne-

lijken bediende (Europeanen) en men kon zich op alle uren van den dag baden, in zout water namelijk; maar des ochtends werd er natuurlijk het meeste gebruik van gemaakt, vóór het ontbijt, en alsdan werd voor elken heer slechts vijf minuten tijds toegestaan om daarin te blijven. Op de *Liverpool* zag ik geene bad-plaats, maar alleen een klein stort-badje, in een van de *water closets*, en zelfs dit was niet in orde. Gelukkig dat men aan deze zijde minder van de hitte te lijden heeft, dan tusschen *Indië* en *Egypte*, en dus minder behoefte om zich te baden; doch het bleef voor velen onzer een onaangenaam gemis.

Bij ons vertrek van *Alexandria*, des middags van den 8[en] Augustus, was de wind vlak tegen (N. W.) en blies eene sterke koelte, waardoor de zee onstuimig werd, en veel beweging van het schip veroorzaakte, hetgeen de drie eerste dagen aanhield en onzen voortgang vertraagde; wij kwamen maar 6, tot hoogstens 7 Engelsche mijlen in het uur vooruit, en vreesden eene lange reis te zullen hebben. Het weder was zeer schoon en helder, veel koeler dan wij in *Egypte* hadden, en de vrije zee-lucht verkwikte ons, hoezeer de thermometer, op eene luchtige plaats, des middags te 12 ure nog 82° tot 84° F. teekende. Dit is nagenoeg de gemiddelde temperatuur van *Batavia*, en toch vond ik het frisch, in vergelijking van de heete lucht, die wij in de *roode zee* en *Egypte* hadden. In de machine-kamer beneden was het 20 tot 25 graden warmer. De avonden waren vooral koel en aangenaam, met helderen maneschijn. Na

het derde etmaal (11 Augustus) werd de wind matiger en tevens minder ongunstig, zoodat wij eenige zeilen konden gebruiken; de zee werd kalmer en dus de beweging van het schip minder hinderlijk. Den volgenden dag hadden wij nog minder wind en zee, een' onbewolkten hemel, en aangenaam weder. De thermometer stond des morgens te 6 ure 75°, te 12 ure 80° F. In dit etmaal hadden wij 226 Engelsche mijlen afgelegd, dus ruim 9 mijlen in het uur.

Omtrent 9 ure des avonds werd de vuurtoren te *Malta* gezien; men rigtte den steven daarop en wij kwamen de buiten- of zoogenaamde quarantaine-haven binnen, omstreeks middernacht (12 op 13 Aug.). De ingang is smal, maar het vaarwater diep en zonder gevaar.

De afstand van *Alexandria* naar *Malta* is 830 Engelsche mijlen; wij hadden dezelve in 4½ etmaal afgelegd, zijnde ongeveer een halven dag langer dan de gewone reis, ten gevolge van den ondervondenen tegenwind. Op dezen kleinen togt hebben wij geen land gezien.

Het schip ankerde digt bij de *Lazaretto*, of quarantaine-inrigting; aan de andere zijde waren rotsachtige hoogten, bedekt met versterkingen, eenige windmolens en eene Roomsche kapel. Deze buitenbaai of haven is smal, welligt niet breeder dan 300 Engelsche yards; 2 of 3 schepen en brikken lagen hier in quarantaine; men ziet van de ankerplaats een gedeelte van de hoofdstad van *Malta*, genaamd *la Valetta*, maar niets van het land, noch van de groote of binnenhaven, waar de schepen

liggen, die niet aan quarantaine onderworpen zijn, of wel hunnen proeftijd daarin hebben doorgebragt. Niemand onzer mogt naar de stad gaan, als komende van *Egypte*, hoofdkwartier van de pest, ofschoon deze ziekte aldaar, zoo als ik te *Caïro* vernomen had, in de laatste 18 maanden niet had geheerscht, althans niet als epidemie; maar de quarantaine-wetten worden te *Malta* met gestrengheid gehandhaafd. Van onzen voortop woei de geele vlag, even als van die onzer naburen, tot teeken van verdachtheid; en van al de sloepen, die ons bezochten, kwam geen mensch aan boord, even min als het volk van de groote schuiten, die ons kolen en water bragten. Reeds te 5 ure des ochtends van 13 Aug. hadden wij begonnen met het innemen van kolen, hetgeen tot 5 ure des achtermiddags voortduurde. Wij hadden hier veel minder last van het stof uit de steenkolen, dan te *Aden*, dewijl de Maltesche werklieden van tijd tot tijd dezelve in de schuiten met water besproeiden.

Men bragt aan boord een weinig vruchten te koop, druiven, abrikozen, pruimen en appels; de twee eerste waren vrij goed, de andere minder. *Malta* is ook beroemd door zijne heerlijke sina's-appels; doch, ongelukkig voor ons, waren er nu geene. De beste tijd voor de vruchten is hier van November tot April; de tegenoverliggende kust van *Sicilie* levert aan *Malta* vele goede vruchten en groenten. Ook bekwamen wij eene soort van water-ijs, met citroen-sap gemengd, 'twelk zeer verfrisschend was.

De passagiers verlangden iets meer van *Malta* te zien, dan van ons dek zigtbaar was, en daar het

ons niet vergund was te landen, maakten eenigen onzer na het ontbijt een' uitstap te water, rondom de groote of binnenhaven.

Dit geschiedde in sloepen, van den wal daartoe gehuurd; 5 of 6 passagiers zaten in eene sloep, welke door eene andere met 4 roeijers geboegseerd wierd, waarin tevens een *guardiano* of opziener van de quarantaine-inrigting gezeten was, om alle gemeenschap te beletten; niemand van *Malta* mogt in dezelfde sloep gaan met personen, komende van verdachte plaatsen; de eerste, of boegseer-sloep, voerde een geel vlaggetje voorop, om iedereen te waarschuwen voor het gevaar van besmetting.

Wij konden geene tent voor de sloep krijgen, zoo men ons zeide, omdat het zeildoek de ziekte-stof kon opvatten; om dezelfde reden waren er geene kussens in de sloep. Deze kleine ongerieven uitgezonderd, deden wij eene zeer aangename *promènade aquatique* van twee uren, rondom de groote haven, die zeer uitgestrekt is, en waarin eene menigte vaartuigen van alle soorten voor anker lagen, als oorlogschepen en stoomvaartuigen van verschillende grootte, koopvaarders van onderscheidene natiën uit Europa en Amerika. Eenige der ligte *Speronares* en *Feluccas* van Italie, met hunne puntige zeilen, voeren de haven uit, terwijl honderden van bont geschilderde sloepen haar in alle rigtingen doorkruisten. In sommige dezer sloepen zaten Engelsche officieren in fraaije uniform, in andere Roomsche priesters, deftig in het zwart gekleed; eenige waren beladen met boeren en boerinnen, van de dorpen op de kust komende met

vruchten, groenten en andere levensmiddelen; eindelijk ging ons nu en dan eene meer elegante sloep voorbij, met twee of meer Maltesche schoonen, wier breede zwarte sluijers, bestemd om haar tegen de zon en de onbescheidenheid te beschermen, evenwel de lieve gezigtjes en glinsterende zwarte oogen niet geheel bedekten. Alle zagen ons met nieuwsgierigheid aan, doch kwamen zoo weinig mogelijk in onze nabijheid; de gevreesde geele vlag waarschuwde haar, dat wij uit verdachte oorden kwamen. Eenige Maltezers waren bezig met nabij den voet der rotsen te duiken, om schelpvisch te vangen. De zon scheen warm en helder, in den blaauwen onbewolkten hemel, het water van de baai was ook helder, met eene fraaije lichtgroene tint; voeg hierbij de schilderachtige ligging van de stad *la Valetta*, op eene reeks van kleine hoogten, en prijkende met eene menigte fraaije kerken en trotsche openbare gebouwen, wit of lichtgeel van kleur, hier en daar afgewisseld met het groen van de boomen en tuinen; en men zal zich een denkbeeld kunnen vormen van het bekoorlijk panorama, 't welk ons op dit watertogtje omringde. Wij zagen op de wallen eenige soldaten van een regement Berg-Schotten, wier geliefkoosde doedelzak wij ook van eene der kazernes hoorden, een vrolijk Schotsch lied spelende.

Alvorens naar boord terug te keeren, deden wij de *lazaretto*, of quarantaine-inrigting aan, zijnde het eenige punt van *Malta*, alwaar het aan personen, uit *Egypte* komende, vergund is voet aan wal te zetten. Het is eene lange reeks van gebouwen, van drie

verdiepingen, buiten en afgescheiden van de stad, en slechts te water genaakbaar van de buitenbaai of quarantainehaven. De geheele inrigting heeft min of meer het voorkomen van eene kazerne, of gevangenis; maar men zegt, dat de daarin opgeslotenen het zeer goed hebben, en alle geriefelijkheden des levens voor geld en goede woorden bekomen kunnen. Er is eene *trattoria* of gaarkeuken, behoorende tot de lazaretto, waar tevens dranken enz. verkocht worden; in de nabijheid is eene goede leesbibliotheek, waar ook de dagbladen te verkrijgen zijn. In eene der benedenzalen van de *lazaretto* vonden wij eene soort van bazaar, waar men onderscheidene voorwerpen, onder anderen galanteriewaren, gouden en zilveren sieraden, bijouteriën, kanten, handschoenen enz. konde bekomen; zoodat de reiziger en patient, schoon van de winkels in de stad uitgesloten, evenwel in de gelegenheid komt om zijn geld te verteeren.

De voorwerpen, die wij hier wenschten te bezien, werden ons met ijzeren tangetjes door de Maltesche verkoopers toegereikt, die ook het geld daarvoor niet uit onze handen wilden ontvangen, maar ons een pannetje met water aanwezen, met verzoek het geld daarin te laten vallen. Wij werden ook gewaarschuwd zorgvuldig te vermijden, iemand aan te raken, zelfs aan de kleederen. Een der jongsten van ons gezelschap, deze waarschuwing vergeten of daarop niet gelet hebbende, passeerde bij het uitgaan, in het portaal der verkoop-zaal, in der haast zeer digt langs eenen Maltees, die daar binnen kwam; ongelukkig raakten hunne roksmouwen elkander even aan, het-

geen den onvoorzigtigen een' vloed van scheldwoorden en dreigementen berokkende van den aangeraakten en zijne landgenooten; want, volgens de strikte letter van de quarantaine wetten, had deze, na door een' onzer aangeraakt te zijn, in de *lazaretto* moeten blijven, en den bepaalden tijd van beproeving doorbrengen.

Mijne geringe kennis van de Italiaansche taal kwam ons bij dit voorval eenigzins te stade, en een *guardiano*, die gelukkig van een bedaard gestel scheen te zijn, trad tusschen beiden, en maakte het geschil af, zonder verdere onaangenaamheden, waarna wij ons weder naar boord van de *Liverpool* begaven.

De Gouvernementsbureaux en openbare instellingen te *Valetta* zijn thans meestal geplaatst in de oude *Alberga's* (logementen of paleizen voor de Ridders van *St. Jan* van *Jeruzalem*) zijnde groote en schoone gebouwen, die getuigen van den rijkdom en de magt van deze eens wereldberoemde orde, de vroegere beheerschers van *Malta*. De stad is voor het grootste gedeelte gebouwd op bergruggen of hellingen, op de wijze van een amphitheater; eenige der straten, die bergop loopen, schenen zeer steil te zijn en niet bruikbaar voor rijtuigen, maar voorzien van trappen voor voetgangers. De geheele stad is ingesloten door vestingwerken, op de zandsteen-rotsen, en voornamelijk met daaruit gehouwene steenen gebouwd, zoo dat men, op eenen afstand, de wallen niet kan onderscheiden van de rots. Deze versterkingen moeten bijna onneembaar zijn, en vereischen een talrijk garnizoen. De Engelschen hebben twee jaren moeten besteden om *Malta* te overmeesteren (voornamelijk

door blokkade) en na hunne bezitneming in 1800, zijn de werken nog aanmerkelijk verbeterd en uitgebreid.

Daar het schip, dien avond, naar *Gibraltar* zou vertrekken, deden eenigen van ons, na het middagmaal, eene poging om iets meer van *Malta* te zien; wij huurden dus weder eene sloep, of liever twee, gelijk des voormiddags; en vergezeld van eenen *guardiano*, lieten wij ons naar de lazaretto brengen, ten einde zoo mogelijk van *Signor* CASSOLANI, den *Capitano* of directeur van deze inrigting, verlof te bekomen om naar *la Pietre* te gaan, en daar een weinig te wandelen. Dit is een fraai dorp of voorstad, afgescheiden van de stad, en liggende aan de oevers van de buitenbaai, of quarantaine-haven, van hetwelk, zoo ons gezegd werd, men een algemeen en schoon gezigt heeft over *la Valetta*, de haven enz. Ons verlangen werd zeer beleefdelijk voorgedragen, doch ook even beleefdelijk geweigerd; de heer CASSOLANI verklaarde zich niet bij magte, het verzoek in te willigen, of ons buiten zijn gebied te laten gaan, behalve naar zee. Hij gaf ons echter verlof, om het fort *Manuel* te gaan zien, en daar op de wallen te wandelen.

Dit kasteel behoort thans tot de *lazaretto*, aan welke het grenst, en was zonder garnizoen en geheel onbewoond; aan deze omstandigheden hadden wij de vergunning te danken, om het te bezoeken. Het kasteel is gebouwd op eenen uithoek van de buitenhaven, en verdedigt aan die zijde den ingang tot dezelve. Men bereikt de poort door eenen gemakkelijken trap, in de rots uitgehouwen. De poort was gesloten; doch de *guardiano*, die ons verzelde, had

de sleutels, met last om ons rond te brengen. Op het binnenplein van het kasteel staat het beeld, in marmer gewerkt, van een' der vroegere Gouverneurs van *Malta*, die het kasteel grootendeels voor eigene kosten moet gesticht hebben. Binnen hetzelve is eene kleine doch zeer nette kerk, voor de Roomsche eeredienst ingerigt, eene ruime woning voor den kommandant, groote magazijnen en kazernen, eene restauratie enz. De officiers-kamers worden somwijlen gebruikt tot logies voor de reizigers, die zich aan quarantaine moeten onderwerpen, wanneer deze van rang zijn of het eigenlijke *lazaretto* reeds bezet is.

Daar het kasteel op eene hoogte staat, heeft men van de wallen een uitgebreid gezigt over deze zijde van het eiland en een gedeelte van het binnenland. Wij zagen eenige *casals* of dorpen, en de *Citta Vecchia* of oude stad, met de oude kerk van *San Paolo*. In de nabijheid van deze stad vertoont men het onderaardsche hol of de grot, waarin, zoo men zegt, de Apostel PAULUS, na op dit eiland schipbreuk te hebben geleden, zich heeft opgehouden; boven dezelve is eene kerk gebouwd.

Tusschen de twee steden *Valetta* en *Citta Vecchia* is een goede en breede rijweg, langs welken verscheidene schoone buitenplaatsen en huizen zich vertoonen; over het algemeen schenen de velden dor en braak te zijn, gescheiden door steenen muren; maar hier en daar zag men tuinen en kleine bosschen. Eer wij naar boord terug keerden, gingen wij afscheid nemen van een' onzer togtgenooten, die heden morgen in het *lazaretto* was gegaan, als wil-

lende eenigen tijd te Malta verblijven, waar hij familiebetrekkingen had, en daarna over Italië en Frankrijk naar Engeland reizen. Hij verklaarde, zich hier zeer *comfortable* te bevinden, uitgenomen het gemis zijner vrijheid; hij moest twaalf dagen in quarantaine doorbrengen. Deze is de kortste tijd van quarantaine; de langste is drie weken; maar wij hadden *a clean bill of health* (getuigschrift van gezondheid) medegebragt van Alexandria, en geene zieken van eenig belang aan boord; zoodat onze reisgenoot volstaan kon met het minimum.

Al deze belemmeringen en lastige, hoewel nuttige, voorzorgen tegen de pest, treffen alleen de reizigers, die van Egypte, of uit andere verdachte landen komen; die regtstreeks uit Europa aankomt, is daar niet aan onderworpen, zoodat de overland-passagiers *naar* Indië het voorregt hebben, om vrijelijk in de stad en het land rond te gaan, gedurende hun kort verblijf, hetgeen wel de moeite en kosten moet beloonen; want Malta is zeer belangwekkend, zoowel door zijne natuurlijke gesteldheid, als door kunstmatigen aanleg, de overblijfsels der oudheid, en de daarmede verbondene geschiedkundige herinneringen. Het was dan ook voor mij eene gevoelige teleurstelling, dat wij zoo weinig daarvan konden zien.

Het klimaat van Malta is aangenaam, en wordt over het algemeen voor zeer gezond gehouden, ofschoon de lucht somwijlen heet is; de hoogste stand van den thermometer is des zomers 88°. F., des winters daalt dezelve zeer zelden beneden de 50°. F. Het eiland ligt op omtrent 36° N. B. en geniet meestal,

daar het slechts 90 Engelsche mijlen breed is, den verkwikkenden zeewind, uit welken hoek die ook waaijen mag; maar de noordelijke winden zijn hier de meest heerschende.

De brievenmalen uit Indië, voor *Marseille* bestemd, worden van Malta verzonden met Engelsche oorlog-stoomschepen, die de reis in 4 dagen afleggen, en van *Marseille* verder over land met den Franschen post, waartoe tot *Londen* 5 dagen vereischt worden. Daar de zeereis van *Malta* naar *Southampton* twaalf of dertien dagen (naarmate der weersgesteldheid) vordert, zoo worden de brieven, over *Marseille* verzonden, drie of vier dagen vroeger in Londen ontvangen (en in verhouding ook elders), dan die welke regtstreeks naar Engeland gaan, met de schepen van de *Peninsular and Oriental Company*. In gevallen, waarin spoed wenschelijk is, is het derhalve raadzaam, de brieven uit Indië van buiten te beschrijven met de woorden: *viâ Marseille*, ofschoon het portgeld langs deze route meer bedraagt.

De Engelschen zijn echter bezig met proefnemingen om de *mails* voor Indië langs eenen nieuwen weg te verzenden, over den Rhijn, den Donau en Trieste; waardoor, zoo men onderstelt, nog twee tot drie dagen tijd zullen worden uitgewonnen. Met deze proefnemingen is belast de heer WAGHORN, luitenant van de Engelsche Koninklijke marine, die zich sedert jaren heeft toegewijd aan het tot standbrengen der tegenwoordige zoogenaamde *overland*-gemeenschap met Indië, en zich daarin met der daad zeer verdienstelijk gemaakt heeft. Wij hebben dezen Officier ont-

moet te *Aden*, op zijne eerste proefreize van den weg door Duitschland, waarvan sedert melding gemaakt is in de dagbladen.

Wanneer men verlangt om Griekenland of Turkije, Italië, Frankrijk en Zwitserland te bezoeken op de terugreis van Indië, alvorens naar Engeland of Holland te gaan, dan heeft de passagier daartoe gelegenheid van Alexandria, van waar Oostenrijksche en Fransche stoomschepen dikwijls en op gezette dagen, naar verscheidene havens van den Archipel en de Middellandsche zee vertrekken. Deze vaartuigen moeten, zoo ik hoorde, zeer goed zijn ingerigt voor passagiers, schoon minder ruim en prachtig, dan de groote schepen van de Engelsche Maatschappij. In dit geval dient men in Indië zijne passagie slechts tot *Alexandria* te bespreken, ten einde aldaar de keuze van de verdere reis-route aan zich te behouden. Indien men slechts het zuidelijk gedeelte van Europa verlangt te zien, dan kan men van Malta vertrekken, met de Fransche stoompaketten, naar *Napels* of *Livorno*, waartoe drie malen in de maand gelegenheid is. Een zoodanige omweg veroorzaakt natuurlijk meer onkosten en vordert langeren tijd; doch daarentegen heeft men ook het genoegen, vele belangrijke plaatsen te bezoeken. Volgens eene opgave in het »Overland Guide-book" van BARBER, zoude de som van £ st. 80 (*f* 960 Holl.) voor één persoon voldoende zijn, om de reis van *Malta* uit, door Italië, Zwitserland en Frankrijk naar Engeland te volbrengen, met inbegrip van eenige dagen verblijfs op de meest belangrijke plaatsen. De overtogt van *Malta* regtstreeks

naar Engeland, met de schepen van de *Peninsular and Oriental Company*, bedraagt £st. 34, 10 s. of *ƒ* 414 Hollandsch, zoodat men omtrent *ƒ* 550 meer zoude behoeven voor eerstgemelde route. In dit geval moet men zich echter getroosten, de *quarantaine* ergens door te staan, hetgeen, zoo men zegt, te *Malta* korter en geriefelijker is, dan in de Italiaansche en Fransche havens. In Engeland wordt men slechts twee etmalen, of minder in quarantaine opgehouden, onder het eiland Wight; en om deze reden, zoowel als doordien ik in Engeland familie-betrekkingen had, en, voor alles, spoedig wenschte te huis te komen, had ik te *Madras* mijne passagie genomen voor de geheele reis, regtstreeks naar *Southampton*. Te *Malta* hadden wij gelegenheid, om de Europesche tijdingen te vernemen tot het einde van Julij, alzoo slechts 14 dagen te voren, uit het dagblad van GALIGNANI te Parijs. Dit is ook een voordeel, aan de overlandreis eigen, boven die om de Kaap de Goede Hoop, bij den afloop waarvan men, in Europa aankomende, doorgaans geheel onbekend is met al het in dit werelddeel gedurende 6 of 8 maanden voorgevallene.

Te 6 ure was alles aan boord weder gereed om de reis te vervolgen, maar wij moesten wachten naar de brieven-maal van *Malta* voor Engeland, en zijn dus niet voor 10 ure des avonds vertrokken, na een verblijf van 22 uren. Het was een heerlijke avond, met het schoonste en aangenaamste weder; de lucht frisch en zuiver, en de bijna volle maan blonk uit een helderen blaauwen hemel, zoo als men dien alleen in de Middellandsche zee aantreft. Vele passagiers

bleven laat op het dek, om dezen schoonen avond te genieten en het laatste van Malta te zien. Een onzer was aldaar achter gebleven; daarentegen kregen wij er drie nieuwe reizigers, waaronder eene jonge dame.

Wij hadden nu hoop, om binnen 14 dagen in Europa te zullen zijn; de gesprekken liepen meestal hierover en over de genoegens van de aankomst in het Vaderland, na eene lange afwezigheid en zoo vele vermoeijenissen.

Den volgenden dag (14 Augustus) hadden wij nog zeer schoon weder en eenen klaren hemel, maar ongelukkig een' sterken wind, vlak tegen ons, en de zee eenigermate onstuimig, hetgeen ons op nieuw in den voortgang hinderde; zoodat wij niet meer, dan zes Engelsche mijlen in het uur vorderden. Des achtermiddags stoomden wij langs het eiland *Pantellaria*, dat eenigzins hoog land is en in het algemeen er dor uitziet, schoon wij hier en daar eenige boerderijen met groene weiden bemerkten.

Twee zeilschepen voeren ons voorbij, voor den wind zeilende, sneller dan ons stoomvaartuig. Des avonds konden wij niet, naar gewoonte, op het dek wandelen; het schip stuurde vlak in den wind, die daarenboven hard woei, waardoor er eene sterke beweging was en de zee dikwijls over het dek sloeg en ons nat maakte. Vele onzer dames werden met zeeziekte geplaagd. De *Liverpool* schijnt op verre na niet zoo gemakkelijk in zee te zijn, als onze vorige bodem, de *Hindostan*.

Op den 15^{en} Augustus, in den vroegen morgen, kwamen wij kaap *Bon* voorbij, daarna kaap *Karthago*

(nabij Tunis) en vervolgens Bizerta; van tijd tot tijd, zoo digt langs de Afrikaansche kust loopende, dat de gebouwen goed te onderscheiden waren. De wind was nog even ongunstig; doch iets matiger, dan den vorigen dag, met heldere lucht en warm weder; therm. 76° tot 82° F.; er was geene tent gespannen, uithoofde van den hoogen wind, waardoor wij verpligt waren, in de salons of in onze hutten te blijven, om ons tegen het steken van de zon te beschutten. In de *Hindostan* waren de tenten dag en nacht gespannen, van achteren tot voren; hetgeen voor ons passagiers veel aangenamer was. In den achtermiddag voeren wij voorbij de eilanden of rotsen van *Galita*; omtrent 9 ure des avonds, zagen wij den vuurtoren van *Bona*, behoorende tot de Fransche kolonie van *Algeria*. In den loop van den dag werden de wind en de zee langzamerhand minder; des avonds was het bijna stil, met effene zee, waardoor wij sneller vooruitgingen. Boven de campagne werd nu eene groote tent gespannen en daaraan lantarens opgehangen, die het dek vrij licht maakten; toen kwamen de muzijkanten en er werd eene quadrille gedanst en eene Schotsche *reel*, voor welke laatste het echter wat te warm was. Het bal eindigde tusschen 10 en 11 ure, met het Engelsche volkslied »God save the Queen."

Wij hebben omtrent vijf en een half etmalen besteed aan de reis van *Malta* naar *Gibraltar*, gedurende welken tijd wij bijna nimmer buiten gezigt van het land waren. Over het geheel komt hier de kust van Afrika dor en onvruchtbaar voor; ofschoon hier en daar enkele groene plekken en bebouwde gronden te

zien waren. Het land is zeer bergachtig, op vele plaatsen rijzen de bergen dadelijk uit zee, zonder eenig strand te laten; op de hoogere punten groeijen vele boomen; dorpen of steden waren er niet zigtbaar.

Den 16en kwamen wij des morgens de kaap of kapen van *Bogaroni* langs, en omstreeks den middag *Djidjily*, een Fransche militaire post, omtrent 125 Engelsche mijlen ten Oosten van *Algiers*, waar groote kazernen en magazijnen in aanbouw waren. Op de rotsen, digt aan de zee, zag men ook twee of drie afgezonderde forten en blokhuizen in de nabijheid; wij voeren zeer digt langs deze plaats en er kwam eene sloep, de Fransche vlag voerende, naar ons toe, waarin de *Capitaine du port* was, die vraagde: of wij ook iets noodig hadden? Vermoedelijk was het garnizoen verwonderd over de verschijning van zulk een groot stoomschip onder vreemde vlag, 't welk de plaats scheen te willen aandoen; onze kapitein deed den franschman dezelfde vraag, en van beide zijden *neen* geantwoord zijnde, vervolgden wij onzen koers, onder wederzijdsche groeten.

Den 17en, 's ochtends te 4 ure, zijn wij *Algiers* voorbij gevaren, zonder de plaats te zien, hetgeen anders wel eens het geval is, wanneer men die bij den dag langs komt en indien het schip opzettelijk het land nadert, om de nieuwsgierigheid der reizigers te voldoen. Het weder bleef schoon, eenigzins warm, met onbewolkte lucht; de zee effen, en de wind flaauw, maar altijd tegen. therm. 76° tot 82° F. Na zonsondergang werd de lucht koel en frisch; de

maan scheen helder, en de avonden waren alleraangenaamst op het dek; er viel soms een zware daauw.

In den achtermiddag van den 17[en] geraakte de kust van *Afrika* uit het gezigt.

(*Het slot in een volgend nummer.*)

BERIGTEN

AANGAANDE DE NEDERLANDSCHE KOLONIËN.

OOST-INDISCHE BEZITTINGEN.

Handel en scheepvaart van Java *en* Madura *in* 1844.

Onder dit opschrift zijn wederom door het *Amst. Handelsblad* van 30 Januarij en 11 Februarij 1846 belangrijke staten medegedeeld, waarvan de bron door genoemd dagblad niet wordt opgegeven. Wij kunnen dus slechts gissen, dat zij afschriften zijn, hetzij volledige, hetzij verminkte of verkorte, van de verslagen, welke de regering gewoon is, jaarlijks aan de tweede kamer der Staten Generaal in te zenden. Waarom worden deze stukken niet door het officiële regerings-blad, de *Staats-Courant*, bekend gemaakt? Waarom moet de natie, als ter sluik, door een of ander minder geheimzinnig lid der Tweede kamer, omtrent zoo gewigtige belangen, worden ingelicht? Wij kunnen ons deze achterhoudendheid der regering te minder verklaren, na het gezegde van Z. Exc. den Minister van koloniën, in de zitting van 28 November 1845: »ik erken volmondig het

»*nut* en het *groot belang* dat er in gelegen is, dat »geene daad der koloniale administratie, welke in- »vloed op dat cijfer (t. w. van het koloniaal batig slot) »hebben kan, aan den heilzamen invloed der openbaar- »heid wordt onttrokken." Wij zouden wenschen, dat »het glazen huis," waarin Z. Exc. de administratie van zijn departement voor »*de Edel Mogenden*" zegt te plaatsen, ook voor het algemeen doorzigtiger gemaakt wierd, omdat wij geheel met den Minister instemmen »dat de natie een *overwegend* belang bij die aangelegenheden heeft (1)."

De opgaven over het jaar 1844 zijn eensdeels op eene andere wijze ingerigt, anderendeels doorgaans minder volledig, dan die over 1843, welke insgelijks door het Amst. Handelsblad werden medegedeeld (2), zoodat, in sommige bijzonderheden, de vergelijking dier beide jaren onmogelijk is. Het eenige punt, waarin de staat van 1844 uitvoeriger is, dan die over 1843, betreft de goederen en producten voor rekening der *regering* ingevoerd, welke men, over 1844, in 8 verschillende posten, zoowel naar de hoeveelheid als naar de geldswaarde gespecificeerd vindt, terwijl dezelve, over 1843, slechts in eenen enkelen algemeenen post van geldswaarde waren zaamgetrokken. Daarentegen zoekt men in den staat over 1844 vergeefs naar de onderscheiding der *landen*, van waar ingevoerd is, welke op dien van het voorgaande jaar in 20 verschillende rubrieken werden opgegeven. In plaats daarvan heeft de staat van 1844 er slechts 5, waar-

(1) Staats-cour. 5 December 1845.

(2) Bijdragen, 1844 blz. 397.

van de eerste Europa en Amerika als één geheel zamenvat, zoodat men niet eens kan nagaan, welk aandeel aan Nederland op den totalen invoer toekomt. Insgelijks zijn verdwenen: 1e de specificatie der goederen uit China enz., Japan en den Oosterschen Archipel aangevoerd, welke, over het jaar 1843, 39 rubrieken bevatte; 2e die van de geldswaarde, voor welke onder verschillende *vlaggen* is ingevoerd, die, over 1843, onder 17 verschillende hoofden voorkomt. Dezelfde mindere volledigheid laat zich bij den staat van uitvoer bespeuren. Naar welke *landen* de schat van voortbrengselen, op 72 millioenen guldens aangeslagen, verspreid is; hoeveel daarvan in Nederland is aangebragt; welk aandeel de verschillende *vlaggen* in het overvoeren gehad hebben; — deze belangrijke vragen, welke, in den staat over 1843, met meerdere of mindere uitvoerigheid, worden toegelicht, laat die van 1844 geheel onbeantwoord.

Wat de scheepvaart betreft, zoo worden, in den staat van 1844, de ingekomene en uitgezeilde schepen onderscheiden naar hunne *vlaggen*, in dien van 1843 naar de *landen*, van waar en werwaarts zij gezeild zijn. Hierdoor wordt, in bijzonderheden, de vergelijking der beide jaren onmogelijk gemaakt.

Bij het stilzwijgen der Staats-Courant, omtrent deze en andere belangrijke statistieke opgaven, het vaderland en de overzeesche bezittingen betreffende, kunnen wij niet beslissen, in hoever de hier boven gemaakte aanmerkingen de oorspronkelijke staten, door de regering aan de Tweede Kamer medegedeeld, treffen, dan wel de wijze waarop dezelve, door een dagblad,

zijn bekend gemaakt. Wij uiten den wensch, dat de regering voortaan hare achterhoudendheid, aangaande zoo gewigtige belangen, vervangen moge door ***volledige*** en ***eenparige*** opgaven, niet slechts aan de Tweede Kamer, maar aan de geheele natie. Hoe kan men haar bescheidenlijk voorlichten, waar men dwaling meent te bespeuren, ondersteunen, waar zij goedkeuring verdient, verdedigen tegen ongegronde berispingen, indien de sluijer der geheimzinnigheid niet wordt afgeworpen (1)?

Wij laten hier volgen de hoofd-uitkomsten, welke uit den staat van handel en scheepvaart over 1844 af te leiden zijn.

HANDEL.

Invoer.

Particuliere invoer:	
Aan koopmanschappen........	ƒ 24,641487
Aan speciën (gouden en zilveren)	» 700856
	ƒ 25,342343
Ingevoerd voor rekening van de regering, aan gelden en goederen........	ƒ 11,137320
Geheele invoer.....................	ƒ 36,479663
De particuliere invoer heeft bestaan in ***voortbrengselen*** van:	
Europa en Amerika.........	ƒ 14,124074
Den Oosterschen archipel......	» 7,337925
Andere landen.............	» 3,179488
	ƒ 24,641487

(1) In de ***Revue Coloniale***, door het Fransche departement van Marine en Koloniën uitgegeven en op de koninklijke drukkerij gedrukt, vindt men, aangaande de Fransche koloniën, van drie tot drie maanden, uitvoerige statistische opgaven wegens in- en uitvoer en scheepvaart, en, van tijd tot tijd, over de bevolking.

De voortbrengselen van Europa en Amerika zijn in 20 rubrieken gesplitst. Men merkt daaronder op:

Nederlandsche lijnwaden en katoenen	*f*	4,769788
Vreemde » »	»	4,101472
Nederlandsche laken- en wollen-stoffen	»	103119
Vreemde » »	»	336020

Onder den invoer voor rekening der regering vindt men:

Gouden en zilveren speciën.......	*f*	5,191700
Koperen duiten-plaatjes..........	»	111110

De invoer is *f* 4,108676 *meer* geweest, dan die van 1843, en *f* 1,636533 *meer* dan de gemiddelde invoer der *vijf* vorige jaren (1838—42).

Uitvoer.

Particuliere uitvoer:

Aan koopmanschappen..........	*f*	69,017346
Aan speciën..................	»	1,068295
	f	70,085641
Uitvoer voor rekening der regering.	*f*	1,878067
Geheele uitvoer..................	*f*	71,963708

De particuliere uitvoer heeft bestaan in *voortbrengselen* van:

Den Oosterschen archipel, waaronder die van Java en Madura.........	*f*	65,475826
Europa en Amerika................	*f*	2,463524
Andere landen....................	»	1,077996
	f	69,017346

Men vindt onder de voortbrengselen van den *Oosterschen Archipel* opgegeven:

Koffij	1,240025	pik.	*f*	27,280552
Suiker (poeder)	1,001054	»	»	14,014752
Idem (bruine)	12397	»	»	136366
Rijst	683088	»	»	4,781616
Tin	68739	»	»	3,436935
Indigo	1,648431	ponden................	»	4,945293
Tabak	5525	kodie (1) (44200 pik.)...	»	2,099517
Thee (Java)................................			»	326610

(1) De kodie = 8 pikols.

Op de lijst blz. 111 van dezen jaargang der *Bijdragen*, worden de hoeveelheden der zes eerstgenoemde artikelen eenigzins verschillend opgegeven; de verschillen zijn echter gering, behalve voor de *rijst*, welke aldaar ongeveer 100,000 pikols meer bedraagt.

De geheele uitvoer heeft *f* 11,614836 *meer* bedragen, dan die van 1843. Die vermeerdering is voor bijna 7 mill. gl. aan meer uitgevoerde *koffij*, voor bijna 2 mill. gl. aan meer uitgevoerde *suiker*, en voor ongeveer $1\frac{1}{2}$ mill. gl. aan meer uitgevoerde *tin* toe te schrijven.

De uitvoer van *rijst* bedroeg daarentegen slechts ongeveer $\frac{3}{8}$, in hoeveelheid, van dien in 1843.

SCHEEPVAART.

Aankomst.

	Schepen.	*Lasten.*	*Gemidd. grootte van een schip in lasten.*
Onder Nederl. vlag van buitenl. havens, . (waarvan 236 uit Nederl.)	268	81142	307
Onder Ned. vlag van den Oost. archip., daaronder begrepen inlandsche vaartuigen.	1107	$42063\frac{1}{2}$	38
te zamen..........................	1375	$123205\frac{1}{2}$	
Onder Engelsche vlag............	54	$9443\frac{1}{2}$	175
» Fransche »	18	2844	158
» Amerikaansche »	17	$3577\frac{1}{2}$	$210\frac{1}{2}$
» Hamburger »	12	1584	132
» Chinesche »	12	608	51
» Zweedsche »	11	1580	144
» Deensche »	11	$1461\frac{1}{2}$	133
» andere Europ. vlaggen.........	19	2466	130
» verschill. Aziat. »	177	1760	10
	1706	149608	

Vertrek.

	Schepen.	*Lasten.*	*Gemidd. grootte van een schip in lasten.*
Onder Nederl. vlag naar buitenl. havens (waarvan 209 naar Nederland.)	232	71445	308
Onder Nederl. vl. naar havens van den Oosterschen archipel, daaronder begrepen inlandsche vaartuigen,........	1106	45360	41
te zamen........................	1338	116805	
Onder Engelsche vlag..........	62	10337½	167
» Fransche »	18	2709½	150½
» Amerikaansche »	15	2711½	181
» Hamburger »	13	1686	130
» Zweedsche »	12	1779	148
» Deensche »	8	1057	132
» Chinesche »	2	140	70
» andere Europ. vlaggen.........	19	3664	193
» verschill. Aziat. »	171	1660	10
	1658	142549½	

Bij de mededeeling dezer opgaven kunnen wij niet nalaten, andermaal terug te komen op den wensch, een jaar geleden door ons geuit (*Bijdragen* 1844, blz. 400), om afzonderlijke opgave van in- en uitvoer voor de havens van elk der eilanden van den N. I. archipel. Wij kunnen ons geene gegronde reden voorstellen, waarom de regering, welke voorgeeft, de openbaarheid niet te schuwen, deze bijzonderheden voortdurend terughoudt. Al wat daaromtrent uit den staat van 1844 is op te maken, bepaalt zich tot een klein gedeelte van hetgeen, voor rekening der regering, op Java ingevoerd is; t. w.: *Banka*-tin: 55254 pikols, ter waarde van *ƒ* 2,762600; aan noten-muscaat uit de *Molukko's*: 5 verschillende, in gewigt gespecificeerde sorteringen, ter gezamenlijke

waarde van *f* 795975 en uit *Menado*: 10323 pikols koffij, ter waarde van *f* 227110. Doch welke de handelsbeweging geweest is van elke der havens van Java, welke die van *Makassar*, *Banjermassing*, *Pontianak*; van *Palembang*, *Padang*, enz. — dit alles blijft in het duister.

Eene andere aanmerking, op welke wij insgelijks op nieuw moeten aandringen, betreft de opneming der producten, welke, als eigendom der regering, door middel der handelmaatschappij, naar Nederland wor den overgevoerd, onder den *particulieren* uitvoer. Het ware wenschelijk, dat de regering, in deze staten, de onderscheiding van haar eigendom van dat van bijzondere personen, had in acht genomen, gelijk zij dit gedaan heeft in de voorloopige mededeeling in de Staats-courant van 29 Augustus 1845 (1).

Wij hebben bij deze staten over 1844, even als bij die over 1843 (*Bijdragen*, 1844 blz. 400), den gemiddelden inhoud der schepen van verschillende natiën opgegeven. Men ziet daaruit, dat de Engelsche en andere Europesche schepen, op de O. I. varende, dooreen genomen, veel kleiner zijn, dan onze vaartuigen. Het is te betreuren, dat of de ondernemingsgeest onzer handelaren zoo zeer is uitgedoofd, of door de voorregten der handelmaatschappij in zulke mate onderdrukt wordt, dat de Nederlandsche reeders bij voorkeur de groote zeekasteelen bouwen, welke bij die maatschappij meest gewild zijn, maar dan ook, soms maanden lang, in onze havens

(1) Zie *Bijdragen*, 1846, blz. 109.

op hare bevrachtingen moeten wachten, omdat zij, zonder groote ladingen, niet dan met schade varen kunnen. Volgens de jongste opgaven aangaande onze handelsvloot, bestaat dezelve uit 369 fregat-, bark- en brik-schepen, te zamen van 106787 lasten, dus gemiddeld elk schip van 290 lasten inhoud; terwijl de overige scheepsinhoud van 78399 lasten over 1500 kof-, tjalk-, galjoot-, smak- en kleinere schepen verdeeld is, elk gemiddeld van 52 lasten inhoud, en dus, voor verre reizen, al te klein. Het ontbreekt ons alzoo aan een genoegzaam aantal schepen van middelbare grootte, geschikt om met voordeel kleinere ladingen te vervoeren en onze scheepvaart op verre havens bepaalt zich dan ook grootendeels tot eene geregelde beurtvaart tusschen het moederland en Java, en van Suriname op Nederland. Van de bovengenoemde voor verre reizen geschikte 369 fregat-, bark- en brik-schepen zijn 295, dus $\frac{4}{5}$ gedeelte, door de handelmaatschappij in hare bevrachtingen opgenomen (1). Waarschijnlijk is dit gemis aan Nederlandsche bodems van middelbare grootte eene medewerkende oorzaak, dat het grootste gedeelte der particuliere productie op Java door vreemde schepen vervoerd wordt (2). Wanneer men aannemen mag, dat de door de Staats-courant van 29 Augustus 1845 medegedeelde waarde van de goederen, door particulieren uitgevoerd en van

(1) Amst. Handelsbl. 13 Januarij 1846. Vergelijk ook de officiële Statistiek der Nederl. handelszeeschepen in de Staats-cour. van 8 Mei 1845 en 29 Januarij 1846.

(2) Zie de redevoering van Z. Exc. den Minister van Koloniën, Staats-courant van 9 Julij 1844.

die, door de regering uitgevoerd, nagenoeg de waarde der particuliere productie en der gouvernements productie voorstellen, dan zoude de eerste op ongeveer 26½ mill. gl., de laatste op omstreeks 42½ mill. guldens geschat moeten worden (1).

(1) *Bijdragen* 1846 blz. 109.

LETTERKUNDIGE BERIGTEN.

De landbouw tusschen de keerkringen, of overzigt van de kweeking en behandeling der voornaamste voortbrengselen uit het plantenrijk in de keerkringslanden; naar het Engelsch van G. RICHARDSON PORTER, *door* W. L. DE STURLER. *Met platen en vignetten. Te Groningen bij* J. OOMKENS, 1845, 8°. 517 *bl.*

Bij den grooten vooruitgang der kultuur in onze koloniën zal velen van onze landgenooten een werk als dit gewis, zeer welkom zijn. Het is de vertaling van »*The tropical agriculturist*," aangevuld uit een ander geschrift van denzelfden auteur »*Nature and properties of the sugar cane*." De vertaler heeft het bovendien verrijkt met vele aanteekeningen, betrekkelijk de Oost-Indische koloniën, terwijl de schrijver meer bijzonder over die in de West-Indiën handelt. Het is dus een zeer belangrijk boek voor den Nederlandschen planter.

De zucht voor meer grondige kennis en wetenschappelijke beoefening van den landbouw in de koloniën, is in Engeland zeer opgewekt door de vrijverklaring der slaven. Men maakt zich los van den ouden slender, waartoe het vroegere stelsel noodwendig aanleiding gaf en er doet zich gegronde hoop

op, om, met vrijen arbeid, van de groote vruchtbaarheid des bodems en het gunstige klimaat, veel grootere uitkomsten te verkrijgen, dan in den vroegeren tijd. Aan dien nieuwen geest is men werken als dit, verschuldigd. Moge spoedig de dag aanbreken, waarop, ook in onze West-Indische koloniën, dat nieuwe tijdperk beginnen zal. Wij zullen dan dubbel nut kunnen trekken van de geschriften en van de proeven der Engelschen. Voor de nieuwe kolonisatie aan de *Saramacca* is de kennis van den landbouw in andere keerkringslanden eveneens van het grootste belang.

In het afgeloopen jaar, verscheen het eerste *jaarboek van de koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot aanmoediging van den tuinbouw, onder bescherming van Z. M. Koning* WILLEM II, over 1844. Die Maatschappij staat zeer in betrekking tot onze koloniën, en wij meenen onze lezers opmerkzaam te moeten maken, dat haar doel is, gewassen van Japan en ook van Java, in Europa over te brengen; tevens om Europesche gewassen in de koloniën in te voeren. In dit jaarboek vindt men zeer belangrijke berigten omtrent den tuinbouw in Japan, ook omtrent de gewassen en derzelver aankweeking op Java. Het is bekend, dat de Maatschappij haar bestaan verschuldigd is aan de heeren BLUME en VON SIEBOLD, welke voor de kennis van de koloniën en van Japan zoo veel hebben bijgedragen; zij zijn ook de stellers van de berigten, welker lezing wij durven aanbevelen.

NEDERLANDSCH GUYANA.

(*Vervolg en slot van blz.* 505, *Jaargang* 1845.)

MEDICINALE KRUIDEN EN PLANTEN.

Balsem-Copaïva. Deze balsem, die niet alleen in de geneeskunde, maar ook tot verschillende kunstbewerkingen gebruikt wordt, en in de kolonie *hoepel-olie* heet, omdat de takken van den boom, die denzelven voortbrengt, voor hoepels gebezigd worden, is in overvloed in Guyana te vinden. De Copaïfera officinalis is van eene aanmerkelijke hoogte en omvang; de olie wordt daaruit, door aftapping, in groote hoeveelheid getrokken, terwijl het hout waarde heeft als verwstof, en tot het vervaardigen van meubelen. De prijs te Amsterdam is 70 centen per ½ Ned. pond; en, wanneer men vraagt waarom de copaïva-balsem der Surinaamsche stads- en plantaadje-apotheken uit Europa komt, kan men slechts antwoorden, dat niemand in de kolonie tot hiertoe zich met dit voorwerp van nijverheid uitsluitend heeft willen afgeven.

Laurier-olie. Boomen, die tot het geslacht der Laurieren behooren, zijn zeer talrijk in Guyana; door insnijding van den bast, verkrijgt men de olie, en

de waarde is niet onbelangrijk, daar voor dezelve *f* 1,00 per ¼ pond betaald wordt.

Wilde kaneel. De bast der *Laurus cinnamomoïdes* is warm en geurig. De *Mabaima* of *Amabaima* der Indianen of *casca pretiosa* der Brazilianen is een aangename, welriekende bast, afkomstig van een' boom, die insgelijks tot het geslacht der Laurieren wordt gerekend. Men twijfelt niet, of ook deze boom, welke de *sassafras*-noot (*Laurus Pucheri*) voortbrengt, groeit in Guyana.

Ipecacuanha. De wortel van de *Cephaëlis Ipecacuanha*, welke in de digt-bewassen en overschaduwde bosschen der binnenlanden gevonden wordt, brengt de beste Ipecacuanha voort. Eene kleine kruipende plant, eene soort van *Vandellia*, wordt als vomitief bij de Indianen met voordeel gebruikt.

Sarsaparilla. De zuiverende kracht van dit geneesmiddel is wel bekend, en de Sarsa de Rio Negro zeer geacht. Guyana bezit onderscheidene soorten; de *Duro quaro* is bij de Indianen in groot aanzien.

Indien de *Smilax syphilitica*, welke gehouden wordt de beste sarsaparilla voort te brengen, in dit gewest niet te verkrijgen ware, met voordeel zoude zij in Nederlandsch Guyana kunnen aangekweekt worden. De wortel van de *Phytolacca decandra*, *Helicteres*, *Sacarotha*, *Waltheria*, *Douradinha* is dienstig bij syphilitische ongesteldheden. — Behalve de reeds aangehaalde artikelen, welke in de geneeskunde eene bekende waarde hebben, zijn er vele andere in de bosschen voorhanden, waarvan echter het bestaan den kolonisten

onbekend is, of die zij onder koloniale benamingen soms kennen, zonder te weten, dat zij in den droogerij-handel zijn opgenomen. — Overigens blijft voor den botanist, vooral voor den pharmaceutischen botanist, oneindig veel in Guyana te doen overig. Van de boomen is welligt de helft noch geclassificeerd noch benaamd, veelmin beschreven. Ware men slechts zoo verre gevorderd, al de planten te kennen, die aan Guyana met andere gedeelten van Zuid-Amerika gemeen zijn! Zoo is er b. v. hoogstwaarschijnlijk de *Guayacum sanctum* aanwezig; de Surinaamsche ijzerhartboom heeft al deszelfs eigenschappen; maar er is meer dan één boom die laatstgemelden naam draagt; die, welke gezien is, had niet het blad van de twee bekende *Guayacum*-soorten. Even zoo is het met een aantal andere planten gelegen. Zoolang men niet eene volledige Flora (1) bezit en de eigenschappen der planten opzettelijk onderzoekt, blijft men in het onzekere; doch men kan op vrij goede gronden aannemen, dat hier te vinden zijn de *Cortex Angusturae*, (Galipea Cusparia Dec.) de *Canella alba* of *Cortex Winterana*, de *Cascarilla* (*Croton Cascarilla*), en andere *Croton*-soorten, die in de geneeskunde van dienst zijn; voorts

1) De Hoogleeraar MIQUEL maakt zich ten aanzien der Surinaamsche Flora bij voortduring verdienstelijk. Verg. LINNAEA, *Ein Journal für die Botanik in ihrem ganzen Umfange*. Band XIX, Heft II. Herausgeg. von D. F. L. V. SCHLECHTENDAL, Halle 1846, p. 129—146. *Symbolae ad Floram Surinamensem*. Scripsit F. A. G. MIQUEL. Pars VIII. (Slot). (Red.)

de *Pareira Brava* (Cissampelos Pareira), de *Mekania Guaco*; enz.

Tonkaboonen. Vermits deze boonen meestal door de Indianen of Boschnegers worden ingezameld en in de stad aangebragt, zijn de verzendingen, die nu en dan naar Holland plaats vinden, van weinig beteekenis; echter niet onvoordeelig, daar de prijs van 70 cents per ½ Nederl. pond vrij aanzienlijk is. De vruchten van elken boom *(Cournarouna odorata)*, die zoo hoog als de eik wordt, kunnen op 10 Nederl. ponden geschat worden. Zij, die zich met inzameling van droogerijen zouden willen bezig houden, hebben slechts hunne boonen, welke in de binnenlanden, vooral langs de hooge zandige oevers van de *Maratakka* (District *Nickerie*), gevonden worden, op te zoeken, om jaarlijks zonder moeite een' zekeren oogst te vergaderen.

Opium. Een der aanzienlijkste bronnen van welvaart in de Engelsche Oost-Indiën, is de opium-teelt. Bij vele natiën in Azië, ook bij de Javanen, is het gebruik van dit narcotisch middel als tot eene behoefte geworden. De regering, om misbruiken voor te komen, belet de aanplanting van den *Papaver somniferum* op Java, doch veroorlooft den verkoop van eene zekere hoeveelheid opium, die in Bengalen of te *Smyrna* wordt aangekocht; en die inkoop is jaarlijks op ongeveer *f* 600,000. te schatten.

Indien nu de vraag, of deze papaversoort met goed gevolg in Ned. Guyana zoude kunnen worden geteeld, met ja konde beantwoord worden, dan verdiende voorzeker deze cultuur te worden aangemoedigd, zoo

om het weinig vermoeijende des arbeids, als om het voordeel dat er in gelegen is, de eene Nederlandsche kolonie door de andere te doen voorzien. Wat in de uitvoerbaarheid der opium-cultuur in Suriname het meest vertrouwen doet stellen, is het gunstig gevoelen, dat dienaangaande door een Staatsman, aan wien Oost-Indiën en Suriname beide bekend waren, en die tevens landbouwkundige was, gekoesterd werd.

Aardvruchten, zoo als de zoete en bittere *Casave*, zoete *Patates*, *Tayers*, *Jams*, *Napies*, *Pindas*, *Gobogobo* enz. zijn in West-Indië zeer gezocht, en kunnen als mondbehoeften, met voordeel bebouwd worden. Nog wordt de bittere Casave tot Gomma bereid, en strekt tot stijfsel, welks vertier in de kolonie niet onbelangrijk is.

Azijn. Ter verkrijging van dit, zoo voor het keuken-gebruik, als voor het inleggen van zuur en andere einden zoo onontbeerlijk vocht, zijn onderscheidene grondstoffen in de kolonie aanwezig; b. v. de harde houtsoorten, welke in verbazende hoeveelheid worden aangetroffen, en van welke de bereiding zoo eenvoudig, als onkostbaar is; wordende daarbij eene niet onverschillige nevenzaak, houtskool voor inlandsch verbruik, verkregen; uit eene zamenstelling van dram, water, rijpe bananen en houtskool, ontstaat, na verloop van drie maanden, de heerlijkste azijn.

Veeteelt. Deze tak van nijverheid is steeds in de kolonie dermate verwaarloosd, dat er op zeker

tijdstip gebrek aan slagtvee was. Hij, die zich tot dat bedrijf uitsluitend zoude bepalen, zoude geen onvoordeelig vak van bestaan kiezen.

Volgens Professor LIEBIG immers leert de scheikunde met zekerheid, welke grassoorten voor het vee het meest geschikt zijn, om goede kaas en boter voort te brengen.

Niet zonder reden derhalve heeft de heer LANS, al het gewigt der zaak beseffende, aan dit onderwerp in zijne *Bijdrage tot de kennis der kolonie Suriname,* pag. 91 en volg. een afzonderlijk hoofdstuk gewijd. Zeker is het, dat de binnenlanden en de zeekust hiertoe uitnemend zouden dienen, terwijl nog andere voordeelen, aan de veeteelt eigen, namelijk de huiden, hoornen, beenderen en ander afval, wel in aanmerking mogen komen. De eerste zouden ruw kunnen uitgevoerd, of in de kolonie bereid worden, daar hier, gelijk vroeger gezegd is, overvloed van gerfstof is. De beenderen en het bloed zouden uitmuntende mest opleveren; ook had men het onmisbare beenzwart voor de suikerbereiding. De overige afval kon tot lijm worden gekookt; het vet ruw uitgevoerd of bewerkt worden.

Het varken-, schapen- en geitenvleesch behoeft in fijnheid van smaak, voor het buitenlandsch niet te wijken; wordt de stalling op eene doelmatige wijze ingerigt, zoo ontbreekt de gelegenheid tot rijke winst al weder niet.

De teelt van pluimvee zoude niet minder belangrijk zijn. Inderdaad dit alles, in bijzonderheden beschreven, zoude den vreemdeling fabelachtig voor-

komen. Wij kunnen dus alleen zeggen: kom, zie, beproef en overtuig u!

Visch en Wild. De talrijkheid en verscheidenheid der vischsoorten, welke *Guyana* oplevert, is bijna ongeloofelijk. Doch men leze SCHOMBURGH's werkje, getiteld: *Natural History of the Fishes of Guyana.*

Naar zijn inzien, zoude het onnoodig zijn, zoo men zich op de visscherij wilde toeleggen, gezouten visch uit andere landen in te voeren.

Wat het wild aangaat, is dit land, inzonderheid de zeekust langs het strand, de plaats, waar de liefhebber der jagt zich het meest kan verlustigen; de plantaadje-bewoners in die districten, geven soms de voorkeur aan een stuk gezouten vleesch boven het heerlijkst wildbraad.

Moesgroenten en Vruchten. De voordeelen, die deze voortbrengselen kunnen aanbieden, zijn algemeen bekend; tot voortteling derzelve is dit land buitengemeen geschikt en vruchtbaar. De thans reeds aanwezige plantsoorten en vruchtboomen konde men, bij geregelde aankweeking en veredeling, nog met andere uitheemsche verrijken.

Het Mijn- of Delfstoffelijk rijk. In de bovenlanden vindt men eene groote verscheidenheid van mijnstoffen, tot nog toe weinig onderzocht.

Zoo zien wij, hoeveel bronnen van bestaan de kolonie in zich bevat, en in overvloed oplevert. Doch zoolang de bevolking niet aanmerkelijk toeneemt, en de vrije handel en scheepvaart belemmerd worden, mist de nijverheid elke aanmoediging.

Hij, die zich op den landbouw wil toeleggen of op

elken anderen tak van volksvlijt, moet in de gelegenheid zijn, zijne waren gemakkelijk en op eene winstgevende wijze aan den man te brengen; beide aangelegenheden zijn aan elkander ten naauwste verbonden. Hoe schoon de vooruitzigten zijn mogen, wat men ook beproeve, een eerste vereischte is — vrijheid. Andere maatregelen kunnen welligt eenige *individuele* voordeelen aanbrengen, geene algemeene welvaart. De ondervinding heeft bevestigd, dat de aanzienlijkste kapitalen, welke in deze kolonie zijn gestoken, bij een' beperkten handel, altoos schade, in plaats van voordeelen, aan de volkplanting hebben veroorzaakt. Maar, is dit zoo; is het zonneklaar bewezen, dat het bestaan der kolonie, van den aanleg af, Nederland immer veel moeite en zorgen heeft gekost, dan lijdt het geen twijfel of het is meer dan pligt geworden, een verderfelijk stelsel te laten varen en naar een beter, met den geest des tijds meer overeenkomstig, uit te zien.

Naar ons oordeel is geen ander of beter stelsel aan te bevelen, dan, met vrijlating der slaven, aan de kolonie het regt van eenen vrijen handel en scheepvaart te schenken. Zonder deze vergunning zouden alle overige middelen, zoo als wij reeds aanmerkten, slechts half werk zijn, ja den toestand misschien verergeren. De ondervinding der Britsche West-Indische Bezittingen, na de emancipatie, ligt voor ons. Na deze zoo gewigtige gebeurtenis, had de omloop der ten behoeve der eigenaren van slaven beschikbaar gestelde som van £ st. 20,000,000 een' verbazenden invloed op den handel: talrijke

en kostbare cargas werden naar die gewesten uitgezonden; veel werd er verkocht; doch, daar de bevolking niet in evenredigheid stond met de ingevoerde waren, en geen vrije handel en scheepvaart de omzetting der meer dan te veel aangebragte goederen konden bevorderen, moest dit noodwendig eene nadeelige uitkomst voor velen opleveren. Daarom is het wenschelijk en voorzigtig, de immigratie of kolonisatie zoo veel mogelijk te begunstigen, en aan de kolonisten de vrije beschikking over hunne voortbrengselen te laten, bij gevolg een' vrijen handel en scheepvaart te vestigen.

Het denkbeeld van een' vrijen handel en scheepvaart is reeds vroeger meer dan eens geopperd, en door vele aanzienlijke ingezetenen dezer kolonie ter kennis van Koning WILLEM I gebragt. Het scheen dat Z. M. voor die nieuwe wending van zaken niet ongunstig gestemd was, en die bede eindelijk ingang zoude gevonden hebben; doch, helaas! eenige belanghebbenden in Holland, onder wier verkeerde begrippen en dwalingen de kolonie immer gebukt ging, verzetteden zich uit eigenbaat hardnekkig hiertegen, dewijl zij, de Fondshouders, die tevens reeders zijn, bevreesd waren, dat hunne schepen geene genoegzame retour-lading uit de kolonie naar het Moederland zouden voeren; en aldus is dit zoo heilrijk vooruitzigt toen te niet gegaan.

Wie ziet echter niet, dat door de bevoorregting van eenige weinige personen het algemeen belang in bedwang, in een gedrukten staat gehouden wordt? De natie zelve ziet zich misleid en weêrhouden in

de regtmatigste voordeelen te deelen. Of is het niet meer dan eens gebeurd, dat andere reeders, in Holland gevestigd, doch geen fondshouders zijnde, schepen herwaarts uitgerust hebbende, moeite hebben gehad eene retour-lading te bekomen?

De nadeelen, welke uit dergelijke belemmeringen voortvloeijen, zijn niet alleen in deze kolonie te bespeuren; de Engelschen beklagen zich eveneens over de knellende banden des handels, over het Monopolie in hunne Oost-Indische bezittingen (1).

Thans eischt het algemeen welzijn de vestiging van eenen vrijen en onbelemmerden handel en scheepvaart, niet alleen met het Moederland, maar met de geheele wereld. Het is niet te denken, dat de invloed

1) Woorden van Mr. JAMES Mc. QUEEN: »From this trade, and the mode of trading, British subjects are excluded in the East by the monopoly and foolish restrictions imposed for and by the East-India Company, and before the West-Indies are sacrificed, in order that India may be relieved, it is only just and proper that the Company should lay open to British subjects, from every quarter, that trade within her limits and her charter, which the East-India Company neither carry on nor want to carry on; but wich the »Americans and the continental traders," are permitted to carry on. Let but the East-Company and Great Britain as they can do, and what is honesty they ought to do, lay open the trade every where, within the limits of their charter (except the supply of tea from Canton to Britain); let them permit British subjects in ships of any tonnage, to trade to and barter as they please or find it profitable — let them but do this, which can be done without any *injury* to the East-Indies or to the West-Indies, and then British ships and merchants would no longer be reduced to the *»unheard of necessity"* of freighting their ships to England or to any other place, *two fifths with* THE SAND OF THE GANGES!"

van een klein getal baatzuchtigen de regering langer zal terughouden aan den drang der omstandigheden gehoor te geven, en dien wensch te verwezenlijken. Dat de kolonie alleen hierdoor opbeuring en opkomst te wachten heeft, en de natie daarbij hoegenaamd geen nadeel zal lijden, valt niet te betwijfelen.

En, indien al het eigendoms-regt over slaven, als strijdig met de waardigheid des menschen moet beschouwd worden, schoon door vroegere en latere verordeningen bekrachtigd; op goede gronden voorzeker mag men beweren, dat het onbillijk, ja onregtvaardig zoude zijn, den vrijman of kolonist te beletten, over zijne met zweet en bloed verkregene voortbrengselen naar welbehagen te beschikken, of hem te verhinderen de voorkeur aan zoodanige markt te geven, welke hem het meeste voordeel aanbiedt. — Moet eene algemeene afschaffing van de slavernij plaats vinden, met gerustheid vertrouwen wij, dat onze dringende bede zal worden verhoord en, bij de invoering der emancipatie, nevens bevordering der kolonisatie, Suriname gelijktijdig tot eene vrije handelsplaats zal worden verklaard.

XI^de HOOFDSTUK.

UITBREIDING VAN KOOPHANDEL EN SCHEEPVAART, VOORTVLOEIJENDE UIT HET VOORGAANDE. — DE GUNSTIGE LIGGING DER KOLONIE SURINAME IN DIT OPZIGT, EN DE VOORDEELEN, WELKE NEDERLAND HIERUIT ZOUDE BEHALEN; WAARDOOR HET GESCHOKT CREDIET ZICH ALLENGS ZOUDE HERSTELLEN.

Niet te ontkennen is het, dat, indien de ingezete-

nen der kolonie Suriname het onwaardeerbaar regt van vrije beschikking over hunne voortbrengselen mogten deelachtig worden, dit de sterkste spoorslag zoude zijn voor de uitbreiding van den landbouw en van andere takken van nijverheid en volksbestaan binnen de volkplanting; waaruit, als van zelf, een uitgestrekte handel en scheepvaart zouden geboren worden.

Alom toch is het zigtbaar, dat de pogingen, welke de Natiën in 't algemeen aanwenden, de strekking hebben, om onderling handelsverkeer aan te knoopen en te verlevendigen. — Waarom zoude deze belangrijke kolonie van dat geluk verstoken zijn? of leveren die landen en steden, welke dat regt genieten, niet sprekende voorbeelden op van welvaart en voorspoed?

De ligging en gesteldheid van Suriname is inderdaad allergunstigst (1). De schepen, die uit Europa, met name uit de Middellandsche Zee komen, en naar de West-Indische bezittingen, naar Mexico, de Vereenigde Staten van Noord Amerika en andere oorden bestemd zijn, konden met gemak eerst deze kolonie bezoeken, terwijl de schepen, van de kust van Afrika, uit Brazilië en zelfs uit Oost-In-

1) Men zal zich hiervan gereedelijk overtuigen door de kaart van Zuid-Amerika, vooral van *Guyana*, te raadplegen, en niet te vergeten hoe het Britsch Bestuur zich beijvert, eene binnenlandsche vaart tusschen *Britsch-Guyana*, *Brazilië*, *Venezuela*, zoo mogelijk, tot stand te brengen. Gewigtige bijdragen, wegens dergelijke welgeslaagde ontwerpen in Noord-Amerika, vindt men in J. S. BUCKINGHAM'S *America, Historical, Statistical and Descriptive.* New-York, 1841, II Deel, bl. 202 volgg.

dië komende, onze haven zouden kunnen binnen loopen.

En, mogt ook eenmaal het plan ten uitvoer gebragt worden, om eene doorvaart tusschen de landengte van Panama' naar Azië te bewerken, wie kan de voordeelen opsommen, welke dit gewest zouden toevloeijen? Holland konde de kolonie tot stapelplaats maken. Welk vooruitzigt in het verschiet! Dit alles zoude het geschokt crediet der kolonie allengs in het Moederland herstellen, en Nederlands roem verhoogen.

Nederlanders, Waarde Broeders! bedenkt, dat de kolonie sints twee eeuwen onder een stelsel zucht, welks uitkomsten voor eenige weinige lieden vruchtbaar, voor de volkplanting in tegendeel, alzoo voor de natie zelve, allerverderfelijkst zijn geweest. Het is dus meer dan tijd, dit stelsel te verwerpen, ten einde hetzelve door een ander, der Natie meer waardig, te vervangen. — Wij durven u de stellige, de heilige verzekering geven, dat gij u hierover niet zult te beklagen hebben.— Wat kunt gij anders beoogen, dan voordeel uit deze gewesten te trekken? Onder het oude, dat is het nog bestaande stelsel, kan voorspoed nimmer duurzaam of algemeen zijn. Waren niet alle dusverre aangewende pogingen, om hulp en bijstand aan de kolonie te verschaffen, slechts *palliativen*, die in den aanvang eene schijnbare verbetering aanbragten, doch later bleken, tot groot nadeel niet alleen der volkplanting, maar ook van u zelve te strekken?

Heeft ons betoog u overtuigd en kan ons voorstel uwe goedkeuring wegdragen, vereenigt u dan met

ons, ondersteunt de bede, welke wij aan de regering rigten. Wie kan de regering beletten, wanneer onverhoopt, tegen alle verwachting, onze berekeningen mogten falen, het besluit ten aanzien van den vrijen handel en scheepvaart weder in te trekken? Welke de gevolgen dier proefneming mogen zijn, geeft althans aan de wereld het bewijs, dat gij al het mogelijke wilt in het werk stellen, om het welzijn van uwe overzeesche broederen te verzekeren!

AANTEEKENINGEN

GEHOUDEN OP DE ZOOGENAAMDE

OVERLAND-REIS UIT INDIË

DOOR

J. DUPUY,

LID VAN DEN RAAD VAN N. I.

(*Vervolg en Slot van blz.* 200.)

Op den 18en Augustus, te 9 ure des voormiddags, zagen wij het eerst, tot algemeene blijdschap, de kust van Europa; het was een gedeelte van de provincie *Almeria* in *Spanje*, liggende tegenover de fransche bezittingen van *Oran* op de Afrikaansche kust.

Tusschen 10 en 11 ure voeren wij voorbij *Kaap de Gat* of *Gats*, met een verlaten fort, op eenen rotsachtigen hoek in zee uitstekende, en, verder af, op hooge punten langs de kust, verscheidene wacht-torens, zoo men zegt, door de Moren gebouwd, toen dit gedeelte van Europa onder hunne heerschappij stond. De kust is zeer bergachtig, met zware rotsen, en geene bebouwde gronden noch woningen zijn zigtbaar.

Er zeilden verscheidene vaartuigen in onze nabijheid; maar deze vorderden zeer weinig; want de wind

was flaauw, terwijl wij, door de magt van het heete water, tien Engelsche mijlen in het uur maakten en ze alle, het een na het andere, voorbij voeren. De weinige wind, die er woei, was min of meer in ons voordeel, zoo dat wij de voorste zeilen konden gebruiken, 't geen ons de reis hielp bespoedigen.

Omtrent den middag waren wij dwars voor de baai van *St. Eleva;* den geheelen dag bleven wij digt bij de Spaansche kust. Des avonds wakkerde de wind aan, en werd gedurende den nacht allengskens sterker. Ongelukkig was hij ons nu ongunstig, zoowel als de stroom uit straat *Gibraltar*; hierdoor werd onze voortgang belemmerd en wij konden Gibraltar in dezen nacht niet bereiken, zoo als wij gehoopt hadden. De lucht was merkbaar koeler geworden, en maakte des avonds warmere kleeding noodzakelijk; dit begunstigde den dans op het dek, welke dan ook druk werd voortgezet.

Met den dageraad van den 19en Augustus zag men de rots van *Gibraltar*, vooruit, bijna loodregt uit zee opstijgende; daartegen over kwam de uiterste hoek van de Afrikaansche kust te voorschijn en, op dezelve, bij het naderen, de Moorsche stad *Ceuta*, op eene hoogte gelegen. De ochtend was zeer koud, ten minste naar ons gevoel; de thermometer stond te 6 ure op 68° F., terwijl de temperatuur 14 dagen te voren 20° graden hooger was geweest (in de Golf van *Suez*) en, op den 1sten Augustus, in de Roode zee, 95°; eene verandering die voor onze indische gestellen zeer gevoelig scheen.

De ontzagwekkende versterkingen van *Gibraltar*

begonnen zich nu trapsgewijze voor ons gezigt te ontwikkelen. Om het beroemde rotsgevaarte heen en digt langs hetzelve sturende, bemerkten wij een of twee dorpen, of liever groepen van gebouwen, zonder boomen, digt aan zee staande, en daarna het buitenverblijf van den Gouverneur, op eene hoogte, met eenige schrale boomen om hetzelve. Weldra opende zich de baai voor ons, en nu vertoonden zich achtervolgelijk forten, batterijen, bastions, kasteelen, kerken, magazijnen, kazernen en andere gebouwen, die wij snel voorbij voeren.

De wind was ons nog sterk tegen, en blies hard tot wij de stad nabij waren; toen verminderde spoedig deze hindernis, en wij gingen snel vooruit tot kwart voor 9 ure, wanneer het anker viel in de baai van Gibraltar, met de Spaansche stad *Algesiras* tegenover ons.

De afstand van *Malta* is 1002 Engelsche mijlen; wij hadden die afgelegd in iets minder dan 5½ dagen; hetgeen, lettende op den tegenwind, dien wij meestal hadden ondervonden, als vrij spoedig werd beschouwd; somwijlen duurt de reis 6 tot 7 dagen, naar weers-gesteldheid.

Even als te *Malta*, mogten wij ook te *Gibraltar* niet aan land gaan en om dezelfde reden werd de brievenmaal van Indië voor deze plaats afgehaald door eene sloep, waaruit niemand aan boord kwam, even min als uit de andere sloepen, die vruchten en andere ververschingen aan boord bragten. Die dit verbod overtreedt, moet aan boord blijven. Zekerlijk

zijn deze quarantainewetten nuttig, maar voor menschen in onze omstandigheden zeer lastig. Wij waren dus verpligt, ons te vergenoegen met het gezigt op de plaats, door onze verrekijkers; hetgeen ons slechts te meer deed betreuren, dat wij niet aan wal mogten gaan.

De stad *Gibraltar* is gebouwd op de hellingen van de rots en scheen ons toe vrij groot en wel bevolkt te zijn; de straten kwamen ons meestal naauw voor en niet zeer geregeld aangelegd; hier en daar zag men tuinen en kleine plantaadjes, die het, algemeen, dor en woest voorkomen van de plaats eenigzins vervrolijken. De versterkingen vertoonen zich overal, zoowel boven als beneden; de geheele rots gelijkt naar ééne reusachtige sterkte: zij is, voor een groot gedeelte, uitgehold tot grotten en gaanderijen, waarin stukken geschut van zwaar kaliber hunne dreigende monden vertoonen. Gibraltar wordt dan ook voor onneembaar gehouden, mits met een goed garnizoen, en dit moet in oorlogs-tijd vrij talrijk wezen.

In de haven lagen een groot getal schepen en vaartuigen van alle soort, behoorende tot verschillende natiën. Het stoomschip lag in een bijzonder gedeelte van de haven, dat voor quarantaine houdende schepen bestemd en afgebakend is door drijvende boeijen, op bepaalde afstanden; alle in dezen zoogenaamden »quarantaine ground" liggende vaartuigen, hadden even als het onze, de waarschuwende geele vlag geheschen. De baai van *Gibraltar* is aan alle zijden, van land omgeven, behalve aan

den zuidkant, waar de straat zich opent en den doortogt maakt tusschen *Europa* en *Afrika*. Aan den voet van de rots, aan de landzijde, begint een laag vlak terrein, genaamd *the neutral ground* (onzijdig territoir), eene smalle land-engte, waardoor Gibraltar verbonden wordt met het Spaansche grondgebied; in de nabijheid staat de kleine stad *San Rogue* op eene geringe hoogte.

Te *Gibraltar* namen wij water in, maar geene kolen, want de voorraad, te *Malta* ontvangen, was toereikend voor de reis naar Engeland. Eenige passagiers, die uit Indië hunne vrienden in Europa van den tijd hunner komst onderrigt hadden, ontvingen te *Gibraltar* brieven en couranten, zeer versche tijdingen bevattende; alweder een voordeel van de overlandreis; de couranten werden beleefdelijk ter lezing rondgegeven.

In minder dan vijf uren na onze aankomst werd het anker weder geligt (omstreeks te half twee ure), zoodra de brieven-maal voor Europa ontvangen was, en wij stoomden de baai van Gibraltar weder uit, om het laatste gedeelte van de reis, naar Southampton, af te leggen.

Het was heerlijk weder, met heldere lucht, en, gelukkig voor ons, was in den tusschentijd de wind gaan liggen en de zee stil geworden, zoodat wij goeden voortgang maakten. Des achtermiddags voeren wij zeer-digt langs de spaansche kust, die in deze streek schilderachtig is, bestaande voornamelijk uit eene keten bergen van matige hoogte, grootendeels bebouwd en beplant, doch met eenige rotsachtige

punten, hier en daar uitstekende. Wij zagen talrijke boerderijen en buitenplaatsen, ieder met haren tuin of plantaadje omgeven; ook de stad *Tarifa* op de spaansche zijde en *Tangiers* op de Afrikaansche, daartegen over. Laatstgemelde plaats was onlangs gebombardeerd geworden door de fransche vloot onder den prins DE JOINVILLE. Omstreeks 7 ure des avonds stoomden wij kaap *Spartel* voorbij, zijnde het laatste punt van de kust van Afrika op onzen koers, en kort daarna verdween dat wereld-deel voor goed uit het gezigt.

Wij bemerkten, nabij het schip, eene sterke kabbeling op de oppervlakte van de zee, die, voor een oningewijd oog, het voorkomen had van branding boven eene zandbank, behalve dat het verschijnsel zich ver uitstrekte; het was echter niets dan de werking van eenen sterken stroom, uit den Atlantischen Oceaan, door de straat van Gibraltar, naar de Middellandsche zee loopende en die een tijd lang onzen spoed verminderde.

Den 20sten Augustus, des ochtends, stuurden wij N. W., de golf van *Kadix* op, met den wind tegen; de lucht was nu merkbaar verkoeld en onze Indische kleederen werden op zijde gelegd; de thermometer te 12 ure des middags 73° F. Wij voeren nu voorbij kaap *St. Marie* en daarna langs kaap *St. Vincent*, beroemd wegens den zeeslag, die aan den engelschen Admiraal JERVIS den titel van Graaf van *St. Vincent* bezorgde. Te 3 ure waren wij dwars van en zeer nabij deze kaap; het is eene zeer hooge rots-massa, als een muur loodregt uit zee oprij-

zende; op den top is een klooster, 't welk thans verlaten schijnt. Des avonds nam de wind toe en woei den geheelen nacht ons tegen; het weder was koud maar schoon, met helder maan- en sterrenlicht.

Den volgenden morgen (21 Augustus) voeren wij vrij digt langs de rots van *Lissabon*, en zagen duidelijk den ingang van de rivier *Tagus*, den vuurtoren boven op de rots en de schepen in de haven. De wind was ons nog ongunstig en harder dan den vorigen dag, in zeemans taal zelfs een halve storm; de zee was ook zeer hoog, en door beide hindernissen gingen wij slecht vooruit, niet meer dan 5 en 5[1] engelsche mijlen in het uur. Het schip had ook eene zeer onaangename beweging, nu rollende en dan stampende, zoo dat velen onzer min of meer zee-ziek wierden; het schrijven was onmogelijk.

Wij kwamen twee of drie kleine steden voorbij, wier namen ik niet heb opgeschreven; de kust van *Portugal* is hier hoog en rotsachtig. Te 3 ure voeren wij tusschen dezelve en de *Berlings*, eene groep van zeer gevaarlijke rotsen, op eenigen afstand van den wal. Op de grootste dezer rotsgevaarten staat een vuurtoren, en een andere op de kust daartegen over; koude en stortzeeën noodzaakten ons des avonds allen beneden in het salon te blijven; er was geen muzijk, uithoofde van het slechte weder; in dit etmaal vorderden wij weinig.

Op den 22[en] Augustus werden wind en zee langzamerhand eenigzins minder; onze koers was nu N. O.; bij zonsopgang was er geen land te zien, maar om-

streeks den middag zagen wij weder op verren afstand de kust, nabij *Oporto.* Des avonds matige koelte met effene zee, zoo dat wij 8 mijlen in het uur maakten; goed weder en heldere maneschijn, hetgeen gelukkig toeliet dat de stuurman van de wacht, voorop, een klein vaartuig bemerkte, digt onder onzen boeg en tegen ons in sturende; de manschap sliep vermoedelijk, althans hoorde noch zag zij het groote stoomschip. Ware onze uitkijk niet beter geweest, dan zoude onze kleine buurman onvermijdelijk overzeild en verloren geraakt zijn, bij de snelle vaart van de *Liverpool.* Gelukkig werd hij nog bij tijds gezien en onze koers dadelijk veranderd. Het was de tweede maal, dat zoo iets voorviel; eenige avonden te voren was hetzelfde gebeurd in de Middellandsche zee, ofschoon ons schip, om zulke ongevallen te voorkomen, drie lichten vertoonde, een aan den voortop en twee op de rader-kasten, de laatste groen en rood gekleurd.

In den nacht tusschen den 22en en 23en Augustus voeren wij voorbij kaap *Finisterre*, het noordwestelijkste punt van het groote Spaansche schiereiland.

De baai van *Biscaye*, wegens stormen en schipbreuken befaamd, lag nu voor ons; wij moesten dezelve dwars oversteken en kwamen eindelijk nabij den gewonen koers der zeilschepen, uit Indië terugkeerende. De wind was op den 23sten nog voortdurend in ons nadeel; het woei eene frissche koelte, maar, bij geluk, niet zoo hard als de twee vorige dagen; de zee was ook niet zoo onstuimig, en wij

vorderden dus omtrent $7\frac{1}{2}$ engelsche mijlen in het uur.

Terwijl wij aan het ontbijt zaten, ongeveer te half tien ure, kwam het stoomschip *Oriental* vooruit in het gezigt. Dit behoort ook aan de *Peninsular and Oriental Steam Navigation Company*, en het legt, beurtelings met het onze (de *Liverpool*), de reis af tusschen Engeland en Egypte, met de brieven malen voor en van Indië. Het was den 20sten Augustus van Southampton vertrokken, bestemd naar Gibraltar, Malta en Alexandria. Aan de *Oriental* wordt algemeen de voorkeur gegeven boven de *Liverpool*. Hij is bijna 130 tonnen grooter (1673 tonnen) maar zijne stoomkracht is iets minder (450 paarden). De *Oriental* heeft eene kleine campagne, waarin 2 hutten, ieder voor 3 personen, voorts een groot algemeen salon en 3 à 4 kleine zitkamers, waarvan ééne voor de dames is afgezonderd, hetgeen de *Liverpool* mist. Overigens moeten deszelfs inrigtingen nagenoeg gelijk zijn aan die op de *Liverpool*, reeds hiervoren beschreven.

De wind, die onzen voortgang verhinderde, was daarentegen gunstig voor de *Oriental*, die dan ook alle zeilen voerde en met grooten spoed voortging; omtrent te 10 ure voer hij de *Liverpool* voorbij, en ongeveer een half uur later was hij reeds uit het gezigt. De schepen waren te ver van elkander om te praaijen en de tijd was voor beiden te kostbaar, om met dat oogmerk van den koers af te wijken; de *Oriental* zal denkelijk eene kortere reis tusschen Engeland en Egypte gemaakt hebben dan wij.

In den loop van dezen voormiddag verloren wij de kust van *Portugal* uit het gezigt; te 12 ure bevonden wij, 196 mijlen gemaakt te hebben in het laatste etmaal. 's Namiddags ondervonden wij eene zware deining uit den Atlantischen Oceaan, die onzen spoed weder verminderde en het schip van tijd tot tijd hevig deed rollen; dit duurde den geheelen nacht door, maar de wind was gelukkig afgenomen en de *Liverpool* liep nog 8 mijlen in het uur. Den 24sten Augustus hadden wij eene ligte koelte, hoezeer ons nog tegen, en stille zee (uitgenomen de deining), zoodat wij met tamelijken spoed de Spaansche zee of baai van Biscaije overstaken. Te 12 ure des middags hadden wij, sedert den vorigen dag, 202 engelsche mijlen geloopen en bevonden ons op 47° 10′ N. breedte; wij naderden dus het einde der reis en waren welgemoed, zelfs de dames, die van de zeeziekte nog niet geheel vrij waren. In den nacht tusschen den 24 en 25en Augustus voeren wij voorbij *Ouessant* (den uitersten hoek van de fransche kust ten westen); maar onze afstand was te groot om het licht te zien; wij waren dus de onstuimige spaansche zee door. Kort daarna bevonden wij ons nabij *Lands-end*, het zuid-westelijkste punt van de Engelsche kust, en gingen het kanaal binnen. Tot onze vreugde ontstond er nu een gunstige wind, de eerste sedert ons vertrek van Alexandria; de voorzeilen werden dus geheschen en onze spoed vermeerderde.

Te half tien ure zagen wij den hoogen vuurtoren van de *Eddystone*, op eene rots in volle zee gebouwd,

en tegen den middag kwamen wij langs dien van *Starpoint*; van dezen hadden wij een goed gezigt, zijnde nog al digt bij het land.

Er waren eene menigte vaartuigen van alle soorten te zien, waarvan sommigen met ons onder volle zeilen het kanaal binnenliepen en anderen naar buiten laveerden; de zee was tamelijk stil, de lucht bewolkt, de therm. te 12 ure 61° F., zijnde 34° minder dan wij het in het begin der maand, in de Roode zee, gehad hadden. Wij vonden het dan ook zeer koud, en trokken onze warmste kleederen aan.

De optogt van het Engelsche kanaal was vrij voorspoedig. Omtrent 7 ure des avonds zag men reeds in de verte de vuurtorens op het eiland *Wight*, onze voorloopige bestemming; de steven werd derwaarts gerigt, en te half elf werd het anker geworpen op de *Motherbank*, voor het stadje *Ryde*, op het eiland *Wight*, digt bij het quarantaine-vaartuig, zijnde een onttakelde oorlogs-brik, alwaar wij moesten blijven tot ontvangst van orders uit Londen, om ons uit de quarantaine te ontslaan. Kort na onze aankomst kwam eene kleine stoomboot van *Ryde* ons op zij, om de *mails* te ontvangen en naar *Southampton* over te voeren. Bij deze gelegenheid bekwamen overigens eenige reizigers weder brieven van hunne betrekkingen en nieuws-papieren, die ons hier sedert gisteren gewacht hadden; onder anderen ontving ik ook een' brief van mijnen broeder uit *Londen*, in antwoord op eenen, dien ik hem den 13^{den} dezer van *Malta* had geschreven, over *Marseille*, om naar

den welstand van mijne betrekkingen te vernemen en mijne komst aan te kondigen.

Wij hadden de reis van *Gibraltar* naar het eiland *Wight* afgelegd in iets minder dan 6½ etmalen, hetgeen omtrent 24 uren langer is dan gewoonlijk, dewijl wij het met den wind zoo slecht hadden getroffen; de afstand wordt geschat op 1140 *Engelsche mijlen*; zoodat wij gemiddeld ongeveer 7½ mijlen in het uur hadden gemaakt.

De eigenlijke reis kon nu als volbragt worden beschouwd; want wij hadden nog maar ongeveer 15 mijlen naar *Southampton* af te leggen, na den afloop der quarantaine. Ik teeken dus hier aan den duur van den geheelen overtogt van *Calcutta*, van waar de *Hindostan* vertrokken is, naar *Engeland*, met den afstand van de verschillende rustplaasten onderling, en den tijd van oponthoud op dezelve.

Stations	*Van*	*Naar*	*Afstand* *Eng. mijlen*	*Etmalen*	*Verblijf* *op iedere plaats*
1	Calcutta	Sandheads	160	ongev. 2	onbeduidend.
2	Sandheads	Madras	670	» 4	24 uren
3	Madras	Point de Galle	552	» 3	30 id.
4	Pt. de Galle	Aden	2160	» 13	38 id.
5	Aden	Suez	1334	» 6½	
	Eerste of Indische afdeeling		4876		92
	(de. *Hindostan*) zee dagen			28½	
	Oponthoud te Madras, Ceilon en Aden			3¾	
			te zamen	ongev. 32¼	(3 Julij tot 4 Aug.)
6	Suez	Cairo			
	(over de Woestijn)		ongev. 84	ongev. 1	ongev. 24 uren
7	Cairo	Alexandria			
	(op den Nijl en het Kanaal)		» 170	» 1	» 5 id.
	Tweede of Egyptische afdeeling.		254		
			onder weg	ongev. 2	
			rust-tijd	ongev. 1½	
		den 5, 6 en 7 Augustus		3 dagen en 5 uren.	

Stations	Van	Naar	Afstand Eng. mijlen	Etmalen	Verblijf op iedere plaats.
8	Alexandria	Malta	830	ongev. 4½	ongev. 22 uren.
9	Malta	Gibraltar	1002	» 5½	» 5 id.
10	Gibraltar	Eil. Wight	1140	» 6½	
	Derde of Europesche afdeeling		2972		
	(de *Liverpool*) zee dagen			ongev. 16½	
	Oponthoud te Malta en Gibraltar ruim			1	
	Van den 8sten tot den 25sten Augustus			17½	

Zamentrekking.

		Afstand.	Tijd.
1e of Indische	afdeeling	4876	ongev. 32½ dagen
2e of Egyptische	»	254	» 3½ »
3e of Europesche	»	2972	» 17½ »
Alzoo afgelegd		8102 E. mijlen	in 53 dagen,

zijnde nagenoeg 152 mijlen daags, door elkander.

De zee-reis langs den ouden weg, om de kaap de Goede Hoop, van *Calcutta* naar *Engeland*, vereischt van 110 tot 120 dagen of langer; men berekent den afstand op omtrent 14000 Engelsche mijlen, en hierdoor blijkt hoe veel tijds wordt uitgewonnen door de zoogenaamde Overland-route.

Ten behoeve van reizigers van Java naar Europa en vice versâ, die nu, sedert de verlenging, in Augustus 1845, van de stoom-vaart tot *Singapoera*, niet meer verpligt zullen zijn (zoo als ik was) om naar den vasten wal van Britsch Indië te gaan, zal ik hieronder eene berekening laten volgen van den tijd, gemiddeld benoodigd, voor de reis langs dezen nieuwen weg.

Van Batavia naar Singapoera (met een Gouvernements stoomschip)	3½	à	4	dagen.
Verblijf te Singapoera ongev.	1		1	
Van Singapoera naar Ceylon over Poelo Pinang	7½	à	8	
Verblijf te Ceylon (Point de Galle)	1	à	1½	
	13	à	14½	

Overgebragt:	13	à	14½	dagen.
Van Ceylon naar Aden, naar mate de mousson voor of tegen is	10	à	13	
Verblijf te Aden	1	à	1½	
Van Aden naar Suez	6	à	6½	
Verblijf te Suez, meestal korter dan	½	à	½	
Door Egypte, als voren	3	à	3½	
Van Alexandria naar Engeland, id.	16	à	17½	
Dus vermoedelijk minimum	49½			
en id. maximum			57	dagen

Bij deze berekening is, van Ceylon af, tot maximum genomen de tijd door mij op de reis doorgebragt, om dat dezelve in het ongunstigste jaargetijde werd verrigt; wij hadden b. v. 13 dagen reis van Ceylon naar Aden, terwijl deze togt, in den goeden tijd (December, Januarij, Februarij), binnen de tien dagen kan worden afgelegd, zoo als ook door een' mijner bekenden, in het laatst van 1844, met het stoomschip *Precursor* gedaan is. Wijders valt op te merken, dat de reis van *Calcutta*, over Madras, naar *Ceylon* slechts 8½ à 9 dagen vereischt, terwijl aan die van *Batavia*, over Singapoera en Poelo Pinang, 12 à 13 dagen moeten besteed worden.

's Nachts tusschen den 25sten en 26sten Augustus hadden wij het anker geworpen op de reede van *Ryde*. Te 6 ure des avonds van den 27sten was de quarantaine geëindigd. Onmiddelijk werd de reis voortgezet naar *Southampton*, alwaar wij dienzelfden avond omstreeks te half 9 ure voet aan wal zetten.

De voordeelen nu der zoogenaamde *Overland*-reis, bestaan voornamelijk in de volgende:

1°. De gedurige afwisseling, welke de nieuwe weg aanbiedt, en de vele belangrijke plaatsen, die men op dezelve ziet en aandoet, vooral op de *uit-reis*.

2°. De zeer goede en gemakkelijke inrigtingen van logies, tafel, bediening enz. op de stoomschepen van de »Peninsular and Oriental Company," die op een gewoon zeilschip niet te evenaren zijn.

3°. Het talrijk, beschaafd en meestal aangenaam gezelschap, dat men op die schepen aantreft, waaronder vooral dat van vele dames.

4°. En vooral, de grootere spoed, en de meestal kostbare tijd, welke daardoor wordt uitgewonnen.

AANHANGSEL.

Ten einde de vorenstaande aanteekeningen beter te doen beantwoorden aan het oogmerk, waarmede zij door den druk worden openbaar gemaakt, namelijk, om latere reizigers langs denzelfden weg, in de gelegenheid te stellen, zich vooraf eenigzins met de bijzonderheden van de reis bekend te maken en hen daardoor teleurstelling, ongerief en misrekening te besparen, zal ik nog eenige meer bepaalde opgaven hierbij voegen, omtrent sommige punten, welke in het voorgaande reis-verhaal slechts ter loops en in het algemeen zijn vermeld geworden.

De bedoelde punten betreffen voornamelijk de geldelijke uitgaven van de reis, de tafel en leefwijze aan boord van de Engelsche stoomschepen en het benoodigde aan kleederen en verdere behoeften; om-

standigheden, welke alle van belang zijn voor personen, die de lange reis van Europa naar Indië of omgekeerd, staan te ondernemen.

De geldelijke uitgaven van eenen reiziger zijn, op de *Overland-reis*, veel grooter dan die, welke tot de reis langs den ouden weg, rondom de kaap de Goede Hoop, vereischt worden. Dit laat zich ook gemakkelijk verklaren, niettegenstaande de eerstgemelde reis veel korter van duur is, de helft of minder nog, dan de andere. Voornamelijk wordt deze grootere kostbaarheid veroorzaakt door:

1°. de meerdere kosten van stoomschepen, in vergelijking van zeil-vaartuigen, zoowel voor den aanbouw, de uitrusting en bemanning, als wegens de steenkolen, die verbruikt moeten worden, en derzelver vervoer uit Europa, naar de verschilllende *depôts* langs den weg, op zeer groote afstanden.

2°. de weinige mededinging van reederijen, langs den nieuwen weg; zijnde tot nog toe de »Peninsular and Oriental Company" van Engeland, de eenige welke den geheelen overtogt bezorgt, van en naar *Madras*, *Ceylon*, *Singapoera* en *China*; terwijl het Britsch-Indisch Gouvernement eene tweede *linie* heeft ingerigt tusschen *Bombay* en *Suez*, over *Aden*, met oorlog-stoom-schepen, die geene andere plaats aandoen, en te *Suez* in betrekking staan met de schepen van genoemde maatschappij. Beide deze ondernemingen kunnen dus bijna als monopoliën beschouwd worden; terwijl daarentegen uit Engeland, Nederland, enz., honderden van zeil-schepen jaarlijks de reis naar Indië heen en terug afleggen.

3°. de onbekrompene, ja prachtige inrigtingen van de tafel enz. op de schepen van voormelde Maatschappij, welke in dit opzigt die van alle zeil-schepen verre overtreffen en waartoe klaarblijkelijk geene kosten worden gespaard.

Volgens gehoudene aanteekeningen, hebben mijne uitgaven op de reis van *Batavia* naar *Southampton*, ten naasten bij *f* 3300 bedragen.

Dit cijfer kan echter bezwaarlijk voor het vervolg tot grondslag genomen worden, hoofdzakelijk om deze twee redenen: 1°. dat de mij door het Gouvernement toegestane schadeloosstelling voor reiskosten, geheel werd uitbetaald in Java bank-papier, 't welk op de reis niet bruikbaar is; ik was alzoo genoodzaakt dat papier vooraf te verwisselen tegen goud: tien-gulden stukken en engelsche Souvereinen; de eersten deden toen te *Batavia*, in vergelijking met het gedepreciëerde bank-papier, eene premie van 25%; — voor Souvereinen moest men *f* 12¼ specie betalen; zoodat deze onvermijdbare inwisseling mij over de *f* 700 gekost heeft, welke som eigenlijk van de bovengemelde moet worden afgetrokken, om de werkelijke kosten van de reis in *specie* te vinden. 2°. Dewijl er toen nog geene gemeenschap met stoom-vaartuigen bestond tusschen Nederlandsch- en Britsch-Indië, vond ik mij verpligt, mij eerst naar *Madras* te begeven, met een gewoon zeil-vaartuig; dit gedeelte der reis veroorzaakte eene uitgave van ongeveer *f* 500 (specie), buiten mijne vertering te *Madras*; terwijl men thans, van Batavia vertrekkende, niet verder behoeft te reizen dan *Singapoera*, om het stoomschip

te ontmoeten, dat maandelijks van China naar Ceylon vertrekt en zich onder weg twee dagen te *Singapoera* ophoudt; de onkosten van dezen kleinen overtogt zullen denkelijk niet meer dan *f* 200 à *f* 250 bedragen.

Onlangs is het passagiegeld van *Singapoera* naar *Southampton* bepaald op £ 160 of *f* 1920, zoodat men thans van Batavia naar Engeland kan reizen voor omstreeks *f* 2200 (specie), waarbij echter nog gevoegd moeten worden de kosten van de reis van *Southampton* naar Nederland. Deze kan men op ongeveer *f* 80 begrooten. Voorts moet men *f* 150 à *f* 200 stellen voor de kleine verteringen op de plaatsen, welke men aandoet of doortrekt, tusschen Indië en Europa.

Volgens deze berekening dan, zoude de stoom-reis van Batavia naar Holland of vice versa, *f* 2500 of iets minder kosten. Dit is nagenoeg het dubbele van hetgeen men moet uitgeven op de reis met een zeilschip, van Batavia naar Nederland; omgekeerd zijn de kosten minder.

Indien men eenen bediende mede neemt, zijn de uitgaven natuurlijk grooter; ik had slechts een' Javaanschen bediende tot *Madras*, en mijne uitgaven voor hem, die echter niet veel waren, zijn begrepen in de *f* 500 bovengemeld.

Volgens het tarief van de »Peninsular and Oriental Company," moet men voor eenen bediende betalen, als volgt:

Van Engel. naar *Ceylon*,	naar *Madras*,	naar *Calcutta*.
Europeschen, £ stg. 50	55	60
Inlandschen, » 30	35	40

Op de stoomschepen kan men zich evenwel zeer

goed zonder eigen bediende behelpen; want er zijn vele Europesche bedienden aan boord, die al het noodige verrigten en aan wie men, des verkiezende, eene matige fooi geeft; die voor den hofmeester is in het passagie-geld begrepen.

De passagie-gelden voor dames zijn hooger, dan die voor heeren bepaald, namelijk:

Van *Engel.*	naar *Ceylon*,	naar *Madras*,	naar *Calcutta*:	
Voor een Heer £ stg.	128	133	143	in de algemeene kajuit.
» eene Dame »	138	143	153	
» een man en zijne vrouw, in eene afzonderlijke hut (*double cabin*)	323	333	353	

Voor kinderen, met hunne ouders reizende, wordt betaald als volgt:

onder de 2 jaren elk »	12	12	12
van 2 tot 6 jaren »	48	52	62
boven de 6 tot 10 jaren	68	72	82

boven de 10 jaren, evenveel als voor een volwassen persoon.

Voor talrijke familiën kan eene overeenkomst gemaakt en alsdan wat minder bedongen worden. De kosten voor dezelve zijn evenwel, in alle gevallen, zoo als men uit het bovenstaande kan nagaan, veel grooter, dan met de zeilschepen en, in dit opzigt, laat zich dan ook de *overlandreis*, voor eene talrijke familie, niet aanbevelen.

Eene andere bedenking tegen dezelve bestaat in den grooteren omslag en de vermoeijenis voor vrouwen en kinderen, bij de inschepingen en ontschepingen (vijf of zes malen), en bij den doortogt van Egypte; al hetwelk eigenaardig veel minder is, wanneer men den gewonen weg om de Kaap de Goede Hoop neemt.

In al de sommen, hiervoren gemeld, zijn begrepen de onkosten van den doortogt van Egypte, welke verrekend worden tusschen de stoomvaartmaatschappij en de Egyptische *Transit*-maatschappij, en waarvoor deze laatste al de vervoermiddelen tusschen *Suez* en *Alexandria* bekostigt (buiten die voor extra bagaadjen), alsmede de ververschingen aan de stationsin de woestijn (*niet* de vertering in de hôtels te *Suez*, *Caïro* en *Alexandria*), behalve de dranken. Op hoeveel de passagiegelden voor dames, kinderen, en bedienden, naar en van *Singapoera*, bepaald zijn, is mij niet zeker bekend; te rekenen naar die voor een heer alleen (£ 160), zullen zij *meer* zijn, dan die voor de reis naar en van *Calcutta*, welke, voor een enkel heer, bedragen £ 143, voor eene dame £ 153, of voor man en vrouw te zamen £ 353, die alsdan eene afzonderlijke hut hebben.

De kortste weg voor een' reiziger van of naar *Java* is die over *Ceylon* en *Singapoera*. Op deze ziet men echter niets van het vaste land van Indië. Verlangt men dit, dan moet men naar *Madras* of *Calcutta* gaan (hetgeen over *Ceylon*, met de stoomschepen van de »Peninsular and Oriental Company" kan gedaan worden) of wel naar *Bombay*. Van *Singapoera* kan men ook regtstreeks naar *Calcutta* gaan, met het Engelsche particuliere stoomschip *Fire-Queen*, 't welk tusschen die plaatsen als paket vaart en onder weg *Malakka* en *Poelo Pinang* aandoet; deze reis duurt, zoo ik wel onderrigt ben, gewoonlijk van 15 tot 18 dagen en moet *f* 400 tot 600 kosten, naar mate van het

logies, dat men aan boord begeert; het vaartuig is 580 ton groot, met werktuigen van 200 paardenkracht, en moet vrij goed ingerigt zijn. De *Fire-Queen* doet echter, naar ik te *Batavia* vernam, niet meer dan ééne reis in de zes weken (heen en terug) en de dagen van vertrek en aankomst zijn niet met dezelfde zekerheid te bepalen, als die der schepen van de »Peninsular and Oriental Company," welke de brieven-malen overbrengen, en, volgens contract met het Engelsch Gouvernement, stiptelijk op den bepaalden tijd moeten vertrekken en de reis binnen eenen bepaalden tijd moeten afleggen, onder verbeurte van belangrijke geldboeten.

Deze laatstgemelde reis, van *Batavia* naar *Singapoera*, en van daar, met de *Fire-Queen*, over *Malakka* en *Poelo Pinang* naar *Calcutta*, is in 1845 gedaan door twee reizigers van Java, de Heeren TIEDEMAN, land-eigenaar op Java, en MELVILL VAN CARNBEE, luitenant ter zee, thans in Nederland. Deze heeren zijn, ongeveer drie maanden voor mij, van Batavia vertrokken en hebben het geluk gehad, om passagie te bekomen op Z. M. stoomschip *Merapie* naar *Singapoera*, alwaar zij de *Fire-Queen* zeilree vonden en slechts twee dagen behoefden te vertoeven. Zij hebben alzoo de geheele reis met stoomvaartuigen afgelegd, en zijn gelukkiger geweest, dan ik, die te dier tijd Batavia niet kon verlaten en later geene gelegenheid met een stoomschip kunnende vinden, genoodzaakt was van Batavia, over *Padang*, naar *Madras* te reizen, met een gewoon Nederlandsch-Indisch zeilvaartuig; waardoor dit eerste

gedeelte der reis veel langer geduurd heeft en veel minder aangenaam is geweest, dan indien ik daartoe gebruik had kunnen maken van bovengemelde gelegenheid.

Men kan ook, zoo als gezegd is, over *Bombay* reizen, wanneer men verlangt, die plaats en het N. W. gedeelte van het vaste land van *Hindostan* te zien. Maar in dat geval moet men van *Batavia* naar *Bombay* (of omgekeerd, wanneer men van Europa komt) insgelijks met een gewoon zeil-schip reizen en daartoe de gelegenheid afwachten, die zich niet dikwijls voordoet. Voor die reis zijn nog geene stoomschepen in werking.

Langs dezen weg zullen de onkosten vermoedelijk het volgende bedragen:

Van *Batavia* naar *Bombay*, nagenoeg hetzelfde als naar *Madras*;	*f*	500
Verblijf te *Bombay*, naar den korteren of langeren tijd; *pro memorie.*		
Van *Bombay* naar *Suez*; met de stoompaketten van het Britsch-Indisch Gouvernement, welke ééns in de maand van beide plaatsen vertrekken: passagiers der eerste klasse, hetzij heeren of dames, in de algemeene kajuit, 550 ropijen, of ongeveer	*f*	660
(voor eene afzonderlijke hut betaalt men 150 ropijen of *f* 180 meer.)		
Van *Suez* naar *Alexandria*, aan de »Egyptian Transit Company" £ 15 of	*f*	180
Van *Alexandria* naar *Southampton*; met de schepen van de *Peninsular and Oriental Company*, voor een heer of dame, in de algemeene kajuit, £ 64, 10 s.	*f*	558
Van *Southampton* naar Nederland, omstreeks	*f*	80
Vertering op de rustplaatsen onderweg, ongeveer	*f*	222
Totaal	*f*	2200

en alzoo iets minder dan de vroeger aangewezene route over *Singapoera* en *Ceylon*; ongerekend echter de verblijfkosten te *Bombay*.

Ingeval men niet verpligt is, met den tijd en het geld spaarzaam te zijn, kan men de uitreis naar Indië tweezins wijzigen; namelijk, of over land, door België en Frankrijk, naar *Marseille* gaan en van daar met eene engelsche of fransche stoompaket naar *Malta*; — of wel, van Engeland vertrekken met de stoompaketten, welke de brievenmalen naar Spanje of Portugal overbrengen en insgelijks behooren aan de »Peninsular and Oriental Company". Deze vaartuigen vertrekken alle donderdagen geregeld van *Southampton* naar *Vigo*, *Oporto*, *Lissabon*, *Cadix*, en *Gibraltar*; in dit geval wacht men te *Malta* of *Gibraltar* het stoomschip voor Egypte af.

Ten aanzien van de tafel, verdienen de stoomschepen van de »Peninsular and Oriental Company" allen lof, en zijn verre te verkiezen boven alle andere schepen, die op Indië varen. Op de meeste zeilschepen worden doorgaans meer gezoute en ingelegde provisiën opgedischt, dan versche; de eerste zijn daar als het ware de regel, de andere de uitzondering. Op de schepen van voormelde maatschappij is dit omgekeerd; daar vindt men zeer weinig van hetgeen gewoonlijk *scheepskost* genoemd wordt, en daarentegen versche spijzen in overvloed. Trouwens zijn die ook veel gemakkelijker op deze stoomschepen te bezorgen, dan op de gewone koopvaarders, zoo door de veel grootere ruimte van de eersten, de vele plaatsen, die zij

aandoen, den korteren duur van de reis en eindelijk de hoogere vrachten, die de reizigers betalen. Op iedere rustplaats is een agent van de maatschappij gevestigd, die, vooraf nagenoeg den juisten dag van aankomst der schepen wetende, bij tijds voorziet in al hetgeen waarschijnlijk voor dezelve benoodigd zal zijn en in staat is onverwijld aan de vragen van den *purser* (schrijver en administrateur) van het schip te voldoen; hetgeen, over het algemeen, op eene ruime schaal gedaan wordt.

Wij hadden twee koeijen en verscheidene melk-geiten aan boord, welke voor de passagiers zeer gerieflijk zijn, vooral wanneer zij kleine kinderen bij zich hebben. In het algemeen zijn de inrigtingen van de tafel, op de verschillende uren van den dag, ten hoogste aan te prijzen. Er wordt niet alleen voor gezonde voeding der reizigers alle wenschelijke zorg gedragen, maar hun daarenboven eene ruime keus aangeboden van al wat tong en verhemelte kan streelen. De dranken waren meestal van goede hoedanigheid: men had drie of vier soorten van wijn op tafel, somwijlen meer (Sherry, Madeira, Port, Bordeaux, Rijn-wijn en Vin de Grave), Pale-Ale en Porter, alles naar verkiezing in hoeveelheid en soort; twee malen in de week werd Champagnewijn aangeboden. Er waren geene minerale wateren aan boord, maar wel het door Engelschen zoo veel gebruikte *Soda water*, waarvan voor ieder reiziger, des verkiezende, 2 à 4 fleschjes daags verkrijgbaar waren. Het drinkwater was, over het algemeen, zeer goed en in ruime mate te bekomen. Bij ons vertrek van *Madras* en

gedurende de eerste 8 dagen werd aan het middag-maal ijs rondgediend, om de wijnen enz. te verkoelen, hetgeen in die heete luchtstreek bijzonder aangenaam is. Dit ijs was te *Madras* ingekocht, waar, digt bij het zee-strand, een groote gemetselde ijskelder staat, met eenen hoogen toren; dagelijks, op bepaalde uren, wordt hier het ijs verkocht, in vrij groote stukken, tegen zeer matigen prijs (ik meen 1½ stuiver het pond. Deze voor een Indisch climaat zoo nuttige inrigting is, eenige jaren geleden, te *Madras* tot stand gebragt, bij inteekening door eenige ingezetenen, die een paar scheeps-ladingen met ijs bestelden uit Noord-Amerika, en intusschen den kelder en toebehooren lieten bouwen en gereed maken. De onderneming gelukte zoo goed, dat het voorgeschotene geld sedert lang is terug betaald en de eigenaren van den kelder denzelven hebben afgestaan aan eenen particulieren ondernemer, die bij contract gehouden is altijd een goeden voorraad ijs te hebben en hetzelve, tegen bepaalden prijs, te verkoopen, waardoor thans elk een daarvan kan gebruik maken. In alle fatsoenlijke huizen van *Madras* en zelfs in de logementen, wordt dan ook altijd ijs aan tafel aangeboden; de wijn smaakt daardoor veel beter, en een glas *iced water* is werkelijk eene verkwikking, op eene plaats waar de thermometer somwijlen tot 100° F. klimmen kan.

Het schijnt dat het gebruik van ijs, niettegenstaande deze hooge lucht-temperatuur, geene schadelijke gevolgen voor de gezondheid heeft bij mijn verblijf te *Madras* heerschte aldaar de *Cholera*; de

ingezetenen werden echter daardoor van dat gebruik niet teruggehouden. (Het ware zeer wenschelijk eene dergelijke inrigting ook op *Java* te bezitten, en ik weet geene reden, waarom wij die niet zouden kunnen hebben; de lucht is daar minder heet dan te *Madras*, en er komen vele Amerikaansche schepen, de eenige, die den handel drijven in ijs, hetgeen voor hen eene voordeelige uitvracht oplevert; in de wintermaanden echter zoude men ook uit China ijs kunnen laten komen, welke reis slechts eene maand of weinig meer vordert, terwijl die van Amerika bijna vier maanden duurt.)

Een half uur vóór het ontbijt en het middagmaal aan boord, werd door de muzykanten een lied gespeeld, als uitnoodiging tot den disch; desgelijks werd, des avonds, bij goed weder, ongeveer twee uren lang muzyk gemaakt, ten gerieve der dansers, ten minste op de *Great Liverpool*, aan deze zijde van Egypte. Aan de andere zijde, op de *Hindostan*, bevonden zich slechts 2 of 3 hoorn-blazers; het was daar ook doorgaans of te onstuimig of te warm, om dit vermaak te kunnen genieten.

Tot tijdverdrijf aan boord zijn, buiten de bibibliotheek, waarvan reeds gewaagd is, eene menigte spelen voorhanden; er waren dan ook alle avonden, uitgezonderd des zondags, en somwijlen zelfs over dag, vele speelpartijen aan den gang; de salon werd 's avonds goed verlicht. Sommige reizigers hadden onder elkanderen eene vaste partij *whist*; anderen hielden zich bezig met lezen, schrijven of teekenen. Nu en dan werd er gezongen door een paar onzer

togtgenooten, die vrij goede stemmen hadden, waarbij een van het gezelschap bijwijlen op de guitaar speelde. Op deze wijze vielen de dagen niet lang en de tijd ging bijna ongemerkt voorbij.

Des zondags voormiddags wordt de openbare eeredienst gehouden, in de salon of op het dek, naar mate van het weder, volgens het formulier der Anglikaansche kerk. De kapitein of de *purser*, of beiden, namen de leiding der godsdienstoefening op zich; al de passagiers en al het scheepsvolk, dat gemist kon worden, woonden haar bij; de matrozen worden kosteloos voorzien van bijbels en gebedenboeken, door een genootschap in Engeland.

Op elk schip van de »Peninsular and Oriental Company" is een geneeskundige geplaatst en naast zijne hut is eene apotheek, die goed voorzien schijnt te wezen. Deze doctoren, zoowel als het geheel *état major* van die schepen, zijn, over het algemeen, beschaafde, wel opgevoede menschen. Eenigen hunner behooren tot de koninklijke zeemagt van Engeland of van Britsch-Indië. Zij dragen eene soort van uniform, worden goed bezoldigd en in rang bevorderd naar vaste bepalingen; de dienst van deze maatschappij wordt dan ook, naar ik vernam, in Engeland zeer gezocht en de stuurlieden enz. op hare schepen steken voordeelig af bij die van de meeste gewone koopvaarders. Gelijk van zelf spreekt, is het Engelsch de algemeene taal op reis en iemand, voor wien deze taal geheel vreemd is, zoude zich eenigzins verlegen en afgezonderd gevoelen. Onder onze passagiers waren er echter eenigen, die een weinig fransch spraken,

Ten einde deze aanteekeningen voor den reiziger nuttig te maken, blijft mij nu nog alleen over, eenige wenken te geven omtrent de bagaadjen enz.

Het is onder *Oosterlingen* eene vrij algemeene gewoonte, om vele kleederen en andere behoeften op reis mede te nemen, uit vrees van aan boord gebrek te hebben; dit vermeerdert natuurlijk den omslag, de moeite en de kosten, en, bij het einde van de reis, vindt men doorgaans, dat men zich belast heeft met veel meer, dan er benoodigd was. Vooral op de *overland*-reis is zulks af te raden, wegens de herhaalde overschepingen en de op- en aflading van de kameelen in Egypte, waarbij, om spoed te maken, op eene vrij ruwe wijze wordt te werk gegaan; alsmede wegens de over-vracht, die men betalen moet, voor al wat meer is, dan het toegestaan gewigt; buitendien heeft men minder noodig, omdat deze reis veel korter is, dan die om de Kaap de Goede Hoop, en kan men op de vele plaatsen, die men aandoet, zich, des verkiezende, van het een of ander noodwendige voorzien. Het is alzoo verkieslijk om die goederen, welke men voor eigen gebruik op de reis niet behoeft, een paar maanden vooruit te verzenden, met zeilschepen, langs den ouden weg; men vindt ze alsdan bij aankomst ter plaats van bestemming of ontvangt ze spoedig daarna. Hoe minder pakkaadjen men bij zich heeft, hoe beter; men dient zich tot het noodzakelijke te bepalen.

Geheel onnoodig is het, onder anderen, op deze reis een voorraad eigene dranken of provisiën mede te

nemen, zoo als reizigers op zeilschepen dikwijls doen; daarvoor wordt op eene ruime wijze gezorgd, gelijk uit het vorenstaande kan blijken; als ook voor genees-middelen, wanneer men die noodig heeft.

Artikelen uit China, Japan of Indië, bestemd tot geschenken in Europa, zijn in Engeland aan vrij hooge inkomende regten onderhevig; om deze reden, zoo wel als ter betere bewaring op de reis, is het raadzaam, zulke voorwerpen *niet* mede te nemen; maar ze over zee, regtstreeks, naar Holland te verzenden.

Voor lectuur aan boord behoeft men ook niet te zorgen, tenzij men geene Engelsche boeken leest; want die vindt men daar genoeg. Ten aanzien van kleederen, enz. moet de voorraad natuurlijk ingerigt worden naar de gewoonten van ieder persoon en ook naar het jaargetijde, waarin de reis wordt ondernomen. Wanneer men vertrekt tusschen November en Maart, dan vindt men koud weder in Egypte, de Middellandsche Zee, enz. en heeft derhalve meer warme kleederen noodig, vooral wanneer men uit Indië komt en voor koude gevoelig is. Doch in alle jaargetijden is het raadzaam, eenige warme kleederen mede te nemen, hoezeer, gelijk van zelf spreekt, men op de reis veel meer dunne, ligte kleeding en linnen-goed noodig heeft, dan warme en dikke. De Engelschen in Indië dragen meestal buisjes of korte jasjes van bruin, grijs of wit linnen, ook wel van Chineesch linnen (zoogenaamd *grass-cloth*) met pantalons van dezelfde of andere ligte stoffen; deze dragt is koel en gemakkelijk. Lakensche kleederen werden door

onze reizigers niet gedragen, tot dat wij in de koele luchtstreken kwamen. Aan het middagmaal kleedden de officieren van het schip zich met eenen rok, maar van de passagiers werd dit niet gevergd. Een of twee *paletôts*, van ligte wollen stof, zijn zeer nuttig en gemakkelijker aan boord, dan rokken of jassen. Een paar ligte petten en een groote stroo-hoed voor de zon zijn ook noodig. Wat het linnengoed betreft, dient men een voorraad te hebben voor den tijd van twee maanden of iets langer; want er is op deze reis geene gelegenheid om het te laten wasschen. Ik had vijf dozijnen hemden medegenomen en andere onderkleeding naar evenredigheid, en ik ondervond dat dit veel meer was, dan ik noodig had. Dunne laarsjes, van *everlasting* of dergelijke stoffagie, zijn te verkiezen boven lederen schoenen of laarzen, waarvan men echter niet geheel onvoorzien moet zijn.

Voor iemand, die de *uitreize* doet, en dus eerst naar Engeland moet gaan, zoude het welligt raadzaam zijn, zich, voor het grootste gedeelte, in Londen uit te rusten; daar heeft men een aantal magazijnen, opzettelijk hiertoe ingerigt, die van alle benoodigdheden ruim voorzien zijn en waar men in zeer korten tijd alles kan laten aanmaken, wat niet geschikt voorhanden is. Bij deze winkeliers liggen gedrukte lijsten en berekeningen van de prijzen, voor groote en kleine uitrustingen, gereed, met behulp waarvan een ieder, naar zijne behoeften en omstandigheden, zich in de bestelling kan regelen; terwijl men door de groote mededinging en het goedkoop fabrikaat in Engeland, aldaar billijke prijzen mag verwachten.

Het is niet raadzaam, groote, zware kisten of koffers mede te nemen; want deze kunnen moeijelijk op de ruggen der kameelen geladen worden, en lijden doorgaans veel, bij het heen en weder sjouwen. De pakkaadjen dienen elk niet meer te wegen dan 80 ponden of daaromstreeks; de volgende afmetingen worden in mijn gids-boek daarvoor aanbevolen:

lengte	2	voet	3	duimen.
breedte	1	»	2	»
diepte	1	»	2	»

Drie of vier zulke koffers zijn voldoende voor een persoon, buiten eenen reiszak en eene hoedendoos. Sterke lederen valiezen of koffers zijn beter dan houten kisten, en ook, in alle sorteringen, welligt het best in Engeland te bekomen. Zij dienen overdekt te zijn met geteerd of geverwd linnen, en van eene goede sluiting voorzien te wezen, vooral voor den doortogt van de woestijn, waar de bagaadjen overgelaten worden aan de eerlijkheid van de Arabische *koelies* en kameel-drijvers, die, zoo men zegt, eenigzins twijfelachtig is. Op ieder valies of koffer dient de naam van den eigenaar voluit, het nummer, en de plaats van bestemming geschilderd te worden, met onuitwischbare witte of zwarte verw, ter voorkoming van verwarring en ongerief.

Op de stoomschepen wordt, voor ieder reiziger der eerste klasse, het gewigt van drie Engelsche centenaars aan bagaadje toegestaan (omstreeks 315 ℔ Amst.) en op den doortogt van Egypte, twee centenaars; voor passagiers van de tweede klasse, alsmede voor kinderen en bedienden, de helft; voor al het meerdere

moet extra-vracht betaald worden, als volgt: van Engeland naar Egypte en vice versa £ 1 stg. per centenaar; van Egypte naar Indië en vice versa £ 2, *door* Egypte 16 sh. of f. 9.60 per centenaar; zoodat een gewigt van 100 pond, boven het bepaalde maximum voor de bagaadje, eene uitgave van bijna *f* 50 kan veroorzaken (voor de geheele reis), indien de daaromtrent gemaakte bepalingen worden gehandhaafd. Dit schijnt evenwel niet met veel strengheid te geschieden; eenigen van ons hadden, even als ik, meer bagaadje, dan het reglement toestaat; maar er werd daarvoor op de stoomschepen geene extra-vracht gevorderd, alleen voor het vervoer door Egypte. Er is ook eene bepaling van de »Peninsular and Oriental Company" luidende: dat men, in de *salons* en hutten van hunne schepen, geene kisten, koffers of valiezen mag behouden. Er zijn bagagie-kamers beneden in het ruim, waarin de goederen van de passagiers worden geborgen, gerangschikt naar de voorletters hunner namen, ten einde ze spoedig te kunnen vinden. Over deze bergplaatsen zijn twee onder-officieren van de equipaadje gesteld, die daarvan de sleutels houden en aan de passagiers, op gezette dagen, bezorgen, hetgeen zij aanvragen. Zoo luidt ten minste de bepaling, waaraan de kapitein, des verkiezende, de hand kan houden; echter wordt zij niet stiptelijk opgevolgd; ten minste heb ik hieromtrent geene moeite ondervonden en steeds een groot gedeelte van mijne bagaadje bij mij in de hut gehouden, waarvoor trouwens ook ruimte genoeg was.

Het is aan de passagiers verboden, brieven voor

anderen over te brengen, onder verbeurte van £ 5 stg. (*f* 60) boete, voor iederen brief; eenige dagen voor de aankomst van het schip, wordt eene aankondiging deswege aangeplakt aan boord, ter waarschuwing aan de reizigers, om de brieven, die zij bij zich mogten hebben, in eene lederen zak te bergen, welke te dien einde in de salon wordt opgehangen. Deze brieven worden nader bij de *mail* gevoegd. Aan boord van elk der stoomschepen, die de mails overvoeren, is een Agent van de Engelsche Admiraliteit geplaatst, die de kisten ontvangt en verzendt aan en van boord, en voor dezelve verantwoordelijk is gedurende de reis; hij zorgt ook voor de nakoming der bovengemelde bepaling, in het belang van de engelsche post-directie; deze agenten zijn meestal oud-gediende zee-officieren.

Ten overvloede teeken ik hier nog aan, dat in Engeland verscheidene »guidebooks" of handleidingen over deze reis zijn uitgegeven, die niet geheel zonder nut zijn voor den reiziger. Echter kan men zich daarop niet in alles verlaten; het mijne, onder anderen, zwijgt omtrent vele belangrijke punten, zijnde het werk van iemand, die de overland-reis nimmer gedaan heeft. Over het algemeen wordt de reis in de bedoelde boekjes te veel aangeprezen en beschreven en couleur de rose, terwijl de nadeelen en ongerieflijkheden van dezen nieuwen weg of geheel verzwegen, of alleen zeer oppervlakkig en ter loops aangehaald worden, waardoor de reiziger, onderweg zijnde, zich teleurgesteld kan vinden in zijne verwachtingen.

ONUITGEGEVEN DAGBOEK,

GESCHREVEN

gedurende een verblijf op JAVA, van het jaar 1827—1830.

DOOR

L. H. W. Baron van AYLVA RENGERS.

(*Vervolg van bl.* 436, *Jaarg.* 1845.)

DE GELUKKIGE LANDSTREEK.

Het eerste belangrijke oord van de residentie *Bezoekie*, hetwelk wij zagen, was *Probolingo*, de hoofdplaats van de *assistent-residentie* van dien naam. Deze plaats of *negory* is zeer uitgestrekt en zeer bevolkt; de straten, of veeleer, de wegen, die er de verschillende gedeelten van doorsnijden, zijn breed en wel onderhouden. De woning van den assistent-resident is bekoorlijk en vereenigt al de genoegens van eene aangename buitenplaats, hebbende schoone wandelingen en omringd zijnde van fraaije tuinen. Regt voor het hek, dat tot afsluiting dient, strekt zich eene laan uit, van omstreeks een half uur lang, die aan de zee eindigt, vlak bij eene redoute of gemetseld fort, waarin eene bezetting van een kapitein, een luitenant en zestig soldaten. De laan heeft aan beide zijden twee schoone rijen boomen.

Het district of de assistent-residentie van *Probolingo* maakte eertijds eene residentie uit, maar is, door een' maatregel van bezuiniging, aan de residentie *Bezoekie* getrokken. Het is zeer uitgestrekt en vertoont, in deszelfs geheele uitgebreidheid, welligt den best bebouwden grond van geheel *Java*. Het geheele land is slechts één aaneengeschakelde tuin, die in overvloed de kostbaarste landvruchten van dat klimaat oplevert; rijk bevolkt, met opmerkenswaardige zorg onderhouden in velden, wegen, afheiningen der huizen, en bruggen. Er heerscht eene levendigheid, eene aanhoudende beweging, die van welvaart getuigt. De inlandsche veldbouw is er tot eenen hoogen trap van volmaaktheid gebragt en de nabijheid der zee, de loop van verscheidene rivieren, die uit het binnenland komen, maken de middelen van vervoer gemakkelijk en verzekeren het vertier. Dit land is door een Chinees ontgonnen, die het van het Gouvernement gekocht had, ik meen voor 3 millioenen; maar deze Chinees vermoord zijnde, is de bezitting later weder aan het Gouvernement gekomen.

Na gedurende eenige uren vertoefd te hebben, vervolgden wij onzen weg naar *Bezoekie*. *Sabon* doortrekkende, traden wij uit het rijtuig, om een oud gedenkteeken te bezigtigen, dat in het veld ligt, op ongeveer vijftien honderd pas van den weg. Het is een vierkant gebouw van gebakken steen, 15 voeten aan elke zijde breed en 30 à 35 voeten hoog. Het binnenste gedeelte vormt een gesloten geheel, zonder eenige opening. Boven is eene vier-

kante cel, zonder venster, die het licht door de deur ontvangt. Er is volstrekt geen sieraad aan. Waarschijnlijk is het een oud graf. De inwoners geven aan hetzelve den naam van *Tjandi*, welken naam zij overigens aan alle bouwvallen van oude tempels of praalgraven geven.

Zoodra wij het district van *Probolingo* verlaten hadden, veranderde het land van voorkomen; men zag reeds streken, die niet bebouwd waren; het getal der woningen verminderde; kort daarop volgden wouden; het land wordt woest, men nadert de stroomen, nabij de geduchte keten der *Yang*-bergen. De weg is nog goed; maar op verre na niet zoo effen, als achter ons. Hij loopt langs de zee, en groote stukken koraal-rots komen dikwijls uit de oppervlakte te voorschijn. Weldra wordt hij smaller; op verscheidene plaatsen ziet men, dat men van de zee heeft afgenomen, om den weg door de rotsen aan te leggen; gedurende den hoogen vloed bedekt het water nog somwijlen deze plaatsen en slaat dan met kracht tegen de rotsen, die zich loodregt aan de tegenovergestelde zijde van den weg verheffen. De kracht dezer golven heeft op verscheidene plaatsen breede en diepe holten in de rots gevormd en er holen in gemaakt, waarin zich 40 tot 50 man gemakkelijk zouden kunnen verbergen. Hoe meer men naar het oosten komt, des te woester wordt de streek. Van het geheele eiland heeft deze provincie het meest haren natuurstaat behouden.

Wij kwamen nog voor den avond te *Bezoekie* en werden gehuisvest in de woning van den resi-

dent, die ons uitmuntend ontving. Deze woning is, zoo niet de grootste, dan toch de aangenaamste en de voor het verblijf van eenen hoogen ambtenaar best berekende, die ik op Java gezien heb. Zij heeft alle toegangen vrij, geniet een ruim uitzigt en hare omstreken zijn harer bestemming waardig.

Den 26 Februarij gingen wij den omtrek dezer hoofdplaats bezien. Ik zag bij vele huizen wijngaarden, met schoone druiventrossen beladen. Zij groeijen hier zeer wel en dragen veel vrucht; maar zijn geheel smakeloos en zonder eenigen geur. Men heeft nog niet gepoogd, er wijn van te maken; ook twijfel ik zeer, of men slagen zal dien te verkrijgen van eenen redelijken smaak; maar ik geloof dat men er zeer goeden azijn van zou kunnen maken; iets waaraan men hier gebrek heeft en dat men uit Europa moet doen komen, zoo men zich niet vergenoegen wil met den slechten azijn van kokosnotenmelk, welke de eenige inlandsche is. In eenen plantentuin van de residentie heb ik eenige jonge olijfboomen gevonden; het was eene proeve van kweeking; zij schenen in dit oord niet te tieren. Men heeft mij gezegd, dat de meloen hier zoo goed slaagde als in Europa. Ik zag er geene.

Des avonds onthaalde men ons op een stierengevecht, hetgeen hier een nationaal vermaak is. Maar het zijn geene *Toreadores*, zoo als in Spanje, die men hier deze dieren doet bestrijden. Men doet hier de stieren tegen elkander vechten. Meer dan dertig waren op de groote markt bijeengebragt. Men

liet er twee te gelijk los, die, zich in de omheining bevindende, zoodra zij elkander zagen, op elkander aanvielen; maar het gevecht was nooit van langen duur. Na eenige stooten gewisseld te hebben, was er spoedig een, die het opgaf, zelfs zonder dat zijne tegenpartij zich de moeite gaf, hem te vervolgen. Dan bragt men hen weg en liet twee andere los. Somwijlen weigerden zij om te vechten; zeker is het, dat de strijd volstrekt niet bloedig was.

Onder het getal was er een, dien men bij ons bragt, om hem ons te doen zien. Hij had *vijf* zeer bepaald onderscheidene poten: twee voor- en drie achterpoten. Het achterdeel van het dier was als naar gewoonte, maar aan de buitenzijde van den linkerpoot zag men er een, die van boven aan de schoft gehecht, maar er overigens, in de geheele lengte, van gescheiden was. Het opmerkelijkst was dat, wel verre dat dit bijvoegsel het dier in zijnen gang hinderde, het er integendeel gebruik van maakte als van de andere, nogtans slechts op vier tegelijk loopende, en wanneer het, bij voorbeeld, op den buitensten poot rustte, den anderen, waaraan hij van boven gehecht was, introk; aldus naar omstandigheid van standpunt verwisselende. Daar wij eene groote verwondering over deze monstervorming aan den dag legden, toonde men ons nog eenen haan, die *vier* pooten had; doch hij kon slechts van twee gebruik maken. De beide andere hingen regt onbevallig aan het achterdeel van zijn ligchaam. Vervolgens bragt men ons een kind, dat zonder armen en beenen geboren was, hebbende slechts hoofd en lijf; dit kind was vier jaren oud. Eindelijk werd nog een

wanstaltig paard te voorschijn gebragt. Ik dacht in het land der wangedrochten te zijn; het was om van te droomen.

De residentie *Bezoekie*, ofschoon overal eenen vruchtbaren grond vertoonende en die geschikt is voor eene goede bebouwing, is het minst sterk in bevolking van alle residentiën van Java, met betrekking tot hare uitgebreidheid. Men heeft, uit een beginsel van spaarzaamheid, met deze de residentiën van *Probolingo* en *Banjoewangie* vereenigd. Deze drie vormen nu slechts eene enkele residentie, waarin de bevolking is, als volgt:

Europeërs.	Javanen.	Madurezen.	Maleijers.	Arabieren en Chinezen.	Slaven.
216	60746	225470	2391	1035	45

hetgeen een totaal maakt van 289913 zielen, op eene uitgestrektheid van 7324 vierk. mijlen (engelsche maat). Doch dit getal neemt jaarlijks aanmerkelijk toe, door de verhuizing der eilanders van *Madura*, *Celebes*, *Bali* enz., die zich onder de bescherming van ons Gouvernement komen nederzetten. Men ziet, dat het getal van *Madurezen* dat der Javanen zeer overtreft. Dit is een groot voordeel, door den ijverigen aard en den werkzamen geest dezer natie, die zoowel in ligchaamskracht, als door geestvermogens verre boven de Javanen verheven is. Zij hebben niet die onoverkomelijke luiheid, die vadzigheid, die droevige onverschilligheid der Javanen, die dezen, uit hen zelven, ongeschikt maakt voor elken eenigzins zamengestelden arbeid, voor elke poging tot eenige hoegenaamde verbetering. Maar de Madurees is ook moeijelijker te regeren, vaster van wil, vuriger in zijne

driften. Nergens op Java worden zoovele moorden begaan, als in die gedeelten, die door Madurezen bewoond worden. Het volslagen gebrek aan hetgeen wij gevoel van eer noemen, hetgeen de Javanen zoo onverschillig maakt bij bedreigingen en beleedigingen, bestaat bij de Madurezen geenszins. Het tweegevecht, dit zoo weinig doelmatig middel om eene beleediging te herstellen, is ook bij hen bekend; zie hier er een voorbeeld van, uit den mond van den resident vernomen, hetwelk zelfs onze middeleeuwsche denkbeelden in dat opzigt overtreft. In 1827 geraakten twee broeders, de een 17, de andere 13 jaren oud, in twist, over het voltooijen van zekeren arbeid. De oudste zegt tegen den jongsten : indien gij het niet doet, zal ik u slaan! — Gij spreekt van mij te slaan, antwoordt hem deze, ga uwe piek halen en wij zullen zien, wie van ons den anderen slaan zal. Zij gaan hunne wapens halen en de jongste doodt den oudsten op de plaats. IJverzucht wegens vrouwen doet hen vele moorden begaan, hetzij om zich te wreken over begane ontrouw, hetzij om ze voor te komen, wanneer zij gewaarschuwd zijn. Want de wraak is ook eene hunner geliefdste hartstogten; zij gelooven geen kwaad te doen, met zich daaraan over te geven. In 1827 zijn in deze residentie 95 moorden gepleegd.

Eene opmerkenswaardige zaak is, dat de koepokinënting zoo veel voortgang in dit land maakt. In 1824 heeft men in de residentie van *Bezoekie* 10969, en in 1827, 18044 kinderen ingeënt. In *Passaroean*, waar de bevolking van Javanen veel talrij-

ker is, zijn in 1829 slechts 9900 kinderen gevaccineerd.

Ofschoon het eiland *Bali* van *Banjoewangie* slechts door eene smalle zeestraat gescheiden is, hebben wij nogtans geene gemeenschap met dit eiland, ter oorzake van het hevig en onhandelbaar karakter der inwoners. Evenwel is de heer DE BRUYN PRINCE door het Gouvernement derwaarts gezonden, ten einde eenige onderhandeling aan te knoopen en is hij aldaar zeer wel ontvangen. Eenigen tijd na zijne terugkomst te *Bezoekie*, zond de vorst van *Bali* hem een geschenk, bestaande uit drie slaven: eene vrouw met twee kinderen, een meisje en een' jongen. Daar onze regering niet toestaat, nieuwe slaven te maken, wilde de heer DE BRUYN PRINCE die aan den sultan terugzenden; maar de vrouw raadplegende, bezwoer zij hem dit niet te doen, dewijl zij onmisbaar zoude gedood worden, indien zij in het land terug kwam; daar de sultan zich zoude verbeelden, dat zijn geschenk veracht was en er zich op haar over wreken zoude. Bij deze gelegenheid vernam de resident de reden, waarom deze vrouw verjaagd en tot slavernij gebragt was geworden; zij had geweigerd, zich levend te doen verbranden op het lijk van haren echtgenoot. Dit gebruik is nog in volle kracht bij de inwoners van het eiland *Bali*, die de Braminische godsdienst belijden. De weigering van eene weduwe, zich naar die wreede wet te gedragen, wordt altijd gestraft door slavernij en schande.

De voornaamste kultuur in de residentie van *Be-*

zoekie bestaat, in de vlakke streken, uit rijst, maïs, katoen, indigo, katjang-boonen, erwten van verschillende soort, watermeloenen, suikerriet, en, in de hoogere streken, uit aardappelen, zoete pataten, palma-christi, koffij, tabak en groenten. De katoenplanten van *Fernambuk*, even als de katoen van het eiland *Bourbon* en de *Japansche* koffij, gelukken zeer goed in deze oorden. Men is er ook begonnen, peper aan te kweeken. In 1828 beliep het getal dezer planten reeds over de 3000. Er zijn ook hooge plaatsen, waar men, met goed gevolg, tarwe en turksch koren teelt.

Doch het grootste gedeelte van deze residentie verkeert nog in woesten toestand. De *Yang*-bergen, de ondoordringbare wouden van *Banjoewangie*, van *Pugar*, van *Lamadjan*, zijn het eigendom der wilde stieren en der tijgers. Deze laatsten zijn er in een verschrikkelijk getal. Toen wij te *Probolingo* waren, kwam men een officiëel berigt aan den resident brengen, dat de bewoners van zeker verwijderd dorp in het Lamadjansche, verpligt waren geworden in massa hunne woningen te verlaten, wegens de tijgers, die hen ingesloten hadden en als belegerd hielden, zoodat niemand durfde uit te gaan naar zijn werk en zij, zelfs in de omheining hunner woningen, zich niet meer in veiligheid bevonden tegen de aanvallen van die geduchte dieren. De natuur van het land, de overvloed van wilde stieren, van wilde zwijnen en van ander voedsel voor hen en vooral hun groot aantal, maakt hunne vernieling en zelfs vermindering bijna onmogelijk. Alleen eene overgroote bevolking zou langzamerhand dezen, voor elk levend

wezen zoo geduchten, vijand kunnen doen terugtrekken, en intusschen doet de tegenwoordigheid van die menigte tijgers veel nadeel aan de toeneming dezer bevolking.

Men vindt in de gemelde bosschen ook vele wilde katten en, in het Banjoewangsche, wilde honden. De wilde kat is veel kleiner, dan onze tamme. Zij heeft eenen puntigen snuit en zeer kleinen kop, hetgeen haar, in gedaante, zeer op den bunsem doet gelijken. Gewoonlijk is zij grijs van haar. Zij bewoont de boomen, met de apen en de eekhoorns en kan niet getemd worden, evenmin als de wilde hond. Deze is klein, heeft kort haar, puntigen snuit, kleine en staande ooren en langen en harigen staart. Hij is alles-vretend, leeft van hetgeen hij vindt, valt zelden een levend dier aan en is voor den mensch zeer bang. Intusschen moet men niet gelooven, dat dit oostelijk deel van het eiland Java zonder belang is. Van drie zijden door de zee omgeven, kan het veel spoediger tot eene geheele bebouwing geraken, dan andere gedeelten, die niet dezelfde middelen van gemeenschap bezitten. De kust ten zuiden biedt verscheidene punten aan, tot nu toe verzuimd en gemakkelijk te naderen, en het eiland van *Noessa-baroen* vormt door zijne ligging eene baai, waarin de grootste vaartuigen in volle zekerheid voor anker kunnen liggen. Men houdt zich bezig met eenen weg langs deze kust aan te leggen; maar het werk gaat niet dan zeer langzaam voort, wegens de bestendige ziekten en de sterfte onder de werklieden, veroorzaakt door de ontginning van de nog onaangeroerde gronden. De staat van het vee,

in de residentie in 1828 aanwezig, bewijst ook, dat dit land groote hulpbronnen bezit.

Men telde er destijds:	33000	paarden,	ter waarde van	30 à 40 gl.
	45000	buffels	»	10 à 15 »
	68000	stieren en koeijen	»	15 à 25 »
	28000	schapen en geiten	»	2 à 4 »

Het paardenras gaat voor zeer goed door en verbetert jaarlijks, door de zorgen der regering. Een gewone stier kost 30 à 40 gulden, doch wanneer hij afgerigt is voor het vechten, in gebruik in dit land, geeft men er tot 120 gulden voor. In de geheele provincie van *Banjoewangie* is het ossen- en koeijenvleesch zeer slecht om te eten en op het eiland *Bali* is het volstrekt niet eetbaar. Het is opmerkelijk, dat de sekte der *Braminen*, wier wet algemeen op *Bali* gevolgd wordt, het ossenvleesch aan al hare aanhangers verbiedt.

De naam van *Bezoekie* beteekent, in de oude taal van het land, *gelukkige landstreek*. Ik begrijp de reden niet, waarom deze naam er aan gegeven is geworden; indien het niet misschien is, omdat deze streek van Java altijd minder blootgesteld geweest is aan de gruwelen van den oorlog, dan het midden of het westen van het eiland; vooral sedert zij aan ons Gouvernement gehoorzaamt. Voor dien tijd heeft het land bijna altijd vreemde vorsten, vooral uit Madura, gehad; maar het heeft zich nooit doen opmerken, noch door magt, noch door rijkdommen, noch door handel.

Den 28sten Februarij keerden wij vroegtijdig naar *Probolingo* terug, waar wij uitnemend ontvangen

werden door den Heer TITSING. Na het ontbijt kwamen de rijtuigen voor en wij vertrokken om een togtje te maken in het binnengedeelte des lands. Wij hadden met ons een geleide van een dertigtal mannen; maar veeleer om ons tot eerewacht te dienen, dan om ons te verdedigen. De weg, dien wij insloegen, was eerst vrij goed en wij trokken zeer op ons gemak voort tot *Litjis*, op 3 mijlen van *Probolingo* gelegen. Maar daar waren wij verpligt onze rijtuigen achter te laten, en, na eenige ververschingvan eene kop koffij en eenige chinesche confituren, die ons door den *Demang* of het opperhoofd van het dorp werden aangeboden, bestegen wij de paarden, die men voor ons gereed hield, en wij begaven ons in een land, dat bij elken stap woester werd en op eenen ellendigen weg. De grond was tot nu toe effen geweest, maar weldra begonnen wij te klimmen, echter langs eene zachte helling. Wij legden 2½ mijlen af, zonder eenige woning te ontmoeten, doch te *Diosso* zagen wij een twintigtal armoedige hutten. Aldaar verwisselden wij van paarden en weldra werd het land, hetwelk wij doortrokken, zoo woest, dat wij moeite hadden den weg te vinden, die onlangs, dwars door bosschen, struiken en heide was aangelegd. In deze bosschen hoorden wij dikwijls het gekraai der wilde hanen en wij zagen verscheidene dezer dieren, zoowel als de hennen, op onze aannadering, wegvliegen. Ook vertoonden zich verscheidene wilde paauwen en deze ontmoeting was ons minder aangenaam, omdat de tegenwoordigheid dezer vogels onmisbaar die van den

koningstijger aanduidt, zonder dat men tot nu toe te weten is kunnen komen, welke betrekking tusschen deze beide gedíerten bestaat. Wij zagen intusschen geen' tijger naderen; waarschijnlijk was onze karavaan te talrijk voor hunnen moed. In een uur tijds, na van paarden verwisseld te hebben, kwamen wij te *Klakka*, een dorp of veeleer een ellendig gehucht, gelegen aan den voet van den vuurspuwenden berg *Lamongan*, waar alle hutten omringd waren van sterke palissaden, om zich tegen de aanvallen der tijgers te verzekeren. Op eene eenigzins verhevene plaats stond een groot gebouw, *passangrahan* (huis van doortogt) geheten, hetwelk dient om de Europeanen te herbergen, die hier komen, hetzij als beambten van het Gouvernement, hetzij uit weetgierigheid, gelijk wij. Het bestond uit twee gallerijen, de eene voor, de andere achter; eene vierkante zaal in het midden en vier slaapvertrekken, geheel van bamboes en, door middel van sterke palen, op vier voeten boven den grond gebouwd. Wij rustten in deze plaats eenige oogenblikken uit, in de gallerij, die het uitzigt had op het meer *Klakka* en den berg *Lamongan*, welke aan de andere zijde ligt. Het meer kan 2½ mijlen in omtrek hebben en eene diepte van 150 voeten. Deszelfs bekoorlijke oevers zijn bedekt met eene menigte van verschillende planten, die hunne takken over het water uitspreiden. Vlak naast den *passangrahan*, ligt het kleine riviertje *Klakka*, 't welk zich, met eenen dubbelen waterval, in het meer stort.

Na eenige ververschingen gebruikt te hebben, stegen

wij weder te paard en begaven ons dwars door een bosch, waar zelfs geen voetpad was en waarin wij eenen goeden gids noodig hadden, naar het meer *Pakkis*, waar wij een zeer aangenaam uitzigt genoten. Het meer vormt, als het ware, de diepte eener vallei, omringd van zeer steile bergen; het heeft 3 tot 4 mijlen in omvang en men schrijft aan hetzelve eene diepte toe van 80 voeten, terwijl de bergen die het omringen en welker helling men niet dan met de grootste moeite kon afdalen, om tot aan de oppervlakte van het water te geraken, 300 voeten hoog zullen zijn, op eenige plaatsen een weinig hooger, op andere een weinig lager; maar overal bedekt met planten en boomen van verschillende grootte. Daar wij ons op den rand van dezen kring van bergen bevonden, zagen wij het meer in zijne geheele uitgestrektheid en het oog daalde met welgevallen op de effene watervlakte neder. In het verschiet hadden wij een uitzigt op den zuider oceaan en wij onderscheidden duidelijk het eiland *Noessa baroen*, digt aan de zuidelijke kust van het eiland Java. Een grijsaard, die ons tot gids diende, zeide ons, dat hij zich zeer wel herinnerde, dat in zijne jeugd dit meer niet bestond, maar dat het eensklaps ontstaan was, tijdens eene uitbarsting van den vulkaan *Lamongan*. Voor het vallen van den avond keerden wij naar den *passangrahan* terug.

De *Lamongan* is een berg van de hoogte van den *Vesuvius*, van 3500 à 4000 voeten hoogte. Hij brandt onophoudelijk sedert menschengeheugen; maar in den regentijd zijn zijne uitbarstingen sterker,

dan in het drooge jaargetijde. Wij waren toen in de helft van de west mousson, die den regen aanbrengt en wij kwamen voornamelijk in dit zoo verwijderd oord, om dien vulkaan te zien branden. Edoch den eersten dag hield hij zich zeer rustig. De heer DE BRUYN PRINCE had zijnen kok, met alles wat noodig was, om een goed avondmaal te verschaffen, mede genomen en de bedden in den *passangrahan* waren in goede orde; wij konden dus wachten tot dat de *Lamongan* in werking kwam, en zulks duurde ook niet lang. Tegen één uur in den nacht werd ik gewekt door een zeer sterk geraas. Er was een storm ontstaan, een zeer zeldzaam verschijnsel in dit land, en deze had eenen grooten boom ontworteld en omver geworpen, die onder de ramen van mijn vertrek was neder gevallen. Kort daarop hoorde ik een sterk gebrom, gelijk het geraas van den donder, afgewisseld door kanonschoten. Ik begaf mij in de gallerij, geopend naar de zijde van het meer, waar ik het gezelschap reeds vereenigd vond, en aldaar genoten wij een prachtig schouwspel. De vulkaan was in volle uitbarsting; groote wolken van brandende lucht stegen er onophoudelijk uit op, terwijl eene verbazende kolom van roodachtigen en doorschijnenden rook zich boven den krater verhief en als in de wolken hangen bleef. De lava vloeide in vuurstroomen uit de diepte van dien afgrond en liep langs de zijden van den berg naar beneden. Van tijd tot tijd was de uitvloeijende massa te groot, om den gewonen weg te volgen, en dan stortte zij aan alle kanten over de randen van den krater; hetgeen als het ware eene kroon

van vuur op den top des bergs vormde. Geheel gloeijende steenen werden tot eene aanmerkelijke hoogte uitgeworpen, ofschoon van eene verbazende grootte, en vielen naar beneden langs de ravijnen, die den grond doorsnijden. Alles was gloeijend, alles in brand, alles vuur. Wij genoten des te beter al het schoone van dit schouwspel, omdat wij er zeer digt bij waren en het meer, hetwelk ons alleen van dit brandend tooneel scheidde, terwijl het alles terugkaatste door de kalmte van zijn water, ons hetzelve dubbel deed bewonderen. Het onderaardsch gedruisch verbreidde zich tot onder onze voeten en van tijd tot tijd voelden wij den grond ligtelijk beven.

Den volgenden dag, om 7 ure in den morgen, begaven wij ons op nieuw te paard, om de omstreken te bezoeken. Wij doorwaadden de rivier *Klakka*, en een pad volgende, 't welk slecht gebaand en dikwijls afgebroken was, verdiepten wij ons in het bosch. Na een half uur voortgegaan te zijn, bereikten wij het meer *Pedali*. Dit meer vormt als het ware eene verbazend groote put; het heeft 3 tot 4 mijlen in omtrek, is rondom ingesloten door steile bergen en geheel de omringende grond is bedekt met boomen en planten. De hoogten, die het meer insluiten, vormen een' muur van groen, in welks diepte men deze groote water-kom met helder schoon blaauw water gevuld ziet. Dit water heeft 80 voet diepte. Daar ik verscheidene bergstroomen en beken in dit meer zich zag uitstorten, zonder ergens eenen uitloop te ontdekken, vraagde ik aan eenen inwoner van

het land, of het water in het meer niet jaarlijks aanwies. Hij zeide mij : neen, mijnheer, er is een onderaardsche uitloop en dat water komt, omstreeks 3 mijlen verder, op de oppervlakte der aarde terug onder den naam van rivier van *Ringo-jalie* ; en zie hier, zeide hij, de oorzaak van dit verschijnsel. Een vorst van *Lamadjan* was smoorlijk verliefd geworden op eene vorstin van *Pedali*, maar kon haar niet verkrijgen, om dat zij hare keus op eenen anderen gevestigd had. Intusschen was zijn hartstogt zeer hevig en hij volhardde in zijne voornemens. Eens ontmoette hij de prinses bij dit meer. Haar geheel alleen ziende, besloot hij van de gelegenheid gebruik te maken en haar met geweld weg te voeren. Zijn oogmerk bespeurende, wilde de vorstin ontvlugten; de prins vervolgde haar. De vorstin, zich op het punt ziende van in haren loop ingehaald te worden en zich, ten koste van wat het mogt wezen, aan zijne vervolging willende onttrekken, sprong van den berg naar beneden in het meer. Haar minnaar, niet minder besloten dan zij, sprong haar na. Toen dook zij, doch de vorst volgde haar onder water. Zich aldus vervolgd ziende, schoot zij den grond in, onder het meer. Haar minnaar volgde haar nog: op *drie* mijlen van daar verscheen zij weder aan de oppervlakte der aarde, en, zich altijd in het zelfde gevaar bevindende, veranderde zij zich in den bergstroom, om zich aan haren halstarrigen vervolger te onttrekken. De vorst, zijne beminde niet meer ziende, wierp zich in dien stroom en verdronk zich. Ziedaar den oor-

sprong van *Ringo-jalie.* Deze stroom komt met geraas uit een zeer naauw hol en reeds bij zijne eerste verschijning op den bodem is hij zeer aanmerkelijk. Men kent er de bron niet van. Vinden wij hier niet de bevallige fabel van de nimf ARETHUSE terug?

Te twaalf ure keerden wij naar onzen *passangrahan* weder. Ik wilde van nabij de lava zien, die den vorigen nacht uit den vulkaan gevloeid was. Deze laatste brandde nog altijd, doch zwak, gedurende eenige uren. Er waren slechts weinige Javanen, die mij volgen wilden, uit vrees voor de tijgers. Deze dieren zijn hier vooral in groot getal en vallen niet alleen de menschen aan, die zij ontmoeten, maar halen die zelfs uit hunne woningen weg, wanneer deze niet goed van palissaden voorzien zijn. Het district van *Pugar*, gelegen langs de zuidkust, is er zoo mede geplaagd, dat het er, als het ware, onbewoonbaar door is. Het grootste aantal behoort tot het geslacht van den koningstijger, welke eene verschrikkelijke grootte bereikt; ik heb er huiden van gezien van *zeven* voeten lengte, zonder den staart. Deze soort is de gevaarlijkste, omdat zij nooit iets, dat leven heeft, laten voorbij gaan. Uitgehongerd of verzadigd, zij vallen alles aan; menschen, groote dieren, kleine dieren, niets ontsnapt hun. En wanneer hunne eetlust niet groot genoeg is, om de geheele prooi te verslinden, zuigen zij er het bloed uit en laten het lijk liggen. De gevlekte tijgers zijn hier ook zeer talrijk. Dit zijn de panthers, maar veel grooter dan de Afrikaansche. Ik heb er gezien, die de grootte

hadden van een kalf van drie maanden. Maar zij vallen alleen aan, wanneer zij honger hebben. Wanneer zij zich verdedigen, zijn zij echter even gevaarlijk als de anderen. De zwarte tijger is een geslacht dat men alleen in de bosschen van *Rembang* aantreft. Hij is op het overige van den aardbol onbekend. Even boos als de koningstijger, valt hij alles aan, wat hem ontmoet, maar hij is nog vlugger en veel wilder; men kan hem niet gevangen houden, hij vernielt alles wat hem belemmeren kan; ook is het zeer moeijelijk hem te vangen. Ik heb er slechts twee levend gezien. De een was onlangs gevangen; men wilde hem naar Europa zenden, ten geschenke voor den koning; maar men heeft hem slechts eenige dagen kunnen bewaren; toen vond men zich verpligt hem te verdrinken, omdat hij al de kooijen, waarin men hem opsloot, aan stukken beet. Ik twijfel zeer of VAN AKEN en de zijnen geslaagd zouden zijn, hem genoegzaam te temmen, om hem op de kermissen te laten zien. Ofschoon eene onheilspellende kleur hebbende, is hun voorkomen nogtans niet zoo verschrikkelijk, als dat van den koningstijger, welks breede zwarte en bruine strepen hem meer doen opmerken en zijne geduchte omtrekken beter doen uitkomen.

Toen mijn Javaansch geleide mijn voornemen bespeurde, van nog verder een oord in te dringen, dat door zulke lastige gasten bewoond wordt, poogden zij mij te overreden, dat het gevaar te groot was, door mij allerlei tijger-geschiedenissen te vertellen. Maar ik was nieuwsgierig en daarenboven, de trage en vreesachtige geaardheid van die lieden kennende,

geloofde ik hen niet. Ik ging dus op weg met vijf Javanen, met pieken gewapend, welke in hunne handen het beste wapen zijn. Na eenigen tijd gegaan te zijn, om het meer om te trekken, begonnen wij op te klimmen naar de plaats, waar ik de lava had zien stroomen. Er was een voetpad, dat naar een gehucht geleidde, aan de helling van den vulkaan gelegen. Tot eene zekere hoogte gekomen, begonnen mijne lieden zich meer en meer rondom mij zamen te dringen, terwijl zij met veel ongerustheid links en regts rond zagen. Zij vertelden mij, dat, dien morgen, om negen ure, een man door eenen tijger was verslonden geworden, op het voetpad, waarop wij ons bevonden. Ik deed hun begrijpen, dat deze, daar hij zijn rantsoen voor dien dag gehad had, ons geen kwaad meer zoude doen. Maar te midden van mijne fraaije redeneringen, hoorden wij, eensklaps en zeer digt bij ons, in het kreupelhout een geraas, als de sprong van een groot beest. Mijne wachters gaven alleen gehoor aan hunnen schrik en vlogen allen naar de andere zijde, al roepende *madjan! madjan!* de tijger! de tijger! en tot meerdere zekerheid zorgden zij wel, van mij tusschen hen te stellen en de plaats, van waar zij meenden dat het ondier voor den dag zoude komen; eene voorzorg, die hun overigens nutteloos zoude geweest zijn, indien een wezenlijk gevaar had bestaan, aangezien de bekende voorkeur, die de tijgers geven aan het vleesch der Javanen, boven dat der Europeanen, door welke zij eenen Europeaan ongemoeid zullen laten, om zich op eenen kleurling te werpen;

gelijk de ondervinding vaak bewezen heeft. Maar noch tijger, noch zelfs kat verscheen; en nadat mijne moedige geleiders een weinig van hunnen verschrikkelijken angst bekomen waren, hernam ik mijnen weg. Nogtans kon ik mijn doel niet bereiken. De warmte, welke de lava in den dampkring verspreidde, was zoo groot, dat ik haar niet kon naderen en daarenboven was de grond onbegaanbaar, door de rolsteenen, waarmede hij bedekt was en welke degenen, die er op traden, medesleepten, terwijl men elk oogenblik gevaar liep, zich aan boomstronken en ontbloote wortels te kwetsen en de met zwavel beladene lucht ons dreigde te doen stikken. Ik was dus genoodzaakt terug te keeren, na mij zeer vermoeid te hebben en tot groot genoegen van mijn gevolg, hetwelk bijna even bevreesd was voor den vuurspuwenden berg en de lava, als voor de tijgers.

Des avonds deden verscheidenen van ons een togtje op het meer. Men bespeurde niet den minsten stroom op de oppervlakte en ik heb er geenen enkelen visch kunnen ontdekken. De bewoners van het gehucht zeggen nogtans, dat er zijn, maar dat het, wegens de diepte van het water, zeer moeijelijk is ze te vangen. Naar alle waarschijnlijkheid heeft het meer zijn bestaan te danken aan eene vulkanische uitbarsting of aan eene wegzinking van den grond, om de holten aan te vullen, die de aanhoudende uitbarstingen van den berg in den schoot der aarde hebben moeten veroorzaken. Hoe zouden die visschen daar komen? Men heeft mij niet kunnen zeggen of er ook in het meer *Pakkis* waren,

welks bestaan slechts van eene halve eeuw dagteekent.

Gedurende den nacht begon de berg nogmaals te werken, en wij hadden op nieuw het genot van het indrukwekkendste en misschien schoonste van alle natuurtoonelen. Want vele zaken vereenigen zich, om de uitbarsting van eenen vuurspuwenden berg daartoe te verheffen, vooral gedurende den nacht. Het doffe, maar sterke geraas, dat men onder den grond gevoelt; de slagen en de uitbarstingen, die er de eentoonigheid van afbreken, even als kanonschoten het getrommel van eenige honderden van tamboers verdooven; de beweging van den grond, die altijd min of meer gevoelig is, zonder dat men ze reeds met den verschrikkelijken naam van aardbeving kan bestempelen; de brandende lucht, die uit den kolk, als door eene onzigtbare kracht opgestuwd, heinde en ver, in het duister van den nacht, eenen roodachtigen glans verspreidt, welke alle planten als met bloed bedekt doet schijnen; de verbazende groote steenen, rood als gloeijend ijzer, die, van uit eene onzigtbare plaats, in de lucht geworpen worden door eene onbekende kracht, en die van kleur veranderen, naar mate zij zich verheffen, zwart schijnende in den nog levendigeren glans van het vuur, even boven den krater, en zich op hunne beurt als vuurballen voordoende, tegen de donkere kleuren van den hemel, te midden van den zeer donkeren nacht; de verbazende roodachtige kolom, die zich boven den kolk verheft en de hoogste streken van den dampkring schijnt te bereiken; de vuurstroomen,

die als watervallen onophoudelijk den berg afdalen, rotsen, ravijnen en heuvels omkronkelende, alles in brand stekende, wat zij brandbaars op hunnen weg ontmoeten; — alles boezemt tegelijk bewondering en verbazing in, vergezeld van een angstig gevoel. Want eene onwillekeurige gedachte zegt tot den vermetelsten mensch: »tegen zulk »eene magt zijn menschelijke krachten en wijs»heid onvermogend." Wij bevonden ons hier als in het midden eener schilderij, waarvan men moeijelijk in eenige andere streek der aarde eenen tegenhanger zal vinden, tenzij in Zuid-Amerika. Behalve den *Lamongan*, die digt bij ons brandde, zagen wij, gedurende den ganschen nacht, de uitbarstingen van drie andere zeer aanzienlijke vulkanen: den *Semiro*, welke dertienduizend voeten hoogte heeft, den *Ardjuno* en den *Bromo*; en de voornaamste dezer vuurkolken lag slechts ongeveer twaalf mijlen van ons verwijderd.

Het bestaan van die vulkanen kan zekerlijk de bewoning van het land gevaarlijk maken, maar geeft, van den anderen kant, eene groote vruchtbaarheid aan den grond; en de buitengewone groeikracht van het eiland Java moet, naar mijn inzien, grootendeels worden toegeschreven aan de *zesendertig* vuurspuwende bergen, die het eiland in deszelfs geheele lengte bedekken en waarvan er *elf* aanhoudend werken; terwijl men elk jaar eenige nieuwe uitbarsting te gemoet ziet, hetzij van eenen ouden krater die weder begint, hetzij van eenigen berg, die tot nu toe den vuurkolk, dien hij bevat, verborgen gehou-

den heeft. Zoo vreest men in de *Kadoe* zeer eene uitbarsting van den *Märbaboe*, of van den *Sombieng* of *Sindoro*; even als men, in de residentie *Samarang*, nog te eeniger tijd ongeluk verwacht van den *Oenarang*. Want de ondervinding bewijst aan de Javanen, dat hun grond zoo vulkanisch is, dat er geene streek is, in het geheele eiland, waarvan het zeker is, dat zij niet de noodige stoffen bevat, om den haard van eenen krater te vormen.

Den 2[den] Maart keerden wij naar *Probolingo* terug, zeer te vreden over onzen uitstap naar den *Lamongan*, en maakten ons gereed om den volgenden dag eenen nog belangrijkeren togt naar het *Tenger*-gebergte te ondernemen.

(Het vervolg in een volgend nummer.)

GESCHIEDKUNDIG OVERZIGT

VAN

DEN TOESTAND DER SLAVEN IN NEDERLANDSCH OOST-INDIË

EN VAN

DE MAATREGELEN DER REGERING TOT VERBETERING VAN HUN LOT.

Bij de meer algemeene belangstelling, die zich onlangs ter gelegenheid van het adres aan de tweede kamer der Staten Generaal over de Surinaamsche zaken heeft geopenbaard in den toestand der slaven in de *West-Indiën*, is het te vermoeden, dat een kort overzigt van hetgeen met betrekking tot den slavenstand in onze *Oost-Indische Bezittingen* vroeger heeft plaats gehad, en later tot verzekering en verbetering van het lot der slaven is geschied, alsmede wat er, na de wettelijke afschaffing van den *slavenhandel*, tot wering der verdere uitoefening van dien handel is gedaan, aan velen onzer lezers niet onwelkom zal zijn.

Met het doel om zulk een verlangen te bevredigen, zijn de volgende bladzijden ter neder geschreven.

Van de oudste tijden af is een slavenstand in den

Oost-Indischen archipel, eene in de zeden en gewoonten dier bevolkingen gevestigde instelling geweest. — Maar hoe minder beschaafd, en hoe meer zwervende de bevolking, hoe grooter het betrekkelijk getal slaven en hoe erger hun toestand; hoe meer beschaafd daarentegen en hoe meer landbouwend de bevolking, hoe onmerkbarer de slavenstand.

De slavernij is in die gewesten, van den vroegsten tijd af aan, reeds van twee zeer verschillende soorten geweest.

De eerste bestond uit zulke menschen, die *eigendommelijke* of *huishoudelijke* slaven zouden kunnen worden genoemd. Zij waren verbonden aan den grond waarop zij woonden en dien zij bearbeidden, of aan de huishouding van den Heer, wien die grond toekwam en dien zij persoonlijk dienden; — zij werden nooit *verkocht*, en konden als het ware niet verkocht worden, dan in zekere bepaalde gevallen, onder bepaalde omstandigheden.

De tweede soort bestond uit *vreemde* slaven, die alleen als voorwerpen van handel werden aangemerkt, en afkomstig waren van in oorlog gevangen genomene, — tot de straf van slavernij verooordeelden, en geroofde vrije menschen.

Die eerste soort van slaven, waarvan men de duidelijkste en veelvuldigste sporen aantreft bij de bevolkingen van Celebes en Bali, vallen buiten de tegenwoordige beschouwing; wij zullen ons dan ook uitsluitend hebben bezig te houden met de slaven dier tweede soort, als waarin eigenlijk handel gedreven werd.

De ongelijksoortige toestand onzer Oost-Indische Bezittingen en West-Indische Koloniën, op het tijdstip der vestiging van ons gezag in dezelve, heeft al dadelijk een groot onderscheid moeten veroorzaken in den toestand der slaven in die volkplantingen.

In de Oost-Indiën bestond alom eene bevolking en een eigen Bestuur, hoezeer de trap van beschaving en de regelmatigheid en ontwikkeling van dat Bestuur op verschillende punten zeer ongelijk was.

Die bevolkingen bezaten regten op den grond, dien zij bebouwden, en zij bebouwden dien voor zich, terwijl in den regel de Vorsten en Hoofden, hetzij bij wijze van huur van den grond, hetzij als belasting, een aandeel van de geoogste vruchten genoten.

Slaven (van die 2de soort als waarvan wij hierboven spraken), waren dus ten allen tijde in Oost-Indië voor den landbouw onnoodig en ook bijna onbekend.

Vandaar dan ook, dat de meeste slaven er, reeds van de vroegste tijden af, gebezigd werden tot huisdiensten en tot het uitoefenen van handwerken.

Op Java, het voornaamste, volkrijkste en meest beschaafde gedeelte van den Oost-Indischen archipel, waren, bij de vestiging der Europeanen op het eiland, geene slaven bekend, hoezeer er, volgens CRAWFURD, Hist. of the Ind. arch. Vol. 1 pag, 42, in de taal des lands onmiskenbare blijken zijn, dat er, in vroegere tijden, slaven bestaan hadden.

Het moet er dus voor gehouden worden, dat de slavenstand op Java weder geboren is uit de behoefte der Europeanen, bij hunne eerste vestiging, aan huis-

bedienden en handwerkslieden, die zij onder de inlandsche bevolking of niet, of niet zoo gemakkelijk, zich konden aanschaffen. Maar desniettegenstaande kan nog op dit oogenblik gezegd worden, dat het gebruik van slaven bij de Javanen onbekend is, en op Java (behalve bij de Europeanen) alleen onder de Chinesche en Moorsche bevolkingen wordt aangetroffen. In de West-Indische Koloniën is het van oudsher geheel anders gelegen geweest.

Het land en juist dat gedeelte, hetwelk het best geschikt was voor cultuur, — de vette gronden namelijk aan de oevers der rivieren en kreken — had of geene, of geene noemenswaardige bevolking. Om het te ontginnen en bebouwen werden handen vereischt. Vrijwillig waren die niet te verkrijgen; men moest ze dus gedwongen aanschaffen, en daartoe was geen andere weg open dan de *slavenhandel* op de kusten van *Afrika*.

Slavenhandel dus, en een *slavenstand* waren in de West-Indiën de hoofdzuilen, waarop het bestaan dier Koloniën gevestigd was; en als van zelf dringt zich hier de vraag voor den geest: (welker beantwoording echter ten eenemaal buiten het bestek dezer beschouwing valt), of bij het thans bestaande verbod van *slavenhandel*, het voortdurend bestaan van een *slavenstand* mogelijk is; — alsmede welk vooruitzigt er is om, bij het verval of de opheffing van den *slavenstand*, op eenige andere wijze te voorzien in de benoodigde handen tot bebouwing van den grond, en (als een gevolg daarvan) in het behoud der West-Indische Koloniën.

Het voornaamste verschil tusschen den *slavenstand* in Oost- en West-Indië, laat zich dus in deze weinige woorden te zamen vatten, dat de *slavernij*, op de eerste plaats, reeds in vroegere tijden is geweest en nog is eene behoefte van gemak en gewoonte, terwijl zij voor de laatste steeds was eene noodzakelijkheid, verbonden aan het al of niet bestaan der koloniën. De Oost-Indische slaaf is een voorwerp van gerief en weelde, de West-Indische een *werktuig*, waarmede eerst in het benoodigde levensonderhoud moet worden voorzien, en vervolgens winst worden behaald.

Bij dit verschil tusschen den Oost- en West-Indischen slaaf, hetwelk ontstaat uit het verschil van den oorspronkelijken aard dier koloniën, moeten wij nog eene omstandigheid opmerken, die, ten allen tijde, den gewigtigsten invloed moest uitoefenen op den toestand der slaven en geheel in het voordeel komt van den Oost-Indischen.

In het Oosten was de slaaf, hetzij geroofd, hetzij reeds in slavernij geboren, afkomstig uit den Indischen archipel. Met uitzondering dus van de enkelen, die uit Nieuw Guinea en de Papoesche eilanden aangevoerd werden, was de slaaf van hetzelfde menschenras als de bevolking met welke hij leefde en onder welke, in lateren tijd, de weinige Europeanen, in verhouding tot de talrijke inlanders, slechts eene uitzondering maakten, die den slaaf niet meer trof dan iederen vrijen inboorling.

Hij was uiterlijk, en in zijne gewoonten en zeden, somtijds wel in zijne taal, zelfs in Godsdienst, gelijk

aan de bevolking onder welke hij verkeerde, ja niet zelden aan den meester tot wiens eigendom hij behoorde. Was hij eens vrij gegeven, of had hij zich vrijgekocht, of werkte hij voor eigene rekening onder de verpligting om een gedeelte zijner verdiensten aan zijn' meester op te brengen, (zoo als in de *Molueksche Eilanden* en op *Celebes* dikwijls het geval was), dan was hij, zoodra hij zich onder de bevolking des Lands mengde, van stonden aan onder zijne gelijken, en met de ontheffing uit den band der slavernij was tevens, als het ware, de herinnering aan den smaad van den slavenstand uitgewischt en spoedig vergeten. Maar zelfs, terwijl hij nog in slavernij dienstbaar was, moest hem zijn lot dragelijker voorkomen, wanneer hij het vergeleek met dat der hem omringende *vrije menschen*, wier onderworpenheid aan hunne hoofden weinig minder ootmoedig en nederig was dan die des slaafs jegens zijnen heer, terwijl derzelver *regten* weinig meer waren, immers door de Hoofden en Grooten des Lands weinig meer geëerbiedigd werden.

In de West-Indië daarentegen was het geheel het tegenovergestelde. De *koolzwarte Afrikaan* stond, en staat er nog, schier zonder eenige tusschenschakering, tegenover den blanken Europeaan. De *morele* meerderheid van dezen laatsten, niet minder dan het verschil van huid en wezen, stelt ten allen tijde eenen afstand tusschen den slaaf en den meester, en een hinderpaal tegen alle toenadering en vergelijking, die geen vrijbrief kan opheffen, noch de beste behandeling, ja zelfs de vereeniging in de Christelijke Gods-

dienst niet kan doen vergeten; die dus natuurlijk bij den slaaf, indien men hem niet ten eenenmaal alle menschelijk gevoel wil ontzeggen, een treurigen indruk moet nalaten op zijn gemoed, en den toestand van een West-Indischen negerslaaf, uit een moreel oogpunt, buiten alle vergelijking doet vallen met dien des slaafs in den Oost-Indischen archipel.

Aan het eigenaardige der verhouding van de Oost-Indische slaven tot de inheemsche bevolkingen en aan de verdere hierboven aangehaalde omstandigheden, mag dan ook wel toegeschreven worden, dat de verordeningen op den slavenhandel en de tucht onder de slaven in Oost-Indië, van de vroegste tijden af, in zachtaardigen geest zijn gesteld en met zachtzinnigheid zijn uitgevoerd.

De oudste oorkonden der Oost-Indische Compagnie dragen reeds blijken van zeer milde bepalingen ten aanzien der slaven. — Sommige derzelve zijn zoo bijzonder in overeenstemming met de verhouding der slaven tot hunne meesters, waarop wij zoo even doelden, dat zij met geene mogelijkheid toepassing zouden hebben kunnen vinden op den West-Indischen negerslavenstand. Duidelijk blijkt daaruit, dat toen reeds, terwijl nog de *slavenhandel* een bij de wetten geoorloofd bedrijf was, het eigendomsregt van den heer op den slaaf (»van een mensch op zijn evenmensch:") niet zoo onbeperkt werd beschouwd, als in het afgetrokkene, het eigendomsregt over elke andere ligchamelijke *zaak*, en in dier voege, als wij dit nog onlangs (terwijl de beschaving van het menschdom intusschen nog een paar honderd jaren is voortgegaan,

en de *slavenhandel* reeds sedert een dertigtal jaren *onwettig* is verklaard!) met betrekking tot den eigendom over West-Indische *negerslaven* hebben zien en hooren handhaven!

Wij teekenen hier, in de eerste plaats, aan de publicatie van 4 Mei 1622, waarbij aan *christenen* verboden werd om slaven te verkoopen of op welke wijs ook te doen komen in handen van eenigen *buiten het christendom;* — blijvende het echter vergund aan christenen en onchristenen ieder onder de hunnen slaven te mogen verkoopen en koopen. En wordt aan de christen onderdanen der compagnie gelast: »*de slaven te behandelen als eigen kinderen* »*om christenen van dezelve te maken.*" Terwijl »Mooren, Heidenen en andere nietgeloovigen gelast »worden hunne slaven derzelver religie te laten be»houden, tenzij dezelve eenige genegenheid tot het »christendom toonen, als wanneer de eigenaars het »onderwijs daarin zullen moeten gedoogen, voorts af»stand van de slaven zullen moeten doen tegen genot »van alzulke prijs als bij de overheid der plaats in »redelijkheid zal bevonden worden te behooren, om »dan aan christenen overgelaten of wel voor de com»pagnie behouden te worden — alles op zulke poe»nen, correctiën en straffen als bevonden zullen wor»den te behooren."

Wij vinden hier reeds het duidelijkste bewijs, dat, tijdens de vestiging van ons gezag in Oost-Indië, het onderwijs in het christendom niet beschouwd werd de betrekking tusschen den christen eigenaar en den slaaf te benadeelen, en het verdient opmerking, dat de *be*-

perking van *het eigendomsregt*, wanneer het eene door de Regering noodzakelijk gekeurde verzachting der *slavernij* gold, en de *onteigening van een slaaf, ten behoeve van het christendom*, door den toenmaligen wetgever reeds bevolen werd, ofschoon de leer der onteigening *ten algemeenen nutte*, nog niet als grondwet van den staat was ter neder geschreven (1).

Onder dagteekening van 11 November 1664 wordt eene resolutie aangetroffen, waarbij een verzoek om »dispensatie van het verbod tegen den verkoop van slaven door christenen aan Mooren wordt ontzegd" — een blijk, dat het verbod 42 jaren na deszelfs uitvaardiging nog in kracht was, hoewel het later in onbruik schijnt te zijn geraakt, en bij resolutie van 11 December 1777 is ingetrokken, zijnde daarbij »aan »een ieder de vrijheid gelaten om zijne slaven, *geene* »*christenen zijnde*, te verkoopen aan wien hij wil, »Christen, Mahomedaan of Heiden". Waaruit het zich laat opmaken, dat aanvankelijk de slaven der Europeanen (of christenen) beschouwd werden als tot het huisgezin hunner meesters te behooren, en alzoo een regt te hebben verkregen op *christelijk* onderwijs en *christelijke* behandeling, waarvan zij niet meer moesten worden verstoken of

(1) Als nadere bewijzen van de beperking van het eigendomsregt op *slaven*, kunnen wij nog aanhalen het verbod bij billet van 1767, vernieuwd 2 September 1784, om slaven van *Java* naar *Kaap de Goede Hoop* over te brengen, — en de *Resol.* van 1770 (3 Dec.) houdende verbod aan die naar *Ceylon* vertrekken, om slaven derwaarts mede te nemen.

beroofd, door over te gaan in den eigendom en het bezit van een' ongeloovigen meester; doch dat deze menschlievende bepalingen niet in stand hebben kunnen worden gehouden, toen het getal slaven buitengewoon toegenomen was en de *christenen* onder dezelven uitermate gering waren in verhouding tot de onchristenen. — Toen werd wel het verkoopen van een slaaf door een christen aan een onchristen eerst oogluikend, en later, zoo als wij gezien hebben, wettig toegestaan; maar die vergunning bepaalde zich ook, toen nog, tot slaven die niet in het *christendom* waren ingelijfd. Een *Christen*-slaaf kon in geen geval de eigendom worden of blijven van een onchristen (1).

Eene menigte verordeningen der Indische Regering getuigen van den bestendigen wil der Oost-Indische Compagnie, dat het christendom onder de slaven bevorderd zou worden.

Zoo werd, bij resolutie van 7 November 1754, aan de christenen verboden op poene van 500 rijksd: boete of confiscatie van den slaaf, een slaaf te laten besnijden, dat is te zeggen, dat de overgang van eenen aan een christen toebehoorenden HEIDEN-*slaaf* tot de Mahomedaansche Godsdienst verboden was, terwijl zijne opneming in de christelijke religie vrijstond; — en bij resolutie van 10 April 1770 werd bepaald: »Lijf»eigenen die belijdenis van de christelijke Godsdienst »hebben gedaan, mogen niet verkocht of te gelde

(1) Later zullen wij zien, dat het *verkoopen* van christen-slaven ten eenenmaal verboden is, zelfs onder christenen onderling.

»gemaakt worden, op welke wijze ook, maar moe-
»ten of bij de acte testamentair worden vrijgegeven —
»of aan bloedverwanten worden gecedeerd, of bij
»vertrek uit Indië tegen tauxatie van gezworen tau-
»xateurs overgelaten aan degenen, die uit christen-
»menschlievendheid hen overnemen en dan willen
»vrijgeven, of wel hen te vergunnen, om zich vrij
»te koopen." Waardoor het *verkoopen* van een slaaf, die in het *christendom* was ingelijfd, alsnu bij de wet verboden was, ofschoon het bezit van zoodanigen slaaf wettig erkend bleef.

Men moet uit deze verordeningen opmaken, dat er, toen ter tijd, eene menigte slaven in Oost-Indië aangetroffen werden, die christenen waren. VALENTYN, 2e dl. bl. 343 spreekt ook van zoodanige, en haalt daarbij de aanschrijvingen aan der Hooge Regering, in welke herhaaldelijk het verbod van het verkoopen derzelve aan onchristenen is herinnerd (1). Maar sedert jaren zijn geene *christen*-slaven in Neêrlands-Indië meer bekend, en blijkt het ook niet dat *slaven* in de christelijke Godsdienst zijn opgenomen. Waaruit wij het besluit opmaken, dat reeds lang de omhelzing van het christendom in Oost-Indië is beschouwd als *per se* de emancipatie mede te brengen, en dat dus de slaven, die reeds vroeger *christenen* geworden waren, onder de vrije menschen zijn geteld, terwijl dezulke, die in de laatste tijden als *christenen* zijn opgenomen, tegelijk met die inlijving in het christendom, geheel van den band der slavernij zijn ontslagen.

1) Wij vinden nog bij resolutie van 18 Septemb. 1807 het verbod van 10 April 1770 vernieuwd.

De Oost-Indische compagnie heeft intusschen niet alleen, door deze en dergelijke verordeningen, voortdurend gestreefd naar het doel, om de *slavernij* binnen haar gebied zoo veel mogelijk te verzachten; zij heeft bovendien ten aanzien van den *slavenhandel* en tot beperking van dien handel binnen de grenzen van hetgeen wettige of geoorloofde *slavenhandel* kon genoemd worden, steeds de meeste zorg aangewend. — Maar de uitslag harer pogingen heeft niet altijd aan het heilzame harer bedoelingen beantwoord. Trouwens was het handhaven van controle en beperkingen op het stuk van *slavenhandel* en *invoer van slaven* binnen het gebied der compagnie hoogst moeijelijk, uit hoofde van het belang, dat zoo velen er bij hadden om de wetten te ontduiken en wegens de geringe *materiele* magt, welke de compagnie bezat tot handhaving der politie in de zoo onmetelijke uitgestrektheid, waarover zich haar octrooi uitstrekte.

Het was ten allen tijde de uitdrukkelijke begeerte der Regering, dat alom werd gewaakt ten einde geene menschen als *slaven* verhandeld werden, dan zulke, die afkomstig waren uit oorden, buiten 's Compagnie's bezittingen gelegen, en die, vóór hunne aankomst op haar grondgebied, bereids in slavernij verkeerd hadden.

Vandaar, dat reeds bij resolutie van 23 Augustus 1669 werd bevolen, »dat voortaan geene lijfeigenen getransporteerd zullen mogen worden dan »voor Secretaris of Notaris en getuigen, en dat ook »de lijfeigenen voor dezelven gebragt, en hen afgevraagd zal worden, of zij bekennen in der daad »des Comparants lijfeigenen te wezen; »En zullen

»zulke lijfeigenen den Secretaris of Notaris of ge»tuigen bekend moeten zijn, — zoo niet, zal de »comparant ten minste twee bekende geloofwaar»dige getuigen moeten brengen, die verklaren zoo»danig lijfeigenen te wezen degeen, dien zij zich laten »noemen. — En ingeval van slaafs ontkentenis mag »geene acte worden opgemaakt, maar kennis daar»van worden gegeven aan den Officier van Justitie." Zijnde deze resolutie, bij placcaat van 7 April 1784 gerenoveerd en daarbij tevens voorzieningen genomen, ten einde geene vrije menschen, in de Mataramsche en Batamsche oorlogen in handen gevallen, voor *slaven* werden gehouden.

Bij placcaat van 21 October 1688 werd tot wering van den aanbreng en het verkoopen van Oostersche lijfeigenen eene opneming gelast, »zoo binnen »als buiten de stad (Batavia) als ten platten lande, »van alle lijfeigenen, zoowel die bij Christenen als »onchristen natiën wonen of bescheiden zijn, en »zulks bij het getal, sexe, namen en de diensten, »waartoe zij gebruikt worden." Voorts bevolen: »dat de aangebragte Oostersche slaven dadelijk »aan den Licentmeester en Sabandbaar zouden »moeten worden aangegeven, of anders, bij ontdek»king, ten profijte van de Compagnie geconfis»keerd, en *tot stuiting van den aanbreng van »gezegde slaven*, de vaart van Batavia naar andere »onder Compagnie's jurisdictie ressorterende plaat»sen afgeschaft."

Een nader bewijs voor de zorg der Hooge Regering, dat niet, door middel van valsche transporten,

vrije menschen als lijfeigenen zouden worden verkocht, treffen wij aan in de resolutie van 16 December 1729, waarbij aan de Notarissen verboden wordt, transporten te passeren van *Bonysche* slaven, tenzij na voorafgaand onderzoek van den Licentmeester, en in het algemeen om geene overdragt te mogen doen op buitenlandsche transporten, zoo die niet door den Licentmeester geteekend zijn, ten blijke dat de verkoop met zijne voorkennis is geschied.

En hoe hoogst misdadig het *rooven van menschen* beschouwd werd, niettegenstaande *slavenhandel* geoorloofd was, kan blijken uit eene resolutie van 21 October 1710, houdende: »dat de op menschenroof »gestelde *doodstraf* niet alleen is voor degenen, die »ter zee of te land, vrije menschen, of *lijfeigenen* »van hier (dat is: uit de Compagnie's bezittingen:) »vervoeren of stelen, *al is de misdaad niet gecon»sommeerd*, maar ook voor degenen, die, op welke »wijze ook, willens en wetens hulp daaraan hebben »gecontribueerd, onverminderd de vrijheid des reg»ters om *pro re nata*, eene mindere straf te de»cerneren."

Het verbod tegen den aanbreng van *Oostersche* slaven is bij resolutie van 22 Januarij 1715 herhaald met ernstige recommandatie aan den Sabandhaar en de Officieren van Justitie, tot de trouwe naleving van het placcaat van 21 October 1688.

Het blijkt echter uit onderscheidene dispositiën, bij de notulen der Hooge Regering voorkomende, dat het bovenstaande verbod, bij de beperkte middelen van politie, welke aan de Regering ten dienste

stonden, moeijelijk te handhaven was en maar al te dikwijls overtreden werd.

Hieraan mag worden toegeschreven het nemen der resolutie van den 17 Julij 1722, waarbij: »in het »algemeen de invoer van Oostersche slaven werd »toegestaan onder de *boete* van tien rijksd. per hoofd, »om die gelden bij de kassa rekening en licenten »van den boom te laten verantwoorden, *zonder dat »de verzoeken in de Resolutien der Hooge Rege»ring zullen worden aangeteekend*, *alles onder de »orders en het moderamen van den Heer Gouver»neur Generaal.*"

Het is duidelijk, dat de Hooge Regering zich schaamde af te wijken van hare beginselen ten aanzien der bescherming, welke zij aan de bevolkingen van haar gebied verschuldigd was, en met opzigt tot het tegengaan van ongeoorloofden *slavenhandel.*

De vroegere resolutiën, speciaal die van 1688 — waarmede de tegenwoordige ten eenemaal in strijd was, werden dan ook niet *herroepen*, integendeel men liet ze bestaan, en liet den invoer van slaven als het ware ter sluik toe, tegen voldoening eener *boete* van 10 rijksdaalders, die geheven en verantwoord zoude worden, als inkomend regt (Licent van de Boom), maar van welke toelating en heffing de Hooge Regering moest worden geacht onkundig te zijn, waarom de verzoeken tot toelating niet verhandeld mogten worden bij de Notulen van het Collegie, maar gelaten werden ter bereddering van den Gouverneur Generaal, zonder medewerking van het Collegie der Hooge Regering.

Vreemde manier van behandeling van staatszaken voorwaar! en een treffend voorbeeld van *transactie* over beginselen, hetwelk zelfs in onzen tijd, nu het *transigeren over beginsels* tot een regerings *sijstema* overgegaan is, (immers beweerd wordt overgegaan te zijn) bezwaarlijk is geëvenaard!

Dat evenwel het aanvoeren van Oostersche slaven hiermede niet, eens voor al, was toegelaten, is duidelijk uit eene menigte latere besluiten over hetzelfde onderwerp, onder anderen uit eene resolutie van 1732 (9 Dec.) »waarbij, om aangevoerde redenen, de in»voer van Oostersche slaven *voor dat jaar* nog werd gepermitteerd; — en eene resolutie van 21 Dec. 1740, »waarbij ten strengste wordt geïnter»diceerd, slaven, die van *Celebes* komen en boven »de 14 jaren oud zijn, aan te brengen of te ver»koopen."

Wij vinden daarentegen, bij de resolutie van »1782, ten einde den overmatigen aanbreng van sla»ven tegen te gaan, bepaald, dat geene Oostersche »slaven zullen mogen worden aangebragt, *die boven* »25 *jaren oud zijn;*" waaruit zou moeten worden opgemaakt, dat, behoudens deze uitzondering, de aanvoer weer geoorloofd was. Hoe dit echter ook zij, het moet er voor gehouden worden, dat dit verbod van invoer van Oostersche slaven geldig werd beschouwd op 19 Dec. 1809, omdat het, bij billet van dien datum, *verklaard werd te zijn vervallen.*

Maar het doel, waarmede de aanvoer van zulke slaven op dat tijdstip (in 1809) werd vergund, moest

den eigenlijk gezegden *slavenstand* eer doen vervallen, dan uitbreiden.

Want de alzoo aan te brengen slaven waren bestemd tot den krijgsdienst en konden dus, zoodra zij in de gelederen ingelijfd waren, niet meer als *slaven* aangemerkt worden; zij werden van stonden aan met de overige inlandsche soldaten van *vrije* afkomst op denzelfden voet behandeld, en verloren dus dadelijk de hoedanigheid van *slaven*, als onvereenigbaar met die van soldaat.

In al de laatstelijk door ons aangehaalde publicatiën en resolutiën, wordt steeds melding gemaakt van *Oostersche* slaven. Die benaming schijnt meer uitsluitend gedoeld te hebben op slaven, afkomstig uit de Gouvernementen van *Makasser* en de *Molukkos*, welke gedeelten onzer Oost-Indische bezittingen op *Batavia* genoemd werden *de groote Oost*.

In tegenoverstelling dezer *Oostersche* slaven, stonden dus (behalve de slaven, afkomstig van *Balie*, *Borneo*, *Sumatra* enz.) die, welke aangevoerd werden uit oorden, gelegen ten westen der bezittingen van de Compagnie in Oost-Indië, en onder deze kunnen wij dan geene andere verstaan, dan die van *Mauritius*, *Madagascar* en de gansche Afrikaansche kust werden aangebragt en welke wel geene andere kunnen geweest zijn dan *neger slaven*.

Hoe groot het getal dezer slaven, in Oost-Indië successivelijk aangebragt, geweest is, hebben wij niet kunnen ontdekken. Het is waarschijnlijk, dat de Compagnie, welke voor hare werven en werk-

plaatsen en voor het zoogenaamde *ambachtskwartier* een groot aantal slaven bezat en gebruikte, daaronder ook een aantal *negerslaven* in eigendom zal hebben gehad. En het is almede te denken, dat de Compagnie, Afrikaansche slaven, *als artikel van handel*, zal hebben ingevoerd. Wij hebben daaromtrent, echter, bij de stukken, die ter onzer beschikking waren, geen licht gevonden. Wij hebben slechts aangetroffen eene aanschrijving aan den Resident van *Mauritius*, van het jaar 1646, waarbij hij wordt aangeschreven: »om *tot nader order* met »den koop van slaven aldaar te supersederen, en »niet meer in dezelve te handelen, dan hij ten dien»ste der Compagnie *bij zich* tot den houthak als »anderzins acht noodig te hebben," waaruit moet worden opgemaakt, dat hij vroeger ook zulke inkoopen deed ten dienste der Compagnie elders. Zoodanige *nadere order* evenwel is ons niet voorgekomen.

Maar in 1732 vinden wij eene aanschrijving *aan die van Caap de Goede Hoop*, tot afhaling van slaven van *Madagascar*, en wij meenen daaruit te mogen besluiten, dat er, tot op dien tijd ten minste, *negerslaven* in Oost-Indië zijn aangebragt. Wij hebben hiervoor nog eene bijzondere reden, namelijk deze, dat, tot op de jongste tijden, de politiebedienden op *Batavia* en elders (onder anderen op *Amboina*; zie VALENTIJN, deel II, pag. 343) met den naam van *Kaffers* werden bestempeld, waaruit mag worden opgemaakt, dat die bediening, in vorige tijden, door *Kaffers* of *negers*, dat is dus Afrikaan-

sche slaven of vrijgelatenen werd waargenomen. Intusschen is niet alleen, sedert welligt 30 jaren en meer, geen *Kaffer* of *neger* meer onder de politiebedienden gevonden, maar er is misschien in gansch Nederlandsch Indie niet een eenige Afrikaansche slaaf meer te vinden; en zoo er al eenige menschen aangetroffen worden, van wie men met zekerheid zou kunnen zeggen, dat zij van het Afrikaansche negerras afstammen, dan is stellig (1) derzelver getal zeer gering.

Ter loops zij hier opgemerkt, dat daaruit de stelling bevestigd wordt, dat de mensch, in *slavernij*, zijn geslacht op den duur niet voortplant. Het negerras toch, in Oost-Indië overgebragt, is er spoedig uitgestorven, en de afstammelingen, die er van mogten zijn overgebleven, zijn zoodanig onder de bevolkingen van den Indischen archipel ingesmolten, dat het kennelijke van den Afrikaanschen landaard in korten tijd geheel is verdwenen.

Het is hierboven reeds vermeld, dat het Gouvernement zelf een groot aantal slaven bezat, en als

(1) Nog een bewijs, dat er in vroegere tijden Afrikaansche slaven in Neerlandsch Oost-Indië ingevoerd werden, vindt men bij VALENTIJN, II d. p. 346. »Het is zeer opmerkelijk, en bij velen van eene won»derlijke speculatie, dat men sommige onder dezelve (namelijk onder de »*slaven*) gelijk b. v. die van *Angola*, *Bengale* en andere landen vindt, die *zoo zwart als ebbenhout* zijn." *Bengale* zal hier moeten verstaan worden voor *Benguela*, de Portugesche bezitting op de westkust van *Afrika*, in de nabijheid van *Angola;* daar uit *Bengale* aan den *Ganges*, geene slaven afkomstig konden zijn en zeer zeker geene slaven *zoo zwart als ebbenhout* en gelijk aan die, uit *Angola* aangevoerd.

werklieden op de werven en in het zoogenaamde *ambachtskwartier* bezigde. Wij vinden dan ook van ***slaven van het ambachtskwartier***, van ***Gouvernements-slaven***, ***lijfeigenen van het Gouvernement*** en ***Lands-lijfeigenen*** nog gewag gemaakt in de resolutiën van 2 Februarij 1802, 21 Augustus 1807 en 12 December 1809; doch op den 21^en December werd besloten, »voor rekening van »den lande geene slaven meer van de kust van »*Celebes* te doen inkoopen, en de van *Batavia*, »*Samarang* en *Soerabaja* aangebragte slaven *die* »*voor de militaire dienst* bekwaam geacht wer-»den, door den lande te doen aannemen tegen 75 »rijksdaalders zilvergeld, terwijl de overigen naar »willekeur zouden verkocht worden."

Wanneer wij nu deze bepaling in verband brengen met de bij resolutie van 16 Februarij 1808 gearresteerde »uitnoodiging aan de gemeente tot het »leveren van slaven aan het Gouvernement *tot com-*»*pletering van de armee*" en met de afschaffing van het *ambachtskwartier* in het jaar 1808, dan meenen wij het daarvoor te moeten houden, dat, met het einde van het jaar 1809, het Gouvernement geene slaven meer in eigendom heeft willen bezitten en dat hetzelve toen reeds de ondervinding had verkregen, dat ***slavenarbeid***, in Oost-Indië, beter, en tot minderen prijs, kon worden vervangen door ***vrijen arbeid***.

Bij de overneming der Oost-Indische bezittingen in 1811 door de Engelschen, vinden wij dus ook van geene Compagnie's of Gouvernements-slaven meer gesproken, en zij worden niet meer aangetroffen op de in-

ventarissen der aan de Engelschen overgegevene etablissementen.

Wij zijn thans genaderd tot het tijdvak, gedurende hetwelk de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen onder het Britsch bestuur hebben gestaan.

Onder de eerste daden van dat bestuur, treffen wij de maatregelen aan tot uitvoering der Britsche wetten, waarbij alle *slavenhandel* was verboden.

Op den 18[en] November 1812 werd door den luit.-Gouverneur in Rade, eene aankondiging gedaan, »dat, met den 1[en] Januarij 1813, alle uitvoer van sla-»ven op Java en onderhoorigheden ten strengste was »verboden," en, bij proclamatie van 5 Februarij 1813, werd, met herinnering aan de vroegere aankondiging van 18 November 1812, de acte van het Britsch Parlement van 14 Mei 1811, *houdende afschaffing van den slavenhandel*, in het Gouvernement van Java en onderhoorigheden gepubliceerd en verbindend verklaard.

Nog in December 1815, en dus nadat op *Java* bekend was, dat die bezitting aan het Nederlandsch Gouvernement stond terug te keeren, werd te Batavia opgerigt eene Maatschappij, onder den naam van *the Java benevolent Institution*, met het doel, om mede te werken met de voorstanders van de *afschaffiing van den slavenhandel*, over de geheele wereld. Onder de eerste inteekenaren worden de namen aangetroffen van verscheidene Hollandsche ingezetenen der kolonie.

De eerste resolutie, bij de oprigting dier Maatschappij genomen, luidt:

»Dat het hoofddoel dezer instelling is, de afschaf-
»fing van den *slavenhandel* in de Oostersche eilan-
»den door alle wettige middelen te bevorderen, en
»te dien einde mede te werken tot de naleving der
»wetten op dit stuk in de kolonie bestaande; —
»doch dat deze instelling uitdrukkelijk ontkent eenig
»voornemen te hebben, om zich in te laten met
»*het regt van eigendom* over slaven, zoo als dat
»bestaat of mag bestaan overeenkomstig de koloni-
»ale wetten."

Al spoedig intusschen na het tot stand komen dezer vereeniging, werd het Nederlandsch gezag hersteld op *Batavia*, en successivelijk in de overige Oost-Indische Bezittingen.

Daarmede is echter het genootschap niet vervallen of opgeheven. Integendeel, het had zich, na het vertrek der Britsche autoriteiten, onder welke het aanvankelijk deszelfs meeste leden telde, uitgebreid onder de Nederlandsche ambtenaren en particuliere ingezetenen, en droeg, sedert, den naam van het *Javaansch menschlievend genootschap*. Van hetzelve ging reeds in 1818 eene memorie uit aan de Nederlandsche Commissarissen-generaal, met voorstellen tot tegengang van den *slavenhandel*, tot verzachting van het lot der slaven, en tot eene eindelijke algeheele afschaffing van den slavenstand in Neêrlandsch Indië.

Deze memorie gaf aanleiding tot eene uitnoodiging aan directeuren van het genootschap, om zich over dit onderwerp te verstaan met den President van den toenmaligen Hoogen Raad van Justitie, en na

een volledig onderzoek, in verband ook met de jongste verordeningen ten nutte der slaven gemaakt, eene algemeene wet op het stuk der slaven te ontwerpen.

Aan deze uitnoodiging werd eerst in Februarij 1825 voldaan, door het indienen van het ontwerp, gearresteerd bij de resolutie van den Gouverneur-generaal in Rade van 24 December 1825, over welke hieronder zal worden gesproken.

Het Regerings-reglement, door Commissarissen generaal, overeenkomstig de voorschriften van het opperbestuur in Nederland, in December 1818 afgekondigd, hield in:

Art. 113. De slavenhandel en de aanvoer van dezelve, in Nederlandsch Indië, is verboden. De wetten bepalen de straf der overtreders, en de Regering beraamt de meest geschikte maatregelen tot verzorging der alzoo aangebragte menschen.

Art. 114. Omtrent de behandeling der thans aanwezige slaven, zoo wel als omtrent hun lot en dat hunner kinderen, en wat voorts alles tot de slavernij betrekking heeft, worden de meest redelijke en billijke voorzieningen vastgesteld.

De thans bestaande wetten omtrent de goede behandeling van dezelve, worden bij dezelve inmiddels bekrachtigd.

De eerste groote maatregel, naar aanleiding dezer voorschriften van het Regerings-reglement, betrekkelijk den *slavenstand*, was de publicatie van 3 Julij 1819, waarbij de Gouverneur-generaal in Rade, op de overweging: »dat de bestaande bepalingen »omtrent de slaven, ten deele in onbruik waren ge-

»raakt, ten deele onvolledig en in de toenmalige »omstandigheden ondoelmatig waren, dat vooral het »gemis werd gevoeld van een algemeen naauwkeu-»rig register van alle lijfeigenen," gelastte, dat onverwijld »in geheel Nederlandsch Indië, een naauw-»keurig register van alle toen aanwezige lijfeige-»nen, zonder onderscheid van jaren of geslacht, »zou worden aangelegd,"

Die publicatie hield onder anderen in, (art. 8) dat in het algemeen geene andere bewijzen van eigendom als voldoende zouden worden aangemerkt tot het verkrijgen der inschrijving in het register, dan *transporten*, opgemaakt volgens de deswege bestaande bepalingen; en (art. 10) »dat alle lijfeigenen, welke »niet binnen den gestelden tijd ter registratie zouden »zijn aangegeven, beschouwd zouden worden als ge-»emancipeerd en van den band der slavernij ont-»slagen."

Het is deze verordening, die, hoe onvolledig zij ook in den eersten aanvang vooral op de etablissementen buiten *Java* in uitvoering kon worden gebragt, den grondslag heeft gelegd van al de opvolgende maatregelen, waardoor de *slavenhandel* in Oost-Indië is gefnuikt, en eindelijk binnen de grenzen van het Nederlandsch gebied schier onmogelijk is geworden; en zij is tevens als de oorzaak aan te merken van die trapsgewijze vermindering van het getal wettig erkende slaven, die alleen reeds, wanneer slechts de hand gehouden wordt aan de voorschriften omtrent het *slavenregister*, binnen een, hetzij dan wat korter, hetzij wat langer, tijdsverloop,

het uitsterven van den *slavenstand* moet ten gevolge hebben, zoo als uit de hieronder volgende vergelijking van het thans bestaande getal slaven en dat van 10 en 20 jaren geleden, met wiskunstige zekerheid wordt bewezen.

Wel was het aanleggen van een register, waarin de slaven zouden worden opgeschreven, niet eene geheel nieuwe gedachte; want de publicatie van 21 October 1688 had reeds iets dergelijks voor *Batavia* en de ommelanden gelast, en de invoering van de *slavenbelasting* op 1°. Mei 1812 had almede zoodanige opschrijving noodig gemaakt; maar de aanleg van zulk een *algemeen* register, over de gansche uitgestrektheid van Nederlandsch Indië, en vooral de bepaling van art. 10, (hoe flaauw ook aanvankelijk ten uitvoer gelegd, ten einde geene verkregene regten door soms onwillekeurig verzuim van formaliteiten te krenken) was een allerkrachtigste stap, waarvan de gevolgen in al derzelver omvang, eerst later algemeen gevoeld moesten worden.

Indien wij wel onderrigt zijn, was de toenmalige algemeene secretaris der Hooge Indische Regering, (de tegenwoordige Minister van Koloniën), degeen, die het eerst de aandacht van den Gouverneur-generaal op dien gewigtigen maatregel bepaalde en deszelfs uitvaardiging, zooveel van hem kon afhangen, bevorderde. Hij vinde voor altijd eene streelende belooning, als Staatsman, in deze hulde, toegebragt aan zijn doorzigt, en, als menschenvriend, in den heilzamen uitslag, waarmede de maatregel bekroond is.

Wij stappen over de verschillende besluiten heen, welke, van tijd tot tijd, over de executie dezer publicatie zijn genomen, om dadelijk ons te bepalen bij de publicatie van 24 December 1825, waarbij een algemeen Reglement op den slavenstand, en de politie over slaven voor geheel Neêrlandsch Indië werd gearresteerd, en waarbij werden ingetrokken en buiten effect gesteld, alle wetten, publicatiën, billetten en andere bepalingen, hoe ook genaamd, die strijdende mogten zijn met den inhoud van deze nieuwe wet.

Het is hierboven reeds vermeld, dat het *Javaansch menschlievend Genootschap* in der tijd was uitgenoodigd, een ontwerp te leveren van eene algemeene wet op het stuk der slaven, en zich deswege te verstaan met den President van den Hoogen Raad van Justitie.

Toen, in 1824, de toenmalige Gouverneur der Moluksche eilanden (1) zich met verlof op Java bevond, werd deze ambtenaar, die zich sedert geruimen tijd in zijn Gouvernement ernstig had bezig gehouden met al wat tot deze zaak, speciaal in dat gedeelte onzer Oost-Indische bezittingen, betrekking had en wiens ijver voor al wat menschlievend en in het belang der Indische bevolking kon zijn, algemeen bekend was, door den Gouverneur-generaal toegevoegd aan die Commissie, en het mag wel als een gevolg dezer toevoeging worden aangemerkt, dat de taak dier Com-

---

(1) Mr. P. MERKUS, de nu onlangs overledene en nog diep betreurde Gouverneur-generaal van Neêrlands Indië.

missie, welke sedert jaren onvervuld was gebleven, alsnu binnen 4 maanden werd afgewerkt en, als het resultaat daarvan, een ampel rapport, met een ontwerp van publicatie, aan den Gouverneur-generaal werd aangeboden, waarin al de vroegere verordeningen, voor zoo ver zij nog van kracht waren of van toepassing konden zijn, werden opgenomen en vereenigd met zoodanige nieuwe bepalingen, als welke zouden kunnen en moeten dienen, hoofdzakelijk:

Om alle verkeerde praktijken, waardoor *vrije* lieden in den band van slavernij zouden kunnen worden gebragt of gehouden, te beletten en te bestraffen.

Om den slavenstand in Neêrlandsch Indië geheel te doen ophouden, door alle kinderen, welke, *na zeker te bepalen tijdstip*, uit lijfeigenen zouden geboren worden, nu voor alsdan te verklaren *vrij geboren*.

Om aan slaven eene zachte en billijke behandeling van hunne meesters, — aan de meesters daarentegen betamelijken eerbied en gehoorzaamheid van hunne slaven te verzekeren.

Deze stukken voorloopig in handen gesteld van het Hoog Geregtshof van Neêrlandsch Indie, om daar op te dienen van consideratie en advijs, vonden bij dat Collegie over het algemeen volkomen bijval.

Het Hof »bragt aan het menschlievend en liberale »beginsel, daarin doorstralende, den grootsten lof toe, »en beschouwde het aangeboden concept als een stuk, »de aandacht der Regering hoogst waardig, waarvan »de invoering voorzeker door de gansche beschaafde »wereld zou worden toegejuicht.”

Het merkte echter te regt aan: »dat het een »onderscheid maakt, als lid eener Commissie van een »menschlievend genootschap, een beginsel ten gunste »der slaven aan te nemen en te ontwerpen, dan »wel als Hoog Geregtshof van Neêrlandsch Indië, »belast met, en gehouden aan de stipte uitvoering »des regts, zoodanig menschlievend beginsel aan »de wetgeving en het regt te toetsen, alsmede het »regt met de billijkheid en de menschlievendheid in »overeenstemming te brengen, zonder echter het eerste »door het laatste te doen vervangen."

Uit dit oogpunt bestreed het Hof voornamelijk dat gedeelte van het ontwerp, waarbij was voorgesteld: »*Vrij* zullen zijn alle kinderen uit slavinnen »geboren na middernacht van den 31en December »18. ., en zal na dat tijdstip alle registratie van »nieuwgeboren kinderen ophouden."

Het Hof besloot deszelfs afwijzend advijs op dit punt met deze woorden: »beschouwt de staat de »afschaffing van den slavenstand voor het algemeen »welzijn noodzakelijk, welaan! *dat de staat bronnen »opene* om denzelven te doen vernietigen, maar de »*heilige* regten van de ingezetenen moeten onge»schonden gehandhaafd blijven."

Indien wij deze woorden wel verstaan, dan is het duidelijk, dat het Hof den maatregel van het vrij verklaren van alle slavenkinderen op zeker vooraf bepaald tijdstip, met het doel eener eindelijke vernietiging van den slavenstand, op zich zelf niet beschouwde als de regten der ingezetenen te krenken, mits er slechts *bronnen geopend werden*, waar-

uit die vernietiging konde worden bekostigd, en dan zijn de *heilige* regten, waarvan het Hof sprak, niet die algemeene regten van eigendom, welke in het afgetrokkene de heer op den slaaf, als op elke andere hem in eigendom toebehoorende zaak zoude kunnen doen gelden, maar alleen regten op betaling of vergoeding van de schade, welke hij, door de vrijverklaring van die eventueel te verwekken slavenkinderen, mogt komen te lijden; zooals dit op eene andere plaats van diezelfde consideratiën aldus werd uitgedrukt: »*er moet toezegging gedaan worden van* »*schadevergoeding*; *dan zal de maatregel zoo wel* »*met het regt, als met de menschlievendheid over-* »*eenstemmen*. — Het bezwaar van het Hoog Geregtshof loste zich dus op in eene zeer eenvoudige geldzaak.

Het ontwerp benevens de consideratie en het advijs van het Hoog Geregtshof maakten, op den 24en December 1825, het onderwerp uit der deliberatiën van de Hooge Indische Regering. Ook in die vergadering was verschil van gevoelen omtrent de *bevoegdheid* der Regering om alle kinderen, welke, na zeker te bepalen tijdstip, uit lijfeigenen zouden geboren worden, nu voor alsdan vrij te verklaren en omtrent de vraag: of daardoor, al dan niet, het regt van eigendom zou worden aangerand; ten gevolge van welk verschil dit punt werd gehouden in advijs, en daarop, door middel van het Ministerie van Koloniën, de beslissing ingeroepen des Konings; terwijl tevens Hoogstdeszelfs goedkeuring werd gevraagd op de bij de resolutie van dien dag gearresteerde bepa-

lingen op het stuk der *slaven* en van den *slavenstand*, zoo als die waren vervat in de aangehaalde publicatie van 24 December 1825. Deze Hoogste beslissing schijnt echter evenmin als de gevraagde goedkeuring, tot hiertoe, te zijn gevolgd.

Het is te betreuren, dat de toenmalige Gouverneur Generaal, die zijn tienjarig bestuur over Neêrlandsch-Indië schijnt te hebben willen besluiten met eene zoo merkwaardige en belangrijke zaak, als de regeling van den *slavenstand*, toen nog niet éénen stap verder is gegaan, en dat hij door eene naauwgezetheid, die wij niet aarzelen overdreven te noemen, zich heeft laten terughouden, van (op het voetspoor der beginselen ten aanzien van *slaveneigendom*, die de O. I. C. reeds voor 2 eeuwen had verkondigd, en gesteund door het Nederlandsch grondbeginsel, dat de staat, tegen volledige vergoeding in geldswaarde, ten behoeve van het algemeen welzijn, *onteigening* kan verleenen), de *vrijverklaring* uit te spreken van alle na zeker bepaald tijdstip uit slaven geborene kinderen, behoudens vergoeding van de uit die verklaring te ontstane schade aan de eigenaars.

Die schadevergoeding kon uit den aard der zaak geene zeer aanmerkelijke som beloopen. De termijn kon ruim genomen worden en de aanspraak op vergoeding kon dus eerst na verloop van jaren ontstaan — en wat zouden, op de millioenen der Indische begrooting, eenige honderden of duizenden beteekend hebben tot verwezenlijking van een zoo verheven doel en voor de gansche natie zoo vereerende gebeurtenis, als de eventuele algeheele ver-

dwijning van een slavenstand in de Oost-Indië, alwaar deze, den Christen onwaardige, kwaal reeds te lang noodeloos heeft bestaan?

Men moet het echter daarvoor houden, dat de Gouverneur-generaal zich te gereeder kon onthouden van deze dadelijke vrijverklaring voor de toekomst, omdat in de opschorting voor eenigen tijd, aan den maatregel op zich zelven geen het minste nadeel werd toegebragt; daar de verzuimde tijd teruggevonden kon worden door de bepaling van den termijn, waarop die emancipatie in werking zou komen, en men geregtigd was te veronderstellen, dat op zulk een gewigtig punt, hetwelk uitdrukkelijk aan de beslissing van het Hoogste gezag in Europa werd onderworpen, die uitspraak zich niet zou laten wachten.

Het leed, dat men hierbij ondervindt, weegt te zwaarder, wanneer men bedenkt, dat er nu reeds 20 jaren ongeveer verloopen zijn, sedert dat de aandacht der Regering hier te lande op deze aangelegenheid werd ingeroepen, en dat dus weder 20 jaren, nutteloos, voor eene zoo heilige zaak zijn verloren!

Intusschen is ook, niettegenstaande deze eventuele vrijverklaring van slaven-kinderen achterwege is gebleven, de publicatie van 24 December 1825 van het hoogste belang, en van blijvenden invloed tot wering van *slavenhandel*, en tot bepaling en verzekering der betrekking tusschen slaven en meesters en der regten van de laatsten op de eersten.

Wij moeten, om niet al te wijdloopig te worden, naar dat stuk zelf verwijzen, en ons vergenoegen,

daarvan slechts eenige grondtrekken aan te halen en toe te lichten.

Het 1e. artikel (ofschoon het daarin bepaalde ook opgesloten lag in artikel 10 der publicatie van 3 Julij 1813), was reeds dadelijk gewigtig, daar het, door te verklaren, dat, van nu aan, alleen als slaven werden erkend de zoodanige, die volgens de publicatie van Julij 1819 ***waren geregistreerd***, alle vroegere slaventransporten als bewijs van eigendom vernietigde, en de registers, die soms nog niet afgesloten mogten zijn, met den datum van 24 December 1825 definitief afsloot, voor alle ***reeds geboren*** slaven; terwijl het alleen nog maar geopend bleef voor de kinderen, die uit slavinnen na dien datum mogten geboren worden.

Artikel 3, 4 en 7 bepalen, dat al wie blijken zou, een vrijmensch als slaaf te hebben willen doen registreren of een vrijmensch in den waan zou hebben gebragt of gehouden, van slaaf te zijn, met geeseling en bannissement zou worden gestraft.

Artikel 9, 10 en 11 voorzien tegen het registreren onder de slaven, van kinderen, verwekt of vermoedelijk verwekt door Europeanen en derzelver afstammelingen bij slavinnen.

Artikel 15 verbiedt het scheiden of afzonderlijk verkoopen van slaven, gehuwd of levende met slavinnen, bij welke zij kinderen hebben.

Artikel 33, kent aan de slaven aanspraak toe op ***behoorlijke voeding en kleeding*** en bovendien op eene toelaag van ten minste ***een halven gulden*** per maand.

Artikel 37 verbiedt ten strengste, eenige strafoefening te houden over slaven, wegens misslagen, door hen begaan, op straffe van vervolgd te worden als schuldig aan mishandeling van slaven. Eene matige *huisselijke correctie* is hieronder evenwel niet begrepen.

Artikel 38 verklaart als mishandeling van slaven:

het onthouden van het gewone voedsel;

het vorderen en opleggen van overmatigen arbeid, en van diensten, de krachten van den slaaf te boven gaande;

het niet verzorgen van zieke slaven en al wat strekken kan, om het lot van den slaaf te verzwaren en ondragelijk te maken, strijdig met de verpligting des meesters om zijn slaaf met zachtheid en zorg te behandelen.

Artikel 40 stelt, op mishandeling van slaven, boete van *f* 10— tot *f* 500—: onverminderd de straffen, te ondergaan, wanneer die mishandeling onder de *misdaden* (volgens artikel 43) zal moeten worden gerangschikt.

Artikel 43 noemt, als zoodanige misdaden: moord, doodslag, verwonding, door meesters aan hunne slaven begaan, en gelast, dat in die gevallen, op de gewone wijs, door de bevoegde regters uitspraak zal worden gedaan, *even als of de misdaad jegens een vrij mensch ware gepleegd.*

Artikel 46 schrijft voor, dat alle klagten van meesters over hunne slaven, geene misdaden betreffende, bij de Residenten zullen worden ingebragt, die onderzoek en uitspraak zullen doen, en

Artikel 47, dat met rottingslagen, het getal van 30 niet te boven gaande of gevangenis van niet langer dan 14 dagen, zullen worden gestraft slaven,

— die weigeren diensten te verrigten;

— die zich oneerbiedig jegens hunne meesters gedragen en hen met woorden of gebaarden beleedigen;

— die zich door gedurig verwijderen en rondloopen aan hunne dienst onttrekken;

— die bevonden worden hunne meesters valschelijk te hebben beschuldigd, van hen te hebben mishandeld;

— die zich aan geringe ontvreemdingen van eetwaren en kleinigheden schuldig maken;

— die hunne kleederen verkoopen of verpanden;

— en in het algemeen, die zich opzettelijk of door verzuim schuldig maken aan misslagen, voor welke zij in billijkheid eenige correctie verdienen.

Artikel 54 bepaalt, dat, ten aanzien van alle *misdaden*, door slaven gepleegd, zij onderworpen zijn aan de regtsmagt der regtbanken, voor welke de *vrije* inlanders teregt staan.

Wij hebben, bij voorkeur, deze artikelen aangehaald, omdat daaruit de geest van de geheele wet kan worden afgeleid, en het alzoo blijkt, dat, bij de behartiging van het lot der slaven, evenmin hunne verpligtingen, als de regten en wederkeerige verpligtingen der meesters zijn uit het oog verloren, en dat aan de bescherming van den slaaf geenszins de handhaving van het, zoo lang een *slavenstand* wettig erkend is, hoogstnoodzakelijk gezag des meesters is opgeofferd.

De verordeningen sedert 1825 tot op den dag van

heden door het bestuur in Neêrlandsch-Indië, met betrekking tot den *slavenstand* gemaakt, zijn slechts ontwikkeling en toepassing geweest van de beginselen der publicatie van 24 December 1825. Opmerking verdient daaronder een besluit van 23 October 1833, waarbij het grondbeginsel der bij de publicatie van 3 Julij 1819 bevolene registratie der slaven op nieuw is gehandhaafd, door de uitdrukkelijke verklaring, »dat de verzuimde registratie van »slavenkinderen onherroepelijk derzelver emancipatie »ten gevolge heeft."

Wij vermeenen, door al het bovenstaande, genoegzaam te hebben aangetoond, dat, van oudsher, de slaven, onder het bestuur der O. I. C. en der aan die Compagnie opgevolgde regeringen, eene bijzondere bescherming hebben genoten en steeds eene betrekkelijk zachte behandeling hebben ondervonden.

Die beschermende en milde bepalingen van het bestuur hebben: men mag die eervolle getuigenis aan de O. I. eigenaars van slaven niet onthouden: in het algemeen medewerking ondervonden en alzoo middelijk en onmiddelijk goede vruchten gedragen. De voorbeelden van overschrijding der magt en der regten, bij die reglementen aan den meester over den slaaf toegekend, zijn uiterst zeldzaam geweest, en de tusschenkomst des regters in zulke zaken was dus, op even zeldzame uitzonderingen na, steeds onnoodig. Ja men mag zeggen, dat op *Java*, alwaar alleen nog meer slaven bezeten worden, dan in alle overige O. I. bezittingen te zamen, alle harde behan-

deling van slaven onbekend is geworden en de toestand der slaven, in het algemeen, er juist het tegendeel is geworden van die ellende, waaraan het woord *slavernij* in de ooren van een Europeaan doet denken.

Wij beroepen ons te dezen aanzien ook op de getuigenissen van CRAWFURD, Dl. 3, bl. 42, en RAFFLES, Dl. 1, bl. 76, omdat deze schrijvers voor het overige de handelingen der Hollanders en van het O. I. bestuur niet in eenen verschoonenden geest hebben vermeld en beoordeeld.

De slaaf is op *Java* degeen, die het minst werkt, het onbezorgdst leeft, het best gevoed en gekleed is, wanneer men hem vergelijkt met den gemeenen man, onder de vrije inlanders.

Op den stal is de slaaf de *koetsier*, die den meester speelt over de *vrije* staljongens, en zoo er een zweepslag vernomen wordt op het erf van den Europeschen heer, dan is er tien tegen een te wedden, dat het eene aansporing of teregtwijzing is van den *slaaf-koetsier* aan den onderhoorigen, den *vrijen* staljongen!

In de keuken is het de *slaaf-kok*, die de wet geeft aan de vrije *bij-koks* en *vaten*-wasschers, en die het gewoonlijk voortreffelijk verstaat om zijne wet te doen naleven en zijn gezag te *handhaven.*

Dat de slavin, die de *min* is der kinderen harer meesteres, of de overal, ook in Indië, confidentiële betrekking vervult van *kamenier*, zich, ten aanzien van een ieder, dus ook van *vrije* inlanders, zoo van het mannelijk als het vrouwelijk geslacht, weet te doen

gelden, zal men, na hetgeen wij zoo even van den *koetsier* en den *kok* zeiden, gerustelijk willen aannemen.

En toch is er, niettegenstaande al die voordeelen van den slaaf boven den gemeenen inlander, zoo veel zoets in de *vrijheid*, en kleeft zelfs in het oog van dien bevoorregten slaaf zulk een smaad en onbeschrijfelijk leed aan den naam van *slaaf*, dat het erlangen van een vrijbrief altijd zijn vurigste wensch, zijne hoogste belooning is. Is hij jong, dan zal hij zich gaarne het zwaardere werk getroosten, zich met de slechtere verzorging in spijs en kleeding gemeenzaam maken, mits hij zich onder de *vrijmans* moge tellen, en zijn *eigen* meester moge *heeten*; want hetzij als *slaaf*, hetzij als *vrije inlander*, zal hij toch in wezenlijkheid een ander, als heer en meester, moeten *dienen* of gehoorzamen.

En is hij oud en afgeleefd, kan hij dus geen genot meer van zijne vrijheid hebben, daar hij, om vrij te *leven*, zou moeten werken, hetgeen hij niet meer kan, omdat hij reeds te lang in ledigheid aan het genadebrood gewend is, dan is nog de gedachte aan *vrijheid* zijne hoogste wellust en bidt hij, als het grootste bewijs van welwillendheid en genegenheid van zijnen meester, niet om een *vrijbrief* bij zijn leven, maar om, na zijnen dood, als *vrijmensch* te worden begraven.

Het wordt dan ook, onder de Europesche bevolking, meer en meer een geloof, dat de verkoop van slaven een kapitaal oplevert, waarop geen zegen rust, zoodat slaven, over wier gedrag men te vreden is,

en die lang gediend hebben, wanneer iemands middelen het slechts eenigzins gedoogen, niet weder verkocht worden, maar of geëmancipeerd of bij testament vermaakt aan betrekkingen, weer met den last, om ze later niet te verkoopen, hetgeen dan, na verloop van tijd ook al op emancipatie neerkomt.

Dit, gevoegd bij de dagelijks meer en meer veldwinnende overtuiging, dat tegen behoorlijke betaling en behandeling, vrijwillige arbeiders beter en beterkoop te bekomen zijn, dan slaven, draagt almede bij tot de toenemende vermindering der slaven en tot het uitsluitend bezigen van dezelve tot *huisdienst*.

Huisgezinnen waar, zoo als vroeger, geene andere bedienden worden aangetroffen dan *slaven*, zijn hoogst zeldzaam. In meerdere Europesche huishoudingen worden nog slaven gehouden tegelijk met vrije bedienden, en zijn dan de *slaven* de voornaamste en meest vertrouwde, zooals *koetsiers*, *koks*, *lijfjongens* en *lijf-meiden* (kamerdienaars en kameniers) *minnen*, *kindermeiden* enz.

De meeste Europesche ingezetenen bezitten reeds in het geheel geen *slaven* meer, en worden ten eenenmaal door *vrije* inlanders bediend.

De vermindering van het getal slaven is dan ook hoogst opmerkelijk, en voor den voorstander van de afschaffing van den slavenstand verblijdend. Men kan uit dezelve besluiten, dat, in deze verhouding, de *slavenstand* met der tijd, zonder dat daarvoor een *bepaald* getal jaren kunne worden aangegeven, onmerkbaar zal zijn geworden; maar tevens,

dat het nog lang kan duren, eer hij werkelijk geheel zal hebben opgehouden te bestaan.

Daartoe is het noodig, dat er, na eenig bepaald tijdstip, geene slaven meer *geboren* worden, en men zal dus om het bestaan van *slaven* in O. I. te doen ophouden, altijd nog tot den in 1825 voorgestelden en geadjourneerden maatregel moeten terug komen; tenzij men tot eenen veel meer omvattenden en kostbaren stap besluiten mogt, om, *tegen betaling*, op eens al de nog bestaande slaven te emanciperen; een maatregel, waarvoor, bij de omstandigheden, waarin de slavenstand in O. I. verkeert, wanneer men het belang en het nut der maatschappij in vergelijking brengt met de bezwaren en kosten, welke er aan verbonden zouden zijn, geene genoegzame noodzakelijkheid schijnt te bestaan.

Wij laten hier volgen eene opgaaf van de berekeningen van het getal slaven in vroegere jaren, en in 1843.

Raffles, Dl. 1, bl. 76, schat het getal slaven op Java en Madura op ongeveer 30,000. —

De registers van 1814 wezen, volgens zijne opgaaf, aan:

te Batavia en de ommelanden	18,972.
» Samarang	4,488.
» Soerabaya	3,682.
Totaal	27,142.

De Graaf van Hogendorp, in zijn »Coup d'oeil sur »l'Ile de Java," bl. 49, geeft op, dat in 1825 te *Batavia* nog 12419 slaven (mans, vrouwen en kinderen) werden geteld, en hij schat dit getal op ⅓

van de gansche slavenbevolking van *Java* en al de overige établissementen in Nêerlandsch Indië te zamen.

Deze raming, die wij voor *Batavia* als zeer naauwkeurig mogen aannemen, omdat de Heer VAN HOGENDORP, als Resident van *Batavia*, de telling onder zijn eigen toezigt heeft laten verrigten, doet zien, wanneer wij ze met de telling van 1816 vergelijken, dat, in ruim tien jaren, de slavenbevolking, te *Batavia* alleen, met 6553 zielen (een derde) was verminderd.

Wij zijn niet in het bezit van andere gespecificeerde opgaven der slaven in Nêerlandsch Indië; maar kunnen toch eene berekening maken van derzelver getal, uit de opbrengst der belasting van het *hoofdgeld der slaven.*

Deze bedraagt 1 sp/m. *f* 2,50 per hoofd van elken slaaf of slavin *boven* 8 *jaren* oud.

Die belasting heeft in 1820 in gansch Nèerl. Indië bedragen *f* 51,710 — en in 1843 slechts *f* 24,768 —

waarvan op *Java* is geheven.	*f* 14,168.
op de buiten établissementen.	» 10,600.
	f 24,768.

gevende, in ronde getallen, in 1820, slaven *boven de* 8 *jaar*

8 *jaar*	20,680
en, in 1843	9,907.
minder in 1843	10,773.

en zou het getal slaven boven 8 jaar oud, dus, in 13 jaren, in geheel Nêerl. Indië, met *de helft* ongeveer zijn afgenomen, en in 29 jaren (sedert 1814) op *Java* alleen (de kinderen beneden 8 jaar begrootende op ⅓ van het totaal) van 27,142 zijn gereduceerd op

7556, terwijl, wanneer men telt, dat de kinderen, tot en met 8 jaren oud, $\frac{1}{3}$ uitmaken van de gansche slavenbevolking, het totaal getal *slaven* in Nêerl. Indië in 1843 niet hooger komt, dan op 12,300 hoofden, ongeveer hetzelfde getal, waarop in 1825 de slavenmagt, in de residentie *Batavia* alleen, werd gesteld! Belangrijke uitkomst voorwaar, en welke des te meer verblijdend en opmerkelijk is, omdat zij verkregen is, niet door het toegeven aan de *thans* meer algemeen heerschende begrippen omtrent *emancipatie*, maar door eene trapsgewijze menschlievende en menschkundige verzwakking der knellendste banden van de *slavernij*, door de Regering uit eigen beweging ingevoerd en door de Oost-Indische eigenaars van slaven, met gewilligheid, ondersteund en bevorderd.

Na dit verhandelde omtrent de *slaven* en den *slavenstand* in O. I. hebben wij thans nog te beschouwen, wat er in de jongste tijden gedaan is tot wering en beteugeling van *slavenhandel*, sedert dezelve bij de wetten is verboden, en tot tegengang van *zeerooverij* in den Indischen archipel, welke in de daad altijd eene soort van *slavenhandel* is, vermits de Maleische zeeschuimer even goed *menschen* als *goederen* rooft, en de eene zoowel als de andere, voor hem, voorwerpen van handel zijn.

Tot op de uitvaardiging der boven aangehaalde publicatie van 24 December 1825, waren geene andere straffen gesteld op de overtreding van het verbod van *slavenhandel*, dan die der Engelsche wet van 14 Mei 1811, op *Java* toepasselijk gemaakt

door het besluit van het Britsch tusschen-bestuur, van 5 Februarij 1813.

Die wetten stelden, op de overtredingen van het verbod, ***transportatie*** voor ten hoogste 14 jaar of ***tuchthuisstraf*** van 3 tot 5 jaren.

Deze poenaliteiten echter, die eigenlijk in Nederlandsch-Indië geene toepassing konden vinden, werden nu veranderd en verbeterd bij de publicatie van 24 December 1825, in de art. 18, 19, 20, 21 en 23, waarbij »vaartuigen, tot slavenhandel dienende »in eenige haven, rivier of op eene reede onder het »gebied van N. I. gevonden en aangehouden wor»dende, verbeurd worden verklaard; de voerders »van zoodanige vaartuigen en allen, die daarop »eenig deel mogten hebben aan den handel in sla»ven, met gevangenis van 1 tot 5 jaren en ban»nissement van 10 tot 20 jaren worden bedreigd, en »dezelfde straf wordt toegepast op de ***reeders*** dier »vaartuigen, wanneer zij kennis hebben gedragen, »dat de vaartuigen tot slavenhandel werden gebruikt »of uitgerust."

Die publicatie trad op dit punt niet in meerdere bijzonderheden, uit aanmerking, dat de ***slavenhandel*** meer en beter tegengegaan werd door eene naauwkeurige achtervolging der voorschriften omtrent de registratie der lijfeigenen, dan door de bestraffing van werkelijke daden van slavenhandel. En in de daad, de onmogelijkheid om zich van een slaaf te ontdoen in het gebied van Nêerl.-Indië, moest wel het krachtigst middel zijn, om het koopen van slaven buiten Nêerl.-Indië, en het rooven van menschen om

ze als slaven te verhandelen, doelloos te maken. Daar intusschen, buiten het bereik van ons gezag in Indië, nog voortdurend gelegenheid blijkt te zijn, om menschen als slaven te verhandelen, heeft het zeeschuimen, ook met het doel om menschen te rooven, nog nimmer geheel opgehouden.

Het Gouvernement heeft, sedert 1816, onafgebroken de middelen, die het ter zijner beschikking had, gebruikt, om die plaag te keer te gaan. Ofschoon dit niet geheel zonder vrucht is geschied, is het toch gebleken, dat die taak hoogst moeijelijk is, en door *middelen van geweld* nimmer geheel vervuld zal kunnen worden.

In al de contracten, met de Inlandsche Vorsten en Hoofden aangegaan, en bijzonder met die van Linga, Riouw, Borneo, Balie, enz. onder wier gebied zich de meeste van die soort van handelaars en handelsvaartuigen gevestigd vinden, die zich bezig houden met hetgeen zij noemen *geluk zoeken*, is steeds vermeld, dat het Indisch Gouvernement besloten had ten strengste *alle* zeerooverij, ook van 's Gouvernements bondgenooten, te keer te gaan en te bestraffen, en hebben die Vorsten zich ook tot gelijken tegengang van hunne zijde verbonden; maar deze verbindtenissen tot beteugeling van eene aan den Maleijer als aangeboren gewoonte en zijn geliefkoosd handwerk, zijn slechts al te dikwijls veronachtzaamd.

Het ligt in den Maleischen aard, op zee met eene praauw te zwerven, zoo als de Arabier op zijn ros in de woestijn. En even onmogelijk als het, tot dus verre, geweest is, om den laatsten in een dorp en een

huis te vestigen, even zoo moeijelijk is het, voor als-nog, om den Maleischen zwerver te bepalen bij vischvangst of koophandel.

Hij gaat wel op reis met het voornemen, of onder voorwendsel, om te visschen of te handelen; hij beproeft het ook wel; maar veel moeite zal hij zich voor die bedrijven niet geven. Vindt hij daarin niet spoedig geluk, dan zal hij ras op eene andere wijs *zijn geluk gaan zoeken* (*tjarie ontong*, zoo als hij dat noemt), dat is te zeggen: hij zal de eerste de beste praauw, die hij tegen komt en die hij *zwakker* beschouwt, dan zijne eigene, openlijk aanvallen of verraderlijk trachten te vermeesteren, en het overrompelde vaartuig, met de opvarenden en de goederen, voeren naar de eerste de beste plaats buiten het bereik van 's Gouvernements beschermenden arm, waar hij weet, dat hij zijne buit verruilen en verkoopen kan, zonder dat hem rekenschap zal worden gevraagd, hoe hij er aan gekomen is.

Gestrenge maatregelen van bescherming der zwakken en bestraffing der euvelmoedigen, moeten, om dit kwaad uit te roeijen, nog lang gepaard gaan met middelen van wezenlijke beschaving, opdat de Maleische *zeeroover*, wiens bedrijf voorzeker ook niet zonder gevaar of moeite wordt uitgeoefend, door ondervinding geleerd, beginne in te zien, dat hij, met minder gevaar en niet meerder moeite, zich dezelfde benoodigdheden op eene geoorloofde wijze door arbeid kan verschaffen, die hij nu door *misdaad* verwerft en waarbij zijn leven onafgebroken in de waagschaal staat.

Terwijl de pogingen van het Gouvernement daartoe strekken, wordt intusschen de beteugeling van zeerooverij door krachtige middelen, niet verzuimd. In 1820 reeds heeft eene aanbouwing van inlandsche gewapende en getuigde praauwen, op het model der snelzeilendste en sterkste vaartuigen, plaats gevonden.

Ofschoon nu zeker deze kruispraauwen ongenoegzaam waren om de zeeroovers uit te roeijen, waren zij echter zeer geschikt en ook dienstig, tot beveiliging der kusten van *Java*.

Maar desniettemin is aan den maatregel de hand niet gehouden. In 1827, zijn deze praauwen gesloopt en verkocht en de daarvoor benoodigde fondsen van de begrooting geschrapt, *als maatregel van bezuiniging*.

Bij het traktaat van 17 Maart 1824, tusschen het Nederlandsch en het Britsch Gouvernement gesloten, werd onder anderen vastgesteld: »dat de contrac»terende partijen zich verbonden, om krachtdadig tot »het beteugelen van zeerooverij in den Oost-indischen »archipel bij te dragen: — en om geene schuilplaats »of bescherming te verleenen aan vaartuigen, met »welke zeeroof bedreven wordt; zullende zij in »geen geval veroorloven, dat schepen of goederen, »door zulke vaartuigen buit gemaakt, in eenige van »hunne bezittingen ingevoerd, bewaard of verkocht »worden."

Het Nederlandsch Indisch Bestuur heeft, reeds in de publicatie van 24 December 1825, de vereischte maatregelen tot bevordering van het doel van dit

traktaat, niet uit het oog verloren. Het heeft bovendien het toezigt en de politie op alle inlandsche vaartuigen gescherpt, bijzondere verordeningen uitgevaardigd op de passen dier vaartuigen, een maximum van bemanning en wapening der handelsvaartuigen vastgesteld, enz.

Het heeft, in de laatste tijden, gewapende vaartuigen uitgezonden in die saizoenen en in die rigtingen, waarin de zeeroovers op hunne strooptogten plegen uit te loopen en zich toe te rusten.

Het goed gevolg van deze expeditiën is herhaaldelijk in de nieuwspapieren vermeld. Zelfs in de Engelsche dagbladen is, meer dan eens, hulde bewezen aan den ijver en de weldadige maatregelen van het Nederlandsch bestuur, in het te keer gaan van *zeerooverij* in den Oosterschen Archipel, en de vergelijking der bemoeijingen van het Britsch bestuur te dien aanzien, met die van ons Gouvernement, is in die dagbladen zeer ten nadeele van het eerste uitgevallen.

Maar, zoo als wij reeds aanmerkten, de kwaal van *zeerooverij* ligt nog te diep in de zeden der inwoners van den Indischen Archipel ingeworteld, dan dat voor 's hands de wil en de magt van het Nederlandsch Gouvernement voldoende zoude kunnen zijn, om ze geheel uit te roeijen. De beschavende hand des tijds zal hierin het meest moeten afdoen (1).

---

(1) Wij doelen hier voornamelijk op de zeeroovers, die binnen het gebied onzer O. I. bezittingen gevestigd zijn.

De zeeroovers, daar buiten genesteld, waaronder die van *Magindanao* en de *Soloo Eilanden* de voornaamste zijn, die dit handwerk

Alvorens dit ons overzigt te besluiten, moeten wij met een woord gewag maken van eene bijzondere soort van dienstbaarheid, welke op vele plaatsen in den Oosterschen Archipel bestaat en als eene soort van *slavernij* kan worden aangemerkt. Wij bedoelen de *pandelingen* of vrije menschen, die, volgens de gebruiken van het land, op eene wettige wijze, zich voor een bepaald getal jaren of ook wel voor hun leven, *verpand* hebben, in betaling van schuld of in voldoening van eenige andere verpligting, die zij buiten de mogelijkheid zijn, in geld of goed te kunnen kwijten.

Het regerings-reglement van 1818 had dienaangaande reeds als grondbeginsel vastgesteld, in art. 112, »het geven of nemen van verpandelingen ter verze»kering van eenige geldelijke schuld of aangegane »verbindtenis wordt in geheel Neêrlandsch Indië af»geschaft."

De publicatie van 7 Maart 1822, waarbij de eerste maatregelen werden genomen, om aan dit algemeen verbod executie te geven, bepaalde voor het eiland *Java*, omdat aldaar deze verpandingen reeds bij resolutie van 8 November 1715, en 20 Augustus 1805,

---

op groote schaal uitoefenen en met wier hoofden, tot dus verre, geene aanraking of toenadering mogelijk is, vallen buiten deze beschouwing. Vernieling hunner vaartuigen met derzelver opvarenden, wanneer zij zich in de nabijheid onzer bezittingen vertoonen, is het eenige tegen hen te bezigen middel, hetwelk van tijd tot tijd ook gebezigd wordt, doch met geene andere vrucht, tot dus verre, dan dat tijdelijk de plaag geweerd wordt, zonder dat de kwaal zelve wordt uitgeroeid.

waren verboden geworden, eene boete van *f* 500 — : en, bij onvermogen, kettingarbeid of gevangenis van 3 maanden voor een ieder, die voortaan een *vrij*mensch in pand zoude nemen, en verklaarde alle zoodanige contracten voor nietig en van onwaarde, met verbod aan alle regtbanken, daarop regt te doen.

Voor de buiten établissementen, alwaar reeds verpandingen mogten bestaan, en dit bestaan door het gebruik gewettigd moest worden beschouwd, gelastte de regering het aanleggen van registers, waarin de verbindtenissen zouden worden ingeschreven en waarbij de aflossing der schulden, voor welke de pandelingen zich mogten hebben verbonden, werd vastgesteld volgens een maatstaf, dat *f* 100 — met 4½ jaar dienst, *f* 125 — met eene dienst van 5 jaren werden afgelost en vervolgens, voor elke *f* 25 — daarboven, een half jaar meer werd toegestaan. Behalve die afschrijving van schuld werd voorgeschreven, dat aan elken pandeling kleeding en voedsel moest worden verstrekt en hem ten minste een halve gulden per maand in geld moest worden uitgereikt.

Alle ***niet geregistreerde*** verbindtenissen van ***verpanding*** werden, ook op de buiten-établissementen, voor vervallen verklaard, en daar de sommen, voor welke de verpanding geschiedde, meest gering waren, mag het er voor gehouden worden, dat deze soort van ***slavernij***, met het eindigen der geregistreerde contracten, reeds lang heeft opgehouden te bestaan.

Wij vinden dan ook van geene *verpandingen* verder melding gemaakt, dan alleen in eene publicatie van 25 Junij 1838, waarbij de belangen dezer soort

van *slaven* op *Sumatra* is geregeld, alwaar die regeling niet vroeger kon plaats vinden, omdat dit gewest eerst onlangs onder ons gezag en *daadwerkelijk* bestuur is gebragt.

G. J. C. S.

LETTERKUNDIGE BERIGTEN.

Situation des esclaves dans les colonies françaises; urgence de l'émancipation, par M. J. B. ROUVELLAT DE CUSSAC, ancien conseiller aux cours royales de la Guadeloupe et de la Martinique. Paris, PAGNERRE éditeur, 1845, 8°. 256 p.

Bij de gelijkheid, welke er in vele opzigten tusschen de Fransche en de Nederlandsche West-Indische koloniën bestaat, is het aangekondigde werk, hoezeer bepaaldelijk over de Fransche koloniën handelende, zeer waardig om ook in Nederland gekend te worden.

De heer ROUVELLAT DE CUSSAC was, van 1829 tot 1844, raadsheer in de Geregtshoven, eerst te *Guadeloupe* en vervolgens te *Martinique.* Hij is derhalve allezins bevoegd, om over het door hem behandelde onderwerp te oordeelen.

Vele der bijzonderheden, die hij mededeelt, zijn ontleend uit regtszaken, waarvan de stukken in de archieven der verschillende koloniale regtscollegien voorhanden zijn, en kunnen dus niet in twijfel getrokken worden. En wat de waarheid betreft van

hetgeen hij verhaalt, als buiten zijne ambtsbetrekking door hem gezien en gehoord, merkt hij in zijne voorrede op, dat hij geenerlei belang kan hebben, de zaken opzettelijk valsch voor te stellen, en dat iemand, die eene aangeboren liefde tot waarheid en regt heeft, die aan de handhaving daarvan zijn geheele leven heeft toegewijd, en nimmer geschroomd heeft, zich opofferingen daarvoor te getroosten, — op zijn drie en zestigste levensjaar niet liegt.

En inderdaad, men behoeft het geschrift van den heer DE CUSSAC slechts te lezen, om de overtuiging te erlangen dat de schrijver volkomen ter goeder trouw is, en dat, al moge hij in het schetsen van den toestand der slaven, bij voorkeur de duistere gedeelten van het tafereel hebben doen uitkomen, de bijzonderheden echter, die hij verhaalt, werkelijk alzoo door hem gezien of gehoord zijn, als hij ze mededeelt.

Het werk is niet in eene zoodanige orde geschreven, dat het gemakkelijk valt, een naauwkeurig verslag van zijnen inhoud te geven. Wij willen echter trachten de slotsommen op te geven, waartoe een langdurig verblijf in de koloniën en eene belangstellende waarneming van den toestand der maatschappij aldaar, den schrijver geleid hebben.

Zij zijn de volgende:

De toestand der slaven is over het algemeen veel ongunstiger, dan men dien zich in Europa gewoonlijk voorstelt, en het zijn vooral de slaven van plantaadjen, die door directeuren bestuurd worden, als ook de slaven, aan arme meesters of meesteressen toe-

behoorende, welke een uiterst hard lot te verduren hebben (bl. 12, 24—26).

Voor hunne zedelijke behoeften wordt zeer gebrekkig gezorgd. Indien zij onmiddelijk van hunne meesters voedsel, kleeding en verdere behoeften ontvangen, geschiedt zulks dikwijls ongenoegzaam. (bl. 13, 18, 19, 58 en 175) Of wordt hun, gelijk op de meeste plantaadjen plaats heeft, zekere tijd vrijgelaten, ten einde door eigen arbeid in hunne behoeften te voorzien, dan is die tijd gewoonlijk te kort. In naam hebben zulke slaven elken zaturdag voor zich; doch over het algemeen kan men aannemen, dat werkelijk niet meer dan twee dagen 's maands hun tot eigen arbeid worden overgelaten (bl. 15, 28, 30, 35).

De arbeid der slaven is veelal overmatig. Niet zelden wordt 's nachts gewerkt; dikwijls ook op zondag (bl. 28, 36, 58).

Voor hunne zedelijke behoeften wordt, behoudens eenige uitzonderingen, geheel geene zorg gedragen. Integendeel, de slaven worden op gelijke lijn gesteld met werkdieren, en elke poging om hen, als menschen, verstandelijk en zedelijk te ontwikkelen, wordt opzettelijk tegengewerkt (bl. 16, 36, 136).

Het lot der oude slaven, dat als zoo zeer gunstig wordt afgeschilderd, is veelal zeer hard (bl. 16—18, 55).

De middelen, om de tucht over de slaven te handhaven, zijn afschuwelijk. Aanhoudend en voor de kleinste nietigheden wordt de zweep gebruikt, zoo dat men de kolonie kan rondgaan en van de honderd slaven van elken leeftijd en van beide geslachten, er geene zes zal aantreffen, die niet op hunne ligchamen

de zigtbare sporen dragen van ontvangen slagen (bl. 14, 49, 77). Dikwijls ziet men nog bloedende wonden of sommige ligchaamsdeelen geheel ontveld door tallooze striemen, elk van de breedte van eenen vinger (bl. 51, 55, 78).

Jonge lieden van de voornaamste koloniale familien oefenen zich in het slaan met de zweep en erlangen er eene groote behendigheid in; en men heeft vrouwen, voor wie het als een tijdverdrijf is, hare huisslavinnen eigenhandig te kastijden (bl. 14, 38—40, 44). Gewoonlijk echter laat men dit werk aan eenen anderen slaaf over; er zijn vele voorbeelden van vaders of moeders, die hunne kinderen, en van kinderen, die hunne vaders of moeders met de zweep hebben moeten kastijden (bl. 40—41; 98).

Voorts behooren tot de gewone middelen van tucht: de gevangenis, welke op elke plantaadje wordt aangetroffen, en voor het minste vergrijp, of vermoeden van vergrijp, wordt aangewend; de ketenen en de ijzeren staven of ijzeren banden aan den voet, of aan den hals. Men ontmoet dagelijks slaven en slavinnen, en daaronder ook kinderen en oude lieden, met ketenen of ijzeren banden belast, en niet zelden ziet men de slaven twee aan twee gekluisterd, als galeiboeven, den veldarbeid verrigten (bl. 12—16).

Bij buitengewone gevallen hebben meer uitgezochte martelingen plaats Daaronder behoort de opsluiting in de gevangenis, met ijzers aan den muur bevestigd en met eenen halsband met haken, die het den ongelukkigen slaaf onmogelijk maken, immer eene ligchaamshouding te vinden, waarin hij kan rusten. Voorts

het doen eten van drekstoffen, het branden met gloeijende ijzers (bl. 62, 83, 127).

Gelijk zich verwachten laat, zijn de gevallen niet zeldzaam, dat slaven, ten gevolge van zulke mishandelingen, verminkt worden of sterven; en veelvuldig zijn de gevallen, dat de slaven uit wanhoop zich zelve van kant maken (bl. 13, 21).

Het verzamelen van eenen spaarpenning is aan de meeste slaven geheel onmogelijk. Soms echter zijn zij daartoe in staat, bijzonder wanneer hunne meesters hun tegen zekere maandelijksche uitkeering toelaten, voor eigen rekening zich bij anderen te verhuren, of op eenige andere wijze een middeltje van bestaan te zoeken. Maar de overwinsten, welke de slaven in zulke gevallen maken, zijn hun veeltijds tot niets nuttig. Want, hoezeer de eigenaars zelden den spaarpenning hunner slaven openlijk zich toeëigenen, zijn er vele bedekte wegen, langs welke zij hen daarvan berooven. En al hebben zulke grove misbruiken geen plaats, zoo wordt evenwel het doel der opsparingen, die altijd geschieden ten einde zich zelven vrij te koopen, veelal verijdeld, doordien de meester het in zijne magt heeft, den losprijs te bepalen, en bijna nimmer te vreden is met hetgeen de slaaf hem kan aanbieden (bl. 30, 37, 175, 220—224, 236—239).

Heeft de slaaf dus weinig uitzigt, om door opsparingen zich zijne zoo vurig verlangde vrijheid te verwerven, hij kan haar evenmin als belooning voor trouwe diensten verwachten. Alleen bloedbetrekking of liefde verbreekt soms de banden der slavernij.

Maar dat een eigenaar uit edelmoedigheid eenen slaaf de vrijheid zoude geven, is eene bijna ongekende zaak (bl. 135, 150, 225).

Eindelijk is de slaaf elk oogenblik blootgesteld aan het gevaar om, voor altijd, van zijne naaste betrekkingen en van al wat hem dierbaar is gescheiden, naar een ver afgelegen gedeelte der kolonie of zelfs naar een vreemd slavenland, de Spaansche kolonien of de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, vervoerd te worden. Dit laatste mag, wel is waar, niet geschieden, dan met toestemming van de koloniale Regering, maar die toestemming is gemakkelijk te verkrijgen; en naar het schijnt heeft ook niet zelden een geheime ruilhandel van slaven tegen vee, met vreemde slavenstaten plaats (bl. 45—48).

Er bestaan op al het gezegde, uitzonderingen. Er zijn meesters en meesteressen, die zeer goede zorg voor hunne slaven dragen; er zijn eenige, hoezeer weinige, plantaadjes, die als toonbeelden van goede behandeling kunnen geroemd worden. Maar over het algemeen is de tegenwoordige toestand der slaven, zoo niet erger, althans niet beter dan vroeger, en de ongehoordste gruwelen zijn, helaas! geene zeldzaamheden (bl. 20—26, 162).

Om te begrijpen, hoe het mogelijk is, dat de waarheid daaromtrent zoo weinig in Europa bekend is, moet men de koloniale maatschappij kennen.

De slaveneigenaars stellen er natuurlijk den grootsten prijs op, dat geene andere, dan gunstige berigten bekend worden. In het moederland hebben zij, daartoe, opzettelijk door hen bezoldigde schrijvers, en in

de kolonie is alles aan hunnen invloed onderworpen. Meest alle leden van den kolonialen raad, en van de regterlijke collegien, als ook meest alle overige hooge ambtenaren zijn, óf zelven slaveneigenaars, óf door maagschap en huwelijk aan slaveneigenaars verbonden, en werken dus mede om een stelsel van bedrog vol te houden, waarvan men zich in Europa geen denkbeeld kan vormen. De gedrochtelijkste beschuldigingen tegen de negers en mulatten, zoowel slaven als vrijgelatenen, worden als onweersprekelijke waarheden aangenomen. Elk voorval daarentegen, waarvan de ruchtbaarheid den blanken slaveneigenaar in een ongunstig daglicht zoude stellen, wordt zoo veel mogelijk vergoelijkt en verborgen gehouden, en in bijna alle officiële stukken en gelegenheidstoespraken wordt de maatschappelijke toestand, en in het bijzonder de gesteldheid der slavenbevolking, als bij uitstek gunstig afgeschilderd.

Bezoekt eenig vreemdeling de kolonie, zoo komt hij alleen met slaveneigenaars in aanraking. Hij geniet allerlei bewijzen van vriendschap, zit aan de gastvrije tafel van den planter, hoort alles van de gunstigste zijde voorstellen, en wordt dus ligtelijk voor de ware gesteldheid der zaken geblinddoekt. En komt eenig Europeesch ambtenaar vol goede bedoelingen in de kolonie aan, spoedig bemerkt hij dat, wil hij zich niet overal teruggestooten en van alle hoop op bevordering verstoken zien, hij, althans door zijn stilzwijgen, moet medewerken tot handhaving van een bedrog, waarmede men begrijpt dat de hand-

having van het zoogenaamde ***koloniale stelsel*** verbonden is (bl. 19, 56, 144, 146, 161, 189, 209).

En de slaven zelve? Zij kunnen niet klagen, omdat zij niemand hebben, die zich hun lot kan of wil aantrekken, en omdat zij weten, dat elke klagt door eene verzwaring van hun lot gevolgd wordt. Ja, al worden zij, in enkele gevallen, voor den regter geroepen, om getuigenis af te leggen omtrent mishandelingen, die zij aanschouwd of zelve ondergaan hebben, zoo durven zij niet voor de waarheid uitkomen, en zijn zij altijd geneigd om de handelingen hunner meesters te verschoonen, omdat zij weten, dat, welke ook de uitspraak des regters zij, hun lot wederom aan denzelfden meester zal worden toevertrouwd, die elk tegen hem gesproken woord met de zweep en andere mishandelingen zal wreken (bl. 39, 43, 79, 87, 99, 153).

Bij zulk eene gesteldheid der maatschappij kan het niet anders, of elke poging van de Regering van het moederland, om eenige verbetering tot stand te brengen, moet in de kolonie tegenwerking ondervinden.

Hoe zeer dan ook de kolonisten alle verordeningen ter gunste der slaven met eenen kreet van verontwaardiging, als eene aanranding van verkregen regten, hebben begroet, is hunne magt inderdaad daardoor in niets verminderd; want die verordeningen worden eenvoudig niet nageleefd.

Zoo is, bij ordonnantie van 1840, bepaald, dat de jonge slaven Godsdienstig onderwijs zullen ontvangen; en de Graaf DE MOGES, destijds Gouverneur van

Martinique, die zeer het goede wilde, heeft een bijzonder reglement voor dat onderwijs op de plantaadjen uitgevaardigd. Dat reglement heeft nergens de minste uitvoering erlangd, en ook in de steden ontvangen de slaven tot heden toe geen onderwijs. Te *Fort Roijal* op *Martinique* zijn opzettelijk geestelijke broeders en zusters uit Frankrijk gekomen, om scholen voor de slavenkinderen op te rigten. Doch niet een enkel jonge slaaf wordt door zijnen meester toegelaten die scholen te bezoeken; ja zelfs, men heeft aan de geestelijke broeders en zusters verboden, slaven in hunne scholen op te nemen (bl. 70 en 136).

Bij dezelfde ordonnantie is aan de ambtenaren van het publiek ministerie een patronaat over de slavenbevolking opgedragen. Ten gevolge hiervan komen niet zelden slaven zich over mishandeling beklagen. Doch bijna altijd worden zij, na eenigen tijd in de policie-gevangenis doorgebragt te hebben, gebonden naar hunne meesters teruggevoerd, om door deze voor hunne vrijmoedigheid ten strengste gekastijd te worden, indien zij niet reeds in de policie-gevangenis, op verzoek hunner meesters, eene geeseling met de zweep ondergaan hebben (bl. 152).

Als patronen der slaven, zijn de ambtenaren van het publiek ministerie verpligt, geregeld de kolonie rond te reizen, ten einde de plantaadjen in oogenschouw te nemen. Dit geschiedt ook van tijd tot tijd; doch de maatregel is geheel ijdel, want de planters zijn altijd te voren van het voorgenomen bezoek verwittigd; de slaven, door de ondervinding geleerd,

durven niet klagen, en alzoo wordt alles in orde bevonden (bl. 138—144).

Bij eene ordonnantie van 1839 zijn bepalingen gemaakt, ten einde de bijzondere vrijverklaringen te begunstigen. Die bepalingen zijn eene doode letter gebleven, en de koloniale ambtenaren misbruiken zelfs eenige voorschriften van die ordonnantie om zich zoo veel mogelijk tegen bijzondere vrijverklaringen te verzetten. Want ook zulke vrijverklaringen worden, in de gevolgen, als nadeelig voor het koloniale stelsel beschouwd (bl. 134, 146).

Bij eene ministeriële aanschrijving van 1841 zijn de ambtenaren van het publiek ministerie opmerkzaam gemaakt, dat, volgens de beginselen der tegenwoordige koloniale wetgeving, de meester zijnen slaaf niet meer in ketenen mag slaan. En echter wordt voortdurend en openlijk van dat middel van bedwang of straf gebruik gemaakt, zonder dat dit tot eenige vervolgingen aanleiding geeft (bl. 88).

Het getal zweepslagen mag, volgens de koloniale wetgeving, dat van 29 nimmer overschrijden. Doch ook deze bepaling, op zich zelve reeds van weinig waarde, omdat de straf telkens kan herhaald worden, is in de werkelijkheid geheel ijdel. Want de geneesheeren, die als deskundigen een rapport moeten uitbrengen, verklaren steeds, hoe gemarteld het ligchaam van den slaaf ook zijn moge, dat zij in de wonden of sporen van wonden, slechts een minder getal slagen kunnen ontdekken. Slechts éénmaal had een geneesheer verklaard 30 afzonderlijke wonden te ontdekken; doch hij had er bij opgemerkt, dat het zeer

mogelijk was, dat één slag meer dan ééne wond veroorzaakte, en, op grond dezer opmerking, werd de beschuldigde vrijgesproken (bl. 115, 125).

De regter heeft de magt om te bevelen, dat de slaven, die tegen hunnen meester getuigd hebben, zullen verkocht worden, en kan ook eenen slaveneigenaar het regt ontzeggen, om in het vervolg slaven te bezitten. Maar, zoolang de schrijver zich in de koloniën heeft bevonden, heeft de regter nimmer van die magt ter gunste der slaven gebruik gemaakt. Slechts éénmaal was een verbod om slaven te mogen bezitten uitgesproken; doch dit had plaats in een geval van opligting, dat niets met mishandeling van slaven gemeen had (bl. 154 en 155).

In het algemeen is de wijze, waarop de regtszaken, betrekkelijk mishandeling van slaven, in de koloniën behandeld worden, ongeloofelijk partijdig. Slechts zelden worden vervolgingen deswege ingesteld, en dan nog, hoe zwaar de misdaad moge zijn, bijna altijd correctionneel. Komt de zaak zoo ver, dat zij op de teregtzitting behandeld moet worden, hetgeen zoo veel mogelijk vermeden wordt, zoo wordt door het publiek ministerie alles aangewend, om den beschuldigde te verschoonen. De zwaarste getuigen zijn veelal, waarom, wordt niet onderzocht, afwezig, en eene menigte van getuigen komt daarentegen verklaringen afleggen omtrent de bekende zachtaardigheid van den beschuldigden meester. Slechts dan heeft een schijn van gestrengheid bij het publiek ministerie plaats, wanneer de aard der zaak zoodanig is, dat er toch eene vrijspraak op volgen zal. Advokaten,

geneesheeren, die als deskundigen gehoord worden, de regters zelven, allen, in één woord, werken mede om veroordeelingen van slaveneigenaars te voorkomen, die het geliefde koloniale stelsel in gevaar zouden kunnen brengen; terwijl daarentegen, ter handhaving van dat stelsel, het minste vergrijp van den slaaf op het allerstrengste gestraft wordt (bl. 72—76, 111—132, 154).

Dit stelsel van ongeregtigheid kan echter niet op den duur volgehouden worden. Indien de verordeningen van het moederland tot nog toe slechts gestrekt hebben, om eenen geest van bitterheid bij de slaveneigenaars op te wekken, waardoor het lot der slaven nog verzwaard is, zoo is daardoor bij de slaven een verlangen naar eenen beteren toestand en naar vrijheid ontstaan, dat, na de vrijverklaring der slaven in de Engelsche koloniën, niet meer te bedwingen is. Aanhoudend moeten de kusten door Europesche soldaten bewaakt worden, ten einde het ontsnappen der slaven naar de naburige Engelsche eilanden te beteugelen. Schrikbarend is de sterfte, die de ongezonde luchtstreek der kusten onder deze troepen aanrigt, en toch kunnen de opofferingen van menschenlevens, welke men zich daarvoor getroost, niet verhinderen, dat vele slaven, door de vlugt, de vrijheid in het vreemde land gaan zoeken (bl. 56, 137, 200).

Het eenige, dat herstel kan aanbrengen, is de vrijverklaring der slaven. De gevolgen van dezen maatregel zijn geenszins te duchten. Want hoezeer vele slaven door hunnen toestand geheel bedorven en verdierlijkt zijn (bl. 26, 57, 61, 63), zoo zijn echter alle goede beginselen niet uitgeroeid en vele

treffende voorbeelden van trouw, ijver, eerlijkheid, edelmoedigheid en andere deugden, zoowel van slaven als van vrijgelaten negers en mulatten, bewijzen, dat het negerras gansch niet ongeschikt is voor vrijheid en beschaving (bl. 166, 182, 224, 226).

Ook voor de vrees, dat de slaven, na hunne vrijverklaring, allen veldarbeid zullen weigeren, bestaat geen grond. Immers, dat onder de tegenwoordige vrijgelatenen weinige landbouwers gevonden worden, kan geene verwondering baren, wanneer men in aanmerking neemt, dat van de slaven, die sedert vele jaren de vrijheid ontvingen, slechts ⅛ als slaven tot den veldarbeid behoorden, en dat ook deze voor de helft, uit kleine kinderen bestonden (bl. 165).

Indien maatregelen tot voorbereiding voor den toestand van vrijen arbeid mogelijk waren, zouden die maatregelen minder bij de slaven vereischt worden, dan bij de slaveneigenaars, bij wie de onbeperkte heerschappij over hunnen medemensch, èn vele bekrompene vooroordeelen, èn eene droevige verdorvenheid heeft gekweekt (bl. 41—43, 66, 112, 143, 161).

Maar, hoezeer tot nog toe alle maatregelen om, met behoud van de slavernij, den toestand der slaven te verbeteren vruchteloos zijn geweest, moet men echter zoodanige maatregelen, als overgang tot de vrijheid, niet onmogelijk wanen. Het komt alles aan op de uitvoering, en ten einde hieromtrent meerdere zekerheid te erlangen zoude men bijzondere ambtenaren moeten benoemen, om, onafhankelijk van alle andere koloniale autoriteiten, als curators der slaven, tegen

alle overtreding der verordeningen te waken. Deze ambtenaren zouden in vrij grooten getale over de geheele kolonie moeten verspreid zijn, en genoegzame magt moeten hebben, om zich ten allen tijde in de uitoefening hunner betrekking te kunnen handhaven (bl. 240).

Wanneer, op deze wijze, voor de uitvoering der wettelijke bepalingen werd zorg gedragen, zouden de thans bestaande verordeningen reeds veel goeds stichten. Men zoude er nog onderscheidene bepalingen kunnen bijvoegen, als: beperking der disciplinaire straffen des meesters tot opsluiting, en afschaffing van alle ligchaamsstraffen (bl. 251); waarborging van den wettelijken eigendom van de spaargelden des slaafs (bl. 236); overlating aan den slaaf van twee dagen 's weeks om in zijne eigen behoeften te voorzien (bl. 233), en verpligting des meesters om eenen billijken losprijs aan te nemen, wanneer die, of door den slaaf zelven, of door een zijner bloedverwanten tot in den derden graad, wordt aangeboden (bl. 225).

Door deze maatregelen zal men niet slechts den toestand der slaven verbeteren, maar ook hun getal verminderen. De ondervinding toch leert, dat de slaven gaarne sparen, wanneer zij voorzien kunnen, zich daardoor de vrijheid te zullen verwerven; terwijl de reeds bevrijden er hunne eer in stellen en zich groote opofferingen willen getroosten, om ook hunne nabestaanden uit de slavernij te verlossen (bl. 225, 253). En het gevolg zal zijn, dat, en spoediger, en gemakkelijker, eene algemeene vrijverklaring zal kunnen plaats hebben (bl. 254).

Het bovenstaande is, naar wij gelooven, de getrouwe schets van de voornaamste opmerkingen en denkbeelden, in het werk van den heer DE CUSSAC bevat. Dat werk ontleent echter zijne hoofdverdienste uit de vele voorbeelden, waarmede bijna elke stelling opgehelderd en bevestigd wordt, en door deze voorbeelden over te nemen, zouden wij al te wijdloopig worden. Eenige daarvan, die ons meest geschikt voorkomen, om eene duidelijke voorstelling van de gesteldheid der Fransche koloniën te geven, willen wij evenwel ten slotte nog mededeelen.

Een planter van *Martinique*, oud 22 jaren, die eene buitengewone bekwaamheid had in de behandeling van de zweep, verscheen op de correctionnele teregtzitting van het geregtshof van 16 Februarij 1844, beschuldigd van onmatige kastijding van zijnen jongen negerslaaf FRANÇOIS. De jonge FRANÇOIS, van een zwak en ziekelijk gestel, was na door zijnen meester hevig geslagen te zijn, met een ontveld en bebloed ligchaam naar den veldarbeid gezonden. Na zes dagen had zich ontsteking in de wonden geopenbaard; zijn ligchaam was met zweren overdekt geworden en de koorts had hem aangegrepen. De geneesheer J.... verklaarde, in zijn rapport, dat hij in de wonden de sporen van juist 29 slagen ontdekt had. De beschuldigde erkent op de teregtstelling 29 zweepslagen gegeven te hebben, doch houdt openlijk vol, dat, al had hij zijnen slaaf zoodanig geslagen, dat deze zes maanden was blijven liggen,

hij niets zoude gedaan hebben, dan waartoe hij, volgens de wet, regt had. Verscheidene slaven van den beschuldigde worden als getuigen gehoord. Maar, hoezeer bij de instructie gebleken was, dat de arme FRANÇOIS met bloed bedekt was geweest, verklaren de getuigen thans, dat hij niet harder geslagen was, dan men gewoon is slaven te slaan, en dat hij niet gebloed had. FRANÇOIS zelf, de hoofdgetuige tegen den beschuldigde, is afwezig, zonder dat de reden zijner afwezigheid wordt opgegeven. De beschuldigde wordt vrijgesproken (bl. 124).

In Januarij 1843 kwam de geheele slavenmagt van eene plantaadje bij Fort Royal op Martinique zich bij hare meesteres beklagen over den directeur, die, na den neger JEAN, zonder maat of tal, met de zweep te hebben doen slaan, hem met eene brandende takkenbos de geslachtsdeelen had verschroeid. De meesteres doet den directeur ontbieden en, met zijne ophelderingen tevreden, ontbiedt zij den volgenden dag eenige gendarmes, in wier tegenwoordigheid verscheidene der slaven, op aanwijzing van den directeur, wreedaardig geslagen worden. Deze maatregel had doel getroffen. Het publiek ministerie doet onderzoek; maar de slaven blijven onder de magt van den gevreesden directeur, en geen hunner durft iets verder tegen hem inbrengen.

Omtrent te gelijker tijd, dat dit gebeurde, was eene bejaarde slavin, op last van denzelfden directeur, dermate geslagen, dat zij ter verpleging naar de stad gezonden had moeten worden en aldaar eenen geruimen tijd ziek was gebleven. Ook dit voorval

komt ter kennisse van het publiek ministerie, doch geeft tot geenerlei vervolging aanleiding.

De directeur, door straffeloosheid stoutmoedig, meent nu, dat alles hem geoorloofd is. In Maart 1844 wordt gemeld, dat hij eenen jongen Afrikaanschen negerslaaf MARTIN dood heeft gemarteld. Het blijkt dat deze MARTIN, reeds sedert geruimen tijd, dagelijks met de zweep en ossenhuid geslagen en na den arbeid in boeijen opgesloten was geworden. Eindelijk was hij in zijne kluisters dood gevonden, nadat hij nog den vorigen dag jammerlijk geslagen was. Het lijk wordt opgegraven. De sporen der slagen worden gevonden, doch de geneesheer verklaart, dat het niet blijkt, dat het wettig getal van 29 overschreden is, terwijl de dood, volgens zijne verklaring, niet door de slagen, maar door de tering of eenige andere ziekte veroorzaakt was.

Hevige bedreigingen worden nu door den directeur geüit tegen elk zijner slaven, die een woord tegen hem zal durven getuigen. Een hunner, de Afrikaansche negerslaaf JOACHIM, legt echter eene wel onvolledige, maar toch ongunstige verklaring voor den regter van instructie af en stokslagen zijn de belooning voor die handeling. Met eenen gezwollen en gekneusden schouder komt JOACHIM zich den 21 Mei beklagen. Hij wordt verwezen naar den geneesheer, die verklaart het getal slagen niet te kunnen bepalen, en de arme slaaf wordt naar de plantaadje terug gezonden, alwaar hij op nieuw met 25 zweepslagen door den directeur ontvangen wordt. De heer DE CUSSAC, deze laatste omstandigheid vernomen heb-

bende, gaat naar den officier van justitie, en beklaagt zich over de herhaalde mishandelingen, die de neger JOACHIM ondergaan heeft. De officier antwoordt hem, dat de directeur buiten twijfel eenige nieuwe reden zal gehad hebben om dien neger te straffen, en dat bovendien, volgens de wetten en reglementen, de meester 29 slagen aan zijnen slaaf kan geven, zonder tot eenige verantwoording verpligt te zijn.

De directeur heeft, voor al zijne mishandelingen, geenerlei vervolging ondergaan (bl. 127).

V....., directeur van de plantaadje Dalesseau op Martinique, ontdekt, in Januarij 1844, een' negerslaaf van eene naburige plantaadje, die op zijne plantaadje eene negerin kwam bezoeken. Dadelijk valt hij op hem aan en slaat hem met een' stok, tot dat hij bloedde. In dien toestand laat hij hem aan eenen paal binden en met de zweep geesselen. Na elken slag neemt hij zelf de zweep over en bestrijkt die met was, opdat de slagen smartelijker worden en de marteling langer dure. De neger wordt bijna stervende losgemaakt.

De zaak wordt geinstrueerd en V..... in arrest genomen. De leden van de hooge koloniale aristokratie verlangen met aandrang zijne in vrijheid stelling en bieden zich als om strijd voor de hoogste sommen als borgen aan; doch de officier van justitie, P. J...., van het arrondissement Fort Royal, verzet zich tegen de verlangde in vrijheid stelling.

V..... wordt echter slechts naar de correctionnele teregtzitting verwezen en den 1sten April 1844 tot eene

gevangenisstraf van 3 maanden veroordeeld (bl. 125 en 126).

Eene regtszaak, die door de gruwelen van mishandeling, welke daarbij aan den dag kwamen, zelfs in de dagbladen, in der tijd, groot gerucht maakte, was die van L. C. in de jaren 1841 en 1842. Het publiek ministerie, aan welks hoofd zich destijds de Procureur-Generaal VIDAL DE LINGENDES bevond, werd in die zaak met waardigheid en ijver waargenomen en dit verhoogde het merkwaardige van het tooneel, dat de teregtzitting opleverde.

De beschuldigde lag, wegens eene ongesteldheid, die zulks echter geenszins noodzakelijk maakte, achteloos op twee stoelen uitgestrekt, met bloote voeten, die hij nu en dan krabde. Onbeschaamd beantwoordde hij de vragen, die de voorzitter tot hem rigtte, en met woedende blikken, ja zelfs met dreigende gebaren, begroette hij elk zijner slaven, die iets tegen hem durfde getuigen.

De jeugdige ambtenaar, die de plaats van het publiek ministerie vervulde, sprak met vuur tot toelichting van den gedanen eisch. Doch op het oogenblik, dat hij met welsprekendheid het misdadige van het gedrag van den beschuldigde afschilderde, kon de griffier, dien men reeds lang zich van ongeduld op zijnen stoel heen en weder had zien bewegen, zich niet langer bedwingen. Rood van woede zag hij op en de woorden ontvielen hem: *à l'ordre! il faut l'assigner en calomnie.* Ook de advokaat van den beschuldigde viel nu den officier in de rede; en de

president, in plaats van dezen te ondersteunen, verwijderde zich met de raadsleden om te raadplegen, aan wien men het woord zoude gunnen. Het publiek ministerie eischte, dat de verkoop zoude bevolen worden van de slaven, die tegen L. C. getuigd hadden; doch men vond middel om deze vordering af te wijzen, en de ongelukkige slaven en daaronder het meisje van 10 jaren, dat zoo afschuwelijk door L. C. behandeld was, keerden op zijne plantaadje terug (bl. 42, 155). L. C. werd slechts in eene boete van fr. 200 veroordeeld.

U. R., een vrije neger, had eene moeder en zuster, die beide slavinnen waren op eene plantaadje in de nabijheid van Fort Royal. Op zekeren dag komt hij zijne bloedverwanten bezoeken en wenscht vooral zijne zuster te zien, die den vorigen dag in de kraam gekomen was. De directeur der plantaadje weigert hem den toegang, en, als U. R. zich niet wil verwijderen, duwt hij hem terug en slaat hem met de vuist. Hierop neemt U. R. een' stok op en brengt den directeur eenen slag toe, waardoor deze eenige kneuzingen bekomt.

De zaak wordt voor crimineel beschouwd en U. R. naar het Hof van Assises gebragt, hetwelk hem, in Mei 1843, tot eene gevangenisstraf van 5 jaren en eene boete van fr. 50 veroordeelt. Men meende in deze zaak niet te streng te kunnen zijn; want dat een vrijgelatene zich niet door een blanke wilde laten slaan, was een feit, »entièrement subversif du système colonial" (bl. 119).

THOMIRES ELISÉE, een door de Regering vrij verklaarde Afrikaansche neger, oefende te Fort Royal het ambacht van timmerman uit en had, door vlijt en zuinigheid, eenig geld opgespaard, waarvoor hij zich, in 1839, kort na de schrikkelijke aardbeving van dat jaar, eene woning in de stad wilde bouwen. Hij koopt een stuk gronds en begint te bouwen. Maar, terwijl hij daarmede bezig is, bemerkt hij, dat twee zijner planken te kort zijn. Onder de puinhoopen der door de aarbeving verwoeste huizen vallen twee planken hem in het oog, die de vereischte lengte hebben, en hij gebruikt die voorwerpen, welke voor niemand anders van eenige waarde konden zijn, voor zijnen bouw.

Maar naauwelijks is zijn huisje voleindigd, of zijn geluk wordt op de droevigste wijze verstoord. De twee planken worden, door den eigenaar M . . . , gemist, en dadelijk valt het vermoeden op den ijverigen THOMIRES, die, in plaats van in eene ellendige hut op het open veld te wonen, gelijk eenen neger paste, de aanmatiging gehad had, zich een huis in de stad te bouwen. THOMIRES wordt gearresteerd en, na 2 à 3 maanden voorarrest, in eene gevangenisstraf van 14 dagen en de kosten veroordeeld.

Intusschen had de commissaris van politie de geheele woning laten afbreken, ten einde de twee weggenomen planken te ontdekken en aan M . . . terug te geven, en toen de werklieden, die de afbraak hadden bewerkstelligd, als ook eenige van hen, die THOMIRES in den opbouw hadden bijgestaan,

hun loon vorderden, had diezelfde ambtenaar de overblijfsels van het huis, op eigen gezag en zonder eenige formaliteiten, doen verkoopen en de opbrengst onder de werklieden verdeeld. Nadat derhalve de arme neger uit de gevangenis ontslagen was, vond hij zich van zijne geheele bezitting beroofd.

Ware het te verwonderen geweest, indien hij den moed verloren had, om in zulk eene maatschappij zich, door ijver, tot eenen gezeten burger te verheffen? (bl. 65.)

Bij gelegenheid van eene aanspraak aan den kolonialen raad in 1844, verklaarde de Gouverneur van Martinique DUVAL DAILLY, »dat naar zijn oordeel de »slavernij, gelijk die thans in de Fransche koloniën »bestaat, veel zachter is, dan het door de Engelschen »beproefde leerlingschap, en dat hij gaarne zoude »zien, dat zij gedurende een' zoo lang mogelijken »tijd gehandhaafd mogt worden."

Echter had men nog kort te voren, genoegzaam aan de deur van de woning des Gouverneurs, eenen slaaf gevonden, die zich aldaar aan eenen boom had opgehangen. De ongelukkige had eenen zwaren ijzeren band aan elk zijner voeten en zijn ligchaam was nog opengereten door onlangs ontvangen zweepslagen.

En dit was geen afgezonderd en zeldzaam geval geweest. De volgende voorvallen hadden, onder anderen in den laatsten tijd, in dien zelfden omtrek plaats gehad. Op het laatst van 1842 was eene jonge slavin ARSÈNE dood aan den weg gevonden. Zij was bezweken onder de zweepslagen, en haar

ligchaam was nog overdekt met opene wonden. — Omstreeks ter zelfder tijd was eene slavin LUCE op eene naburige plantaadje, ten gevolge van onmatige zweepslagen, overleden. — In het begin van 1843 was een slaaf buiten de muren der stad opgehangen gevonden. Hij had in de politie-gevangenis zweepslagen ontvangen en had zich uit wanhoop van kant gemaakt. — In Julij 1843 werd het lijk gevonden van eenen jongen slaaf. Zijne meesteres had hem naar een harer bloedverwanten gezonden, ten einde door dezen op het hevigst gekastijd te worden. Reeds uitgeput door harden arbeid en gebrek aan voedsel, had hij deze marteling niet kunnen weerstaan en op zijnen weg naar huis was hij bezweken. — In Maart 1844 werd op eenen akker het lijk eener slavin gevonden. Men wist niet aan wien zij toebehoorde en deed er ook geen onderzoek naar. Maar men had haar kort te voren zich met moeite langs den weg zien voortslepen en over honger hooren klagen.

Al deze gevallen hadden in de onmiddellijke nabijheid van het verblijf van den Gouverneur plaats gehad. Wat het geheele eiland betrof, bleek het uit de rapporten en proces-verbalen der gendarmerie in Junij 1844, dat het getal lijken, dat in de laatste 9 à 10 maanden op de akkers of langs de wegen was gevonden, meer dan 30 bedroeg! (bladz.20)

Kort vóór het vertrek van den heer DE CUSSAC van Guadeloupe viel, bij gelegenheid van eene toevallige zamenscholing op de kaai te Pointe à Pitre, een klein negerslaafje in zee.

Niemand scheen zich hieraan iets te laten gelegen liggen, toen de kapitein der genie NIZOT moedig in zee sprong en, na herhaalde vergeefsche pogingen, eindelijk er in slaagde het kind boven te brengen. Het was echter te laat; het kind was reeds gestorven. Het droeg aan een zijner voeten een keten en had daardoor niet kunnen zwemmen, maar was dadelijk gezonken.

De daad van den heer NIZOT vond weinig bewonderaars. Er waren er zelfs, die den spot dreven met de edelmoedige opoffering ter gunste van een negerslaafje! (bl. 203).

Naauwelijks was in 1843 op Martinique de schrikkelijke aardbeving bekend, die, op 8 Februarij van dat jaar, de stad Pointe à Pitre op Guadeloupe verwoestte, of het gerucht verspreidde zich, dat benden van plunderaars de puinhoopen rondliepen, en dat die ellendelingen *negerslaven* waren!

Weldra werd men echter beter onderrigt. Het bleek, dat onder de plunderaars zich niet een enkele slaaf bevonden had. Het waren vreemde matrozen geweest; naar het schijnt uit de zuidelijke staten van Noord-Amerika. Er werden nu zelfs zoo vele treffende proeven van trouw en edelmoedigheid van slaven bekend, dat de dagbladen van Martinique, bij de vermelding van de ramp, ook deze niet onvermeld konden laten.

En hoe werden deze berigten in de kolonie opgenomen? Met bijna algemeene en openlijke afkeuring. Men vond, dat eene slechte dienst aan de

kolonie bewezen werd, met in de tegenwoordige omstandigheden, nu het groote koloniale vraagstuk in het moederland onder behandeling was en zijne beslissing naderde, den lof der negers te verkondigen! (bl. 192).

W. C. M.

BERIGTEN

AANGAANDE DE NEDERLANDSCHE KOLONIËN

Sterkte van de Nederl. Zeemagt in O. en W. Indië.

Kort nadat wij in het 1ste nummer van dezen jaargang (bl. 121) de klagt geuit hadden, dat uit de laatste jaargangen van de *koninklijke Nederl. Marine* niet meer, gelijk vroeger, de zamenstelling der esquaders, in onze overzeesche bezittingen gestationeerd, op te maken was, is ons in het 1ste Stuk van het VI Deel der *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen* enz., in Junij dezes jaars verschenen, eene lijst onder de oogen gekomen van de op 25 April 1846 in dienst zijnde oorlogsbodems, in welke tevens derzelver verblijfplaatsen zijn opgegeven. Wij verheugen ons dat het Departement van Marine, met hetwelk genoemd tijdschrift bijzonder in betrekking staat, voorzien heeft in hetgeen wij wenschten. Onze beide tijdschriften voor het zeewezen, in welker vroegere nummers deze lijsten niet gevonden werden, alsmede het bovengenoemde jaarboekje zullen voortaan, naar

wij hopen, telkens een paar bladzijden aan deze opgave willen wijden, gelijk die, voor de Engelsche zeemagt, maandelijks in het *United Service Journal* geschiedt.

Volgens die lijst bestond, op 25 April 1846, ons esquader in *O. I.* uit:

één fregat	van	44	stukken
ééne korvet	»	28	»
twee brikken	»	18	»
vier schooners	»	14	»
zeven schoon.-brikken	»	6	»
en drie stoomschepen	»	6 en 7	»

ongerekend twee wachtschepen, op de reeden van *Batavia* en van *Sourabaya*; t. w. eene korvet van 28 en eene brik van 14 stukken. Te zamen: 20 schepen met 267 stukken.

In de *W. I.* zijn gestationeerd:

ééne korvet	van	28	stukken
twee brikken	»	18	»
twee brikken	»	14	»
eene brik	»	8	»
twee schooners	»	3	»
een stoomschip	»	7	»
en twee transportschepen.			

Te zamen, ongerekend de twee transport schepen, 9 schepen met 113 stukken.

Wij willen hierbij ook het overige gedeelte der in dienst zijnde bodems vermelden.

In de zeehavens zijn, als wacht- en kost-schepen en tot uit- en in- slepen van vaartuigen, aanwezig:

twee fregatten	van	44	stukken
eene korvet	»	28	»
eene brik	»	18	»
en twee stoomschepen.			

Eindelijk bestaat het *oefenings-esquader*, hetwelk, naar men zegt, tot November in de Middellandsche zee zal kruisen, uit:

een fregat	van	60	stukken
twee fregatten	»	44	»
eene korvet	»	28	»
eene korvet	»	26	»
eene brik	»	18	»
en een stoomschip	»	7	»

te zamen 7 schepen met 227 vuurmonden.

De vergelijking van de sterkte van het oefenings-esquader met die der scheepsafdeeling in de O. I. wateren geeft aanleiding tot eene bedenking, die wij meenen niet te mogen onderdrukken, t. w. dat de gelden, voor het hoofdstuk der Marine toegestaan, nuttiger voor 's lands dienst besteed zouden worden, wanneer daarvan minder aan het oefenings-esquader, meer aan dat in de O. I. zeeën werd te koste gelegd.

Voorzeker wordt, in een zoo zamengesteld bedrijf als de vereeniging der artillerie met de zeevaart, aanhoudende oefening vereischt, om op gelijke hoogte te blijven met andere zeemogendheden; en niemand zal ontkennen, dat gemeenschappelijke oefeningen van verscheidene schepen, tot een esquader vereenigd, den krachtigsten prikkel van voorbeeld en naijver opleveren. Gewis ook voelt elk, die een Hollandsch hart draagt, zich gestreeld, als de vaderlandsche vlag, van tijd tot tijd, door eene achtbare afdeeling oorlogschepen in de Europesche zeeën getoond wordt. Doch, voor alles, behoort de achtbaarheid onzer vlag in den Oosterschen archipel, de klem van ons oppergezag over de volkeren onzer O. I. eilanden gehand-

haafd te worden. Men bedenke dat de gezamenlijke oppervlakte dier eilanden 30 malen die des vaderlands overtreft (1); dat aldaar 12 millioenen zielen onmiddellijk aan Nederlandsche ambtenaren gehoorzamen en een gelijk aantal andere ons oppergezag huldigen (2); dat de zeeën, die onze Aziatische eilanden bespoelen, zoo uitgebreid zijn als de Middellandsche, Baltische en Zwarte zeeboezems te zamen (3). Als wij dan die wateren bezocht zien door Engelsche, Fransche, Amerikaansche esquaders; de jaloerschheid vernemen, waarmede magtige natiën onze onschatbare bezittingen gadeslaan; Frankrijk zien streven om alom vastigheden te verwerven, vaak zonder eenig ontzag voor regt, gelijk in de *Marquesas* eilanden (4); over de nuttigheid der verovering van *Basilan* en het planten der driekleurige vaan op de *Solo* eilanden hooren beraadslagen; als wij letten op de jongste gebeurtenissen op *Borneo*'s Noordkust, eene Britsche expeditie zien uitrusten naar het door ons

---

(1) Volgens de berekening van den heer. Luit. ter zee Jhr. P. MELVILL VAN CARNBEE, in het *Tijdschr. voor het zeewezen*, IV, blz. 458, is de oppervlakte van N. O. I. op 17376 vierk. geogr. mijlen (van 15 op 1°) te schatten, terwijl Nederland 596 vierk. geogr. mijlen bevat (A. J. V. D. AA. *Aardrijksk. beschrijv. v. Nederl.* 1841, blz. 1).

(2) Handleid. tot de Aardrijksk. van N. O. I. bezittingen, 1843, blz. 7.

(3) Bijdragen, 1846, blz. 113.

(4) In 1843 zijn drie nieuwe versterkte kantoren door Frankrijk opgerigt aan de kust van Guinea, te *Assinië*, aan den mond der rivier *Gabon* en te *Grand Bassam*. (Zie *Tijdschr. v. h. zeewezen* 1844, blz. 220 en 471) en ter zelfder tijd het eiland *Mayotte* in het kanaal van *Mozambique* in bezit genomen (ibid. 1845 blz. 68).

verlatene *Nieuw Guinea*, nadat Engeland zich van de Noordkust van Nieuw-Holland door *Port Essington* verzekerd heeft; als wij onze ondernemende overburen reeds de uitbreiding zien beramen der geregelde stoomvaart van *Sinkapoer*, dwars door de zeeën van N. I., langs eilanden, waar vaak in vele jaren de Nederlandsche vlag, zelfs van onze koopvaarders, niet gezien wordt (1), naar *Sidney* — dan vragen wij of de regering het voor de natie verantwoorden kan, dat *één enkel fregat* aan het hoofd van ons

---

(1) Men zie b. v. eene belangrijke beschrijving van het eiland *Kisser*, door den ijverigen G. W. EARL van *Port Essington*, overgenomen in de *Verhand. en Berigten betrekkelijk het zeewezen*, 1844, blz. 25, waaruit men verneemt, dat van de 7000 à 8000 inwoners van dat eilandje, 1700 tot de Nederduitsche hervormde kerk behooren, en van deze 500 afstammen van de Hollanders, die vroeger dat eiland bewoonden. Deze stapelplaats van den handel van het oostelijkst gedeelte des I. archipels, gelijk de Engelschman het noemt, had in drie jaren geen Europeesch schip gezien. De Brit twijfelt dan ook niet, of elk Engelsch schip zal er een goed onthaal vinden en de Engelsche walvischvangers zullen er dikwijls aanleggen. Op de nabij gelegene eilanden *Letti*, *Moa* en *Makor* liet EARL *meetings* der opperhoofden houden. Zoo weten onze goede vrienden, de Britten, te gebruiken, hetgeen wij versmaden.

In het *Tijdschr. voor N. I.*, VII Jaarg. (1845) IV Dl. blz. 2 wordt verhaald, dat het Nederlandsch oorlogstoomschip BROMO, voor *Kutta*, op het eiland *Bali*, ankerende, aldaar liggende vond twee Engelsche en een Zweedsche koopvaarders en één Indisch schip van *Lingga*.

RITTER heeft ons in zijne *Indische tafereelen* geschetst, hoe de peperhandel ter N. W. Kust van *Sumatra* door Engelsche en Amerikaansche schepen gedreven wordt. In Januarij dezes jaars werd door het Amerikaansche schip *Sumatra* te Rotterdam eene lading peper van dat eiland aangevoerd, en onmiddellijk vertrok dat vaartuig weder derwaarts, om eene nieuwe lading af te halen.

O. I. esquader geplaatst is; of niet veeleer het gansche oefenings-esquader, indien de begrooting der Marine zulks toeliet, naar de O. Indische wateren gezonden behoorde te worden; of de zomertogt van een aanzienlijk deel onzer in dienst zijnde schepen, met groote kosten uitgerust, naar de Middellandsche zee, niet veeleer eene doellooze geldverspilling moet genoemd worden. Wij zijn noch verblind genoeg om over het hoofd te zien dat, uit den aard der zaak, ons O. I. esquader grootendeels uit kleine vaartuigen bestaan moet, om de zeerooverij te bestrijden, noch zoo verwaten, dat wij der regering zouden willen voorschrijven, hoeveel fregatten zij in O. I. behoort te stationneren; maar ons vaderlandsch hart bloedt, als wij de gewigtigste belangen der natie verzuimd zien, om hetgeen niet veel anders dan praalvertooning schijnt. Wat baat het eigenlijk, zoo Prins HENDRIK de Russische hoffeesten heeft bijgewoond, op *New-foundland* beleefdelijk onthaald is, te *Napels* gedanst heeft? Had men, door met gelijke voorzorg en volharding, als onze Britsche naburen kenschetsen, onze magt in O. I. uit te breiden, niet hunne vestiging op Borneo kunnen voorkomen? Wil men weten, hoe droevig onze belangen aldaar verwaarloosd zijn geworden, men leze het werk van onzen landgenoot VAN BOUDYCK BASTIAANSE: *Voyages dans les Moluques* etc. (Paris, 1845). Die officier verhaalt hoe, uit zuinigheid, het dag- en avond-schot aan onze oorlogschepen verboden was geweest; hoe de Gouverneur van *Makasser* zich daarover bij het Hoofdbestuur van N. I. bezwaard had getoond, met de opmerking, dat de

weinige nog in dienst gehoudene oorlogschepen toch wel mogten doen hooren, dat er nog eene Nederlandsche zeemagt bestond! Hoe hij meermalen, door genoemden bestuurder, met zijn vaartuigje (*de Krokodil*) naar verschillende punten der kust werd gezonden, alleen om het dag- en avond-schot te doen hooren, opdat, gelijk de Gouverneur zich uitliet, de opperhoofden zich herinneren zouden, dat *Makasser* nog een hollandsche post was! Dit geschiedde in 1836, onder het koloniaal bewind van VAN DEN BOSCH, ter eere van wiens gedachtenis in het vorige jaar een gedenkpenning geslagen is. Doch hoe zoude ons deze bijzonderheid verwonderen kunnen uit de regering van eenen Vorst, die zich niet ontzien had, eenen DE CELLES en DE STASSART tot ridders der leeuwenorde te benoemen, en later, in het besluit van 21 April 1838, betreffende den VAN SPEYKS toren, zich niet weerhield van eene interest-rekening te gewagen(1)? Hoe is het gesteld met de aanwending van 's lands zeemagt ter handha-

(1) Men leest in dit hoogst karakteristieke staatsstuk: »Gelet op »een rescript, ... een rapport, ... een advies, ... een gemeenschappelijk rapport, ... wederom een rescript, ... en eindelijk op een nader gemeenschappelijk rapport, ... en in aanmerking nemende, dat de »bijeen gezamelde gelden, *met daarop reeds verkregen renten*, thans »worden berekend te bedragen, eene som van p. m. *f* 48000; dat »dit bedrag niet toereikende is om de kosten goed te maken van eenen »geheel nieuwen vuurtoren, met den daarbij behoorende lichttoestel; »dat het intusschen beter is geoordeeld, om op eene aan het oorspronkelijk ontwerp nabij komende wijze aan het oogmerk der gevers te »voldoen, dan het tijdstip af te wachten (NB. nadat men reeds 7 jaren had laten verloopen!) waarop, *door voortdurende belegging*

25*

ving van ons gezag in O. I. onder de nieuwe regering, die zoo vaak en zoo nadrukkelijk beloofd heeft, de feilen der vorige te vermijden? Verre zij het van ons, den moeijelijken toestand te miskennen, waarin zij, door vroeger wanbestuur, geplaatst is; de droevige nalatenschap te vergeten, die zij moest aanvaarden: de renten der staatsschuld, van 9 millioen, die zij in 1814 bedroegen, in 1840 tot op 40 millioenen aangewassen; daarenboven een te kort van 70 millioenen; de werven en tuighuizen van voorraad ontbloot. Verre zij het van ons, hoezeer wij ook over hoogst belangrijke aangelegenheden van de regering verschillend mogen denken, over het hoofd te willen zien, dat zoo wel in andere takken van bestuur, als in 's lands geldmiddelen, in de jongst verloopene jaren, veel verbeterd is. Maar wanneer wij, in de Staats-Courant van 7 Januarij 1845, de sluiting van een handelsverdrag vermeld vinden, tusschen China en Noord Amerika, voor laatstgemelden staat, welke zich te Canton door een achtbaar esquader oorlogschepen had laten vertegenwoordigen, hoogst voordeelig; van onderhandelingen tot gelijk doel gewaagd zien, van Frankrijk met het hemelsche rijk, ondersteund door zes Fransche oorlogsbodems; en in hetzelfde opstel, eenige regels lager, de aankomst der Nederlandsche afgezanten medegedeeld vinden, met ééne enkele oorlogsbrik van 14 stukken, —

»*der gelden* (!!!) het fonds tot die hoogte zou zijn gestegen, dat er »het bouwen van eenen geheel nieuwen toren uit zou kunnen worden »bekostigd, enz."

kunnen wij dan de gedachte onderdrukken, dat Nederland, op die wijze, afstand doet van het nog overgebleven gezag als mogendheid. »Qui se fait brebis, le loup le mange." Waarom niet liever naar Canton twee of drie fregatten gezonden, dan op eenen betrekkelijk nutteloozen kruistogt in den Atlantischen Oceaan? Waarom thans den Nassauschen telg niet naar *Bali* gestuurd, waar lauweren te behalen zijn, gelijk JOINVILLE er voor *St. Jean d'Ulloa*, *Tanger* en *Mogador* inoogstte? Of bespaart men der natie wederom de grievende vernedering, van eenen Franschen zeeschilder te ontbieden, om het uitzeilen van twee fregatten af te malen, uit de haven die DE RUITER met vloten verliet? Voorwaar wanneer men het voorgeslacht zoo verre vergeten heeft, wat laat zich dan voor de toekomst verwachten?

Wij wenschten dat de regering zich doordrongen betoonde van het besef, dat een klein volkje als het onze, met eene jaarlijksche begrooting van 70 millioenen, op welke schaars afdoende bezuinigingen te maken zijn; met een jaarlijksch te kort van omstreeks 15 millioenen, alleen uit de koloniale baten te dekken; met het vooruitzigt op zeer groote uitgaven, in O. I. tot herstel van het verwarde muntwezen, die droevige nalatenschap van den Graaf VAN DEN BOSCH, in W. I., voor den onvermijdelijken vrijkoop der slaven; — alleen door de meest doelmatige aanwending zijner zedelijke en stoffelijke krachten, zijne onafhankelijkheid kan handhaven en zijne welvaart herwinnen. Het oefenings-esquader, waarvan wij op zich zelf de nuttigheid geenszins betwisten, worde, nog gedurende

eenige jaren, teruggebragt tot hetgeen de begrooting der zeemagt overlaat, nadat voor de koloniale esquaders behoorlijk gezorgd zij; opdat, zoo eenmaal weder onze rijke en schoone overzeesche bezittingen verraderlijk besprongen mogten worden, ze ons niet dan na eervolle verdediging ontvallen en wij niet wederom, gelijk in de vorige eeuw, ze ons zonder slag of stoot zien ontnemen. Indien toen de schuld grootendeels aan ons verward bestuur is te wijten geweest, de tegenwoordige regering met al den noodigen klem van een centraal gezag toegerust, en in de koloniën, naar hare uitlegging van art. 59 der grondwet, geheel oppermagtig, zoude allen schijn van verontschuldiging missen, wanneer, door verwaarloozing der verdedigingsmiddelen, door knevelarijen der onderworpene volkeren, ons die paarlen der kroon ontrukt mogten worden.

BERIGTEN

AANGAANDE VREEMDE KOLONIËN.

Aangekomene schepen in Britsch Guyana in 1844 *en* 1845.

In *the Royal Gazette*, *Georgetown*, *British Guiana* van 26 Maart 1846, n°. 6257, vindt men eene lijst van de in het jaar 1845 *aangekomene* schepen in de havens van Britsch Guyana, derzelver bemanning en tonnenlast, alsmede van het aantal daarmede aangekomene passagiers en landverhuizers. Wij nemen daarvan het volgende over.

PLAATSEN VAN VERTREK.	VLAG.				TOTAAL.				
Haven v. Georgetown;	Britsche,	Amer.,	Venez.,	Portug.	Schep.	Mansch.	Tonn.	Passag.	Landverh.
Groot Brittannië. . . .	176				176	2713	61757	605	
Britsch N. Amer. . . .	89				89	780	11331		
Britsch W. I.	81				81	996	10816	558	
O. Indië.	3				3	92	2111		816
Afrika.	6				6	80	1671		395
Vereen. St. v. N. A. . .	23.	. 114			137	1217	19791		
Madera.		1.	. . . . . .	9	10	99	1161	668	
Vreemde Koloniën. . .	33				36	193	1382		
Venezuela	5		48		53	379	3150		
Brazilie	2				2	21	185		
	418	115	48	9	593	6570	113355	1821	1211
H. v. Nieuw Amst.;									
Groot Brittannië . . .	33				33	395	7649	83	
Britsch N. Amer. . .	18				18	126	2420		
Britsch W. I.	9				9	65	698	181	
Afrika	4				4	80	1984		1034
Vereen. St. v. N. A. .		19			19	150	2869		
Vreemde Koloniën. .	5				6	31	218		
	487	134	48	9	682	7417	129193	2085	2245

Tot plaatsbesparing zijn slechts *vier* vlaggen opgegeven, in plaats van de *zes*, welke de oorspronkelijke tabel bevat; de overgeslagene (die echter in het totale aantal schepen zijn opgenomen) zijn: de Fransche vlag, onder welke 3 schepen, waarvan 2 oorlogschooners, aankwamen, en de Nederlandsche, welke door 2 schepen (waarvan één de oorlogschooner *de Vos*, zie *Bijdragen*, 1846 blz. 122) gevoerd werd.

Dezelfde courant bevat voorts de volgende vergelijking van het *totale* aantal *aangekomene* schepen, derzelver manschappen en tonnenlast, over de beide jaren 1844 en 1845:

		Schep.	*Mansch.*	*Tonn.*
Aangekomen	in 1844	550	4831	87937
»	in 1845	682	7417	129193
Vermeerdering	in 1845	132	2586	41256

Wij gaven vroeger (*Bijdragen* 1844, bl. 281) het aantal schepen en derzelver tonnenlast, in de 10 jaren 1832—1841 in Suriname aangekomen. Daar de scheepvaart dier kolonie sedert geruimen tijd nagenoeg op dezelfde hoogte blijft, laten zich de bovenstaande opgaven voor Britsch Guyana, zonder groote onjuistheid, vergelijken met het gemiddelde uit genoemd 10 jarig tijdvak voor Suriname. Men vindt aldus:

	SURINAME		BRITSCH GUYANA			
			1844.		1845.	
	Schep.	*Tonn.*	*Schep.*	*Tonn.*	*Schep.*	*Tonn.*
Aangekomen	73	17810	550	87937	682	129193

In 1844 was dus ongeveer *vijf* maal, en in 1845

ongeveer *zeven* maal meer scheepsruimte in *Britsch Guyana* aangevoerd, dan in Suriname (1).

Het aangehaalde nummer der *Royal Gazette* van *Georgetown* bevat alleen de *aangekomene* en niet tevens de vertrokkene schepen. Indien wij ook van deze laatste eene opgaaf bekomen kunnen, zullen wij ze onzen lezers mededeelen. Voorloopig gelooven wij niet verre van de waarheid af te wijken, zoo wij aannemen, dat het aantal vertrokkene schepen en derzelver gezamenlijke inhoud niet belangrijk zullen verschillen van dat der aangekomene.

Wij hadden gewenscht, met deze opgaven betrekkelijk Britsch Guyana in 1844 en 1845, vroegere jaren, vóór de opheffing der slavernij in die kolonie, te kunnen vergelijken; doch de middelen, thans onder ons bereik, stellen ons daartoe niet in staat. Men schijnt echter, uit de *vijf* en *zeven* malen grootere scheepsruimte, in de kolonie aangebragt, dan in het slavenhoudende Suriname, veilig het besluit te kunnen opmaken, dat in de klagten, die ook in Engeland zoo vaak worden aangeheven, als of de vrijlating der slaven de Britsche bezittingen had te

---

(1) De Engelsche ton is nagenoeg gelijk (nog iets grooter) aan de Nederlandsche. Eerstgemelde = 20 Cwt. = 2240 ℔, Eng. gew. = 1072,08 kil.; de Nederl. ton is, volgens art. 292 der wet van 26 Aug. 1822, = 1000 kilogr. In het voorbijgaan zij hier de vraag aangestipt, of wel, bij eenige Nederlandsche *wet*, voorgeschreven is, wat men door *last*, als scheepsmaat, te verstaan hebbe. Wij hebben ten minste vergeefs gezocht naar eene *wettelijke* bepaling van dat woord, hetwelk dikwerf door de Nederlandsche regering in officiële stukken gebezigd wordt.

gronde gerigt, — klagten, die in Frankrijk en Nederland, bij hen, die belang hebben of meenen te hebben bij den voortduur van eenen toestand, even gevaarlijk als onregtmatig, eenen gereeden weerklank vinden, — vrij wat overdrijving heerscht.

Voor onze landgenooten zal het gewis niet onbelangrijk zijn, over het onderwerp der emancipatie de stem te vernemen van eenen Nederlander, die, sedert meer dan twintig jaren in Britsch Guyana gevestigd, aldaar de stelsels van slavernij en van het leerlingschap in werking heeft gezien en sedert acht jaren de vrij gemaakte negerbevolking gadeslaat. Wij hechten te meer gewigt aan den volgenden brief van den Hr. J. RETEMEYER, algemeen ontvanger van Britsch Guyana, omdat wij bij 's mans verblijf in het Vaderland in den herfst van 1843, persoonlijk met hem bekend mogten worden, en toen, uit zijnen eigenen mond, reeds dezelfde gevoelens vernamen over de vrijlating der slaven, welke in dezen brief doorstralen; gevoelens, die ons een krachtige spoorslag geweest zijn, om de voorgenomene uitgaaf van dit tijdschrift te aanvaarden.

A Mr. le président de la Société d'Afrique à Paris (1).

DEMERARA, 31 Mars 1846.

»Mes souhaits ardents continueront toujours pour la pros-

---

(1) Deze maatschappij geeft, sedert 5 jaren, het maandschrift uit:

»périté de l'Institut, surtout en ce qui concerne l'émancipa-»tion des esclaves. L'esclavage prolongé est une flétrissure »pour le pavillon tricolore qui distingue les nations Française »et Hollandaise, nations, qui se vantent d'une si grande libé-»ralité nationale. Je regrette en conséquence de tout mon »coeur de voir tant de *procrastination* dans les mesures con-»cernant l'abolition de l'esclavage dans les colonies Françaises »et Hollandaises."

»Mon idée est plus que jamais, qu'il faut *émanciper* pour »avancer la bonne oeuvre de l'émancipation et espérer de l'avenir »le triomphe dû à la cause de l'humanité."

»Vouloir combiner trop, ou bien, tout à la fois, tous les »intérêts, ceux de la patrie et des colons, du maitre actuel »et de l'esclave, véritable objet de compassion (maxime fon-»dée sur une experience pénible), n'est en effet autre chose »que remettre indéfiniment les mesures à prendre."

»L'imdemnité aux propriétaires des esclaves est avancée com-»me un puissant obstacle à l'abolition. C'est un prétexte! S'il »est impossible de suppléer aux indemnités, il faut trouver d'au-»tres ressources et d'autres réglements avantageux aux maitres; »ouvrir les portes des colonies, céder au planteur propriétaire »du terrain ou, s'il est hypothéqué, au teneur de l'hypothèque, »la faculté de parcourir les marchés, pour adopter le plus »avantageux."

»On parle, pour ne pas dire on déraisonne, en France »comme en Hollande (mon pays natal), pour préparer l'es-»clave à la liberté. Vis-à-vis de la masse, je prétends que »la préparation est une chimère; oui, je le répète et le »prétends, vis-à-vis de la masse, et je défie qu'on me donne »la preuve du contraire."

»Ce n'est qu'après l'émancipation complète, et même au

Annales de l'Institut d'Afrique, op hetwelk wij reeds, *Bijdragen* 1844 blz. 282, de aandacht onzer lezers vestigden. Men vindt dezen brief in het nummer van Mei dezes jaars, blz. 38.

»bout d'un certain laps de temps, que le Gouvernement, as- »sisté de témoins ***bien disposés***, peut mettre à exécution des »mesures plus étendues et bien concertées pour la civilisation »du nègre devenu libre, et l'introduction efficace du système »bienfaisant du Christianisme."

»Pour arriver enfin à la réussite de ce projet, il faut ac- »célérer l'émancipation actuelle et la rendre complète Point »d'apprentissage!"

»L'esclave émancipé ne se révoltera pas; il ne se vengera »pas; à peine fera-t-il éclater quelques démonstrations de joie, »tant son esprit est comme resserré par la suite inévitable »d'un esclavage avilissant."

»De l'esclave excité à la révolte, le meurtre et l'incendie »sont les attributs."

»Les noirs capturés en haute mer (***the captured Africans***) »ignorants, hommes de la nature, pour ne pas dire peu au »dessus du sauvage brut, ne se comportent-ils pas avec tout »le discernement qu'on peut en attendre? Deux ou trois se- »maines après qu'ils sont établis dans une plantation, ils com- »mencent le travail du champ, et bientôt pourvoient à leurs »besoins, sans autre contrainte que la conviction qu'il faut »travailler pour subsister. Peut-on attribuer, attendre moins »de l'esclave émancipé? Il est hors de raison de supposer de »la masse, que le laboureur libre travaillera — pour de l'ar- »gent — plus ou même autant qu'il a fait sous la contrainte; c'est »méconnaitre la nature humaine et ne pas savoir quelle est »l'influence du climat des colonies. Supposer que l'esclave »émancipé quittera le travail des plantations, est le fantôme »du maitre soupçonneux pour prévenir l'émancipation."

»Tout ceci devra céder devant la cause de l'humanité. Si, par con- »tre, on propose, moyennant l'abolition, de faire une plus gran- »de quantité de sucre et de café qu'auparavant, faire fleurir les »colonies, augmenter l'intérêt du maitre, adieu l'émancipation; et »en place du décret d'abolition, on sera obligé d'envoyer des baïon- »nettes, et de renoncer au nom vague de nation éclairée et libérale."

»Je me suis, monsieur, étendu sur mon sujet plus que je »ne le pensais. Quoiqu'entrainé par mes sentiments, je suis »convaincu qu'il est inutile d'argumenter avec ceux qui »n'ont que la bonne volonté sans le pouvoir. La question »d'émancipation ou d'esclavage, de l'honneur réclamé ou »souffrant, restera, en France comme en Hollande, une ques- »tion d'intérêt de quelques individus marchands ou planteurs; »la voix publique, comme c'était le cas en Angleterre, ne »s'en occupera pas."

SCHETS

VAN DEN

REGTSTOESTAND DER SLAVEN

IN DE ENGELSCHE WEST-INDISCHE KOLONIËN,

vóór de afschaffing der Slavernij.

Omtrent den toestand der slaven in de Engelsche Koloniën, schreef JAMES STEPHEN een uitvoerig werk: *The slavery of the West-India Colonies, delineated as it exists both in law and practice*, hetwelk hij te Londen in 1824 en 1830 in 2 deelen in 8° uitgaf. Een lang en naauwkeurig onderzoek stelde hem in staat de meest zekere berigten omtrent alles in te winnen en de op openbaar gezag ingestelde onderzoekingen in de koloniën, wier uitkomsten als authenthieke bescheiden gedrukt zijn, leverden hem eenen grondslag voor zijn werk op, zoo vast en onbetwijfelbaar, als men nergens anders voor dit onderwerp vinden kon. Wij kunnen derhalve geenen beteren leidsman, dan hem kiezen, om ons met den toestand der slaven, in de gemelde koloniën, bekend te maken. Een uittreksel uit het geheele geschrift, hetwelk men wel als het hoofdwerk over dat onderwerp mag beschouwen, zoude hier geene regtvaardiging behoeven. Dit echter te leveren was nu ons

doel niet; wij hebben ons alleen voorgesteld eene schets van den regtstoestand der slaven in de Engelsche koloniën, vóór de afschaffing der slavernij, te ontwerpen, vooral naar aanleiding en met gebruikmaking van hetgeen daarover zoo uitvoerig door STEPHEN is medegedeeld.

Het eerste deel van zijn bovengemeld werk, in 1824 in 't licht verschenen, bevat, gelijk het op den titel wordt uitgedrukt: »*a delineation of the state in point of law.*" Het tweede deel, in 1830 uitgegeven, »*a delineation of the state in point of practice.*" Het eerste deel strekt ons thans tot leiddraad.

Hoewel in de Engelsche koloniën de slavernij reeds is afgeschaft, kan het onderzoek naar den regtstoestand, waarin dáár eenmaal de slaven verkeerden, niet gezegd worden van alle belang ontbloot te zijn. De slavernij, zoo als die daar eenmaal bestond, zal als eene daadzaak immer eene plaats in de geschiedenis blijven behouden en, uit meer dan één oogpunt, belangrijk voor den onderzoeker zijn. Maar vooral zoo lang nog bij andere volken de slavernij in de koloniën bestaat, is dit onderzoek voor hen dienstig, ten einde zij meer bekend mogen worden met den aard der slavernij, met den waren toestand der slaven, met de voordeelige, maar ook vooral met de nadeelige zijden, de eigene inrigtingen en instellingen daaromtrent. Het is immers eene bekende daadzaak, dat het grootste gedeelte van die gebruiken en regten, die op den regtstoestand der slaven betrekking hebben, aan al die koloniën gemeen

zijn, waar slaven gehouden worden. Vooral mag dit gelden van onze West-Indische koloniën, waar voorzeker het verschil tusschen de aangenomene gewoonten en bepalingen omtrent de slaven, en die, welke vroeger in de Engelsche koloniën bestonden, gering is.

Het eenvoudigst kunnen wij de beschouwing van den regtstoestand der slaven zamenvatten onder deze vier hoofdpunten: vooreerst, wie, of liever, wat was een slaaf? ten tweede, welke was de wettige verhouding tusschen den slaaf en zijnen meester? ten derde, welke regten had de slaaf tegenover andere vrije personen? en eindelijk, in welke betrekking stond de slaaf tot den staat?

I. *Wie en wat was een slaaf?*

In zeer onderscheidene beteekenissen is het woord *slavernij* gebruikt; maar als men het in den meest gewonen zin neemt, dan duidt het dien toestand aan, waarin de mensch verkeert, die het eigendom is van eenen anderen mensch, en slaaf noemt men dan dengenen, die alzoo het eigendom van eenen anderen is. Deze toestand kan alleen daar plaats vinden, waar een mensch een voorwerp van eigendomsregt wezen kan, en alleen voor de zoodanigen, op wie dat eigendomsregt kan uitgeoefend worden. In dien zin spreekt men van slavernij en slaven in de koloniën der Europeanen in Amerika, en de geheele regtstoestand van hen, die men daar *slaven* noemt, berustte immer op dat beginsel, dat zij *een eigendom* waren, eene bezitting, gelijk staande met elke andere zaak, waarop men eigendomsregt hebben kan. Maar zulk

een eigendomsregt kon men in de Engelsche koloniën, en hetzelfde geldt wel van allen, niet op elken mensch hebben. Alleen de *negers*, d. i. de bewoners van Afrika, van daar met het doel ingevoerd, om tot slaven verkocht te worden, en hunne afstammelingen konden in dien toestand komen Een Europeaan of vrijgeboren man mogt geen slaaf worden.

Het onderscheid van kleur tusschen den blanken Europeaan en den zwarten bewoner van Afrika was dus reeds terstond, over het algemeen, ook het kenmerk van den maatschapelijken toestand van beiden. De eerste was vrij en veelal eigenaar, de laatste bijna altijd slaaf en eigendom.

Uit de vereeniging van beiden ontstond echter spoedig in de koloniën een middenras van menschen, hetgeen meer of minder donker van kleur was, naar mate het meer of minder onmiddellijk van den Afrikaanschen neger zijnen oorsprong had, en daarnaar onderscheidene namen voerde (1). Omtrent dezen bestond op *Jamaïca* eene uitdrukkelijke wet, dat zij, die reeds in den vierden graad van eene negerin afstamden, vrij zouden zijn en hoewel zulk eene bepaling elders niet gevonden werd, was het echter overal zeldzaam, dat zij die in den tweeden of derden graad nakomelingen van eene negerin waren, nog in slavernij verkeerden. Reeds de kinderen, uit de vereeniging van eene negerin met eenen blanken geboren, werden zelden tot den veldarbeid, maar meest tot de ligtere heerendienst gebezigd; de

(1) J. H. N. (NAGEL), *Suriname in losse tafereelen* Rott. 1840, bl. 21.

zoon van den blanken, al was hij uit eene slavin geboren, vond toch veelal eenige bescherming bij zijnen vader. Bij den neger echter maakten zijne kleur en zijn toestand de afscheiding van den blanken scherp, en zijne verstandelijke ontwikkeling stelde hem nog verder beneden zijnen eigenaar, zoodat alles moest zamenwerken, om hem bij dezen veracht te maken en hem niet als een mensch, maar als eene zaak te beschouwen. De neger bezat al de ruwheid en onbeschaafdheid van den Afrikaan, als hij de koloniën betrad; de blanke was opgevoed in de Europesche zeden en gewoonten, beschaafd, zooal niet door wetenschap en kennis, dan toch door omgang en opvoeding; en mogt nu ook het verblijf en de vestiging in de koloniën zijnen invloed op den slaaf en den eigenaar uitoefenen, de afscheiding werd er niet minder door; bij den slaaf mogt de laagheid, luiheid, bedriegelijkheid, en onzedelijkheid zijn vermeerderd, de eigenaar mogt slecht onderwezen en weinig beschaafd zijn, hij werd er niet menschelijker door, en zijne achting voor zijn' natuurgenoot werd niet grooter, zijn gevoel van betrekking tot, zijn medelijden met hem niet sterker, als hij eenmaal gewoon was, zich door slaven gediend te zien. Is het niet eene overal bevestigde waarheid, dat de mensch, van wien men slechts handenarbeid vraagt, en die zich door allen veracht en verstooten ziet, behalven door hen, die even veracht zijn als hij, ligt hoe langs hoe meer verdierlijkt wordt, dat zijne geestvermogens dikwijls verstompen en de zinnelijke driften en lusten toenemen. De ondervinding heeft

het bewezen, dat slavernij de vruchtbare oorzaak van velerlei slechtheden onder de slaven geweest is; dat de volkomene afhankelijkheid en verachting hen vaak laag en kruipend, de harde behandeling hen dikwijls stijfhoofdig en listig heeft gemaakt; dat de zware arbeid hunne vermogens heeft verstompt en het gemis van eigendom of verdiensten hen lui en traag heeft doen worden. Daar nu de neger en zijne kinderen alleen slaven waren, moest natuurlijk de slechtheid en laagheid van karakter, die het gevolg van dien toestand was, al zeer spoedig in de voorstelling van den blanken en vrijen beschouwd worden als een gevolg, meer van hunne afstamming, dan van hunnen toestand. Wie kan er derhalve aan twijfelen of de gebreken, aan de slavernij verbonden, maken den afkeer van het uiterlijk, waaronder zij immer worden waargenomen, nog sterker; en de slaaf wordt nog meer veracht, omdat hij een neger is, en de neger wordt nog meer teruggestooten, omdat hij een slaaf is.

Wanneer men vraagt, op welke wet of bepaling het eigendomsregt, dat men op eenen slaaf hebben kon, in de Engelsche koloniën steunde? zal het antwoord daarop moeijelijk te geven zijn; vooral als men daarmede de aanwijzing van eene *wet* bedoelt, die uitdrukkelijk verklaart, dat men *slaven* in den bovengemelden zin hebben mogt. Slavernij toch was, in de Engelsche koloniën, niet oorspronkelijk ontstaan, noch later bevestigd bij eenige positieve wet; zij bestond, voor het grootste gedeelte, op het gezag van de gewoonte alleen. Want toen eenmaal die wijze

van bebouwing en bewerking der Amerikaansche koloniën zich gevestigd had, die den grond door vreemde, van elders aangevoerde, arbeiders deed bebouwen, en er derhalve behoefte aan zulke arbeiders bestond, verschafte men zich die natuurlijk van daar en op zulk eene wijze, als het gemakkelijkst en meest voordeelig was; en vooral zocht men zulke te verkrijgen, die het best tegen het werk en de luchtgesteldheid bestand schenen. Men *kocht* arbeiders daar, waar men die koopen kon, in Afrika, en de slavenhandel ontstond en breidde zich meer en meer uit. Die arbeiders waren alzoo eene *koopwaar* geworden, die men kocht en verkocht, op welke men meende hetzelfde regt te hebben en te kunnen uitoefenen, als op elke andere *zaak*, die van elders aangevoerd en dan als eene *waar* veil geboden werd. Zoo lang dus de wet dezen handel niet uitdrukkelijk verbood, het koopen en verkoopen van zulke arbeiders niet deed ophouden, werden de algemeene bepalingen, die omtrent eigendom en de regten, daaruit voortspruitende, golden, feitelijk ook op die arbeiders toepasselijk gemaakt. Als er naderhand bijzondere uitzonderingen en wijzigingen van de algemeene eigendomsregten werden gemaakt, met opzigt tot de slaven, erkende daarin de wet zelve, dien feitelijken toestand als bestaande, en allen, waaromtrent geene zoodanige bepalingen aanwezig waren, werden naar het gemeene eigendomsregt beoordeeld (1).

---

(1) Daarom treft men ook in onderscheidene wetgevingen *uitdrukkelijke* bepalingen aan, die het eigendomsregt van menschen op

Zoo was het een eerste gevolg van dit eigendomsregt in de Engelsche koloniën, dat de kinderen, uit eene slavin geboren, het eigendom worden van den eigenaar der moeder en het eigendomsregt op *gekochte* slaven gaf natuurlijk ook het regt van eigendom op de uit hun *geborenen*. Alleen de wil des eigenaars, als hij hen vrijliet, of eene uitdrukkelijke bepaling der wet, zoo als wij b. v. van *Jamaïca* boven vermeldden, kon hier den eigenaar het regt benemen op datgene, op de vrucht, dien zijne zaak, zijne bezitting hem opbragt. Daardoor was derhalve de slavernij niet een *persoonlijke*, maar een *voortdurende* op het geheele geslacht rustende toestand; en waren er niet slechts aangevoerde, van elders gebragte en dan gekochte slaven, maar ook slaven door geboorte, geboren uit en als het eigendom eens vrijen, waarover hij vrij en onbelemmerd, zoover de wet het niet beperkte, beschikte.

Wanneer wij evenwel, bij de beschouwing van den regtstoestand van den slaaf, in de Engelsche West-Indische koloniën, zooveel kracht aan de *gewoonte* toekennen, dat daaruit het regt van eigendom op de slaven en de met dit begrip verbonden regten worden ontleend, meenen wij niet te mogen onopgemerkt laten, dat deze gewoonte slechts als een feitelijke toestand is te beschouwen, welke eigenlijk, in die koloniën, naar de beginselen der En-

---

menschen *verbieden*, b. v. Grondwet Art. 4 en Art. 2 Burg. Wetb.; Grondwet van Griekenland, Art. 9. Vergel. *Revue de droit Français et étranger*, 1844. XI. p. 862.

gelsche wet, geene wettige kracht bezitten kon, maar, bij gebreke eener positieve wet, door het algemeene gebruik was tot stand gekomen, en bij de geregtshoven als wettig is beschouwd geworden.

Belangrijk intusschen is het, in het hier boven aangehaalde werk, onder het hoofdstuk over den oorsprong en het gezag van de koloniale wetten betrekkelijk de slavernij, opgemerkt te vinden, hoe, in de koloniën, nu en dan, bij de Besturen, de strekking zigtbaar was, om van sommige gebruiken, waarvan zij regtskundig geene behoorlijke rekenschap konden geven, den oorsprong en het begrip van de Engelsche wetten zelven te ontleenen. Het is bekend, dat de Regering en het Parlement van Engeland, na, gedurende anderhalve eeuw, het lot der slaven te hebben overgelaten aan de koloniale besturen, eindelijk in het jaar 1788, aan die besturen de vraag hebben voorgesteld: welke op dat tijdstip hunne wetten omtrent de slavernij waren, en dat de koloniale wetgevers bij hunne antwoorden bevonden zijn, op eene bevreemdende wijze in tweestrijd te wezen met elkander onderling, en met zich zelven, zelfs in de grondbeginselen van het onderwerp.

Zoo hebben sommige Besturen, op de vraag nopens de *wettige bescherming* der slaven tegen de mishandelingen van den meester, stout volgehouden, dat de Engelsche wetten tot bescherming der Britsche onderdanen, of ten minste ter bescherming der slaven, toen die in dat eiland bestonden, vastgesteld, ook op de negers toepasselijk waren. Zij kwamen er zelfs toe om bepaaldelijk te verzekeren, dat de Engel-

sche wet op de *villeins* die was, waardoor de magt van den meester op den slaaf, in de koloniën, werd gebreideld. Het zal gewis onnoodig zijn, hier het onderscheid van beide instellingen aan te toonen, om daaruit, met den schrijver, de niet toepasselijkheid der als toepasselijk aangehaalde wet te betogen. Maar die zich verwondert over de stoutheid van wetgevende ligchamen, om zulk een beginsel op den voorgrond te plaatsen, ten einde het gebrek aan koloniale bepalingen nopens dit onderwerp te verbloemen, zal gemakkelijk kunnen begrijpen, dat zoodanige besturen, vóór dat nog de slavenhandel die tegenkanting ontmoette, welke later is ontstaan, integendeel de kracht en den invloed der Engelsche wet op de slaven, zelfs in het geval van moord, ontkend hebben, om de ware natuur der koloniale slavernij niet te openbaren.

Trekken wij, na deze uitwijding, het gezegde te zamen, dan blijkt het, dat in de Engelsche koloniën, *slaven* eene bijzondere klasse van menschen uitmaakten, die door koop of geboorte het verhandelbaar eigendom van anderen geworden waren, en daardoor, in de regterlijke toepassing, niet als *personen*, maar als *zaken* zijn aangemerkt geworden.

II. *Welke was de wettige verhouding tusschen den slaaf en zijnen meester?*

De beantwoording van deze vraag zal ons de toepassing doen zien van het hierboven ontwikkeld beginsel en wij zullen tevens die bepalingen ontmoeten, door welke het eigendomsregt des meesters, in sommige gevallen, werd beperkt en bepaald. Uit

het begrip van eigendom, als een regt van gebruik en misbruik, volgde al terstond, dat de eigenaar, de meester, zooals hij gewoonlijk genoemd werd, den slaaf gebruiken kon, tot dat einde, hetwelk hem het best of het voordeeligst voorkwam. De slaaf verkeerde daardoor in eene *gedwongene* dienstbaarheid aan zijnen meester, gedurende zijn *geheele* leven, zonder dat deze dienstbaarheid hem eenig regt of eenige aanspraak op belooning of vergoeding geven kon. De slaaf arbeidde derhalve niet uit eigen wil en keus, met het uitzigt, zich en de zijnen van zijnen arbeid te onderhouden, daardoor te bestaan, maar door den wil van zijnen meester, uit dwang en noodzaak, ongaarne en met tegenzin. Den nadeelingen invloed van zulk eenen gedwongenen arbeid voor hen, die steeds de bewustheid moesten hebben, niet voor zich maar voor een' ander te werken, die den mensch tot een werktuig verlaagde, heeft de ondervinding alom genoeg bewezen. Natuurlijk kon ook de meester eigendunkelijk de soort, de zwaarte en den tijd van den arbeid bepalen, dien hij van den slaaf vorderde, zoodat niet de geschiktheid of de krachten van den arbeider, maar het voordeel of de wil des meesters hier alles moesten bepalen, en alleen de zucht des eigenaars om zijn eigendom te bewaren, eenen kleinen waarborg voor den slaaf tegen de zwaarste eischen konde opleveren. Zelfs de rust op den Zondag was, vóór 1788, door geene bepaling gewaarborgd (1), en alleen in de zooge-

(1) In de Hollandsche West-Indische koloniën was hiervoor reeds in 1636 gezorgd; *Instructie voor de Westind. Comp.* Art. 85.

naamde *melioratingacts*, die later, ten gevolge van het onderzoek naar en de meer en meer zich openbarende afkeuring van den slavenhandel en van de slavernij, in het Parlement vervaardigd werden, vondt men eenige bepalingen hieromtrent, zoodat er sommige uren en dagen aangewezen werden, gedurende welke de meester geenen arbeid zou mogen vorderen.

Een ander gevolg van het eigendomsregt des meesters was, dat hij den slaaf voeden kon zoo als hem goed dacht. Want, daar de arbeid niet betaald werd, en de slaaf niets verdiende voor zich zelven, moest de meester, wilde hij hem behouden, hem voedsel geven. Hoedanig dit echter was, moest veelal afhangen van den toestand, den rijkdom, het geluk des eigenaars. Had deze geene levensmiddelen of voortbrengselen genoeg, dan moest hij koopen, en waren zijne inkomsten weinig, was het benoodigde duurder dan hij konde of wilde betalen, dan moesten zijne slaven gebrek lijden. Ook als hij hen somtijds grond ter bebouwing aanwees, hing hun bestaan van de opbrengst daarvan af. Maar niet slechts voeden, ook behandelen, straffen en pijnigen kon de meester zijnen slaaf naar goeddunken en uitzonderingen hierop vond men alleen in geval van moord en verminking. Moord aan eenen slaaf gepleegd, vroeger slechts met boete gestraft, werd later, in bijna al de koloniën, even zoo gestraft, als of die tegen eenen vrijen was bedreven. Verminking werd als toen met eene boete van niet meer dan 100 £ st. (*ƒ* 1200) of wel twaalf maanden gevangenisstraf, die op sommige plaatsen echter slechts zes maanden mogt duren, b.

v. op *de Bahamas*, gestraft. Alle overige pijnigingen en beleedigingen kon de meester ongestraft zijnen slaaf aandoen, en zoo al in enkele voorschriften het wreedelijk pijnigen er als verboden was bijgevoegd, ontbrak het echter aan eenige bepaling, wat daaronder te verstaan was, en maakte de algemeenheid der uitdrukking hare toepassing onmogelijk.

Hier moeten wij nog op eene bepaling opmerkzaam maken, die in bijna al de koloniën voorkwam, dat de meester den slaaf, te gelijker tijd, slechts een bepaald aantal slagen als straf zou mogen geven, veelal met de bijvoeging, dat, op denzelfden dag, of voor dezelfde fout, of voor dat de slaaf van de ontvangene straf hersteld zou zijn, geene straf zou mogen worden herhaald. Dit voorschrift, ofschoon schijnbaar zeer menschlievend, moest echter elk gevolg missen en kon nimmer in stand gehouden worden. Want wie kon of mogt oordeelen tusschen den meester en zijn' slaaf, of hij hem om dezelfde of om eene andere fout strafte; waar kon immer een slaaf zijnen meester aanklagen of althans tegen hem bewijzen, dat hij dit voorschrift overtrad, zoo lang geen medeslaaf getuigenis mogt afleggen? En moest niet somtijds het uitstel, het dagelijks op nieuw herhalen der straf, nog pijnigender zijn, dan de op eens ontvangene straf? Bekend is het, dat gewoonlijk de straf der slaven bestond in zweepslagen, die zij op het bloote ligchaam ontvingen; hetgeen echter deze straf dikwijls nog erger maken moest, was, dat niet alleen de eigenaar zelf, maar elk, ook zijn minste bediende, ja zelfs de medeslaaf aan wien hij

die magt wilde overdragen, bevoegd was, die straf toe te passen. Zoo werd de slaaf blootgesteld aan de behandeling van elk, dien eenige magt over hem gegeven was, en zijn lot niet slechts afhankelijk gemaakt van de geaardheid, de goedheid en de menschelijkheid zijns meesters, maar van den willekeur van elk, die op den duur of voor een oogenblik, door den eigenaar of door een zijner ondergeschikten met eenige magt bekleed was. En dat zij, die over de slavenmagt het opzigt hadden, meest al tot den laagsten stand in de maatschappij behoorden, lag in den aard der zaak, en de *drijver* was niet zelden zelf een slaaf, gekozen onder de sterkste, slimste en meest gevreesde slaven. Deze maakten van het gebruik van de zweep eene kunst, en de oefening maakte hen daarin zoo ervaren, dat zij vele slagen konden geven zonder groote pijniging, of wel, met weinige slagen, diepe wonden konden toebrengen, ja zelfs soms, met éénen slag, het ligchaam openrijten. Wat vermogt daarbij dan de bepaling van een zeker aantal slagen? Eene straf was genoeg om den slaaf langen tijd tot herstel in het ziekenhuis te doen doorbrengen, en geen wonder, zoo zijne waarde te grooter was, naar mate hij minder teekenen van straf droeg. Deze inrigting moest van zelve de *drijvers* tot tyrannen van de slaven maken, die aan hen overgegeven, alleen in hunne gunst en welwillendheid eenige hoop op ligtere straf, maar in hunne toorn en wraak den zekeren grond voor de ergste pijnigingen vonden. En welk een gevolg moest dit voor de zedelijkheid der slaven hebben? Daardoor moes-

ten de slaven, behalve voor den eigenaar, ook nog voor hunnen drijver werken, om zijne gunst te winnen. Zal men nu zeggen, dat de eigenaar of die hem vervangt, door zijne tusschenkomst zulke gebreken voorkomen en alle onregtvaardigheid herstellen kan? Maar welke slaaf zal zijnen drijver durven aanklagen, terwijl hij zeker is, daardoor weldra straf te ontvangen; en maakt niet de geheele inrigting van het werk, welks uitvoering de drijver moet bewaken en hetwelk door vele slaven gelijkelijk moet worden verrigt, het noodzakelijk, dat hij meester zijner straffen blijven kan?

Een gevolg daarvan, dat de slaaf zelf een eigendom werd gerekend, was dat hij geen eigendom hebben, geen persoonlijk of zakelijk regt bezitten of uitoefenen kon; maar dat alles, wat hij mogt verkrijgen, daardoor terstond aan den eigenaar behoorde. Wel is waar, liet de meester gewoonlijk eene kleine bezitting van kleederen of huisraad aan den slaaf; maar het was dan alleen, omdat deze voorwerpen luttel waarde hadden en hem onontbeerlijk waren, en zoo hij soms het gebruik van een klein gedeelte gronds had, het was eene gunst van zijnen meester, die, dit toestaande, hem ook te minder tot voedsel en onderhoud behoefde uit te reiken. En al mogt ook de goedheid des eigenaars hem ruimer bezit toestaan, het kon hem elk oogenblik door den schuldeischer zijns meesters voor diens schulden worden ontnomen, en hij zich beroofd zien van alles, wat zijne vlijt en de vergunning zijns eigenaars hem had doen behouden. Maar nog veel erger dan dit was,

dat de slaaf, als een voorwerp van eigendom, elk oogenblik verkocht kon worden door zijnen eigenaar of, bij geregtelijke uitwinning, wegens schulden van zijnen meester; dat hij, bij gift, bij erfstelling of legaat, door hem konde worden overgedragen aan eenen anderen, en daardoor worden verwijderd, niet slechts van den grond, dien hij bewoonde en bebouwde, maar ook van vrouw en kinderen, of wel dat hij deze van zich kon zien verwijderen, daar geene wet hem tegen die gewelddadige scheiding eenige bescherming verleende (1), of zelfs zijne overbrenging naar andere koloniën verbood. Van alles derhalve wat hem kon dierbaar zijn, vermogt de wil of luim van zijnen eigenaar hem elk oogenblik af te scheuren en hem te onderwerpen aan eenen nieuwen vreemden meester, naar eene misschien ver verwijderde streek, om daar zijne dagen van ellende te slijten, tot dat diens wil hem weder naar elders henen bragt. Stierf zijn eigenaar, dan was dikwijls die scheiding en verplaatsing onvermijdelijk door de noodzakelijke onderscheidene eigendomsovergangen, die daarvan het gevolg waren. Daarenboven, zoo dikwijls er wegens eenige schulden tegen den eigenaar uitwinning plaats had, moesten de slaven eerst verkocht worden en de grond, waartoe zij behoorden, kon dan eerst worden verkocht, wanneer uit hunnen koopprijs de schuld *nog niet* kon gekweten worden; tenzij een slaaf bepaaldelijk voor eene schuld verpand was, en derhalve voor eene

---

(1) Dit was in de Fransche koloniën uitdrukkelijk verboden bij Art. 47 van den Code Noir.

andere schuld niet kon worden verkocht. Wel heeft men getracht, de slaven, bij geregtelijke uitwinningen, aan den grond te binden, zoodat zij niet konden gescheiden worden; maar deze pogingen hebben hun doel gemist, en konden ook weinig uitwerken, zoolang het den eigenaar bleef vrij staan, met zijne slaven geheel willekeurig te handelen, die over te dragen, te verplaatsen, te verkoopen, te verbinden en verpanden, naar zijn goedvinden. Wel werd ten laatste het overbrengen van slaven naar vreemde koloniën verboden; maar zoolang de verplaatsing van de eene Engelsche kolonie naar de andere en de verwijdering der naauwste betrekkingen onder de slaven niet kon worden belet, hadden zulke beperkingen ook slechts geringe waarde. Het kon wel niet anders, of dit regt om een' slaaf te verpanden en voor schuld te verbinden moest tot vele misbruiken aanleiding geven, daar zulks het belang des eigenaars bij het welvaren en behoud des slaafs deed verminderen of hem in handen leverde van hen, die in hem niets meer, dan eene zekere geldwaarde zagen (1). Dit zelfde was ook het geval, wanneer slaven in vruchtgebruik afgestaan, ter leen gegeven of verhuurd waren; waarbij dan gewoonlijk eene overeenkomst werd gevoegd tot schadevergoeding, wanneer de ontvangenen mogten verminderd zijn. Voor iemand, die alleen voor eenen tijd de slaven bezat, moest het natuurlijk hoofddoel zijn, het meest mogelijke werk met de minst moge-

(1) Van het verpanden van slaven in Suriname vindt men een voorbeeld in het *Weekblad van het Regt*, 1845. no. 569.

lijke uitgaven te verkrijgen, en alzoo zijne winsten te vermeerderen. En welk gevolg moest dit voor de slaven hebben? Dat zij hard behandeld werden, veel van hen gevorderd werd, en zij slecht werden verzorgd. En dit des te meer, naar mate hij, aan wien zij waren overgeleverd, meer bekrompen was van middelen en in meer benarde omstandigheden verkeerde. In het algemeen moest de groote schuld, die op de meeste plantagiën drukte, zeer nadeelig op den toestand der slaven werken; want de eigenaar, die alleen door de grootste inspanning en de meeste voortbrenging van produkten zich kon staande houden, en aan zijne verpligtingen jegens zijne schuldeischers voldoen, moest wel zijne slaven veel vergen en zag zich dikwijls buiten staat behoorlijk in hun onderhoud te voorzien. Opentlijk is het erkend, dat de slaven veel moesten lijden, wegens gebrek aan voedsel en benoodigdheden, omdat de planters verarmd waren. Men had dan ook werkelijk in enkele koloniën sints 1798 bepalingen ingevoerd, vooreerst: dat de schuld, gemaakt om in het onderhoud der slaven te voorzien, zou bevoorregt zijn boven alle andere schulden op de opbrengst der slaven, mits de vordering tot betaling binnen twaalf maanden na de levering ware ingesteld: ten anderen, dat een eigenaar of opziener eener plantage eene bepaalde hoeveelheid voedsel aan de slaven moest verstrekken en jaarlijks, op eene boete van 100 £ st., voor het hoogst geregtshof zweren, dat hij daaraan had voldaan. Doch ook deze voorschriften zijn nimmer opgevolgd; die eed werd niet gevorderd en dus ook niet afgelegd,

de straf niet geëischt, en alles bleef zoo als het geweest was, gelijk dit door de regering zelve is erkend. Een verder gevolg daarvan was, dat de slaaf, te midden van dezen zijnen ellendigen toestand, alle hoop moest verliezen, om ooit de vrijheid te erlangen, of voor zich of voor zijne kinderen en nakomelingen. Want noch de vruchtgebruiker, noch de leener, noch de huurder, mogt hem vrij laten, en was hij eens verpand of verbonden, het was voor hem even onmogelijk de vrijheid te erlangen, als voor zijnen eigenaar de schuld af te doen en zijn goed te bevrijden; voor hem was geene uitkomst te voorzien; want de slaaf had geen regt hoegenaamd, om, op eenige voorwaarde, zijne vrijheid te koopen of te verkrijgen, noch zelfs om zijnen eigenaar, om eenige reden, te noodzaken, hem aan eenen anderen af te staan. Hoe hij ook mogt werken, hij kon niets, derhalve ook zijnen losprijs niet, verdienen; welke diensten hij ook mogt bewijzen, de verpligting tot vrijlating rustte daarom niet op den eigenaar, al mogt deze zelfs daarin niet door het schuldenverband worden verhinderd. Sints 1788 werd op *Jamaïca* en later in de overige koloniën bepaald, dat wegens de grootste mishandelingen, in geval het mogt blijken, dat het leven van den slaaf in gevaar zou zijn bij den eigenaar, de geregtshoven hem konden vrij verklaren of wel den eigenaar gelasten, hem te verkoopen. Maar mogt dit al kunnen geschieden, wanneer de eigenaar zelf den slaaf mishandeld had; als de vruchtgebruiker, huurder, pandhouder het deed, kon dit middel niet helpen, en als de slaaf werd verkocht, al mogt ook

de eigenaar hem niet terugkoopen, niets belette, dat hij dit door eenen tusschenpersoon deed, om aldus zijne wraak over de beschuldiging aan hem te koelen. Hoe weinig omvattend was ook die bepaling, die zich alleen tot de *grootste* mishandelingen uitstrekte en hoe moeijelijk was het voor den slaaf, die tegenover zijnen eigenaar te bewijzen! Schoot hij in het bewijs te kort, en dit was wel het waarschijnlijkst, omdat geen slaaf tegen eenen vrijen mogt getuigen, niets bleef hem over, dan de wraak en straf zijns meesters, en somtijds nog eene openbare bestraffing daarenboven. In de Engelsche West-Indische bezittingen was derhalve voor den slaaf geen tempel, waarheen hij vlugten, geen regter, wiens bescherming hij inroepen kon, om hem van de keten te verlossen, die ondragelijk was geworden; de ongelukkige bleef overgelaten aan den moedwil van den meester en alleen de dood kon hem het einde des lijdens zijn.

En is het nu nog noodig, nader de betrekking en wettige verhouding tusschen den slaaf en zijnen meester te ontwikkelen? Groot en vreesselijk bleek ons de magt des eigenaars, die willekeurig over het ligchaam en het werk en het lot des slaafs beschikte; zwaar en drukkend het juk, waaronder de slaaf gebukt ging, veroordeeld om te lijden en te werken, zonder eenige hoop, ooit vrij te zullen worden, ooit verlost van zijne diepe slavernij. En dit alles was het gevolg van de toepassing van het eigendomsregt van den mensch op zijnen medemensch.

III. *Welke regten had de slaaf tegenover andere vrije personen?*

Het kon wel niet anders, of de slaaf moest gedurig in aanraking met vrije personen komen. Zoodra hij zich toch van zijne plantagie begaf en naar de stad, de markt, het bosch of elders heen ging,— om benoodigdheden te koopen of te halen, trad hij in betrekking tot anderen. Zijn regt tegenover hen echter werd alweder geheel bepaald naar het beginsel, dat de slaaf geene persoonlijkheid hebben kon, maar het eigendom eens anderen was. Zoo volgde reeds terstond daaruit, dat hij, die zelf geen persoonlijk of zakelijk regt hebben kon, ook onbevoegd was, om tegen iemand eene burgerlijke regtsvordering in te stellen. Doch kon ook niemand iets van hem vorderen, daar hij niets bezat, maar alles aan zijnen meester behoorde. Belangrijk echter was de toepassing van dit beginsel in het strafregt; want daar was het gevolg, dat de slaaf wegens hem aangedane beleediging en verongelijkingen, noch als aanklager noch als schadevergoeding eischende, kon optreden tegen zijnen vrijen beleediger. Men heeft wel willen beweren, dat de vervolging, die de eigenaar kon instellen, zulks onnoodig maakte en deze, vereenigd met de bescherming der strafwet zelve, genoegzaam was, om den slaaf tegen mishandelingen van vreemden te waarborgen. Men vindt echter, zelfs reeds bij de eerste beschouwing, het tegendeel; want de vervolging, door den meester ingesteld, was naauw beperkt, omdat zij rustte op

de voorstelling, dat de meester, als eigenaar, belang had bij het werk en de dienst van zijnen slaaf, en derhalve steunde op geledene schade; doch zij had geene betrekking op den slaaf, omdat niet hij, maar de eigenaar, schadevergoeding ontving. De beleediging des slaafs moest dus van dien aard zijn, dat daaruit zijne waarde, als koopwaar, was verminderd, of dat de eigenaar, door het ontberen van zijn werk, eene schade geleden had; dan strekte de vordering des meesters tot vergoeding van die schade, zoodat daarin de wetten omtrent de slaven in de koloniën dezelfde waren als die omtrent vee of lastdieren in het moederland. Maar indien de meester geene schade had geleden of die niet bewijzen kon, had hij ook geene vordering, en dus, hoe de slaaf ook beleedigd werd door woorden of daden, de eigenaar had geen middel om dat te vervolgen, en de slaaf nog minder. Werd door roof of anderzints aan den slaaf ontnomen, wat hij bezat, ook dan kon de eigenaar daarover klagen en den dief vervolgen of doen vervolgen; evenwel niet omdat de slaaf, maar omdat hij zelf daardoor nadeel had ontvangen, daar hij de eigenaar van het gestolene of geroofde was, hetgeen de slaaf alleen door zijne toelating bezat. De bescherming, die de slaaf in de strafwet zelve vond, was ook zeer gering en onvolledig, want het onderzoek naar beleedigingen, den slaven aangedaan, door de overheid en de regtelijke magt, was bijna geheel uitgesloten, zoodat eene vervolging, door de openbare magt ingesteld tegen dengenen, die den slaaf beleedigd had, bijna nim-

mer kon voorkomen. Het is eene bekende daadzaak, dat, vóór 1788, de geschrevene wetten in de koloniën volstrekt geene algemeene bescherming aan den slaaf tegenover den vrijen of zelfs tegenover den medeslaaf verleenden, en zelfs in de later in de meeste koloniën aangenomene, meer menschelijke bepalingen, zal men bijna geene voorschriften vinden, die den slaaf eenen meerderen waarborg tegen de mishandelingen van vreemden geven, dan welke er hem door werd toegestaan tegen zijnen eigenaar zelven. In de gevallen van moord, verminking of wreedaardige verwonding, werd er eene boetestraf bepaald tegen hem, die den slaaf had mishandeld; maar in alle overige gevallen, was de daadzaak straffeloos en de regterlijke magt zag zich dezelve onttrokken, omdat geen voorschrift der wet haar de kennisneming of vervolging van den schuldigen opdroeg. Men heeft wel eens betoogd, dat de algemeene Engelsche wetten dan zouden hebben moeten gelden; maar, om niet te zeggen, dat de omstandigheden dit onmogelijk maakten, men heeft nimmer één voorbeeld van hare toepassing kunnen aanwijzen.

Er waren dus zeer vele beleedigingen, die straffeloos den slaaf door den vrijen konden worden aangedaan. Op enkele plaatsen was echter daardoor de gewoonte, om slaven, als zij iets ter markt bragten, of bij andere gelegenheden, te berooven of te dwingen de waren onder de waarde te verkoopen, zoo sterk geworden, dat er eene straf van £ 10 werd bepaald, voor dengenen, die, door den eigenaar aangeklaagd, niet zou kunnen zweren den slaaf niet

beroofd te hebben. Ook heeft men somtijds beproefd, door straffing de onteering te beletten van de vrouw, met wie een slaaf als met zijne echtgenoote leefde. Doch deze bepaling konde men nimmer handhaven, omdat tusschen slaven geen wettig huwelijk mogt bestaan, en derhalve geene echtbreuk tegen hen kon plaats vinden; zoodat zulks dan ook later is weggelaten. Waar geen huwelijk aanwezig was, kon ook geen huwelijksregt zijn. Maar wat het meest moest medewerken, om den slaaf aan allerlei mishandeling en beleediging bloot te stellen, zelfs in die gevallen, waarin de wet hem bescherming en hulp scheen te belooven, was de algemeene regel, die overal werd gevolgd en erkend, dat het getuigenis van een' slaaf, in geen geval, noch in eene burgerlijke, noch in eene strafzaak, tegenover een' blanken, mogt worden aangenomen; hoewel natuurlijk het getuigenis eens blanken genoegzaam was, een' slaaf aan misdaad te doen schuldig verklaren. Zelfs als aanwijzingen mogten de opgaven van slaven niet gelden, en dat niet alleen als het tegen hunnen meester, maar zelfs niet als het tegen eenen derden zou strekken; terwijl men zich daarvoor op het gevaar beriep, dat de slaaf, of om den wrok van zijnen meester te dienen, of uit eigene wraakzucht, valsch getuigenis zou geven. Men verwarde daardoor echter de bevoegdheid om getuigenis te geven, met de beoordeeling van de waarde van het getuigenis, welke beoordeeling altijd aan den regter moest verblijven, en des te meer in de koloniën, waar de regters voorzeker eerder geneigd waren, den slaaf geloof te weigeren, dan te

schenken; terwijl men nu een bewijsmiddel verbood, dat dikwijls het eenige, maar ook boven allen twijfel verhevene, wezen moest. Zoo waren dan ook de gevallen niet zeldzaam, waarin, bij de stelligste overtuiging des regters, eene vrijspraak volgde, bij gebrek aan bewijs. Tegenover eenen slaaf mogt derhalve alleen het getuigenis eens slaafs gelden, maar men ging op sommige plaatsen zoo ver, dat ook de vrije kleurling alleen tegenover den kleurling, niet tegenover den blanken mogt getuigen; en in *Jamaïca* mogt zelfs hij, die in den derden graad van eenen slaaf afstamde, ofschoon zijne beide ouders vrij waren geweest, in geene strafzaak tegen eenen blanken getuigenis geven, terwijl op *de Bahamas* en op *Barbados* de slaaf zelfs als getuige tegen den vrijen kleurling werd toegelaten, zoo zijne opgaven van elders werden bevestigd. De eigenlijke grond van deze bepalingen was in de afkeerende minachting gelegen, die men voor den neger of kleurling had opgevat, vereenigd met de zucht, om, op allerlei wijze, den bevoorregten stand te vrijwaren tegen vervolging of onaangename veroordeeling en straf; hem eene onbeperkte magt over de slaven te verzekeren en hunne onderdrukking en misbruiking hem gemakkelijk en straffeloos te maken. Daartoe strekte ook de uitdrukkelijke bepaling, dat de slaaf, hoe ook beleedigd of mishandeld, zich zelven niet zou mogen verdedigen of verzetten tegen vrije, of althans tegen blanke personen, — dan alleen om zijnen meester tegen hen te verdedigen of te beschermen; terwijl zulks in elk ander geval een met doodstraf bedreigd misdrijf werd.

Zoo blijkt het dan, dat eigenlijk, op enkele uitzonderingen na, die nog bijna altijd hunne toepassing missen moesten, de slaaf buiten de wet stond, en zonder bescherming aan de willekeur en de beleedigingen van alle blanken en vrijen was overgelaten, die wel de schade aan den meester moesten vergelden, maar tegenover den slaaf ongestraft bleven; zoodat de slaaf met zijne vrijheid ook zijne veiligheid verloor.

IV. *In welke betrekking stond de slaaf tot den staat?*

Dat de slaaf, die geene burgerlijke regten hebben kon, ook geene staatkundige konde uitoefenen, en geene waardigheden of ambten, zelfs de minsten niet, kon bekleeden of waarnemen, lag in den aard der zaak. Geen eigendom, geene magt of aanzien, geene eer of vertrouwen, geen voorregt of rang kon een slaaf erlangen; en moest daardoor niet de minachting zijner medemenschen voor hem steeds vermeerderen? Ook de verwaarloosde opvoeding der slaven en hunner kinderen moest daartoe strekken en in zooverre de staat den eigenaar eene onbepaalde magt ook over de slavenkinderen toekende en hem volstrekt niet verpligtte voor hun onderwijs en hunne opvoeding te zorgen, was hij verantwoordelijk wegens de verwaarloozing van die kinderen, die hun gansche leven niets dan eenigen handarbeid leerden. Want ook het godsdienstig onderwijs was geheel aan de willekeur des eigenaars overgelaten, die natuurlijk zich daarover weinig bekommerde, en tevreden,

zoo de nieuw aangekomene slaaf aan het klimaat gewende en de jonggeborene eene goede en voor den arbeid geschikte gezondheid erlangde, er niet aan dacht, dat ook slaven onsterfelijke, voor zedelijkheid vatbare wezens waren Algemeen is het erkend, dat hier een schandelijk, het Christendom onteerend verzuim, door christenvolken jegens hunne medemenschen is gepleegd, en dat alle openbare Godsvereering in de meeste koloniën bijna geheel ontbrak, terwijl er slechts weinige en ver- verwijderde kerken, en nog minder geestelijken aanwezig waren. De uitwerking, welke dit op de vrijen hebben moest, die zonder godsdienst, in onkunde en zedeloosheid daar henen leefden, behoort niet tot ons onderwerp; maar zeker diende het niet, om hen menschelijker en beter voor hunne slaven te stemmen; nog treuriger was echter het gevolg voor de slaven zelve, die als heidenen onder de Christenen geboren werden, opgroeiden en stierven, zonder dat de staat iets voor hen deed, om hen in de zegeningen des Christendoms te doen deelen, of hen de gelegenheid te geven zich voor de eeuwigheid te bereiden. Geen wonder, dat de bewustheid hiervan reeds vroeg sommige Christenen bewoog, zich het lot der slaven aan te trekken en zelve te ondernemen, wat de staat verzuimde. Reeds in 1676 predikten de Kwakers op *Barbados*, maar onder zware straf werd den slaven het bijwonen hunner vergaderingen verboden. Gelukkiger waren de Moravische broeders, die sints 1732 zich op onderscheidene eilanden der Antillen vestigden en langzamerhand velen tot het Christendom bragten. Meest

geduld, ofschoon niet beschermd, konden zij voor de slaven, zooverre de eigenaren hun de gelegenheid niet benamen, werkzaam zijn; maar de groote uitgebreidheid van de koloniën, hunne geringe middelen en klein getal, moesten de grenzen hunner werkzaamheid naauw beperken. In 1787 hadden zij er in de Engelsche koloniën 5645, die tot hunne gemeente behoorden, bijna allen op *Antigua*. Het vorige jaar hadden ook de Methodisten uit Engeland zendelingen uitgezonden en meer en meer werden, sints, pogingen aangewend, de slaven met het Christendom bekend te maken. Bij de meeste eigenaren en meesters echter vonden deze grooten tegenstand, die, onder allerlei voorwendsels, als of daardoor oproer voorbereid, de slaaf slechter gemaakt en de arbeid verhinderd werd, het christelijk onderwijs tegenwerkten, ofschoon dan ook de regel, uit het latere Romeinsche regt ontleend, dat de slaaf, Christen wordend, vrij werd, die elders b. v. voor onze West-Indische koloniën gold, hier van geene toepassing was.

Veronachtzaamde dus de staat aan de eene zijde der slaven onderwijs en opleiding, buitengemeen streng was hij ten hunnen opzigte in de strafbepalingen en vervolgingen. Want niet alleen waren de strafwetten, waarnaar de misdaden van vrije personen gestraft werden, ook op hen toepasselijk, maar zij waren daarenboven onderworpen aan vele strafbepalingen, voor hen alleen vervaardigd. Men gevoelt toch reeds, dat de slaaf, in de eerste plaats, onderworpen was aan de straf van zijnen meester en voor dezen te regt stond, wegens elk misdrijf tegen hem of zijne overige

slaven begaan; maar daarenboven, dat hij ook onderworpen was aan de algemeene strafwetten in de kolonie geldende, zooverre hij niet uitdrukkelijk daarvan was uitgesloten, en dat hij alzoo aan twee onderscheidene regtsmagten onderworpen was, die elk op hare wijze, en daardoor soms dubbel, elke daad straften. Doch als of dit niet genoeg ware, niet alleen die misdaden, welke de wet ook in den vrijen strafte, maar daarenboven vele andere, die alleen voor den slaaf konden bestaan, bedreigde zij met straf; zoodat benevens de strengheid van des meesters oordeel, de wet nog eene eigene strengheid plaatste. En dit deed zij niet slechts in zulke gevallen, waarin het misdaden betrof, die de veiligheid en rust van den staat, of het algemeen welzijn in gevaar konden brengen; maar zelfs wanneer het daden gold, die alleen als schending van de bijzondere pligten jegens den meester konden beschouwd worden en dus eigenaardig alleen tot diens beoordeeling behoorden. Zoo was de misdaad van ontvlugting, vroeger bijna overal en later nog op sommige plaatsen, met den dood strafbaar gesteld, en zelfs het gaan buiten de grenzen der plantagie, zonder eene schriftelijke toestemming des meesters, werd door de overheid vervolgd, ten zij de eigenaar liever verkoos de zaak aan zich te houden en voor die overtredingen geene straf bij de overheid te zoeken. Maar wreed waren dan vaak de wijzen, waarop hij zelf die strafte; als door ijzeren ringen en ketenen om den hals, de armen of beenen der ongelukkigen te smeden, en allerlei folteringen voor hen uit te denken; straffeloos, mits hij

zich slechts wachtte onder het bereik der strafwet te komen, die den moordenaar van den slaaf met boete bedreigde. Ja deze wet nam zulke mishandelingen onder hare bescherming, in zoo verre zij den vrijen met boete en den slaaf met slagen strafte, die de ijzeren ketenen van den hals zijns medemenschen genomen en zijne bevrijding en ontvlugting daardoor bevorderd had. Ook de vrees voor ontvreemding door de slaven en de afkeer om hen in sommige handelszaken gebruikt te zien, waarin zij misschien den vrijen en blanken zouden afbreuk doen, al ware het dan ook ten behoeve van hunnen meester of eigenaar, deed verbodsbepalingen ontstaan, waarbij hun, onder strafbedreiging, werd ontzegd, in sommige artikelen handel te drijven of die op markten of op openbare plaatsen te koopen of te verkoopen, of zelfs die op den hun afgestanen grond aan te kweeken, terwijl bij andere artikelen eene schriftelijke toestemming des meesters vereischt werd. In de onderscheidene koloniën waren het verschillende voorwerpen, die daaronder behoorden, maar overal juist die, welker cultuur en verhandeling het meest winstgevend kon geacht worden. Zoo kunnen wij wel zeggen, dat in slaven gestraft werd, wat voor den vrijen straffeloos bleef; maar daarenboven werd op hen veelal eene zeer strenge straf toegepast in zulke gevallen, waarin de vrije slechts ligt gestraft werd. Want vooreerst moest bij hen elke geldstraf wegvallen, omdat zij niets bezaten, en een zeker aantal slagen, meestal *negen en dertig*, met de zweep, in het openbaar, op het naakte lijf toegebragt, daarvoor

in de plaats treden; doch ten anderen gold de doodstraf, voor slaven, in eene uitgestrektheid die schrikbarend was, zoodat zelfs het voornemen of de poging om eene misdaad te plegen, tegen den persoon of het leven van eenen vrijen gerigt, daarmede bedreigd werd en zij op elke daad, die slechts den schijn van rebellie mogt hebben, werd toegepast. Mogt men, bij de strengheid der wetten, verwachten, dat zulk eene straf, alleen na een naauwkeurig onderzoek, tegen den slaaf zou worden uitgesproken, het tegenovergestelde vond plaats. De regtspleging, hoewel in vorm in de onderscheidene koloniën verschillend, droeg overal de kenmerken van oppervlakkigheid, snelheid en overijling; in zooverre alles mondeling werd afgedaan voor een of meer regters, waarbij, op sommige plaatsen, nog eenige vrijen, als eene soort van jury, gevoegd waren, de beschuldiger, de getuigen en de beschuldigde getoond werden, en het vonnis geslagen, dat alsdan, meestal onmiddellijk, werd ten uitvoer gelegd; ten zij de eigenaar des beschuldigden er zich tegen verzetten mogt. En gold het slechts het toedienen van zweepslagen, dan was meestal één regter bevoegd om de straf te doen voltrekken. Men zoude misschien in het eigenbelang des meesters en eigenaren eenen waarborg tegen het misbruik gevonden hebben, zoo niet de staat, om ook dien aan den slaaf te ontnemen, den last had op zich genomen, van de waarde van den slaaf, die de doodstraf had ondergaan, aan den eigenaar te vergoeden en hem den prijs voor denzelven terug te geven; zoodat slechts zelden de eigenaar

er belang bij hebben kon, of zijn slaaf werd vrijgesproken dan wel veroordeeld, ja zelfs in het laatste geval somtijds er nog winst bij kon hopen. De verdediging des slaafs was dus iets, waar niemand belang in stellen kon, en geen wonder dat het voltrekken der schrikkelijkste straffen, aan den slaaf in de koloniën iets zeer gewoons was geworden, waarover zich niemand meer verwonderde en waarop niemand acht sloeg. Als de misdaad het gevolg was van de in regten bewezene slechte behandeling, bij den meester ondervonden, ook dan mogt dit voor den slaaf niet als eene verzachtende omstandigheid beschouwd worden; maar de straf moest evenwel in hare volle gestrengheid op hem worden toegepast en alleen kon de meester een gedeelte of wel de geheele bepaalde schadevergoeding verliezen. Eindelijk was er ook in de bepalingen omtrent de vrijlating eene bijzondere hardheid voor den slaaf gelegen; want in plaats van die te begunstigen, daardoor de hoop op vrijheid, bij den onderdrukten op te wekken en die als eenen spoorslag tot vlijt, goed gedrag, trouw en eerlijkheid te doen dienen, werd de vrijlating door allerlei middelen bemoeijelijkt en zelfs voor den vrijgelatenen bleef de vrees bestaan, eenmaal weder als slaaf te worden beschouwd. Want het was een aangenomen regel, dat de neger, die zijne vrijheid niet *bewijzen* kon, gehouden werd slaaf te zijn, en zoo niemand er zijn eigendom op gelden deed, werd hij vastgehouden en openbaar verkocht en dus onherroepelijk tot slaaf verklaard. Maar ook de in vrijheid stelling kon door den eigenaar nimmer op

eene andere wijze worden bewerkstelligd, dan door eene schriftelijke akte, die moest ingeschreven worden op de openbare registers der kolonie en waarvan dan eene zeer hooge som, soms tot 1000 £st. toe, moest betaald worden; zoo het heette, om in het onderhoud der vrijgelatenen,. zoo die verarmen mogten, te voorzien; maar eigenlijk, om de fondsen der kolonie te stijven en de vrijlating te belemmeren. Zelfs als, bij uitersten wil, de vrijlating werd bewerkstelligd, kon zij geen gevolg hebben, voor dat de erfgenaam of regthebbende de inschrijving had bewerkstelligd en de som had betaald, en miste zij, bij nalatigheid of onwil van zijne zijde, haar gevolg.

Zoo werkte dan ook de staat, in de Engelsche West-Indische koloniën mede, om de slavernij niet alleen in stand te houden, maar ook om die te beschermen en de openbare inrigtingen en wetten strekten daar zelfs om haar nog zwaarder en drukkender te maken voor de ongelukkigen, welke, in eene geheel lijdelijke en onderworpene betrekking geplaatst, van haar geene hulp of bescherming, maar alleen straf en verdrukking konden verwachten.

Wij zijn aan het einde gekomen onzer beschouwing van den regtstoestand der slaven in de Engelsche West-Indische koloniën, toegelicht uit het viervoudig oogpunt, 't welk wij ons, bij deze korte schets, ter behandeling hadden voorgesteld.

De schrijver, welken wij gevolgd zijn, gaf dit

eerste gedeelte van zijn werk uit, gelijk vermeld is, in den jare 1824, ten einde in Engeland, door de openbaarmaking van dien toestand, zoo mogelijk, eene vrijverklaring voor te bereiden. In 1830 het tweede gedeelte van zijn werk leverende, heeft hij door de opgave van hetgene den toestand der slaven, uit het oogpunt van de praktijk, verzwaarde, zijnen voorgenomen arbeid voltooid, en het vroegere werk tegen de sedert ingekomen bedenkingen verdedigd.

Men mag onderstellen, dat dit belangrijke werk veel tot de maatregelen ter vrijverklaring heeft bijgedragen, welke reeds in 1833 in Engeland genomen, in 1838, door eene geheele vrijheid zijn opgevolgd.

Voor onze Natie is eene beschrijviug van den vroegeren regtstoestand der slaven in de Engelsche West-Indische bezittingen, welke zoo zeer met den toestand in onze koloniën overeenstemt, een heldere spiegel van het onregt, 't welk, onder het gezag onzer wetten, tegen de slagtoffers van den ook door ons als onwettig beschouwden slavenhandel voortdurend wordt gepleegd.

Is uit het oogpunt van het regt, de toestand der slaven in onze koloniën uit geen ander beginsel geboren en gehandhaafd, dan uit eene soort van gewoonteregt, uit den eenmaal toegelaten slavenhandel feitelijk ontstaan; hebben ook in onze koloniën de *wettige bepalingen* omtrent dit onderwerp, later slechts de beperking van het misbruik en van het geweld ten doel gehad, — de onwettige grondslag, de beschouwing van den slaaf als eene *zaak*, of eigendom, niet als een *persoon*, bleef en blijft voortdurend

ook hier, met al derzelver onwettige gevolgen, bestaan. Zal ook niet eindelijk de eer der Nederlandsche Natie en het gevoel van regt en menschelijkheid vorderen, dat wij, die nagenoeg denzelfden regtstoestand in onze koloniën aantreffen, ook, in navolging van Engeland, krachtdadige middelen beramen, en ten uitvoer brengen, om dien toestand te doen ophouden, waartegen trouwens ook zoovele andere bezwaren, uit andere oogpunten, kunnen worden aangevoerd? Wij roepen met den Engelschen schrijver tot dat einde de wijsheid en regtvaardigheid der Regering en wetgeving, en de ondersteuning in van een edelmoedig volk.

B. J. L. d. G.

ONUITGEGEVEN DAGBOEK,

GESCHREVEN

gedurende een verblijf op JAVA, van het jaar 1827—1830

DOOR

L. H. W. Baron van AYLVA RENGERS.

(*Vervolg van bl.* 283.)

TENGGER.

Den 3den Maart 1830 vertrokken wij zeer vroeg in den morgen van *Probolingo* en reden in een rijtuig tot *Petallan*, dat 3 mijlen van daar verwijderd ligt. Gedurende dezen togt had ik op nieuws gelegenheid de buitengewone vruchtbaarheid en de onvergelijkelijke schoonheid van dit land te bewonderen, dat, hoe uitgestrekt ook, gelijk is aan een' zeer grooten tuin, die in de beste orde gehouden is en op eene overvloedige wijze de kostbaarste voorwerpen van den landbouw oplevert, als: indigo, suiker, palma-christi, katoen, enz. Te *Petallan* vonden wij rijpaarden; daar begint men de hoogten te bestijgen. Wij lieten er onze rijtuigen en gingen, gedurende twee mijlen slechts weinig klimmende, tot *Kaligandi*, waar wij versche paarden vonden. Wij gebruikten hier in der haast een indiesch ontbijt, dat voor ons was gereed gemaakt, en weldra waren wij weder op weg. De weg werd reeds

een weinig moeijelijker en het klimmen steiler. Wij bevonden ons reeds op eene zekere hoogte boven de vlakte, en de lucht deed dit gevoelen; het was veel frisscher. De indigo, de suiker, de katoen waren verdwenen, en hadden plaats gemaakt voor de koffij en de rijst. Na twee uren stijgens bereikten wij *Sapie-Krap*. Wij waren toen op omstreeks 3800 voeten boven het vlak der zee en reeds deed de koude zich gevoelen; de bergen werden woester en hunne oneffenheden ruwer, en ofschoon de vruchtbaarheid van den grond, die grootendeels uit oude lava en vulkanische asch bestaat, zich altijd nog aantoont door eenen overvloedigen plantengroei, waarmede het land bedekt is, zijn de voortbrengselen van natuur veranderd. De rijst komt niet meer voor op deze hoogte, de kokosboom is ook verdwenen en de koffij wordt zeldzamer; intusschen zijn de struiken dezer laatste nog zeer sterk en getuigen van den rijkdom van den grond. Ik heb er *vierjarige* planten gezien, die *tien* voeten hoog waren en veel vrucht droegen. In vergelding van de planten uit de vlakte, die hier ontbreken, heeft men er verscheidene van onze Europesche voortbrengsels. Aardappelen, koolsoorten, veel maïs, zelfs brandnetels vindt men er in overvloed, en overal zag men er, in plaats van de boomen uit de vlakte, eene soort van pijnboomen. De *Pisang* en de *Bamboes* zijn de eenige boomen uit de vlakte, die het op die hoogte kunnen uithouden. De laatste vooral groeit hier met eene verwonderlijke kracht en wordt buitengewoon dik.

Alvorens *Sapie-Krap* te bereiken, hadden wij se-

dert eenigen tijd geene woningen meer ontmoet, zelfs geene bebouwde landen. Alles was onbewoond en woest. Hier zagen wij een dertigtal huizen, gebouwd naar het bijzonder model der woningen van *Tengger* (waarvan ik eene beschrijving geven zal) en de omstreken waren wel bebouwd.

Reeds hadden wij de wolken langs de zijden der bergen zien drijven, zoowel onder onze voeten als gelijk met ons. Terwijl men bezig was om andere paarden voor ons te zadelen in een groote schuur, die aan beide zijden open was, lustte het eene zeer dikke witte wolk, om de schuur door te trekken, de eene deur in en de andere uitgaande. Zij was zoo digt, dat zij ons verhinderde elkander op den afstand van vijf passen te zien; de doortogt duurde hoogstens twee minuten.

Men gaf ons hier paarden van het land, klein, doch moedig en zeer voorzigtig; echter vrij eigenzinnig, om niet te zeggen koppig; want zij wilden volstrekt hun eigen pad kiezen en het beste was hen slechts te laten gaan, dewijl zij goed op hunne beenen waren. En waarlijk men heeft wel een goed rijpaard noodig; want nadat wij ons weder op weg begeven hadden, zagen wij weldra niets dan dikke bosschen, waar het oog niet indringen kon, en die van tijd tot tijd doorsneden waren van diepe ravijnen of uitstekken van bergen. Gedurig werd het opgaan steiler, de weg moeijelijker en smaller, de afgronden dieper en derzelver zijden steiler, en alles gaf het denkbeeld van gevaar en gebood oplettendheid en voorzigtigheid. Na eenen togt van een uur werden de

bosschen dunner; de koelte der lucht was zoodanig, dat ik verpligt werd mijnen lakenschen rok tot boven toe digt te knoopen, om niet door de koude te lijden. Men zag geenen anderen boom dan dien pijnboom, waarvan ik gesproken heb; de brandnetels, de bramen en het Europeesche gras bedekten den grond. De frissche koelte der lucht, die boomen en planten, welke ik van mijne kindschheid af kende, alles bragt bij om mijne zinnen te begoochelen. Eensklaps hoor ik het geroep van den koekoek. Ik houd mijn paard aan, en vraag: Wie doet dat? »Het is de koekoek dezer bergen" antwoordde mij de heer PRINCE. Dit is de eenige streek van Java waar men denzelven vindt. Ik hoorde hem nog verscheidene malen zijn eentoonig gezang herhalen; en dit geroep, zoo gewoon in Holland, dit zoo eenvoudig en weinig harmonieus gezang, veroorzaakte mij eene onbeschrijfelijke aandoening, gaf mij meer genot dan het welluidendst concert; want het herlevendigde in mij alle herinneringen van mijn land, van mijne familie, van mijne vrienden, waarvan ik door eenen oceaan van *vijf duizend* mijlen gescheiden was; het voerde mij als door betoovering over, te midden van mijne dierbaarste betrekkingen, beter dan eene geheele briefwisseling het zou gedaan hebben; en nogtans riep hij slechts: koekoek.

Naarmate wij vorderden werd ook het land woester en indrukwekkender. Nu waren het dalen, zoo naauw en zoo diep, dat de zon er den bodem niet kon verlichten, dan op het midden van den dag wanneer zij loodregt schijnt; dan waren het berg-

ruggen, die overgetrokken moesten worden en wier kruinen, welke ons voetpad verpligt was te volgen, geene meerdere breedte hadden, dan juist toereikend was voor onze paarden om hunne voeten te zetten; terwijl er aan beide zijden afgronden waren van *zes* tot *zeven* honderd voeten diepte. Deze gevaarlijke overgangen hadden dikwijls duizend passen lengte. Dit alles werd afgewisseld door bergstroomen, wier rijkdom aan water zich aankondigde door het dof gedruisch hunner vallen en overstortingen, door watervallen van verschillende hoogte, door den loop van vreedzame beeken, die de ontmoeting dezer woedende stroomen schenen te vermijden; door landelijke bruggen, zeer grof van bewerking en somwijlen slechts uit eenen zwaren omgeworpen boom bestaande, die aan de bovenzijde was gelijk gehouwen. Het geheel werd verfraaid door zulk eenen rijkdom van plantengroei, dat het oog vergeefs een plekje zocht dat van planten ontbloot was, of waar men de kleur van den grond zou kunnen zien. Het was als een tapijt van groen van alle tinten en boomen, struiken, kreupelhout, kruiden en planten, talloos in getal en gedaante.

Tegen den middag kwamen wij te *Wono-Sarie*, een dorp uit een veertigtal huizen bestaande. Er was een zeer goede *Passangrahan* waar wij onzen intrek namen. Ofschoon de zon toen zijne grootste hoogte bereikte, was het echter zoo koud, dat ik vrij hard moest aanstappen, om mij te verwarmen. Onze Thermometer teekende 59° F. Dit is, wel is waar, geene zeer koele temperatuur; maar het was vooral het groote verschil 't welk ons deed lijden; want

slechts twee uren vroeger bevonden wij ons nog in eene temperatuur van 82° F. en aan deze waren wij sedert lang gewend. De luitenant HOLWACHS, die deelgenoot van ons gezelschap was, en op *Ceylon* geboren, nooit buiten de keerkringen was geweest, vroeg bij zijne aankomst om water, ten einde zich te wasschen; men bragt hem een groot bekken geheel vol; hij wil zich op zijne gewone wijze verfrisschen en dompelt er het hoofd en de beide handen in, maar naauwelijks heeft hij het water aangeraakt of hij maakt een' sprong achteruit en geeft een' luiden gil. Nooit, zeide hij, had hij zulk eene onaangename aandoening gevoeld. Hij is steeds bang voor het water geweest, zoo lang wij ons in deze bergen hebben opgehouden.

De *Passangrahan* van *Wono-Sarie* is niet van bamboes gebouwd, zoo als alle andere gebouwen van die soort op Java. Men zou het er des nachts niet uithouden. De bamboezen laten te veel koele lucht door. Dezelve is van zeer goede, dikke en wel verbondene planken zamengesteld; zeer aangenaam gelegen, en wat ons vooral veel genoegen deed, omringd van eenen schoonen moestuin, waar men al onze beste Europesche groenten en in zeer goeden staat aantreft. Erwten, salade, wortels, groeijen er als in *Holland*; de artisjokken en de radijs wassen er langs den weg, zonder kweeking. Aardappelen, knollen, kool gelukken er uitmuntend. De tarwe groeit er in al hare schoonheid, brengt meer dan het honderdvoud op en is zeer zwaar. Ik heb er uitmuntend brood van gegeten. De aardbeziën en frambozen groeijen er overvloedig in de bosschen. Men moet gedurende eenigen

tijd in Indië geweest zijn en gebrek aan die goede zaken gehad hebben, of van zoo slechte soort als men ze in de lusttuinen vindt, om de gansche waarde van onze ontmoeting hier te gevoelen. En buiten dat alles was de tuin versierd met de schoonste rozenstruiken, geheel beladen met de prachtigste bloemen; iets 't welk men te vergeefs op het overig gedeelte van het eiland zoeken zoude, en dat ook zeer veel genoegen verschaft, wanneer men dit, gelijk ik, in geene vier jaren ontmoet heeft. Ik ben overtuigd, dat het meerendeel der bloemen van onze bekoorlijke tuinen in *Europa* hier uitmuntend zouden gelukken, vooral die uit *Gelderland* en andere eenigzins hoogliggende streken.

Des avonds na den maaltijd werd de lucht zoo koel, dat wij een groot vuur vóór het huis deden ontsteken; wij plaatsten er ons met het grootste vermaak rondom, en praatten met twee grijsaards van het land, die er ons wetenswaardige zaken van verhaalden. Maar eindelijk kwam de nacht, de slaap deed zich na zulk eenen vermoeijenden dag gevoelen, en men scheidde van elkander om op de Europesche wijze zich te bed te leggen, onder dubbele dekens en achter dikke gordijnen. Ik geloof zelfs dat onze kameraad HOLWACHS nog eenen grooten mantel over het dek legde, zoo zeer vreesde hij te zullen bevriezen.

Den volgenden dag te 7 ure waren wij reeds te paard om het land te bezien. Onze gidsen geleidden ons eerst langs een wel onderhouden voetpad, tusschen tuinen en wijngaarden door. Vervolgens trokken wij over eenen bergrug, even smal en gevaarlijk als die, waarvan ik boven gesproken heb. Omtrent

eene mijl van dien overgang verwijderd, deed men ons eensklaps het voetpad verlaten en eenen kleinen heuvel bestijgen, die aan onze regterzijde lag. Het voetpad bevond zich in eene diepte, op eenen onbebouwden grond.

Boven gekomen veranderde het tooneel voor ons en wij zagen een schouwspel, dat niet alleen buitengewoon, maar ik geloof zelfs eenig op aarde is. De hoogte, waarop wij ons bevonden, was aan de zijde, tegen over die, langs welke wij gekomen waren, steil afgesneden, en vertoonde eene diepte van vijf tot zes honderd voeten, regt als een muur. Wij bevonden ons juist aan den rand, en beneden zagen wij eene vlakte, die zich zes mijlen in omtrek kon uitstrekken, van alle zijden ingesloten door eenen kring van bergen, van gelijke hoogte als die, waar wij ons bevonden, en allen even steil regt naar boven stijgende. De bodem dezer groote vlakte bestaat geheel uit asch, en heeft eene effene oppervlakte, als een bevrozen meer. Men ziet er niet de minste ongelijkheid, niet het geringste uitstekende ligchaam, zelfs niet een steen. Geene enkele plant groeit er, geen moschplantje is er te zien; hij is het evenbeeld van het niet, op eene treffende wijze afsteekende bij de zijden der bergen, die geheel met het schoonste groen en den rijksten plantengroei bedekt zijn. Deze vlakte heet *Dessar*, hetgeen *asch-zee* beteekent.

Bijna in het midden dezer uitgestrektheid van asch, verheffen zich twee bergen, in de gedaante van kegels, en die naar suikerbrooden gelijken waarvan men de punt heeft afgesneden. Deze twee hoogten, naast

elkander liggende en bij de grondvlakte elkander aanrakende, zijn ook van asch, zonder dat er eenige andere stof in hare zamenstelling schijnt te treden. Eene derzelve zal omstreeks 500, de andere 700 voeten hoogte hebben. De eerste is de verschrikkelijke vulkaan *Bromo*, die sinds eeuwen brandt en asch uitwerpt. De andere, door de Javanen *Batok* geheeten, is slechts een aschhoop, zonder leven en zonder beweging. De *Bromo* blies op dit oogenblik eenen dikken blaauwachtigen rook uit, die met zwaveldeelen bezwangerd was. Wij beschouwden eenige oogenblikken dit zonderling tafereel.

Op gelijke hoogte met den bovenrand des kraters ons bevindende, maar wegens den afstand niet duidelijk genoeg alles kunnende onderscheiden, besloten wij denzelven van naderbij te gaan bezien. Wij daalden langzaam naar beneden, langs een zeer smal en zeer steil pad, dat in de zijde van den berg, welke die vlakte omgeeft, aangebragt is, en, dank zij der deugdelijkheid onzer bergpaarden, wij kwamen zonder eenig ongemak beneden. Ik bevond den grond van deze aschzee veel vaster en harder dan ik mij had voorgesteld; hij was gelijk aan het strand langs de zee aan den voet onzer duinen. Dit moet waarschijnlijk worden toegeschreven aan de zware en aanhoudende regens van de wester-mousson, die de asch, welke anders zeer fijn en ligt is, tot eene vaste massa zamenpakken. Wij trokken de vlakte in vollen galop door, en waren weldra aan den voet van het rookende suikerbrood. Daar aangekomen, stegen wij allen af. Dadelijk ontstak een inboorling, die, naar ik vernam,

een priester was, eenen fakkel, plantte dien in den grond, brandde Benzoë, wierp er eenige koperen muntstukken rondom, en prevelde een gebed, dat gelukkig niet zeer lang was; want wij moesten er het einde van afwachten, alvorens onzen weg te vervolgen. Het gebed geëindigd zijnde, raapte hij zijn geld weder op, nam zijnen fakkel en plaatste zich aan het hoofd van ons gezelschap. Ik vroeg wat dit alles beteekende? men zeide mij, dat het was om ons den God BROMO gunstig te maken, en hem te bidden alle gevaar en ongeluk van ons te verwijderen; dat dit vooral noodzakelijk was, omdat men den vorigen dag met ijzeren werktuigen gewerkt had aan den weg, dien men voor ons maakte, in plaats van houten gereedschap te bezigen; hetgeen men gedaan had om het werk te bespoedigen; maar de God was er volstrekt niet over tevreden geweest, en had dit doen blijken door gedurende den avond van dien dag eene menigte van asch uit te werpen, die door den wind was verspreid. Ten volle gerustgesteld door de plegtigheid, waarvan wij getuigen geweest waren, begonnen wij naar boven te stijgen. De eerste stappen gingen zeer goed. Om het zeerst zou elk vlug de 500 voeten hoogte, die wij voor ons hadden, beklimmen. Maar weldra verminderde die drift. De helling werd zoo steil, dat men veel moeite had naar boven te klimmen en dat men zelfs op handen en voeten moest klouteren; want de asch was minder vast dan in de vlakte, en de voet gleed dikwijls achteruit. Daarbij was de grond bezaaid met kloven, waaruit een rook opsteeg, die zeer met zwavel bezwangerd was en de borst ge-

weldig aandeed. De secretaris, de heer DUIJTERS, kapitein STEENBERGEN en de luitenant HOLWACHS konden dezen rook niet verdragen, en eerden terug naar beneden. Gedurende het naar boven klimmen was ik verpligt mij vier of vijfmaal op te houden, met den rug naar den wind gekeerd, om eene minder onzuivere lucht in te ademen. Intusschen vorderde ik sneller dan de anderen en haastte mij boven te komen, terwijl ik tot mij zelven zeide: »daar zal ik op mijn gemak adem halen." Maar op het oogenblik dat ik mijnen voet op den kruin der hoogte zette, bevond ik mij ook aan den rand van den krater, en indien ik éénen stap verder gedaan had, ware ik in den afgrond nedergestort, want deze rand heeft niet meer breedte dan de rug van een paard. Verschrikt deed ik eenen stap achteruit, hetgeen, gepaard bij den verschrikkelijken wind, die op den kruin der hoogte heerschte, te weeg bragt, dat ik op het punt was van het evenwigt te verliezen en te vallen op degenen, die achter mij kwamen, en die ik waarschijnlijk in mijnen val zou hebben medegesleept, dewijl zij allen hetzelfde pad volgden en achter elkander gingen; en dan zouden wij allen zeer zacht door elkander gerold zijn tot beneden toe. Maar gelukkig hield ik mij tegen; en om niet ten tweeden male hetzelfde gevaar te loopen, zette ik mij op den rand van den krater neder. Graaf VIDUA was de eerste die mij volgde, en eindelijk kwam de heer PRINCE, door twee Javanen ondersteund. De kracht van den wind noodigde hen om mijn voorbeeld te volgen, en zij zetteden zich ook neder. Aldus vin-

gen wij op ons gemak onze opmerkingen aan, waarvan de uitslag deze was.

Van een oogenblik gebruik makende dat er slechts weinig rook was, liet ik mijn' blik in den krater dalen en kon, naar mijne rekening, tot 700 à 800 voeten diep zien. De binnenranden zijn zoo steil, dat het onmogelijk zou zijn niet alleen tegen dezelven op te klouteren, maar zelfs er zich aan vast te houden. Zij zijn als gestreept met lange lijnen van een helder blaauw, van boven naar beneden gaande, die sterk afsteken tegen den donkeren, grijs-bruinachtigen kleur van de asch. Deze lijnen zijn scheuren, waaruit de damp der brandende zwavel opstijgt. Geheel op den bodem zag ik, tot mijne groote verbazing, eene watervlakte. Dit doet mij gelooven, dat er nog eene andere diepte zijn moet; dat er ergens eene opening is, die gemeenschap heeft met den onderaardschen oven, misschien op eene tienmaal grootere diepte, en die door ons niet is kunnen ontdekt worden, wegens den rook. Want naar mijne gedachte is het onmogelijk, dat die vlammen, die asch, die zwavelrook, uit eene watervlakte voortkomen zouden. Ik heb naar gissing een derde gedeelte van den bovenomtrek van den krater gemeten, en volgens die meting moet hij eenen omtrek van ongeveer twee duizend pas in zijn geheel hebben; hij is van eene bijna ronde gedaante. De diepte, die wij gezien hebben, kan *tweederde* van dien omtrek hebben.

Wat deze vulkaan waarlijk buitengemeens bezit, is, dat hij geheel uit asch bestaat. Terwijl de meeste andere bekende vulkanen met steenen bedekt zijn,

vooral aan hunne kruinen, zoodat de omtrekken van den krater er ongenaakbaar door zijn, ziet men hier zelfs niet het kleinste steentje en zulks op eene even groote uitgestrektheid als de *Dessar* is. Men gelooft hier over het algemeen dat deze *Dessar* of aschzee gevormd is door de uitbarstingen van den *Bromo*, die al de dalen zou hebben gevuld, welke zich tusschen zijnen krater en den berg *Idar-Idar* bevonden (zoo heet men het ringgebergte, hetwelk de kom van deze groote vlakte vormt). In deze veronderstelling zou de vulkaan zich in eene laagte bevonden hebben, en wel veel lager dan de omringende bergen, hetgeen men tot nu toe nooit gezien heeft. In tegendeel de krater eens vulkaans bevindt zich niet alleen altijd op het hoogste punt van den vulkaan, maar deze is ook altijd verhevener dan de omringende hoogten. Hier beheerschen nu de toppen van den *Idar-Idar* deze geheele bergstreek, welke meer dan 8000 voeten boven het vlak der zee verheven is. Ik geloof dus veeleer dat het deze bergketen is die, welligt voor eenige eeuwen, de randen van den eersten krater gevormd hebben, en dat deze, zich zelven vullende door de verbazende menigte van asch, welke hij uit zijnen schoot aanhoudend opwierp, geene andere opening heeft overgehouden dan den tegenwoordigen krater.

Het is waar, dat die krater alsdan eene buitengewone grootte zou moeten gehad hebben, eenen omtrek van 5 à 6 mijlen; maar daarin zie ik niets onmogelijks. Hetgeen mij in dit denkbeeld versterkt, is dat ik op verschillende plaatsen vele oude lagen

lava aan de buitenzijde van het *Idar-Idar* gebergte heb aangetroffen, terwijl er noch in de *Dessar* iets was dat naar lava geleek, noch aan de zijden van den *Bromo.* Zeker is het dat men, sints menschen geheugen, geen lava uit den krater heeft zien komen.

De aschuitbarstingen van dezen vulkaan zijn menigvuldig en verschrikkelijk. De laatste had plaats drie maanden voor ons bezoek, in de maand November 1829; toen had de berg zulk eene verbazende massa asch uitgeworpen, dat zelfs te *Passoeroean*, 12 mijlen van daar, de dag geheel verduisterd was en men verpligt was geweest op den middag licht te ontsteken, volgens het verslag van den Heer DOMIS, resident van *Passoeroean.* Overigens maakt deze asch den grond waarop zij valt zeer vruchtbaar. Het is eene overheerlijke bemesting.

Wij vertoefden nog een uur om dezen zonderlingen berg te beschouwen. De rookvlagen sloten ons soms geheel in; maar de wind verspreidde ze weldra. Het zou moeijelijk zijn voor iemand die er niet geweest is, zich een denkbeeld te maken van de aandoeningen, die men ondervindt te midden van dit verbazend natuurtooneel. De aanblik van deze doode vlakte, waar geen enkel grashalmpje, niets dat naar eene plant gelijkt, opschiet; waar men geen enkel dier, zelfs geen enkel insekt ontmoet, waarmede overigens het land zoo zeer bedekt is, deze pyramidaalvormige verhevenheid, die zich in het midden verheft, als een gedenkteeken van verwoesting — deze doodsche eentoonige aschkleur, die de gansche uitgestrektheid bedekt — het gezigt van dien afgrond, wiens

29

bodem een vraagstuk is, en die, als ware hij ijverzuchtig op het licht van den hemel, aanhoudend de zonnestralen verduistert door wervelwinden van asch en rook, terwijl hij de lucht met zwaveldamp vergiftigt en een dof, eentoonig en verschrikkelijk gebrom doet hooren, — dit alles vervult de ziel met een gevoel van schrik en afgrijzen; en zeker hij die aan eene stoffelijke hel gelooft, zoo als dichters en schilders ons die voorstellen, zou geene moeite hebben om zich te overtuigen, dat hier de ingang tot die strafplaats is. Ik geloof dat de sterkste verbeelding niet in staat is, om zich al het akelige, al het nare van dit tafereel voor te stellen. Nooit zal eenig dier, zelfs het boosaardigste, die plaats naderen; nooit trekt er een vogel over heen. Verwonderlijk geschikt ware deze plek geweest voor de overpeinzingen van Lord BYRON, toen hij zijne sombere dichtstukken ontwierp en aan zijne gedachten over de vernieling en het einde der wereld den vrijen teugel vierde.

Het mogt ons niet gelukken den *Batok* te bestijgen; zijne helling was te steil; men verzekerde ons, dat het bovenvlak niets opmerkenswaardigs aanbood. Wij vergenoegden ons zijne grondvlakte te meten, die bijna cirkelvormig is, en waarvan de omtrek een weinig meer dan *drie duizend passen* bedraagt. De zijden zijn met diepe geulen door den regen uitgehold, doch er zijn geene rookende spleten. Het is niets dan een aschhoop.

Wij keerden langs dezelfde zijde terug, die wij gekomen waren, en bereikten zonder ongemak onzen Passangrahan. Gedurende den dag deed ik nog eeni-

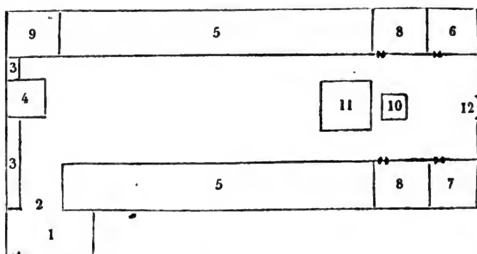
ge uitstapjes in den omtrek, om beter over de schoonheid en deugdelijkheid van dat land te kunnen oordeelen. En waarlijk het is zoodanig, dat men zich geen beter denkbeeld van een aardsch paradijs kan vormen. Overal heerscht overvloed en de verwonderlijkste rijkdom van voortbrengselen; overal geniet men de schoonste uitzigten van hoogten, dalen, bergstroomen, tuinen, rotsen, watervallen, op zindelijke en welbezorgde woningen, bewoond door gelukkige en tevredene menschen; alom ontwaart men een algemeen verspreide welvaren. Hierbij voege men de overheerlijke luchtgesteldheid, die ons koud had toegeschenen bij onze aankomst, omdat wij uit de laagte kwamen, maar die alleraangenaamst is, nadat men er eenige uren in heeft doorgebragt, en er aan gewoon is geworden; omdat zij nooit boven de 70° F. stijgt, en nooit onder 50° daalt en dus altijd gematigd is. Daarbij vindt men in deze bergen noch tijger noch eenig ander vleeschvretend dier, die er de wandelingen gevaarlijk zou kunnen maken, en men kan zich in alle veiligheid, overal waar men begeert, nederzetten, want de slangen en vergiftige insekten van de vlakte zijn er onbekend.

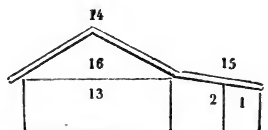
Maar het is noch deze onvergelijkelijke schoonheid van het land, noch het genoeglijke van zijne ligging, noch deze *Bromo*, noch deze aschzee, die het belangrijkste gedeelte van dit gebergte uitmaken; het zijn de inwoners, hunne zeden, hunne levenswijze. Te vergeefs zou men in de beschaafde wereld eene natie zoeken, die met deze bergbewoners zoude kunnen vergeleken worden, zonder dat zij bij

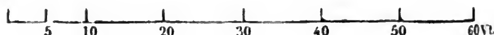
de vergelijking wonnen. De volgende beschrijving is naauwkeurig: zoo zij ongelooflijk schijnt, het is mijne schuld niet.

De bevolking van deze bergen beloopt in 't geheel een weinig meer dan *drie duizend* zielen, te zamen *acht en veertig* dorpen en gehuchten bewonende, waarvan het grootste 44 en het kleinste 4 huizen telt. Deze huizen raken niet aan elkander, maar elk is omringd van eene kleine ruimte, die steeds in de grootste netheid bewaard wordt. Het model tot zamenstelling voor deze huizen is sedert eeuwen hetzelfde, en verschilt alleen in meerdere of mindere uitgestrektheid. De voorzijde is altijd naar den *Bromo* gekeerd, waarvan ik later de reden zal opgeven; het geheele huis, waarvan hier onder het plan, is 50 of 60 voeten lang, 20 à 25 breed en 7 hoog, met een dak van 4 voeten hoog daarboven. Ik heb tot plan en opstand de grootste maten genomen, zoo als men door de bijgevoegde schaal ziet.

1. Afdak of gallerij.
2. Ingang.
3. Waterbank.
4. Altaar of *sangar*.
5. Rustbanken.
6. Kamer voor de ouders.
7. Kamer voor de kinderen.
8. Bewaarplaats voor de huisgereedschappen.
9. Idem voor de maïs.
10. Geheiligde haard.
11. Zitbank.
12. Eenig venster.
13. Zoldering.
14. Top van het dak.
15. Dak van bamboes.
16. Vliering tot berging der gereedschappen.

De wanden dezer huizen zijn uit planken gemaakt en bedekt met latten van gespleten bamboes; het dak is van *glaga*, eene soort van riet, maar het benedengedeelte (15) is met gespleten bamboes gedekt. De deur tot ingang (2) is altijd aan de linkerzijde van het huis; voor de deur is een afdak of kleine buitengallerij. De deur wordt alleen met een stukje hout gesloten, 'twelk tot klink dient. Binnenkomende ziet men tegen die zijde, welke den voorgevel van het huis vormt, eene soort van tafel zonder pooten, dit is het huisaltaar; men noemt het *sangar;* het staat op gelijke hoogte met de oogen van een man van middelbare grootte (4). Onder de *sangar* loopt, langs de gansche wand, eene zeer lage bank (3), dienende om er de bamboezen, waarin het water bewaard wordt, als ook den voorraad van groenten voor éénen dag op te plaatsen. — Aan beide zijden der langste binnenwanden ziet men twee lange banken, gelijk de britsen in onze militaire wachten (5). Zij moeten tot slaapplaatsen dienen voor de vreemdelingen, aan welke men gastvrijheid verleent. Men noemt ze in de landtaal *Bali-bali*; die ter linker zijde is bestemd voor de mannen, die ter regter voor de vrouwen. Aan het einde bevinden zich vier afgescheidene vertrekken, waarvan een tot slaapkamer dient voor de ouders (6), een tweede voor de kinderen (7); de beide anderen (8) tot bewaarplaatsen voor de huisgereedschappen; aan het einde van de *Bali-bali*, ter regterzijde, is nog eene afgescheidene plaats tot berging van de maïs (9). Op de vliering, onmiddelijk onder het dak (16), bewaart men het akker- en

tuingereedschap. In het midden van het achtergedeelte van het huis is een vierkante haard, van 3 voet breedte op elke zijde, en voorzien van 5 verschillende openingen om vuur te maken (10). Deze plek is heilig. Nooit mag het vuur er ophouden te branden, maar wordt altijd zorgvuldig onderhouden. Geen vreemdeling mag die plek naderen. Alleen wanneer het huis geheel verlaten wordt, laat men dit vuur uitgaan. Het dient aan de bewoners van het huis om hunne spijzen gereed te maken, en indien een vreemdeling vuur noodig heeft, bij voorbeeld om zijne pijp aan te steken, zal iemand van het huis hem vuur van den heiligen haard geven, maar zelf heeft hij geen verlof er van te nemen. Digt bij dezen haard is eene vierkante zeer lage bank (11), waar zich de huisgenooten gewoonlijk nederzetten. In de wand, die het achtereinde van het huis uitmaakt, is eene opening van twee vierkante voeten (12). Deze opening dient tot venster en is de eenige plaats, waardoor het licht in de woning kan binnendringen. Wanneer men helderder zien wil, schuift men eene der bamboes-latten ter zijde, die het dak van het lagere gedeelte bedekken, en het licht valt alsdan van boven door deze opening. Buiten het huis vindt men de paardenstallen, beestenstallen, kippenhokken enz., alles wel onderhouden, zoo als men in het algemeen ziet dat zij veel orde in hunne huizen hebben; waarin zij zich voordeelig van de overige Javanen onderscheiden, zoowel als door de zindelijkheid, die overal heerscht. Hunne dorpen zijn allen aan de zijden der bergen, amphitheatersgewijze gebouwd

en kunnen in hun geheel gezien worden, daar zij niet door kokosboomen gedekt of door andere boomen verborgen zijn, zoo als de woningen in de vlakten, hetgeen aan dezelve een frisscher en gezonder voorkomen geeft.

Al de bewoners van deze 48 dorpen stammen af van de oude Javanen van *Mataram*; ook beschouwen zij zich als tot ééne familie behoorende. Zij hebben getrouw de taal hunner voorouders bewaard en vooral hunne zeden en hun godsdienstig geloof. Dit is de godsdienst van BRAMA, door hen BROMO geheeten, maar volgens de secte van SIWA, die het vuur als oorsprong van alle dingen aanziet. Daarom beschouwen zij den vulkaan, die den grond vet maakt door zijne asch, die de lucht zuivert door zijne vlammen, als de plaats waar hun god BROMO zich bij voorkeur ophoudt. Daarom hebben zij dien berg zijnen naam gegeven, en achten hem als hunnen weldoener. Om die reden rigten zij altijd den voorgevel van hunne woningen, de zijde waar het huisaltaar staat, naar den kant van den vulkaan.

Daar zij zich beschouwen als tot hetzelfde huisgezin behoorende, zijn zij zeer aan elkander gehecht en behandelen elkander als ware broeders. Vooral hebben zij grooten eerbied voor de nagedachtenis hunner voorouders. De invloed der vaders op hunne kinderen, die geheiligde magt der natuur, die alleen door den hoogmoed en de ondankbaarheid kan miskend worden, is bij hen de sterkste band der maatschappij, en de eenvoudigheid, de zuiverheid hunner zeden, de opregtheid hunner handelingen, kan

tot voorbeeld dienen aan de meest Christelijke natiën. Het huwelijk wordt bij hen in groote heiligheid gehouden, niet alleen in woorden, maar ook in daden. Huwelijksschennis, scheiding, jaloerschheid zelve, zijn geheel onbekende zaken, worden bij hen voor onmogelijk gehouden. Elke man heeft nooit meer dan ééne vrouw, en hierin schittert de zuiverheid hunner zeden met zoo veel te meer glans, daar de overige Javanen diep bedorven en hoogst onzedelijk zijn met betrekking tot het huwelijk. Want niet alleen heeft elke Mahomedaansche Javaan, die maar eenigzints bemiddeld is, zijne drie of vier vrouwen, maar daarenboven doet hij zich, dikwijls na eenen korten huwelijkstijd, scheiden, om weder andere vrouwen te nemen, die hij op gelijke wijze behandelt. Niets schijnt armzaliger te zijn voor deze aanhangers van den grooten profeet, dan slechts ééne vrouw te hebben en zich daarbij te houden.

Te *Tengger* blijven de kinderen in het huis hunner ouders tot aan hun huwelijk, hetgeen bij de meisjes gewoonlijk op haar twintigste, en bij de mannen op hun vier- of vijfentwintigste jaar plaats heeft. Niettegenstaande dezen langen tijd van wachten, in een land waar de natuur zoo haastig is in vergelijking van onze luchtstreken, is er geen voorbeeld dat jonge lieden misbruik gemaakt hebben van de vrijheid, die zij hebben om kennis te maken en elkander te zien, wanneer zij willen; en eene jonge dochter, die de wetten der eerbaarheid zou hebben vergeten, of een jongman die de verleiding zou gebruikt hebben, om zijn doel te bereiken, anders dan door een wettig hu-

welijk, zullen even weinig gevonden worden als eene vrouw en een man, die aan de wederzijdsche getrouwheid, die men elkander in de banden van het huwelijk verschuldigd is, te kort zou gedaan hebben.

Hunne denkbeelden van regtvaardigheid en van regt van eigendom zijn niet minder al onze achting waardig. Zij bezitten volstrekt geene geschrevene burgerlijke wet; zij hebben er geene behoefte aan. Hunne natuurlijke denkbeelden van regt zijn zoo billijk en juist, en tevens zoo eenvoudig, dat zij niets anders behoeven. Alle zaken, hiertoe betrekkelijk, worden altijd met de grootste onpartijdigheid door de dorps-hoofden en de oudste inwoners geregeld en nooit heeft men hunne beslissing afgekeurd of geweigerd er aan te gehoorzamen. De hedendaagsche regtsgeleerden zullen zekerlijk met diepe verachting op deze arme lieden nederzien, die, zonder zich in het minst om den vorm te bemoeijen, welke bij ons zoo vaak de hoofdzaak is, zich altijd eenvoudig overeenkomstig de grondregels van billijkheid gedragen, 't welk sedert eeuwen hen den weg van rust en vrede heeft doen volgen.

Zij behoeven evenmin straf- of beteugelende wetten, als burgerlijke. Er zijn geene straffen bepaald tegen moord, diefstal, noch geweld, omdat deze misdaden, of vergrijpen van dien aard, bij hun niet voorvallen. Er bestaat geen voorbeeld dat een bewoner van *Tengger* voor eenig geregtshof gebragt of zelfs beschuldigd is geworden. De residenten, die het bestuur van het land in handen hebben, evenzeer als de voorzitters der geregtshoven, hebben het mij authentiek bevestigd.

Met eenen goeden ouden man sprekende, die mij vele bijzonderheden mededeelde, vroeg ik hem of men nooit onder elkander twistte. »Neen, mijnheer! nooit," antwoordde hij, »ik weet niet waarover wij twisten zouden; iedereen behoudt wat hij heeft, en iedereen is te vreden." Haat, jaloerschheid, ijverzucht, afgunst, die plagen der zamenleving, zijn hen onbekend. Hunne *Demangs* of dorpsopperhoofden worden door ons Gouvernement benoemd, maar altijd naar den wensch der inwoners; en daar dit ambt geene voordeelen aanbiedt, maar wel eenige zorgen en moeiten, wordt het nooit met drift verlangd noch door iemand benijd; maar ook nimmer afgeslagen, want hij die daartoe benoemd wordt, beschouwt het als eenen pligt, om aan het vertrouwen te beantwoorden, dat zijne broeders in hem stellen en wijdt zich met ijver aan het algemeen welzijn. Ook worden zij veel meer als vaders dan als opperhoofden beschouwd, en alleen wanneer zij in aanraking komen met de residenten of regenten, nemen zij eenen rang aan. De *Petingis* of hoofden der plaatselijke politie worden slechts beschouwd als bedienden, om de bevelen van het Gouvernement over te brengen: want een agent van politie is hier een geheel overtollig wezen, en zoodra zij deze bevelen ontvangen hebben, volbrengen zij die allen en zoo veel mogelijk gezamentlijk, vergenoegd en zonder de minste ontevredenheid. Overigens staan zij in dezelfde betrekking tot het Gouvernement als de andere Javanen.

Ellende noch armoede bestaan onder hen. Elk hoofd van een huisgezin heeft er zijne woning, zijnen

moestuin, zijn maïs-veld, zijne koeijen voor melk, boter en vleesch, zijne paarden om het overtollige van den voorraad op de markten in de vlakte te vervoeren. Daar verkoopen zij een zak aardappelen tegen twee gulden, de kool tegen 10 cents het stuk, 100 uijen voor een gulden enz.. Zij besteden het geld daarvan komende om zich katoenen stoffen tot kleeding aan te schaffen en een weinig *tabak* en *sirie* of *betel*. Hierin bestaat hunne eenigste weelde. De vrouwen verrigten er het huis-, tuin- en veld-werk, de mannen gaan hout hakken, zorgen voor de vervoering der voortbrengselen en gaan naar de markt. Wanneer een hunner zijne goederen door brand, storm of eenige ramp verliest, gaat hij bij eenen buurman en zegt tot hem: »ik heb niets om van te leven, geef mij te eten!" en hij ontvangt het. Hij gaat bij een' ander en zegt: »ik heb geene kleederen, geef mij iets om mij te dekken!" en men zal hem niet weigeren. Maar hij moet werken om zijn verlies te herstellen, want luiheid en ledиggang worden bij hen niet geduld.

Wanneer onder hen iemand is die niet wel handelt, of die een gedrag leidt strijdig met hunne denkbeelden van welvoegelijkheid en eerlijkheid, begeeft het dorpsopperhoofd zich bij hem, stelt hem zijne verkeerdheden voor, en raadt hem aan van gedrag te veranderen. Tot hiertoe heeft deze maatregel altijd volle uitwerking gehad en is voldoende geweest om hen, die zich een oogenblik van hunnen weg van pligt hadden kunnen verwijderen, daarop terug te brengen.

Zuinigheid en matigheid zijn in het oogvallende

kenmerken van hun karakter. Ofschoon zij de leer van BRAMA volgen, is hun geen vleesch verboden. Intusschen eten zij van geen varken, en zulks om geen aanstoot te geven aan de andere Javanen, die Mahomedanen zijn. Zij mogen wijn drinken en alle likeuren, die zij verkiezen, maar zij onthouden er zich van, omdat zij het gebruik gevaarlijk voor de zeden vinden. Zij hebben een afschrik van de opium, waaraan de bedorvene Javanen zoo hartstogtelijk verslaafd zijn, niet omdat er hun de smaak niet van bevalt, maar omdat zij zijn gebruik in alle opzigten voor schadelijk achten. Daarentegen houden zij veel van tabak rooken en *sirie* kaauwen, zoowel vrouwen als mannen. Zij hebben geene spellen waarbij men winnen of verliezen kan; noch kaarten, noch dobbelsteenen, noch iets van dien aard. Bij de Mahomedaansche Javanen van alle klassen is het spel eene ware woede. Er is dus eene groote maat van gezond verstand noodig bij de bewoners van *Tengger*, om hun de redenen te doen begrijpen, die er voor pleiten om zich van het spel te onthouden, in het belang van orde en vrede. In het algemeen zijn zij veel vrolijker, veel levendiger en wakkerder, dan de bewoners der vlakten; men ziet hier niet die slaperigheid en onverdragelijke onverschilligheid, die den grond van het karakter der gewone Javanen uitmaakt. Bij de laatsten is het buitengewoon zeldzaam, iemand van harte te zien lagchen; de kinderen zelven lagchen en spelen bijna niet. Hier integendeel is elk vrolijk, opgeruimd, goed gehumeurd. Zij boerten onder elkander. Zij lagchen frisch uit de borst. Men

ziet dat zij gelukkig, dat zij te vreden zijn, want zij zijn goed en regtvaardig. Terwijl men overal elders op Java mannen ziet op den weg, in de velden, zelfs in hunne huizen, altijd met dolken, pieken, of geweren gewapend, vindt men hier volstrekt geene wapens. Ik ben in vele huizen geweest, ik heb een groot gedeelte der bevolking gezien, en zag slechts één enkel wapen, — eene piek, — en dit was nog in het huis van een opperhoofd. Volgens de oostersche denkbeelden was dit dus eer een blijk zijner waardigheid, dan een wapen om er zich van te bedienen. Het groote mes, dat de mannen aan hunnen gordel dragen, dient hun alleen om hout te hakken en heeft zelfs geen punt; het is een onschuldig werktuig. De naam van hunne bergen, het woord *Tengger*, beteekent: veiligheid, rust.

De wetenschap dezer bergbewoners aangaande de godsdienst is niet zeer uitgestrekt. De oorspronkelijke leerstellingen van de godsdienst der Braminen zijn door hen zeer gewijzigd, en deze wijzigingen bewijzen eenen verlichten geest en een juist oordeel. Zij erkennen eenen oppersten God, dien zij GOUROE noemen; en die naam wordt zelden door hen uitgesproken. Zij plaatsen in hunne gedachten dien God in de allerhoogste streken. Buitendien hebben zij vijf goden van den tweeden rang. De eerste in rang van dezen heet BETORO SEWORO; hij woont in het oosten en is geheel wit. De tweede is BROMO (BRAMA), die voor hen in het zuiden woont; hij is rood. Vervolgens MAHADEWA, van eene geele kleur, die in het westen woont. De naam van MAHADEWA dient hun

ook tot geslachtsnaam, wanneer zij de Godheid willen aanduiden of alle goden in het algemeen. Na dezen komt VISCHNOU, die zich in het noorden ophoudt en zwart is; eindelijk SIVA, dien zij in het midden plaatsen, en van alle kleuren maken. Zij brengen de kleur van hunne kinderen in betrekking tot de kleur van de vier eerste dezer Goden, zeggende dat de kinderen blank zijn bij hunne geboorte, dat zij eenige dagen daarna rood worden, vervolgens geel en eindelijk zwart. Ik heb hunne denkbeelden aangaande den oorsprong der dingen, of de schepping der wereld niet kunnen te weten komen. Zij schenen mijne vragen dienaangaande niet te begrijpen, altijd zeggende, dat zij er niets van wisten; hetgeen zekerlijk het verstandigste antwoord was, dat zij konden geven, daar zij aangaande dit onderwerp geene openbaring bezitten. Zij kennen noch BOEDA, noch DOURGA, noch GANESA, noch eenige andere Goden der Hindous.

Hunne Godsvereering is zeer eenvoudig en bepaalt zich, eenige openbare feesten uitgezonderd, tot godsdienstoefeningen in het inwendige der huishoudingen. Zij bestaan hoofdzakelijk in gebeden en in offeranden van bloemen en vruchten. Zij hebben noch tempels, noch standbeelden, noch eenige beeldtenissen van hunne Goden, zeggende niet te weten hoe zij gemaakt zijn. Er zijn slechts vier priesters voor de geheele bevolking van *Tengger*, die te gelijk geneesheeren zijn. Men noemt hen ook *Doekoon*. Tot eenigste onderscheidingsteeken van hunne waardigheid dragen zij een wollen koord, hetwelk

over den regter schouder en onder den linker arm gaat, zoo als de Braminen. Het priesterschap is erfelijk van vader op zoon. Zij wijden den *sangar* of het huisselijk altaar, door besprenging met wijwater en wierook, hetgeen dikwijls herhaald wordt. Ook verrigten zij gebeden bij plegtige gelegenheden. Deze priesters zijn de bezitters van den *Poetji* (geheiligde schrift), welke uit twee gebedenboeken bestaat. Elk dezer boeken is zamengesteld uit 50 tot 60 stukken *Lontar*-bladen, van vijf duim lengte, bij twee duim breedte, door eene koord bijeengehouden, welke in het midden dwars door de bladen gaat. De gebeden worden er ingekrast met de punt van een mes, en de aldus gekraste letters worden zwart gemaakt met zeer zwarte en fijne aarde, waarmede men dezelven wrijft. Deze gebeden zijn in oud Javaansch schrift.

Ofschoon van de secte der Braminen is het hun niet verboden eenen os te dooden en zijn vleesch te eten, zoo als aan de *Hindous* en de bewoners van het eiland *Bali*. Maar na den os gedood te hebben, leggen zij zijn vleesch op den *sangar*, als om het aan BRAMA op te dragen; daarna vragen zij hem verlof het te eten. Alle gebeden worden bij den huisselijken haard, of voor den *sangar* verrigt, die altijd met bloemen en groen bedekt en versierd is. Zij eindigen elk gebed met driemaal het hoofd te buigen, de handen gevouwen en omhoog geheven, en altijd naar den BROMO gekeerd.

Zij houden het als eene grondstelling, dat alle goede daden door GOUROE zullen beloond worden, dien zij

als een wezen zonder begin of einde beschouwen, en die met welwillendheid de offeranden en gebeden der regtvaardigen aanneemt. Zij gelooven ook aan de zielsverhuizing en dit zoo zonderling leerstuk is door hen op zoodanige wijze gematigd, dat zij de zedelijkheid hunner gevoelens en hun gezond verstand bewijst. Zij gelooven stellig, dat de ziel van een goed en regtvaardig mensch, die wel geleefd heeft, na zijnen dood zal overgaan in het ligchaam van het eerste kind, dat in de familie geboren wordt, zonder onderscheid van geslacht; en men houdt zich van dien overgang verzekerd, wanneer het kind, dat begonnen was te schreeuwen en te huilen, zwijgt en stil wordt, zoodra men het eenig voorwerp laat zien dat aan den overledene toebehoorde. De zielen der minder goeden zullen in de ligchamen der dieren overgaan; en de grootste verwensching, die een vader over zijn weerbarstig kind kan uitspreken, is dat zijne ziel na den dood niet zal overgaan in het ligchaam van een zijner afstammelingen. Na aldus gedurende verscheidene eeuwen van de eene beproeving tot de andere te gaan, zullen de zielen door het vuur gezuiverd worden, en zal GOUROE die tot zich nemen. De weduwen zijn niet verpligt, als bij de *Hindous*, aanhangers van BRAMA, zich levende op de lijken hunner echtgenooten te verbranden. Integendeel worden zij meer ten huwelijk gezocht, dan de jonge dochters en zijn spoedig van eenen echtgenoot voorzien.

Er zijn drie groote feesten, die al de bewoners gemeenschappelijk vieren. — Den 14en der maand April

(*Kasodo*) vereenigen zij zich om den vulkaan *Bromo*; daar roepen zij over zich en hunne familie den zegen hunner Goden in; waarna zij eenen grooten maaltijd houden, waarvan de overblijfsels met groote plegtigheid in den krater geworpen worden. Het feest van de maand *Kapat* (Augustus) is aan hunne voorouders gewijd, en in de maand Januarij (*Kasengo*) vieren zij er een ter eere van de huisgoden.

Behalve deze openbare feesten, zijn er drie tijdstippen, die zij als plegtig in de huishouding beschouwen: de geboorte van een kind, het huwelijk van jonge lieden, en de begrafenis der dooden. Wanneer eene vrouw tot de zevende maand van hare zwangerheid gekomen is, doet men den *Doekoon* komen en hij rigt gebeden tot de vijf goden, om hun eene gelukkige en tijdige verlossing af te smeeken, en dat het te verwachten wichtje niet aangetast worde door besmettelijke ziekten, en geen ongeluk het beloope. Na de geboorte van het kind wijdt men het aan de weldadige geesten toe en smeekt er een lang en gelukkig leven voor af. Zij kennen noch doop noch besnijdenis.

Daar de gehuwde staat door hen in groote eer wordt gehouden en de echtelijke band heilig en onoplosbaar is, terwijl de ongehuwde staat veracht wordt, hechten zij veel aan de huwelijksplegtigheden; deze zijn talrijk en duren vierentwintig uren. Zie hier de voornaamste. Wanneer een jongman verliefd is op eene jonge dochter en zij hem te verstaan heeft gegeven, dat zijn aanzoek haar aangenaam is, hetgeen zij doet door het aannemen van een wel toe-

bereid *sirie*-blad, dat haar minnaar haar aanbiedt, begeeft zich de vrijer naar den vader zijner liefste, en vraagt hem zijne toestemming. Deze verstaat zich daarop met den vader van den jongen man en men bepaalt den tijd der bruiloft. De plegtigheid wordt gevierd in het huis van de ouders der bruid, dat alsdan zeer rijk verlicht is, ofschoon men kort vóor den middag bij elkander komt. De bruidegom, in zijne schoonste kleederen en met bloemen versierd, treedt binnen en houdt zich bij de ingangs-deur op de bank voor de vreemdelingen bestemd, terwijl de bruid opgesloten is in een der kleine vertrekken aan het andere einde van het huis. Al de andere gasten nemen plaats op de twee groote banken, die zich aan beide zijden van het vertrek bevinden; de mannen ter linker, de vrouwen ter regterzijde. De *sangar* is rijk met bloemen en offeranden versierd; de wierook brandt er onophoudelijk; daaronder ziet men een trapje van drie treden en drie beeldjes, van bloemen en groen gemaakt, zijn daarop geplaatst. Op de bank der vrouwen zijn zeven van diezelfde beeldjes, die haar even zoo vele overledene voorouders moeten herinneren, alsmede het afbeeldsel van den laatsten *Demang* van het dorp. Voor deze beeldtenissen zet men bloemen, vruchten en eenige toebereide spijzen, alsmede ontstokene lampen. Op de mannen-bank staat het klokkenspel (*gamelan*) en ter zijde de *Doekoon*. Wanneer de geheele familie vereenigd is en elk plaats genomen heeft, staat de oudste van de familie van den bruidegom op en treedt tot in het midden van het vertrek; daar voegt zich bij hem

de oudste van de familie der bruid; zij zetten zich beide neder op de vierkante bank bij den heiligen haard, en vangen alsdan een lang gesprek aan over de pligten van het huwelijk, en na zich op alle punten wel verstaan te hebben, beloven zij elkander wederkeerig, als van volmagt voorzien van den kant der beide ondertrouwden, van die naauwgezet op te volgen, hetgeen bevestigd wordt door twee getuigen, die men hun toevoegt. Daarna gaan twee mannen den bruidegom afhalen van zijne afgezonderde plaats, en brengen hem in het midden van het vertrek. Twee van de oudste vrouwen der familie gaan op gelijke wijze de jonge dochter halen en brengen haar bij haren aanstaanden echtgenoot. Dan nadert hen de *Doekoon* en doet een gebed ten hunnen gunste, plaatst zich daarna aan het hoofd van al de omstanders en treedt aldus naar den *sangar*, in zijne hand eenen beker vol water en eene guirlande van geele en witte bloemen houdende. Deze optogt geschiedt dansende naar 's landswijze. Bij den *sangar* gekomen, groet de *Doekoon* dien, door zich driemalen te buigen, daarna zetten zich de overigen van het gezelschap op den grond neder, voor het aanstaande paar, dat elkander de hand geeft. Dan volgt eene groote stilte, gedurende welke de Doekoon een lang gebed verrigt, hetwelk hij van tijd tot tijd afbreekt, om den *sangar* met wijwater te besprengen; en telkens, wanneer dit gebeurt, heft elk der bijstanders eene hand, waarin hij bloemen houdt, in de hoogte.

Dit gebed geëindigd zijnde, neemt de *Doekoon*

eene vaas vol water, dat hij gewijd heeft, en 't welk men reinigingswater noemt; hij steekt er eene handvol *Waringi*-bladen in, en wanneer hij er deze uitneemt, werpt hij driemaal van dit water op het bruidspaar. Daarna treedt hij naar den heiligen haard, doet daar een gebed, en vervolgens herhaalt hij hetzelfde voor het vertrek, waar men den voorraad voor de huishouding bewaart.

Dezen omgang gemaakt hebbende, keert hij naar den *sangar* terug geeft en aan elk der ondertrouwden even als aan alle omstanders een weinig maïs-meel in de regterhand; hij neemt eenen kokosnootendop waaraan drie tuiten zijn; vult den dop met gewijd water en schenkt door elk der tuiten eenige droppels water op het meel, dat men in de hand houdt en vervolgens aan den mond brengt. Vervolgens brengt men borden, waarop gekookte rijst en vruchten; een der borden wordt op den *sangar* geplaatst en men zet ter zijde een wierookvat met wierook. Nu doet de *Doekoon* op nieuw een gebed en besproeit den *sangar* met gewijd water. Dit geëindigd zijnde, brengt men nog een bord, waarop behalve vruchten verscheidene strengen garen en eenige rollen aangeregen kopergeld, alsmede twee armbanden van *pitjis*, kleine koperen munt. Na alles met wijwater besprengd te hebben, neemt de Doekoon een weinig maïs-meel en bestrijkt daarmede het voorhoofd, de beide schouders, den rug en de borst van de oudste personen der familie en doet elk eenen streng garen om den regter arm. Zij die aldus ingewijd zijn, vervullen alsdan dezelfde plegtigheid jegens de overige

leden der familie, terwijl de *Doekoon* haar jegens het bruidspaar vervult. Maar in plaats van *draad* geeft hij aan deze armbanden van kopergeld.

Deze aanrakingen met meel zijn als het ware eene toewijding aan de vijf goden. De ondertrouwden plaatsen zich voorts op de vierkante bank voor den gewijden haard. Nu gaat men voort met de plegtigheden ter eere van de voorouders der beide familiën. De *Doekoon* plaatst zich voor de zeven figuren, waarvan wij gesproken hebben, en besprengt die met wijwater, waarna de ondertrouwden eenen dans voor hen uitvoeren, naar de wijze van het land: de dans geëindigd zijnde, groeten zij deze beeltenissen hunner voorvaders, door zich voor dezelve op de hielen neder te zetten en zich drie malen te buigen, en plaatsen er eenige toebereide Sirie-bladen voor; waarna men deze beeldtenissen buiten het huis brengt en verbrandt.

Vervolgens geleidt men het bruidspaar buiten het huis, plaatst hen voor eenen grooten steen, *Batoe-Giling*, waarop men een ei ziet, besmeerd met *Borré-borré*, eene soort van geel deeg, waarmede de Javanen op groote feestdagen zich het ligchaam besmeren. Dit ei moet door hen gebroken worden, en de bruid giet er den inhoud van op de voeten van den bruidegom. Nadat het bruidspaar met elkander een blad Sirie met gekookte rijst geruild heeft, geeft hun de *Doekoon* een blad *Waringi*, met water gevuld, dat zij elk op hunne beurt aan den mond brengen, doch zonder er van te drinken; vervolgens keert men weder in huis. Aldaar terug gekomen, verzamelt

men zich rondom de feesttafel, die bedekt is met spijzen, in vijfentwintig schotels gedeeld, uitgenomen de rijst, waarvan elk zijn bijzonder deel heeft. De bruidegom neemt een blad Sirie, rolt het als een peperhuisje, doopt het in eene kleine vaas, met olie en rijst gevuld, en bevochtigt daarmede al de schotels. Vervolgens plaatst het jonge paar zich voor de tafel, begroet de goden door het bovengedeelte van het ligchaam voorover te buigen en, de beide handen ten hemel heffende, smeeken zij hunnen zegen af. De bruidegom neemt de bovengemelde kleine vaas met olie; de bruid doopt er een blad *Sirie* als peperhuisje gevormd in, en giet van de olie in de hand harer bloedverwanten, die daarmede de stijlen van de ingangsdeur van het huis gaan bestrijken; daarna zet ieder zich aan tafel, en men deelt de spijzen uit. Na den maaltijd worden op den grond te midden van het gezelschap verscheidene koperen schotels geplaatst en elk legt er een geschenk voor de gehuwden in, zooals geld, kleedingstukken, huisgereedschap enz., hierbij wenschen parende voor het geluk van het jonge huisgezin.

Nu worden nog meer lichten aangebragt en het vertrek opgeruimd. Het *gamelan*-spel doet zich hooren op afgemeten kadans, de twee oudsten der beide familiën wapenen zich met pieken, plaatsen zich tegen over elkander, als om een gevecht aan te vangen en voeren een krijgsdans uit. De andere gasten doen op hunne beurt hetzelfde; eindelijk ontvangt de *Demang* de piek van den jongen man en danst mede. Vervolgens komen de vrouwen voor en dansen met de jonge

mannen, en zoo brengt men den geheelen nacht door, al dansende en naar de muzijk luisterende. Bij het krieken van den dag verlaat het jonge paar het ouderlijke dak en al de bruiloftsgasten geleiden hen, al dansende en met groote plegtigheden, naar hunne nieuwe woning, die te voren geheel gereed gemaakt en meestal geheel nieuw gebouwd is.

Vele dezer plegtigheden zullen ons zonderling, zelfs belagchelijk toeschijnen, omdat wij ze niet begrijpen en er noch de beteekenis, noch het doel van kennen. Maar alles wat wij vernomen hebben aangaande het karakter dezer bergbewoners, hun goed oordeel en hunnen nadenkenden geest, magtigt ons om te gelooven, dat al deze bijzonderheden hunne nuttige beteekenis hebben en, hetzij tot zedelessen, hetzij tot raadgevingen, hetzij tot rigtsnoer voor het toekomstig gedrag der jonge lieden dienen, en hen alzoo doen begrijpen, hoe zij geluk en vrede in hunne huishouding moeten bewaren, en welke ieders pligten zijn.

Tot nu toe heeft slechts één Europeaan de gelegenheid gehad van eene bruiloft der bewoners van het *Tengger* gebergte bij te wonen; namelijk de heer DOMIS, resident van *Passoeroean*, van wien ik deze bijzonderheden, gelijk vele andere betrekkelijk de zeden en gebruiken dezer goede lieden, vernomen heb; hij was echter niet in de gelegenheid geweest zich omtrent de beteekenis van al deze plegtigheden in te lichten.

Zie hier hetgeen door de bewoners van *Tengger* bij hunne lijkplegtigheden in gebruik is. Zoodra ie-

mand gestorven is, geeft men er aan de geheele familie berigt van en allen begeven zich naar het sterfhuis. Men wascht het ligchaam en wikkelt het in stukken linnen. Den volgenden dag brengt men het naar het algemeene kerkhof van het dorp; de geheele familie volgt den stoet. Het lijk wordt zonder kist in eenen kuil geplaatst, die niet meer dan drie voeten diepte heeft. Men legt den dooden op zijn' rug, het hoofd gekeerd naar den *Bromo*; vervolgens legt men, dwars over het ligchaam, stukken bamboes, die, met uitzondering van het hoofd, het lijk geheel bedekken. In den mond van den dooden steekt men een hol bamboesriet, ter dikte van eenen vinger en ter lengte van drie voeten, regtstandig in de lucht; bedekt vervolgens het geheele lighaam met aarde en vult den kuil. Elk lid van de familie werpt er zijn deel aarde in. Men draagt zorg dat het einde van den bamboes, die met den mond van het lijk gemeenschap heeft, niet verstopt gerake, maar boven den grond eene handbreedte uitsteke. Dan legt men op het graf eenige eetwaren, en alvorens weg te gaan, vraagt men aan elkander, of er niemand onder hen vermist wordt? men antwoordt alsdan: *Ngué*, ja! Daarna scheidt men en elk keert naar zijne woning terug.

Gedurende zeven achtereenvolgende dagen worden de eetwaren op het graf vernieuwd en men giet wijwater door het bamboesriet, 't welk met den mond gemeenschap heeft. Na deze zeven dagen verzamelt zich de familie nogmaals op het kerkhof en wordt het bamboesriet gesloten. Daarna maakt men van de bladeren en takken van den *Arengpalm* eene af-

beelding van den overledenen, die men met bloemen versiert. Men plaatst deze in de woning, die hij gedurende zijn leven bewoond heeft, bij den gewijden haard en zuivert ze met wijwater en wierook. Men biedt dit beeld eten aan en bidt vóór hetzelve. Daarna neemt de oudste der familie deze afbeelding, rigt tot haar het woord en zegt: waarom hebt gij ons verlaten? wij beminden u en wij zouden u verzorgd hebben. — Vervolgens brengt men ze buiten het huis en verbrandt ze.

Na een jaar komt de familie nogmaals in hetzelfde huis bijeen; men vervaardigt alsdan verscheidene gelijksoortige afbeeldingen om verschillende overledenen van de familie voor te stellen. Men plaatst ze alle bij den gewijden haard; en biedt hen verschillende eetwaren aan, waarvan men hen verzoekt te eten. Gebeden worden verrigt, wierook gebrand en wijwater gesprenkeld. Eindelijk doet de *Doekoon* een laatste gebed en roept de vijf goden aan, opdat de zielen der overledenen mogen gezonden worden in de ligchamen hunner nakomelingen; daarna verbrandt men al deze afbeeldingen en de plegtigheid eindigt met eene kokosnoot stuk te slaan.

Ziedaar het belangrijkste dat ik van dit zonderlinge volk heb kunnen vernemen; wat ik te *Tengger* gezien en gevonden heb. Waarschijnlijk zal men geneigd zijn te gelooven, dat ik het tafereel verfraaid heb, want men zal het te schoon vinden. Maar alles wat betrekking heeft tot den toestand van het land heb ik zelf gezien en de beschrijving daarvan is zuiver en juist. Wat de zeden betreft, is mij gezegd gewor-

den deels door de opperhoofden en de oudsten der familiën, waarmede ik mij drie uren onderhouden heb, deels medegedeeld door de heeren residenten DOMIS, VAN HAACK en DE BRUIN PRINCE, door den voorzitter en door een lid van het Geregtshof van *Soerabaya*, de heeren FONTEIN en SMIT, en door den Mahomedaanschen Javaanschen regent van het district van *Probolingo*, onder wiens bestuur verscheidene dorpen van *Tengger* staan. Wat ik van hun geloof en godsdienstige plegtigheden vernomen heb, ben ik verschuldigd aan de mededeelingen van den heer DOMIS, maar voornamelijk aan mijn gesprek met eenen ouden priester. Gewoonlijk maken zij een geheim van al die dingen, omdat zij de dweepziekte en de onverdraagzaamheid der Mahomedaansche Javanen en den geest van hervorming der Christenen vreezen. Maar daar ik lang met dien goeden ouden man gepraat had, daar ik met hem verscheidene woningen, het kerkhof, enz. bezocht had, had ik zijn vol vertrouwen weten te winnen. Ook heeft hij mij gezegd dat nooit een Europeaan zoo veel van hen geweten had en zelfs, op mijn verzoek, eenige aanhalingen van zijn *Poëtji* op een Lontarblad in de gedaante van zijn heilig boek gekrast. Ik heb dus reden te gelooven, dat ik wel onderrigt ben geworden.

Overigens worden deze bergen zelden door Europeërs bezocht, omdat de gemeenschap zoo moeijelijk is, en de bewoners vermijden zorgvuldig alle betrekking met de Javanen, die in de vlakte wonen; zoo zeer zelfs, dat de vrouwen nimmer buiten hunne bergen komen en de mannen alleen om het overvloedige hunner voortbrengselen ter markt te brengen en eenige

noodige voorwerpen te koopen, die hunne bergen niet opleveren. Het is voor het geluk dezer goede lieden te hopen, dat deze soort van afzondering van het overige gedeelte der wereld nog lang moge duren.

De aardrijkskundige ligging van dit hoekje der aarde is vier mijlen van den grooten weg, die van *Passoeroean* naar *Probolingo* gaat; daar vindt men den noordelijken voet der *Tengger* bergen. Hunne grootste hoogte wordt geschat op bijna *acht duizend* voet. De rigting der bergen is van het Noord-Oosten naar het Zuid-Westen. Ten zuiden zijn zij begrensd door de onbewoonde distrikten van *Lamadjan*, en door de woestijnen, die hen scheiden van den vulkaan *Semiro* en van den berg *Pagar*, en ten westen grenzen zij aan het vruchtbare land van *Malang*. Zij liggen dus bijna in het midden van het oostelijk gedeelte van Java, dat zich als een schiereiland uitstrekt.

Den 5den Maart, desmorgens, begaven wij ons weder op weg naar *Probolingo*. Het was met een waar gevoel van leedwezen, dat ik deze bekoorlijke plaatsen, hare goede bewoners en liefelijke tuinen verliet. De gevaren welke de terugweg ons aanbood, gaven wel eenige afleiding, want het had gedurende den nacht geregend, en de steil afloopende wegen waren zoo glibberig geworden, dat de paarden dikwijls verpligt waren zich verscheidene passen ver op hunne vier pooten te laten voortglijden. Maar na onze rijtuigen weder bestegen te hebben, lieten wij onze bepeinzingen den vrijen gang, en alles wat wij gezien en gehoord hadden hield onzen geest zoo geheel bezig, dat wij, Graaf VIDUA en ik, des avonds te *Passoeroean* aankwamen, zonder

bijna iets op den weg waargenomen, ja zonder bijna den ganschen dag met elkander gesproken te hebben. Hoe had een kleine volkstam, zoo eenvoudig, zoo weinig onderrigt, zoo onbeduidend, den weg tot geluk, welstand, tevredenheid gevonden, en dat reeds sedert zoo vele eeuwen, in hunne onbebouwde bergen; terwijl bij de grootere natiën der aarde, waar alom weelde, rijkdom, overdaad, zich openbaren, ieder het geluk najaagt met alle middelen die verfijnde beschaving, grondig onderwijs en de verhevenste redeneringen kunnen verschaffen, zonder het tot hiertoe te hebben kunnen bereiken? Zou het welligt zijn omdat de bergbewoners van *Tengger* geene hoogmoedige begeerten van heerschzucht bezitten?

(Het slot in het volgend nummer.)

OVER DE GEVOLGEN VAN DE VRIJLATING DER SLAVEN IN DE ENGELSCHE KOLONIËN.

Vertaling van een geschrift: Results of emancipation etc., *in September* 1845 *te* Londen *uitgegeven door de* British and foreign Anti-Slavery Society (1).

Ten einde een juist overzigt van de gevolgen der vrijlating van de slaven in de Engelsche koloniën te

(1) Wij maken geene zwarigheid de herinnering en overweging van dit stuk aan te bevelen, als leidende om de vrijlating der negers uit het ware oogpunt te beschouwen. Op de daarin bijgebragte daadzaken kan ook, over het geheel, staat worden gemaakt. Intusschen moet men zich wachten, aan de uitdrukkingen des Engelschen schrijvers eene ruimere beteekenis te geven, dan met juistheid geschieden kan. Zijn oogmerk was bestrijding van verkeerde voorstellingen, bij ons niet algemeen bekend en welke de lezer bij ons dus ook niet in de schaal kan leggen. Wordt er, bij voorbeeld, gezegd, dat de dag der vrijverklaring »geen enkel voorval van oproer of rustverstoring" heeft opgeleverd, men houde het niet daarvoor, dat de negers, in hunne vreugde, slechts zoodanig hebben gehandeld, als wij, naar onze begrippen van betamelijkheid, wel zouden wenschen. Wordt er gesproken van hunne snelle vorderingen in maatschappelijke deugden en godsdienstige veredeling; men verlieze niet uit het oog, dat hetgeen bij ons, in weêrwil van al hetgeen daar toe zamenwerkt, zoo moeijelijk en zeldzaam wordt verkregen, te minder, in den waren zin, verwacht kan worden van hen, die slechts voor weinig tijd uit slaafschen toestand zijn opgerezen. Wordt er be-

verkrijgen, is het noodig in het geheugen terug te roepen eenige belangrijke daadzaken, die betrekking hebben tot den vroegeren toestand der slaven en hunne meesters.

De slaven werden beschouwd en gebruikt als volstrekt eigendom; hunne personen konden worden verkocht; tot arbeid konden zij worden gedwongen, hunne familiebanden, voor zoover die bestonden, konden naar willekeur worden verbroken. In de wetten vonden zij geene bescherming tegen wreedheid of onderdrukking, hoever zich die ook uitstrekten, ten zij het willekeurige verminking of moord betrof, en nog was in deze gevallen hunne getuigenis niet van kracht tegen hunne meesters. En dezelfde wet, die hen tot dien vernederenden en hulpeloozen staat doemde, onderwierp hen aan zware straffen op de minste inbreuk, en de meest verschoonlijke overtredingen, door hen begaan, werden behandeld als afschuwelijke misdaden. Zoodanig was hun wettelijke toestand.

Met betrekking tot de werkelijke handelwijs jegens de slaven, is het genoeg te zeggen, dat zij in het algemeen was van den wreedsten aard. Een vlugtig onderzoek van staatsstukken zal dit ten volle

beweerd, dat de planters, ook uit een geldelijk oogpunt, den vorigen staat van zaken niet zouden terug wenschen, men wachte zich te ontkennen, dat er, aan die zijde, tegenspoed is doorgestaan en moeijelijke inspanning is gevorderd. Of de nieuwe maatschappelijke toestand in West-Indië zal kunnen voldoen aan de eischen der Europesche beschaving, is eene vraag, alsnog kwalijk te beantwoorden. Zeer zekerlijk zal er teleurstelling zijn, indien wijze voorziening niet al het mogelijke tot aanhoudende verbetering te weeg brengt. RED.

bewijzen. Maar éénc daadzaak in het bijzonder staat in alle hare vreesselijkheid daar, om het moorddadige aan te toonen van het stelsel, aan welks opeengestapelde gruwzaamheden zij waren blootgesteld. In een tijdvak van *elf* jaren, eindigende in 1829—1830, heeft men ontdekt dat de slavenbevolking der koloniën was verminderd met ongeveer 52000! En men heeft bevonden, dat deze versmelting van menschenlevens was ontstaan uit overwerken, ongenoegzame voeding en gestrengheid van tucht. Hun toestand tot op het tijdperk der vrijlating was, om de woorden van Lord STANLEY te gebruiken, een toestand van »onhersteld regt, bittere onderdrukking en hoopeloos kwaad."

Wij keeren ons van hen tot hunne meesters, om tot zekerheid te brengen, wat hun toestand was onder het stelsel van slavernij. Indien sommige planters in het bezit waren van groot vermogen, is het echter ontwijfelbaar, dat de groote menigte van hen in eenen staat van verval verkeerde, lang voor de afschaffing der slavernij, of zelfs voor die van den slavenhandel, ofschoon zij op dien tijd geheel den alleenhandel hadden op de Engelsche markten en aan hen groote voordeelen waren toegekend, zoo wel als teruggave van regten op het overbedrag van den opbrengst, welke van Groot-Brittanje naar vreemde havens werd verzonden. Zie hier het bewijs. Op den 23sten November 1792 werd omtrent den suikerhandel van *Jamaica* een verslag uitgebragt door gecommitteerden van de koloniale raadsvergadering, hetwelk het volgende inhoudt: »In den loop

van *twintig* jaren zijn 177 plantagiën in *Jamaica* verkocht voor schulden; 55 plantagiën zijn opgebroken; en 99 zijn er nog in handen van de schuldeischers." En het blijkt uit eenen staat, opgemaakt door den Provoost Maarschalk, aangehaald in hetzelfde verslag, dat: »80,121 verkoopingen bij executie, »bedragende £st. 22,563,786, in den loop van *twin-* »*tig* jaren bij hem waren overgelegd." Een schijnsel van voorspoed volgde de omwenteling van *St. Domingo*, maar verdween in weinige jaren; want wij vinden in een ander verslag van die vergadering, uitgebragt in 1804, en gedrukt op last van het Huis der Gemeenten in 1805, het volgende opgegeven: »Ieder Engelsch koopman, die hypotheek heeft op onroerend goed, dient brieven van uitsluiting in, hoewel, wanneer hij het bevelschrift heeft verkregen, hij huiverig is daaraan gevolg te geven, daar hij zelf eigenaar moet worden van de plantagies, waarvan hij bij treurige ondervinding de gevolgen kent. Niemand wil geld schieten aan hen, wier schulden de helft nabijkomen van de waarde hunner eigendommen, noch zelfs eene kleine som ter leen geven, zonder een vonnis tot uitzetting en vrijwaring, waardoor hij, op eene oogenblikkelijke aanzegging, een bevel tot inbezitneming kan verkrijgen en de plantagie binnentreden van zijnen ongelukkigen schuldenaar. De ambtenaren van den sheriff en de invorderaars der belastingen bieden overal de eigendommen te koop van lieden, die betere dagen gekend hebben en nu hunne goederen moeten zien veilen voor de helft van de waarde en voor minder dan de helft van hunnen

inkoopsprijs. Wel verre dat de schuldeischer de verwachte betaling erlangen zoude, zoo wordt hij niet voldaan. Alle soort van crediet is verdwenen. Indien de regtsgedingen voor de hoven van het gemeene regt verminderd zijn, is dit niet door het toenemen van bekwaamheid in het opmaken der contracten, maar doordien het vertrouwen te niet is gegaan, en omdat niemand zich van zijn eigendom wil ontdoen, dan tegen onmiddellijke betaling. *Een getrouw verhaal zou den schijn hebben van eene verschrikkelijke carricatuur.*" In 1807 deed het Huis der Gemeenten een ander verslag drukken van de wetgeving van *Jamaica*, waaruit wij leeren, dat »binnen de laatstverloopene vijf of zes jaren, 65 plantagien waren verlaten, 32 verkocht bij kanselarij bevelschrift en er 115 nog voor de kanselarij betrokken waren, terwijl er verdere dagvaardingen werden gereed gemaakt." — »Door deze daadzaken," zoo heet het in 't verslag, »zal het Huis in staat zijn, te beoordeelen tot welk eene verontrustende hoogte de nood van de suikerplanters reeds is geklommen en met welke toenemende snelheid die nu stijgt; want de suikerplantagien, die laatstelijk te koop zijn aangeslagen, en thans voor de kanselarij in dit eiland en in Engeland aanhangend zijn, bedragen ongeveer één vierde van het geheele getal in de kolonie." In 1812 werd het lot der planters van *Jamaica* in eene voordragt aan den koning aanbevolen, waarin gezegd werd, dat: »de ondergang van de oorspronkelijke bezitters was voltooid." Plantagie op plantagie is overgegaan in de

handen van de hypotheekhouders en schuldeischers, afwezig van het eiland, zoo zeer dat er groote districten, geheele parochiën zijn, waar geen enkel eigenaar eener suikerplantagie woont." »De ellende," wordt er bijgevoegd, »kan niet wel grooter worden."

Men meene niet, dat hetgeen hiervoren is opgegeven alleen van toepassing was op *Jamaica*; want wij hebben het getuigenis door den heer MARRYAT, een groot aandeelhebber in West-Indisch grondbezit, in het huis der gemeenten gegeven in 1813 »dat er, »vergelijkender wijs, weinige plantagien in de West-In»diën waren, die niet, gedurende de laatste twin»tig jaren, waren verkocht of aan de schuldeischers »prijs gegeven." Nog eene aanhaling zal de geschiedenis van den West-Indischen tegenspoed brengen tot het jaar 1832. In het adres van de West-Indische eigenaren aan het Britsche volk, geteekend door de voornaamsten der in Engeland woonachtigen, zeggen zij »dat de verontrustende en voorbeeldelooze nood, waarin de Britsche West-Indische belangen in het geheel verkeeren, hun regt gaven den bijstand van het parlement af te smeeken, tot het nemen van spoedige en afdoende maatregelen van herstel, om hen tegen onvermijdelijken ondergang te behoeden."

Lord GODERICH, toenmalig secretaris van koloniën, dit onderwerp behandelende in eene depêche van 5 Nov. 1831, merkt aan: »Het bestaan van ernstig »onheil in den handel onder alle volksklassen, die »met de West-Indiën in verband staan, is ongelukkig »al te blijkbaar," en bij het bepalen van de groote oorzaak zegt daarvan zijn Lordschap: »Zonder eenen za-

»menloop van menigvuldige oorzaken te ontkennen, is »het duidelijk dat de groote en voortdurende bron der »ellende, welke bijkans iedere bladzijde van de West-»Indische verslagen vermeldt, te *vinden is in de instel-»ling der slavernij*. Het is ijdel in eenig land op lang »aanhoudenden voorspoed te hopen, alwaar het volk »voor zijn onderhoud niet van eigenwilligen arbeid »afhankelijk is; waar de arbeid niet wordt opge-»wekt met wettige beweegredenen en hij zijne na-»tuurlijke belooning niet inoogst." En al verder: »Ik kan niet anders, dan het stelsel zelf beschouwen als de blijvende bron van die ellenden, waarover niet alleen voor het tegenwoordige, maar gedurende al de laatste vijftig jaren de klagten zoo menigvuldig en zoo gegrond zijn geweest."

Met het oog op deze daadzaken, kunnen wij nu overgaan tot de beschouwing van de gevolgen der vrijlating.

In de I[e] plaats met betrekking tot *de vrijgelatenen*. Het kan voor vast worden aangenomen, zonder vrees van tegengesproken te worden, dat, welke oorzaken de geheele ontwikkeling van de weldaden der vrijlating ook mogen hebben in den weg gestaan, hun zedelijke en ligchamelijke toestand op eene verwonderlijke wijze is verbeterd en het eerste groote oogmerk van de afschaffing der slavernij ten volle bereikt. Indien het noodig ware zouden wij tot ondersteuning van deze verblijdende stelling, het ongewraakte getuigenis kunnen bijbrengen van elken ambtenaar in de Britsche koloniën, te beginnen met hen, die het toezigt hadden op den overgang van de slavernij tot de vrijheid, en af te da-

len tot degenen, welke nu zich met het bestuur hunner zaken bezig houden. Het punt in geschil is thans niet, of de vrijgelatene slaven door de vrijheid zijn bevoordeeld; want de planters zijn geneigd, de voordeelen, daaruit voortgevloeid, te vergrooten; maar of aan hunne voormalige meesters onregt is gedaan. Evenwel kan het nuttig zijn, de vaste overtuiging aan te halen van Lord STANLEY, gegrond op de menigvuldige daadzaken, welke hem als Koloniaalen Secretaris bekend geworden zijn, en door hem medegedeeld aan den Spaanschen Minister in 1842. Zijn Lordschap zeide: »Er zijn eenige ontwijfelbare zaken en sommige groote »uitkomsten van de Britsche vrijlating, waaromtrent »ieder instemt." Deze somt hij aldus op:

1°. Men vindt dat de Britsche vrijlating plaats gehad heeft zonder het ontstaan van een enkel voorbeeld van oproer of rustverstoring of aanwending van militaire magt; en dat de vreugde der negers op den 1en Augustus 1838, geweest is ordelijk, gematigd en godsdienstig, en door het geheele gebied der koloniën heen werd aan den dag gelegd door gebeden en dankzeggingen, in de kerken ten hemel gezonden

2°. Men vindt, dat de vrijlating van den 1en Augustus 1838 volstrekt en onbeperkt was en dat er in geene kolonie eene enkele wet aanwezig is, welke eenig onderscheid maakt tusschen blanken en zwarten of tusschen zwarten komende van Sierra Leona of van elders, en die, welke geboren zijn in de West-Indiën.

3°. Men vindt, dat sedert de vrijlating, de negers voorspoedig zijn geweest en tevreden; dat zij hunne levenswijs hebben verhoogd en hunne geriefelijkheden

en genietingen vermeerderd; dat hunne overtredingen van de wetten meer en meer ligt en zeldzaam zijn geworden; dat hun zedelijk gedrag is verbeterd; dat het huwelijk meer en meer in de plaats is getreden van het onechtelijk zamenwonen, en dat zij begeerig zijn naar opvoeding, snel vooruitgaande in kennis en krachtig bezield door de leeraren der Godsdienst.

»Zoodanig," voegt zijn Lordschap er bij, »zijn, onder anderen, die gevolgen van de Britsche vrijlating, welke duidelijk zijn en onwedersprekelijk. En alvorens over te gaan tot de betwiste vragen: over het bedrag van den arbeid, welke van de negers te verkrijgen is, en de waarde van den eigendom, — is het gepast, op te merken, dat, welke ook de slotsom ten aanzien dezer vragen moge wezen, *de gevolgen, welke zijn opgenoemd, naar het oordeel van harer Majesteits regering en van het Engelsche volk, het volkomen gelukken van de Britsche vrijlating uitmaken, in zoo verre betreft de voornaamste en gewigtigste oogmerken dezer daad. Deze oogmerken*, zegt hij, *waren: in plaats van een stelsel strijdig met* regtvaardigheid *en* menschelijkheid, *stuitend voor* Christelijke beginsels, *een stelsel in te voeren, hetwelk een onderdrukt en vernederd gedeelte onzer medemenschen* gelukkig *en* vergenoegd *zoude maken, en hen zoude doen rijzen in de schaal van maatschappelijk en* christelijk *leven, door bescherming en* onderwijs, *en het genot van* gelijke *regten.*" Het was ontwijfelbaar van groot belang, dat de verdere bedoelingen van welvaart, door landbouw en handel tevens zouden worden bereikt; maar deze oogmer-

ken, ofschoon belangrijk op zichzelven, waren slechts ondergeschikt, en hoe weinig zij geacht werden waardig te zijn om met de andere in vergelijking te worden gebragt, kan worden opgemaakt uit de voorafgegane gift van twintig millioenen ponden sterling aan de planters gegeven, tot vergoeding voor de verliezen, waaraan zij mogten worden blootgesteld."

Het zou gemakkelijk zijn deze algemeene opgaven van de gevolgen der vrijlating, door Lord STANLEY gegeven, te doen volgen door bijzonderheden van den meest indrukwekkenden en bemoedigenden aard, en aan te toonen, dat, ieder jaar sedert de groote gebeurtenis heeft plaats gegrepen, er vooruitgang is geweest in het stoffelijk welzijn en het zedelijk gedrag der bevolking. Het bewijs van dezen verblijdenden staat van zaken zal gevonden worden in hun spoedig verwerven van bouwland voor eigene rekening — het oprigten van vrije dorpen, onderscheiden van de plantagiën, waaraan zij vroeger verbonden waren — het bouwen van betere huizen ter bewoning, — de verbetering van hunne kleeding en voedsel, — de groote uitbreiding van opvoeding onder de opkomende jeugd, het krachtig toenemen der middelen voor godsdienstig onderwijs, — en, als een gevolg daarvan, hunne snelle vordering in maatschappelijke deugden en godsdienstige veredeling.

Bij het getuigenis van Lord STANLEY willen wij, omdat het van latere dagteekening is, den hoofdinhoud voegen der antwoorden, onlangs op de door het Committé van de British and Foreign Anti-Slavery Society naar de Britsche koloniën afgezon-

den vragen: »Over de algemeene aangelegenheden »en gewoonten der vrijverklaarde negers.” Deze zaamgedrongene opgaaf kan beschouwd worden als het vereenigd getuigenis van zendelingen, planters en ambtenaren, met welke de briefwisseling is gevoerd. Wij beginnen met JAMAICA: »De ligchamelijke toestand der negers is, sedert hunne vrijlating, grootelijks verbeterd. In het algemeen zijn zij vrolijk en gelukkig, en alles te zamen genomen duidt hun uiterlijk beterschap aan; zij zijn beter gevoed en gekleed, door ziekte worden ze zelden aangetast; huidongesteldheden (1) hebben bijna opgehouden hen te kwellen, en de *yaws* (2), eene ernstige kwaal, is zeer zeldzaam geworden; de levensduur is bij gevolg toegenomen, eene groote verbetering is er gekomen in den toestand der vrouwen, hare kinderen worden met vermeerderende zorg opgevoed, en er zijn overvloedige blijken van het hun geschonkene moederlijke toezigt. In hunne levenswijze zijn de negers, over het geheel, zedelijk; naauwelijks doet zich onder hen een geval van ongehuwd zamenwonen op; de ijver der zendelingen heeft in dit opzigt een geheelen ommekeer te weeg gebragt; het getal huwelijken is

---

(1) Waarschijnlijk wordt hiermede gedoeld op de afzigtelijke *boasie*-ziekte. In Suriname waren, volgens de Staats Courant van 14 Maart 1843, 400 à 450 lijders aan deze ziekte op het établissement *Batavia* vereenigd, als uitgeworpen uit de menschelijke zamenleving. Zie *Bijdragen* 1844. bl. 42. RED.

(2) Guinesche pokken genoemd door den geneesheer F. A. KUHN, in zijne *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven*. Amst. 1828, blz. 36. RED.

thans in evenredigheid gelijk met dat in andere beschaafde landen." Uit een ambtsberigt leeren wij, dat het getal huwelijken, welke in *Jamaica* van 1841 tot 1844 zijn ingezegend, meer dan 28,000 bedraagt. Demerary: De toestand van de vrijgelatenen is boven alle beschrijving in beterschap toegenomen. Zij zijn beter gevoed, in staat zijnde, versch vleesch te bekomen, waarmede zij beter varen dan met gezouten spijzen. Hunne kleeding is veel beter, en waar matigheid is aangewend, bestaat alle uitzigt op een lang leven. De vrouwen zijn in het algemeen gezond en sterk en zeer bezorgd omtrent hare kinderen. De zedelijkheid der negers is in ieder opzigt verbeterd. Het getal huwelijken neemt toe, en in het algemeen is er een bepaalde vooruitgang. Berbice: De algemeene ligchamelijke toestand der werklieden is veel verbeterd. De vrijlating heeft, met betrekking tot de vrouwen, de uitwerking gehad, dat zij meer huisselijk zijn en meer oplettend op haar kroost. Haar gedrag is zeer zekerlijk verbeterd, en ware het niet door het verderfelijk voorbeeld der blanken, zoó zou de vooruitgang nog grooter zijn. Het gemiddeld getal huwelijken is 500 jaarlijks. De verhouding is van 100 tot 1 ten voordeele der vrijheid. Trinidad: De ligchamelijke toestand der vrijgelatenen is verbeterd. De vrouwen hebben vorderingen gemaakt; hare kinderen ontvangen van haar al de oplettendheid, welke moederlijke genegenheid kan inboezemen. Daar is geen zeer stellige vooruitgang in zedelijkheid; de zwarten, kleurlingen en blanken wonen, even als vroeger, in onecht door een.

Niettemin is er eenige aanwas in het getal huwelijken."

Wij hebben deze koloniën uitgekozen, omdat zij de grootste en belangrijkste zijn. Zoo in TRINIDAD de vooruitgang in zedelijkheid niet zoo groot is geweest als elders, zoo is dit toe te schrijven aan het gebrek van toereikend heilzaam godsdienstig onderwijs, hetwelk tot nog toe ongelukkiger wijs zijnen weg derwaarts nog niet gevonden heeft.

In de II[e] plaats met betrekking tot *de West-Indische eigenaren.* Zij voorspelden, dat de vrijlating hunnen ondergang zoude voltooijen. In een manifest, door hen in 1831 uitgegeven, stelden zij vast »als »*hunne welgegronde overtuiging*," dat »*de spoedige* »*vernietiging der slavernij*" vergezeld zoude gaan van de »verwoesting der West-Indische volkplantin»gen, van verlies van leven en eigendommen voor »de blanken, van onvermijdelijken nood en ellende »voor de negerbevolking, van eenen noodlottigen schok »voor het handelscrediet van het rijk." In niet een eenig opzigt heeft zich deze sombere voorspelling bewaarheid. De overgang uit de slavernij tot de vrijheid was zeer rustig — niet een eenig eigenaar of blanke werd gekrenkt, noch in zijn' persoon, noch in zijn eigendom; de vrijgelatenen hebben de grootste voordeelen getrokken uit die daad van regtvaardigheid; het crediet der West-Indiën is thans beter dan tijdens het bestaan der slavernij; en het handelsverkeer tusschen Groot-Brittanje en de koloniën is door hare opheffing in ieder opzigt toegenomen. Enkelen mogen geleden hebben en nog lijden door die gewig-

tige gebeurtenis; de groote menigte der bevolking, de eigenaren zoowel als de arbeiders, hebben er het grootste voordeel door gevonden. De veiligheid, en, wij mogen er bijvoegen, de staatkundige gepastheid der vrijlating, is bewezen.

Wij komen nu van de voorspellingen tot de klagten der West-Indische eigenaren, om ons te vergewissen in hoe ver de laatstgemelde op waarheid gegrond zijn. De klagten uit de kleinere koloniën, indien er werkelijk geklaagd wordt, zijn zoo onbeduidend, dat zij weinig aandacht verdienen. Het is van *Jamaica, Britsch Guiana* en *Trinidad*, dat zij het luidste zijn, en zij lossen zich op in een geroep om meer arbeid. Men houdt het er op goeden grond voor, dat dit geroep gemaaktheid is. Het gaat voornamelijk uit van lieden in dit land verblijf houdende en hunne zaakwaarnemers in de koloniën, welke een onmiddelijk geldelijk belang hebben bij het invoeren van emigranten, ten koste van de openbare kas. Er is tegenwoordig meer arbeid in de Britsche koloniën dan er was bij het uiteinde der slavernij, ofschoon het wel bekend is, dat gedurende het leerlingschap, hetwelk tot in 1838 duurde, de sterfte even groot was als gedurende de laatste jaren der slavernij. Maar sedert de geheele afschaffing der slavernij, is er in sommige koloniën eene snelle, en in alle eene aanhoudende toeneming der kreoolsche bevolking geweest. Bij de telling van de Britsche West-Indische koloniën en van Britsch Guiana, in 1844 tot stand gebragt en onlangs aan het Parlement voorgelegd, hoe onvolkomen zij ook geschied schijnt te wezen, kan er geen twijfel zijn aan eene

belangrijke vermeerdering der bevolking door natuurlijke oorzaken. In *Jamaica*, zoo berigt ons de Gouverneur, zijn er 20512 kinderen beneden de 6 jaren boven het getal, dat er was in 1834. In *Tabago* is de vermeerdering in de laatste vijf jaren geweest van twee tot drie ten honderd in het jaar; in *Barbados* ver daar boven. De toeneming in *Antigua* is binnen de laatste vier jaren 3000 geweest. In *Montserrat* schijnt de vermeerdering geweest te zijn van 2753 sedert 1838, en in *Britsch Guiana* is de kreoolsche bevolking steeds aanwassende. In de overige koloniën is er eene bepaalde toeneming; maar de getallen daarvan kunnen niet worden opgegeven. Bij het overzenden van de telling der bevolking van de Benedenwindsche eilanden, bevattende *Barbados*, *Grenada*, *St. Vincent*, *St. Lucia* en *Tabago*, schat de Gouverneur, Sir CHARLES GREY, het getal der bewoners op 225000. »*Één derde* »*van deze*" zegt hij, »*zijn stevige arbeiders*; en hij voegt er bij: naauwkeurige berekening heeft mij tot het besluit gebragt, dat, indien er iets was, hetwelk naar de Benedenwindsche eilanden eenen trapsgewijs en aanhoudend vermeerderenden toevoer van kapitaal konde lokken, het vreedzaam verloop van een tweede vierde van eene eeuw het getal der bewoners zou kunnen doen aanzwellen tot ongeveer een half millioen, het bebouwde land vermeerderen tot 400000 morgens, en den uitvoer van suiker brengen tot op 100000 ton, hetwelk bijna de helft is van het tegenwoordig verbruik in het vereenigd koningrijk." De Gouverneur van Britsch Guiana merkt, bij zijne mededeelingen betreffende de bevolking dier koloniën, op: »De ei-

genaars behoorden op grond van deze bijzonderheden overtuigd te zijn, dat, ware het niet door de vrijlating, er eene jaarlijksche vermindering zou zijn in de bevolking, welke spoedig meer plantagiën buiten bebouwing zoude gebragt hebben, dan hunne vrees voorspelde dat plaats hebben moest sedert die gelukkige gebeurtenis." Het is thans, zegt hij, klaar bewezen, dat de kreoolsche bevolking in gestadige toeneming is; dat de jeugdigen en sterken van den leeftijd meest noodig tot die toeneming, in grooter evenredigheid zijn dan bij eenig ander deel der bevolking; dat bij de vrouwen en kinderen beneden de vijf jaren, het meerdere boven dezelfde verhouding van mannelijke kinderen aanmerkelijk is, en het meerdere beide van het mannelijk en vrouwelijk geslacht, beneden denzelfden leeftijd, grooter is dan ten tijde der slavernij." Deze verblijdende aanwas in de bevolking steekt op de meest voldoende wijs af bij de snelle vermindering ten tijde van de slavernij en het leerlingschap.

De groote hoeveelheid arbeid in de koloniën is steeds aan te wenden voor ondernemingen van landbouw. Hetgeen benoodigd is, is kapitaal om dien te verzekeren, en begrip om dien op de regte wijs te gebruiken. Waar deze in eenige kolonie aanwezig waren, is gereedelijk een volle toevoer van arbeid verkregen. Wanneer er gezegd wordt, dat de uit de koloniën uitgevoerde voortbrengsels grootelijks verminderd zijn onder het stelsel der vrijheid, stemmen wij zulks toe. Maar dit bewijst niet, dat er minder verkrijgbare arbeid is dan te voren; het wijst eenvoudig aan, dat zekere oorzaken gewerkt hebben, om die uitkomst

te weeg te brengen. Aan hen, welke deze vraag naauwlettend hebben onderzocht, zijn die oorzaken duidelijk genoeg.

Men raadplege de Parlementsverslagen, voor de wetgevende magt opengelegd, en het zal niet missen, of men zal ontwaren, dat de wetgeving, welke ten tijde van den geheelen vrijdom in werking was, en de geweldige onregtvaardigheid, welke het gedrag van al te veel planters kenmerkte, eenen geest van wederstand en vervreemding verwekten, waarvan de gevolgen nog tot op dit uur zigtbaar zijn. Het was deze behandeling, welke eene groote menigte hunner van de plantagiën wegdreef, die aanleiding gaf tot het oprigten van onafhankelijke en vrije dorpen, tot den verkoop van aanzienlijke stukken gronds ter bebouwing, en gevolgelijk tot een verminderd bedrag van suikercultuur. Het getal van vrije eigendommen, sedert de vrijlating aangekocht, is in *Jamaica* ongeveer 20000, en in *Britsch Guyana*, ongeveer 5000; in andere koloniën naar evenredigheid.

Bij de zoo even vermelde dwaze handelwijze kunnen nog gevoegd worden de bijna weergalooze droogten, welke in de suiker-koloniën hebben gewoed, en de onbekwaamheid van een groot deel der planters, om zich, door regelmatige betalingen in geld, de diensten der arbeiders, die hen omringden, te verzekeren. Hieruit moet evenwel niet worden opgemaakt, dat het arbeidsloon hoog is. Wij hebben eene menigte van bewijzen op dit punt voor ons, onlangs uit de West-Indiën en Guiana verkregen, welke aantoonen, dat de arbeid geschiedt en verkregen kan wor-

den op matige voorwaarden. In *Jamaica* bedraagt het loon van 1 shilling tot 1 shilling 6 pence (90 centen Holl.) bij den dag; in *Britsch Guiana* van 1 shill. $4\frac{1}{2}$ p. ($82\frac{1}{2}$ cents) tot 1 shill. 8 p. (100 centen) bij den dag; en in *Trinidad* van 1 shill. 3 p. (75 centen) tot 1 shill. 8 p. (100 centen) bij den dag voor arbeiders van de eerste klasse. Wanneer het werk bij het stuk gedaan wordt, kunnen de arbeiders meer verdienen; maar de arbeidsloonen dalen over het algemeen in de koloniën, en wij beweren op nieuw, dat kapitaal en niet arbeid datgene is wat voornamelijk ontbreekt, om te verkrijgen, hetgeen men zegt zoo zeer te begeeren. Natuurlijk sluiten wij van onze overweging niet uit de ernstige nadeelen, voortvloeijende uit de afwezigheid der eigenaars, en het verkwisten onder het tegenwoordig kostbaar stelsel van beheer of liever wanbeheer, van veel kapitaal, hetwelk zeer nuttig konde worden besteed; noch vergelijken wij ook de moeijelijkheden, bijna met weêrstand gelijk te stellen, aan de verbeteringen van den landbouw in den weg gelegd door menschen van de oude school, wier invloed te veel gevoeld en gevreesd wordt in de vrijverklaarde koloniën. Maar er is, vertrouwen wij, genezing voor deze kwalen; want wijzer menschen en betere gewoonten beginnen te verschijnen. Het oude stelsel heeft men onvoldoende bevonden. De gebruiken der slavernij en de voorregten der vrijheid zullen niet ineensmelten. Van ganscher harte hopen wij, dat zij die voor het tegenwoordige belang hebben bij den eigendom van plantagiën, in tijds wijs mogen zijn en toegeven aan de eischen van hunnen toestand. Zij die gelukkig reeds aldus gehan-

deld hebben, zamelen eenen rijken oogst in, als het loon van hun doorzigt, en hebben bewezen dat de kosten van voortbrenging door vrije menschen veel minder zijn dan zij het ooit waren door slaven.

Dat de West-Indische eigenaren, in het geheel, door de vrijlating, eenig ernstig verlies zouden hebben ondergaan, schijnt ons meer dan twijfelachtig. Enkelen mogen daardoor geleden hebben; maar wij gelooven dat zij weinig in getal zijn. En daarenboven stellen wij voor zeker, dat hunne verliezen, in verre weg de meeste gevallen, ontstaan zijn uit andere oorzaken dan de afschaffing der slavernij, zoo als groote hypotheken, welke zij niet konden lossen, zelfs niet met de hun voor schadeloosstelling toegestane gelden; de uitgeputte grond of de ongunstige ligging van hunne plantagiën, en de stugge tegenstand, welken zij aan de nieuwe orde van zaken hebben in den weg gelegd. Nogtans, hoezeer wij toegeven al hetgeen, in billijkheid, voor bijzondere gevallen kan worden aangevoerd, merken wij op, dat, indien er een verminderde uitvoer van voortbrengselen is geweest sedert het tijdperk der geheele vrijlating, zulks meer dan vergoed is geworden door verhoogde prijzen. De gemiddelde prijs van den suiker was gedurende de laatste zes jaren der slavernij 27 shill. de cwt. (112 Eng. pond.); de gemiddelde prijs gedurende de zes jaren sedert den geheelen vrijdom is geweest ongeveer 38 shill. 9 p. de centenaar. Maar, om niet hierbij stil te staan, het is thans klaar dat de voortbrenging haar laagste punt raakte in 1841, toen het bedrag van suiker uitgevoerd naar Groot-Brittanje van de Britsche West-

Indien en Guiana was 2,141218 centenaars (ongeveer 115 millioenen kilogrammen); in 1844 bedroeg het 2,503567 centenaars (omstreeks 134 mill. kilogr.) en in dit jaar (1845) kan er geen twijfel zijn, volgens de ontvangen berigten, of de hoeveelheid suiker naar Groot-Brittanje uitgevoerd, zal grooter zijn dan op eenig tijdstip sedert de geheele afschaffing der slavernij. Inderdaad, wij mogen zeggen, het geroep is thans niet zoo zeer om arbeid voor gewone als voor buitengewone ondernemingen. De planters voeren aan, dat zij geen handen genoeg hebben voor hunnen oogst; zij hebben behoefte aan *onafgebroken* arbeid, dat is, zij hebben gedurende den oogsttijd noodig, dat hunne arbeiders van 16 tot 18 uren daags werken, gedurende 6 dagen in de week, hetwelk weinigen hunner toestemmen te doen; daar het van vijf tot zes maanden in het jaar weg neemt. Maar ook in dit geval, is *schikking* en niet arbeid de zaak, welke voornamelijk gevorderd wordt.

Met betrekking tot den uitvoerhandel naar de Britsche West-Indiën en Guiana, zoo vinden wij, dat de geheele aangegevene waarde, gedurende de zes jaren eindigende met 1833, is geweest £st. 15,108876 terwijl zij gedurende de zes jaren, eindigende met 1844, heeft bedragen £st. 17,990823. Ook mag niet worden voorbijgezien dat de uitvoerhandel van de Vereenigde Staten naar de vrijverklaarde koloniën ten minste 20 ten honderd is toegenomen, sedert de afschaffing der slavernij.

Wij hebben waarschijnlijk langer bij dit onderwerp vertoefd dan het verdiende, en wij wenden ons dus

van hetzelve af, om nog eens te beschouwen de ruime zegening aan 700000 menschelijke wezens aangebragt door de groote daad der vrijlating. De zweep klinkt niet meer in hunne ooren, als de prikkel tot arbeid en het werktuig van pijniging; de keten schrijnt niet meer hunne leden; de marktplaats ziet hen niet meer tot verkoop aangebragt, in kavelingen verdeeld, ten gerieve van koopers; de angsten voor gedwongen scheiding worden niet meer gevoeld of gevreesd; onderwijs wordt niet meer verboden; de verkondiging van het Evangelie niet meer belet. Meesters van hunne eigene personen en hunnen eigenen arbeid, kunnen de vrijgelaten slaven dien nu verleenen wanneer en waar het hun behaagt, zooals best met hunnen smaak overeenkomt of voor hunne belangen dienstig is; de band des huwelijks heiligt en zegent hunne vereenigingen en de betrekkingen van ouders en kinderen bestaan en kunnen niet verscheurd worden door gril of willekeur van slavenmeesters — de kuischheid der vrouwen kan niet langer ongestraft geschonden worden, noch het moederlijke hart van een gereten door de lage en schandelijke diensten, waartoe haar kroost gedoemd werd.

Dit zijn eenige der kostelijke vruchten van de vrijlating. En laat men niet vergeten, dat de vrijheid met alle hare tegenwoordige en toekomstige voorregten en zegeningen, over het tegenwoordige geslacht uitgestort, zullen worden overgebragt op hunne kinderen en kindskinderen tot in de verste nageslachten. Het ware, dit groot onderwerp in deszelfs laagste en vuigste licht beschouwen, wanneer men den maatstaf van deszelfs noodzakelijkheid en waardij deed

afhangen van het bedrag der voortbrengselen tot uitvoer door de Britsche volkplantingen geleverd. En toch zelfs in huishoudkundigen zin, hetgeen gezonde zedeleer was, heeft men bevonden staatkundig wijs te zijn. Wat zou thans de toestand geweest zijn der West-Indische eigenaren, had de afschaffing der slavernij geene plaats gegrepen? In 1832 waren zij op den rand des verderfs; hun crediet op de geldmarkt ten eenemale verdwenen en hunne slavenmagt afnemende met ongeveer 5000 in het jaar. Zij hadden door de wreedste middelen de voortbrenging tot hare uiterste grenzen aangezet, om de interesten te dekken, aan hypotheekhouders en kooplieden in het moederland verschuldigd, en in de loopende uitgaven voor hunne plantagien te voorzien, en met welk gevolg? Laat Lord STANLEY dit getuigen: »In al de eilanden is er eene algemeene toeneming geweest in de voortbrenging van suiker en *eene daaraan beantwoordende vermindering der arbeidende bevolking*." Zijn Lordschap lichtte zijne opgave toe met daadzaken uit ambtsberigten getrokken; bij voorbeeld, de gemiddelde slaven-bevolking in *Jamaica* was, gedurende de drie jaren, eindigende met Junij 1826, 334393, en de gemiddelde hoeveelheid suiker voortgebragt, 1,354488 centenaars (ongeveer 71 mill. kilogr.). De gemiddelde bevolking gedurende de drie jaren, eindigende Junij 1832, was 327464, de gemiddelde hoeveelheid suiker 1,410026 centenaars (omstreeks 75½ mill. kil.).

Demerary toonde eene verschrikkelijker uitkomst. In het eerste tijdvak, waarvan wij spreken, was de slaven-bevolking 72722, de hoeveelheid voortgebragte

suiker 652336 centenaars (ongeveer 35 mill. kil.); in het tweede tijdvak was de bevolking verminderd tot 67651, en zij werden gedwongen 806120 centenaars (omstreeks 43 mill. kil.) voort te brengen! Wat nu bragt de vrijlating te weeg, toen zij dit moordend stelsel in deszelfs loop had gestuit? Voltooide zij den ondergang der West-Indische eigenaren? Neen! zij herstelde hun verloren gegaan crediet. Zij ontnam hun het wapen, waarmede zij zich zelven vernietigden, en wij durven beweren, dat, werd hun op dezen oogenblik de keus gegeven om terug te keeren tot het afgeschafte stelsel, zij zulks ten eenemale zouden weigeren, blootelijk reeds op grond van geldelijk voordeel. Maar de slavernij is vernietigd door de Britsche koloniën heen en de zangen van vrijlieden zijn gevolgd op het geschrei der slaven. De regten der menschheid zijn gehandhaafd, aan de eischen der regtvaardigheid is te gemoet gekomen, en de roepstem der godsdienst is aangehoord; de persoon, de vrijheid, de eigendom van den vroegeren slaaf zijn onschendbaar verklaard; en nu, onder de bescherming van eene onpartijdige wet, kan hij als vrij man nederzitten onder de schaduw van zijn eigen palmboom, terwijl niemand hem durft bevreesd te maken.

OVERZIGT

VAN HET

VERSLAG EENER REIS NAAR DEMERARY, GRENADA, GUADELOUPE EN BARBADOS,

GEDAAN OP LAST VAN ZIJNE EXCELLENTIE DEN GOUVERNEUR VAN SURINAME,

door de Luitenants ter zee 2e klasse Jhr. J. W. E. F. VAN RADERS en D. L. WOLFSON, tot onderzoek van de nieuwe Suikerbewerking en eenige punten, den landbouw en de landhuishoudkunde betreffende.

Wij hebben gelegenheid gehad dit uitvoerig stuk te lezen, hetwelk, op den dag der terugkomst (den 30sten Januarij 1846) afgesloten en ingediend is. Zoo wij vernemen, zal het met goedkeuring van het bestuur der kolonie, door den Hr. J. C. MULLER AZ. te *Paramaribo* in druk worden uitgegeven, en zal een behoorlijk getal exemplaren naar Nederland worden gezonden. Naar gissing zal het 120 tot 150 bladzijden druks beslaan, en het is bovendien verzeld van vele bijlagen, waaronder eenige toelichtende teekeningen en schetsen.

Wanneer men in aanmerking neemt de vreemdheid der onderwerpen en de kortheid van den tijd, dien

het hun vergund was te besteden, zoo verdienen deze officieren allen lof voor den ijver en de opmerkzaamheid, waarmede zij hunne taak vervuld hebben. Overal werden zij met de grootste welwillendheid ontvangen, en voor het doel hunner zending kwamen hun bijzonder te stade de openbaarheid, welke in de Engelsche koloniën heerscht; waar het bestuur, de vereenigingen en de bijzondere personen door dagbladen en andere tijdschriften alles bekend maken, wat ten algemeenen nutte gedaan, voorgesteld of vernomen wordt. Zij roemen dan ook zeer de belangrijkheid van de voortbrengsels der Engelsche koloniale drukpers, en wij kunnen ons niet weerhouden met leedwezen de onbeduidendheid van die in onze koloniën daar tegenover te stellen.

Omtrent *Demerary*, in welks hoofdstad de Commissie den 24sten November 1845 aankwam, worden vooraf eenige algemeene beschouwingen medegedeeld betrekkelijk den staat van den arbeid, zoo als die gewijzigd is door de vrijlating der slaven. Zij vernam, zoo als men verwachten kan, de gewone klagt over het gebrek aan arbeiders, die gezind zijn voor lage dagloonen te werken. Men stelde hun de kolonie voor als zeer teruggegaan, in vergelijking met hare gesteldheid in 1834; en uit officiële staten van uitvoer blijkt werkelijk, dat deze en andere Engelsche West-Indische koloniën in de laatste jaren minder hebben voortgebragt. Dat dit op sommige eilanden anders is, wordt toegeschreven aan het groot getal der negerbevolking, in verhouding tot den grond; zoo dat daar de negers wel genoodzaakt zijn om te arbeiden.

Dit onderwerp is van te groot belang en tevens van te grooten omvang, om het hier omstandig te behandelen. Alleen mogen wij onze bevreemding niet verbergen, dat de heeren berigtgevers deze gewigtige vraag uitsluitend uit het oogpunt van materieel belang beschouwd hebben, en zelfs uit dat oogpunt zich nog tot de onmiddelijke verschijnselen bepaald hebben. De vrijverklaring der slaven is immers niet geschied met oogmerk om meer suiker voort te brengen, maar met edeler en gewigtiger bedoelingen, en wanneer men de uitkomst wil beoordeelen, komt vooral in aanmerking of deze laatste bereikt zijn. En dan willen wij de toekomstige lezers van dit verslag opmerkzaam maken op de omstandigheid, dat in de Britsche koloniën de gewezene slaven niet verwilderd zijn, zich niet aan het zwervende leven, als dat der boschnegers, hebben overgegeven; maar in tegendeel meestal tot zekeren welstand geraken, vele zelfs grondeigenaars worden; — dat zij algemeen Christenen zijn geworden, hunne kinderen in goede scholen zenden; — dat zij de levenswijze der beschaafde Engelschen pogen na te volgen, en zelfs, dikwijls tot in het bespottelijke, de weelde en ijdelheid der blanken nabootsen; dat in Britsch Guyana uitmuntende orde en politie heerscht; — dat de commissie geen enkel oorlogsvaartuig voor deze kolonie in station vond, evenmin als bij *Grenada*. Die uitkomsten overtreffen in vele opzigten de gunstige verwachtingen, die men van de vrijverklaring koesterde.

Doch ook wat het materieel belang betreft, mogen wij niet onopgemerkt laten, dat de vergelijkingen

veelal onvolledig zijn. Indien de productie in Britsch Guyana thans minder bedraagt dan voor 1835, is de oorzaak gewis in de vermindering van arbeid te zoeken. Maar zoude bij het behoud der slavernij, zonder toevoer van nieuwe slaven, de arbeid en de productie toch niet zijn afgenomen? Klaagt men in Suriname en in de Fransche koloniën niet ook over teruggang? Was niet Britsch Guyana, even als alle slaven-koloniën, die geene nieuwe slaven bekomen, in een zinkenden toestand? Breekt niet in tegendeel, wanneer de eerste schok der vrijverklaring doorgestaan is, een tijd van vooruitgang aan, die eene gelukkige toekomst voor diezelfde koloniën belooft? Hetgeen in het vervolg van het verslag omtrent de groote bedrijvigheid tot verbetering der kultuur en de volmaking van de fabrieksnijverheid wordt medegedeeld, laat geen den minsten twijfel over omtrent het bevestigend antwoord op deze vraag. Het is uitgemaakt dat koloniën met behoud der slavernij, na de afschaffing van den verfoeijelijken slavenhandel, te niet gaan; terwijl zij met afschaffing der slavernij, in veranderden toestand, op nieuw en schooner tot bloei kunnen geraken.

Men heeft in Britsch Guyana gepoogd in de behoefte aan arbeiders te voorzien, door vrije werklieden uit *Hindostan* en van de *Goudkust* over te voeren. Tot nog toe is men daarin toch slechts onvoldoende geslaagd. Het best voldoen nog Portugezen van Madera en van de Canarische eilanden. Dit wederspreekt het beweren, dat blanken zich niet aan den arbeid in de West-Indische koloniën zouden kun-

nen gewennen. Eene belangrijke opmerking, in de toepassing op Suriname, is dat men in de Engelsche koloniën te laat bedacht geweest is op den toevoer van meerdere arbeiders. Dit vond eerst plaats na dat men ondervond dat de vrijgelatene slaven aan de behoefte niet voldeden, en reeds een gedeelte van het land buiten kultuur geraakt was, door gebrek aan handen. Indien men onmiddelijk vrije arbeiders had aangevoerd, zoude dit gebrek zich niet hebben opgedaan, en zouden ook de negers niet zoo hooge werkloonen hebben kunnen vorderen.

In *Demerary* is nog weinig gedaan tot betere bewerking van den grond, ten einde dezelfde plek meer te doen opbrengen; het stelsel van landbouw is daar meerendeels nog hetzelfde, dat in vroeger tijd door de Hollanders was ingevoerd; eerst nu denkt men ernstig aan de noodige veranderingen. Vele proeven zijn met den ploeg genomen, die meestal afstieten op twee hoofdzwarigheden: de vastheid der zware kleigronden met ver uitgeschotene wortels in dezelve, en de loodregte rigting der greppels en trenzen in de suikervelden. — Dr. SHIER, een man die bij theoretische bekwaamheden veel praktijk paart, als professor voor den chemischen landbouw uit Engeland daartoe afgezonden, houdt zich onder anderen bezig met eene proef om de laatste moeijelijkheid uit den weg te ruimen. Op het voorbeeld van Europa, zullen met behulp van aarden pannen en tigchels, de trenzen door bedekte riolen worden vervangen, waarbij de lozing des noods door een klein stoomwerktuig van twee p. k. wordt te hulp gekomen, en men, terrein winnende, den

ploeg doorgaande op hetzelve zal kunnen aanwenden. Daarna zal men trachten de toepassing goedkooper te maken door het bezigen van zware bamboezen, en zal de Hr. SHIER te bewijzen hebben: dat de opbrengst van een suikerland, door ploeg en mest, van $1\frac{1}{2}$ tot $2\frac{1}{2}$ vat kan worden opgevoerd. — Op de eilanden, zelfs het hooge *Grenada* en het vulkanische westelijke deel van *Guadeloupe*, is men alle zwarigheden, en ook die van het wegruimen der steenen te boven gekomen; — daar kan men zich te midden van den Europeschen akkerbouw wanen. — Fransche, Engelsche en Amerikaansche ploegen worden er, bespannen met ossen, algemeen gebruikt, en niet minder de dierlijke en minerale mesten. De laatste begint men ook in Britsch Guyana aan te wenden. Behalve op het kleine, maar welvarende *Barbados*, met eenen uitvoer en handel, geëvenredigd aan de talrijke bevolking, — een eiland, waar de dorre bodem van kalkstoffen met eene vruchtbare laag kunstmatig als bedekt moet worden — werd er tegen de guano ingebragt: dat zij te sterk zou zijn, de plant in den aanvang welig doet uitloopen, maar haar naderhand, als het ware door verbranding, deed lijden. Dit kan wel aan de verhouding, het niet afwachten van vochtig weder, en niet onderploegen hebben gelegen. In *Guyana* wordt de voorkeur aan kalk en schelpen, — op *Guadeloupe* aan bedorven bakkeljaauw gegeven, en overal de dierenmest zorgvuldig verzameld. Als opwekkende middelen worden op de eilanden ook verbindingen van zwavel- en salpe-

terzuur met andere vloeistoffen of met guano gebruikt.

Suiker is overal het hoofd-, bijna het uitsluitend produkt, en wordt als het voordeeligste en zekerste aangemerkt; alleen voor dit kunnen de ontbrekende handen door stoom en werktuigen worden aangevuld; de Engelsche koloniën vinden bovendien de grootste aansporing in de hooge marktprijzen. In deze gaat men zwanger van het denkbeeld der centralisatie in de suiker fabrikaadje; in de Fransche en andere eilanden is zij reeds in werking, maar nog zonder beslissende uitkomsten. Nergens trof de Commissie den oogsttijd aan, en was het haar dus onmogelijk zich door eigene waarneming van die uitkomsten te verzekeren; hetgeen zij intusschen, bijzonder voor *Guadeloupe*, als eene voorwaarde tot zekerheid stelt. In de *Antillen* wordt het riet vertikaal of hellend, nooit horizontaal geplant, en laat men het liever pijlen, dan het te snijden, alvorens het de gewenschte hoeveelheid suikerstof heeft verkregen.

Hoe ook de meeningen daarover nog uiteenloopen, onze reizigers namen, als feit, waar: dat de invoering van den stoom voor de bewerking der suiker zich uitbreidt, en dat tevens het getal der stelsels en der uit Europa gezondene ontwerpen toeneemt; hetzij alleen voor werktuigen tot malen van het riet, tevens voor de zuivering door kalk, of wel voor het geheele werk. Ook zij, die nog de oude stelsels volgen, — den rietmolen bewegen met water, wind of dieren, — de suiker koken met open vuur, — leggen zich echter meer en meer wetenschappelijk op de zaak toe, en verbe-

teren hunne opbrengst door alle zorgen voor den landbouw en de verschillende deelen der fabriekaadje, door de zuivering met beenzwart en goede, heldere kalk. De laatste is op *Barbados* uitmuntend aanwezig, en daarmede maakt men op dat eiland, bijna uitsluitend volgens de gewone manier en zonder beenzwart, de beste en evenredig de meeste suiker der Engelsche West Indiën.

In *Britsch Guyana* hebben de meeste suiker-plantagiën stoomwerktuigen voor den molen en 6 luchtledige ketels voor het koken; daar schijnt meer werk te worden gemaakt van rum dan in Suriname. *Rome-Houston*, eene der grootste en zeker de schoonste plantagie dier volkplanting, zal in dit jaar een toestel doen oprigten, in den trant van dat voor de *Goede verwachting* door PONTIFEX en WOOD geleverd. Deze, werkende uitsluitend met stoom en met luchtledigen kookketel, naar het beginsel van DEROSNE en CAIL tezamengesteld, gewijzigd door de makers en de oprigters, is in Mei 1845 aangekomen, in Augustus reeds gebruikt. Het verslag bevat daarvan eene naauwkeurige en vergelijkende omschrijving, welke, behalve in de veel beknopter en zuiniger wijze van opstelling, dan in de andere toestellen, voor groote centrale fabrieken ten voordeele van den franschen fabrikant uitloopt. Men was daar tevreden over de uitkomsten; berekende, dat de verbeterde bewerking de hoeveelheid suiker met 35%, de waarde met 25% zal verhoogen, waaruit 70% winst in de opbrengst van hetzelfde riet moet volgen. — Dit cijfer is echter afhankelijk gesteld van het gebruik van beenzwart; zonder dit wordt het tot

40⅝ teruggebragt. De *Goede verwachting* maakte vroeger 4, en zal nu 6 vaten daags maken. De toestellen zijn duur, hebben *f* 60000 gekost en hadden vele gebreken in het ijzerwerk; zoodat de HH. P. en W. voor 8 à *f* 9000 zouden moeten vernieuwen.

Uit *Demerary* wordt nog de teekening en uitvoerige beschrijving gegeven van eenen koffij pel- en stampmolen op groote schaal, gedreven door een klein stoomwerktuig, in staat om, in 12 werkuren, 6000 N℞ de geheele bewerking te doen ondergaan, en alzoo geschikt voor de vereeniging van den arbeid van eenige kleine plantagiën. Uit *Grenada* levert het verslag hetzelfde omtrent een kleiner en eenvoudiger toestel, voor 400 N℞ daags, met een watermolen tot beweegkracht, en met het groote voordeel van alleen uit hout te zijn zamengesteld, en in elke kolonie te kunnen worden vervaardigd.

Overal is de koffij-kultuur achteruitgaand, en gaat de voortbrenging het binnenlandsch verbruik weinig te boven. Is het hier en daar aan insekten te wijten, over het geheel zijn de hooge onkosten en werkloonen de eerste oorzaak. Dezelfde moeijelijkheid om voordeelige uitkomsten te erlangen, werd als de reden opgegeven, waarom andere koloniale produkten, althans voor den uitvoer, of niet begonnen of weder verlaten worden: katoen, olie, rijst, tabak, enz.

Het heerlijk schoone *Grenada*, hoe het zich ook op verbetering van deszelfs landbouw toelegge, gevoelt ook de schokken door de emancipatie teweeggebragt en lijdt aan het gebrek aan arbeiders; niettemin is men er in zoover op Britsch Guyana vooruit, dat meer-

dere vrijgeworden negers planters zijn geworden, en hunne kleine opbrengst aan eigenaars of kooplieden komen overdoen. Voor de suikerbewerking werd daar een toestel voor uitsluitende stoom-aanwending opgerigt, als ook op sommige plantagiën voor luchtledige kookketels, van welke enkele reeds werken. Hier echter heeft de Commissie, volgens hare instructie, meer bepaald de kakao-kultuur nagegaan, welke voor *Grenada* en nog meer voor *Trinidad* eene hoofdzaak is. Zij verwijst, voor de manier van planten en de verzorging naar een Engelsch werk; geeft als bijlage een uittreksel, dat ook daar tot voorschrift dient; omschrijft de verdere behandeling, van de Surinaamsche hoofdzakelijk, in den korteren tijd tot zweeten en het droogen alleen in de zon, verschillende, en heeft, behalve monsters van gedroogde kakao, ook versche noten voor de aanplanting in Suriname medegenomen, die echter ondanks alle zorgen bedorven zijn.

Doch de meeste en onvermijdelijke uitvoerigheid is door de HH. VAN RADERS en WOLFSON gegeven aan het onderzoek naar de uitkomsten der suiker-fabrieken met toestellen van DEROSNE en CAIL op *Guadeloupe*, de hoofdzaak hunner zending. Zij waren daartoe verpligt om de gesteldheid der zaken uiteen te zetten, en te doen uitkomen, waarom die zoodanig is, dat men nog niets zekers daarover kan beslissen, en het eigen onderzoek gedurende eenen oogst als die van dit jaar, gevoerd met verkregene kennis en ondervinding, daartoe zou worden vereischt. Er is derhalve in het bestek van deze bladen geene behoorlijke ontleding van die, in alle deelen der zaak uiteengezette,

berekende en toegelichte nasporingen te verwachten. Even als omtrent de overige onderwerpen, zijn ook dienaangaande, prijzen, adressen, cijfers en alle andere bijzonderheden opgegeven, die voor de praktijk van het fabriekwezen nuttig kunnen zijn.

Dat men daar werk van suiker maakt en den tijd volgt, blijkt, onder de vele opgaven, uit die, dat *Guadeloupe*, in weerwil van achtervolgende tegenspoeden, in 1845 ruim 33½ millioen Nœ uitvoerde. Zeker draagt daartoe bij: de onderlinge mededinging op het eiland zelf, waar de bewoners verdeeld zijn in partijen, volgens hunne meeningen over de centralisatie als beginsel, de keus van het stelsel, de keus van de ondernemingen, die daartoe bestaan en de toestellen, welke deze aannemen; — en meer nog: de spanning, in welke de nieuwe wetten op den slavenstand, aangemerkt als voorboden eener emancipatie, en de wedstrijd der beetwortel-suiker de Fransche koloniën houden, welke in dat opzigt in eenen exceptionelen toestand verkeeren. Terwijl aan den eenen kant de belangstelling in het suiker-vraagstuk, de kennis en vorderingen in hetzelve algemeen zijn, en juist daardoor aan de andere zijde de partijdigheid, wegens uiteenloopende belangen of inzigten, tot omzigtigheid raadde, viel het de Commissie niet gemakkelijk, uit tallooze opgaven, stellingen en redeneringen, een geheel, zoo na mogelijk aan de waarheid, op te maken. Zij geraakte daartoe, door zich onafgebroken met de zaak bezig te houden, en vooral door het bezoeken van sommige gewone fabrieken, meestal met windmolens, en alleen op *Basse Terre* met waterwerken voor de

persing van het riet; van een, voor ieder der overige, met stoomtoestellen werkende stelsels, waarvan het verslag omstandige beschrijvingen en opgaven bevat; en van alle fabrieken met toestellen van DEROSNE en CAIL die reeds gewerkt hadden.

Op *Guadeloupe* en het onderhoorige *Marie Galante* zijn thans 12 centrale stoom-suiker fabrieken gevestigd, bestemd om de kultuur van het fabriekwezen af te scheiden; twee volgens het stelsel van DAUBRÉE — stoom in de vrije lucht; — drie naar MAZELINE, een gemengd stelsel, met stoom voor het koken en de kalkzuivering, open vuur voor de uitdamping tot 24°; — eene met eenen kegel van LEMBECQ, gelijk de plantagie *Resolutie* in Suriname dien heeft;— eene geheel nieuwe van MICHIELS (een Nederlander), welke men nog bezig is op te rigten; de suikerstof wordt daarbij aan het zeer dun gesneden riet door weeking onttrokken en de warmte door kolengaz aangevoerd; men koestert daarvan de hoogste verwachtingen; — eindelijk vijf met toestellen van DEROSNE en CAIL, waarvan eene op kleine schaal den Hr. SEGEND behoort, die over dezelve zeer tevreden is, en vier, ieder de helft grooter dan die op *Catharina Sophia*, aan *de Compagnie des Antilles* toebehoorende.

Dat de uitkomsten dezer laatst genoemde maatschappij tot dusver nog onvoldoend en onbeslist waren, wordt in het algemeen meer aan de toepassing, dan aan het beginsel geweten; en, in het bijzonder, aan eene vereeniging van natuurlijke of onwillekeurige oorzaken, uit gebeurtenissen (1) en plaatselijke omstandig-

(1) Voornamelijk de aardbeving van 8 Februarij 1843.

heden voortgevloeid, met andere, welke bij de Comp. zelve, hare agenten, de personen, met de oprigting en behandeling der toestellen belast, schuilen; — en eindelijk, aan overdrijving der HH. DEROSNE en CAIL in de beloften omtrent die werktuigen, bij welke zij de theorie en de Europesche middelen tot een fabriekwezen te veel in het oog hebben gehouden. Met het bekende werk dier fabrikanten als maatstaf, heeft de Commissie alle onderdeelen en de bewerking nagegaan; en levert, na de algemeene schets van den staat der onderneming, daarvan een uitgebreid overzigt, gegrond op wetenschappelijke beginselen en de veelvuldige waarnemingen van anderen.

Terwijl er tot hiertoe, sedert 1844 nog slechts eene school van pogingen en proeven is doorloopen, wordt echter de hoop op eenen goeden uitslag niet opgegeven; niemand schrijft het uitblijven van denzelven toe aan den aard der toestellen, welke, op enkele punten na, door voor- en tegenstanders gelijkelijk geprezen worden. Van het gewigt riet is gemiddeld 60% sap, op $8\frac{1}{2}°$ à 10° van den aréometer van BAUMÉ, en 9% suiker getrokken; in dit jaar zal het 10% zijn. De kwaliteit is verbeterd, door tot 5 francs per 50 N° meer te gelden dan de *bonne* 4e (standaard der ruwe suiker), zoo als ook uit medegebragte, officieel gekeurde, monsters blijkt. Maar de vervaardigde massa's zijn beneden alle verhouding gebleven met de groote sommen, voor de instelling en jaarlijksche onkosten besteed.

Bij de moeijelijkheden, aan de invoering van elke nieuwe uitvinding of onderneming, vooral in koloniën eigen, voegde zich de tegenzin der planters, die het

monopolie vreesden, waarmede de Compagnie dreigde, en de ongevallen door de nog weinig gekende aanwending van den stoom op eene meer zamengestelde wijze. De aandeelhebbers zijn in Frankrijk; de administratie in de kolonie, langs eenen omweg, werkende, is op eene te uitgebreide schaal ingerigt om geregeld te kunnen zijn; van het zoo talrijke personeel kende niemand de toestellen en niemand had die bestudeerd. — De regens zijn weggebleven, en derhalve ontbrak het water; de aardbeving van 8 Februarij 1843, alles verwoestende, belette het riet te snijden, dewijl men aan niets kon denken dan de herstelling van gebouwen en werkplaatsen; zoodat, toen het werk in 1844 begon, zonder genoeg riet, toereikend water of geschikte middelen van vervoer (deze zullen bij het gemis van rivieren aldaar altijd eene dubbele zwarigheid blijven), het riet 22 tot 26 maanden oud, verdroogd en door de ratten mishandeld was. Intusschen had de Compagnie 4 wezenlijk koninklijke fabrieken opgerigt (zij worden in de wandeling ook zoo genoemd), die, in plaatijzeren gebouwen, elk 600000 francs kostten, en jaarlijksche uitgaven van ten minste 130000 francs elk zullen veroorzaken. De door DEROSNE en CAIL gezondene werklieden moeten volslagen onbekwaam zijn geweest, en sommige directeurs en opzigters het moeijelijk hebben gevonden, in het begin alles dag en nacht zelve gade te slaan; althans er zijn fouten begaan in de opstelling en behandeling der fabrieken, die veel verlies in tijd en geld veroorzaakten en het wantrouwen der planters verhoogden. Men is niet

volkomen geslaagd in het verbinden van kleurlingen en vrije negers tot eenen arbeid die zoo geschikt voor hen scheen. De mededinging der andere centrale fabrieken deed zich gevoelen; en eindelijk zullen de toestellen nooit voordeelen opleveren, zoo groot als de door DEROSNE en CAIL beloofde. Hunne overdrijving wordt op $\frac{1}{6}$ geschat. De kosten gaan hunne berekening ver te boven; de werktuigen, die in 24 uur 12000 N ℔ suiker moesten voortbrengen, zullen niet meer dan 8 of 10000 kunnen maken; het getal benoodigde personen was tot dusver bijna het dubbel, de tras niet voldoende als brandstof, maar aangevuld met $\frac{1}{3}$ van de massa suiker aan steenkolen, of het gelijkstaande hout; — het beenzwart zal jaarlijks voor 10 à 12% moeten vernieuwd worden.

De Commissie komt tot de slotsom: dat de toestellen van DEROSNE en CAIL geschikt voor centralisatie zijn; als zoodanig zelfs handen zullen besparen, evenredig in koloniën evenzeer kunnen voldoen, als zulks in Europa het geval is, — wanneer men de verwachtingen tot de wezenlijkheid terugbrengt, de inrigting en toepassing wijzigt, volgens de elders verkregene ervaring, en bijzonder op het personeel let.

Zij besluit haar verslag omtrent *Guadeloupe* met in het breede op te geven, wat en hoe daar veel gedaan wordt voor den landbouw, door algemeene aanwending van ploeg en mest, en zorg voor het hoornvee, dat van de *Sénégal* wordt ingevoerd; verder, den staat, het voedingsstelsel en de behandeling der slaven, welker cijfer daar aangroeit.

In den loop van dit stuk zijn nog korte beschrij-

vingen vervat van eenige openbare en bijzondere inrigtingen, uit welke mede op te maken is, hoezeer de bezochte koloniën in menig opzigt gevorderd zijn. Te Demerary: de *Agricultural and Commercial Society* met hare *Reading-room*; de levendige reede; den vuurtoren; het algemeen en zeemanshospitaal; het observatorium van de *Astronomical Society*; eene school voor kinderen van negers, Portugezen en inboorlingen; de kust-batterij en de uitmuntend ingerigte policie; te Grenada: de afsluiting van weiden op de Schotsche wijze, met ijzerdraad; een bekend en doelmatig model van ijzeren, dubbelslaande kribben in de kazernen; en te Guadeloupe, waar groote gebouwen en instellingen na de verwoestende aardbeving nog niet alle weder tot stand zijn gebragt, eene stoomhoutzagerij.

Tevens zijn ook aan zijne Excellentie den Gouverneur ingediend: monsters van guano; *toile métallique* voor de suikerstrooping; kistjes met stekken van het zoo geroemde en nuttig bevondene *Para- en Guinea-gras*, voor voeder; *Patates Ignames*, wortels der *Madera-plant*; *Angola-peulen*, en eene soort van erwten, die in 6 weken draagt; — alle zeer gezochte, gezonde, gemakkelijk aan te kweeken en schier algemeen tot voeding gebruikte produkten in de Fransche Antillen; alsmede zaad van India- en Guinea-koren uit Barbados.

BERIGTEN

AANGAANDE DE NEDERLANDSCHE KOLONIËN.

OOST-INDISCHE BEZITTINGEN.

Zeemagt.

Kort nadat wij in ons vorig nummer (blz. 359) ons gevoelen hadden ontwikkeld, dat het esquader in O. I. meer dan één enkel fregat behoort te bezitten, heeft de tijding van het uitstel van den naar het eiland *Bali* bestemden krijgstogt, ten gevolge van gebrek aan daartoe geschikte vaartuigen, een blijk opgeleverd van de juistheid onzer beschouwing. In het laatst van Januarij meldde men van *Batavia*: »de noodige voorbereidende maatregelen worden genomen, om, zoodra het jaargetijde daartoe gunstig zal zijn, eene expeditie naar *Bali* te zenden" (Staats-Cour. van 2 April 1846). Luidens bijzondere berigten van het laatst van Mei, was aanvankelijk het vertrek der krijgsmagt vastgesteld op half April; doch het uitblijven van genoegzaam groote Nederlandsche koopvaardijschepen, op welker aankomst

de Indische regering gemeend had te mogen rekenen, heeft eerst eenen kostbaren tijd, van vier tot vijf weken, in vruchteloos wachten doen voorbijgaan, en toen genoopt zich met de aanwezige kleinere koopvaarders te behelpen. In de *Alphabetische Naamlijst der Nederlandsche Koopvaardijschepen, varende op de Oost-Indië*, welke jaarlijks te *Amsterdam* wordt uitgegeven, vindt men de scheepsruimte der in dienst genomene vaartuigen aldus aangegeven:

Waterloo	767	tonnen.	Johanna Maria	660	tonnen.	
Hugo Grotius	663	»	Koophandel	382	»	(1)
Louisa	671	»	Koning Willem II.	1018	»	

De meeste dezer schepen overtreffen slechts weinig de gemiddelde grootte onzer Nederlandsche O. I. vaarders, welke 308 lasten of 616 tonnen bedraagt (*Bijdragen* 1846 blz. 207). De vaartuigen daarentegen, om welker verwachte aankomst de togt was uitgesteld, zijn aanzienlijk grooter t. w.

Flevo	1425	tonnen.
Europa	1111	»
Middelburg	800	»

Het blijkt dus, dat onze O. I. vaarders, ofschoon aanzienlijk grooter dan die, welke andere natiën in de vaart op den Nederlandsch Indischen archipel bezigen, met enkele uitzonderingen, niet groot genoeg zijn, om als transportschepen tot het overbrengen van krijgsvolk te dienen. Eene wijze staatkunde zoude derhalve voorschrijven om steeds in O. I. eenige

(1) Dit vaartuig is tot proviandschip bestemd.

groote transportschepen (*troopships*, gelijk de Engelschen die noemen) of wel oorlogsfregatten, om *en flûte* ingerigt tot het overbrengen van troepen te kunnen dienen, beschikbaar te hebben. De vrees, welke in het Rotterdamsch Handelsblad van 27 Julij geuit wordt, dat dit dralen van ongunstige gevolgen voor den krijgstogt wezen kan, schijnt ons ook geenszins ongegrond. Indien de Vorsten van *Bali*, welke de Nederlandsche krijgsmagt eerst omstreeks het begin van Julij voor hunne stranden zullen hebben zien opdagen, begunstigers te *Batavia* hebben mogten, die hen in allerijl van het hun dreigend gevaar onderrigt hebben, zoo is hun ruim de tijd gelaten zich op den aanval voor te bereiden. De hartelijke vrienden, die Nederland te *Sinkapoera* telt, waren althans reeds op den 21sten Mei onderrigt, dat te *Batavia*, vermoedelijk in 't begin van Mei, een gezantschap ontvangen was van den vorst van *Salaparang*, op het nog verder dan *Bali* van Java verwijderde eiland *Lombok*, ter overbrenging van brieven waarin hij, »verklarende kennis te dragen van de voorgenomene expeditie tegen het Eiland *Bali*", het aanbod deed van hulp en medewerking (Staats-Cour. 29 Julij 1846) (1).

Ceram en de Aroe eilanden.

Meermalen hebben wij in dit tijdschrift de aan-

(1) Het klinkt zonderling dat de Staatscourant dit berigt vermeldt volgens de *Singapore Free Press*, welke het aan de Javasche courant ontleent. Bijna zoude men vragen, of de Nederl. regering met de overland-post geene Javasche Couranten ontvangt?

dacht gevestigd op de noodzakelijkheid om, ten opzigte der zoogenaamde buitenbezittingen van onzen schoonen en rijken Indischen archipel, terug te keeren tot de verlichte en vooruitziende staatkunde van den eersten landvoogd na derzelver teruggave in 1815, den Baron VAN DER CAPELLEN, die alom het gezag onzer vlag en daarbij tevens het geluk, de beschaving en de welvaart der inlanders poogde uit te breiden. Indien zijne opvolgers de 20 jaren, na zijn vertrek uit Indië verloopen, besteed hadden om op de door hem gelegde grondslagen voort te bouwen, wij zouden thans met minder beschroomdheid de ontwikkeling vernemen van de vreemde scheepvaart in onze Indische wateren en de soms kwalijk verholene wenschen van magtige naburen, om zich ten koste van het kleine en zwakke Holland te verrijken (1). Doch

---

(1) In een zeer welgeschreven en lezenswaardig opstel van den Heer A. AUDIGEANNE: *Politique coloniale de l'Angleterre; expédition de Borneo*, geplaatst in de *Revue des Deux Mondes*, van 1846, *Tome* 2ᵉ, 3ᵉ *livraison*, troffen ons de volgende zinsneden: »*Les Espagnols et les Hollandais, maîtres de vastes territoires dans ces parages, se sont toujours bornés à les éloigner* (*les pirates*) *de leurs ports respectifs, sans se préoccuper de les contenir, ni d'assurer le commerce des milliers d'îles semées sur ces mers. L'oeuvre excède les forces de l'Espagne, trop occupée chez elle pour exercer au loin une action vigoureuse. et la Hollande répugne à l'entretien des forces nécessaires. Si l'on en juge par leur attitude stationnaire sur les côtes de Borneo, les Hollandais, déchus de leur ancienne grandeur coloniale malgré les beaux débris qu'ils conservent encore, ont renoncé aux larges vues de colonisation, dont ils se glorifiaient à une autre époque. La Grande Bretagne, au contraire, ne s'arrête point; sans cesse elle renouvelle ses efforts. C'est le mérite de sa politique de*

de geldbehoefte van WILLEM I, die, over een van de welvarendste landen der wereld regerende, in vijftien vredesjaren de renten der oude staatsschuld verdubbeld had, verlangde weldra spoedige vruchten van de kort te voren uit 's vijands hand terug ontvangene

de chercher à mettre ses projêts d'agrandissement sous l'égide d'un rôle utile. De grands intérêts sont en souffrance dans la Malaisie; l'Angleterre vient leur offrir son appui et son active protection...... La mission de détruire les pirates la conduira loin. Il faut que les états Européens en connaissent la portée, il faut que les Espagnols et les Hollandais surtout sachent bien que la Grande-Bretagne prend en main la police dans des mers où ils dominaient seuls, et où, par impuissance ou par une indifférence coupable, ils ont négligé d'assurer la sécurité du commerce. Un rôle pareil confère nécessairement des prérogatives considérables; les Anglais en tireront des avantages commerciaux..... Nous souhaitons que l'Angleterre réussisse; la destruction de la piraterie Malaise importe à la civilisation, elle ouvrira au commerce une arène inconnue. Puisque les peuples dont les int rêts sont le plus immédiatement engagés dans l'archipel Asiatique manquent des forces nécessaires, ou se résignent à une torpeur fatale, nous ne viendrons point reprocher à la Grande-Bretagne d'apporter là sa puissance et sa volonté." De Franschman, op die wijze miskennende wat er, voor zooveel de tijden vergunden, toch nog onzerzijds tegen de zeeroover ij gedaan is, zoude tevens gaarne een deel van den buit verwerven. »*On pourrait, comme on en a déjà eu la pensée, s'emparer d'une île indépendante, ou bien chercher à obtenir par un traité avec un pouvoir indigène une concession territoriale. Ce que nous désirons, ce n'est ni un empire, ni une province; c'est une position bien choisie, peu étendue, facile à défendre et peu coûteuse."* — Hoe weinig de Britten de vernitziende plannen verheelen, die zij op de inbezitneming van *Laboan* en BROOKE'S vestiging te *Serawak* bouwen, kan men vernemen uit twee uitvoerige artikelen over *Borneo*, het eene in het meest geachte Tory-tijdschrift: *the Quarterly Review*, 1846, het andere in het voornaamste orgaan der whig partij: *the Edinburgh Review*, 1846, Julij.

koloniën, waar alles te ontwarren, te herstellen en op te bouwen was. Men bezuinigde dan op de onmisbaarste behoeften: de posterijen (1), de premiën op de tijgers (2) (wat deerde het ook den Burggraaf DUBUS of er wat meer Javanen door dat roofgedierte verscheurd werden?); de kruispraauwen ter onderdrukking der zeerooverijen bestemd (3); men deed aan de schuldeischers te kort, door de loopende renten der promessen op twee derden te verminderen (4) en in gedeprecieerd koper te betalen, hetgeen men in goed zilver verschuldigd was; men voerde, ten slotte, op Java een dwangstelsel van cultuur in, van hetwelk de Hr. ITIER, die in 1845 dat eiland bezocht, de volgende schilderij ophangt: »retirer du »pays le plus gros produit possible, sans trop s'em»barasser du sort des populations conquises, pousser »le principe de l'exploitation de l'homme jusqu'à ses »limites extrêmes, et ne s'arrêter que devant la crainte »de compromettre les intérêts matériels, après les»quels ou court: telle est la pensée profondément »empreinte dans les actes du gouvernement hollan»dais à Java. La réalisation de cette pensée est com»plète aujourd'hui; mais quelque habiles que soient »les hollandais dans l'art de pressurer une popula»tion, des essais infructueux et de longs tâtonnements

(1) *Bijdragen*, 1844, blz. 92.

(2) Ibid. blz. 98.

(3) *Bijdragen*, 1846, blz. 329.

(4) CANDIDUS TEN BRINK, *een woord over het beheer van Indië* 1832, blz. 56.

»ont précédé l'adoption du régime actuel, dont ils »doivent à bon droit se trouver satisfaits, si non au »point de vue humanitaire, du moins comme com»merçants (1)." De onmiddelijke terugkeer tot een milder stelsel voor den Javaan staat, helaas! niet in de hand der tegenwoordige regering, die in de eerste plaats te zorgen heeft voor de aanvulling van het jaarlijksch te kort der geldmiddelen van het moederland, van ongeveer 15 millioenen guldens; doch wanneer men bedenkt, dat de Indische begrooting thans tot eene som van omstreeks 75 millioenen guldens gestegen is, van welke aan de zeemagt niet meer dan ruim 16 tonnen worden besteed, kan het niet ongepast worden geacht, aan te dringen op de handhaving der buitenbezittingen en het onderhouden eener meer levendige gemeenschap met dezelve, door talrijke en wel bemande oorlogsbodems. Met betrekkelijk geringe middelen kan daar voor de toekomst veel goeds

---

(1) *Revue Coloniale*, Juin 1846, p. 93. Tot die »essais infructueux" behooren, onder anderen, de eerste groote indigo-fabrieken in de Preanger-regentschappen, in sommige waarvan elk huisgezin van arbeiders, gedurende 3 maanden, 2½ cent dagelijksch werkloon ontving; die arbeiders woonden gedeeltelijk op 64 palen (21 uren gaans) van de fabriek en hadden soms bij hunne reis derwaarts, door een woest en bergachtig terrein, doorsneden van kreken en rivieren, in het regensaisoen onwaadbaar, 10 tot 15 dagen noodig om naar hun werk te gaan; velen zijn in die wildernissen door de tijgers verscheurd; honderden in weinige maanden door den honger omgekomen. Wij ontleenen deze bijzonderheden uit een officiëel stuk. Zie daar over: *Blik op het bestuur van Nederlandsch Indië*, onder J. VAN DEN BOSCH, *Kampen*, 1835, blz. 34. Behoorden deze gruwelen ook tot de *adats*, waarop die Graaf zich zoo vaak met zelfvoldoening beriep?

worden voorbereid. Mannen van den ijver, de volharding, de kunde en den ondernemingsgeest, die wij in JAMES BROOKE bewonderen en die onzen VOSMAER kenschetsten, zijn onder onze zee- en land-officieren te vinden, indien men ze zoeken en behoorlijk ondersteunen wil.

Het gezegde moge dienen om het oogpunt aan te wijzen, waaruit wij een opstel beschouwen van den Hr. J. F. G. BRUMUND, sedert 1841 predikant te *Ambon*, in hetwelk hij verslag geeft van eenen uitstap, in de maanden Junij en Julij 1843, naar *Ceram* en de *Aroe* eilanden gedaan (1). Wij zullen de vrijheid nemen van dit uitgebreide stuk, evenzeer door belangrijkheid van inhoud als door beschaafden stijl uitmuntende, eenige der merkwaardigste bijzonderheden aan te stippen.

Op den togt van de oorlogschoener *Circe* naar de noordkust van *Ceram*, werden eerst de kleine eilanden *Manipa*, *Kelang* en *Boanoh* voorbij gezeild, waarvan het eerste met slechts 1000 zielen bevolkt is, onder welke echter eenigen aangetroffen worden die zich Christenen noemen; de Indische Compagnie plagt vroeger aldaar eenen versterkten post te onderhouden. *Kelang* is onbewoond (2); door de gedurige rooverijen der Papoesche en Magindanesche zeeroovers gedrongen, moesten de bewoners het verlaten en elders een veilig verblijf zoeken. Roo-

(1) *Tijdschrift voor N. I.*, zevende jaargang (1845).

(2) In de *Handleiding tot de Aardrijksk. der O. I. bezitt.* 1843, bl. 292, wordt dit eiland nog als bewoond voorgesteld.

verpraauwen bezoeken nog vaak deszelfs kreken, die hun, behalve rijken jagt op herten en wilde varkens, goede schuilplaatsen aanbieden en geschikte gelegenheid om de weerlooze handelspraauwen, tusschen *Ceram*, *Boero* en *Amboina* er langs varende, te belagen. Al ras naderde men de hooge bergen van *Ceram* (1). Dat eiland, half zoo groot als ons vaderland (2), telt slechts éénen enkelen versterkten post, de kleine sterkte *Wahaaij*, uit niets meer dan eenen gepallisadeerden wal bestaande. Eerst was die post in 1824 aan het meer westwaarts gelegene *Sawaaij* opgerigt; doch in 1829 verplaatst naar *Wahaaij*, om een waakzamer oog te houden op den woeligen en trouwloozen Sultan, in 1826 aangesteld door de Nederlandsche regering om hem en zijnen aanhang aan haar te verbinden; maar die zich eenen ijverigen beschermer der Papoesche zeeroovers betoonde, in wier roof hij deelde. Zijne gevangenneming in 1832 en opzending naar Java herstelde alomme de rust, bevrijdde de kusten van *Ceram* van de plaag der zeerooverij en vernietigde ten eenen male den jammerlijken slavenhandel, welke op de noordkust van het eiland eene schrikbarende hoogte bereikt had. De veilige ankerplaats en geschikte haven van *Wahaaij* bleef tot in 1840 on-

---

(1) Volgens de *Handleiding tot de Aardrijkskunde der Nederlandsche Oost-Indische bezittingen*, blz. 318, stijgen de bergen op *Ceram* tot 8000 voeten.

(2) De Hr. MELVILL v. CARNBEE schat *Ceram* op 309 vierkante geographische mijlen. *Tijdschrift voor het zeewezen*, 1844; blz. 458.

bekend aan de in groot getal de Moluksche zeeën doorkruisende Engelsche en Amerikaansche walvischvangers; doch in dat jaar liep er de eerste Engelsche walvischvanger binnen, die er in den *Nautical Almanac* melding van maakte; en sedert dien tijd komen er jaarlijks, die er dikwijls eene maand vertoeven. Men klaagt echter vaak over hunne bemanning, die veelmalen uit het schuim van verschillende natiën bestaat; ook dragen zij niet weinig bij om de zeerooverijen in den archipel te bevorderen, door het verkoopen van kruid en geweren op de eilanden of aan de roovers-praauwen. De Alfoersche bewoners der digte wouden en hooge bergen, van wier geaardheid, zeden en gebruiken in het geschrift veel wetenswaardigs wordt medegedeeld, verkeeren nog in eenen genoegzaam wilden staat. Het schrikwekkende koppensnellen is nog steeds bij hen in eere. Eenige meerdere vatbaarheid voor beschaving is bij de strandbewoners nabij *Wahaaij* op te merken, die den omgang met den bevelhebber van het fort zoeken, hem als scheidsregter in hunne geschillen eeren, en onder welke het koppensnellen afneemt, terwijl daarentegen de koepokinenting is ingevoerd. Paarden, rundvee en schapen worden op *Ceram* niet gevonden (1); herten, wilde varkens en geiten vindt

(1) Indien, bij toenemende beschaving, de digte bosschen die *Ceram* bedekken, verminderden, zoude welligt het uitgestrekte eiland voor veeteelt geschikt worden; en dan konde de Nederlandsche Indische regering zich er, door een geschenk van eenige weinige paren paarden, runderen en schapen, zeer verdienstelijk maken.

men er in menigte, gelijk mede allerlei gevogelte. De vruchtbaarheid van den grond laat over het algemeen weinig te wenschen over en bij geregelde ontginning en bebouwing, zoude men zich voorzeker de rijkste vruchten mogen belooven. Het spreekt van zelf dat in een land van bergen en bosschen geen gebrek is aan beken en riviertjes (1).

Op de *Aroe* eilanden (2) vond men de bewoners onderling en met de Boeginezen in oorlog. Trouwens gaat er ook slechts om de twee jaar, dikwijls nog na langer tijdsverloop, een oorlogs-schoener heen. Het zijn lage, moerassige eilanden, vol bosschen, zonder rivieren, doch met putten die op de meeste plaatsen zeer goed drinkwater opleveren. De grootste zijn niet onaanzienlijk bevolkt, t. w. *Kolla* met 5 à 6000 zielen, *Kebrauër* met 6000, *Kree* of *Tarangan* met 10000. De grond is vruchtbaar en levert in groote menigte sago- en klapperboomen en andere gewassen; doch de landbouw kwijnt er, behalve door de traagheid der inwoners, ook door het volslagen gemis aan trek- en lastvee, daar er noch paarden noch runderen voorkomen. De eilanders le-

---

(1) Naar hetgeen van *Ceram* bekend is, schijnt de vraag niet ongerijmd, of dat eiland voor de vestiging van Europesche kolonisten geschikt zoude wezen? Zie *Bijdragen* 1845, blz. 65. Overigens zij hier nog aangestipt dat in de boven aangehaalde *Handleiding*, blz. 319 en 320, onze vestiging op *Ceram* als veel aanzienlijker wordt voorgesteld dan in de beschrijving van den Hr. BRUMUND.

(2) Hunne gezamenlijke oppervlakte wordt op 65 vierkante geogr. mijlen begroot (Zie *Tijdschr. voor het Zeewezen* 1844, blz. 460), en bedraagt dus iets meer dan de provincie Vriesland.

ven voornamelijk van vischvangst en handel, welke laatste vooral vrij levendig is. Daardoor is er dan ook de bevolking zeer gemengd, bestaande uit Alfoeren, Cerammers, Boeginezen, Bandanezen en inboorlingen van andere naburige eilanden. Hunne betrekking met Nederland dagteekent reeds van 1623; doch is lang van vijandelijken aard geweest, veelal ook door de knevelarijen en onregtvaardigheden van sommige handelaren. Desniettemin had zich bij de strandbewoners allengs eenige meerdere beschaving en althans uiterlijke geneigdheid tot het Christendom gevestigd. Zoo diep wordt dan ook de intrekking van de bezetting der Compagnie gevoeld, welke in 1806 geschiedde, dat de Aroenezen, »zoo dikwijls een oorlogsbodem daar het »anker wierp in de laatste 25 jaren, dringend hun »verzoek herhaalden, om aldaar weder eene bezet»ting en een bestuur te erlangen. De vervulling »van dat billijke verzoek van hen, die zich nog steeds »als onderdanen van het Nederlandsch bestuur be»schouwen en iedermaal, zoo het vereischt wordt, »hetzelve ten dienste staan, is hoogelijk voor hen »te wenschen; dan toch zouden zij gevrijwaard blij»ven tegen de willekeurige en onregtvaardige han»delingen der handelaren, welke nu geheel als eigen»dunkelijke meesters handelen, en zou tevens een eind »worden gemaakt aan de sluikerij van *Engelsche* »schepen, welke, gelijk in het vorig jaar nog twee, »daar lijnwaden, kruid, lood en wapenen verkoopen. »Dan zouden al mede alle twisten, welke onder de »bevolking mogten ontstaan en zoo dikwerf tot bloe-

»dige einden leiden, kunnen worden tegengegaan. »Welke voordeelen bovendien een geregelde handel »op Aroe zoude opleveren, kan men gemakkelijk »nagaan, bedenkende, dat jaarlijks meer dan 20 »padoeaka's der Boeginezen, benevens, 4 of 5 ra- »schepen van *Makasser* en *Banda*, grootendeels »door Chinezen bevracht, derwaarts gaan handelen. »Hoezeer de *Engelschen* het belang van handelsbe- »trekkingen met *Aroe* inzien, mag wel blijken uit »het jaarlijks terug komen hunner schepen aldaar en »de ernstige pogingen, van *Port Essington* gedaan, »om eenen geregelden handel met hetzelve te openen." Sedert het jaar 1824, toen de waardige predikant KAM van *Amboina* zich naar *Aroe* begaf, was die archipel tot in 1843 slechts éénmaal, in het belang van de godsdienst, namelijk door den zendeling FINN van *Banda*, bezocht; geen wonder dan ook dat de Heer BRUMUND alles wat zoowel het uit- als inwendige van de godsdienst betreft, »in den meest »betreurenswaardigen staat van verval" heeft gevonden. Treffend en aandoenlijk is het verhaal van zijnen uitstap naar de bouwvallen van het in 1806 verlatene fort op *Wokkam*, waar een groot stuk geschut nog van de magt der Compagnie getuigt, gelijk de overblijfselen eener schoone stevig gebouwde kerk, van den godsdienstzin onzer voorouders (1),

(1) Hetgeen in de *Handleid. tot de Aardrijksk. van N. O. I. bezitt.* blz. 330 van *Wokkam* gezegd wordt: »*thans* is er een klein »fort. De kerk is wel onderhouden en nog in goeden staat, van »banken, lessenaars en stoelen voorzien." blijkt dus niet meer toepasselijk te wezen.

»droevige getuigen van het verval der godsdienst en »de vermindering van het getal der Christenen, »vroeger meer dan 200, thans gedaald tot 40, be- »jaarden en kinderen zamengenomen. Vraagt gij naar »de reden? men zal u zeggen: heerschende ziekten, »verhuizing, handel, huwelijken naar elders; maar »wie ziet niet in, dat hun verlaten toestand daarvan »de eerste oorzaak moest zijn? zij waren eene kudde »zonder herder, onmondige kinderen aan zich zelf »overgelaten. Nabij de oude kerk — en voor wien »is het niet een streelend gevoel zulks te hoo- »ren! — hebben zij zich, uit eigene beweging en »hoewel ook van eenen voorganger beroofd, eene an- »dere gebouwd, kleiner, van gabba-gabba. Later »op den morgen, kwamen wij er bij een. Kinde- »ren, waaronder tot den ouderdom van 10 jaar, ont- »vingen den doop; eenige echtparen werden kerke- »lijk ingezegend. Van het begin tot het einde der »godsdienstviering bleef aller aandacht onverminderd; »treffend was de algemeen heerschende en diepe stilte; »men toonde te gevoelen op de plaats des gebeds »te zijn gekomen.... De Ambonsche meester, »tevens voorganger in de godsdienst, reeds voor 4 »jaren overleden en niet vervangen zijnde, is de »jeugd van alle onderwijs, de gemeente van gods- »dienstviering en onderrigt verstoken gebleven. Slechts »eenige malen hadden de beide nog op Aroe over- »geblevene meesters hen bezocht. Hunne kinde- »ren, — zij beklaagden er zich over, — moesten »thans zonder eenig onderwijs in het wilde opgroei- »jen..... Niet minder beklagenswaardig is ook de

»toestand der bejaarden. Weinig ontwikkeld, van »beperkte kennis en denkkring, kennen zij slechts »het hen omringende, meten alles daarnaar af. Diep »onkundig in het godsdienstige, hebben zij niet één »redelijk begrip van het Christendom, wanen zij de »waarneming van eenige uiterlijkheden genoegzaam »om Christen te zijn. Zij zijn slechts gedoopt, nie-»mand hunner is door belijdenis lidmaat, niemand »zoude ook lidmaat kunnen worden. Maar hoe kan »het anders? geleerd door gebrekkige onderwijzers, »voorgegaan met vormen, en nu reeds 4 jaar buiten »eenige leiding, moet hunne godsdienst slechts in »vormen bestaan, moeten zij diep onkundig zijn. »Reeds twee eeuwen geleden verlangden zij christenen »te worden, verzochten de prediking van het Chris-»tendom in hun midden: helaas! — waarom moet »ik het zeggen? — het christendom werd hun ge-»predikt, ik heb er mij van kunnen overtuigen.” Met nadruk vragen wij, met den achtingwaardigen leeraar: »Maar mag zoo de stand van zaken blijven? »of zijn wij het niet aan den beklagenswaardigen Aroe-»nees, aan godsdienst en menschelijkheid, onze be-»lijdenis, de eer der natie, ons zelf verschuldigd, »krachtdadige maatregelen te treffen, het zoo lang »verwaarloosde niet langer te verwaarloozen?”

Hoogst verblijdend is het dan te vernemen, dat aan de zoo welsprekend door den Hr. BRUMUND bepleite zedelijke behoeften dier eilanders, met eenen ongewonen spoed, aanvankelijk werd te gemoet gekomen. In het jaar 1844 zijn drie, in de school door het zendelinggenootschap te *Amboina* onderwezene

en geschikte *Ambonsche* meesters naar *Aroe* vertrokken, om weldra door twee anderen gevolgd te worden, terwijl de beide door den Hr. BRUMUND aldaar aangetroffene ongeschikte naar *Amboina* zijn teruggebragt.

Het getal der zoogenaamde Christenen op den *Aroe* archipel bedraagt thans 320, vroeger was het meer dan 1000. Aangaande de *Sangiersche* eilanden, benoorden *Celebes*, op het grootste van welke, volgens de aangehaalde *Handleiding* blz. 238, eene kerk en school zouden bestaan, vernemen wij, bij deze gelegenheid, dat het Christendom er niet veel later dan op *Aroe* (1) bekend werd en er vele duizende belijders moet geteld hebben; ze zijn er nog, »zegt men," maar, even als die op *Aroe*, aan zich zelve overgelaten. Eene enkele bezoekreis, gelijk de zendeling FINN vroeger daar heen maakte, en misschien thans zendelingen van *Celebes* zullen doen, baat weinig. Op de zuidooster eilanden, benoord-oosten *Timor*, waren ook reeds van de vroegste tijden christenen; later zijn er verscheidene zendelingen werkzaam geweest; hongersnood, ziekten, en nog meer drongen hen eindelijk, van daar te gaan; reeds over de 3 jaren zijn sedert verloopen, en de Christenen aldaar weder aan zich zelve overgelaten. Toen waren er bijna 3000. Dit zijn die eilanden, waar onlangs G. W. EARL, van *Port Essington*, *meetings* der

(1) VALENTIJN spreekt van eene door den predikant VERTREGT in 1646 naar *Aroe* ondernomene reis, op eene uitnoodiging, in het voorafgegane jaar, door vele Aroenezen gedaan, welke Christenen wilden worden.

opperhoofden liet houden (zie *Bijdragen* 1846 blz. 363). »Wanneer nu over 25 jaar of later een vol-»gend geslacht of deszelfs kinderen het *oud en nieuw* »*Oost-Indië* van VALENTIJN, eenig ander boek, dat »daaromtrent iets meldt, misschien eenige oude num-»mers der berigten van de zendelings-genootschap-»pen zullen inzien en daar lezen: voor 150, 200 »jaar, ja nog langer geleden, werd op die eilanden »het christendom gepredikt, waren daar duizende »christenen; en — vragende hoe is het er thans? — »zullen hooren: thans bestaan reeds verscheidene dier »gemeenten niet meer, is in de overige nog slechts »een christendom over, bedroevend, en dat ge zelf »door aanschouwing moet leeren kennen om het te »kunnen gelooven, dat hetzelve zoo diep, zoo ge-»heel kan ontaarden: een christendom om bij te wee-»nen, zoo geheel te niet gegaan, zoo geheel ontaard, »omdat, nadat men die menschen het Christendom »gepredikt, hen later nog eens van tijd tot tijd be-»zocht had en onder hen werkzaam was geweest, »maar niet voldoende, men eindelijk de handen ge-»heel van hen afgetrokken en hen aan zich zelven »heeft overgelaten; — wat zullen ze dan zeggen?"

»Zendelingen," zegt vervolgens onze schrijver, »niet alleen uit Nederland, maar ook uit *Duitschland*, *Amerika* en *Engeland* zijn in den Indischen archi-»pel werkzaam. De missiën op Celebes en Timor »zijn belangrijk, — maar waarom nu, gelijk nog »onlangs, eenen zendelingspost opgerigt op de Noord-»kust van *Ceram?* waarom zendelingen gezonden »naar *Sumatra*, *Borneo* of elders, waar men moet

»beginnen, en niet naar die eilanden, waar men reeds »is begonnen voor twee eeuwen, waar men vindt »hetgeen men elders nog zoeken moet, waar men »verwacht, verlangd wordt gelijk nergens elders, »waar reeds zoo veel te lang verzuimd, verwaarloosd »werd en daardoor te niet ging of geheel ontaardde? »Zullen het onoverkomelijke moeijelijkheden en be- »zwaren zijn, die ze verlaten doen blijven? — ik ge- »loof het niet, maar wel, omdat de zendelinggenoot- »schappen niet genoegzaam ingelicht worden, omdat »alle krachten niet vereenigd werken. Intusschen »lijden die verlatene gemeenten, de Christelijke gods- »dienst en de zaak van het zendeling-wezen er groo- »telijks onder."

De oneenigheden der inwoners werden door den kommandant des oorlogschoeners bijgelegd en hier en daar nieuwe dorpshoofden in hun gezag bevestigd. Onder dezelve bevond zich ook de Orang toeah van *Wassier*, met zijne onderdanen voor eenige maanden naar een naburig eiland gevlugt, voor 6 Papoesche rooverpraauwen, die des nachts aan zijne negorij geland waren, en alles geroofd, verwoest, omgebragt en op de vlugt gedreven hadden. Al de bewoners der *Aroe*-eilanden hadden zich, bij iedere voorkomende gelegenheid, over de Boeginezen beklaagd, die, zoo lang zij op *Aroe* handelen, de bewoners gekneveld en gewelddadig behandeld hebben. Vele en zwaar waren de klagten, welke de bevolking, bij ieder bezoek van een Gouvernements oorlogschip, tegen hen in heeft gebragt. »Het feit, 't welk thans »de maat hunner euvelen had volgemeten, was het

»volgende. Voor eenigen tijd op *Warkaij* gekomen »om te handelen, hadden zij, gebruik makende van »de afwezigheid der Warkaijers, op de tripangvangst »en paarlduikerij uitgegaan, derzelver vrouwen en »dochters geweld aangedaan. De Warkaijers, hier- »over verwoed, hadden vruchteloos de schuldigen op- »geëischt, om zich te wreken en zich onderling door »eenen eed verbonden, nimmer of ooit de aanmer- »kelijke voorschotten, die zij op hunne aanstaande »vangst reeds vooruit ontvangen hadden, te betalen, »indien de schuldigen hun niet eerst werden uitgele- »verd. Later hadden de op *Dobo* achtergeblevene »Boeginezen zich daartoe verbonden, maar er mede »gedraald tot hunne landgenooten van Makasser wa- »ren teruggekeerd. Door dezen versterkt, waren zij »toen met 15 wel gewapende en bemande praauwen »naar *Warkaij* gestevend, en hadden, de Warkaij- »ers onverwachts overvallende, de negorijen *Havar* »en *Longar* in de asch gelegd, alles wat eenige »waarde had, weggeroofd en verscheidene vrouwen »en kinderen, die zich met de vlugt niet hadden »kunnen redden, met zich medegevoerd." Aan boord der oorlogschoener, welker want en verschansingen met belangstellende toehoorders van verschillende negorijen, allen in de meest gespannen verwachting, waren opgevuld, bepleitten de woordvoerders der beide partijen hunne zaak voor den kommandant. Deze officier vond het niet geraden, den eisch der Warkaijers toe te staan, t. w. de onvoorwaardelijke en dadelijke verwijdering der Boeginezen. Hij bepaalde zich tot eene gestrenge berisping dezer laatsten en

tot het bevel, voortaan, onder geen voorwendsel welk ook, gedurende de oost-moesson op *Dobo* te mogen achter blijven, terwijl later, na op *Makasser* gedaan onderzoek, zoude beslist worden of zij voortaan al dan niet op *Aroe* zouden mogen blijven handel drijven.

De schrijver besluit zijn opstel met een uitvoerig berigt aangaande het karakter, de zeden en den staat van beschaving dezer eilanders; zij worden daarbij voorgesteld als weinig moed bezittende, aan dronkenschap, en dien ten gevolge aan armoede en luiheid, overgegeven, zonder landbouw, handwerken of kunsten; hunne zeevaart strekt zich niet verder uit, dan tot de eilanden van hunnen eigenen kleinen archipel. Nevens deze ondeugden wordt hun echter vele vatbaarheid voor beschaving toegekend en met den schrijver betreuren wij het, dat dit volk »bij »aanleiding om die stille deugden in hun midden te »doen bloeijen, welke eene maatschappij krachtig »vestigen en hare burgers wezenlijk gelukkig maken, »thans door aanraking met Europeanen en verschil»lende bewoners van den Indischen archipel, welke »zich wijzer en beter, dan zij, noemen, tot dat diepe »peil van zedelijk verval moest komen; terwijl men »er nog niet aan denkt, om dat kwaad te stuiten »en te zorgen, dat zij toch niet geheel verloren gaan »voor dat goede, waarvoor zij zoo schoonen aanleg »bezitten."

De *Aroe* eilanden zijn, met uitzondering van *Nieuw Guinea*, de meest oostelijk gelegene van den Indischen archipel, die het Nederlandsch gezag huldigen. Indien de Engelschen de ontginning van *Nieuw Gui-*

nea aanvangen en die van de Noordkust van *Nieuw Holland* voortzetten, zullen welligt deze kleine eilandjes, als scheepsstation, ververschings-plaats en middel van verbinding tusschen de beide genoemde uitgebreide landen, meerdere belangrijkheid verkrijgen. *Helgoland*, de *Normandische* eilandjes op de kust van Normandie, *Malta*, *Laboan*, *Sinkapoër* en zoo vele andere stipjes op de wereldkaart zijn daar om aan te toonen, hoe vele waarde onze wakkere naburen aan kleine wel gelegene eilanden hechten.

Van *Aroe* werd de steven naar *Banda* gewend, waar, zoo geen hongersnood, althans groote behoefte aan de geriefelijkheden des levens heerschte; want er waren vele maanden verloopen, sedert het laatste schip van Java was gekomen; de weinige rijst, die er nog te bekomen was, werd voor ongehoorde woekerwinst verkocht. »Dit is echter," zegt de schrijver, »een ramp, welke hoewel niet altijd in die mate als »toen op *Banda*, echter jaarlijks meer of minder »door de gansche *Molukko's* gevoeld wordt" gedeeltelijk ten gevolge der moessons. Zoo verschilt de prijs der rijst te *Ambon* soms in weinige maanden van *f* 6 en 7 de pikol tot *f* 15 en 20. Uit deze bijzonderheid blijkt op nieuw, van hoe veel belang eene geregelde stoomvaart voor den Indischen archipel zoude wezen, op welke de gunstige berigten der door den Hr. JUNGHUHN in *Bantam* ontdekte steenkolen-mijnen (1) eenig meerder uitzigt schijnen te openen.

(1) Staatscourant van 29 Julij 1846.

Staat der gevangenissen.

Ter verbetering van den toestand der kettinggangers te *Batavia* is op den 22en Februarij 1846 door den Gouverneur-Generaal van N. I. een besluit genomen, hetwelk des te meer erkentenis verdient, naar mate in hetzelve het tegenwoordige lot dier gevangenen met zwarter verwen wordt afgemaald. Onder de beweegredenen vermeldt dit officiële stuk woordelijk het navolgende:

»dat van het aantal van 500 tot dwangarbeid veroordeelden, »gewoonlijk te *Batavia* aanwezig, de *gemiddelde* sterfte 50 man »of 10 pct. 's maands en dus 120 pct. 's jaars beloopt, terwijl »een lokaal aldaar, slechts voor 100 menschen daargesteld, »door 300 gecondemneerden geoccupeerd wordt."

»dat als een hoofdgebrek moet aangemerkt worden de *wensch* »der onderscheidene *autoriteiten*, om *zoo veel mogelijk ver-* »*oordeelden tot dwangarbeid te erlangen*, tot het volvoeren »van diensten, waarvoor moeijelijk vrije lieden te bekomen »zijn, te meer daar de veroordeelden zonder loon ten arbeid »worden gesteld en dus geene dadelijke geldelijke uitgaven »aan den Lande veroorzaken."

»dat het evenwel geheel verkeerd zoude zijn, om van het »denkbeeld uit te gaan, dat de condemnatiën tot dwangarbeid »moeten dienen, om het gouvernement op eene min kostbare »wijze van arbeidslieden te voorzien; want dat de overweging »alleen, dat de gecondemneerde, *ten gevolge van den arbeid* »*dien hij verrigten moet*, als uit andere oorzaken, *dikwijls* »*zedelijk en physiek verloren gaat* en zulks ook van nadee- »ligen invloed moet zijn, op al de leden van zijn gezin, reeds »duidelijk aangeeft, dat het staatsbelang eerder eene vermin- »dering dan eene vermeerdering van het getal gecondemneer- »den tot dwangarbeid vordert."

Wij behoeven bij deze woorden er geene te voegen

Verbazing, treurigheid en schaamte bestormen ons! Hoe? Veroordeelden in doorloopend getal van 500, meerendeels in eene ruimte zaamgepakt slechts voor het derde hunner bestembaar, maandelijks bij 50 in het graf gesleept? Van zoodanige veroordeelden wordt aan »onderscheidene autoriteiten" aangezegd, dat zij, in het belang des staats, niet hebben te wenschen, het getal derzelve zooveel mogelijk op te voeren, ten einde de Regering min kostbaar aan arbeiders geholpen worde en wel tot zulk eenen ligchaam en ziel verdervenden arbeid, tot welken moeijelijk vrije lieden te verkrijgen zijn? Wij vinden het te lezen en het is ontwijfelbaar. Dank hebbe de Gouverneur-Generaal voor deze onbeschroomde verkondiging der waarheid. Te dikmaals wordt, met laf gevlei, het kwaad bemanteld en vergoelijkt; het worde gekend om te kunnen hersteld worden en alle weldenkenden zullen juichen en de kwalijk gezinden vernederen en de goede pogingen ondersteunen en eere geven, welke het vermogen tot verdere verbeteringen verhoogt! — Beperken wij ons tot het onderwerp, waarvan thans de rede is. Worden van de kettinggangers niet gezonden naar *Banda*, om er, in de notenperken, als slaven te worden gebruikt en is deze toestand regtmatig? Heeft ook niet fort Oranje op *Soerabaya* zijne gevangenis van blanke veroordeelden, tot arbeid verpligt? Wat is er van die op *Tjanjor?* De Indische regering zal nu, vertrouwen wij, de aandacht op alle deze inrigtingen vestigen. Van die, welke op *Amboina* aanwezig is, in het ongezondste gedeelte van dat ongezonde eiland, geeft de heer officier van gezondheid F. EPP, de volgende beschrijving:

»Tusschen den ringmuur en het hoornwerk (van het fort »*Nieuw Victoria*) aan den zeekant, is eene tijdelijke inland-»sche bamboezen kazerne opgerigt, die door hare bedompte »ligging en de nabijheid van het strand, waar, bij afgeloopen »water, altijd organische stoffen door de gloeijende zon in »verrotting overgaan, voor de gezondheid der Javasche solda-»ten zeer nadeelig is. *Op deze plaats* bevinden zich ook de »militaire gevangenissen, akelige hokken met een plat dak, »gewelfde kamertjes en kleine vensters. Wij zagen hier een' »ter dood veroordeelde gedurende bijna een jaar een lot on-»dergaan, niet minder verschrikkelijk dan dat der gevangenen »in de loodkamers in Venetië. Het naauw steenen gewelf is »zoo laag, bedompt en vochtig, dat de gevangene bij dag door »de gloeijende stralen eener tropische zon bijna werd gebraden, »bij nacht, door sluiting van het kleine venster, eene, door zijne »eigene ademhaling en uitwaseming verpeste, mephitische, »vochtig warme lucht inademde. Tijdens mijne aanwezigheid, »is het gebouw van voordaken voorzien, welke veel van het »ongemak wegnemen. In den ringmuur is nog een gewelfd »hok, met slechts een' uitgang, hetwelk tot cachot gebezigd »werd en zoo bedompt is, dat men wenschen moet, dat daar »geen mensch worde opgesloten (1).” — »Het bannelingkwar-»tier,” zegt dezelfde geneesheer, »is een gebouw met bijna »400 bannelingen, die voor publieke werkzaamheden gebezigd »worden. Het is van een' muur omgeven en bezit een locaal »voor zieken, dat echter slecht ingerigt en *van alles ont-»bloot is*, wat voor zieken en geneesheeren wenschelijk zou »zijn. De zieken ontvangen geene bedden; geene kleeding en »geene dekens; zij liggen dus in hunne koortsen bijna naakt »en bloot; omstandigheden die nog verergerd worden, door-»dien het gebouw *dikwijls* met deze ongelukkigen als is *opge-vuld* (2).”

(1) *Natuur- en geneeskundig Archief voor N. I.* Eerste jaargang (1844) blz. 450.

(2) T. a. pl. blz. 455.

Voegt het onze landgenooten, bij soortgelijke tooneelen, met eenig zelfvertrouwen tot den vreemdeling te spreken?

In het *Journal de la Haye*, werd onlangs een tafereel van schandelijke barbaarschheden, jegens negerslaven in de Fransche West-Indische koloniën gepleegd, besloten met de volgende opmerking:

»Nous ferons remarquer en terminant ce récit, que les co-»lonies françaises, où viennent de se commettre les actes d'a-»trocité révoltante, de barbarie inhumaine que l'on vient de »lire, et qui n'ont valu à leurs infâmes auteurs qu'une déri-»soire condamnation plus scandaleuse encore que ne l'eut été »un audacieux acquittement, nous ferons remarquer, disons »nous, que ces colonies ne sont pas comme les nôtres, gou-»vernées par le roi, mais qu'elles sont régies par des lois (1)."

Volgens de gewoonte van genoemd blad, om zijdelingsche aanduidingen boven ronde taal te verkiezen, zal met deze aanmerking wel beoogd zijn, de stelling aan te prijzen: het is wenschelijk, dat voor de koloniën de wetgevende magt uitsluitend bij den koning beruste. Had de vijfentwintigjarige leiding der koloniale belangen, door wijlen Koning WILLEM I alleen, geleerd, dat in onze bezittingen het geluk der onderdanen en de voorspoed van het moederland genoeg bevorderd waren, om alle medewerking en toezigt overtollig te maken, wij zouden in de aangeprezene stelling eenige waarde kunnen vinden. Wanneer men echter ziet, wat gemelde leiding, beide gedaan en nagelaten heeft, verheugen wij ons veeleer in de meer en meer toenemende strekking om

(1) Nummer van den 21 Mei 1846.

voor een goed beheer onzer volkplantingen de best-mogelijke waarborgen te zoeken. »Si Cyrus ille Per»ses justissimus fuit sapientissimusque rex, tamen »mihi populi res; ea enim est — publica; non ma»xime expetenda fuisse illa videtur, cum regeretur »unius nutu (1)."

RED.

(1) Cicero, de Rep. I. 27.

ONUITGEGEVEN DAGBOEK,

GESCHREVEN

gedurende een verblijf op JAVA, van het jaar 1827—1830

DOOR

L. H. W. Baron van AYLVA RENGERS.

(*Vervolg en slot van bls. 452.*)

TERUGKEER NAAR SOERABAYA. UITSTAP NAAR BANKALLANG.

1830.

Passoeroean beviel ons zoo zeer, dat wij, graaf VIDUA en ik, er verscheidene dagen vertoefden; men deed al het mogelijke om ons het verblijf aangenaam te maken. Wij maakten nog verscheidene uitstapjes in den omtrek. Graaf VIDUA had nog geen *wayong* gezien en de heer DOMIS haastte zich hem dit schouwspel te bezorgen. De *wayong* is de komedie, het treurspel en het drama der Javanen. Het bestaat in eene menigte van marionetten, die men achter een linnen doet bewegen, zoo als de Chinesche schimmen, terwijl er een licht achter geplaatst wordt. De man, die ze in beweging brengt, zegt overluid, wat deze poppen tegen elkander verondersteld worden te zeggen, zoo als bij ons in het *Jan Klaassen*-spel. De onderwerpen van hunne stukken zijn

bijna altijd uit hunne nationale kronijken getrokken. De oorlog van MADJA-PAID speelt er eene groote rol in; daarbij zijn deze zeer ernstige geschiedenissen vermengd met liefdesgevallen, volksbijgeloovigheden, toevallen door tusschenkomst van demons ontstaan, enz. Maar daar de Mahomedaansche godsdienst hun verbiedt beeldtenissen te maken van iets dat in de natuur bestaat, zoo zijn al deze poppen afbeeldingen van denkbeeldige monsters, die wel eenige gelijkenis hebben met de menschelijke gedaante, maar op de zonderlingste wijze afgekort, versierd en toegesneden; en niets is belagchelijker dan deze monsterachtige schepsels verhevene heldengesprekken te hooren voeren, als onafhankelijke meesters der volken, of de zachtste schakeringen hunner verliefde hartstogten te hooren uiten, die zoo weinig in overeenstemming zijn met hun' kraaijen-neus, hunne groote ronde oogen, als blinkende kleine geldstukken, hunne krokodillen-monden en daarbij hunne gedaanten van twee en een halven voet hoog. De eenvormige voorstelling, de eentoonige stem van den man, die opzegt, en die nooit van geluid noch toon verandert, — hij moge eenen oorlogzuchtigen held of een jong gevoelvol meisje doen spreken, — is zeer geschikt om eenen zachten slaap met zoete droomen te bezorgen. Ook verlieten wij weldra het schouwspel, om bij den dans weder wakker te worden.

Den 11en Maart verlieten wij *Passoeroean* en vervolgden den weg naar *Soerabaya*. Van verre den berg *Ardjuno* en zijne schoonheden bewonderende,

zag ik iets als eene lange zilveren streep, die uit de zijde van den berg voortkwam, op ongeveer een derde van zijne hoogte, en dan regt naar beneden daalde. Op mijne vraag, wat dit was, antwoordde mij de heer WEYMALEN, secretaris van den resident van *Passoeroean*, dat het een heerlijke waterval was, die den naam draagt van val van *Tretes*, en een der schoonste op Java is. Hij zeide mij, dat dit water, in grooten overvloed, van eene hoogte van bijna 500 voeten, in eenen enkelen straal van 30 voeten breedte, nedervalt; en zulks kwam mij volstrekt niet onwaarschijnlijk voor, wanneer ik in aanmerking nam, dat ter plaatse, van waar ik den val bemerkte, ik er *zeven* mijlen van verwijderd was en hem zeer duidelijk zag. Ik zoude hem wel van nabij hebben willen zien; maar allen, die het land kenden, verzekerden mij, dat zulks in deze moesson niet uitvoerbaar was, aangezien er geene wegen zijn, en de stroomen, die van de bergen afdalen, den grond zoodanig uitgraven, dat alle toegang onmogelijk is. Het eiland *Java* heeft overvloed van schoone watervallen. Ik heb reeds gesproken van dien op het landgoed van den heer HOFLAND; er is nog een groote te *Antang*; een andere bij *Bangil*. Te *Kendal* is er een, die in drie vallen nederdaalt, waarvan de kleinste eene hoogte heeft van 60 voet. Die te *Bangil*, in de residentie *Rembang*, is van 110 voeten hoogte, bij 15 voeten breedte. Overigens zijn er in de bergen, die het eiland in zijne gansche lengte bedekken, eene menigte van grootere en kleinere watervallen; men

vindt er nog dikwijls, die tot dus ver onbekend waren gebleven.

De omstreken van *Bangil* waren ongelukkig voor ons, wegens onze ongevallen met de paarden. Bij onze aankomst aan die plaats, waar wij eenige dagen vroeger door onze steigerende rossen bijna in den afgrond of in de rivier waren geworpen, viel een der *mantries*, die ons tot voorrijders dienden, eensklaps van zijn paard. Als gewoonlijk waren de onzen in vollen galop; de koetsier had den tijd niet, hen in te houden en het rijtuig ging over den armen mantri heen. Ik kan het gevoel van ijzing niet beschrijven, dat ik ondervond, toen ik de schokken van het vrij zwaar beladen rijtuig gevoelde, waarvan de beide linker wielen achtervolgens over het ligchaam van dien man rolden. Ik geloofde dat hij verpletterd was en durfde niet naar hem omzien; toen de heer WEYMALEN zeide: »hij staat weder op!" Ik wierp mij ter halver lijf buiten het rijtuig om achterwaarts te kijken en zag onzen *mantri* op zijne beenen en zich gereed makende om zijn paard weder op te vangen, dat in het veld liep. Die man moet stalen ribben gehad hebben.

Wij gingen nabij *Bangil* de overblijfsels van een Mausoleum bezoeken, door de bewoners *Kabou-Tjandi* geheten. Het is een oud graf van zekere prinses DERMO, als maagd gestorven. Er zijn eenige basreliefs en dieren-figuren redelijk wel bewaard en alle aan de godsdienst der Braminen herinnerende. Het werk van den heer RAFFLES spreekt niet van dit graf. Deszelfs omstreken zijn verrukkend.

Reeds had ik mij een feest gemaakt om het schoone land met tuinen, waarvan ik vroeger gesproken heb, weder te zien, voor mijne aankomst te *Passoeroean*. Maar helaas! het tooneel was zeer veranderd. Massa's water waren van de hoogten nedergestort, een noodlottige dijk was bezweken en geheel het land onder water gezet. De plantagien waren overstroomd, de bruggen weggenomen, de zoo schilderachtige oevers, plaatsen van aandoenlijke bijeenkomst, vernietigd. Het was eene zeer treurige ramp. De huizen waren gelukkig staande gebleven, de beesten naar den grooten weg medegenomen, en aan beide zijden tusschen de boomen vastgemaakt. Het zag er uit als een lange stal. De inwoners doolden, tot onder de armen, in het water, in de tuinen rondom hunne huizen, om naar hun huisraad en verdere goederen te zoeken. Ik was verdrietig. — Ik dacht: zoo heeft elk land zijne aangename en onaangename zijden. Graaf VIDUA zeide tot mij: »maar dit gezigt moet u vermaak doen, het moet u uw geboorte-land herinneren, waar deze ongevallen zoo dikwijls gebeuren." »Weg" riep ik uit »met die vergelijking!" »indien gij geene betere weet, verlang ik er volstrekt geene." — »Wel nu, ik heb er eene andere" hervatte hij; »wanneer ik de zoo witte melk, de zoo versche smakelijke boter van uw land zie, denk ik altijd aan de onvergelijkelijke blankheid, de bekoorlijke frischheid van uwe lieve hollandsche vrouwtjes." — »Zoo bewondert men steeds hetgeen het zeldzaamst is in zijn eigen land," dacht ik, maar zeide er niets van.

Te *Soerabaya* gekomen, werden wij op nieuw gastvrij ontvangen te *Simpan* door den heer resident

VAN HAACK en eenige dagen daarna maakten wij partij met den majoor der genie, den heer RAOUL, de heeren NOLTHENIUS en LAUDON, om een bezoek te gaan brengen aan den Sultan van *Madura*. Het eiland van *Madura* is verdeeld in drie onafhankelijke souvereiniteiten, die bondgenooten van ons gouvernement zijn. Het oostelijkste gedeelte behoort aan den Sultan van *Sumanap*, het middendeel aan den *Panumbahan* van *Pamakassan* en de streek, die het naast bij Java ligt, staat onder het bestuur van den Sultan van *Bankallang*, dien men ook Sultan van *Madura* noemt. Bij dezen laatsten gingen wij een bezoek afleggen.

Den 13^en^ Maart scheepten wij ons vroegtijdig in in de sloep van den haven-kapitein van *Soerabaya*, om het naauw, dat de eilanden *Java* en *Madura* scheidt, over te steken. De stroom deed ons snel de rivier afzakken en wij verrigtten den overtogt, al roeijende en zèilende, in anderhalf uur tijds.

Aan het zeehoofd te *Kamal* traden wij aan land. De Sultan was van onze aankomst op zijn grondgebied verwittigd geworden en had rijtuigen afgezonden, om ons op te nemen en naar zijne hoofdstad te brengen. Maar deze rijtuigen waren zoo oud en slecht, dat ik zeer blijde was, toen wij tegen den middag zonder ongeluk zijn paleis bereikten. Zijne Majesteit ontving ons in zijnen *pendoppo*; aldus noemt men eene plek, met een dak gedekt, maar zonder wanden noch muren, en gelegen voor de woningen der aanzienlijke Javanen. Deze pendoppo, slechts een dak door kolommen ondersteund, is nogtans als eene

gewone zaal gemeubileerd. Op deze plaats houden zich de Javaansche heeren het liefst op en zij is hunne ontvang-zaal en het luchtigste gedeelte hunner woning. De Sultan ontving ons staande en kwam ons tot aan den rand van de pendoppo te gemoet. Zijne manieren waren niet zonder waardigheid en hij was zeer beleefd. Na ons welkom geheeten te hebben, zette hij zich op eene sofa neder en noodigde ons, te gaan zitten op de stoelen, die in eenen halven kring rondom hem stonden. Weldra zagen wij de slaven aankomen met hunne zilveren bekkens en schenkkannen, vol frisch water, om ons de handen en het gelaat te wasschen; daarna begon het gesprek. Hij betuigde ons zijn genoegen dat de oorlog op Java geëindigd was, en legde veel achting voor onze natie aan den dag. Op onze vragen onderrigtte hij ons, dat zijn rijk eene bevolking van 80 duizend zielen bevatte en dat deze zeer verminderd was, door de aanhoudende wervingen, gedurende den laatsten oorlog. Ik geloof zelfs, dat hij ons zulk een laag cijfer voor de bevolking opgaf, om ons in den waan te brengen, dat hij zulke sterke heffingen niet meer lijden kon. Hij verhaalde ons met eene soort van tevredenheid, dat hij eene eerewacht van een' luitenant en 20 Europesche soldaten had; maar hij vergat er bij te voegen, dat zij garnizoen houden in het fort, 't welk het paleis en de geheele stad beheerscht.

Tegen vijf ure des avonds en nadat elk zijn middagslaapje had gehouden, deed hij ons een Europeesch maal voorzetten; maar daar wij in de helft van den

poassa of maand van vasten voor de Mahomedanen waren, gedurende welken het hun verboden is iets te eten of te drinken, zelfs eene pijp te rooken of hunne *sirie* te kaauwen, zoo lang de zon boven den horizon is, at hij niet met ons. Intusschen zette hij zich aan tafel op zijne gewone plaats en maakte er zich een vermaak van, om voor ons oesters te openen waarvan hij ons elk eene goede hoeveelheid toezond. Zij waren uitmuntend. Gedurende het maal naderde een der heeren van het gevolg des Sultans dezen al kruipende en bood hem eenen brief aan. De Sultan beval hem, dien te openen en vernam toen dat hij van zijnen oudsten zoon, den kroonprins, kwam, die tot het hoofdkwartier van het Hollandsche leger, in de landen der onafhankelijke vorsten, behoorde. Hij deed zich denzelven luide voorlezen; hij was in Maleisch schrift en de stijl was redelijk. Overigens bevatte hij niets belangrijks.

Tegen den ondergang der zon begaf de Sultan zich naar de moskee, en bleef daar tot 8 ure bidden; toen kwam hij weder bij ons in de *pendoppo*, en stelde ons eene partij *vingt-et-un* voor. Men had ons reeds gewaarschuwd, dat hij een hartstogtelijk speler was. En inderdaad, eenmaal begonnen, scheen hij elke andere zaak te vergeten, zelfs dat hij den ganschen dag niet gegeten had, en wij speelden met ijver tot middernacht; ten laatste wenschte hij ons eenen goeden nacht.

Wij werden in het binnenste van den *dalhem* gehuisvest; zoo noemt men al de gebouwen, hoven enz., die zich binnen de buitenste insluiting, die de palei-

zen en woningen der vorsten en andere opperhoofden omgeeft, bevinden. Maar, ofschoon bij eenen Sultan gelogeerd, waren onze vertrekken allerellendigst; zij waren zoo arm gemeubileerd, zoo zwart, zoo treurig, dat zij volkomen naar vertrekken in eene gevangenis geleken.

De Sultan van *Bankallang* heeft allerzonderlingste denkbeelden van weelde en vermaak. Bij voorbeeld, hij heeft een aanzienlijk getal Europesche rijtuigen; eene volledige verzameling van allerlei vormen, van allerlei modellen, sints de eerste tijden van de uitvinding der koetsen, tot op de calèches en smaakvolle rijtuigen van onzen tijd; maar nooit maakt hij er gebruik van. Zij zijn alle gerangschikt onder groote afdaken. Elken morgen gaat een zeker aantal van officieren van het hof, in staatsie, elk met eene soort van groote bezem, van vederen gemaakt, gewapend, de rondte doen van al deze rijtuigen, neemt er het stof af en maakt ze schoon. Er zijn onder dezelve zeer schoone; onder anderen twee, die hij van de Gouverneurs Generaal ontvangen heeft.

Zie hier nog eene van zijne bijzondere liefhebberijen. Hij houdt hartstogtelijk van schoone meubelen en doet er van alle kanten komen; ook is zijn paleis er zoodanig mede overladen, dat het veeleer naar een meubelmagazijn, dan naar de woning van eenen oosterschen vorst gelijkt; te meer daar eene menigte van deze meubels niet is kunnen ontpakt worden, uit gebrek aan ruimte, om ze te plaatsen, omdat alles vol is. Zij blijven daar zoo als zij aan-

gekomen zijn. Dit alles kost hem veel geld, zoo als men denken kan.

Den volgenden dag, 14 Maart, werden wij uitgenoodigd om een toertje in de omstreken te doen; wij stegen dus in rijtuigen; niet in de schoone rijtuigen van de verzameling, maar in die jammerlijke rijtuigen, waarin wij bij onze aankomst reeds bijna de lenden gebroken hadden. De Sultan ging niet met ons mede; hij bestudeerde zijnen koran.

Wij zagen de stad, het fort en de graven der Sultans. De stad noch het fort bieden iets opmerkelijks aan; behalve de eerewacht van 20 Europeërs ligt er eene bezetting van 100 man, geheel ter beschikking van het Hollandsch Gouvernement. De graven zijn fraai en wel onderhouden. De togt, dien wij door het land maakten, deed mij zien, dat het eiland Madura op verre na niet zoo vruchtbaar, noch zoo schoon is, als Java. Er groeit slechts weinig rijst, omdat er gebrek aan water is en de vruchten zijn er schaarsch en slecht. Men ziet er bijna niets anders dan maïs, geene boomen, geene rivieren; geene bergen, slechts eenige hoogten; het land is arm en de bewoner ellendig.

Bij onze terugkomst vonden wij den Sultan nog bezig met zijnen koran te bestuderen. Hij gaat voor zeer vroom door bij de Mohamedanen. Eenige oogenblikken na onze aankomst, zagen wij de ministers en de hooge ambtenaren van zijn rijk verschijnen. Hij gaf hun gehoor in onze tegenwoordigheid en in zijne *pendoppo*; hij bleef staan, terwijl zij allen op den grond gezeten waren. Het schijnt zonder-

ling, dat in een land, waar men zoo zeer op zijn gemak gesteld is, en waar de rust eene der belangrijkste zaken uitmaakt, de meerderen in rang altijd staan blijven, wanneer hunne minderen gezeten zijn. Maar eene der eerste grondstellingen van hoogmoed van eenen edelen oosterling is, niemand hooger dan zich zelven te zien. De hoogmoed is dus sterker dan de luiheid, zelfs bij de Javanen en bij hunne buren, die wegens luiheid befaamd zijn. De ambtenaren hadden geene andere dan gunstige berigten te geven; zij werden spoedig weggezonden en wij bragten dien dag als den vorigen ten einde, namelijk met het *vingt-et-un* en een avondmaal in het midden van den nacht.

Den 15[den] Maart hernamen wij den weg van *Kamal.* Wij vonden er den kroonprins, beminden zoon van den Sultan van *Sumanap*, die zich van het hoofdkwartier van het Hollandsche leger in de *Bagaleen*, waarbij hij aangesteld was, derwaarts begeven had. Ziedaar dan de beide erfgenamen van die twee onafhankelijke staten bij ons hoofdkwartier geplaatst; terwijl de *Panumbahan* van *Pamakassan*, de derde vorst van het eiland, majoor was en geplaatst bij den generalen staf van het Indische leger; hij was zeer trotsch van eene Europesche uniform te dragen.

Wij staken het naauw over in eene sloep van den Sultan. Aan den mond van de *Soerabaya*-rivier gekomen, werden wij eenigen tijd opgehouden door eene kanonneerboot, die binnen loopen wilde en door de kracht van den stroom veel moeite had om weder op gang te komen. Dit gaf mij gelegenheid om de

bedrijvigheid van eenen grooten aap, die op de kanonneerboot was, en diens lust om nuttig te zijn, gade te slaan. Deze, al de matrozen bezig ziende, wilde niet werkeloos blijven, maar begon uit alle magt te trekken aan het eerste touw, dat hem onder de hand kwam; en, in weerwil van verscheiden schoppen en stompen, die men hem van tijd tot tijd toediende, wanneer hij aan een touw trok dat vast moest blijven, of eenige werkers in den weg liep, verloor hij den moed niet, maar greep dadelijk een ander touw en begon op nieuw, met onvermoeiden ijver. Door zoo veel pogingen hernam de kanonneerboot haren koers en konden wij de haven binnenkomen. Voet aan wal zettende op de werf, zagen wij eene vrouw, die eene allerzonderlingste ziekte had, namelijk die van onmiddellijk elke beweging, elke daad na te bootsen, die men haar voor deed en waarbij men hare oplettendheid opwekte. Zij was niet in staat dit na te laten, ofschoon zeer wel wètende wat zij deed, want zij werd boos, wanneer men haar iets bespottelijks liet verrigten. Maar deze zonderlinge invloed duurde ook slechts een oogenblik, want zij herstelde zich onmiddellijk, nadat die beweging was geëindigd. Ik twijfelde zeer aan de waarheid van die dwangkracht, aan welke men zeide dat zij onderworpen was; doch men verzekerde mij dat deze ziekte hier zeer algemeen was. Men noemt ze *latta* en zegt dat zulk eene vrouw latta is. Zij tast alleen de vrouwen aan. Is het eene ingebeelde of ware ziekte? Heeft zij haren zetel in de zenuwen of in het hoofd, of in het bloed? Is het eene physieke of verstands-

kwaal? Ik weet er niet van; de lieden van de kunst mogen het raden, of zoo men liever wil, beslissen.

OVERTOGT TER ZEE.

Den 1sten April 1830 scheepte ik mij in te *Soerabaya* op de brik *Margaretha Engeltina*, gevoerd door den kapitein DE BRUIN, om naar *Samarang* terug te keeren. Het was één redelijk goed vaartuig, in staat om eene lange reis te maken. Doch thans verrigtte het niets dan de kustvaart, daar het aanhoudend op weg was van *Batavia* naar *Samarang*, *Soerabaya*, en denzelfden weg terug. Tegen drie ure des namiddags alles gereed zijnde, ligtten wij het anker; de wind was ons eerst gunstig, maar wij waren in het twijfelachtige jaargetijde, tusschen twee moessons, hetgeen men daar te lande de kentering van de moessons noemt, en daarin heeft men dikwijls stilten. Ook hadden wij moeite om uit de straat van *Madura* te komen en wij behoefden er vier dagen toe, terwijl men, met eenen eenigzins stevigen wind, zulks in zes uren doen kan. Tot zes malen waren wij verpligt het anker te laten vallen, omdat de wind ons geheel verliet en de stroom ons deed afdrijven. Wij trokken eindelijk zeer langzaam de haven van *Grissee* en de kusten tegen over *Bankallang* voorbij; de wind was zoo zwak, dat onze

brik verscheidene malen in haren loop werd tegengehouden door staken, welke de visschers in dit naauw plaatsen, om er hunne netten aan te bevestigen, en die zij daar altijd laten. De stroom deed ons, zonder hulp van den wind, het fort *Oranje* voorbijzakken. Dit fort is gebouwd juist in het midden van het kanaal van *Madura* op eene zandbank, met koraal vermengd. De Gouverneur Generaal DAENDELS wilde voorzien in de veiligheid van de haven van *Soerabaya* en de Engelsche schepen verhinderen er te komen. Daar de ingang der zeestraat, in welker midden zich deze haven bevindt, voor groote schepen alleen aan de noordzijde toegankelijk is, stelde hij voor om op deze bank, die zich in het midden der doorvaart bevindt, en wier ligging zoo wel bekend is, ofschoon altijd, zelfs bij ebbe, ter hoogte van 4 à 5 voeten met water bedekt, een fort op te rigten. De lieden van de kunst, verschrikt voor eene onderneming die groote moeijelijkheden in de uitvoering zou kunnen aanbieden, vooral in een land, waar de werktuigkundige middelen bijna in de kindschheid zijn, verklaarden dit plan voor onuitvoerbaar. Een enkel jong mensch, onderofficier bij de genie, zeide dat hij er middel toe zag. De Gouverneur Generaal droeg hem den last daartoe op, er bij voegende: »bij het eerste ka»nonschot, dat van het fort gelost wordt, zult gij de »benoeming van majoor bekomen." Het fort werd begonnen en in weinige maanden voltooid. De Gouverneur Generaal kwam het bezigtigen. Bij zijne aankomst werd hij begroet met 50 kanonschoten, en de onderofficier werd tot majoor bevorderd. Het fort

ontving toen den naam van fort *Louis*; sedert is het herbouwd en men heeft het den naam gegeven, dien het thans draagt.

Bij hoogen vloed heeft het bevaarbare kanaal van de straat van *Madura*, op de diepste plaatsen, niet meer dan 23 à 24 voet water; bij de ebbe slechts 17 à 18 voet. Een schip van linie kan er dus niet door, en een fregat alleen bij hoog water. Deze diepte vermindert nog jaarlijks, door den toevoer van aarde, welke de rivieren, uit het binnenland komende, aanhoudend medeslepen. Hier, even als langs de geheele kust van *Java*, heerschen vele verschillende en afwisselende stroomingen, hetgeen waarschijnlijk ontstaat uit de menigte van kapen en baaijen, die deze kust aanbiedt; terwijl, in de geheele uitgestrektheid van de noordelijke kust, de zee, digt aan land, weinig diepte heeft. Intusschen moeten de scheepskapiteins zich, op dezen togt, op hunne eigene wetenschap verlaten; want er zijn geene kustloodsen dan te *Anjer*, *Sidago*, *Soerabaya* en *Banjoewangi*, en nog slechts zeer zelden gebruikt men degenen, die zich in deze vier plaatsen bevinden. Er zijn noch bakens noch tonnen; ook betalen de vaartuigen geen ander regt, dan het ankergeld in de havens. Men noemt dit diepgeld, en het wordt betaald naar de grootte der vaartuigen: onze brik, die *negen* voet diep ging, betaalde *ƒ* 26.

Na het fort *Oranje* voorbij te zijn gedreven, kwamen wij weldra tegenover den mond van de rivier *Solo*. Ofschoon op eenen aanmerkelijken afstand van het land zijnde, konden wij zeer goed bemerken, dat

wij in den omtrek waren, waarin zich het zoete water van dien vloed uitstrekte; door de kleur der zee, die geheel grijs was geworden, door het slijk, dat de rivier met zich sleept en voor haren mond uitspreidt.

Alvorens het naauw van *Madura* te verlaten, namen wij een groot vlot timmerhout op sleeptouw, dat naar *Lassan* moest gevoerd worden. Eenige weken te voren was dit zelfde timmerhout, waarvan reeds veel gebruikt was, in zee gebragt, vergezeld van eene praauw of groot inlandsch vaartuig. Maar de bezending was door de zeeroovers overvallen geworden, die de praauw met hare geleiders hadden doen vlugten; na het ijzerwerk en eenige stukken hout, die hun aanstonden, te hebben weggenomen, hadden zij het overige aan de golven overgelaten. Men had het weder opgevischt en het niet weder aan inlanders willende vertrouwen, zond men het met ons.

Eindelijk den 4en April, des avonds te 6 ure, verlieten wij het naauw, en, de kaap *Panka* omzeilende, wendden wij ons westwaarts, langs de kust varende, maar altijd op eenen redelijken afstand. Wij verloren ze echter niet uit het gezigt.

Den 5en April, des avonds te 8 ure, werden wij door het verschrikkelijkste onweder overvallen, dat ik in mijn leven gezien heb, ofschoon ik er onder de keerkringen nog al eenige heb bijgewoond. Gedurende verscheidene achtereenvolgende uren, waren de bliksems zoo talrijk, dat wij geen oogenblik van hunnen verblindenden glans bevrijd waren. Zij vielen niet achter elkander, maar dikwijls vijf, zes, zeven tegelijk, rondom het schip neder. Meer dan

eens waren wij van eenen geheelen vuurkring omringd. Ik weet niet hoe het mogelijk is, dat er geen op ons schip is gevallen. Wij hadden geen' bliksemafleider. De donderslagen waren afgrijsselijk; zij deden de ooren tintelen, zoo dat zij door hun aanhoudend rollen de sterkste hoofden verdoofden. Dit verschrikkelijk tooneel duurde van acht tot elf ure. Het is de eenige keer van mijn leven, dat ik vrees voor een onweder gevoeld heb. Ook was het gevaar zeer groot, en de redding onmogelijk, ingeval van brand in het schip.

Den 7en April zagen wij in het oosten tien zeilen, waaronder een van die soort, welke *top* genaamd wordt; de andere waren praauwen. Ons scheepsvolk meende dat het zeeroovers waren. Na den middag zond men eene sloep naar land, om te *Bliembing* water in te nemen, en de bewoners van het oord lieten ons zeggen, dat wij op onze hoede moesten zijn, dewijl zij dien zelfden morgen tien rooversvaartuigen in die streken gezien hadden, en hunne visschers niet durfden uitzeilen om te gaan visschen. Denzelfden avond ontmoetten wij eene kanonneerboot, die ooswaarts stevende.

Den 9en April wekte mij de kapitein, bij de eerste stralen der zon, en riep mij op het dek. Ik klom naar boven en hij wees mij 12 rooversvaartuigen, die in het gezigt waren. Onder dit getal waren er twee van de eerste grootte, die men *mayang* noemt en gewoonlijk 50 tot 60 man bevatten. De tien andere waren praauwen, die doorgaans slechts 25 tot 30 man equipage voeren. Zij bevonden zich

op eenen kleinen afstand van ons. Hunne masten waren gestreken, als of er op dit oogenblik geen wind was en zij vorderden met riemen. Aldus kwamen zij gedurende eenigen tijd op ons af; daarna hielden zij stil en zonden eene praauw vooruit, om ons op te nemen. Deze roeide ons rond op den dubbelen afstand van een kanonschot en voegde zich vervolgens weder bij de anderen. Wij geloofden zeker te zijn van door hen aangevallen te zullen worden, want wij hadden juist zulk weder als zij verlangen, namelijk effene kalmte. Wij konden volstrekt geen gebruik van onze zeilen maken en het vaartuig was te groot, om met riemen voort te komen. Alle toebereidselen om ons goed te verdedigen werden dus gereed gemaakt; maar ons getal was zeer gering. Wij waren in alles 31 aan boord, waaronder slechts *drie* Europeanen, de kapitein, de heer HARMSEN, eigenaar van het timmerhout, dat wij op sleeptouw hadden, en ik; vervolgens eene equipage van 21 koppen, waaronder *twee* kinderen, die voor scheepsjongens golden; de overigen bestonden uit Maleijers, die liever door de zeeroovers tot slaaf gemaakt worden, dan tegen hen vechten. De stuurman en de bootsman, twee kleurlingen, en drie eilanders van de *Philippijnen*, waren de eenigen waarop wij rekenen konden. Onder de passagiers waren nog vijf Chinezen, die wij, wat hun moed betrof, met drie vrouwen op ééne lijn konden plaatsen, zoodat wij besloten ze in het hol op te sluiten, om allen last voor te komen.

Maar wij hadden 9 stukken geschut 8 ponders, 12 geweren, 19 buksen, pieken, bijlen, sabels enz. en,

daar wij zeer wel wisten, dat deze roovers nimmer kwartier aan de Europeërs geven, noch in het algemeen aan hen, die zich tegen hen verzetten, wilden wij hun ons leven duur verkoopen, indien zij waagden aan te vallen. Intusschen was de kans twijfelachtig; men kon berekenen, dat hunne 12 vaartuigen 350 à 400 man droegen. Zij zijn altijd wel gewapend en weten wonderlijk wel van hunne wapens gebruik te maken. Zie hier hunne gewone wijze van handelen. Wanneer zij een vaartuig zien, hetwelk door stilte verhinderd wordt te vorderen en te manoeuvreren, naderen zij het al roeijende en plaatsen zich in ééne lijn achter en voor het schip, nooit op de zijden, waar zij tegen over de stukken zouden liggen. Zij beginnen alsdan een geregeld vuur met kanonnen van klein kaliber, waarmede de voorstevens hunner vaartuigen altijd voorzien zijn. Elke praauw heeft er gewoonlijk twee. Gedurende dien tijd onderhouden zij ook een zeer levendig geweervuur. Daar zij zeer juist schieten, hebben zij weldra al degenen, die zich op het aangevallen vaartuig durven vertoonen, gewond en buiten gevecht gesteld. Wanneer zij veronderstellen, dat een groot gedeelte van de equipage aldus buiten staat is gesteld hun weerstand te bieden, maken zij *amok*, dat is te zeggen zij beginnen te enteren. Voor op elke praauw is alsdan een *voorvechter*, zonderling gekleed, bijna altijd in scharlaken en getooid met alles, wat naar hun denkbeeld schrik kan inboezemen. Hij heeft eene ijzeren malie aan en is bedekt met stalen en lederen platen. Dikwijls draagt hij eenen halsband van men-

schentanden. Hij maakt de afgrijsselijkste gebaren en begint een krijgslied, dat hij veeleer uitbulkt dan zingt, en dat hij met verschillende houdingen als dans vergezelt. Hij is met een langen piek gewapend, waarmede hij veel beweging maakt, en zijn gordel is voorzien met pistolen, krissen, messen, enz.

Op het oogenblik, waarop zij enteren, verheft zich een algemeen gebrul van al de praauwen. Indien het hun gelukt zich meester te maken van het dek, dooden zij zonder genade alles wat zich op het schip bevindt, maar indien deze eerste aanval wordt afgeslagen, komen zij niet weder terug. Bijna altijd behooren deze zeeroovers tot het geslacht der *Boegies* en komen van de kusten van *Celebes* en *Borneo.* De zeeroovers van de straat van *Malakka* en langs de kust van *Sumatra* zijn Maleijers en hebben hunne woningen op *Sumatra* en de naburige eilanden. Zij zijn even gevaarlijk en even wreed als de *Boegies.* Echter maken zij somtijds gevangenen, die zij sparen, doch om hen tot slavernij te brengen, opdat men hen vrijkoope.

Nadat de praauw, die op herkenning uitgezonden was, zich weder bij de andere had gevoegd, hielden allen de riemen in en de praauwen verzamelden zich in eene groep. Zij schenen te beraadslagen. Gedurende dien tijd stak de wind een weinig op en wij ligtten het anker, en gingen onder zeil. Zij volgden ons, hunne masten weder opzettende en ook hunne zeilen weder ophijschende; maar, tegelijk sterk roeijende, wonnen zij ons den wind af. Doch, hetzij het verslag van hen, die afgezonden waren, om ons te herkennen, hun niet

behaagd had, hetzij de weinige wind, dien wij hadden, hen verhinderde, zij vielen niet aan, maar volgden ons aanhoudend, altijd zorg dragende van boven den wind te zijn, zoo dat wij hen nooit konden naderen, om hun eenige kogels toe te zenden. Deze toeleg duurde tot na 12 ure. Tegen één ure zagen wij uit het westen een oorlogs-schooner aankomen, van die, welke aanhoudend tegen de zeeroovers kruisen. Hij kwam op ons af voor den wind en zijne rigting was uitmuntend, om de roovers tusschen hem en ons te plaatsen. Dan zouden wij wat goeds hebben kunnen uitvoeren. Wij deden het marszeil van de fok opgeijen en een kanonschot lossen om onzen toestand te kennen te geven. Maar wij werden noch gezien noch gehoord. De schooner nam eene rigting juist tegengesteld van die der praauwen en liep de baai van *Toeban* in. Intusschen had de schooner zelfs onze signalen niet noodig gehad om voor de tegenwoordigheid der zeeroovers gewaarschuwd te worden, want hij was in het gezigt van hunne vaartuigen voorbij gezeild. Ook kozen zij onmiddelijk de ruimte en wij zagen hen niet weder. Des avonds liepen wij de baai van *Toeban* in; men zond eene sloep naar land om water te halen; zij voorzag er zich van aan de *bronnen van zoet water in de zee*, waarvan ik reeds gesproken heb. Tevens vernam men naar den naam van den schooner en naar dien van deszelfs bevelhebber, en waarom hij onze seinen niet had beantwoord of de roovers aangevallen. Het was de schooner *Pollux*, gekommandeerd door den luitenant der 1e klasse POOL. Men

had de roovers niet gezien en men had onze seinen niet bemerkt!

Daar wij tot nu toe weinig wind gehad hadden, bevonden wij dat het houtvlot, hetwelk wij op sleeptouw hadden, onzen gang zeer belemmerde; het werd dus te *Toeban* gelaten, van waar het gemakkelijk zijne bestemming kon bereiken.

Een goede landwind opgekomen zijnde, verlieten wij de baai van *Toeban* omstreeks 6 ure des avonds. Het was den 11[en] April. Kaap *Ouwer-ouwer* naderende, die wij moesten omzeilen om buiten te komen, zagen wij eene praauw, die zeil maakte om de ruimte te bereiken, maar zoodra zij ons bemerkte, wendde zij om en liep de kreek, van waar zij uitgekomen was, weder binnen. Eenige oogenblikken later, toen de nacht ingevallen was, zagen wij op dezelfde plaats een zeer sterk licht verschijnen, maar dat slechts een oogenblik duurde, als de flikkering van eene vuurpijl; en eenige sekonden daarna ontwaarden wij een schijnsel van gelijke natuur in volle zee, op ongeveer 2 mijlen afstands. Dit waren seinen, die de roovers elkander gaven, om elkander van onze tegenwoordigheid te verwittigen. Den 12[en] April, terwijl wij onzen weg langzaam vervolgden, kwamen wij voorbij *Tampo-bago* en de andere kleine scheepstimmerwerven van de kust van *Rembang*. Wij hielden ons altijd op korten afstand van het land, ten einde het voordeel te kunnen gebruiken, dat de verandering van wind des avonds en des morgens aanbiedt. Alle morgens, omstreeks 10 ure, verheft zich de zeewind en blaast tot 's avonds zeven ure, wanneer

de landwind van de bergen daalt en den nacht doorwaait. Dit voordeel, hetwelk groot is in het stille saisoen, missen de schepen die ver in zee blijven, buiten den invloed van de hoogten van het eiland. Omstreeks 11 ure des avonds hoorden wij in de rigting van *Lassan*, acht kanonschoten; waarschijnlijk werd een arme drommel door het leelijk gespuis van zeeroovers aangevallen, die deze zee met hunne praauwen bedekken.

Ik was eenige oogenblikken daarna naar bed gegaan en sliep gerust in mijne kooi, die hoog genoeg was om slechts twee voet ruimte boven mij tot aan het verdek over te laten, en juist boven mijn hoofd was een stuk geschut geplaatst. In het hart van den nacht werd ik, op de onverwachtste wijze, gewekt door een groot geraas, en mij oprigtende zooveel als mijne ligplaats toeliet, trachtte ik mijne zinnen te verzamelen en te raden, waardoor ik zoozeer bedwelmd was, dat ik niet meer wist waar ik mij bevond; toen een tweede kanonschot, juist boven mijn hoofd gelost, terwijl het de geheele kajuit deed schudden, mij deed begrijpen, wat mij op eene zoo ongewone wijze, te midden van eenen zachten slaap, gewekt had. Met éénen sprong was ik overeind, klom op het dek, en zag dat wij, in de duisternis van den nacht, juist tusschen vier groote roofschepen waren gevallen, die hunne masten hadden gestreken en onbezorgd dreven. Ons geschut had hen vlug gemaakt. Zij keken rond om te zien, wie hen op zulk een schoon vuurwerk onthaalde. Ik rigtte een stuk op dat schip, hetwelk het digst bij ons was; de kogel

ging dwars door het wand; zij zagen dat het ernst was, grepen hunne riemen en verwijderden zich in haast. Gebrek aan wind verhinderde ons hen te volgen. Wij hielden ons den 13[den] voor *Lassan* op, om eenige voorwerpen te ontladen. Juist aan onze zijde lag een Arabische schooner. Des avonds, bij het ondergaan der zon, vereenigde zich al het scheepsvolk op het dek en het gelaat naar die streek van den gezigteinder wendende waar zij onderstelden dat het graf van Mahomed was, deden zij, onder de leiding van twee priesters, geheel in het wit gekleed, gezamenlijk een lang gebed, vergezeld van eene menigte van groeten met beide handen boven den tulband en van tijd tot tijd hunnen tulband op den grond slaande. Dit duurde tot aan de geheele verdwijning der zon.

Den 14[den] April kwamen wij voor *Rembang*; men wierp het anker en ik verliet de brik om een bezoek af te leggen bij den heer en mevrouw DE SALIS. Ik bragt er eenen zeer aangenamen dag door, en zag daar verscheidene van mijne oude kennissen weder. De resident liet mij een werktuig zien, dat een arme visscher hem gebragt had en waarmede hij door de zeeroovers getroffen was geworden. Het was een vork met drie punten, dienende om groote visschen mede te harpoenen en die juist de gedaante had van den drietand, welken de mythologische afbeeldingen aan NEPTUNUS geven. De visscher, met zijne kano in zee zijnde, was door eene rooversbark overvallen geworden, en in plaats van zich op de eerste aanmaning over te geven, had hij zijne riemen genomen om de kust te bereiken; een

roover, die dezen drietand in de hand hield, had hem dien toegeworpen en hem daarmede in de regterwang gewond, waar de drie punten van het werptuig diep waren ingedrongen, zoodat de arme man het er niet had kunnen uittrekken en zijn verslag bij den resident kwam maken, met het ijzer nog in het hoofd. De resident deed het er, door eenen wondheeler, uitnemen. Intusschen had zijn moed hem aan de handen dezer barbaren doen ontsnappen.

Te 11 ure des avonds werd mij gemeld, dat men het anker ging ligten en het tijd was om te vertrekken. Het getij laag zijnde en de sloep, die ons weder aan boord moest brengen, het land niet kunnende naderen, namen twee matrozen mij op hunne schouders en droegen mij als in triomf door de golven tot aan de sloep. Het weder was schoon en de maneschijn prachtig. De afstand, welken wij af te leggen hadden om onze brik te bereiken, was vrij aanmerkelijk. Wij hadden zes roeijers; doch zij werkten niet met roeiriemen, zoo als de onze zijn, maar met pagaaijen, die veel naar houten schoppen met korte stelen gelijken. Het zeewater bezit hier de hoedanigheid, die men phosphorisch noemt, in eene zeer groote mate, vooral wanneer het bewogen wordt. Ik had dit natuurverschijnsel meer of min sterk gezien in al de zeeën die ik heb doorreisd. Maar hier was ik er van verwonderd. De sloep dreef aanhoudend als in een' kring van vuur. Bij elken slag met de pagaai der roeijers, was het als of zij brandende hoeveelheden uit de golven rukten. De geheele sloep was er door verlicht. In de verte, waar

de rust van de oppervlakte van het water niet verbroken werd door den gang van ons vaartuig, deed het minste windje eene menigte van vonken ontstaan, even als die van eenen voetzoeker; ik kon mij aan dit schouwspel niet verzadigen. Het tegenstrijdige van de twee grondstoffen, die zich in dit natuurverschijnsel schijnen te willen vereenigen, gaf aan de ziel een denkbeeld van iets bovennatuurlijks, van eene magt, die de meest tegenstrijdige, de van nature meest vijandige elementen zoekt te vereenigen, en die, terwijl zij de natuurkundige redeneringen schijnt te wederleggen, de ontwerpers der schitterendste stelsels in verlegenheid brengt.

Wij hernamen onze rigting langs de kusten, en den 17den April zeilden wij kaap *Tago* om, die het meest uitstekende voorgebergte aan die kust uitmaakt, door de verlenging van den berg *Moria*. Deze berg ligt geheel afgescheiden van alle andere hoogten, dewijl hij op zich zelven een groot voorgebergte uitmaakt, daar zijn voet aan drie zijden door de zee besproeid wordt, terwijl hij aan de landzijde met het overige van het eiland verbonden is, door eene groote vlakte van laag land. Het is zeer waarschijnlijk, dat deze berg eertijds een afzonderlijk eiland geweest is, en dat de zee den lagen grond, die hem nu met de kust vereenigt, verlatende, zich nog van jaar tot jaar terugtrekt en aldus de uitgestrektheid van het strand aan de noordkust van *Java* vergroot. De berg *Moria* gaat bij de inlanders voor heilig door. Men vindt er verscheidene graven van zeer vereerde *Santons* en er zijn alle jaren groote vereenigingen van vrome

lieden, die daar te zamen komen om te bidden. Er is ook nog op dezen berg een stam van Javanen, die de oude godsdienst van het land, de vereering van BRAMA, belijden.

Op eenen kleinen afstand voor kaap *Tago* ziet men eene alleenstaande rots, van eene ronde gedaante, omstreeks 20 voeten boven het vlak der zee. Men noemt ze het *Duivels-rif*. Wij zagen nog twee rooversvaartuigen tusschen dit rif en de kaap. Bij onze aannadering kozen zij het ruime sop. Denzelfden dag, een weinig na den middag, lieten wij het anker vallen op de reede van *Japara*. Ik ging aan land om deze oude hoofdstad van een der magtigste rijken van Java, en tevens de eerste Nederlandsche vestiging in Indië, te bezien. Men kan bespeuren, dat die plaats vroeger grooten luister had; want de oude ommuring is groot en men ziet nog verscheidene zeer aanzienlijke oude gebouwen. Het fort is ook van veel belang geweest, zoo als men nog ziet aan de bouwvallen, die op eene hoogte aan den mond der rivier liggen, van waar het de geheele stad bestreek. Maar de reede, die vroeger uitmuntend was en goed beschermd tegen hooge zeeën, door twee eilandjes, die ze tegen de golven dekten, heeft zoo zeer in diepte verloren door den aanwas van grond, welken de rivier aanbrengt, dat nu nog slechts ligte kanoos de stad kunnen naderen. Eene eenigzins beladene sloep moet op het hoog getij wachten, en dit heeft den geheelen handel en de welvaart van deze hoofdplaats der residentie vernield, die overigens zeer aangenaam gelegen is, ofschoon voor het gemak van het bestuur

een weinig te veel aan het einde der residentie. De woning van den resident zou in dit opzigt het best geplaatst zijn te *Pateh*, dat in het midden van de residentie ligt. Maar men wil de gedachtenis van de oude belangrijkheid van *Japara* bewaren.

Met den heer BORWATER, secretaris der residentie, sprekende, verhaalde ik hem, hoe wij de zee met roovers bedekt hadden gevonden. Toen zeide hij mij, dat hun getal dagelijks op eene schrikwekkende wijze toeneemt, en hij deed mij uit de officiële rapporten zien, dat zij, in de maand Maart laatstleden (1830), in de residentie van *Japara* alleen, 26 man weggeroofd, 15 gedood en 12 gewond hadden, en dat het verlies van menschen, die de slagtoffers van dit geboefte zijn, 70 beloopt. Indien elke kust-residentie er zooveel verliest, hetgeen vrij waarschijnlijk is, is het een verlies van bijna 500 man per jaar, alleen voor Java. De handel lijdt zeer door dezen stand van zaken; want het meerendeel der schepen, die men in de zee van Java gebruikt, zijn praauwen of schuiten zonder dek, slecht bewapend en onbekwaam om aan éenen vereenigden aanval te weerstaan, omdat er geene ruimte is om kanonnen te plaatsen, en het rondgaan op deze met koopwaren beladen vaartuigen moeijelijk is. Dikwijls is de bevelvoerder van de praauw de eenigste Europeaan aan boord, en de inlander verdedigt zich slecht; hij geeft zich liever over en wordt slaaf. Ook durven zij naauwlijks meer in zee gaan. De visscherij lijdt er mede door; want de roovers nemen de menschen weg, overal waar zij kunnen. Door de nalatigheid van het Gouvernement ten dezen opzigte, neemt

de stoutheid van deze schelmen, met hun getal, toe; en daar zij nu reeds meester op zee zijn, zullen zij spoedig meer durven en weldra de kusten beginnen te plunderen, zoo als zij reeds in de residentie van *Japara* gedaan hebben. De Commissaris-Generaal, de heer DUBUS, heeft, om op de kosten van het departement van marine te bezuinigen, de zeemagt in de kolonie zoodanig verminderd, dat wij nu niet meer in staat zijn om onze vlag, zelfs door de *Boegies*, te doen eerbiedigen. Daar hij er alleen op bedacht was om eene voordeelig schijnende begrooting te maken, waarop het hoofdstuk der uitgaven zoo laag mogelijk zoude zijn, en zijne zending slechts 5 jaren zou duren, bekommerde hij zich zeer weinig over de gevolgen van zijne vernielende zuinigheid. Die na hem zouden komen, mogten alles naar hun goedvinden schikken. Evenzoo is het gelegen met de afschaffing of vermindering, met eene afschaffing gelijkstaande, van eene der schoonste inrigtingen, die wij in Indië hadden, de militaire constructie-werkplaats te *Soerabaya*, gesticht door den Gouverneur-Generaal DAENDELS en die met de schoonste inrigtingen van dien aard in Europa zou kunnen wedijveren. Zij kon in al de behoeften van het leger volkomen voorzien, en hare kosten waren billijk. Te midden van eenen zeer levendigen oorlog, gedurende welken onze bezittingen in het midden van Java het grootste gevaar geloopen hebben, toen wij 20000 man in het veld hadden, heeft de heer DUBUS goed gevonden deze werkplaats zoodanig te bekrimpen, dat er nu slechts eenige zeeherstellingen aan de schepen van particu-

lieren verrigt kunnen worden, waarvoor men zich duur doet betalen, alsmede het herstellen van de sporen der *Djajang-sekars*; terwijl men nu, elk oogenblik, bij de aankomst van nieuwe troepen, gebrek had aan patroontasschen, geweerladen, bajonetscheden, paardentuig enz. Maar de heer DUBUS was te *Batavia*, ver van het tooneel des oorlogs, en genoot in alle veiligheid zijne 200,000 guldens inkomen. Een oorlog, die jaarlijks duizenden van menschen en millioenen gulden kostte, werd op de lange baan geschoven; want de oorlogskosten waren buiten de begrooting, welke door deze vermindering 80 tot 100 duizend gulden minder beliep. Dit maakte, dat de voormalige bankeroetier uit Antwerpen, nu Inspecteur van financiën, de heer DE LINGE, met de begrooting zeer wel in Holland zou ontvangen worden, terwijl de zending van Commissaris-Generaal eindigde in 1830.

Wij verlieten *Japara* denzelfden avond van onze aankomst. Den 18den April, in den morgen, genoot ik, daar de lucht zeer helder was, het gezigt op *negen* der hoogste bergen van Java te gelijk, hetgeen eene waarlijk belangwekkende vertooning gaf. De oogen van de linker- naar de regterzijde latende gaan, zag ik achtereenvolgens en in eenen zeer naauwen kring, de bergen *Moria*, *Lawoe*, *Märapie*, *Märbaboe*, *Sombieng*, *Sundoro*, *Oenarang*, *Goenong-Praauw* en *Tagal*. De minst hooge dezer is 6000 voet en er zijn, onder de opgenoemde, van 9000 voeten. De verst verwijderde kon op eenen afstand van 16 tot 20 mijlen gelegen zijn.

Denzelfden dag, te 9 ure des morgens, kwam

ik zonder eenig ongemak op de reede te *Samarang* aan en ging dadelijk aan land. Ik vernam dat het geheele expeditie-leger vertrokken was, en maakte zelf toebereidselen om naar het vaderland terug te keeren.

BRIEF

VAN

den Heer Luitenant ter zee D. L. WOLFSON, betrekkelijk het OVERZIGT, geplaatst op bl. 476 enz. van dezen jaargang.

Het verslag der commissie, den luitenant ter zee VAN RADERS en mij in het laatst van 1845 opgedragen en dat niet door ons, maar op gezag van het Gouvernement te Paramaribo in druk werd uitgegeven, genoot de eer van een *Overzigt* in No. 5 van den tegenwoordigen jaargang van dit tijdschrift. De voldoening door de loffelijke vermelding van onzen arbeid opgewekt, de goedkeuring door de regering aan denzelven gehecht, maken het tot pligt, zich eenig antwoord te veroorloven op aanmerkingen in gemeld *Overzigt* gemaakt; — opdat zeeofficieren, wien eene eervolle zending werd aanvertrouwd, in een tijdschrift aan welks hoofd de namen van zoo vele waardige mannen prijken, niet te boek blijven staan, als de groote zaak der vrijverklaring van slaven, van de verhevenste zijde, te hebben verwaarloosd. Ik vraag dit te eer, dewijl de redeneringen en wederleggende vragen, tegen een gedeelte van het verslag gerigt, onder scherper vormen (b. v. aan het eind van bl. 473) wedergevonden worden in het uit het Engelsch vertaald stuk, dat het *Overzigt* onmiddellijk voorafgaat.

Bij gelegenheid dat een blik op den staat van arbeid en productie in *Demerary*, zoo als de vrijverklaring der slaven

dien wijzigde, als »algemeene beschouwingen" wordt medegedeeld, — en de ons gedane opgaaf omtrent den achteruitgang dier volkplanting, met betrekking tot den uitvoer vóór 1834, eenigzins ruimere beteekenis erlangt, geeft de Redactie hare bevreemding te kennen, dat die gewigtige aangelegenheid door ons uitsluitend uit het oogpunt van materiëel belang werd beschouwd, en wij ons daarin nog tot de onmiddellijke verschijnselen bepaalden. Zij voegt er bij, dat de vrijverklaring der slaven immers niet geschiedde met oogmerk om meer suiker voort te brengen, maar met edeler en gewigtiger bedoelingen, enz. — Wie het verslag niet leest, kan door de strekking van het beschouwende gedeelte van het *Overzigt* in den waan worden gebragt, dat wij de verminderde productie als een wapen tegen de emancipatie hadden gebezigd; zij die het werkje (door den Heer PORTIELJE te Amsterdam hier te lande verkrijgbaar gesteld) wel ter hand nemen, zullen daarin zeker geene onderstelling aantreffen, zoo onwetend en ongerijmd als die: dat de grootsche maatregel zou zijn genomen met het *doel om meer suiker te maken*. De commissie was, volgens hare instructie en ook blijkens den titel van het *Overzigt*, niet geroepen om aan het *oogmerk* der emancipatie de *uitkomst* te toetsen. Zij teekende alleen de daadzaak aan, dat sedert de opheffing van den slavenstand de voortgebragte hoeveelheid suiker was afgenomen; — dit onmiddellijke verschijnsel behoorde alleen en uitsluitend tot hare taak, en binnen dien kring bleef hare uitweiding beperkt. Gezonden om na te gaan wat in naburige koloniën werd verrigt voor landbouw en nijverheid, ten einde de opbrengst te vermeerderen en te verbeteren en handenarbeid te besparen, was haar het onderzoek naar de nieuwe toestellen tot bereiding van de suiker als het voornaamste onderwerp aangewezen. De aanbouw en bewerking van dit hoofdproduct maakt in de W. Indiën grootendeels den arbeid uit, en gaf daarom aanleiding tot de plannen van centralisatie. Die arbeid en productie zijn achteruit gegaan, onder anderen ook door de emancipatie. Zij deed gebrek aan handen ontstaan; — de

aanvoering van duizende personen uit andere oorden bewijst reeds het bestaan van dit feit; deze ware toch overbodig, indien de bevolking zelve niet ontoereikend was. Dat de productie afnam, is uit officiële staten, uit zoo menige bladzijde der *Bijdragen* zelve (o. a. bl. 468), op te maken, en zelfs uit de woorden van eenen grooten ijveraar voor de afschaffing der slavernij, den waardigen Heer RETEMEIJER, in zijnen brief aan de *Société d'Afrique* (bl. 374 van dezen jaargang).

Ware de emancipatie niet onder de oorzaken van die uitkomst te tellen geweest, de commissie had dezelve des noods geheel kunnen voorbijgaan. Thans vermeldde zij die, nevens de afwezigheid van eigenaars (bl. 17 Verslag), de tegenkanting welke verbeteringen ondervinden en de gemakkelijkheid om in de geringe behoeften te voorzien; — doch bloot als eene gebeurtenis, gelijk staande met oorlog, brand, ziekte of elke andere, die tot vermindering der opbrengst kon hebben medegewerkt. Eveneens werden omtrent de Fransche Antillen de voorbereidende wetten op den slavenstand, die men dáár, niet zonder grond, als voorboden der vrijverklaring aanmerkt, de wedstrijd der beetwortelensuiker en de aardbeving van 8 Februarij 1843 als zoo vele oorzaken genoemd, die de koloniale nijverheid drukten, zonder dat men trad of had te treden in eene beoordeeling van de waarde of omschrijving dier oorzaken. Zoo hebben wij ook de inrigtingen betrekkelijk de zeevaart voorbijgegaan, omdat zij toen niet tot onzen tijdelijken werkkring behoorden. — Wij meenden ons nog te moeten waarborgen tegen elke verkeerde opvatting onzer afgebakende behandeling van het voornaamste koloniale vraagstuk: door (bl. 5) omtrent Britsch Guyana opzettelijk te vermelden, »Een zoo uitgebreid onderwerp is hier niet verder aangeroerd, »dan in zooverre het invloed heeft op den gang van land»bouw en landhuishoudkunde."

»Onder deze omstandigheden zal een land," enz. — welke uitdrukking in haar geheel wordt aangehaald, omdat het woord »hier" in eene dergelijke aan het hoofd van bl. 478, overzigt en recensie kon doen vermengen.

Waarom de vergelijkingen, ook wat het materiëel belang betreft, onvolledig zijn (bl. 478), moet ik vrijmoedig verklaren niet te begrijpen. Wij vergeleken immers niet de resultaten van twee onderscheidene toestanden, maar wel de officiële cijfers van uitvoer over verschillende jaren onder eenen gegevenen toestand. Door vergelijking met andere koloniën en op afgetrokkene gronden is het nu wel hoogst waarschijnlijk, dat zonder de emancipatie de uitvoer evenzeer, welligt nog meer ware teruggegaan; maar de logica der cijfers, de eenige geldende in ons bestek, mogt hier niet nagaan wat zou of kon geschied zijn, alleen hetgeen gebeurd was; — en in dien zin schijnt de vergelijking onmogelijk van eene gesteldheid, te weeg gebragt door eenige gebeurtenis, met die welke door het niet plaats hebben dierzelfde gebeurtenis zou zijn ontstaan.

De »edeler en gewigtiger bedoelingen" der vrijverklaring zijn dan door ons niet miskend, maar in het verslag opzettelijk onaangeroerd gelaten. IJveraars of tegenstanders, zoo de laatste nog als partij bestaan, hadden in onze stelling eveneens behooren te handelen. Al hadden wij ook, ongeroepen, de nieuwe gesteldheid der kolonie aan die bedoelingen willen toetsen, een verblijf van 10 dagen, door het vertrek der mail-stoomboot bepaald, was daartoe zeker te kort. Feitelijke, onmiddellijk op te nemen resultaten konden worden nagegaan; doch het zal wel niet betwist worden, dat een oordeelkundig onderzoek naar de onstoffelijke, in eene zoo ernstige aangelegenheid, ten minste evenveel weken zou vereischen, uitsluitend aan hetzelve toegewijd. Die hoogere bedoelingen en derzelver vruchten, zoo diep tredende in het zamenstel der overzeesche maatschappij, waren ons echter niet vreemd of onverschillig. De zeeofficier moet te wel overtuigd zijn, welke uitmuntende gelegenheid zijn stand aanbiedt tot onbevooroordeelde waarnemingen en vergelijkingen, ook buiten den kring zijner betrekkingen, dan dat het bezoek der Engelsche W. Indische bezittingen, hoe vlugtig ook, in dat opzigt voor ons persoonlijk vruchteloos zou zijn gebleven.

Zonder nog de zaak onbepaald op den voorgrond te stellen, hadden wij reeds vroeger getracht dezelve, als een der eerste vraagstukken van deze eeuw, te leeren kennen, te volgen en onze meening te vestigen. Wij wisten dat de tegenwoordige verschillen zeldzaam meer het beginsel, meestal de wijze van toepassen betreffen. Tegenover hen, die de emancipatie dadelijk en volledig verlangen, staan zij, die zulks onuitvoerbaar achten met slaven, gelijk die thans zijn; — de middenweg was het *apprenticeship*, welks doel, geschiedenis en uitwerking ons mede niet onbekend waren. — De eerste partij beschouwt alle voorbereiding onnoodig en onmogelijk, omdat zij komen moet van hen, die belang meenen te hebben bij de instandhouding der slavernij, en daardoor een middel kon worden om de afschaffing onbepaald te verschuiven. De voorstanders van voorafgaande maatregelen, zoo zij nog verschillen in de keus der geschikste tijden en middelen tot de uitvoering der afschaffing, ook in het bestrijden der geldelijke opofferingen, wenschen eenparig dat, reeds bij voorraad, voorzien zij in de schokken, door dien uitersten overgang, in het maatschappelijk verdrag aanvankelijk te verwachten. Zij beweren dat elke emancipatie, ook in de niet stoffelijke verschijnselen, schaduwzijden zal opleveren, wanneer de toestand van hen, wien zij geldt, nog niet overeenkomt met hare strekking; dat de emancipatie van den geest die door de wet moet voorafgaan, daar men anders gevaar loopt, dat de eerste slechts naar de uitwendige gestalte ingang vindt: luiheid voor vrijheid wordt aangenomen, ijdelheid en aanmatiging voor kracht en gevoel van eigenwaarde doorgaan, weelde en uiterlijk vertoon de plaats van degelijke welvaart innemen. Zij wijzen de Godsdienst als hoofdmiddel van die voorbereiding aan, en gelooven dat men den heiden eerst rijp moet maken voor het begrip van een verband tusschen hem, een onstoffelijk Opperwezen en den Middelaar, — vatbaar doen zijn voor eene werkdadige Christelijke zedeleer; — dat men vooraf den armen slaaf de krachten behoort te geven, om op zich zelven te kunnen staan, en ongevoelig het besef schenken, dat hij

reeds nu niet slechts tot de roerende goederen, maar ook tot de menschen behoort. Dan zou de natuurlijke, de niet te betwisten emancipatie daar zijn, de menschelijke wet zou slechts ten uitvoer behoeven te leggen wat de hoogste wet daargestelde en reeds vooraf bekrachtigde; de waarde van hetgeen in de bespiegeling schoon en waar is, zou dan geheel op de toepassing kunnen overgaan.

Doch hoe men daarover denke; al neemt men aan, dat het groote gezin der voormalige slavenkoloniën niet geheel ongevoelig kan blijven voor eene gelijktijdige meerderjarigverklaring van het grootste getal van deszelfs kinderen, de slavernij is uit geen oogpunt voor eene redelijke verdediging vatbaar. Zij is eene treurige en onnatuurlijke verhouding, onvereenigbaar met de beschaving, dat levensbeginsel der wereld in de nieuwe geschiedenis; — zij brengt eene gesteldheid voort, die, onder bedriegelijke vormen en met aanvankelijke voordeelen, zich zelve vernietigt. De afschaffing herstelde de menschelijkheid, de zedelijke maatschappij in hare eerste en dringende eischen, regten en belangen; zij kan niet dan gunstig werken op het welzijn van de leden dier maatschappij. Al bewezen de feiten zulks nog niet, de algemeene wetten, volgens welke het menschdom zich ontwikkelt, zouden het reeds in het afgetrokkene kunnen bepalen. Waar Godsdienst, zedelijkheid en verlichting een nieuw veld wordt aangeboden, zal eindelijk ook de burgerlijke zamenleving gelouterd ontwaken; — daar zullen, als in de Engelsche W. Indiën, onderwijs, kennis, wetenschappen en nijverheid als een schakel elkander voortbrengen en nuttig de hand reiken. En na verloop van jaren, wanneer de onvermijdelijke crisis is doorgestaan, wanneer de veredeling van het geestelijke schepsel goede burgers heeft gevormd, zullen deze het land hunner inwoning tot eenen staat verheffen, die door den adem van vooruitgang, door arbeid en handel eene welvaart bereikt, duurzaam onmogelijk daar, waar ruwheid, stilstand en dwang den ijzeren schepter zwaaijen.

De personen, welke de Commissie uitmaakten, stonden dan in *Demerary* op een terrein, dat ook van die zijde hunne

aandacht en belangstelling wel degelijk trok. Zij verkeerden toen echter in de stelling van ingenieurs, wien men een pas gegraven kanaal laat opnemen, en die, afgescheiden van of zelfs ondanks eigene denkwijze en wenschen, in het officiële verslag de beoordeeling niet laten afhangen van een hen bekend liefdadig oogmerk, om b. v. aan behoeftigen arbeid te verschaffen, en ook niet treden in de waarde der middelen, aangewend tot bereiking van dat doel. Zij konden in dat opzigt mededeelingen en opmerkingen verzamelen; doch, in tegenstelling van de uitvoering der opgedragene werkzaamheden, moest dit ongemerkt geschieden, omdat de commissie moeite had »zich te onttrekken aan de *afleiding* door beleefdheden en »door gesprekken van den dag: vrijstelling der slaven en hunne »vervanging door ingevoerde vrije arbeiders" (bl. 35).

Want de Engelsche Kolonisten schenen niet te kunnen gelooven, dat onze zending een bloot materiëel doel had; dit blijkt duidelijk uit het zoo onnaauwkeurige berigt deswege in de *Royal Gazette* van *George-town*, overgenomen op bl. 122—124 van dezen jaargang. De redactie gaf, naar aanleiding van dat berigt, welks onjuistheid haar niet bekend kon zijn, hare tevredenheid te kennen over de verwezenlijking van eenen vroeger geuiten wensch, volgens welken het doel der zending in den ruimsten zin zou hebben bevat, hetgeen nu den niet ingelichten als een gedeeltelijk gebrek in de uitvoering eener andere zending kon toeschijnen.

Behalve het gunstige, hier en daar in het verslag omtrent de stemming der kolonie en der nieuwe burgers aangestipt; behalve het overleggen van wetten en bepalingen over belangrijke aangelegenheden, meende de commissie toch nog omtrent eenige punten ter loops de aandacht te moeten vestigen. Zij liet dadelijk op den boven aangehaalden volzin volgen: »wij kun»nen echter van deze kolonie niet afstappen, zonder van eenige »inrigtingen te gewagen," en noemde met een enkel woord de levendigheid van den handel, sommige openbare instellingen voor Godsdienst, onderwijs, zeevaart en verpleging van zieken, gelijk het *Overzigt* dit aan het slot vermeldt.

Onwillekeurig heb ik meer uitgeweid dan strikt noodig was. Ik zal mij ook daarom aangaande kolonisatie en emigratie naar Britsch Guyana bepalen tot de veronderstelling: dat aan onduidelijkheid in het verslag kan zijn te wijten, hoe hetgeen daar (bl. 4 en 5) over de Portugezen van de Canarische eilanden wordt gezegd, heeft kunnen leiden tot de gevolgtrekking, dat deze het best voldoen, en bewijzen dat blanken zich aan den arbeid in de W. Indiën kunnen gewennen.

Evenmin als wij officiëel antwoordden op hetgeen ons niet was gevraagd, zou ik ook ongeroepen mij niet verstout hebben mijne meening over de gewigtige zaak in het openbaar te uiten. De hooggeachte redactie, die nu daartoe aanleiding gaf, zal door de plaatsing van het bovenstaande, indien zij het daartoe waardig keurt, bijzonder verpligten

haren onderdanigen dienaar

's Gravenhage,
15 October 1846.

D. L. WOLFSON,
Luitenant ter Zee 2de klasse.

Wij hebben gaarne den bovenstaanden brief opgenomen. Het zoude geheel tegen onze bedoeling geweest zijn, zoo wij aan de verdienstelijke stellers van het »verslag" niet volkomen regt hadden gedaan. Uit dezen brief blijkt nu, dat zij de vraag van de afschaffing der slavernij opzettelijk niet van hare gewigtigste zijde behandeld hebben, omdat hunne zending dit niet medebragt, en omdat hun verblijf in de Engelsche koloniën te kort was. Wij hebben niets daartegen aan te voeren.

De verklaring, dat zij, ook wat het materiëel belang betreft, alleen bedoeld hebben, de cijfers van de opbrengst in de laatste jaren te vergelijken, met die van de jaren voor de afschaffing der slavernij, zonder te onderzoeken, wat zoude gebeurd zijn, indien de slavernij had voortgeduurd, laat onze aanmerking

in volle kracht, dat de opbrengst ook zoude zijn teruggegaan, indien de arbeiders door het wegsterven onder de slavernij waren verminderd, zoo als zij nu door de vrijverklaring hebben afgenomen.

Wij verheugen ons te vernemen, dat de »edeler en gewigtiger bedoelingen" der vrijverklaring door hen niet zijn miskend; en dat, volgens hun gevoelen, de tegenwoordige verschillen over dat vraagstuk zeldzaam meer het beginsel, meestal de wijze van toepassing betreffen. Indien de eigenaars der plantagiën en hunne gemagtigden in de koloniën zoo ver gevorderd zijn, kunnen wij de vernietiging van de slavernij met grond verwachten. De schrijver schijnt meer over te hellen tot het gevoelen van hen, die het raadzaam achten de slaven voor te bereiden tot den overgang uit hunnen tegenwoordigen toestand in dien van vrije burgers. Het is onze lezers bekend, dat bij hen, die zich het grondigste met dit onderwerp hebben bezig gehouden, en daaronder onze landgenoot, de heer BETEMEIJER in Demerary, algemeen het tegenovergesteld gevoelen heerscht. Volgens dezen heeft het zoogenaamd *apprenticeship* in de Engelsche koloniën geheel niet gunstig gewerkt, en zijn zelfs de pogingen om de slaven tot Christenen te maken, niet geslaagd, zoo lang men met het Evangelie in de eene hand en de zweep in de andere de godsdienst gepredikt heeft. De beschaving en bekeering zijn eerst begonnen, en konden eerst beginnen, zoo zij beweren, sedert de slavernij heeft opgehouden. Zoo ver ons bekend is, heeft onze Regering dit vraagstuk nog niet opzettelijk doen onderzoeken,

en den daaromtrent elders genomenen maatregel nog niet gevolgd. De Fransche regering heeft herhaaldelijk commissiën naar de Engelsche koloniën gezonden, om de uitkomsten van de vrijverklaring der slaven na te gaan, en met name ook de vraag omtrent de mogelijkheid of het raadzame eener voorbereiding tot klaarheid te brengen. Wij kunnen uit de omstandige verslagen, welke die regering heeft bekend gemaakt, veel licht scheppen; evenwel zoude het, naar ons inzien, niet overtollig zijn, indien onze regering met datzelfde oogmerk alsnog eene commissie naar de Engelsche koloniën zond.

Doch al konden wij instemmen met het gevoelen, dat eenige voorbereiding de dadelijke en volledige vrijverklaring moest voorafgaan, zoo zouden wij niet genoeg kunnen betreuren, dat zelfs de eerste stap daartoe nog niet geschied is. In Frankrijk zijn althans eenige wetten en maatregelen met dat doel tot stand gebragt. In Denemarken en Zweden hebben zich de Statenvergaderingen zeer daaraan laten gelegen liggen. Onze wetgevende vergaderingen hebben er zich niet eene enkele maal mede bezig gehouden. Ter gelegenheid van het bekende adres over Suriname, is ons wel de goede bedoeling van den Minister van koloniën gebleken, maar tevens dat een verbeterd slavenreglement *niet* was ingevoerd, en sedert is van dat reglement niet meer gesproken. Na dertig jaren hebben de Nederlanders tot vervulling van dien duren pligt niets, of zoo goed als niets, gedaan!

Een punt, dat door den heer WOLFSON wordt aangeduid, doch verder met stilzwijgen voorbijgegaan,

komt ons voor, nog eenige toelichting te vorderen. Duizenden Portugezen van Madera verhuizen naar Britsch Guyana. Wij hadden bij de mededeeling hiervan opgemerkt: »Dit wederspreekt het beweren, »dat blanken zich niet aan den arbeid in de West-In»dische koloniën zouden kunnen gewennen" (bl. 479). Volgens den heer WOLFSON, hebben wij ten onregte dit besluit uit den inhoud van het »verslag" opgemaakt. Dit is mogelijk; doch zoo wij de stellers van dat verslag niet wel verstaan hebben, is de zaak zelve bij ons, naar menig berigt, aannemelijk voorgekomen. Zie hier, wat nog onlangs werd medegedeeld in een Rapport adressé, le 6 mai 1846, à M. le gouverneur de la Guyane française, par M. D'ALTEYRAC, lieutenant de vaisseau, commandant le bateau à vapeur *l'Eridan* (1):

»Les paysans de l'Inde appelés Coulis et les habitans de »Madère sont on ne peut plus dans les conditions nécessaires »pour le travail libre, car ces individus ont l'appât du gain." (p. 301). »Revenant au travail des immigrants, je dois dire »que la généralité des propriétaires que j'ai consultés m'ont »dit être on ne peut plus satisfaits; j'ai vu moi-même des »travaux de fouille de la première importance operés dans »l'espace d'une couple de mois et à des prix modérés. Ainsi »j'ai vu payer 2 gourdes pour fouiller à 3 pieds de profondeur, »sur 12 pieds carrés de surface, un canal de près de 6 mètres »de large et où il fallait transporter la vase sur la tête à 10 »pas de là, et en montant sur des digues très élevées. 200 »Portugais à peu près travaillaient à cette opération, réunis »par famille, et certainement jamais je n'ai vu, pendant le »long séjour que j'ai fait dans les colonies, des travailleurs

(1) *Revue Coloniale*, uitgegeven op last van den Franschen Minister der marine, août 1846, p. 279 enz.

»aussi énergiques et animés d'autant de courage dans un tra-»vail aussi pénible et sous un soleil brulant."

»Ce propriétaire m'a déclaré, ce dont je pouvais m'assurer »moi-même du reste, qu'avec peu de temps d'apprentissage, »les Portugais devenaient aussi adroits que les meilleurs nègres »de pelle."

»En outre, la plupart des personnes que j'ai consultées »mettent les Portugais en première ligne comme travailleurs; »après eux les nègres d'Afrique, puis les Coulis de l'Inde. »Ces derniers sont un peu mous, et leur acclimatement est »beaucoup plus long" (p. 306).

Zoodanige bepaalde verklaringen vinden wij geenen grond, zonder nadere inlichting, te verwerpen.

RED.

SCHETS

VAN DEN

GANG VAN ZAKEN IN BRITSCH GUYANA,

SEDERT DE VRIJLATING DER SLAVEN ALDAAR.

Acht jaren zijn er nu verloopen, sedert in de Britsche koloniën, met afschaffing van het, vier jaren te voren, ingevoerde leerlingschap, de negerslaven geheel van hunne meesters vrij en gewone Britsche onderdanen geworden zijn. Te gering, voorzeker, is dit tijdsverloop, om reeds den grooten maatregel in zijnen ganschen omvang te waarderen; maar niet te gering, zoo men leering zoekt uit deszelfs eerste gevolgen. Die gevolgen toch zijn verre van willekeurig. De aanschouwer ziet er, veeleer, natuurlijke uitvloeiselen in, welke zich, naarmate van gelijke oorzaken, overal gelijkelijk moeten doen gevoelen. In alle de Britsche koloniën is dan ook de aanvankelijke uitwerking der vrijlating, in het groot genomen, eenerlei geweest. In het groot genomen: want, naauwkeurig bezien, heeft zich die uitkomst,

in elke derzelve, naar bijzondere omstandigheden, min of meer gewijzigd. Uit dit oogpunt is dan voor hen, welken de belangen van Nederlandsch Guyana inzonderheid ter harte gaan, de beschouwing van Britsch Guyana bovenal gewigtig. Met deze aan de onze grenzende bezitting heeft Suriname meer gelijkheid, dan met eenige andere. Dezelfde gesteldheid van lucht en bodem kenmerkt de geheele landstreek, door de Orinoko en Amazone omzoomd. In beide deelen is gelijkheid in de 'toebereiding van den grond, in volksgebruiken en zeden. Er is nog, in begrippen, taal en wetten, menig spoor uit de gulden dagen, toen Nederland ook daar zijne vaan hield geplant. Veel gronden dus, om liefst Britsch Guyana tot maatstaf te nemen.

Doch hoe dien maatstaf met juistheid gekend? Niet ligt worden de hulpmiddelen daartoe door iemand, wie hij zij, naar eisch verkregen. Men kan den rijken schat van al wat gedrukt staat, doorwroeten en nogtans dwalen; men kan louter staatstukken tot grondslag nemen en toch gebrekkig oordeelen; men kan in de kolonie vertoeven en echter van veel onkundig blijven; men kan op eerlijke verklaringen eener menigte ooggetuigen willen afgaan en toch niet gewaarborgd zijn. Gelukkig, dat wij geene verdere verpligting op ons namen, dan *bijdragen* te leveren. Doch ook van deze verpligting willen wij ons zorgvuldig kwijten en thans het onderwerp ijverig hebbende nagegaan, zoo doeltreffend mogelijk pogen te handelen. Wij brengen dan het voornaamste uit onze berigten onder algemeene hoofden; ver-

melden daaronder de opgaven, welke ons het meest geloofwaardig voorkomen; onthouden ons van alle beroep op schrijvers; doch noodigen elken beter onderrigten uit, bij elke dwaling ons teregt te wijzen. Wanneer wij deze teregtwijzingen later mededeelen, zal het niet wedersprokene in de overtuiging mogen blijven bestaan en redelijken grond geven tot verdere redenering.

Bewoning.

Onbestemd zijn nog steeds de grenzen des lands naar de zijde van Brazilië en Venezuela. Langs dien zoom vindt men een overblijfsel der oorspronkelijke bewoners, hier, gelijk elders, door de Europezen met geheelen ondergang bedreigd. Deze Indianen, geschat op nagenoeg 7000, zwerven rond, in tien stammen onderscheiden en slechts geringe betrekking onderhoudende met de volkplanting. Laatstgemelde heeft grootendeels het kustland bezet. Bij de schier onbeschrijfelijke vruchtbaarheid, welke alom den bodem kenmerkt, zijn echter de aangeslibde gronden, meer nog dan vroeger de Nederlanders deden, door de Engelschen bevolkt, op zekerder voordeelen belust. Het getal blanken wordt gerekend 4000 te zijn De kleurlingen worden gesteld op ruim 8000. Het grootste deel der bevolking zijn de negers. Op het tijdstip der vrijlating nam men aan, dat er aanwezig waren,

voor den akkerbouw bestemd. . . .	63,282
in andere diensten gebezigd.	6297
kinderen beneden de zes jaren . . .	9893
oude en gebrekkige	3352
in het geheel.	82,824

Alles echter is en blijft, wat het tijdstip der vrijlating betreft, slechts benadering. Tellingen zijn later aangevangen, maar nog niet naar eisch volbragt.

Bestuur.

Verdeeld in de drie graafschappen, Demerary, Essequebo en Berbice, staat het land onder bewind van den Gouverneur. Met behoud, in 't algemeen, der vormen weleer door de Staten Generaal ingevoerd, oefent hij dat bewind, voor zooveel alle wettelijke verordeningen aangaat, uit, met eenen kolonialen raad. Deze raad bestaat uit de hoofdambtenaren der kolonie — den Procureur Generaal, den Opperregter, den Ontvanger Generaal, den Secretaris der Regering; voorts uit vijf leden voor den tijd van drie jaren uit de ingezetenen verkozen en »koloniale »leden" genoemd, en daarenboven, zoo dikwijls er zaken behandeld worden, de geldmiddelen betreffende, uit zes leden, »financiële vertegenwoordigers" geheeten en voor den tijd van twee jaren insgelijks uit de ingezetenen verkozen. Gemelde verkiezingen geschieden door een kieskollegie, hetwelk uit zeven leden bestaat, welke door degenen, die *f* 60 's jaars in de belastingen opbrengen, bij beslotene in eene stembus bijeengebragte briefjes, voor hun leven be-

noemd zijn. Tegen de beslissingen nu van den koloniälen raad heeft de Gouverneur het »veto," met onderwerping aan de uitspraak der regering in het moederland, en bovendien verordent gemelde bewindsman, met wettelijke kracht, al hetgeen is maatregel van uitvoering of van algemeen beheer. Hem staan, behalve de voornoemde hoofdambtenaren, onderscheidene mindere beambten, ook van policie, door het gebied der graafschappen heen, ten dienste. De krijgsmagt bestaat uit een Engelsch regement en een deel van een Westindisch. De regtsbedeeling voor burgerlijke zaken is bij nedergerigten in elke der steden Georgetown en Nieuw Amsterdam, en bij een oppergerigt, in eerstgenoemde plaats gevestigd. De strafzaken worden behandeld voor kleine hoven, een in elk graafschap en verder voor het Criminele Hof, beurtelings in elk graafschap, om de drie maanden, teregtzittende. Behalve de plaatsen van gevangenzetting ter beschikking der policie, zijn er, op onderscheidene punten, negen strafinrigtingen aanwezig. Zoodanig zijn, over het geheel, de middelen van regering. In dezelve mengt zich meer en meer, naar Engelsche begrippen, de invloed der bevolking. Niet alleen de uitspraken des regters, ook de zittingen van den kolonialen raad geschieden met opene deuren. Een tiental dagbladen en tijdschriften bespreken vrijelijk, hetzij ter bestrijding hetzij ter verdediging, de daden des bestuurs. Er is bevoegdheid tot openlijk vergaderen, ook ter beraadslaging over de zaken der kolonie. Er wordt van het regt, verzoekschriften in te dienen, met ijver gebruik gemaakt.

Overgang.

De parlementsacte, welke, in 1834, met de vrijlating het leerlingschap verbond, had voorgeschreven, dat hetzelve, voor de veldslaven, tot in 1840 zoude voortduren, doch reeds in 1838 voor de overigen zoude ophouden. Evenwel was de toestand der negers, vooral in de meer afgelegene gedeelten der kolonie, sedert 1834 bijna dezelfde gebleven als te voren; ja er was, bij toeneming, door de planters zooveel inspanning gevorderd, dat de negers, niet begrijpende, hoedanig de hun aangekondigde, hooggeprezene weldaad was, tot morren overgingen. De tegenwoordige gouverneur Sir HENRY LIGHT, reeds in andere Britsche koloniën ervaring hebbende opgedaan, vond zich, toen hij, in 1838, aan den in de kolonie bij zijn leven gelasterden Sir CARMICHAEL SMYTH opvolgde, onbezwaard, overeenkomstig het voorstel van eenen aanzienlijken planter, Sir MICHAEL M'TURK, aan den regeringsraad voortedragen: de opheffing van het leerlingschap, nog in datzelfde jaar, aan de geheele negerbevolking gemeen te maken. De raad vereenigde zich met deze voordragt en ingevolge plegtige bekendmaking van den Gouverneur, was het te middernacht vóór den 1en Augustus 1838, dat voor de 82,824 Afrikanen de vrijheid daagde. Als bij uitnemendheid voor hen scheen de dichter gezongen te hebben:

»Vor dem Sklaven, wenn er die Kette bricht,"
»Vor dem freien Menschen erzittert nicht!" (1)

Wat er ook mogt zijn voorafgegaan, hoeveel er ook mogt zijn voorspeld, er was niets dat naar weerwraak, niets dat naar oproer, niets dat naar openlijke wanorde geleek. Toen de negers vernamen, dat zij nu niet meer aan de huizen en landgoederen hunner meesters verbonden waren, maar, behoudens hunne pligten, konden gaan, waar, en verrigten, wat zij wilden, was er onder hen beweging, bevreemding, nieuwsgierigheid, aarzeling. Velen bezochten hunne lotgenooten; in groot aantal gingen zij stadwaarts; maar verwondering, genoegen en vrolijkheid waren hunne meest kennelijke gewaarwordingen.

Arbeidsloonen.

Aan de slaven was voorgehouden, dat zij, vrij wordende, zelve in hunne behoeften zouden moeten voorzien en de gelden, hiertoe noodig, door arbeiden zouden verwerven. Het leerlingschap was dienstig, hen met dit nieuwe begrip gemeenzaam te maken en hun het geld te leeren waarderen tegen den tijd, dat zij vrij zouden zijn in de keus van hunnen arbeid. Wel verre van in dit opzigt onverschillig te zijn, weten de negers met juistheid hunne berekeningen te maken, en laten zij zich niet ligt overreden, hunne vorderingen te matigen. Voor zooveel den landbouw betreft, is het werk tweederlei. Het geschiedt of bij de taak of in daghuur. De dag-

(1) SCHILLER, die Worte des Glaubens.

huur is gemiddeld ƒ 1,25. Veehoeden, vervoerwerk en dergelijken zijn slechts voor berekening naar den tijd van duur vatbaar. Tijdens het leerlingschap was echter dagloon de regel, ook voor allen anderen veldarbeid. Hetzelve bedroeg dan voor de beste arbeiders, mans of vrouwen, 80 centen, voor die van minder slag 60, voor de minst geschikten 40 centen. Sedert de opheffing van het leerlingschap, is bij allen veldarbeid, welke daarvoor vatbaar is, het taakwerk regel geworden. De arbeider wordt alzoo betaald voor iedere taak, welke hij volbrengt; doch de eene taak verschilt van de andere in tijd, in zwaarte en dan ook in prijs. Naarmate der 9 onderscheidene soorten van werk, zijn de taken, met gemeen overleg der planters, begroot op 4, 5, 6, 7 of 8 uren.

Eene taak van	4—6	uren wordt betaald met	ƒ 0.80 tot ƒ 1.00
»	5—6	»	» 0.80
			» 1.00
			» 1.25
			» 1.60
			» 2.10
			» 2.50
			» 2.90
			naar gelang van het werk;
»	7—8	»	ƒ 2.50
			» 2.90

Wordt de taak niet volbragt, dan is er slechts betaling in evenredigheid. Daarentegen kunnen arbeibeiders, de kracht en den wil er toe bezittende, hunne taken in minder, dan den aangenomenen tijd, afwerken en op eenen dag er twee, drie, ja, soms vier volbrengen. Dan wordt hun iedere taak, welke zij, na de eerste, verrigten betaald met 50% ver-

hooging; zoodat eene taak van 85 centen, driemalen voltooid, hun *f* 3.40 daags opbrengt. Eene jonge vrouw kan reeds op den middag twee taken volvoerd hebben en in den achtermiddag eene derde afwerken. Een bekwaam en ijverig werkman verrigt zijne taak van 7—8 uren in vier of vijf uren tijds en kan, daarna voortgaande, wel tot *f* 4.22 daags verdienen. Niet alle arbeid evenwel is overal elken dag noodig; naar tijd en plaats wordt nu het eene, dan het andere meer gevorderd; maar gemiddeld kunnen mans en vrouwen het geheele jaar door aan taakwerk ontvangen *f* 1,80 daags. Wat nu het loon van anderen dan veldarbeid betreft, deze wordt soms bij het uur berekend, als van sjouwers en voerlieden: de eersten op 40, de laatsten op 80 centen. In het algemeen echter is het of daghuur of maandelijksche huur. Bij de maand vindt men

Huisbedienden	voor	*f* 20.	*f* 25.	*f* 30.	*f* 37.50
Koks	»		» 25.	» 30.	
Waschvrouwen	»	» 20.	» 25.	» 30.	
Stalknechts	»	» 20.	» 25.		
Varenslieden	»		» 25.		
Schippers	»	» 40.	» 50.		» 62.50

In daghuur verkrijgt men

Timmerlieden	voor	*f* 1.60	*f* 2.00	*f* 3.30	
Metselaars	»		» 2.00	» 2.50	*f* 3.30
Huisschilders	»			» 2.50	
Rijtuigschilders	»		» 2.00	» 2.50	
Behangers	»			» 2.50	
Smids	»			» 2.50	» 3.40
Koperslagers	»			» 2.50	
Kuipers	»		» 2.00	» 2.50	
Zagers	»	» 1.60			
Schuitenmakers	»			» 2.50	» 3.30
Rijtuigmakers	»		» 2.00	» 2.50	

In dezer voege is er thans in de kolonie, aan werkloonen, eene maandelijksche uitbetaling van *f* 750,000. Die werkloonen worden, ook in Demerary, voor hoog gehouden. Intusschen kan de mate er van slechts het gevolg zijn van vrijwillige overeenkomst tusschen werklieden en gebruikers. Aan regeling bij wettelijk voorschrift heeft men zich ook niet gewaagd. Dwangmiddelen, van de zijde der gebruikers, hebben niet dan nadeel te weeg gebragt. Toen, in den aanvang, bij het stijgen der loonen, een groot deel der eigenaren tot het gezamenlijk besluit gekomen was, geene hoogere dan de tevens bepaalde loonen te geven, onderwierpen zich de negers daaraan zoo weinig, dat zij, elkander in hunnen nieuwen doch gemeenschappelijken toestand, van het eene tot het andere einde der kolonie, als van zelve, verstaande, in menigte — men begroot dit aantal op 20,000, — weigerden te werken. Nadat deze werkeloosheid twee maanden geduurd had en de eigenaren bevonden, dat het bestuur nog niet tusschen beiden kwam, zagen zij zich gedwongen in schikkingen te treden, welke de arbeidsloonen niet verminderden, de schade van het verzuimde werk niet vergoedden en het gevoel van magt en onafhankelijkheid, bij de werklieden bevorderd, niet weder matigden.

Vrije arbeid.

Het sprak van zelf, dat na de vergunning, aan de vrijgelatenen gegeven, om naar keuze te werken, de arbeid in de kolonie veel verandering zoude on-

dergaan. Bij het strenge verband der slavernij was de bestemming, door den meester gegeven, de regel; des negers weerzin, des negers lust waren aan die bestemming ondergeschikt en, zelfs tot verdooving toe, onderworpen. Thans was het elk, bij de verpligting om in voeding, huisvesting, kleeding, verpleging, voor zich en de zijnen, uit eigene middelen te voorzien, onverlet, ook met eigene zucht en inzigten te rade te gaan. Zooveel de vrucht van overmagt geweest was, moest nu achterblijven. Kinderen, zwangere vrouwen, zogende moeders, gebrekkelijken en zwakken, indien van hen te voren nog diensten konden worden afgevergd, zij mogten thans, wanneer overigens voor hen gezorgd werd, zich onthouden. Allen, die lediggang boven arbeid verkozen, zagen de vroeger dreigende hand voor altijd gebonden. Nooddruft, nergens een toereikende prikkel tot de gevorderde werkzaamheid, was dit allerminst in eene door de natuur zoo rijk begiftigde landstreek. Aan de eerste levensnoodwendigheden wordt er gemakkelijk voldaan. Wie er zich met eenvoudig voedsel vergenoegt, kan met twee dagen gezetten arbeid, zich daarvan, voor de geheele week, in ruimte voorzien. Daarenboven, voor zooveel er begeerte naar werk was, was er tevens keus. Wien de suikermolen te zwaar viel, stond het vrij naar ligtere taak om te zien; dien het werken niet verdroot, stond menig voordeeliger bedrijf open; kunstarbeid trok vele jongere lieden van het veld naar den winkel; de vrouwen vonden dikwijls als waschvrouwen of tot keukenwerk dienst; menig

eenen lokte het schuitenvoeren of wagenmaken, het timmeren en schilderen meer uit, dan de koffijbouw. Daarenboven moest er wel een bijzondere afkeer ontstaan van allen »*illiberalis labor*." VON HUMBOLDT had het reeds voor veertig jaren gezegd, in het nalaten van den arbeid, welke den stempel van slavenarbeid droeg, zou de vrijgelatene meer bijzonder zijne vrijheid meenen te gevoelen. De godsdienst-predikers verhoogden deze stemming, den vrijgelatenen leerende, dat ook hier aan dwangarbeid eerloosheid kleefde en hem steeds de begrippen voorhoudende van menschenwaarde en regt. Bij dit alles deed zich de geaardheid des negers gelden. Hem is noch de ernst, noch de geest van werkzaamheid des Europeërs eigen en terwijl hij meer op vermaak en minder op inspanning bedacht is, vindt hij zich zelfs niet weerhouden door die voorschriften van hulpvaardigheid en trouw, welke, sedert eeuwen, tot de Europesche vrije dienstbaarheid behooren. Al deze gronden geven de verklaring van het gebrek aan veldarbeiders, waarover al spoedig na de vrijlating geklaagd werd. De klagt was voornamelijk tweederlei. Vooreerst over het verloop van arbeiders. Velen waren wel op de landgoederen gebleven of er, na de bevrediging der eerste nieuwsgierigheid, uit gehechtheid aan hunne vroegere meesters en oude woonplaatsen, teruggekeerd; maar na twee en een half jaren werd het getal van degenen, welke de bestemming tot den akkerbouw hadden vaarwel gezegd, op $\frac{1}{3}$ geschat van het geheel, en laatstelijk rekende men, dat voor de teelt en vervaardiging van de gezamenlijke voortbrengselen van

uitvoer der kolonie, uit de vrijgelatenen gewoonlijk niet meer dan 25000 van allen leeftijd en beiderlei kunne werkten. Doch sterker dan de klagt over het verloop van arbeiders, was de klagt over ongestadigheid in het werken. Soms had een planter heden 60 of 70 arbeiders bezig, die er morgen slechts 30 of 35 wedervond; hetzij dan de overigen of werkeloosheid hadden verkozen of een ander bedrijf gezocht of zich op eene andere plantaadje verhuurd. Een werkman komt op eenen dag welligt een ducaat verdienen, maar verwijdert zich weder twee of drie dagen lang. Nu en dan werpen de aangenomenen eensklaps hunne werktuigen ter zijde en keeren naar hunne woning of waar het hun lust, zich niet bekommerende over hetgeen daarmede onvoltooid blijft. Op zeker landgoed namen 16 vrouwen het rietsnijden aan, en arbeidden eene gansche week, hoofdelijk voor *f* 1,50 daags, eene hoeveelheid leverende, welke strekken kon voor 3 vaten suiker, doch in de volgende week wilden die vrouwen weder niet werken en lieten meer riet op stam staan verdroogen, dan zij eerst hadden geveld. Zoo werd menige bouw aangevangen, welke, bij gebreke van werklieden, tot een volgend jaargetijde moest gestaakt blijven; zoo ontbrak het menig maal aan den gewenschten voorraad en aan de genoegzame deugdelijkheid der voortbrengselen; zoo was er spoedig eene vermindering in de opbrengst, welke wezenlijken schrik zelfs in het moederland verwekte. De suikerteelt, op welke men zich allengs het meest was gaan toeleggen, leverde in 1837, het jaar voor de geheele vrijlating. . . . 67,567

in dat jaar zelf. 51,368
en het jaar daarna slechts. . . . . . 39,959 vaten.

In 1841 was de voortbrenging op de helft; in ponden uitgedrukt:

1837, 101,383310.
1841, 52,043897.

Men moet, wel is waar, voorzigtig zijn bij het aannemen dezer cijfers. Ook bij hetzelfde stelsel konde er groot verschil zijn van het eene jaar tot het andere. In 1836 waren er 4,304 vaten meer voortgebragt, dan 1837 opleverde. Rampen als waarvan nu laatstelijk berigt is ingekomen, groote droogten, zware stortregens, het afbranden van plantagiën, moeten op de voortbrenging van invloed zijn. Nogtans is het erkend, dat de groote oorzaak der verminderde voortbrenging lag in de afneming van arbeid.

Aan vermaningen ontbrak het den vrijgelatenen niet. In October 1838 gaf de gouverneur LIGHT hun openlijk den raad, hunne verbindtenissen met naauwkeurigheid na te komen, opdat zij onheilen mogten verhoeden, van welke zij zelve mede het slagtoffer zouden zijn. In 1839 en 1840, telkens op den verjaardag hunner vrijlating, betoogde hij hun, in openlijke rede, dat zij de plantagiën niet verlaten en den landbouw op dezelve niet vaarwel zeggen moesten, opdat de rijkdom der kolonie en daarmede hunne eigene welvaart niet in gevaar wierde gebragt. Wat kunnen echter woorden afdoen, waar de gereede zin voor overtuiging niet bestaat? Men betreurde nu, dat de vergunning van vrijen arbeid

niet gepaard was geweest met verordeningen, welke aan de geneigdheden der negers, ware het mogelijk, eene doelmatige rigting hadden gegeven. Onder deze rekende men, inzonderheid, het voorkomen van verspreiding derzelve.

Verspreiding.

Reeds tijdens de slavernij bestond het gebruik, dat de slaven, in vrije oogenblikken, eigene kostgronden bebouwden. Tijdens het leerlingschap werkten zij voor geldelijk loon. Er was dus, tijdens de verklaring der vrijheid, weinig bij hen noodig, om hen tot het aanschaffen van eigen grond te doen overgaan. Lachte hun aan den eenen kant het genot van onafhankelijk te leven toe, er was, aan den anderen kant, ruimte voor vrije bewoning genoeg. In de uitgestrekte velden, welke als het eigendom der regering worden beschouwd, was de morgen gronds voor *f* 2,50 te koop. Noch deze, noch de verdere uitgaven voor eerste vestiging konden aan de vrijgelatenen zwaar vallen, bij welke langzamerhand aanzienlijke sommen waren opgegaard, die zij of in de bestaande spaarbanken gezet, of, uit mistrouwen, onder zich bewaard hadden. Volgens het beweren van sommigen, had men nu aan de negers gelegenheid en aanleiding moeten geven tot vrije bewoning in en nabij de plantagiën. Doch hierop was men niet bedacht, en de negers verspreidden zich dus, voor een groot gedeelte, naar de inspraak hunner oogenblikkelijke begeerten. Zich langs de wegen afgezonderd te vestigen, bevredigde

hen niet. Het leed niet lang, of zij wenschten een meer maatschappelijk bestaan. Er waren een aantal verlatene plantagiën. Deze begonnen zij, in gemeenschap, aan te koopen. In November 1839 kochten 6 hunner de plantagie *Noordbroek* voor *f* 24,000. Zij werd sedert naar koningin VICTORIA genoemd. In Mei 1840 kochten 141 hunner de plantagie *Oranje Nassau* voor *f* 150,000; *Nieuw Oranje Nassau* werd gekocht voor *f* 125,000; *Better Fornachlyn* of *Better Vermagling*, zoo als men bij afwisseling gedrukt vindt, vermoedelijk in plaats van *Beter Verwachting*, voor *f* 48,000, *Bel-air* mede voor *f* 48,000, *Plaisance* voor *f* 96,000. Door 200 hunner werd voor de plantagie *Vriendschap f* 200,000 geboden. Al deze sommen; deels met gereed geld voldaan, deels bij invordering op tijd, waren niet berekend naar de wezenlijke waarde der bezittingen; ieder eigenaar mogt den prijs vragen, dien hij verkoos; maar het bestuur mengde er zich al spoedig in, om de onbedachtzaamheid der negers te beschermen tegen hebzucht en bedrog aan de zijde der planters. Er waren daarenboven in de aangegane vennootschappen vele nadeelen voor de koopers, uithoofde van de ongelijkheid in vermogen, bekwaamheid en ijver bij degenen, die zich aanvankelijk verbonden. De planters vingen toen aan, hunne onbebouwde gronden te splitsen en alzoo, bij gedeelten, met alle middelen van uitlokking, te venten. Dien ten gevolge waren, in het geheel, op het laatst van 1840, 596 overdragten van grond aan de vrijgelatenen geschied. In het laatst van 1844 werd gerekend dat door hen, alles te zamen genomen,

5026 stukken gronds gekocht waren. Op deze velden bouwden zij zich eigene woningen, alle beter dan hunne slavenhutten waren. Ruime aanvoeren van hout uit Noord-Amerika, maakten het hun gemakkelijker. Door hunne handen en op hunne kosten waren er, reeds in 1839, 267 zoodanige woningen gezet. In Berbice alleen, waren er op het einde van 1842, 1223 gebouwd. Het geheel derzelve, in het laatst van 1844, werd geschat op 4813. Gedeeltelijk vindt men dezelve in de nabijheid der steden en dorpen; gedeeltelijk zijn zij zelve de oorsprong geworden van gemeenten, *vrije dorpen* geheeten, onder het bestuur van zendelingen gevormd, en van welke er een, *Queenstown* genaamd, reeds het aanzien verkrijgt eener stad, bestemd de hoofdplaats te worden van het graafschap Essequebo. In dezer voege worden er meer dan 60 gemeenten geteld, sommige van 800—1000 zielen, gezamenlijk bevolkt met ruim 19000 der vrijgelatenen, allen op eigen erf en in eigen huis gezeteld. Voorwaar! een groot verschil, van den tijd toen hun

„nec spes libertatis erat, nec cura peculi."

Hunne nijverheid is echter eenvoudig. De aankoopen van plantagiën zijn niet door hen gedaan, om op dezelve den grooten landbouw te drijven. Deze vordert meer beslag, hoogere kunde en uitgebreider werk, dan zij hebben bij te brengen. De regel is, voor elk hunner, het bezit van een of twee morgen bij zijne woning, om er groenten te kweeken, gevogelte te houden, klein vee te fokken, ten einde deels het eigen gezin, deels de naburige plaatsen,

inzonderheid de markten te voorzien; voorts werkzaamheid op nabij gelegene plantagiën en, waar zich de gelegenheid er toe aanbiedt, het voordeel van vischvangst en houtvelling. In weerwil van de verspreiding der vrijgelatenen is er dan ook, tot dus ver, niet meer grond in bebouwing, dan er vroeger was in de dagen der slavernij, namelijk 300 of 400,000 morgens.

Plantagiën.

In hetgeen de eigenlijke bestemming der kolonie is, het aankweeken van stapelvoortbrengselen, suiker, rum, koffij en katoen, veroorzaakte de vrijlating groote schokken. Van de ten tijde derzelve bestaande ruim 300 plantagiën, waarvan ruim 200 aan de suikerteelt, de overige meestendeels aan koffij- en pisangteelt gewijd waren, bleven er eenige bloeijen, wanneer zij menigte van vrijgelatenen in hare nabijheid hadden of zich door beleidvolle handelwijs onderscheidden. Hieraan wordt het toegeschreven, dat, terwijl tot het verkrijgen van riet, voor de hoeveelheid van 1 vat, 76 dagen arbeid van éénen arbeider gevorderd worden, de bezittingen *Montrose* en *Felicity* in 1842 en die van *Lusignan* en *Everton* in 1844, nog 700 vaten hebben opgeleverd. Zooveel hulp echter verkregen verreweg de meeste plantagiën niet. Werkbare handen nogtans waren, tot dus verre, schier uitsluitend, het winstgevend middel. Hoe konde, bij vermindering van die handen tot menigmaal op de helft, en zoolang de kosten van onderhoud der gebouwen, van werktuigen, van vee dezelfde bleven,

de onderneming gaande worden gehouden? De schadeloosstelling, door het moederland gegeven, kwam hier te stade. Aan de eigenaren werden ruim 53 millioenen toebedeeld en daarvan ƒ51,565404 in de kolonie uitbetaald. Hiermede moest echter niet alleen in de stijgende arbeidsloonen worden voorzien. Want er waren verdere middelen noodig, zich, zooveel mogelijk, van arbeiders te verzekeren. Verbindtenissen baatten daartoe weinig. Tot schriftelijke zijn de vrijgelatenen of door mistrouwen of uit vrees, juist van zich te binden, zeer moeijelijk te bewegen en op mondelinge zijn er voorschriften gemaakt, maar ontoereikend. Men kan, wel is waar, om eenmaal gedane beloften te doen nakomen, den weg van regten inslaan; doch de overheid geeft ongaarne dwangbevelen en de planters roepen ongaarne de sterke hand in tegen de onwilligen, ten einde de overige arbeiders niet te verjagen. Dit zooveel mogelijk bijeenhouden werkt intusschen schadelijk; de trage wordt met den ijverigen beloond en het voortbrengsel wordt minder deugdelijk. Welligt vraagt men, of de planters zich dan niet schadeloos kunnen stellen, door inhoudingen? Toen de banden der slavernij verbroken werden, moesten de negers, naar regt, de woningen en kostgronden hunner meesters ontruimen; deze poogden hen in dezelve te behouden en wilden er hun vervolgens het gebruik van in rekening brengen. Sommigen poogden het arbeidsloon in voortbrengselen te doen aannemen. Anderen trokken van het verschuldigde af, in evenredigheid der dagen, welke men verzuimd had. Maar dit alles werd door de vrijgelatenen ge-

weigerd. Het smaakte hun te veel naar slavernij en deed slechts twisten rijzen, te nutteloozer, dewijl het bestuur zich zooveel mogelijk van inmenging onthield. Er was dus voor de eigenaars geen middel, dan het hoofd te buigen en, bij betalingen in gereed geld, nog alles te baat te nemen, wat tot arbeiden konde uitlokken. Onder de eigenaren zelve ontstond hierin mededinging; men ontrukte elkander bijna de werklieden en daagde elkaar soms voor den regter, wanneer er van de eene plantagie naar de andere waren verhuisd. Hierdoor werden de negers niet rekkelijker. Doch de planters werden gedwongen. Uit den aard der zaak is hun voorname toeleg, de landgoederen, naar hunne kennis van zaken, zoo vruchtgevende als mogelijk te maken. Daartoe moesten zij, slechts om zich staande te houden, alles beproeven. Van hunne zijde werden voornamelijk twee middelen aangewend. In de eerste plaats, behalve het arbeidsloon, het schenken van zakelijke voordeelen en, ten tweede, het verschaffen van aangename woningen op de plantagiën zelve. Wanneer men de vrijgelatenen voor zekeren tijd wenschte te huren, gingen deze eerst voorzigtiglijk zien, waar men hen wilde doen verblijven. Men rigtte dan, in plaats van de aarden- en bamboezen-hutten uit den tijd der slavernij, bekoorlijke houten woningen op, overtreffende nog die, welke de vrijgelatenen zich zelve bouwden: gemeenlijk voor twee huisgezinnen ingerigt, 10 ellen lang op 6 ellen breed; 2 ellen gaanderij aan den voor- en 2 aan den achtergevel; eene verdieping onder den top; eene keuken, buiten aan gebouwd; voorts hoog bevloerd, koel

getimmerd, beveiligd voor rook; in- en uitwendig geschilderd; van binnen behoorlijk gestoffeerd: ten bedrage van ruim *f* 1200 elk. Zoodanige werden er 10, ja meer, ja wel eens tot 30 toe, op eene plantagie gezet. Bij de woning werd dan gewoonlijk een kweekgrond geschonken; het gezin vermogt, wat er van eetwaren overbleef, het gras, het gevogelte, de geiten, de varkens te verkoopen; de geneeskundige hulp, op de plantagie ter beschikking, werd voor de kranken toegezegd; aan ouden en gebrekkigen van het gezin te gemoetkoming verzekerd; aan de werklieden nog, gedurende den arbeid, regelmatig spijs en drank ter verkwikking verstrekt. Met dit een en ander berekende de planter, dat hem het dagloon, gemiddeld voor elken arbeider, te staan kwam op *f* 1,65. Een bekwaam werkman stelde hij 's jaars op *f* 276
het gebruik der woning naar huishuur . . . » 120
de verleende zakelijke voordeelen, te zamen » 216
alzoo in het geheel . . . . *f* 612
in het jaar; ongerekend hetgeen de arbeider nog, uit de voorhandene middelen, in vrije uren voor zich zelven verdienen kan. Dit was dan nagenoeg het bedrag der schadeloosstelling, waarbij hem, elke slaaf, voor eens, berekend was op *f* 622.20.

Ware het met wenschen te doen geweest, de toestand der planters ware door hen zelve verbeterd. Hadden zij zich tot een duidelijk inzigt verheven van hetgeen de nieuwe orde van zaken in hun belang gebood; hadden zij zich met kracht in die nieuwe rigting begeven, hadden zij er zich onderling in verstaan, hunne verachting voor de negers onderdrukt

en alle vijandschap afgezworen, geluk zoude zeer zeker eene zoo edele denkwijze hebben beloond. Doch, waar ter wereld vindt men bij de menschen dusdanigen ommekeer? In de vrijlating kiemde eene geheele verandering van het koloniale stelsel van landbouw, niet eensklaps door velen te overzien. De hoofdwaarde der plantagie was, te voren, de slavenmagt. De bodem, het woonhuis, de getimmerten en de werktuigen, werden gemeenlijk, in den koopprijs, op $\frac{1}{3}$ gerekend. Soms kocht men plantagiën, alleen om derzelver slavenmagt naar eene meer voordeelige bezitting over te brengen. Thans wordt een landgoed geschat naar de waarde, welke het aanbiedt in ligging, staat van bebouwing, bruikbaarheid van inrigtingen ter bearbeiding en ter afwatering der gronden. Nu komt het aan op echte landhuishoudkunde. Voorzeker, indien de eigenaren zelve tegenwoordig waren, er zoude reeds veel gewonnen zijn; eer dit echter algemeen worde schijnt men, in ieder geval, een volgend geslacht te moeten afwachten. Spaarzaamheid wordt thans een vereischte; maar het is eene zware, meestal nuttèlooze vordering, hen die aan eene weelderige huishouding en leefwijze gewend zijn, belangrijke inkrimpingen voor te schrijven. Meer aannemelijk was het denkbeeld van de invoering van een stelsel van pachten, waarbij de werklieden op een landgoed, als kleine pachters, gevestigd zouden worden, met het genot van een bepaald gedeelte, b.v. de helft, der vruchten, eenigermate met vennootschap in handel. Eene proefneming hiervan op de plantagie *Meerzorg* viel zoo

gunstig uit voor ondernemer en arbeidsman, dat zij veel navolging scheen te moeten vinden, indien men er zich beiderzijds toe voegen wilde. Voorts toonen zich de planters gewillig in het aanwenden van wetenschappelijke voorschriften ter verbetering. Sedert lang is men op het invoeren van arbeiduitwinnende werktuigen bedacht. In algemeen gebruik zijn gekomen twee toestellen, om den suikermolen van riet te voorzien en van de verwerkte stof te ontheffen, elk te bekostigen met *f* 2400, maar ook 15 arbeiders daags besparende. Uitgevondene stoomtoestellen ter bereiding der suiker geven groote verwachting. Het gebruik van de ploeg levert veel moeijelijkheid op. Na eene vrij algemeene invoering, werd dezelve weder ter zijde gelegd, vermits de gevorderde Europesche landbouwers niet tegen het werken daarmede bestand bleven. Eene proef met stoomploegen slaagde niet. Men volhardt echter en hoopt het voorname bezwaar, de doorsnijdingen in de velden, te overwinnen. Voor het graven dezer doorsnijdingen is almede een werktuig ingevoerd, en op eenige plantagiën bedient men zich van een uitgevonden werktuig om de akkers te zuiveren, wanneer zij, door plasregens of overstroomingen, met zand, ruigte en schelpen overdekt zijn. Behalve de toepassingen der werktuigkunde, worden ook die der scheikunde gezocht. Een leeraar, uit het moederland geroepen en van de noodige hulpmiddelen voorzien, geeft openbare lessen in scheikunde op landbouw toegepast. Eindelijk, zijn er te Georgetown twee, te Nieuw Amsterdam een land-

bouwkundig genootschap gevormd, geregeld vergaderende en met leesinrigtingen gepaard. Meer dan, in deze opzigten, en door het bestuur en door de ingezetenen gedaan wordt, schijnt men in redelijkheid niet te kunnen wenschen. Er is dan ook geen twijfel aan, of er zijn reeds in de landhuishouding verbeteringen aangebragt. Het is echter onzeker, of zelfs toenemende vorderingen van dien aard den suikerbouw zullen kunnen staande houden, tegen gemis van handenarbeid en daling der prijzen aan. Men verwacht, ten deze, het lot reeds aan de koffij- en katoenteelt te beurt gevallen. In Demerary en Essequebo is de koffijteelt bijna geheel te niet gegaan en slechts in Berbice is dezelve nog eenigermate belangrijk. De jaarlijksche voortbrenging is nog van 700000 ponden, 3 of 4 ten honderd der arbeidenden bezig houdende. De katoenteelt is opgegeven. In 1838 is de laatste katoenplantagie verlaten. Moet echter het aankweeken der tot dus verre alzoo genoemde stapelvoortbrengselen vervallen, de bodem is weelderig genoeg om eene menigte andere voortbrengselen op te leveren, welke, met minder kapitaal en minder gevaar bij het mededingen, ter markt kunnen worden gebragt. Met het voldoen aan hetgeen er blijven zal van vraag naar suiker en rum, katoen en koffij, zoude het binnen bereik van kleine grondeigenaars vallen, zich toe te leggen op het verbouwen van rijst, maïs, cacao, indigo, tabak, ja, meent men, van specerijen.

Handel.

Voor zooveel de bestemming der kolonie, in het handeldrijven gezocht moet worden, deed de vrijlating zich insgelijks op aanmerkelijke wijze gevoelen. De geweldige afneming in de teelt der stapelvoortbrengselen deed, natuurlijkerwijze, den uitvoer verminderen. Reeds in 1838 liepen er, van de 539 schepen, 229 met ballast uit en was de scheepsinhoud, bij uitklaring, 10000 tonnen beneden dien van het vorig jaar. Er was ook wel in gewone jaren eenige afscheping met ballast en de uitvoer moest ook afnemen zoodra er meerdere verbruiking bij de vrijgelatenen kwam; doch hoeveel de handel aan die zijde leed, is genoeg op te maken uit de verzekering der West-Indische kooplieden, dat, over 1839, het graafschap Berbice nog niet medegerekend, de slechte uitkomst van den oogst over Britsch-Guyana een verlies gaf van *f* 11,160000. Aan de andere zijde echter werd de invoer belangrijk. Men had begrepen dat de negers, verpligt in hun onderhoud uit eigene middelen te voorzien, koopers worden zouden. Men had tevens, in Julij 1838, de britsche waren, bij den invoer in de kolonie, vrijgesteld van regten. Het is te begrijpen, of de nijverheid in het moederland den nieuwen uitweg te baat nam. Reeds in 1838 werd de scheepsinhoud aan goederen van allerlei aard, de haven van Georgetown binnengebragt, 4393 tonnen meerder dan over 1837.

In 1838 was die inhoud	8178	tonnen, in
1839	5688	»
1840	7511	»
1841	15056	»

Hoezeer in 1838 het tonneregt verhoogd was om $\frac{3}{4}$, zoo ging de opbrengst over het ton- en bakengeld, in het eerste halfjaar van 1839, die van het eerste half jaar van 1838 met bijna *f* 26000 te boven. De invoer van Britsche goederen had de waarde, in

1832	van *f*	4,658388
1833	»	4,698240
1834	»	5,561412
1835	»	6,136332 en in

1836, het voordeeligste jaar, 10,938924.

De geheele invoer van alle goederen te zamen, over

1832 was	*f* 6,878340
1833	6,690888
1834	10,243536
1835	7,381272
1836	14,454720

Maar sedert 1838 meende men den gezamenlijken invoer veilig op het gemiddelde van 18 millioenen 's jaars te kunnen stellen: alzoo op het minst genomen $3\frac{1}{2}$ millioen meer dan in het gunstigste jaar der slavernij; terwijl zelfs, naar de begrooting van sommigen, het middengetal boven den invoer voor 1838, in de eerste jaren, 6 millioenen en later tot in 1844 5 milloenen gulden geweest is.

Men kan nagaan, dat de kolonie als overstroomd werd met waren. Aanvankelijk werkte zeker de ondernemingszucht hierin te sterk; doch zulks bragt ook

te weeg, dat de overdreven handel op vertrouwen plaats maakte voor het vorderen van gereed geld. Dit was in de kolonie eene bijkans ongehoorde zaak; maar toen menig handelshuis, bij den aangewassen invoer, in moeijelijkheid geraakt was, velen in die moeijelijkheid waren medegesleept en de twee aanwezige banken hare betalingen inkrompen; toen daarenboven bleek, dat de winsten, welke planters, scheepsbouwmeesters, houtkweekers, veehouders konden maken, niet meer even zeker waren als te voren, toen werd dadelijke betaling de regel. Klinkende munt, slechts zeldzaam een kort uitstel onder wezenlijke waarborgen,– zoo kwam er, met betere huishouding, ook vastheid in den handel. De arbeiders waren de slechtste betalers niet. Hun werden dan ook, alom, waar zij zich vestigden, de waren gebragt. Buiten Waterstreet in Georgetown, was er tot in 1838 naauwelijks een winkel voor kleinere benoodigdheden. Men vond van deze, in het geheel, slechts wat de drogisten er, bij hunnen gewonen voorraad, van te koop konden bieden. Nu zijn er talrijke winkels tot in het afgelegenste gedeelte der stad; vele ook te Nieuw-Amsterdam; vele in Williams-Town; kortom, in alle rigtingen. Ruim een jaar na de vrijlating waren er, in de landelijke gedeelten, reeds 74 opgerigt; nu is er, van oost tot west, bijna geene mijl op den weg, geene standplaats langs de rivieren, geen gehucht zelfs, of men treft er aan. Het zijn verkoophuizen van allerlei benoodigdheden, gedeeltelijk tevens voor kleine pakhuizen, gedeeltelijk ook voor plaatsen van verversching dienende. Deze huizen worden van het noodige voorzien en door

de groothandelaars en door de planters. Van dezelve gaan, op hunne beurt, marskramers en rondventers uit, te koop biedende aan alle woningen, zoover de bewoning zich uitstrekt. Voor den handelaar is dit niet te versmaden. Men bevindt ook, dat vooral de Noord-Amerikanen, het der moeite waardig achten, met de Engelschen te komen mededingen. Doch de verbruikers hebben er hun voordeel van. In weerwil van afwisselende, soms vrij hooge, regten, zijn de voedingsmiddelen niet slechts beter koop dan te voren, maar ook zoo goed koop als ergens ter wereld.

Toevoer van arbeiders.

De waarde en het gewigt der kolonie hangen, volgens velen, af van de mogelijkheid, voor dezelve een genoegzaam getal arbeiders te bekomen. Bij de pogingen, de vrijgelatenen, als zoodanig te winnen, heeft men ook pogingen gevoegd, de oorspronkelijke inlandsche bevolking uit te lokken, haar, door zendelingen, zooveel mogelijk trekkende naar de bevaarbare wateren, om houthandel te drijven, en haar vervolgens, kan het zijn, tot den veldarbeid te brengen. Doch dit een en ander bleef onvoldoende en al meer en meer zag men uit naar landverhuizers, welke, onder bepaalde verbindtenissen, naar de kolonie zouden willen overkomen. Het moederland was, door zijne bijkans onbegrensde handelsbetrekkingen, in staat, dit ontwerp op eene groote schaal te helpen uitvoeren. Welhaast naar alle wereldoorden werd de blik

gekeerd. Amerika bood menigvuldige gelegenheid, vooral in den West-Indischen archipel. Europa moest Ieren en Duitschers leveren en Maltezers en Portugezen, op Madera gevestigd. Afrika bood nog vele van deszelfs zonen aan, verzameld in de plaatsen waar zij, na uit handen der slavenhandelaars bevrijd te zijn, verbleven. Azië kon, uit Britsch-Indië, Chinezen leveren en vooral koelies, lastdragers van de kaste der Paria's uit Hindostan, te Calcuta, Madras of Bombay ingescheept. Zoodanige landverhuizingen te bevorderen, werd de vereenigde taak van overheid en aanzienlijken; van een genootschap mede, in het moederland gevormd. Er werden naauwkeurige verordeningen gemaakt op het inhuren, overbrengen, onderhouden en verdeelen der aankomelingen. Er werden eigene beambten aangesteld, om de uitvoering te verzorgen, een agent-generaal, bezoldigd met *f* 6000 's jaars, gevestigd in de kolonie, en onderscheidene agenten, gevestigd op de plaatsen voor afvaart bestemd. Er werden ruime bijdragen verleend uit de kas der kolonie. Men vindt, sedert 1839, jaarlijksche toelagen genoemd van tusschen de 3 en 5 tonnen gouds. Sedert 1840, toen Sir HENRY MACLEOD met eene bijzondere zending gekomen was, om het beheer der geldmiddelen te regelen, heeft men, schoon niet zonder tegenkanting van het bestuur in 't moederland, tot leeningen besloten, van *f* 4,800000 en van *f* 6,000000. In 1844 rekende men, dat de kolonie, op het bedoelde hoofdstuk, werkelijk voor meer dan 1 millioen had uitgegeven en op hetzelve, voor de eerstvolgende 25 jaren, bezwaard was met een jaar-

lijkschen post van *f* 240000. Verder vielen de kosten deels ten laste der aankomelingen, deels ten laste der huurders. Het overvoeren van een aantal van 350, met een vaartuig uit Britsch-Indië, wordt, met 3 maanden reis, op ruim *f* 57000; met een vaartuig naar de Afrikaansche kust en 1 maand reis, op ruim *f* 23000 begroot; daarbij komt iedere koelie te staan op *f* 170—180, ieder Afrikaan op *f* 70—90. Voor de kosten van de reis staat de huurder in; de huur wordt, naar den regel, beperkt tot vijf jaren en alsdan aan den uitgewekenen vrijgelaten, de terugreize aan te vragen, voor welke de huurder mede heeft ingestaan. Hoofdelijk schat men de kosten der koelies op *f* 240 's jaars; waaronder berekend zijn het loon, tegen *f* 75 jaarlijks, de heen- en weervracht en het benoodigde aan voeding, kleeding, geneesmiddelen en inwoning. Voor hen, welke gaarne zooveel mogelijk te zamen wonen, worden ook wel eigene verblijven gebouwd, beloopende *f* 1500—2000. Overigens was er, door het op zich zelve gaan wonen der vrijgelatenen, in het begin van 1845, op de plantagiën nog bekwame gelegenheid tot inwoning voor op het minst genomen 8677 personen. In dezer voege waren er dan, tot op het einde van 1845, ruim 25000 landverhuizers de kolonie binnengevoerd. Men vleide zich, voor dit jaar, met eenen invoer van 10000 nieuwen en meent, dat de toevloeijing nog veilig met 20000, 30000, ja met 50000 zoude kunnen vermeerderen en dan het arbeidsloon nog niet zoude dalen beneden het peil van den tijd voor de vrijlating.

Heeft men de zinnen zoodanig op het aanvoe-

ren van huurlingen gezet, het is niet, omdat het verkrijgen tot dus verre vrij van teleurstellingen geweest is. Wel verre dat alle de uitwijkenden bruikbare lieden zouden geweest zijn, is er, nu en dan, in spijt der voorschriften, menige zieke, zwakkelijke en ongeschikte, als arbeider aangenomen, welke, indien hij op de reis niet bezweek, bij de ontscheping ook niet deed juichen. Op zeer velen werkte de heete luchtstreek nadeelig. De Ieren leverden weinig op; de Duitschers vorderden voor het akkerwerk te hooge huur; de Maltezers vertrokken grootendeels weder; tegen de Portugezen vooral, rees het bezwaar, dat zij, in de kolonie aangeland, meestendeels niet aan den veldarbeid zich overgaven, maar aan andere neringen. Het zijn voornamelijk de landverhuizers van Madera, welke het bedrijf van marskramer hebben opgevat en daarin zoo groote winst weten te behalen, dat zij, in weerwil van het gevaarlijke luchtgestel, in toenemende menigte, met vrouwen en kinderen overkomen, om geld te verzamelen en dit later in hun land te gaan verteeren. In de maand April jl. meldt men, zijn er nog 1269 aangebragt. Uit Noord-Amerika verwacht men weinig toevoer meer, en ook van de West-Indische eilanden ziet men minder hulp te gemoet dan te voren, vermits men, en wel niet het laatst in de Britsche bezittingen, tegen ontvolking derzelve is gaan ijveren. De aankomst van Chinezen is onbeduidend geweest. Daarentegen die van koelies aanmerkelijk. Men meldt, dat nog in de maand April jl. er 1052 ontscheept waren. Wanneer deze menschen met omzigtigheid worden be-

handeld, zoodat hunne zienswijze een weinig gespaard, hunne wispelturigheid geleid en hun de nieuwe leefwijze langzaam aangebragt wordt, heeft men van hen veel dienst. Aanmerkelijk is ook het getal ingevoerde Afrikanen. Tegen het huren van deze vooral, is er in het moederland groote weerzin geweest, uit vrees, dat men, zoo al het wezen, ten minste den schijn van op den eervol afgelegden weg terug te treden, niet zoude kunnen ontgaan. Sedert 1840 hebben echter de bewindslieden hunne toestemming verleend en, onder de leiding van Lord STANLEY, met krachtige hand gearbeid, om, terwijl zij, aan de eene zijde, dien invoer vergunden, aan de andere zijde misbruik te verhoeden. Het laat zich aanzien, dat, voor zoover de beletselen hiertegen zullen wegvallen, aan Afrikanen, als verbondene werklieden, de voorkeur zal worden geschonken. Hunne gemakkelijkheid in den omgang, hunne gehardheid tegen de keerkringslucht en de mindere kosten van overtogt, bevelen hen boven de koelies aan, welke men buitendien in Bengale ongaarne gaat missen. Er was dan ook laatstelijk toeneming van Afrikaansche huurlingen. Tot in 1844 was het middengetal jaarlijks 425; in 1845 bedroeg de invoer 1429. In dit jaar is er een stoomschip in geregelde vaart gebragt, om, tot vervoer van arbeiders, te loopen tusschen Berbice en de Afrikaansche kust.

Het kan niet bevreemden, dat deze wending van zaken aan de voorstanders der afschaffing van slavernij groote bekommering inboezemt. Reeds ten aanzien der koelies klagen zij, niet zonder grond,

dat er, niettegenstaande al de zorgen van het bestuur, menigmaal misleiding gebruikt wordt om hen verbindtenissen te doen aangaan; dat hunne reistogt niet vrij blijft van dwang; dat men, bij hunne aankomst en hun verblijf, hun regt om plaats en arbeid te kiezen, op velerlei wijze verkort, en dat hun terugkeeren niet altijd met der daad afhankelijk blijft van hunnen wil. Ten opzigte der Afrikanen vragen zij, hoeveel werkelijke vrijheid hun gelaten wordt, wanneer hun wordt bevolen te kiezen tusschen het zich verbinden als werklieden en het zich verwijderen uit de verzamelplaatsen, waar zij, na bevrijding uit de magt der slavenhandelaars, geherbergd zijn? Zoo is er dan, voor zoo verre men Afrikanen als werklieden begeert, belang bij het veelvuldig opbrengen van slavenhalers, belang dus bij datgene zelf wat men, van eene andere zijde, met oneindige opofferingen bestrijdt. Of wel, indien men vergunde, dat de Afrikanen niet slechts in de verzamelplaatsen, maar ook in de Britsche vestigingen in Afrika, tot werklieden worden gevraagd, hoe zal men dan verhoeden, dat er ook daarbij een handel met de inlandsche hoofden gedreven worde, vernieuwende wat den gevoeligen mensch, bij het acht geven op den slavenhandel, met afgrijzen vervult? Vermomd voert men dan de kwalen weder in, wier aanvankelijke verdrijving zoo veel blijdschap en toejuiching veroorzaakte! Deze bezwaarnissen worden van den kant der bewindslieden niet van grond ontbloot geoordeeld. Die toevoer van arbeiders geeft, volgens hen, ten opzigte der vrijheidsbeginselen, wel

moeijelijkheden, maar geene onoverwinnelijke, en het geen daarbij dan in de eerste plaats bemoedigt, is de kracht, welke die vrijheidsbeginselen, alom, waar Britten gevestigd zijn, reeds hebben verkregen, en welke eenen terugkeer van slavenhandel en slavernij onder Britschen invloed, tot eene bijkans ondenkbare zaak maakt. Doch juist hieruit rijst een grond op, om aan de doelmatigheid van den ganschen invoer van arbeidslieden te twijfelen. »Want," zegt lord JOHN RUSSELL, »die arbeiders zullen steeds vrije arbeiders moeten zijn; maar de bodem is vruchtbaar, het luchtgestel lokt uit tot traagheid; de Afrikaan wenscht gemak en genieting, voor het minst zoo zeer als anderen: nu hebt gij geene zekerheid voor uwen suikeroogst. Tegelijkertijd wordt het eene eenvoudige vraag van cijfers, voor den geldbezitter: wat hem de suiker kosten zal, geteeld in Hindostan, vervoerd naar Engeland en daar van regten gezuiverd en of hij, na dit alles, gelukkig mededingen kan met den Guyanaplanter. Kan hij dit, dan zal de suikerbouw opkomen in Bengale en de koelie te huis blijven; de plantagie zal voor den arbeider gevonden worden, niet de arbeider voor de plantagie. Even groote veranderingen vonden in den handel plaats, toen de wollen waren van Toskane naar Engeland en zijdefabrieken van het oosten naar Frankrijk kwamen." Voorzeker! deze woorden zijn van donkere voorbeduiding; doch de Guyanaplanter laat zich niet zoo ligt ter neder slaan. Hij hield zich steeds vast aan het vertrouwen op bescherming, door bevoorregting van de suiker op de Britsche markt en op vermeer-

derden arbeid door toevoer van buiten. In laatstgemeld opzigt heeft men hem ook al minder en minder moeijelijkheden in den weg gelegd. Het Britsch bewind heeft in 1843 aan het bestuur der kolonie vergund, de wet van 1838 op de verbindtenissen, met werklieden aan te gaan, naar de behoeften te wijzigen. In de laatstverloopene maanden zag men van het Britsch bewind de gewigtige vergunning te gemoet, verbindtenissen met inboorlingen van Afrika en Hindostan te gaan sluiten, in derzelver eigen land. »Geeft ook ons het onze," roepen de planters, »beperkt ons niet in »vrijheid van verkeer, om vrijen arbeid te zoeken, waar »die te vinden zij!" — Met deze woorden laat zich de verklaring ophelderen door den Markies van LANSDOWNE den 10den Augustus jl. in het Hoogerhuis gegeven »dat »hij voor het tegenwoordige niet in bijzonderheden »treden kon, maar zeggen moest, dat hij het voor »regt hield, terwijl men de ketenen van de negers had »weggenomen, ook de belemmeringen weg te nemen, »die er bestaan voor den West-Indischen eigenaar." Op deze wijze zoude hij zich te beter kunnen wapenen tegen de uitwerking van het gemis aan beschermende regten. Want de nabijzijnde geheele opheffing van die regten kondigden de ministers te gelijker tijd aan.

Rijkdom.

Het mag niet ontkend worden, dat de planters, door het moederland, voor en na, stiefmoederlijk zijn behandeld; dat op hunne redeneringen, al waren die gegrond, weinig acht is geslagen en dat, minder

dan het betaamde, van staatswege aan hunne belangen is gehecht. Doch ook steeds, met hand en tand, alles vasthoudende, wat het oude stelsel konde steunen, zonder ooit een vrijen blik te wenden naar hetgeen aanstaande was, vonden zij zich onvoorbereid toen de stormen kwamen, onbeklaagd, wanneer hen rampen troffen, welke door betere gezindheden te lenigen waren geweest. Thans boeten zij, waarschijnlijk te laat, voor vroegere bekrompenheid; voor de spotternij en den wrevel, waarmede zij, van de eerste klagten over het ongeluk der slaven af, alle pogingen, dezen een beter lot te verzekeren, hebben bejegend. Leggen zij nu, in hunnen tegenspoed, eene inspanning aan den dag, welke achting verdient, het schijnt niet, dat hen een daarmede evenredige voorspoed wacht. Onder voorspoed verstaat de planter den bloei der plantagiën. Van de voorwaarden welke hij laatstelijk daartoe stelde: bescherming op de Britsche markt en voorraad van arbeidslieden, is de eerstgemelde nu weggenomen. Met haar behulp was de prijs van suiker, rum en koffij gerezen. De centenaar suiker, welke in 1838 *f* 16.50 bedroeg, was in 1839 gestegen tot zoodanigen prijs, dat de Gouverneur LIGHT zich bereid verklaarde aan te wijzen, door de prijzen der laatste 12 of 15 jaren, dat, al bereikte de uitvoer over dat jaar slechts het getal van 35000 vaten — alzoo van 22000 tot 30000 vaten minder dan het middelgetal over gemelde jaren — de geldopbrengst grooter zou zijn, dan ten tijde der ruimste voortbrenging. De prijs was in 1840 *f* 28.80 de centenaar; doch is sedert teruggegaan tot op

f 19.75. Eene verdere daling is thans, hoe manhaftig Lord STANLEY zich, ook hier, ten behoeve der voortbrengenden in de bres hebbe gesteld, beslist en de vraag wordt slechts, of de planter in staat zal zijn, bij de toenemende verbruiking, nog zijn deel te vinden. Vertrouwt hij hierbij op eenen voorgespiegelden toevloed van arbeiders, de ondervinding der verloopene jaren geeft hem daartoe grond. Want, na het eerste verloop onder de vrijgelatenen, is, met de vermeerdering van het aantal verbondene werklieden, ook de stapel weder vergroot en dit laatste openlijk door den kolonialen Raad voornamelijk aan het eerste toegeschreven Gold deze verklaring bepaaldelijk 1843, het jaar 1844 leverde, over de eerste helft, eenen uitvoer van 15949 vaten, het jaar 1845, over hetzelfde tijdsverloop, 17709 vaten. De invoer in Engeland is gestegen van 163000 tonnen, het bedrag van 1840, tot op tot op 245000 tonnen over 1845. En toch, met dit al, wordt nog het dadelijk voordeel van den geheelen toevoer van arbeiders door sommigen betwijfeld. Er wordt, ja, meer voortgebragt, zeggen zij, maar zonder genoegzame winst; het kapitaal, tot het verkrijgen van werklieden besteed, is en blijft een gewaagd kapitaal en wat den planter overschiet, is niet vermenigvuldiging van handen, maar verhooging der krachten van zijnen grond. Is dit zoo, dan zinkt ook de tweede voorwaarde weg, welke de planter stelde, tot den bloei zijner bezittingen. Daardoor scheen het nu ontwijfelbaar, dat van de 208 overgeblevene plantagiën, bij den thans vrijgestelden suikerhandel, weldra nog vele zouden worden van

de hand gedaan of verlaten. Er is dan nog meer verval te wachten in het eenmaal zoo rijke plantersgebied. Verder nog zal zich de slooping uitstrekken, dan tot de eens zoo bloeijende bezittingen langs Demerary's westkust, dan tot het oostelijke Mahaica, vroeger een tuin, thans welhaast eene wildernis! Doch verdwijnt ook die grootheid, met hetgeen zij thans nog in haar gevolg voert, er is, bij voortdurende inspanning, op anderen en dan ook beteren voorspoed te hopen. Het verstandig en ijverig aankweeken van zoovele voortbrengselen, voor welke de grond als geschapen is, zal eenmaal bloeijenden landbouw en, bij het geëvenredigd gebruik van weerkeerige waren, ook bloeijenden handel kunnen geven: eene nijverheid, niet meer in de eerste plaats vruchtgevend voor eene bevoorregte, weelderige kaste, maar, in de nieuwe zich vormende maatschappij, welvaart schenkende aan zoo velen als haar begeeren. Zoodanige welvaart ving reeds aan. Meer dan men verwacht had, hebben zich de vrijgelatenen aan eene veraangenaamde leefwijze laten gelegen liggen. Zij hadden gezien, wat hunnen meesters genietingen gaf en zij stelden er het leven van den wilden niet boven. Waarom zouden zij, meer dan de blanke, van de muskieten moeten verduren, den harden grond tot hunne beddesponde maken en bij aardvruchten en water tevreden zijn? Integendeel, vrij zijnde als de blanke, gelijk met hem verklaard als onderdaan en als mensch, vond de neger juist daarin het kenmerk van eenen meer verhevenen staat, dat hij zich in alles vertoonde even als de blanke. Het

kan dus niet bevreemden, dat de neger, toen hij, door het verwerven van hooge loonen, middel vond, kooper te zijn, zich niet bepaalde tot voorwerpen van eerste noodzakelijkheid, tot eenvoudig huisraad, stevige kleedij, toereikend schoeisel en deksel. In het afgezonderd slaapvertrek moest zich een ledikant verheffen; de linnenkast ook van fijne kousen en overhemden voorzien zijn; de voorraadkamer ook broodsuiker, ingemaakte spijzen, likeuren, steenkolen opleveren. Uit de versierde woning trad de neger te voorschijn, met zijden regenscherm of fijn jagtgeweer; de vrouw, met kanten opgesmukt, met zonnescherm en gouden halsketen. Des middags, aan den disch, waren ham en porter onmisbaar en werden er gasten onthaald, gevogelte verspreidde smakelijke geuren en de champagne vloog. Des avonds op nieuw een feestelijk aanzien, bij de veelvuldige uitspanning van het dansen. Voorwaar, met juistheid konde men zeggen, dat alzoo den vrijgelatenen een lot beschoren was, gelijk het naauwlijks den rijken Engelschen landbouwer ten deele valt. Goldsmith's uitnemende regels echter, waarin hij dien stand afmaalt, als den roem zijns lands, als onvergoedbaar, »terwijl vorsten en heeren mogen »bloeijen of verwelken, zij, die vaak een ademtogt »in wezen bragt en een ademtogt nog in wezen »kan brengen," deze regels passen nu op de negerbevolking niet. Wat zij worden moet, kan eerst later blijken. Zoo lang het kapitaal der schadeloosstelling in hooge loonen aan de vrijgelatenen is uitbetaald, vonden zij middel zelfs tot verspillingen,

welke, door het ruime aanbod van allerlei ingevoerde waren, in ieder verschoonlijk zouden zijn geweest. Wat moest het zijn in lieden, welke, nog zoo kort aan hun nieuw bestaan verbonden, die regelen en gewoonten van doorzigt, spåarzaamheid, matigheid, eergevoel voor hunnen stand, zelfbestuur misten, welke het Europesche landvolk bij eeuwen zijn ingeprent? Nog meer. Op dat zich aanschaffen ook van overtolligheden, moest, meende men, voor den neger prijs worden gesteld. Indien hij slechts voldoening zoekt voor de gewone eischen des hongers, dan zal de vrijheid voor hem onvruchtbaar blijven en zal hij in de rei der menschelijke wezens niet opklimmen; maar leert hij levensgenot kennen, zoo zal hij lust gevoelen, het zich te verzekeren, dus naar geldbezit haken, daardoor tot werkzaamheid worden aangespoord, aan eigendom hechten, overleg en orde leeren en een nuttig deel maken der maatschappij. Eenigen meenen bepaaldelijk te mogen verwachten, dat de vrijgelatenen alzoo geleid zullen worden tot voortdurend en regelmatig arbeiden en teruggehouden in de nabuurschap der suiker- en koffijteelt. Intusschen verdient het opmerking, dat de invoer der landverhuizers ook op den toestand der vrijgelatenen van invloed is. De aangebragte koelies en Afrikanen veroorzaken, dat zij, voor gelijke loonen niet kunnende of niet willende arbeiden, zich overgeven aan andere bezigheden en zich te dien einde verplaatsen. De aankomelingen van Madera brengen bij de negers niet slechts aanhoudend koopmanschap rond, maar koopen de beschikbare voortbrengselen ook bij hen op;

hun alzoo de taak ontnemende van ter markt te gaan. Is het vooral kleine landbouw, aan welken zij zich wijden, dit is niet te betreuren, in zooverre zij, daarmede, bij eenvoud van zeden, bij teederheid voor huisgezin en maagschap, welvarend en gelukkig zouden kunnen zijn. Maar men wenscht dan inzonderheid, dat het pachtersleven bij hen in zwang kome en als middel hen hiertoe te nopen, ziet men al weder uit naar toenemende volkrijkheid. Dat de bevolking der kolonie vermeerdert, laat zich reeds uit den gestadigen toevoer van buiten vermoeden. Eene telling van 1844 gaf, in het geheel, een getal van 98133 zielen. In Januarij l. l. werd het bedrag gesteld op 120000 zielen. Bij de algemeene begeerte der aankomelingen, zich in of bij de steden te onthouden, wast voornamelijk de bevolking van Georgetown aan. In 1838 werd deze op 12000, thans op 19 tot 20000 inwoners geschat; het getal van slechts 18586 wordt genoemd; maar niet, als naauwkeurig, vastgehouden. Daarentegen is er bij de landverhuizers, over het geheel, ook groote sterfte. Deze was onder de Portugezen en koelies, van het begin af, zoo aanmerkelijk, dat men, wat de eersten betreft, bij het bestuur der kolonie aanvankelijk op een verbod van invoer bedacht is geweest, en wat de laatstgenoemden aangaat, bij het Engelsche bewind zoodanig verbod in het eerst werkelijk heeft doen uitgaan. Van de Portugezen rekende men, dat nagenoeg de helft omkomen, van de koelies een derde. Er is nogtans voor beiden, eenige langzame gewenning aan het luchtgestel. Van 4662 ingevoerde Portu-

gezen, hield men er 1000 voor afdoende werklieden. Van de koelies blijven er meer nog bestand. Onder de Afrikanen is er bijna geene, dan gewone, sterfte, en weinig ziekte. Wat nu den natuurlijken aanwas der bevolking betreft, men houdt dien voor ontwijfelbaar onder de kleurlingen. Ten opzigte der negers, bestond daarvan eene gunstige overtuiging. Zekerlijk heeft men de sterfte niet meer van de dagen der slavernij, welke, in 12 jaren tijds tot op 1834, van de 96734 hoofden 10910, of 2,39 daags had weggenomen. Ook bood eene telling, in October 1841 volbragt, een begin van overwinst aan, eene vermeerdering van 233 hoofden; doch sedert waren er, tot in de maand Maart jl., misschien ten gevolge der moeijelijkheid, de vrijgelatenen tot het regelmatig inleveren van opgaven te brengen, geen openbare bescheiden, welke de zekerheid geven, in hoe verre de geboorten de sterften te boven gaan. In de landelijke streken sprak men, over het algemeen, van 2½ ten honderd vermeerdering; maar in Berbice rekende men, dat door verliezen onder de jongere negers, laatstelijk geboorte en sterfte gelijk stonden. Van de geheele bevolking dan van 120000 zielen, schat men het getal dergenen, welke bij den landbouw hun bestaan vinden, op 70000. Al is dit gedeeltelijk slechts klein bedrijf, er is toch bloei in allerlei nering. Slagers, bakkers, metselaars, meubelmakers, kleeremakers, modemaaksters, zadelmakers, rijtuigmakers zijn vermeerderd tot driewerf hun vroeger getal. Aan klagten over te veel belastingen ontbreekt het wel niet. Over 1832 bedroegen dezelve ook slechts ƒ 679055 en

over 1844 *f* 2,800665. Men klaagt mede, dat de lasten te zeer drukken op de schouders der arbeidslieden. De stapelvoortbrengselen, welke in 1823 *f* 354225 opbragten, waren, over 1845, ook slechts verbonden voor ruim het derde, *f* 135827. Doch de heffingen gaan zoo gemakkelijk, de betalingen voor het opzetten van winkels, voor het drijven van koopmanschap, voor het houden van paarden en rijtuig geschieden zoo gereedelijk, dat alle die klagten geene ongerustheid baren. Het moge zijn, dat, in de eerste jaren, de kolonie voor een gedeelte op de verleende schadeloosstelling geteerd heeft, dat de waarde van gebouwde en ongebouwde eigendommen, met uitzondering van enkele plaatsen, voor de gegoeden is afgenomen en dat het crediet vermindert, zulks neemt niet weg, dat men met vertrouwen spreekt van uitzigten op de hooge stelling, welke de kolonie, onder de koesterende zorg van het moederland, nog eenmaal zoude kunnen innemen. Let men op hare geldmiddelen, dan stijgt de verwachting. Reeds in Augustus 1839 hield Lord NORMANBY zich overtuigd, dat hare hulpmiddelen, sedert de opheffing van de slavernij en het leerlingschap, eene stellige verbetering hadden ondergaan. Aan het einde van hetzelfde jaar gaf de gouverneur LIGHT op, dat er een overschot van ten minste *f* 480000 in de schatkist zijn zoude, een overschot, hetwelk, door geschikte belasting, zoude kunnen verdubbeld worden. In Augustus 1840 was de balans, over Demerary en Essequebo alleen, *f* 556977,50; die over Berbice, eerst onlangs met de beide andere graafschappen in geldbeheer ver-

eenigd, niet min gunstig. De behoeften zijn, gedurende de eerste jaren, begroot op, gemiddeld *f* 996000, de middelen op *f* 1,080000; alzoo met een gewoon overschot van *f* 84000. Over het afgeloopen jaar scheen echter het overschot verre boven het middengetal te zullen gaan; men sprak van een batig slot van *f* 3,144300, na afdoening van alle de ingediende schuldvorderingen. En dit is te belangrijker, dewijl, met uitzondering van *f* 540000 voor het krijgswezen der kolonie, geene van hare jaarlijksche uitgaven ten laste van het moederland komt en laatstelijk de belastingen nog hebben kunnen worden verminderd. Met eene civiele lijst van ruim *f* 235000 voorziet de kolonie niet slechts in de verdere gewone lasten, maar ook in groote sommen voor den toevoer van arbeiders en voorts in menige uitgave niet zoo zeer van noodzakelijkheid, als tot bevordering strekkende van nieuw leven. Men ontmoet hier dan ook de blijken van. Georgetown, in 1838 nog slecht bestraat en slecht verlicht, thans in beide opzigten verbeterd, is daarenboven vergroot met een aantal huizen, waarvan vele fraai, en met een aantal winkels, waarvan enkele in ijzer gebouwd zijn. Nieuw-Amsterdam, insgelijks uitgebreid, is thans almede bestraat. Van daar voert nu een goede weg naar de hoofdstad. Van de hoofdstad is er geregelde stoomvaart langs den westelijken oever der Demerary en naar de eilanden in den mond der Essequebo. De gracht van Lamahacca voorziet de hoofdstad en vele plantagiën van gezond water. Over de Mahaica is eene brug gelegd. Niet alleen zijn de beide genoemde steden gezochte markt-

plaatsen geworden, schooner dan er althans onder de keerkringen eenige te vinden is; er is ook eene markt gevestigd tegen over Drayton; — een dierbare naam, als hij de gedachten voert naar het daarvan oorspronkelijke *Drayton manor* in Engeland, het landgoed van den edelen Sir ROBERT PEEL. Alle die middelen van verkeering geven en beloven.

Beschaving.

In de laatste tijden der slavernij, was er gedurige vrees voor slavenopstanden. Thans is men voor geene ernstige storingen der rust meer bezorgd en schijnt de openbare orde genoegzaam verzekerd te zijn. Men heeft het ook niet aan middelen daartoe laten ontbreken. Behalve de gewapende magt, is er eene krachtige policie. »Tot vestiging van een afdoend »stelsel van policie," zoo heette het, werd, in 1839, eene algemeene verordening vervaardigd en het getal van nagenoeg 250 policiebeambten, destijds aanwezig, is sedert, inzonderheid in de hoofdstad, nog vergroot. Belangrijk is de instelling der 15 dusgenaamde »bezoldigde ambtenaren," bij de invoering van het leerlingschap in 1834, naar het voorbeeld in het moederland benoemd, en bestemd om, op eene jaarwedde van *f* 6600, in de landelijke streken, de betrekkingen tusschen de meesters en arbeiders gade te slaan, de verbindtenissen onder hen te doen nakomen en over hunne geschillen uitspraak te doen. De magt dezer ambtenaren is, sedert 1838, uitgebreid tot een algemeen toezigt over de aangelegenheden der vrij-

gelatenen, met de verpgting , rond te reizen om zich te overtuigen; met de bevoegdheid, de woningen ten allen tijde binnen te treden en met het regt, kennis te nemen van een aantal overtredingen. Hunne uitspraak kan verbindtenissen te niet doen, tot betaling verwijzen, geldboete opleggen en tot gevangenzetting veroordeelen van zelfs 28 dagen, des noods met hard werk; doch onlangs is bepaald, dat er beroep kan zijn van hunne beslissingen. Tot het kennis nemen van misdrijven, over welke de nedergerigten hebben te oordeelen, zijn er ook nog, in de landelijke streken, 140 vrederegters, onbezoldigde ambtenaren, gevestigd. In dit jaar zijn evengemelde nedergerigten vermeerderd, en bevoegd gemaakt tot het opleggen van gevangenis, niet, gelijk vroeger, tot 3, maar tot 6 maanden, hetzij met of zonder hard werk en daarenboven tot het uitspreken van de straf van slagen, ten beloope van 39. Hevig is deze laatste bepaling aangevallen en hevig ook eene voor de gezamenlijke landelijke bevolking onlangs vervaardigde tweede policieverordening, in welke sommigen de slavernij der ingezetenen onder eene nieuwe gedaante meenen te zien terugkeeren. Men moet echter niet vergeten, dat het bestuur de regterlijke magt zooveel mogelijk zamenstelt uit lieden zonder grondbezit in de kolonie en welke alzoo te eer aan plantersmisbruiken vreemd blijven. Het behoeft ook naauwlijks gezegd, dat onder de aankomelingen velen zijn, voor welke scherpe tucht noodig is. Landlooperij en lediglooperij verwekken veel zorgen. Ook diefstallen zijn er veel, vaak echter toe te schrijven

aan misbegrip omtrent eigendomsregt. Van de 1967 veroordeelden, welke in 1839 in de drie voornaamste gevangenhuizen opgesloten zijn geweest, waren er 789 bestraft voor diefstal en roof. Voor straatrumoer vindt men er, onder die veroordeelden, 444; voor aanrandingen 236. Brandstichtingen worden er niet meer dan 6 vermeld; in dit voorjaar echter berigtte men het ontstaan van brand op eene menigte plantagiën; waarbij kwalijk alleen aan toeval kon worden gedacht. Laatstelijk werd er ook meer geklaagd over moorden; het gebruik van het mes was, bij aanrandingen, meer algemeen, en er deden zich meer gevallen voor van wreedheid, voornamelijk aan wellust en minnenijd te wijten. Klimt echter het aantal strafzaken voor het hooge Hof, in de geheele menigte der misdrijven is daarom nog geene toeneming. Het getal aanhoudingen was ten minste, in 1845, 15 op de 100 geringer dan te voren, en de gevangenissen hielden ruimte over, gezamenlijk niet meer te gelijker tijd bevattende dan hoogst genomen 243 gevonnisden.

Is deze meer gunstige toestand een gevolg van meerdere onderwerping aan de wetten, zij moet te meer verheugen bij de overweging, dat inmiddels de bevolking is aangewassen. Ook deze aanwas getuigt gedeeltelijk van vooruitgang; doch eene meer blijkbare vrucht der aangewende zorgen is de waargenomene meerdere levensduur. In het algemeen zijn er thans meer bewoners, welke tot gevorderden leeftijd komen, dan vroeger. Wat de kinderen aanbelangt, bij de landelijke bevolking meent men verlengd leven te

bespeuren, en dat het opkomende geslacht der Afrikanen sterker is, dan het vorige, wordt verzekerd. Bij de vrijgelatenen merkt men, in het geheel, betere gezondheid op. Zij zijn ook beter gekleed, dan weleer, vergenoegen zich minder met slechte kost en, in de gelegenheid en van geld voorzien zijnde, kunnen zij zich nu mede, bij de minste ziekte, in huis geneeskundige hulp verschaffen. Eenige planters houden geneesheeren aan voor hunne arbeiders. Deze kunnen echter, gemiddeld ieder voor *ƒ* 5 's jaars, geneeskundig bezoek zelve erlangen en zich de geneesmiddelen in winkels koopen. De artsen zijn, sedert de vrijlating, in getal en kunde toegenomen; in de stad, waar de besten zijn, zijn zij duur; op het land moeten zij zich wel eens zelve aanprijzen. Desniettemin is de algemeene gezondheidstoestand reeds merkelijk verbeterd. De koelies geven zich ongaarne ter genezing over; de Portugezen veronachtzamen de toegediende hulp; doch men bespeurt minder pokken, minder buikloop, minder gele koorts. De melaatschheid alleen is niet afgenomen en is ook niet te stuiten, dan met behulp van wetten, welke geweldig en hard geoordeeld en daardoor onuitvoerlijk worden zouden. Voor geheel arme melaatschen is echter eene groote inrigting tot stand gekomen op een eiland in de Essequebo. Ook voor andere gezondheidsinrigtingen is er, sedert 1838, gezorgd. Destijds vond men slechts het gewone ziekenhuis in de hoofdstad, bestemd voor 25 tot 30 lijders. Hetzelve is thans voor 200 zieken gereed, niet slechts uit de inwoners, maar ook voor degenen op het land, welke,

aan hevige ziekten lijdende, zoo verre kunnen vervoerd worden. Voorts is er een ziekenhuis voor zeelieden en een krankzinnigenhuis, langzamerhand ingerigt naar de verbeteringen in het moederland. Een jaar na de vrijlating had men, voor zooverre de planters niet geweigerd hadden, daarvan opgave te doen, bevonden, dat er, in de kolonie, buiten de leprozen, 2930 personen waren, door ouderdom of ligchaamsgebreken onbekwaam in hun onderhoud te voorzien. Aan deze is reeds dadelijk openbare ouderstand verzekerd; op de begrooting is daartoe een jaarlijksche post aangewezen, welke in 1841 *ƒ* 38894 bedroeg, en onlangs is er, voor bejaarde armen, eene eigene inrigting in de hoofdstad tot stand gekomen.

Bij deze maatregelen voor ligchamelijk welzijn, worden er zorgen voor het zedelijk welzijn gevoegd. Immers vereischt het geen betoog, dat daarvoor meer dan elders noodzakelijkheid wordt gevoeld, te midden eener bevolking, voor het grootste gedeelte nog verwant aan dien staat van slavernij, welke, als van zelven, verdorvenheid kweekte. Reinheid van denkwijze komt niet op eens daarvoor in de plaats, en te minder bij het steeds toevloeijen van landverhuizers van de onbeschaafdste soort, uit zeer verschillende oorden afkomstig. De minste klagten geven de Portugezen; zij zijn opvliegend, maar niet ongeregeld. Over de koelies heeft men zich dikwijls geërgerd; hunne vijandigheid tegen de negers, hunne stuitende Godsdienstige gebruiken en hunne overmatige geneigdheid tot zingenot mishaagden. De Afrikanen verloochenen hunne goedaardigheid niet, maar het misbruik van sterke dranken kleeft zoowel hen

als de andere aankomelingen aan. Noodlottig is bovenal de ongelijkheid der geslachten, door het invoeren van arbeiders in hooge mate vergroot. Want aanvankelijk heeft wel het Engelsche bewind eene vaste verhouding bepaald van mans en vrouwen voor elken uitvoer van werklieden, welke men gelast werd zooveel mogelijk in derzelver betrekkingen bijeen te houden; doch de ondervinding leerde spoedig, dat het streng vasthouden van dit voorgeschrevene bijkans even zooveel zoude zijn, als den invoer verbieden en men heeft zich dus vergenoegd met slechts zooveel te vergen, als naar omstandigheden mogelijk bleef. Hierbij is de verhouding van Afrikanen het gunstigst. Van drie scheepsladingen uit Sierra Leone vindt men opgegeven, als volgt:

105 mans
88 vrouwen
114 jongens
40 meisjes
2 jonge kinderen.

92 mans
48 vrouwen
82 jongens
35 meisjes.

75 mans
19 vrouwen
61 jongens
53 meisjes;

alzoo 283 van het vrouwelijke, tegen 529 van het

mannelijke geslacht. Bij de koelies is het verschil nog sterker. Men vindt opgegeven van onderscheidene ladingen uit Indië:

265 mans
39 vrouwen
37 jongens
5 meisjes
12 jonge kinderen.

193 mans
32 vrouwen
3 jongens
11 meisjes
10 jonge kinderen.

188 mans
37 vrouwen
8 kinderen.

216 mans
40 vrouwen
16 jongens en meisjes
7 jonge kinderen;

alzoo, degenen niet medegerekend, waarvan het geslacht niet is aangeduid, 166 van het vrouwelijke tegen 902 van het mannelijke geslacht. De ongelegenheid, hieruit geboren, wordt grooter door het zich opeenhoopen in de steden. Hier is juist overwigt der vrouwelijke bevolking. Van de, bij telling van 1841—42 opgegevene 18586 bewoners der hoofdstad,

waren 10103 vrouwen, alzoo het getal mans met 1620 te boven gaande. Men kan zich dan niet verwonderen, dat, eensdeels, de oude ergernis van ontucht met eerlooze vrouwen steeds voortduurt en dat, anderdeels, veel geklaagd wordt over onnatuurlijken wellust, die vooral bij de koelies woedt. Volgens de telling van 1844 overtrof de mannelijke bevolking, alles te zamen genomen, de vrouwelijke slechts met 1441. Dat dit verschil niet grooter is, wordt opgehelderd door het overwigt in vrouwelijke geboorten, hetwelk, sedert de vrijlating, bij de negers is waargenomen. Hun onafhankelijk landleven gaat met meerdere zedelijkheid gepaard. Schoon er onder hen nog vele ongeoorloofde minverkeering is, en voor en gedurende het huwelijk, de echtverbindtenissen nemen nogtans toe. Men rekende laatstelijk, dat er 's jaars 500 onder hen worden aangegaan. Bij de mannen is de ontrouw veelvuldiger dan bij de vrouwen, en de vrouwen, in 't geheel, zijn zindelijker, betamelijker gekleed en ordelievender, dan voor de vrijlating. Ook met de kinderen is het beter gesteld, dan toen de oude negerin der plantagie derzelver gezamenlijke jeugd als voedstervrouw beheerschte. Destijds was eene ziekte des kinds der moeder soms heugelijk, als middel, den arbeid te ontgaan; nu, wel verre, dat de ouders zich nalatig toonen, wordt het kroost wel verzorgd, wel bewaakt en wel gevoed. Intusschen vindt men in het huisselijk leven der negers niet, wat juist den landbewoner gelukkig en krachtig maakt, dat is, naar des dichters ware woorden: »een nutte voorraad, een matig deel, onschuld en gezondheid als de beste gezellen, on-

bekendheid met weelde als de beste schat." Wanneer het er op toegelegd wordt, hem tot allerlei behoeften te prikkelen, ten einde hij tot werkzaamheid worde aangespoord, opdat deze weder hem geld ter voldoening dier behoeften in handen geve, dan verkrijgt men in hem eenen verbruiker en niets meer. Lezende, dat de vrijgelatenen groote verteering maken in rum, suiker en koffij, zoude men bijkans geneigd zijn, zich voor hen te verblijden, dat zij allengs meer op het land terugwijken, indien er straks niet weer beschreven stond, hoe men, aan de uiterste grens der bewoning, eenen marskramer ontmoeten kan, welke, met reukwerk en kostbaarheden, de eenzame negerverblijven bezoekt. De druk der belastingen en de toevoer van vreemdelingen heeft de vrijgelatenen reeds minder bemiddeld gemaakt, dan zij eerst waren en toch heeft allengs de handel minder noodwendigheden en meer voorwerpen van weelde aangebragt. Bij de zucht naar onafhankelijkheid en genot, is in hen zucht tot zelfverheffing gekomen. Voor zich zelven hooger staat zoekende, zoekt men dien ook voor zijne kinderen en menig een brengt dus de zijne op, niet voor den aangewezenen veldarbeid, maar voor huisbedrijf en handelsbezigheden. Openbare plaatsen worden bezocht, om van den verworvenen eerestaat te doen blijken en vermits het wordt ingeprent, dat de zwarten nu geroepen zijn tot alle de betrekkingen, vroeger slechts aan de blanken toegekend, zoo is voor de eerzucht elke slagboom weggenomen. Het beletsel, hetwelk zich elders voordoet, de weerzin uit het verschil van kleur ontstaan,

welke de negers moedwillig van den omgang uitsluit, is in de kolonie naauwlijks merkbaar. Met de kleurlingen, aan welke zij in uiterlijk het naast grenzen, gaat hunne vermenging, even daardoor, moeijelijk. Deze laatsten hebben zich in de maatschappij reeds hooger weten te plaatsen, dan de zwarten, die moeten worden opgezocht, wil men ze gebruiken in betrekkingen, met welke de kleurlingen reeds in groot aantal bekleed zijn. De kleurlingen worden echter, in vermogen en bekwaamheid, nog steeds overtroffen door de blanken. Op deze werkt daarenboven de nieuwe orde van zaken, in meer dan een opzigt, voordeelig terug. Sedert de fraaije negerinnen vrij zijn van wellustige bevelen der meesters, is er meerdere waardering van het betrachten der kuischheid en meer en meer geneigdheid bij de planters, vooral op het land, ook om der kinderen wil, hunne betrekkingen tot huishoudsters door huwelijk te wettigen. Het kan voorts niet wel anders, of een stelsel van landbouw, het oude vervangende, waarbij, eenvoudig, de aanwending der hoogstmogelijke negerkracht het middel was en sleurwerk toereikte en voorziening gemist konde worden, moet den grondbezitter opscherpen en verfijnen. Eindelijk wordt er meer inspanning van den blanken gevorderd, nu allen om hem heen zich, naarmate van hunnen aanleg, hunnen ijver en hun geluk, evenzeer als hij kunnen verheffen. Het beginsel geldt, dat onderscheiding slechts te verkrijgen is door vermogen, bekwaamheid en opvoeding. Zelfs in verband tot den staat, zijn er geene scheipalen tusschen de ingezetenen meer Waar de drukpers aan de open-

hare meening in alle hare rigtingen ten dienste staat; waar allen, die slechts eenigermate bemiddeld zijn, zonder verschil van kleur, een stemregt kunnen uitoefenen; waar, in openlijke vergaderingen, ook de neger het woord voert, om, in weerwil der planters, verzoekschriften te doen aanbieden aan het Parlement en de Koningin van Groot-Brittanje, daar verdwijnen alle indrukken van der blanken vroeger voorregt. Aan menig misbruik, met den ouden toestand verbonden, is ook reeds een einde gemaakt. Er gaat te veel licht op over de zaken, er zijn te veel kansen van herstel, dan dat niet de vroegere oneerlijkheden in allerlei betrekkingen, het geld afpersen, het heimelijk heulen met eene tegenpartij, het stelen van 's lands penningen, reeds oneindig zeldzamer zouden zijn geworden. Het bestuur gaat hierin voor en heeft, bepaaldelijk in al wat regtshandel is, vele verbeteringen tot stand gebragt. Hetzelve is, uit den aard der zaak, bij den nieuwen weg, welken men heeft moeten inslaan, in het algemeen hervormingsgezind. De voorname zorg is, dat men zich hierin niet van het regte spoor late afslepen. Sir HENRY LIGHT, krachtig de voetstappen betredende van zijnen uitnemenden voorganger Sir CARMICHAËL SMYTH, begeert niet anders, dan het goede; maar bekommert zich ook niet zelden over schadelijke bemoeijingen. Immers van de zijde der planters, is er steeds poging om tegen te houden. Van de zijde van hen, welke vooruitgang wenschen, dikmaals onberadenheid. Ophoudelijke berispingen van het Engelsche bewind voeden mistrouwen in de harten der vrijgelatenen; de begrippen van onafhan-

kelijkheid, welke men predikt, ondermijnen het regeringsgezag en verwarring is de vrucht van bijeenkomsten van meer dan 1000 menschen, wanneer er op verlaging van de som voor stemregt, op mondeling stemuitbrengen, op vermeerdering van het getal kiezers, op onmiddelijke keuzen en onmiddelijke vertegenwoordiging der negers in de wetgeving, kortom op geheele staatshervorming, naar onbekookte ontwerpen, wordt aangedrongen.

Bij de onzekerheid, waarheen dit een en ander voeren zal, hangt er te meer af van hetgeen tot verbreiding van kennis in de kolonie verrigt wordt. Voor het onderwijs is er, sedert lang, veel gedaan. Behalve hetgeen door de ingezetenen wordt bijgedragen, leveren ook de koloniale geldmiddelen ruimen onderstand. In 1837 werd van dezelve eene som van *f* 40884 afgezonderd tot het oprigten van scholen en het bezoldigen van meesters. Op de begrooting komt jaarlijks, tot hetzelfde einde, een post van *f* 33330. In het vorig jaar is de som van *f* 72000, overgebleven van de gelden der schadeloosstelling en van de zijde der regthebbenden niet ingevorderd, tot een gelijk gebruik toegewezen. In de steden, op de dorpen, op de plantagiën, alom zijn dan ook scholen opgerigt. Het graafschap Berbice alleen telde er laatstelijk tusschen de 30 en 40. De onderwijzer vindt daarbij geen verwerpelijk bestaan. Ligtelijk geniet hij tot *f* 1000 's jaars. Niettemin is er gebrek, vooral aan bekwame meesters. De schoolgelden zijn, voor iederen leerling, 4 stuivers in de week of, op het hoogst, *f* 1 maandelijks. Dit gaat nog wel de middelen van velen te

boven en het schijnt zelfs, dat, ten gevolge van verminderde verdiensten, in den laatsten tijd velen van de scholen wegbleven. Nogtans blijft het getal schoolgaanden, volwassenen zoowel als kinderen, aanmerkelijk. In 1842 telde men er 2700, welke dagelijks de scholen bezochten. In Berbice alleen, rekent men het tegenwoordig getal op 3000. Hieruit volgt nog wel niet, dat de vorderingen groot zijn. Het onderrigt, zegt men, is grootendeels onbestemd en doelloos, het wordt uit ijdelheid gezocht, het leidt tot verwaandheid en wordt, zonder dat veel waarlijk wetenswaardigs verkregen zij, overhaast naar buiten gebragt. Maar toch over gebrek aan leerzaamheid wordt niet geklaagd en dus op eene verbeterde inrigting hoop gebouwd. Ook voor letterkennis en wetenschap wordt bij toeneming gearbeid. In de hoofdstad is er eene school voor hooger, ook voor classiek onderwijs. In 1840 ontworpen met het doel, de ingezetenen de moeite en kosten te besparen, zich, tot verkrijging daarvan, naar Europa te begeven, werd zij in 1845 geopend, met nagenoeg 35 leerlingen. In Nieuw-Amsterdam, zoowel als in Georgetown, zijn leesinrigtingen gevormd en de drukpers geeft, met menig letterkundig voortbrengsel, nu ook de verslagen van genootschappen, welke zich aan nasporingen wijden over handel en landbouw, over staatkunde en statistiek, over weerkunde mede en sterrekunde: want, na de, in 1841, aan den ijverigen SCHOMBURGK gedane weigering, verheugt zich de kolonie nu toch in het bezit eener sterrewacht.

Bij alle deze maatregelen tot verstandsverlichting

doet zich, bij uitstek, de vlijt der geestelijken kennen. Niet slechts, dat vele scholen behooren tot de kerken; maar, over het algemeen, kunnen onderrigt en godsdienst in de kolonie niet afgescheiden van elkander worden gedacht. Men weet, hoe, reeds voor twintig jaren, het moederland krachtig werkte tot eene verbeterde Godsvereering. Naarmate de zaak der vrijlating vorderde, nam ook die werkzaamheid toe. De geestelijken toch hoopten in hunne pogingen voor de vrijlating verder te slagen en zagen de kolonie ook meer en meer als een blijvend veld van bearbeiding aan. Tot 1825 vond men slechts drie kerken en zeven geestelijken in de kolonie. In 1840 had men 54 geordenden van de onderscheidene gezindheden en 100 onderwijzers in de godsdienst, en dit getal is later nog vergroot. In 1838 had van de 12 kerspelen, in welke men de kolonie geestelijk verdeeld had, ieder zijne kerk. In dat jaar werd de eerste steen gelegd voor eene hoofdkerk in Georgetown. Daarna werden er nog eene menigte gebouwen voltooid of opgetrokken; zoodat het gezamenlijk getal van kerken en kapellen, kleinere bedehuizen ongerekend, in 1844 geschat werd, 60 te bedragen. Van den linker oever der Berbice tot aan de hoofdstad heeft thans elk dorp zijne kapel. Men vindt er aan het oosteinde langs de Corentijn. Men vindt er in het westen bij de Essequebo; 5, sedert 1838 gebouwd langs de Arabian Coast, 2 in Wakenaam, 2 aan den mond der Supinaam, 1 aan de Pomeroon. De sommen, voor aanbouw en bezoldiging besteed, zijn dan ook aanmerkelijk. Van 1824 tot 1831 wer-

den er, alleen voor kerken en pastorijen, *f* 312000 te koste gelegd. In 1832 bedroeg de post op de begrooting, voor aanbouw en bezoldiging te zamen, *f* 172004; in 1839, *f* 275304. Hierbij behooren dan nog gevoegd te worden, de milde bijdragen uit het moederland en de giften der ingezetenen, te ruimer, dewijl nu de planters zelve de verbreiding der godsdienst wenschen, als noodig voor tucht en arbeidzaamheid bij de werklieden. Ook van de zijde van deze, is er niet geringe geldelijke hulp. Zelden te vergeefs worden inzonderheid de negers aangespoord om bij te dragen. Trouwens is ook de invloed, welken de geestelijken op hen uitoefenen, groot. In hunne dorpen dragen zij aan de zendelingen, welke het moederland gedurig levert, de leiding op van schier alle hunne hoofdbelangen. In de steden bezoeken zij de kerken almede trouw en zien zij zich ongaarne, ter zake van gegevene ergernis, van de deelneming aan het nachtmaal uitgesloten. Men vindt dan, in de openbare zamenkomsten, blanken en kleurlingen en zwarten, niet zonder opschik, maar stil, aandachtig en eerbiedig bijeen. Aan bevoorregting wordt daarbij niet gedacht, en ook alle de onderscheidene gezindheden genieten gelijkelijk bescherming. De Roomsch-gezinden echter, breiden zich, sedert eenigen tijd, niet meer uit. De Lutherschen blijven insgelijks, op dezelfde hoogte, als vroeger, staan. De Schotsche kerk vergrootte hare bediening in den laatsten tijd ook niet; maar de Engelsche kerk wordt steeds vermogend uit het moederland ondersteund. In kracht en menigte verheffen zich de afgezondenen

der veelvuldige godsdienstige genootschappen, der volgers vooral van WESLEY. Niet slechts door bijbelverspreiding, niet slechts door prediking en onderwijs, niet slechts door het aanhoudend ronddeelen van velerlei geschriften, maar ook door invloed in het gemeene leven, verwierven zij zich eene magt, welke, aan de eene zijde, wel, op heilzame wijs, in de plaats trad van de wegzinkende magt der planters, doch welke, aan de andere zijde, ook dreigt en somtijds reeds met gelukkig gevolg beproefde, elke andere magt, zelfs die van het bestuur der kolonie, aan zich te onderwerpen. Deze zucht naar heerschappij wordt echter geëvenaard door ijver tot uitbreiding der belijdenis. In alle rigtingen is die ijver zigtbaar. Op onderscheidene punten brengt hij de zwervende Indianen met de gevestigde maatschappij in verbinding. Tot aan de onbestemde zuidwestelijke grenzen vond men, hier en daar, onder hen gehoor. Voornamelijk echter zijn de stammen aan de Essequebo met gunstigen uitslag toegesproken en niet vruchteloos bleef de poging, onder dezelve kleine gemeenten te stichten, welke, na de werkzaamheden der week, in de bosschen of op de plantagiën verrigt, den zondag in vaste bijeenkomsten doorbrengen, om, onder de leiding van den geestelijken, zich aan Godsdienst te wijden, betamelijkheid in kleeding te leeren, te vernemen, wat de naburige maatschappij benijdenswaardigs aanbiedt. Zoo wordt aan de oorspronkelijke, verdrevene, bewoners bij aanvang de schuld van lang verzuim voldaan. Komt straks een vernieuwde toevoer van Afrikanen de negerbevolking vergrooten, zoo

wordt ook aan deze eenigermate de schuld verzoend van bloed en tranen, welke steeds aan der blanken hebzucht kleeft. Vergoeding van dit leed, door het opleiden tot beschaafdheid, — er is, volgens Lord JOHN RUSSELL, aanvankelijke vervulling van deze edele taak, eene taak, waarvan het denkbeeld reeds den grooten PITT bezielde, toen hij, voor vijftig jaren, de Britsche parlementszaal van zijne welsprekendste klanken deed weergalmen.

RED.

November, 1846.

